

ΘΕΜΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ

ΝΕΟΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΜΑΣ
ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΝΕΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΥΤΩΝ
ΜΕ ΙΔΙΑΙΤΕΡΗ ΕΜΦΑΣΗ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ
ΚΑΙ ΤΟΝ ΕΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟ

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ

ΚΑΜΠΙΣΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ

ΚΑΠΕΛΛΑ ΜΑΡΙΑ

ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΑ ΛΟΥΚΙΑ

ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΣΤΑΘΙΑ

ΑΡΙΘΜΟΣ
ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

1527

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1οv** A. Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΑΝ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ
ΣΥΝΔΕΔΕΜΕΝΟΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ.
B. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΕΟΤ.
Γ. Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΩΣ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΜΟΔΑΣ.
- ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2οv** A. ΤΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΤΟΥ ΜΑΖΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.
B. ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΚΟΡΕΣΜΟΥ
ΣΑΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΜΕΤΕΞΕΛΙΞΗΣ.
- ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3οv** A. ΝΕΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ - ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΙ
ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΑ (ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΤΑΣΕΙΣ).
B. ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΤΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
ΜΕ ΙΔΙΑΙΤΕΡΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΗΠΕΙΡΟ
1980 - 2000 ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.
- ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4οv** A. Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΧΩΡΑ ΜΑΣ.
B. ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.
Γ. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ 1993 - 1994.
- ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5οv** A. ΝΕΟΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΙ - ΑΝΑΔΕΙΞΗ
ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΜΕ ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΘΕΛΓΗΤΡΑ
B. ΣΧΕΔΙΟ ΠΙΛΟΤΟΣ ΓΙΑ ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΚΑΡΠΑΘΟΣ - ΣΚΥΡΟΣ.
- ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6οv** A. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ - ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ - ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ -
ΜΕΤΡΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.
B. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ - ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ -
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ.
- ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7οv** A. ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.
B. ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΠΡΟΟΡΙΣΜΩΝ
- ΕΠΙΧ/ΣΕΩΝ - ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ ΣΕ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ.
- ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8οv** A. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ - ΚΙΝΗΤΡΑ ΓΙΑ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (ΝΟΜΟΣ 1892/90).
- ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9οv** A. ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΕΡΗΜΟΝΗΣΙΑ ΚΑΙ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΑΥΤΩΝ.

ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΝΗΣΙΑ ΤΟΥ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10ον Α. ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΑΝΩ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ
ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ (ΠΙΝΑΚΕΣ - ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11ον Α. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Μεγάλη δύναμη της ελληνικής βιομηχανίας είναι αναμφισβήτητα ο τουρισμός. Όλα τα μεγέθη, εθνικό εισόδημα, απασχόληση και εισαγωγή συναλλάγματος κατατείνουν προς την απασχόληση αυτή. Είναι μια βιομηχανία με παρελθόν, παρόν και μέλλον και προπαντός από τις πλέον υποσχόμενες για την οικονομική ευημερία του τόπου.

Για την χώρα μας ο τουρισμός είναι ο σημαντικός τομέας οικονομικής δραστηριότητας η σημασία του οποίου αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο και ασφαλώς έχει σχέση με την πολιτική και κοινωνική ανάπτυξή μας.

Η τουριστική βιομηχανία με την ευρύτερη σημασία του όρου μπορεί και πρέπει να γίνει ο σημαντικότερος μοχλός για την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας.

Η οικονομική διάσταση του τουριστικού φαινομένου δεν είναι η μόνη γιατί η κύρια σημασία του τουριστικού φαινομένου έχει μεγάλη σχέση με την επικοινωνία των λαών, την ανάπτυξη των πολιτιστικών και κοινωνικών επαφών καθώς και την γνωριμία και κατανόηση των εθνικών χαρακτηριστικών.

Στην αυγή της δεκαετίας του 2000, της δεκαετίας κατά την οποία ο τουρισμός, σύμφωνα με όλες τις προβλέψεις αναδεικνύεται σε πρώτη βιομηχανία σε παγκόσμιο επίπεδο, ο ελληνικός τουρισμός εξακολουθεί να αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα, προβλήματα που περιορίζουν την ανταγωνιστικότητα του τουριστικού μας προϊόντος, καθλώνουν την ποιότητά του και μειώνουν την απόδοσή του για την εθνική μας οικονομία.

Πιστεύουμε ότι ήρθε πια η ώρα να επιδιωχθούν με πρόσφορα μέτρα χωρίς καθυστέρηση, οι βασικοί στόχοι μιας κοινά αποδεκτής στον επιχειρηματικό κόσμο τουριστικής πολιτικής: ο αυστηρός προβληματισμός της τουριστικής δραστηριότητας, η έμφαση στην προστασία του περιβάλλοντος, η στήριξη της εθνικής τουριστικής και ξενοδοχειακής βιομηχανίας και η συναίνεση στις αποφάσεις - κλειδιά για την πορεία του τομέα. Θα πρέπει να ανηληφθούμε ότι ο τουρισμός δεν είναι πεδίο πειραματισμών αλλά μια πολυσύνθετη ανοικτή αγορά που απαιτεί ειδικές γνώσεις και μελετημένα και προσεχτικά βήματα και, ακόμη, ότι ο τουρισμός σαν εθνική υπόθεση θα πρέπει να αντιμετωπίζεται με μια εθνική και σταθερή πολιτική.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στη μελέτη που πραγματοποιήθηκε κάναμε μια έρευνα στην περιβαλλοντική ανάπτυξη και ανάδειξη νέων περιοχών που βασίζεται στην οικολογική ισορροπία. Η μελέτη επίσης αναφέρεται στην πρόστασία του περιβάλλοντος, στην ανάπτυξη του οικοτουρισμού στην Ελλάδα, καθώς και σε στατιστικές πληροφορίες που αφορούν το παρόν και μέλλον του τουρισμού. Ξεκινήσαμε με τα εξής δεδομένα:

Ο τουρισμός αποτελεί σταθερή και δυναμική πηγή εσόδων -συναλλάγματος- και μια συνεχής και ζωντανή διαφήμιση για την Ελλάδα. Συντελεί στην διαμόρφωση μιας δυναμικής παρουσίας της χώρας μας στο εξωτερικό. Ο τουρίστας έχει αναβαθμιστεί σήμερα, δεν ανταποκρίνεται, ούτε ικανοποιείται στα παλαιότερα δεδομένα που του προσέφεραν οι τουριστικοί παράγοντες. Έχει συνηθίσει και έχει κορεσθεί από τις υπηρεσίες που δεχόταν όλα αυτά τα χρόνια και αναζητά κάτι πρωτότυπο. Αναζητά να ικανοποιηθεί μέσα από σύγχρονες τάσεις, που τον προκαλούν να ξεφύγει από τα τυποποιημένα δωμάτια ακόμα και των πιο πολυτελών τουριστικών συγκροτημάτων και θέλει κάτι πιο ζεστό και παραδοσιακό, κάτι λιγότερο απρόσωπο, κάτι που να τον κάνει να αισθάνεται σαν το σπίτι του και παράλληλα να του προσφέρει τη φυγή απ' την καθημερινότητα, πάντα όμως με τη σωστότερη εξυπηρέτηση.

Η σημερινή πραγματικότητα της χώρας μας στον τομέα του τουρισμού, αν και τα τελευταία χρόνια γίνεται καλύτερη, εξακολουθεί σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα να παρουσιάζει πολλές ελλείψεις και γενικά υπάρχει στασιμότητα και στέρηση -από άποψη ιδεών- για την αναβάθμιση του τουρισμού.

Η Ελλάδα σαν χώρα με "πολυνησιακή" μορφή, διαθέτει μοναδικά τοπία απίστευτης ομορφιάς, με δυνατότητες ανάπτυξης, αξιοποίησης και εξέλιξής τους σε τουριστικά θέρετρα. Βασιζόμενοι αρχικά σε πολλά αναξιοποίητα νησιά που υπάρχουν μοναχικά στα πελάγη μας, θα πρέπει να επικεντρωθεί εκεί το ενδιαφέρον μας, μια που οι τουρίστες έλκονται ιδιαίτερα από αυτά. Επίσης διάσπαρτες και πολλές είναι οι περιοχές στη στεριά που ζητούν την προσοχή μας για την ανάδειξή τους. Έμφαση πρέπει να δοθεί και στην ανάπτυξη των ειδικών μορφών τουρισμού που αντιπροσωπεύουν τις σύγχρονες τάσεις που ακολουθεί ο σημερινός τουρίστας. Η ανάπτυξη και εγκατάσταση των ξενοδ. επιχειρήσεων μέσα σε μια από τις ειδικές μορφές τουρισμού -τον οικοτουρισμό- είναι αρκετά πολύπλοκη.

Είναι αναπόφευκτο, η εγκατάσταση μιας ξενοδ. μονάδας να αποτελέσει κίνδυνο για το περιβάλλον γιατί μόνο οι ενέργειες που θα γίνουν για τη δημιουργία της επιχείρησης θα απωθούν σε βάρος του φυσικού περιβάλλοντος. Αρα θα πρέπει να στραφούμε σε άλλους τρόπους ανάδειξης περιοχών στα πλαίσια του οικοτουρισμού, τρόπους τους οποίους παρου-

σιάζουμε στα παρακάτω κεφάλαια.

Πολλά αναξιοποίητα νησιά υπάρχουν στη χώρα μας και θα πρέπει να επενδύσουμε σ' αυτά, γιατί αποτελούν τις κυριότερες αιτίες που η χώρα μας γίνεται πόλος έλξης τουριστών κάθε καλοκαιρινή περίοδο.

Αναφέροντας κατά κάποιο τρόπο το μέλλον του τουρισμού, σχεδιάζοντας τα προγράμματα - πιλότος για τα νησιά (Κάρπαθος - Σύρος), προσπαθήσαμε να αξιοποιήσουμε κατά το δυνατόν περισσότερο τους τομείς παραγωγής που διαθέτουν αυτά τα νησιά και να τους μετατρέψουμε σε προσφερόμενες τουριστικές ισορροπίες. Επίσης αναπτύσσοντας τις παραπάνω προτάσεις, βοηθούμε στην ποιοτική αναβάθμιση του νησιού και στην άνοδο του μορφωτικού επιπέδου των κατοίκων που διαμένουν σ' αυτά. Τέλος, υπάρχουν κάποια προτεινόμενα μέτρα για μια συστάδα νησιών του Ν. Αιγαίου, δηλαδή ένα πρόγραμμα ανάπτυξης καθώς και προοπτικές για την καλύτερη ανάδειξη των νησιών αυτών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ον

Α. Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΑΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ

Ο τουρισμός αποτελεί το πιο δυναμικό φαινόμενο για την γνωριμία και την αλληλοκατανόηση των λαών.

Ο ελληνικός τουρισμός διεκδικεί σήμερα πρωτεύουσα θέση ανάμεσα στις πηγές εισροής συναλλάγματος, ενώ από όλες τις πλευρές αναγνωρίζεται η ουσιαστική συμβολή στην στήριξη γενικότερα της εθνικής μας οικονομίας. Με την επέκταση του ελεύθερου χρόνου και των πληρωμένων διακοπών και με την αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος, ο τουρισμός αναδείχθηκε σε ισχυρή οικονομική και κοινωνική δύναμη στον κόσμο, γιατί στο τουριστικό κύκλωμα περιλαμβάνονται τόσα πολλά αγαθά και υπηρεσίες και γιατί από αυτόν αποζούν εκατομμύρια ανθρώπων που παρέχουν στον ταξιδιώτη αυτά τα αγαθά και υπηρεσίες.

Σε παγκόσμιο επίπεδο ο τουρισμός ως εσωτερικός και διεθνής -σύμφωνα με εκτιμήσεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού- αντιπροσωπεύει ένα κύκλο εργασιών περίπου 2 τρισεκατομμυρίων δολλαρίων ΗΠΑ. Ο τουρισμός αντιπροσωπεύει το 12% του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος της υψηλίου και καλύπτει το 15% του τομέα των Υπηρεσιών διεθνών. Το 1988 ταξίδεψαν έξω από τη χώρα τους 390 εκατομμύρια περίπου τουρίστες. Αυτοί είναι οι λεγόμενοι "διεθνείς τουρίστες", οι οποίοι ξόδεψαν συνολικά την ίδια περίοδο γύρω στα 195 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ.

Αυτό αποτελεί μια αύξηση 8,74% περίπου στον αριθμό των αφίξεων σε σχέση με το 1987, ενώ τα έσοδα από τον τουρισμό αυξήθηκαν περισσότερο από 22,86% σε σχέση με το 1987.

Σήμερα ο τουρισμός αντιπροσωπεύει πάνω από 5% του διεθνούς εμπορίου και είναι ήδη ο τρίτος από άποψη σπουδαιότητας εξαγωγικός κλάδος μετά την βιομηχανία του πετρελαίου και των αυτοκινήτων. Είναι ίσως ο μόνος που συνεχίζει να παρουσιάζει αυξητική τάση ενώ σύμφωνα με τους ειδικούς αναμένεται να αποτελεί μέχρι το έτος 2000 τη σπουδαιότερη και αποδοτικότερη δραστηριότητα σε παγκόσμιο επίπεδο. Η εξέλιξη όμως του τουριστικού φαινομένου αρχίζει να αναπτύσσεται σε οργανωμένη βάση στον ελλαδικό χώρο από τα μέσα του 19ου αιώνα. Ειδικότερα: Οι πρώτες σχετικές πρωτοβουλίες αναλαμβάνονταν από ένα περιορισμένο κύκλο διανοούμενων ανθρώπων της εποχής, οι οποίοι λίγο διάστημα μετά την ανεξαρτησία του ελληνικού κράτους, ίδρυσαν τη "**ΦΙΛΟΞΕΝΟ ΕΤΑΙΡΙΑ**", σε μια προσπάθεια εξασφάλισης άνετης και ασφαλούς διαμονής στους λίγους ξένους που ενδιαφέρονται να επισκεφθούν τα μνημεία και τις αρχαιότητες της περιοχής των Αθηνών. Κατά το τέλος του 19ου αιώνα, γύρω στο 1895, ιδρύθηκε η "**ΠΟΔΗΛΑΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ**" που αποτελεί το πρώτο

τουριστικό σωματείο της χώρας. Το 1910 άλλαξε το τίτλο και ονομάστηκε "ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΕΡΙΗΓΗΣΗΣ". Το 1914 έχουμε την ίδρυση ειδικών "ΓΡΑΦΕΙΟ ΞΕΝΩΝ ΚΑΙ ΕΚΘΕΣΕΩΝ". Το 1919 το ελληνικό κράτος έλαβε σοβαρά την ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας και προήγαγε το παραπάνω γραφείο σε "ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΞΕΝΩΝ ΚΑΙ ΕΚΘΕΣΕΩΝ". Το 1929 ιδρύθηκε ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (όχι ο σημερινός), ο οποίος αποτελούσε σαφή ένδειξη ενδιαφέροντος του ελληνικού κράτους για την εξέλιξη του τουρισμού. Ο Ελληνικός Τουρισμός ήδη είχε πραγματοποιήσει προόδους, η οικονομική του σημασία ήταν σημαντική, που το 1936 ιδρύθηκε το "ΥΦΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ". Το 1940 με την κήρυξη του πολέμου αναστέλλεται κάθε τουριστική δραστηριότητα και μέχρι την λήξη του πολέμου 1945. Ο ΕΟΤ ιδρύθηκε το 1951 και είναι αυτοτελές Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου. Ο ΕΟΤ συμμετέχει στην υλοποίηση προγραμμάτων και έργων για την τουριστική ανάπτυξη της χώρας.

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο τουρισμός στη χώρα μας αποτελεί έναν από τους πιο σημαντικότερους κλάδους της οικονομίας. Διαθέτει περισσότερα από 1 τρισεκατομμύριο επενδυμένα κεφάλαια, απασχολεί περίπου 380.000 άτομα, άμεσα ή έμμεσα και εισφέρει στο Ισοζύγιο Εξωτερικών Πληρωμών το 1/5 περίπου των συνολικών συναλλαγματικών εισπράξεων (εκτός μεταβιβάσεων ΕΟΚ) και το 1/3 περίπου των άδηλων πόρων.

Η συνεχής στο παρελθόν ανάπτυξη της τουριστικής μας δραστηριότητας ανακόπηκε από το 1982 και μετά. Ο ασυγκράτητος καλπασμός του πληθωρισμού, η έλλειψη ουσιαστικών επενδύσεων οικονομοτεχνικής υποδομής, ο περιορισμός των τουριστικών πιστώσεων είχαν σαν αποτέλεσμα την πτώση της ποιότητας και την κάμψη της ανταγωνιστικότητας του Ελληνικού Τουρισμού. Η ποιότητα των προσφερόμενων τουριστικών υπηρεσιών χειροτέρευσε. Ετσι την περίοδο 1982 - 88 η Ελλάδα έγινε χώρα του φθηνού τουρισμού. Από 369 δολάρια δαπάνης κατά τουρίστα το 1981 διολισθήσαμε στα 287 το 1987. Συμπερασματικά, με τις ίδιες περίπου συναλλαγματικές εισπράξεις επιβαρυνθήκαμε με την εξυπηρέτηση 2.550.000 περισσότερων τουριστών.

Το 1988 επισκέφθηκαν την Ελλάδα 8.274.000 τουρίστες και επίσημα καταγράφηκαν 2,4 δις δολάρια περίπου τουριστικές εισπράξεις σε συνάλλαγμα.

Το 1989, με τα υπάρχοντα μέχρι σήμερα στοιχεία, χαρακτηρίζεται από οριακή αύξηση των αφίξεων, στασιμότητα των διανυκτερεύσεων, μείωση της ξενοδοχειακής πληρότητας και πτώση των συναλλαγματικών εσόδων.

Αναλυτικότερα, με βάση τα στοιχεία του Α' εξαμήνου, οι αφίξεις τουριστών (μη συμπεριλαμβανομένων των κρουαζιέρων) δεν ξεπερνά τα 2.748.000 άτομα δηλ. οριακή αύξηση 1,0%, ενώ το επίσημο τουριστικό συνάλλαγμα παρουσίασε μείωση το Α' πεντάμηνο της τάξης του

16,1%.

Η σύνθεση του τουριστικού ρεύματος είναι περίπου η ακόλουθη: Οι προερχόμενοι από κράτη της ΕΟΚ τουρίστες αντιπροσωπεύουν το 65% περίπου του συνόλου. Μεταξύ αυτών οι Βρετανοί (1.730.000) το 1988, ακολουθούν οι Γερμανοί (1.382.000) και έπονται οι Ιταλοί (544.000) και οι Γάλλοι (469.000).

Το ξενοδοχειακό δυναμικό στο τέλος του 1988 ήταν 395.812 κλίνες, ενώ υπάρχουν και 237.052 κλίνες σε ενοικιαζόμενα δωμάτια, που λειτουργούν με την άδεια του ΕΟΤ, 77.057 θέσεις σε campings και 12.000 κλίνες σε θαλαμηγούς και κρουαζιερόπλοια. Επιπλέον, υπάρχουν και λειτουργούν παρανόμως 850.000 τουριστικές κλίνες.

Ειδικότερα η κατάσταση που παρουσιάζει η εξέλιξη του ελληνικού τουρισμού έχει ως εξής:

ΕΤΟΣ	ΑΦΙΞΕΙΣ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ
1938 (προπολ. περίοδος)	137.000
1945 (μεταπολ. περίοδος)	156.000
1966	1.132.000
1974	1.998.000
1975	2.975.487
1976	4.070.411
1977	4.661.084
1978	5.081.033
1979	5.798.360
1980	5.271.115
1981	5.577.109
1982	5.463.000
1983	5.300.000

1984	6.627.000
1985	7.039.000
1986	7.200.000

B. Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Μέχρι τις 14 Μαρτίου 1989, ο αρμόδιος κρατικός φορέας για την ανάπτυξη και προαγωγή του Ελληνικού Τουρισμού ήταν ο ΕΟΤ. Με την δημοσίευση στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως του Νόμου που αφορά την ίδρυση του Υπουργείου Τουρισμού, ο ΕΟΤ εποπτεύεται, συντονίζεται και υποστηρίζεται από το Υπουργείο Τουρισμού. Ελέγχει τις τουριστικές εγκαταστάσεις και τις παρεχόμενες υπηρεσίες και εισηγείται στους άλλους κρατικούς φορείς την παροχή κινήτρων και τη λήψη κατάλληλων μέτρων για την επίτευξη του εκάστοτε τουριστικού προγράμματος. Ενισχύει άλλους ιδιωτικούς και δημόσιους φορείς καθώς και οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης που επιδιώκουν τοπικά ή περιφερειακά τη βελτίωση του τουριστικού προϊόντος.

Ο ΕΟΤ έχει ένα πολύ ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων που αντικατοπτρίζει στη διάρθρωση των Υπηρεσιών του. Διαθέτει υπηρεσίες μελετών και ερευνών, στατιστικής, νομοθετικών μέτρων, διμερών και διεθνών σχέσεων και σχέσεων με την ΕΟΚ, επενδύσεων, τοπικής αυτοδιοίκησης, εφαρμογής προγραμμάτων και χωροταξίας, ανάδειξης και προστασίας του περιβάλλοντος, παραδοσιακών οικισμών, τεχνικές υπηρεσίες. Ειδικότερα, διαθέτει υπηρεσίες κατασκευών, συντήρησης και ελέγχου της καταλληλότητας του οικοπέδου και των αρχιτεκτονικών σχεδίων για την ανέγερση τουριστικών εγκαταστάσεων, διαφήμισης - προβολής, πληροφοριών, τουριστικών εκδόσεων, συνεδρίων. Τέλος, το οργανόγραμμα του ΕΟΤ συμπληρώνεται με το καλλιτεχνικό τμήμα, τμήμα δημοσίων σχέσεων, εποπτείας ξενοδοχείων και άλλων τουριστικών εγκαταστάσεων, επιθωρήσεις, έρευνας παραπόνων, εποπτείας τουριστικών γραφείων, γραφείων ενοικίασης αυτοκινήτων, τουριστικών καταστημάτων και γενικά όλων των τουριστικών επαγγελματιών, εσωτερικού και κοινωνικού τουρισμού, εκπαίδευσης, εκμετάλλευσης της περιουσίας του ΕΟΤ, ιαματικών πηγών κ.λπ.

Επίσης, ο ΕΟΤ δια των υπηρεσιών του οργανώνει το φεστιβάλ Αθηνών στα θέατρα Ηρώδειο και Λυκαβηττού, το φεστιβάλ Επιδαύρου και τις γιορτές Κρασιού. Τέλος, ο ΕΟΤ διαθέτει την αλυσίδα των ξενοδοχείων "ΞΕΝΙΑ", τα οποία εκμεταλλεύεται είτε άμεσα, με υπηρεσίες αυτεπιστασίας, είτε έμμεσα εκμισθώνοντάς τα σε ιδιώτες.

Εξ' άλλου τα μισά περίπου από τα ξενοδοχεία αυτά έχουν μεταβιβαστεί στην "ΞΕΝΙΑ Α.Ε." της οποίας αποκλειστικός μέτοχος είναι ο ΕΟΤ.

Ο ΕΟΤ εκτός από τα ξενοδοχεία έχει δημιουργήσει και διαχειρίζεται οργανωμένες πλαζ, μαρίνες, χιονοδρομικά κέντρα, σπήλαια, ιαματικές πηγές και παραδοσιακούς οικισμούς ή μεμονωμένα αρχοντικά που έχουν μεταβληθεί σε ξενώνες.

Οι δραστηριότητες όμως του ΕΟΤ επεκτείνονται και στα καζίνα. Ετσι λειτουργεί πλέον ο ίδιος και τα τρία υφιστάμενα αυτή τη στιγμή στην Ελλάδα καζίνα. Εκτός από την Κεντρική Υπηρεσία του ΕΟΤ στην Αθήνα, από την οποία πηγάζουν οι προαναφερθείσες δραστηριότητες, υπάρχουν και περιφερειακές Διευθύνσεις και γραφεία πληροφοριών στις κυριότερες τουριστικές περιοχές της χώρας, ενώ για την τουριστική προβολή της χώρας μας στο εξωτερικό υπάρχουν 26 γραφεία του ΕΟΤ σε όλες τις ηπείρους.

Τέλος, στο Λονδίνο υπάρχει το ειδικό Γραφείο του ΕΟΤ για την προσέλκυση συνεδρίων.

ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗΣ

Η ιστορικά διαπιστωμένη εξάπλωση των δυτικοευρωπαϊκών τουριστικών ροών προς νότο και ανάπτυξη του το τελευταίο διάστημα επιταχύνεται. Οι λόγοι είναι, τόσο το περιβαλλοντικό κλιματικό πλεονέκτημα και το σχετικά χαμηλό κόστος στις περιοχές αυτές, όσο και η έμφυτη ροπή του τουρίστα καταναλωτή για την αναζήτηση νέων εμπειριών. Στα παραπάνω ανταποκρίθηκε αποτελεσματικά η δυναμική των πολυεθνικών τουριστικών επιχειρήσεων, με κύριο στόχο τη δημιουργία προϋποθέσεων για κερδοφόρα εκμετάλλευση της νέας αυτής πραγματικότητας.

Πιο συγκεκριμένα, από την αρχή της 10ετίας του '80 παρατηρείται αυξανόμενη επέκταση της ευρωπαϊκής, αλλά και υπερπόντιας, ζήτησης για τουρισμό και εκτός των παραδοσιακών μεσογειακών προορισμών (Ιταλία, Γαλλία, Ισπανία), προς χώρες της βορειοανατολικής και δευτερευόντως της νότιας μεσογειακής ζώνης. Η Ελλάδα, που ήδη από τα μέσα της 10ετίας του '70 έχει επικρατήσει στη βορειοανατολική ζώνη ως χώρα οργανωμένου τουρισμού κύριας προέλευσης Δυτικής Ευρώπης και Βόρειας Αμερικής, αντιμετωπίζει πρόσφατα, μέσα σε εκτεινόμενο ανταγωνισμό, την επιθετική είσοδο νέων χωρών στην τουριστική αγορά της Μεσογείου. Οι χώρες αυτές επιχειρούν έμμεσα να εκμεταλλευθούν για όφελός τους την εικόνα της τουριστικής Ελλάδας, που στη δεκαετία του '70 με υψηλό διαφημιστικό κόστος την καθιέρωσε ως δημοφιλή προορισμό στη συνείδηση του καταναλωτικού κοινού Ευρώπης και Αμερικής.

Σύμφωνα με τα προηγούμενα, οι εναλλακτικές επιλογές μακροχρόνιας πολιτικής που διαγράφονται για το τουριστικό μέλλον της Ελλάδας είναι οι εξής:

α) Η διατήρηση της θέσης στην οποία έχει περιέλθει η χώρα ως προορισμός μαζικού τουρισμού, που αναπόφευκτα οδηγεί σε διατήρηση των αφίξεων τουριστών μεσαίας και

κατωτέρας κυρίως εισοδηματικής στάθμης.

β) Η αναζήτηση νέας θέσης στη μεσογειακή αγορά που να εξασφαλίζει αύξηση των συναλλαγματικών εσόδων, με βαθμιαία ίσως συγκράτηση των αριθμών στις αφίξεις. Βέβαιες επιπτώσεις της εναλλακτικής αυτής πολιτικής είναι ότι, με δεδομένα τα διαρθρωτικά προβλήματα του ελληνικού τουρισμού, η πρώτη επιλογή θα ωθήσει τους δείκτες εποχικότητας της ζήτησης και γεωγραφικής συγκέντρωσης της προσφοράς σε οριακές τιμές και θα υποβαθμίσει ακόμη περισσότερο το τουριστικό προϊόν της χώρας μας, ενώ η δεύτερη απαιτεί ειδικές επενδύσεις υποδομής, σημαντική ποιοτική βελτίωση των υπολοίπων τουριστικών υπηρεσιών και δαπανηρή διαφημιστική εκστρατεία διάρκειας, μέχρι το ποιοτικά διαφοροποιημένο προϊόν να επικρατήσει στην αγορά και να επιτρέψει την μακροοικονομική συγκρότηση ενός οικονομικά αποδοτικότερου κλάδου, ανταγωνιστικού στο διεθνές επίπεδο και συμπληρωματικού στο εθνικό επίπεδο σε σχέση με τους υπόλοιπους τομείς της οικονομίας. Στο πνεύμα αυτό, προτεραιότητα δίνεται στην ανάπτυξη του ποιοτικά αναβαθμισμένου τουρισμού, δηλαδή ενός τουρισμού περισσότερο συναλλαγματοφόρου, με την προσέλκυση τουριστών υψηλότερης εισοδηματικής στάθμης και διαφοροποιημένου καταναλωτικού προτύπου σε σχέση με το παρελθόν.

Βέβαια προϋπόθεση της στροφής προς την ποιότητα που επιχειρείται είναι η επιτυχής συλλογική προσπάθεια, οικονομική και οργανωτική, όλων των φορέων του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα, που άμεσα ή έμμεσα σχετίζονται με τον τουρισμό. Μέσα στο οργανικό τρίπτυχο: κατάλυμα - μεταφορά - αναψυχή, που συνθέτει το τουριστικό προϊόν, η πολιτική του ΕΟΤ και των συνεργαζόμενων φορέων (Ιδιωτικού ή Δημοσίου) πρέπει να τείνει:

α) στην ποιοτική αναβάθμιση όλου του φάσματος των ήδη παρεχομένων υπηρεσιών και
β) στον εμπλουτισμό της προσφοράς με νέες συναλλαγματοφόρες υπηρεσίες που να αφορούν ειδικές μορφές τουρισμού και ειδικές κατηγορίες τουριστικής πελατείας.

Παράλληλα, ο ΕΟΤ και οι φορείς του δημόσιου τομέα που συμβάλλουν στην ανάπτυξη του κλάδου, αποβλέπουν στην υλοποίηση μέτρων πολιτικής και έργων υποδομής των εξής κατηγοριών:

α) Προστασίας του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος (γιατί η φύση και η ιστορία εξακολουθεί να αποτελεί κύριο πόλο τουριστικής έλξης).

β) Δημιουργίας έργων τεχνικής υποδομής και κοινωνικού εξοπλισμού, γιατί το σύγχρονο καταναλωτικό πρότυπο καλύπτει όχι μόνο τους τουριστικούς τόπους στην περιφέρεια, αλλά και τα αστικά κέντρα.

Συμπερασματικά, σημειώνεται ότι η πολιτική απόφαση για σταδιακή στροφή προς την επίτευξη της ποιοτικής αναβάθμισης του ελληνικού τουρισμού έχει διπλή προέλευση: τόσο εξειδικευμένα τουριστική, όσο και γενικότερα οικονομική. Στο μακροχρόνιο δε επίπεδο υπαγορεύθηκε από την ανάγκη επαναπροσδιορισμού της ελληνικής θέσης στο μεταβαλλόμενο συσχετισμό των τουριστικών δυνάμεων της Μεσογείου.

Πέρα όμως από τη σημασία της πολιτικής απόφασης για αλλαγή της δομής του ελληνικού τουρισμού, κοινή πεποίθηση είναι ότι το μελλοντικό όφελος θα υπερκαλύψει το σημερινό κόστος και ότι η ποιότητα του περιβάλλοντος που αποτελεί την πρώτη ύλη της τουριστικής προσφοράς της χώρας, θα είναι ο μεγάλος κερδισμένος της αλλαγής αυτής.

ΜΕΤΡΑ ΠΟΥ ΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ

Η Ελλάδα έχει αποφασίσει και επαναπροσδιορίσει τη στρατηγική της τουριστικής ανάπτυξης προς μια τέτοια κατεύθυνση, ώστε να εκμεταλλευτούμε τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που διαθέτει η χώρα και να επιδιώξουμε πλέον να προσελκύσουμε τον πιο απαιτητικό, επιλεκτικό και εύπορο τουρίστα που αναζητά ψυχαγωγία, περιπέτεια και κουλτούρα (κλασική και σύγχρονη) σε συνδυασμό με υπηρεσίες υψηλού επιπέδου.

Αυτή η αναβάθμιση του τουρισμού μπορεί να επιτευχθεί αν αναπτύξει και προβάλλει τις δυνατότητες που προσφέρονται για κρουαζιέρες, γιώτινγκ και γενικά θέματα θαλάσσιου τουρισμού, για διαμονή σε καταλύματα μεσαίας και ανωτέρας τάξεως, για διεξαγωγή συνεδρίων και για την υποδομή τουρισμού κινήτρων (Incentive Travel) και εξασφαλίσει τα απαιτούμενα standards στις εγκαταστάσεις υποδομής, όπως: αεροδρόμια, λιμάνια, μαρίνες, σταθμούς, βιολογικούς καθαρισμούς κ.λπ.

Η στρατηγική της τουριστικής ανάπτυξης της Ελλάδας κατευθύνεται πλέον στην εξυπηρέτηση της ποιοτικά αναβαθμισμένης ζήτησης.

Η πολιτική Δημοσίων Σχέσεων ενθαρρύνει τη βελτίωση της υποδομής και συγκεκριμενοποιείται με την κατασκευή αναβαθμισμένων έργων, όπως αυτά που αναφέρονται στους επισυναπτόμενους πίνακες έργων προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων 1989.

Παράλληλα, δίνονται πρόσθετα κίνητρα σε ιδιώτες επενδυτές προκειμένου να κάνουν επενδύσεις υψηλού επιπέδου. Τέτοια κίνητρα είναι:

α) Παροχή επιχορηγήσεων για μεγαλύτερης δυναμικότητας και υψηλού επιπέδου τουριστικά συγκροτήματα.

β) Ευνοϊκότεροι όροι δόμησης και λιγότεροι περιορισμοί για την ορθολογικότερη χρήση της γης (ενώ παράλληλα δίδεται ιδιαίτερη μέριμνα για την προστασία του περιβάλλοντος και την αρχιτεκτονική του χώρου και λαμβάνεται υπόψη η δημογραφική κατάσταση κάθε περιοχής).

γ) Πρόσθετα κίνητρα για συμπληρωματικές εγκαταστάσεις όπως sports, συνεδριακές και αναψυχής, συμπεριλαμβανομένων γηπέδων golf, συνεδριακών κέντρων, υδροθεραπευτηρίων κ.λπ.

δ) Προδιαγραφές για νέες μορφές καταλυμάτων, όπως τουριστικά χωριά, μονάδες self-catering και εισαγωγή του συστήματος της χρονομεριστικής μίσθωσης (time-sharing).

Η πολιτική marketing επίσης προσανατολίζεται στις ανώτερες ποιοτικά αγορές. Δίνουμε ιδιαίτερη έμφαση στην προσέλκυση τουριστών μέσης και ανώτερης εισοδηματικής τάξης από την Ευρώπη, συμμετέχοντας σε επαγγελματικές εκθέσεις συμπεριλαμβανομένων και των σαλονιών θαλάσσιου τουρισμού και προβολής του τουρισμού των Incentives.

Με βάση τις κατευθύνσεις της τουριστικής πολιτικής μια σειρά συγκεκριμένων αναπτυξιακών έργων και προσπαθειών αποσκοπούν:

- Στην αύξηση του ανταγωνισμού στον τουριστικό τομέα.
- Στη βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών.
- Στην προώθηση και άλλων μορφών τουρισμού, έτσι ώστε να διαφοροποιηθεί η τουριστική προσφορά και να αγγίζει περισσότερες κοινωνικές ομάδες.
- Στη χορήγηση κινήτρων για την ανάπτυξη νέων τουριστικών πόλων έλξης.
- Στη χρονική επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου.
- Στην προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος.
- Στην ανάπτυξη της προβολής και διαφήμισης μέσα στη χώρα και ιδίως στο εξωτερικό.

Για την ανάπτυξη του τουρισμού το υψηλό επίπεδο των παρεχομένων υπηρεσιών θεωρείται απολύτως αναγκαίο. Γι' αυτό το λόγο έχει αρχίσει μια εκστρατεία, σε συνεργασία με τους άλλους αρμόδιους φορείς, με στόχο τη βελτίωση των συνθηκών υγιεινής, των μέσων μεταφοράς, των εσπατορίων, των λιμανιών, των αεροδρομίων, των μουσείων κ.λπ., η εντατικοποίηση του ελέγχου στους σταθμούς άφιξης και αναχώρησης τουριστών και στα τουριστικά

καταλύματα, καθώς και η βελτίωση των δέκα μεθοριακών σταθμών της χώρας.

Προτεραιότητα δίνεται σε ορισμένα έργα τουριστικής ανάπτυξης σε παραμεθόριες περιοχές, καθώς και σε έργα που περιλαμβάνονται σε κοινοτικά προγράμματα.

Τέτοια έργα είναι:

- Η κατασκευή είκοσι μίας νέων μαρινών και η επέκταση των υφισταμένων.
- Η αποκατάσταση και συντήρηση των παραδοσιακών οικισμών. Σχετικά με το θέμα αυτό αναφέρεται ότι δέκα πύργοι του παραδοσιακού οικισμού της Βάθειας Μάνης άρχισαν να λειτουργούν.
- Η ανάπτυξη των αρχαιολογικών θησαυρών της χώρας που παρουσιάζουν τουριστική σημασία.
- Η ανάπτυξη των ιαματικών πηγών και η κατασκευή νέων εγκαταστάσεων.
- Ο περιορισμός και ο έλεγχος των παράνομων τουριστικών καταλυμάτων. Εχουν ήδη δοθεί οδηγίες στους ιδιοκτήτες παρόμοιων καταλυμάτων να τα βελτιώσουν ώστε να ανταποκρίνονται στις ισχύουσες διατάξεις, ενώ δεν θα επιτρέπεται στο μέλλον η αυθαίρετη λειτουργία δωματίων σε ιδιωτικά σπίτια.
- Η προβολή της Αθήνας σαν σπουδαίου κόμβου παραμονής και όχι μόνο σαν χώρο transit των τουριστών.

Τα βασικά πλεονεκτήματα που προσφέρει η Αθήνα και που προβάλλονται σε συνεργασία με τους ξενοδόχους, τους tour operators, κ.λπ. είναι το υψηλό επίπεδο των παρεχομένων υπηρεσιών, το γεγονός ότι η αγορά της είναι ακριβή και το ότι είναι το μέρος απ' όπου κανείς μπορεί να επισκεφθεί τους πιο σημαντικούς αρχαιολογικούς χώρους.

ΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΜΙΑΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ - 1990 ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΤΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Στις αρχές Σεπτεμβρίου 1988 πραγματοποιήθηκαν οι εργασίες της Ατυπης Συνάντησης Υπουργών Τουρισμού της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας στα νησιά του Αιγαίου υπό την Ελληνική Προεδρία.

Οι Υπουργοί Τουρισμού των κρατών - μελών υιοθέτησαν την άποψη να ανακηρυχθεί το έτος 1990 ως Ευρωπαϊκό Έτος Τουρισμού και επεσήμαναν την ανάγκη καλής προετοιμασίας

αυτής της εκδήλωσης, εκφράζοντας συγχρόνως την επιθυμία το έτος αυτό να γίνει αφετηρία συντονισμού, σε κοινοτικό επίπεδο, των προσπαθειών τόσο των δημοσίων όσο και των ιδιωτικών φορέων σε όλες τις χώρες - μέλη, με στόχο την καλύτερη κατανομή του Τουρισμού στο χρόνο και το χώρο.

Επίσης οι Υπουργοί Τουρισμού της ΕΟΚ εξέτασαν βασικά θέματα που προβληματίζουν τον κλάδο και αναφέρονται:

1. Στην καλύτερη εποχιακή και γεωγραφική κατανομή του τουρισμού που θα έπρεπε να ακολουθηθεί σε κοινοτικό επίπεδο με την λήψη τριών μέτρων:

- την προώθηση κοινών προγραμμάτων για την εκτός αιχμής τουριστική περίοδο και για την τουριστική ανάπτυξη των μη κορεσμένων περιοχών.

- την επεξεργασία ενός τουριστικού χάρτη της Ευρώπης με πληροφορίες σχετικά με τα διαθέσιμα τουριστικά καταλύματα, την εσωτερική και διεθνή ζήτησή τους και το ποσοστό κορεσμού τους. Τέλος,

- την προώθηση ενός ευρωπαϊκού συστήματος πληροφορικής για την κράτηση θέσεων στα μέσα μεταφορών, ως και στα τουριστικά καταλύματα με επισήμανση του ιδιαίτερου ενδιαφέροντος και της επίδρασης στις τουριστικές περιοχές.

2. Στη διευκόλυνση του ενδοκοινοτικού τουρισμού με μια σειρά μέτρων, όπως η εναρμόνιση της νομοθεσίας που αφορά στις τουριστικές επιχειρήσεις, η βελτίωση των παρεχομένων στους τουρίστες πληροφοριών και η ενθάρρυνση της χρησιμοποίησης του ECU για τις τουριστικές συναλλαγές.

3. Στην προώθηση του ευρωπαϊκού τουρισμού σε τρίτες χώρες, κυρίως μέσα από ένα συντονισμό των αρμοδίων κρατικών και ιδιωτικών φορέων των επιμέρους κρατών - μελών και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με στόχο την προετοιμασία ελκυστικών τουριστικών προγραμμάτων που θα καλύπτουν ολόκληρη την Ευρώπη.

4. Στην ανάπτυξη και χρηματοδότηση του τουριστικού τομέα μέσα από ένα ολοκληρωμένο κοινοτικό πρόγραμμα που θα αποβλέπει κυρίως στη βελτίωση της υποδομής και των ειδικών εξοπλισμών και κατά συνέπεια και των υπηρεσιών στις τουριστικές περιοχές. Στη σύνδεση αυτών των περιοχών με ένα ευρωπαϊκό σύστημα πληροφορικής και στην ενθάρρυνση πολιτιστικών εκδηλώσεων των ψυχαγωγικών προγραμμάτων στις τουριστικές περιοχές και κατά την εκτός αιχμής περίοδο.

5. Στην προστασία του τουρίστα - καταναλωτή με μέτρα όπως:

- η εναρμόνιση της σχετικής νομοθεσίας ως και των συμβάσεων που καλύπτουν τουριστικές συναλλαγές.

- η δημιουργία ενός ευρωπαϊκού συστήματος κρατήσεων που θα καλύπτει τα διάφορα μέσα μεταφοράς και τα καταλύματα.

- η χρησιμοποίηση πιστωτικών καρτών και του ECU για την διευκόλυνση πληρωμών στον τουριστικό τομέα.

- οι συντονισμένες παρεμβάσεις με στόχο αφ' ενός μεν την αποφυγή κρατήσεων καθ' υπέρβαση (overbooking), αφ' ετέρου δε την προστασία των τουριστών.

6. Στο συντονισμό των ενεργειών μεταξύ του τουριστικού τομέα και άλλων τομέων της οικονομικής και κοινωνικής ζωής της Κοινότητας με τη θέσπιση διαδικασίας διαβουλεύσεων μεταξύ των αρμόδιων των διαφόρων τομέων, σε εθνικό και κοινοτικό επίπεδο, που θα τεθεί σε λειτουργία και θα παρακολουθείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΡΓΩΝ ΕΝΤΑΓΜΕΝΩΝ ΣΤΑ Μ.Ο.Π.

ΜΑΡΙΝΕΣ	ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	ΙΑΜΑΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ
----------------	--------------------------	------------------------

Καλαμάτας	Ναυπλίου	Κυλλήνης
-----------	----------	----------

Γουβίων Κέρκυρας	Τρίπολης	Κω
------------------	----------	----

Μονεμβασίας	Σπάρτης	Ικαρίας
-------------	---------	---------

Πύλου	Καλαμάτας	Χίου
-------	-----------	------

Ζακύνθου	Πρέβεζας	Καϊάφα
----------	----------	--------

Θεσσαλονίκης	Αρτας	
--------------	-------	--

Θάσου

Γλαρόκαμπου Παληουρίου

ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Φαληρικού Δέλτα Πελοποννήσου και Σκύρου Δυτικής Ελλάδας

Αγ. Νικολάου Κρήτης Βορείου Ελλάδας - Κρήτης Ρεθύμνου Αγ. Γαλήνης Χανίων Παλαιο-
χώρας Ρόδου Κω Χίου Λήμνου

ΠΙΝΑΚΑΣ ΜΕΛΕΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΟΥ Π.Α.Ε. ΕΟΤ 1989

ΜΑΡΙΝΕΣ Μ.Ο.Π. -	ΜΑΡΙΝΕΣ
Ηρακλείου	Λήμνου
Κόλπος Αργοστολίου	Γουβίων Κέρκυρας
Παξών	Ζακύνθου
Αλεξανδρούπολης	Πύλου
Πατρών	Γλαρόκαμπος Παληουρίου
Πρέβεζας	Θάσου
Φαληρικό Δέλτα	
Αχιλαιο Σκύρου	
Αγ. Νικολάου Κρήτης	
Ρεθύμνου	
Χανίων	
Αγ. Γαλήνης	
Ρόδος	

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΡΓΩΝ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ 1989

- Σχολή Τουριστικών Επαγγελματιών (Λειτουργικά έξοδα - κατασκευές - βελτιώσεις -
συντηρήσεις - εξοπλισμός).

- Κινητός εξοπλισμός τουριστικών εγκαταστάσεων.

- Χρεωστικά υπολοίπων περαιωθέντων έργων.

- Βελτιώσεις - μικρές συμπληρώσεις λειτουργούντων έργων.
- Προστασία ακινήτων (πυρασφάλεια σε δασώδεις εκτάσεις ΕΟΤ)
- Απόκτηση ακινήτων (μισθώματα παραδοσιακών ακινήτων).
- Βελτιώσεις - ανάπτυξη Ι.Π. και Λουτροπόλεων (Κύθνος - Αιδηψός).
- Αξιοποίηση παραδοσιακών οικισμών (Μεστά Χίου - Οία Σαντορίνης - Πάπιγγο - Βυζίτσα - Μηλιές - Πινακάτες - Κορυσχάδες).
- Επιδότηση για την ανάπτυξη Χειμερινού Τουρισμού (άγονες γραμμές - τέλη χρήσεως Αερολιμένων).
- Ενίσχυση φυσικών και νομικών προσώπων για τη δημιουργία τουριστικών εγκαταστάσεων.
- Έργα υποδομής Μαρίνας Αλίμου
- Πρόγραμμα, ανάπτυξης Ψαρρών.
- Ενίσχυση Α.Ε. ΞΕΝΙΑ (εκσυγχρονισμός μονάδων).
- Εκσυγχρονισμός μονάδων ΕΟΤ
- Επέκταση κάμπινγκ (Ολύμπου - Κρυσπηγής - Καλάνδρας - Παλιούρι Χαλκιδικής).

Γ. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΑΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΜΟΔΑΣ

Η είσοδος της Ελλάδας στην ΕΟΚ, η πλήρης ένταξη στις ευρωπαϊκές κοινότητες δημιουργεί τώρα μεγαλύτερες υποχρεώσεις για την ανόρθωση της ελληνικής οικονομίας αρχίζοντας από τις διακοπές.

Είναι σε όλους γνωστό ότι ο Έλληνας από τη φύση του είναι άνθρωπος της επίδειξης και της μίμησης γι' αυτό δε διστάζει να ξοδέψει όλες τις οικονομίες του για να πάει στο εξωτερικό αρκεί να μάθουν οι συγγενείς και οι φίλοι ότι είναι πλέον Ευρωπαίος. Την τάση αυτή του Έλληνα δεν κατόρθωσε να τη σταματήσει ούτε ο περιορισμός του συναλλάγματος ούτε η πτώση της δραχμής.

Η διέξοδος για τον Έλληνα πλέον είναι η φυγή προς την ύπαιθρο, το νησί και όποιο άλλο μέρος συνδυάζει την ξεκούραση και την άνεση. Τα τελευταία χρόνια έγινε κάποια προσπάθεια ενίσχυσης του εσωτερικού τουρισμού με την δημιουργία του τμήματος κοινωνικού τουρισμού του ΕΟΤ. Η λειτουργία του τμήματος αυτού είναι ελλιπής. Χρειάζεται νέα μελέτη και προσαρμογή πάνω στα πρότυπα εσωτερικού κοινωνικού τουρισμού της ΕΟΚ και ειδικά των χωρών Γαλλίας, Ιταλίας.

Η οργάνωση του κοινωνικού τουρισμού σε νέες βάσεις περιλαμβανομένης και της Κύπρου, θα βοηθήσει στην ανάπτυξη του εσωτερικού τουρισμού και στην εξοικονόμηση συναλλάγματος, θα τονώσει την επαρχία, θα βοηθήσει την ελληνική οικονομία στην προσπάθεια σταθεροποίησής της μέχρι το 1992. Επίσης η ανάπτυξη του εσωτερικού τουρισμού είναι αναγκαία γιατί θα βοηθήσει στην άνοδο της επαρχιακής οικονομίας και θα μειώσει την ανεργία που παρατηρείται τους περισσότερους μήνες του έτους.

Ένας άλλος παράγοντας που μας δείχνει το πόσο δυναμικό φαινόμενο αποτελεί ο τουρισμός είναι το "φαινόμενο της μόδας", που παρατηρείται περισσότερο τα τελευταία χρόνια μια και το οικογενειακό εισόδημα των Ελλήνων έχει αυξηθεί. Όπως επισημάνθηκε και παραπάνω ο Έλληνας προτιμά συνήθως τα πολυσύχναστα μέρη για τις διακοπές του για λόγους εγωκεντρικούς και λόγους επίδειξης. Ειδικότερα, επιλέγει κοσμικά νησιά όπως Κέρκυρα, Μύκονος, Σαντορίνη, Ρόδος, Κρήτη για να ικανοποιήσει αυτή του την επιθυμία.

Συμπερασματικά, θα πρέπει να τονίσουμε ότι ο τουρισμός πρέπει να αντιμετωπιστεί απ' όλους ως μια πολυδιάστατη δραστηριότητα με οικονομικές, κοινωνικές, πολιτιστικές και εθνικές διαστάσεις. Για την Ελλάδα, χώρα τουριστική, χώρα με ευρωπαϊκή προοπτική, χώρα στην οποία η φιλοξενία είναι βαθειά ριζωμένη στη συνείδηση του λαού ο τουρισμός έχει μέλλον.

Δεχόμαστε στην Ελλάδα περίπου 10 εκατομμύρια τουρίστες κάθε χρόνο και οι προοπτικές που υπάρχουν είναι εξαιρετικά ευοίωνες για την χώρα μας.

Με την καλή οργάνωση και τη σωστή παροχή υπηρεσιών, ο ελληνικός τουρισμός θα φθάσει σ' ένα αναβαθμισμένο ανταγωνιστικό επίπεδο σε σχέση με τις άλλες χώρες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2Α. ΤΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΤΟΥ ΜΑΖΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ 2Β. ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΚΟΡΕΣΜΟΥ ΣΑΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΜΕΤΕΞΕΛΙΞΗΣ

ΓΕΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΣΤΟ ΘΕΜΑ

2Α. ΤΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΤΟΥ ΜΑΖΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ Η ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΗ ΤΟΥ

Ο μαζικός τουρισμός είναι ο τουρισμός των μεγάλων αριθμών και αποτελεί την κυρίαρχη έκφραση τουριστικής δραστηριότητας του αστικού πληθυσμού των ανεπτυγμένων χωρών μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Ξεκίνησε στα μέσα της δεκαετίας του '50 και διαμόρφωσε σταθερά χαρακτηριστικά στις δεκαετίες '60 και '70. Από την δεκαετία του '80 το πρότυπο του μαζικού τουρισμού διανύει περίοδο αμφισβήτησης.

Οι αρνητικές επιπτώσεις για το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον και τις παραδοσιακές κοινωνίες στις χώρες ή στις περιοχές υποδοχής τουριστών, οδήγησε σε διεθνή επανεξέταση της άποψης ότι ο τουρισμός έχει αυτονόητα θετικά αποτελέσματα. Αντίθετα, πολλοί σήμερα εκτιμούν ότι τα ενδεχόμενα βραχυχρόνια οικονομικά οφέλη τελικά δεν αντισταθμίζουν το υψηλό κοινωνικό και περιβαλλοντικό κόστος. Παρόλο που οι απόψεις αυτές δεν έχουν ακόμα αποκρυσταλλωθεί σε συγκεκριμένη εναλλακτική πρόταση, η κίνηση αμφισβήτησης του μαζικού τουρισμού, αν και περιορισμένη, είναι σαφής, αυξητική και μαχητική.

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΠΡΟΤΥΠΟ

Η ανάπτυξη του τουρισμού στην Ελλάδα άρχισε με την προστασία και ποιοτική ανάδειξη των περιβαλλοντικών και πολιτιστικών αξιών ως τουριστικών πόρων υψηλής στάθμης επιλεκτικού τουρισμού και την ισόρροπη κατανομή των αντίστοιχων δραστηριοτήτων στο χώρο.

Η εξέλιξη του μαζικού τουρισμού και οι γρήγοροι ρυθμοί ανάπτυξης που ακολούθησε ο ελληνικός τουρισμός οδήγησαν σταδιακά στη διαμόρφωση ενός διαφορετικού προτύπου, βασισμένου στην υπερεκμετάλλευση των τουριστικών πόρων και πόλων έλξης για την ποσοτική προσέλκυση τουριστών, του "πρότυπου του μαζικού τουρισμού".

Τα προβλήματα που το τουριστικό αυτό πρότυπο δημιούργησε, συνοψίζοντας στη χωρική υπεσυγκέντρωση της προσφοράς σε ορισμένους πόλους έλξης, στην εποχικότητα της ζήτησης, στην υποβάθμιση της προσφοράς και των υπηρεσιών, στην ποιοτική υποβάθμιση

των τουριστικών πόρων και του περιβάλλοντος.

Αντικείμενο της παρούσας μελέτης είναι η αναζήτηση τρόπων μεταβολής του προτύπου αυτού:

- για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που δημιουργεί,
- για την προστασία των τουριστικών πόρων που αποτελούν τη μη ανανεώσιμη πρώτη ύλη του τουρισμού,
- για την ποιοτική αναβάθμιση, τον εμπλουτισμό της τουριστικής προσφοράς και την προσαρμογή της στη ζήτηση,
- για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας της χώρας,
- για την αύξηση του οικονομικού και κοινωνικού οφέλους από τον τουρισμό.

ΟΙ ΝΕΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Ο ελληνικός τουρισμός, που χρονολογείται από το 1950, αναπτύχθηκε αρχικά ως παραθεριστικός, περιηγητικός και πολιτιστικός καθώς δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση από πλευράς δημοσίου τομέα στη δημιουργία αντίστοιχων έργων υποδομής (π.χ. Ξενοδοχεία του ΕΟΤ -ΞΕΝΙΑ- κοντά σε αξιόλογες ακτές και πολιτιστικά μνημεία, δρόμοι, τουριστικά περίπτερα, χώροι στάθμευσης αυτοκινήτων και αναστηλώσεις μνημείων στους αρχαιολογικούς χώρους, πολιτιστικές εκδηλώσεις, φεστιβάλ).

Το πρότυπο αυτό του τουρισμού εμπλουτίστηκε σταδιακά, μέσα στις δεκαετίες του '50 και '60 από το δημόσιο τομέα πάντα και ειδικότερα από τον ΕΟΤ, με συμπληρωματικά έργα υποδομής για την ανάπτυξη θεραπευτικού και ορεινού τουρισμού (υδροθεραπευτήρια και ορεινά καταφύγια της δεκαετίας του '50) και αργότερα με διευκολύνσεις ελλιμενισμού και ανεφοδιασμού θαλαμηγών σκαφών σε υφιστάμενα λιμάνια για την ανάπτυξη του θαλάσσιου τουρισμού, ενώ ήδη είχαν αρχίσει οι κρουαζιέρες στα νησιά.

Η ίδρυση της Διεθνούς Εκθεσης Θεσσαλονίκης έδωσε την δυνατότητα ανάπτυξης εκθεσιακού τουρισμού στη συμπρωτεύουσα. Η δημιουργία του Καζίνο της Πάρνηθας στη δεκαετία του '60 και άλλων δύο καζίνων αργότερα, στη Ρόδο και στην Κέρκυρα, προσέδωσε στην Αθήνα και στα δύο τουριστικά νησιά τον κοσμοπολίτικο χαρακτήρα των φημισμένων θερέτρων της εποχής εκείνης.

Στην αρχή της δεκαετίας του '70, ακολουθώντας το πρότυπο της τουριστικής Ισπανίας,

προγραμματίστηκαν μεγάλης κλίμακας σύνθετα προγράμματα πολλαπλών τουριστικών δραστηριοτήτων σε εκτάσεις ιδιοκτησίας του ΕΟΤ, τα 15 Ειδικά Προγράμματα Τουριστικής Ανάπτυξης, με έμφαση στις μαρίνες, τα υδροθεραπευτήρια και τα γήπεδα golf. Η μαρίνα Γουβιών Κέρκυρας, το golf Αφάντου Ρόδου και το νέο υδροθεραπευτήριο Κυλλήνης χρονολογούνται από την εποχή εκείνη.

Μετά το 1975 τα προγράμματα μεγάλης κλίμακας και τα αντίστοιχα έργα ειδικής τουριστικής υποδομής ανεστάλησαν και προωθήθηκε ο χιονοδρομισμός με τη δημιουργία χιονοδρομικών κέντρων στον Παρνασσό και στη Β. Ελλάδα. Το δεύτερο μισό της δεκαετίας του '70 χαρακτηρίζεται από μια μεταστροφή του τουρισμού προς τις πολιτιστικές και φυσικές αξίες. Από τον ΕΟΤ προωθούνται προγράμματα μετατροπής Παραδοσιακών Σπιτιών σε Ξενώνες και από το υπ. Γεωργίας προγράμματα Αγροτουρισμού. Επίσης από την εποχή εκείνη χρονολογείται το θεσμικό πλαίσιο για τα επαγγελματικά τουριστικά σκάφη.

Στη δεκαετία του '80 αρχίζει η εφαρμογή του Κοινωνικού Τουρισμού, ως επιδοτούμενων από το κράτος διακοπών για τους χαμηλόμισθους και συνταξιούχους και επεκτείνεται η εφαρμογή του Αγροτουρισμού με χρηματοδότηση της ΕΟΚ. Γίνεται επεξεργασία θεσμικών πλαισίων για το Γυμνισμό, τη χρονομεριστική μίσθωση και τα Καζίνα, από τα οποία θεσπίζονται τα δύο πρώτα ως νόμοι. Από πλευράς κυβερνητικής πολιτικής προγραμματίζεται μαρίνες, χιονοδρομικά κέντρα και υδροθεραπευτήρια ως ολοκληρωμένα συμπλέγματα θαλάσσιου, χειμερινού και θεραπευτικού τουρισμού. Παράλληλα δίνονται κίνητρα για την ανάπτυξη του αθλητικού, του θαλάσσιου και συνεδριακού τουρισμού.

Από το 1990 ο θαλάσσιος τουρισμός προωθείται σε προτεραιότητα με πρόγραμμα κατασκευής μαρινών στα πλαίσια των ΜΟΠ. Δίνονται κίνητρα στην ιδιωτική πρωτοβουλία για συνδυασμό ξενοδοχειακών συγκροτημάτων με μαρίνες, χιονοδρομικά κέντρα, συνεδριακά κέντρα, υδροθεραπευτήρια. Επίσης, συνεχίζεται η εφαρμογή του Κοινωνικού και Αγροτικού τουρισμού.

Από τη σύντομη αυτή ιστορική αναδρομή στην εξέλιξη των νέων ή ειδικών μορφών τουρισμού στην Ελλάδα, φαίνεται ότι οι περισσότερες μορφές έχουν αρχίσει να εφαρμόζονται από δεκαετίες. Χαρακτηριστικό όμως είναι οι ασυντόνιστες προσπάθειες, η έλλειψη συνέπειας και συνέχειας της κυβερνητικής πολιτικής και κυρίως η έλλειψη οργάνωσης σε όλα τα επίπεδα, ώστε η κάθε μορφή να αποτελέσει τελικά ένα ολοκληρωμένο τουριστικό προϊόν προς αγορά.

Οι ελλείψεις της υφιστάμενης υποδομής, η καθυστέρηση παραγωγής νέας, τα ανεπαρκή, ασαφή και αναχρονιστικά πολλές φορές θεσμικά πλαίσια, το πλήθος των συναρμοδίων φορέων και οι δαιδαλώδεις και χρονοβόρες διαδικασίες αποτελούν ανασταλτικούς παράγο-

ντες για την υγιή ανάπτυξη των μορφών αυτών σε ανταγωνιστικό επίπεδο, πολύ περισσότερο από την έλλειψη επενδύσεων ή την ανεπάρκεια χρηματοδότησης.

Τα προβλήματα αυτά καθώς και οι δυνατότητες και προοπτικές αναλύονται για κάθε μορφή χωριστά στη διερεύνηση των νέων μορφών.

ΟΙ ΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΤΥΠΟΥ

Οι πιθανές εναλλακτικές επιλογές μεταβολής του πρότυπου του μαζικού τουρισμού, στο θεωρητικό επίπεδο, είναι:

- η ανατροπή του προτύπου και η ολική αντικατάστασή του από νέες μορφές τουρισμού,
- η διατήρησή του με οριακές βελτιώσεις "εξωραϊσμού",
- η μίξη του προτύπου του μαζικού τουρισμού με νέες μορφές τουρισμού.

Από τις παραπάνω εναλλακτικές επιλογές η πρώτη πρέπει να απορριφθεί ως ακραία, ενώ η δεύτερη είναι εκείνη που εφαρμόστηκε από τους φορείς άσκησης τουριστικής πολιτικής τα τελευταία χρόνια, χωρίς επιτυχία. Η τρίτη εναλλακτική επιλογή, που στην ουσία σημαίνει την αναδιάρθρωση της τουριστικής προσφοράς της χώρας, έχει δυνατότητες ομαλής προσαρμογής στην ελληνική πραγματικότητα και παράλληλα συμβάλλει στην επίτευξη των στόχων της ΕΤΒΑ.

Η Ελλάδα, έχοντας περιορισμένη δυνατότητα παρέμβασης στις ξένες αγορές, δεν είναι σε θέση να μεταβάλλει το πρότυπο του μαζικού τουρισμού επηρεάζοντας άμεσα την αλλοδαπή ζήτηση. Αντίθετα μπορεί να επιδιώξει την μεταβολή αυτή έμμεσα με βαθμιαία αναδιάρθρωση της τουριστικής προσφοράς.

Η τουριστική προσφορά της χώρας διαμορφώθηκε ως ανταπόκριση στην αλλοδαπή μαζική ζήτηση. Η αναδιάρθρωση και ο εμπλουτισμός της μπορεί εύλογα να αναμένεται ότι θα μεταβάλει, όχι τόσο το μαζικό τουρισμό, όσο τις αρνητικές επιπτώσεις του καταναλωτικού προτύπου των τουριστών.

Η αναδιάρθρωση της τουριστικής προσφοράς θα γίνει μετά από πολυκλαδική αποτίμηση των καθιερωμένων μορφών τουρισμού βάσει της αναπτυξιακής τους προοπτικής, ενώ για την επιλογή νέων μορφών, πέραν των άλλων, ιδιαίτερα θα βαρύνει η ανάγκη σε πρόσθετη ειδική υποδομή.

Σε κάθε περίπτωση, κριτήριο για διατύπωση προτάσεων θα είναι ο βαθμός επίτευξης των τεθέντων από την ΕΤΒΑ στόχων, δηλαδή της άμβλυνσης της εποχικότητας και της αύξησης των συναλλαγματικών εσόδων.

ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Οι στόχοι της μελέτης δόθηκαν από την ΕΤΒΑ στο Παράρτημα Α΄ της σύμβασης και είναι: η προσέλκυση τουριστών υψηλότερης εισοδηματικής στάθμης, η αύξηση της πληρότητας των υφιστάμενων ξενοδοχείων, η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, η δημιουργία νέων συγκροτημάτων και τουριστικών περιοχών. Ακολουθεί μια συνοπτική ανάλυση για κάθε στόχο.

Προσέλκυση Τουριστών υψηλότερης εισοδηματικής στάθμης

Την τελευταία δεκαετία ο ελληνικός τουρισμός παρουσιάζει το εξής παράδοξο: ενώ κάθε χρόνο οι αφίξεις αλλοδαπών αυξάνουν η εισροή συναλλάγματος δεν παρουσιάζει την αντίστοιχη αύξηση ενώ σε ορισμένα έτη εμφανίζει μείωση. Ανάλογη μειωμένη αύξηση εμφανίζουν οι διανυκτερεύσεις και οι πληρότητες σε νόμιμα λειτουργούντα τουριστικά καταλύματα.

Μια πρόχειρη εξήγηση της αντιστοιχίας αυτής την αποδίδει στις προτιμήσεις μεγάλου ποσοστού εισερχομένων τουριστών σε βοηθητικά καταλύματα και ενοικιαζόμενα δωμάτια λόγω σημαντικά χαμηλότερων τιμών. Αυτό ενδεχόμενα σημαίνει ότι η χώρα μας τα τελευταία χρόνια έχει καθιερωθεί ως τόπος τουρισμού χαμηλότερων εισοδηματικών τάξεων.

Είναι επίσης χαρακτηριστικός ο αριθμός τουριστών σακιδίου που κατακλύζουν όλες τις περιοχές, ακόμα και τις πιο απομακρυσμένες, κατά την τουριστική περίοδο, παρόλο που δεν υπάρχουν στατιστικά στοιχεία για την κατά κεφαλή δαπάνη τουριστικών σακιδίων στη χώρα μας.

Ακόμη, είναι γεγονός η ποιοτική υποβάθμιση της τουριστικής μας προσφοράς -ανωδομής και υπηρεσιών / εξυπηρητήσεων- παλιάς και νέας. Την μεν νέα από την δημιουργία πληθώρας μικρών και υποβαθμισμένων μονάδων αυτοεξυπηρέτησης και ενοικιαζόμενων δωματίων οικογενειακής εκμετάλλευσης, της δε παλιάς από έλλειψη συντήρησης και υποβάθμιση της στάθμης παροχής υπηρεσιών με σκοπό τη μείωση του λειτουργικού κόστους προκειμένου να ανταγωνισθούν τις χαμηλές τιμές των νέων μικρών μονάδων.

Η υπερπροσφορά αυτή των καταλυμάτων μειωμένων απαιτήσεων ενδεχόμενα γίνεται εκμεταλλεύσιμη από τους ξένους tour operatours, που διαχειρίζονται το μεγαλύτερο ποσοστό

του ελληνικού τουρισμού, προκειμένου να δημιουργηθούν φθηνά πακέτα απευθυνόμενα σε τουρίστες μέσης και χαμηλότερης εισοδηματικής στάθμης, που αποτελούν και το μεγαλύτερο ποσοστό της πελατείας του μαζικού τουρισμού.

Ο στόχος επομένως "προσέλκυση τουριστών υψηλότερης εισοδηματικής στάθμης" είναι σκόπιμο να προσεγγισθεί από τις εξής σκοπιές:

- ποιά είναι τα αίτια προσέλκυσης τουριστών χαμηλότερης εισοδηματικής στάθμης σήμερα στη χώρα μας, ποιά τα αποτελέσματα και πως αυτά είναι δυνατόν να αντιμετωπισθούν και να θεραπευθούν,

- ποιά είναι η ζήτηση και ο τρόπος προσέγγισης τουριστών υψηλότερης εισοδηματικής στάθμης, προκειμένου η προσφορά μας να ανταποκριθεί στη ζήτηση αυτή και να διαμορφωθεί η κατάλληλη στρατηγική marketing για το σκοπό αυτό,

- τί γίνεται σχετικά με το ζήτημα αυτό από τις άλλες χώρες και κυρίως τις ανταγωνίστριες μεσογειακές, προκειμένου αφ' ενός να εκμεταλλευθεί η χώρα μας τυχόν καλά παραδείγματα και σχετικές εμπειρίες, αφ' ετέρου δε να αποφευχθούν σφάλματα που τυχόν έγιναν κατά την εφαρμογή ορισμένων μορφών τουρισμού.

Αύξηση πληρότητας υφισταμένων Ξενοδοχείων

Η ακολουθία μεταξύ αυξήσεων των αφίξεων αλλοδαπών τουριστών και των διανυκτερεύσεων και της πληρότητας υφισταμένων ξενοδοχείων δημιουργεί, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ορισμένα ερωτηματικά. Πέρα από τον αναμφισβήτητο ανταγωνισμό από το μεγάλο αριθμό βοηθητικών καταλυμάτων που έχει δημιουργηθεί τα τελευταία χρόνια και το ζήτημα των τιμών, τα υφιστάμενα ξενοδοχεία παρουσιάζουν αυτά καθ' εαυτό ορισμένα προβλήματα που επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα την πληρότητά τους, δηλαδή τη ζήτηση.

Τέτοια προβλήματα, που αφορούν ορισμένα ξενοδοχεία και όχι ευτυχώς το σύνολο του κλάδου, είναι π.χ. η παλαιότητα των κτιριακών εγκαταστάσεων και η έλλειψη συντήρησης, η πλημμελής λειτουργία τους και η υποβαθμισμένη στάθμη παροχής υπηρεσιών, η ελλιπής προσφορά κοινοχρήστων εγκαταστάσεων - εξυπηρετήσεων που είναι δυνατό να αυξήσουν τη ζήτηση ή να παρατείνουν τη διαμονή (π.χ. θερμαινόμενη πισίνα, σάουνα, αίθουσα συνεδρίων ή πολλαπλών χρήσεων, συστήματα τηλεπικοινωνιών και πληροφορικής, animation, προγράμματα ψυχαγωγίας και απασχόλησης τουριστών κ.λπ.), η κακή έως ελλιπής διαχείριση, management, marketing, διαφήμιση - προβολή, επαγγελματική συνείδηση, η αδυναμία λειτουργίας τους χειμερινούς ή πλάγιους μήνες (έλλειψη θέρμανσης) κ.λπ.

Ενας άλλος λόγος στον οποίο οφείλεται η μειωμένη πληρότητα ορισμένων ξενοδοχείων

είναι ενδεχόμενα η ολοένα αυξανόμενη δυνατότητα απ' ευθείας σύνδεσης με πτήσεις charter τύπων αποστολής τουριστών με τόπους προορισμού (π.χ. Ζυρίχη, Καλαμάτα, Μάνη) και ως εκ τούτου η απεξάρτηση ορισμένων κομβικών σημείων με υφιστάμενο ξενοδοχειακό δυναμικό από τα τουριστικά κυκλώματα (π.χ. Αθήνα) και η συνεπακόλουθη πτώση της πληρότητας των ξενοδοχείων αυτών.

Αυτή η γενικότερη αδυναμία προσαρμογής της προσφοράς στη συνεχώς εξελισσόμενη τουριστική ζήτηση αποτελεί ένα σοβαρό πρόβλημα, η διερεύνηση του οποίου καθώς και ενδεχόμενες προτάσεις για την αντιμετώπισή του έχουν ιδιαίτερη σημασία, τόσο σε εθνικό επίπεδο, με σκοπό την αξιοποίηση και καλύτερη εκμετάλλευση σχολάζοντος κατά μεγάλα χρονικά διαστήματα ξενοδοχειακού δυναμικού της χώρας και αύξηση του συναλλαγματικού εσόδου από τον τουρισμό καθώς και της απασχόλησης, όσο και σε περιφερειακό επίπεδο, για την αναθέρμανση τοπικών οικονομιών με δομή προσανατολισμένη προς τον τουρισμό, που λειτουργεί συμπληρωματικά προς τα ξενοδοχεία.

Η προσέγγιση και του στόχου αυτού είναι δυνατή από τις σκοπιές:

- των αιτιών, εξωγενών και ενδογενών, που προκαλούν τη μείωση ή τις μη ικανοποιητικές πληρότητες υφισταμένων ξενοδοχείων,
- της διαφοροποίησης και εξέλιξης της ζήτησης και των δυνατοτήτων αντίστοιχης προσαρμογής και ανταπόκρισης της προσφοράς,
- της ενδεχόμενης αντιμετώπισης του προβλήματος αυτού από άλλες ανταγωνίστριες χώρες και της διδαχής από τις εμπειρίες τους.

Επιμήκυνση Τουριστικής Περιόδου

Ο στόχος αυτός, αλληλένδετος με τον προηγούμενο, σχετίζεται άμεσα με ένα από τα σοβαρότερα διαρθρωτικά προβλήματα του τουρισμού της χώρας μας: την εποχικότητα. Πράγματι, η λειτουργία μεγάλου ποσοστού των τουριστικών μας εγκαταστάσεων περιορίζεται στο τρίμηνο αιχμής των καλοκαιρινών μηνών (μέσα Ιουνίου - Σεπτεμβρίου) παρόλο που υπάρχει δυνατότητα ακόμη και επταμήνου λειτουργίας, με διεύρυνση προς τους πλαγίους μήνες Απρίλιο - Οκτώβριο.

Συγκριτικό πλεονέκτημα της χώρας μας ως προς τη δυνατότητα επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου αποτελεί τόσο το ήπιο κλίμα όσο και ο πλούτος των φυσικών και πολιτιστικών πόρων, που είναι δυνατόν να προσελκύσουν τουρισμό πέρα από την έλξη της καλοκαιρινής θάλασσας και αμμουδιάς.

Η ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού μη εξαρτημένων από τους θερινούς μήνες είναι δυνατόν σε θεωρητικό επίπεδο να επιτύχει το στόχο αυτό. Τέτοιες μορφές τουρισμού είναι π.χ. ο ναυταθλητικός, συνεδριακός, εκθεσιακός, incentive, υγείας, παραχείμασης, υπαίθρου, πολιτιστικός, ορεινός, χιονοδρομικός, εκπαιδευτικός, οικολογικός, κοινωνικός, καζίνων κ.λπ.

Η σημασία της επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου μέσω νέων μορφών τουρισμού είναι προφανής, τόσο σε εθνικό επίπεδο (αύξηση συναλλαγματικού εσόδου από τον τουρισμό, αύξηση θέσης απασχόλησης), όσο και σε περιφερειακό (ο ρόλος του τουρισμού ως μοχλού για την περιφερειακή ανάπτυξη) με δεδομένο ότι οι μορφές αυτές μπορούν να αναπτυχθούν και / ή κυρίως στην περιφέρεια.

Το πρόβλημα που παρουσιάζεται είναι, με πιο τρόπο και με τί μέσα η ήδη υφιστάμενη τουριστική προσφορά μπορεί να ανταποκριθεί σε νέες μορφές τουρισμού και τί πρόσθετα έργα υποδομής, ανωδομής, κοινοχρήστων εγκαταστάσεων, κ.λπ. και τί ενέργειες ως προς την οργάνωση, τη διαχείριση, προβολή, εκπαίδευση κ.λπ. θα γίνει δυνατή η προσέλκυση της επιθυμητής ζήτησης.

Τέλος, ένα ακόμη σημαντικό πρόβλημα είναι το πού και πόσο και με τί πειραλλοντικό και κοινωνικό κόστος είναι δυνατόν και σκόπιμο να αναπτυχθούν νέες μορφές τουρισμού, προκειμένου να αποφευχθούν οι δυσμενείς επιπτώσεις που είχε μέχρι σήμερα ο τουρισμός στη χώρα μας ως προς τις περιβαλλοντικές και κοινωνικές δομές ολόκληρων περιοχών.

Η διερεύνηση των δυνατοτήτων και προβλημάτων αυτών καθώς και η μελέτη του τρόπου εφαρμογής και της εμπειρίας αντίστοιχων μορφών τουρισμού από ανταγωνίστριες χώρες είναι δυνατόν να προσδιορίσουν τον τρόπο προσέγγισης του στόχου αυτού.

2B. ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΚΟΡΕΣΜΟΥ ΣΑΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΜΕΤΕΞΕΛΙΞΗΣ

Στη σημερινή ελληνική πραγματικότητα που η χώρα μας έχει αναπτύξει σε σημαντικό βαθμό την τουριστική βιομηχανία, στην προσπάθειά της να αναβαθμίσει περιοχές που θα ήταν για τους τουρίστες πρόκληση να τις γνωρίσει, δημιούργησε μια άνιση κατανομή του τουρισμού, με αποτέλεσμα τη συσώρευση του τουριστικού ρεύματος στις περιοχές αυτές.

Όλα αυτά είχαν σαν αποτέλεσμα να παρουσιαστεί το φαινόμενο της υπερσυγκέντρωσης σε ορισμένα σημεία του ελληνικού χώρου, δηλαδή τα τουριστικά κέντρα:

- **ΑΛΛΟΙΩΣΗ ΦΥΣΙΚΟΥ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΟΥΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ** με συνέπεια ο τουρίστας να βρίσκεται αντιμέτωπος μ' ένα αστικοποιούμενο περιβάλλον, αποκομμένο κοινωνικά από την υπόλοιπη χώρα και τα φυσικά τοπικά στοιχεία. Οι ακτές επιβαρύνονται με μεγάλο αριθμό λουόμενων από τη μέγιστη χωρητικότητά τους, μολύνεται το νερό της θάλασσας και

τα δάση υλοτομούνται.

- **ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ** από την ασύμμετρη ανάπτυξη του τουρισμού, από την αλλαγή της χρήσης της γης, την αλλαγή της σύνθεσης του πληθυσμού κατά τους τουριστικούς μήνες. Το κόστος ζωής κατά την τουριστική περίοδο ανεβαίνει, δηλαδή αλλάζει η συμπεριφορά των ντόπιων προς τους τουρίστες με συνέπεια μια φιλελευθεροποίηση των ηθών.

Η αυξανόμενη ζήτηση των τουριστικών υπηρεσιών, δημιουργεί πολλά προβλήματα στις κρατικές υπηρεσίες: από την έλλειψη πόσιμου νερού μέχρι την αδυναμία των κοινοτικών αρχών, να ανταπεξέλθουν στις δαπάνες για έργα υποδομής.

- Ειδικότερα τα **ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ ΕΜΦΑΝΙΖΟΥΝ ΣΗΜΕΙΑ ΚΟΡΕΣΜΟΥ** από άποψη πυκνότητας τουρ. εγκαταστάσεων που έχει ως αποτέλεσμα:

α. Να μην προσφέρονται υπηρεσίες ικανοποιητικού επιπέδου.

β. Οι μονάδες να μην είναι βιώσιμες και να εμφανίζουν μειωμένη ανταγωνιστικότητα με αποτέλεσμα η επιβίωση να εξαρτάται από την κρατική ενίσχυση που σημαίνει κοινωνικό κόστος. Με δεδομένα όλα τα παραπάνω που στόχο θα έχουν την κοινωνική, οικονομική, περιβαλλοντική ένταξη των τουριστικών εγκαταστάσεων στα πλαίσια της περιφερειακής ανάπτυξης και των γενικότερων αναπτυξιακών στόχων, στους οποίους περιλαμβάνονται η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, συστήθηκε μικτή επιτροπή ΕΟΤ, ΥΧΟΠ, ΥΠΠΕ που καθόρισε μεταξύ άλλων κριτήρια κορεσμού μιας περιοχής από πλευράς τουριστικών εγκαταστάσεων.

Όσον αφορά τα κριτήρια κορεσμού που αναφέρονται τόσο στη χωρητικότητα του φυσικού χώρου, όσο και στην αλλοίωση των κοινωνικών και οικονομικών δομών της είναι:

- ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΔΙΑΤΙΘΕΜΕΝΟ ΦΥΣΙΚΟ ΠΟΡΟ

α. η χωρητικότητα των προσπελάσιμων και μη μολυσμένων ακτών,

β. η ανοχή του περιβάλλοντος σε τεχνική επέμβαση,

γ. η αντοχή των φυσικών πόρων σε νέες επιβαρύνσεις,

δ. η διατάραξη της οικολογικής ισορροπίας,

ε. η επιβάρυνση των δικτύων υποδομής.

- ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΟΜΗ

α. Μονομερής ανάπτυξη του τουρισμού στην περιοχή, όπως προκύπτει από την οικονομία της περιοχής και τους δείκτες απασχόλησης.

β. Αλλοίωση κοινωνικών χαρακτηριστικών.

γ. Διαχρονική αύξηση της αναλογίας των τουριστών προς τους μόνιμους κατοίκους.

δ. Διαχρονική αύξηση της πληρότητας των κλινών.

ε. Ανεπάρκεια κοινωνικής υποδομής και εξυπηρέτησεων.

Πέρα από τα παραπάνω κριτήρια που ήταν κοινής αποδοχής, ο ΕΟΤ αφού έλαβε υπόψιν ότι:

α. Λόγω έλλειψης των αναγκαίων θεωρητικών και αναλυτικών μελετών δεν είναι δυνατή η ακριβή εκτίμηση των παραμέτρων του κορεσμού.

β. Βάση των αποδεκτών κριτηρίων ορισμένες περιοχές έχουν υποστεί αλλοίωση τόσο στην τεχνική υποδομή όσο και στο φυσικό και ανθρωπογενές τους περιβάλλον και δεν επιτρέπει σ' αυτές τη δημιουργία νέων τουριστικών εγκαταστάσεων και για ένα χρονικό διάστημα για τους πυρήνες περιοχών κορεσμού προτάθηκε:

Βάση των αποφάσεων του υπουργού Προεδρίας Κυβερνήσεως σύμφωνα με την οποία:

"Έχοντας υπόψιν την υπερσυγκέντρωση προσφοράς τουριστικών καταλυμάτων σε ορισμένες περιοχές της χώρας και την ανάγκη αποσυμφόρησής τους λόγω κορεσμού για να αποφευχθούν, η περαιτέρω αλλοίωση των κοινωνικών και φυσικών χαρακτηριστικών και η επιβάρυνση των υπάρχοντων δικτύων υποδομής των περιοχών, καθώς και η επαύξηση της ανισομερούς ανάπτυξης του τουρισμού σ' αυτές που θα απέβαιναν σε βάρος της ποιότητας λειτουργίας των νέων μονάδων και της εξυπηρέτησης των πελατών του, το Δ.Σ. του ΕΟΤ αποφάσισε τον χαρακτηρισμό ορισμένων περιοχών σαν κορεσμένων από άποψη τουριστικών εγκαταστάσεων με κλίνες για δύο χρόνια".

Καθορίστηκαν δύο ειδών ζώνες κορεσμού:

- ΠΥΡΗΝΕΣ ΠΡΩΤΟΥ ΒΑΘΜΟΥ ΚΟΡΕΣΜΟΥ, που έχουν ξεπεράσει το όριο της καταστροφής και της αλλοίωσης.

- ΠΥΡΗΝΕΣ ΗΜΙΚΟΡΕΣΜΕΝΟΙ, που έχουν φθάσει στα όρια της καταστροφής.

Στους πρώτους πυρήνες περιλαμβάνονται:

- Νομός Αττικής

- Δήμος Ρόδου

- Δήμος Θεσ/κης

- Δήμος Κω

- Δήμος Ηρακλείου Κρήτης

- Κοινότητα Λιμένα Χερσονήσου Κρήτης

- Κοινότητα Μαλλίων Κρήτης

- Κοινότητα Λόχου Σταλίδας Κρήτης

- Δήμος Πύλης Κέρκυρας

- Δήμος Δελφών

- Κοινότητα Τολού Νομός Αργολίδας

- Δήμος Μυκόνου Κυκλάδων

- Κοινότητα Πόρτο - Χέλι

- Κοινότητα Λακώνων περιοχής Παλαιοκαστρίτσας Κέρκυρας

- Δήμος Λάρισας

- Εκτός σχεδίου περιοχές μέσα στα διοικητικά όρια του δήμου Αργοστολίου, της Κοινότητας Σβορωνάτο Κεφαλληνίας.

Στις περιοχές αυτές αποκλείστηκε για μια διετία η δυνατότητα επέκτασης ή ανέγερσης νέας τουριστικής εγκατάστασης.

ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ

Από τους περιορισμούς αυτούς εξαιρέστηκαν:

α. Η δημιουργία κάμπινγκ.

β. Η μετατροπή υπαρχόντων παραδοσιακών κτισμάτων σε τουριστικές εγκαταστάσεις.

γ. Η δημιουργία και εκμετάλλευση τουριστικής εγκατάστασης από τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης σε γήπεδα ή οικόπεδά τους.

Στην κατηγορία των ημικορεσμένων περιοχών αποκλείονται: οι τουριστικές εγκαταστάσεις κορεσμού τους από την άποψη ξενοδοχειακών κλινών.

Στην κατηγορία αυτή έχουμε:

- Κασσάνδρα Χαλκιδικής (κοιν. Καλλιθέας, Κρυσπηγής, Πολύχρονου, Χανιώτου).

- Κοινότητα Λίνδου Ρόδου.

- Παραθαλάσσιες κοινότητες και δήμοι Κέρκυρας από Αγιο Μάρκο μέχρι και Μωραϊτικά περιλαμβανομένων και των κοινοτήτων που εφάπτονται της πόλης δήμου Κέρκυρας (εκτός Δήμου Κέρκυρας).

- Παραθαλάσσιες κοινότητες και δήμοι από Τριάντα μέχρι και Φαληράκι Ρόδου, περιλαμβανομένου και των κοινοτήτων που εφάπτονται του Δήμου Ρόδου (εκτός Δήμου Ρόδου).

Με την παραπάνω απόφαση ο ΕΟΤ στοχεύει:

α. Να κατευθύνει την τουριστική ανάπτυξη σε επιλεγμένες από πρώτα περιοχές (περιοχές κινήτρων).

β. Να αναστείλει τις κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις στις ανεξέλεγκτα υπερφορτωμένες τουριστικά περιοχές.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι κοινωνικές απαιτήσεις σήμερα είναι διαφορετικές όπως είναι διαφορετική και η μεταχείριση των επιχειρήσεων από το οργανωμένο κράτος που προσπαθεί με νόμους και κανονισμούς να διευθετήσει την ανάπτυξη των επιχειρήσεων. Η κρατική επέμβαση όμως οδήγησε τις επιχειρήσεις σε διάφορες μορφές όπως π.χ. τους συνασπισμούς, γίγαντες

επιχειρήσεων. Μια παραγωγική επιχείρηση σήμερα έχει να αντιμετωπίσει ένα εξαιρετικά υψηλό κόστος κι από την άλλη πλευρά περιορισμό στις τιμές. Ο Έλληνας επιχειρηματίας βρίσκεται σε μια κρίσιμη περίοδο, μπορεί να πει κανείς ΔΟΚΙΜΑΣΙΑΣ, διότι αντιμετωπίζει μια εξαιρετικά ρευστή οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα.

Συσσωρεύονται νέα προβλήματα, προβλήματα που δεν είχαν προβλεφθεί στο στρατηγικό προγραμματισμό τους. Από την άλλη πλευρά διευκολύνονται, διότι η ελληνική κοινωνία, αν και κάπως αργοπορημένα μετατρέπεται σε ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ.

Αρχίζουν και συνειδητοποιούν τη ζημιά που γίνεται στο περιβάλλον και προγραμματίζονται για φίλτρα, βιολογικούς καθαρισμούς και άλλα αν θέλουν, η επιχείρησή τους να έχει μέλλον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3Α. ΝΕΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ, ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΑ (ΝΕΕΣ ΤΑΣΕΙΣ)

Από τη γενική θεωρία του τουρισμού γνωρίζουμε ότι ο άνθρωπος πέραν από τις βασικές ανάγκες - κίνητρα που καθορίζει ο παράγων επιβίωση έχει κι άλλες ανάγκες που αναφέρονται στα αισθητικά του συναισθήματα και κυρίως των ψυχικών επιθυμιών του και πνευματικών περιεργειών του. Στην κατηγορία αυτή των γνωστικών αναγκών - κινήτρων που εκφράζονται σαν απορία, περιεργεια, ενδιαφέρον, ερευνητική διάθεση κ.λπ. ανήκουν οι τουριστικές ανάγκες - κίνητρα. Τα τουριστικά κίνητρα που είναι γνωστικές ανάγκες του ατόμου εκδηλώνονται σαν επιθυμία αλλαγής περιβάλλοντος χάριν τέρψης και αποτελούν συγκεκριμένη έκφραση της τάσης για τουρισμό. Οι δημιουργημένες τουριστικές ανάγκες - κίνητρα ύστερα από τη γέννησή τους στο άτομο, και τη μη άμεση ικανοποίησή τους προκαλούν ένα ερεθισμό που πιέζει το άτομο να αναζητήσει το αντικείμενο για ικανοποίησή του. Έτσι μόλις ο τουρίστας προσδιορίζει το αντικείμενο δηλ. τη τουριστική διακίνηση, ο ερεθισμός μετατρέπεται σ' επιθυμία, και η επιθυμία προκαλεί την απαραίτητη προσπάθεια για πραγματοποίηση της διακίνησης.

Τα αίτια των προσδοκιών του τουρίστα είναι υποκειμενικά και αντικειμενικά. Ως υποκειμενικά αίτια θεωρούνται οι εσωτερικές παρορμήσεις της ψυχής. Τα ελατήρια που διεγείρουν στον άνθρωπο την επιθυμία να επιχειρήσει πρόσκαιρη μετακίνηση είναι:

- διάθεση ψυχαγωγίας, ξεκούρασης και ηρεμίας,

- επιθυμία μόρφωσης,
- θρησκευτική ανάταση,
- τάση μιμήσεως,
- τάση επιδείξεως,
- επιδίωξη περιπέτειας.

Ως αντικειμενικά αίτια θεωρούνται η ύπαρξη και πλήρωση ορισμένων εξωτερικών προϋποθέσεων ή όρων των οποίων οι εσωτερικές παρορμήσεις για μετακίνηση θα παρέμεναν ανεκπλήρωτες. Σ' αυτά αναφέρονται:

- το χρήμα,
- ελεύθερος χρόνος,
- εξασφάλιση του μέλλοντος,
- μέσα μετακίνησης.

Οι προσδοκίες του σύγχρονου τουρίστα διαφέρουν κατά πολύ από τις ήδη υπάρχουσες παλαιότερες αντιλήψεις και είναι πλέον γνωστό ότι οι μεταβολές που σημειώθηκαν μεταπολεμικά στις επιθυμίες και προτιμήσεις του τουρίστα - καταναλωτή υποχρέωσαν τους τουριστικούς φορείς να προσαρμοστούν μ' αυτές. Είναι γεγονός πια πως ο σύγχρονος τουρίστας δεν ενδιαφέρεται και τόσο πολύ για τις αρχαιότητες αλλά για την ανάπαυση και τη ψυχαγωγία του και για τους τόπους που να μπορεί να απολαμβάνει τον ήλιο, τον καθαρό αέρα, τη θάλασσα και τις φυσικές καλλονές. Βλέπουμε πως οι τουριστικοί φορείς προσπαθούν να συμβάλλουν ουσιαστικά στη γρήγορη προσαρμογή της επιχείρησης, στις μεταβολές της τουριστικής αγοράς και ιδιαίτερα στις ποιοτικές και ποσοτικές διαφοροποιήσεις των τουριστικών αναγκών.

Ειδικότερα, ο σύγχρονος τουρίστας - καταναλωτής προσδοκά από τους τουριστικούς φορείς τη βελτίωση του επιπέδου υπηρεσιών που ήδη προσφέρονται και αναβάθμιση της τουριστικής υποδομής με στόχο τον υψηλού επιπέδου τουρισμό και τον τουρισμό εξειδικευμένων κατηγοριών όπως: οργάνωση συνεδρίων, αθλητικών, πολιτιστικών εκδηλώσεων, ανάπτυξη ιαματικού, θρησκευτικού, κοινωνικού τουρισμού. Εμφαση θα πρέπει να δοθεί σ' εξειδικευμένες υποδομές όπως: συνεδριακά κέντρα, μαρίνες, αθλητικοτουριστικές εγκαταστάσεις, εύρεση περιοχών με ιαματικές πηγές για ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού,

προσπάθεια για διεύρυνση της τουριστικής υποδομής, για ανάπτυξη του χειμερινού τουρισμού, του εμπορικού και του γαστρονομικού, αξιοποίηση και εκμετάλλευση μνημειακού πλούτου, φυσικού κάλλους και του κλίματος.

Επίσης ο σύγχρονος τουρίστας - καταναλωτής και ειδικότερα ο υψηλός ειδηματίας προτιμά τις οργανωμένες κρουαζιέρες γιατί απολαμβάνει αφ' ενός μεν μέσα στο πολυτελές κρουαζιερόπλοιο υπηρεσίες ξενοδοχείου, εσπιατορίου, πολυτελών καταστημάτων, αφορολόγητων ειδών και ψυχαγωγίας (πισίνες, σπορ, δεξιώσεις, νυχτερινή ζωή, casino) αφ' ετέρου δε εκτός του πλοίου, υπηρεσίες ξεναγήσεων στις διάφορες τουριστικές περιοχές.

Ενα ακόμα χαρακτηριστικό της μεταφοράς των επιβατών με το τρόπο της κρουαζιέρας είναι ότι τα άτομα που συμμετέχουν σ' αυτές δεν έχουν πειστικά προβλήματα χρόνου, αν σκεφτούμε ότι ο χρόνος μιας κρουαζιέρας διαρκεί 15 ή 20 ημέρες ή ακόμα περισσότερες ημέρες, που οι συμμετέχοντες επισκέπτονται τα διάφορα σημαντικά λιμάνια της υδρογείου, καθώς και σπουδαία από τουριστικής απόψεως νησιά. Σύμφωνα με διεθνείς στατιστικές το διεθνή ποσοστό των τουριστών που συμμετέχουν στις κρουαζιέρες αποτελείται από Αμερικανούς, ακολουθούν οι Αγγλοι, οι Γερμανοί, οι Ελβετοί, οι Σκανδιναβοί και οι Ρώσοι.

Ενα σημαντικό στοιχείο που προέκυψε είναι ότι:

- τα κρουαζιερόπλοια παρέχουν δυνατότητες πολυτελούς διαβίωσης, ανέσεις ξενοδοχείων Α' κατηγορίας και χαρακτήρα κοσμοπολίτικο.

- αντίθετα τα γιωτ και κότερα που συνήθως ενοικιάζονται παρέχουν μεγαλύτερη απόλαυση στα άτομα που προτιμούν την περιπέτεια και το σπορ της ιστιοπλοΐας, προσφέρουν μικρότερες ανέσεις και απευθύνονται κυρίως σε άτομα γυμνασμένα και νεαρής σχετικά ηλικίας.

Η φύση της ανθρώπινης ζωής που περιορίζει και καταπιέζει το άτομο μ' ένα σωρό ανθυγιεινές συνθήκες διαβίωσης (στενότητα χώρου, καυσαερια, θόρυβοι, υποβιβασμός της αξίας της ατομικής προσωπικότητας) κι αφ' ετέρου το είδος της τυποποιημένης και εξειδικευμένης εργασίας που επιβάλλει μηχανικά τις ίδιες κινήσεις δημιουργούν στον εργαζόμενο αισθήματα άγχους, ανίας, πλήξης και τον ωθούν για φυγή απ' τα μεγάλα αστικά κέντρα προς ένα περιβάλλον απαλλαγμένο από τις ψυχολογικές και κοινωνικές πιέσεις, απελευθερωμένο απ' την κανονικότητα του ωραρίου απασχόλησης που τον περιορίζει όλο τον υπόλοιπο χρόνο.

Λαμβάνοντας υπ' όψη τα στοιχεία της έρευνας που προέκυψαν απ' το τουρισμό, που επισκέπτεται τη χώρα μας κατά τους μήνες διακοπών, όσον αφορά τις "προτιμήσεις" των τουριστών αποκομίσαμε τα παρακάτω συμπεράσματα:

- οι υψηλόμισθοι τουρίστες κορεσμένοι από την πολυτέλεια αλλά και το άγχος που τους

επιβάλλει η φύση της εργασίας τους, έρχονται στην Ελλάδα αναζητώντας κάποιο λιτό, ήρεμο και απομακρυσμένο μέρος, μακριά από τους θορύβους των πόλεων, διαφορετικό από τα τυπικά δωμάτια των ξενοδοχείων για να περάσουν κάποιες ήρεμες μέρες ξεκούρασης και χαλάρωσης. Ενώ αντίθετα παρατηρήθηκε ότι οι χαμηλόμισθοι τουρίστες ζώντας στην αφάνεια, στην καθημερινή τους ζωή και που ήταν φειδωλοί στα έξοδά τους προτιμούν για τόπους διακοπών τους τα πολυσύχναστα κέντρα και επιδιώκουν με διάφορες εκδηλώσεις και αλόγιστη σπατάλη να αυτοπροβληθούν.

- ο ποιοτικός τουρισμός, αυτός δηλαδή που αποτελεί ένα σημαντικό πόρο συναλλάγματος για την οικονομία, επισκέπτεται τη χώρα μας κατά τους μήνες του φθινοπώρου (Σεπτέμβρη - Οκτώβρη) και αυτό γιατί υπάρχει λιγοστός τουρισμός στην περίοδο αυτή και οι προσφερόμενες υπηρεσίες θα τους ικανοποιούν περισσότερο.

Ενώ ο εμπορικός τουρισμός (χαμηλόμισθοι, εργάτες, νεολαία) προτιμούν να κάνουν τουρισμό κατά τους μήνες αιχμής (Ιούλιο - Αύγουστο), οι οποίοι δεν διαθέτουν πολλά χρήματα για να κάνουν τουρισμό.

Σε 100 τουρίστες που επισκέφτηκαν τη χώρα μας ρωτήθηκαν:

- ποιά νησιά προτιμούν για τόπο διακοπών
- ποιός είναι ο σκοπός του ταξιδιού
- ποιό τρόπο διαμονής διακοπών προτιμούν
- ποιό λόγοι τους ωθούν να κάνουν διακοπές
- ποιό λόγοι τους κάνουν να έρχονται στην Ελλάδα.

Οι απαντήσεις που πήραμα μας οδήγησαν στα παρακάτω συμπεράσματα:

* Οσον αφορά τους τυπους ταξιδιών, δηλαδή το σκοπό του ταξιδιού είναι:

- ότι η κυριότερη μάζα των ταξιδιωτών μετακινείται για ταξίδια αναψυχής,
- δεύτερη κατά σειρά αιτία ταξιδιών είναι η περιπέτεια κατά τη διάρκεια των διακοπών,
- ακολουθούν κι άλλες μορφές ταξιδιών με μικρότερα ποσοστά όπως:

επισκέψεις συγγενών - φίλων, μελέτη και περιήγηση αξιοθέατων ή μορφωτικό ταξίδι,

αθλητικές διακοπές και διακοπές θεραπείας, οι οποίες δεν πρέπει να παράμελούνται όσον αφορά τις ανάγκες τους κατά τη διάρκεια της επίσκεψής τους στη χώρα μας, διότι και τον κύκλο εργασιών ορισμένων επιχειρήσεων αυξάνουν και είναι πρόσθετη πηγή συναλλάγματος.

* Όσον αφορά τον τρόπο διαμονής κατά τις διακοπές οι τουρίστες προτιμούν:

- τα ξενοδοχεία που έρχονται σε πρώτη θέση
- ακολουθούν οι πανσιόν
- κατάλυμα που είναι η χρησιμοποίηση του σπιτιού κάποιου συγγενούς ή φίλου στον τόπο που επισκέπτεται ο τουρίστας
- ακολουθούν τα ενοικιαζόμενα διαμερίσματα ή σπίτια ή bungalows πράγμα που δείχνει ελευθερία κινήσεων που επιθυμούν να έχουν ένα σημαντικό ποσοστό των ταξιδιωτών της χώρας μας.

* Όσον αφορά τους λόγους που ωθούν τους τουρίστες να κάνουν διακοπές είναι:

- ο κυριότερος να ξεχάσουν τα πάντα, "TO SWITCH OFF", διότι το άγχος της σημερινής σύγχρονης κοινωνίας τους επιβάλλει πολλές δεσμεύσεις και υποχρεώσεις καθώς επίσης και προσδοκίες, η ανταπόκριση δε στην ικανοποίηση όλων αυτών των παραγόντων της καθημερινής ζωής του σύγχρονου ανθρώπου δεν είναι πάντα θετική με αποτέλεσμα την καταπίεσή του.

- άλλοι λόγοι που τους ωθούν για διακοπές είναι "ΝΑ ΦΥΓΟΥΝ ΜΑΚΡΙΑ ΑΠ' ΟΛΑ".

- ακολουθούν "η ανανέωση των δυνάμεών τους", "να βρεθούν ανάμεσα σ' ευχάριστους ανθρώπους", "να έχουν αρκετό χρόνο για ενθύμια και διασκέδαση", "για να έχουν χρόνο για να αφιερώσουν στο σύντροφο ή οικογένεια", "να αποκτήσουν εντελώς καινούργιες εντυπώσεις", "να βρίσκονται στο ύπαιθρο", "να κάνουν ό,τι τους ευχαριστεί", "να συσσωρεύσουν πολλές εμπειρίες με μεγάλη ποικιλία", "να αφιερώσουν στον εαυτό τους τα δικά τους ενδιαφέροντα", "να μη χρειαστεί να πιεστούν για οτιδήποτε ή οποιονδήποτε", "να ευρύνουν τους ορίζοντές τους", "να συναντήσουν το ασυνήθιστο, το απροσδόκητο", "να συμμετέχουν ενεργητικά στα σπορ", και "να ερωτοτροπούν ή να αγαπήσουν".

* Όσον αφορά τους λόγους που έρχονται στην Ελλάδα για διακοπές είναι:

- το κλίμα

- ο ήλιος και η θάλασσα που συνδυάζει η χώρα μας με μοναδικό τρόπο
- οι φυσικές καλλονές
- ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός
- τα ήθη και έθιμα του τόπου μας
- η φιλοξενία και η νοοτροπία που καλλιεργούμε εδώ και χρόνια.

* Όσον αφορά ποιιά νησιά προτιμούν για τόπο διακοπών είναι:

- πρώτη σε προτίμηση έρχεται η Μύκονος και η Κρήτη
- ακολουθεί η Ρόδος και η Κέρκυρα
- λιγότερο ποσοστό έχει η Σαντορίνη - Πάρος - Σκιάθος - Σκόπελος
- Πολύ λιγότερο κάποια νησιά στα Επτάνησα.

Όλα τα παραπάνω στοιχεία παρουσιάζουν μια γενική εικόνα των προτιμήσεων των τουριστών σήμερα και έμμεσα μπορούμε να επισημάνουμε τις ατέλειες και αδύνατα σημεία του τουρισμού μας. Είναι βέβαια απώλεια χρόνου να επιδιώκουμε την απόλυτα αναγκαία αναβάθμιση της ποιότητας του τουριστικού μας προϊόντος και των υπηρεσιών που προσφέρονται, χωρίς τη χάραξη και υλοποίηση μιας σταθερής και μακρόπνοης πολιτικής που να αντιμετωπίζει συνολικά τις ελλείψεις που αφορούν το παρόν και το μέλλον του τουρισμού.

3B. ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΤΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΜΕ ΙΔΙΑΙΤΕΡΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΗΠΕΙΡΟ 1980 - 2000

Γενικές Τάσεις

Ο Τουρισμός μετά την Διάσκεψη της Μανίλας (1930)

1. Αλλαγή των κινήτρων που οδηγούν στο ταξίδι από τον οργανωμένο μαζικό τουρισμό στις ειδικές μορφές.
2. Αύξηση του αριθμού και του είδους των τουριστικών ταξιδίων στις κυριώτερες χώρες αποστολής.

3. Παρεμβάσεις υπερεθνικών οργανισμών (πολιτικών, επιστημονικών, επαγγελματικών) με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας προσφοράς και της ασφάλειας των τουριστών.

4. Αύξηση των τουριστικών ταξιδιών σε νεοεισερχόμενες αγορές, κυρίως όσες έχουν να επιδείξουν διαφορετική προσφορά: "εξωτικός" τουρισμός, "περιπετειώδης" τουρισμός κ.λπ.

5. Συνεχής αύξηση όλων των δεικτών τουριστικής ανάπτυξης, γεγονός που δείχνει ότι τα οικονομικά προβλήματα είναι λιγότερο καθοριστικός παράγοντας -απ' ότι τα προηγούμενα χρόνια- του τουριστικού ταξιδιού. Πλησιάζουμε σε μια εποχή που η τουριστική δαπάνη θα χαρακτηρίζεται από ανελαστικότητα.

6. Συνεχής διεθνοποίηση της ανάπτυξης του τουριστικού τομέα με αποτέλεσμα οι γενικές τάσεις να υπερισχύουν των ειδικών, σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο.

7. Προγραμματισμός της τουριστικής ανάπτυξης, σε αντίθεση με την απρογραμματίστη ανάπτυξη.

8. Διαφοροποίηση των οργανωμένων τουρ, ώστε να προσφέρουν την δυνατότητα περισσότερων παρεμβάσεων στον σχεδιασμό του ταξιδιού στον ίδιο τον τουρίστα.

9. Αναγνώριση από διεθνείς οργανισμούς, κυβερνήσεις και επιχειρήσεις της ανάγκης να λαμβάνονται υπόψη οι διαφορετικοί παράγοντες, οικονομικοί, κοινωνικοί, πολιτιστικοί, εκπαιδευτικοί, περιβαλλοντικοί, που διαμορφώνουν το τουριστικό προϊόν.

10. Από την αναζήτηση της χαμηλής τιμής και της ποσότητας στην αναζήτηση της ποιότητας στο ταξίδι και της ουσιαστικής αξίας που πληρώνουν οι τουρίστες.

11. Συνεχής εκπαίδευση και επανεκπαίδευση του προσωπικού στα νέα δεδομένα και τις ειδικές απαιτήσεις της ζήτησης. Αποκλειστική απασχόληση και εξειδίκευση σε αντίθεση με την εμπειρική και μερική απασχόληση. Νέος ρόλος της εκπαίδευσης: δικαιώματα και υποχρεώσεις του τουρίστα.

12. Ανάπτυξη των Μ.Μ.Ε. ενός ευρύτατου συστήματος πληροφόρησης που μετατρέπει τον χθεσινό παθητικό τουρίστα σε έναν τουρίστα ενεργοποιημένο, τόσο πριν όσο και κατά την διάρκεια του ταξιδιού.

13. Ανατρέπεται η τάση που επικρατούσε να αναπτύσσονται αλόγιστα οι ωραιότερες από πλευράς φυσικού περιβάλλοντος περιοχές σε βάρος της περιβαλλοντικής προστασίας τους. Αντίθετα αναπτύσσονται προγράμματα προστασίας του περιβάλλοντος που ανάγεται στον υπ' αριθμόν ένα τουριστικό πόρο.

ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΘΟΡΙΣΤΙΚΟΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΗΝ ΕΙΚΟΣΑΕΤΙΑ 1980-2000

1. Η τουριστική ανάπτυξη δεν χρησιμοποιεί το περιβάλλον, αλλά συνυπάρχει μ' αυτό. Το περιβάλλον παράγοντας, κλειδί στην νέα αντίληψη της τουριστικής ανάπτυξης.

2. Πρόβλήματα από τον κορεσμό και την περιβαλλοντική υποβάθμιση στις περιοχές μαζικού οργανωμένου τουρισμού. Ενας τύπος ανάπτυξης αμφισβητείται και δύο προβλήματα αναπτυξιακής μορφής τίθενται: (α) τρόπος ανάπτυξης των νέων τουριστικών περιοχών, (β) τρόπος αλλαγής του προτύπου στις υποβαθμισμένες περιοχές.

3. Το ζήτημα της φέρουσας ικανότητας των τουριστικών περιοχών. Οι διαφορετικές προσεγγίσεις και μετρήσεις και το πρόβλημα των πολλαπλών κριτηρίων: οικονομικών, κοινωνικών, περιβαλλοντικών κ.λπ.

4. Οι παρεμβάσεις με προτάσεις και μέτρα των διεθνών οργανισμών στο θέμα του περιβάλλοντος, δημιουργούν μια νέα κατάσταση στις εθνικές στρατηγικές ανάπτυξης.

5. Η υποβάθμιση του περιβάλλοντος με οποιονδήποτε τρόπο κι αν συμβαίνει, γίνεται η κυριότερη αιτία παραπόνων των τουριστών. Μπορούμε να μιλάμε για το μπούμερανγκ της αναπτυξιακής στρατηγικής, που ακολουθήθηκε μεταξύ 1950-1980.

6. Σε τοπικό επίπεδο το περιβάλλον γίνεται η κυριότερη αιτία αντίθεσης στον τύπο της τουριστικής ανάπτυξης και ένδειξη της αδυναμίας να χαραχθούν ολοκληρωμένες στρατηγικές τουριστικής ανάπτυξης που να λαμβάνουν υπόψη και αυτόν τον παράγοντα στην περίοδο 1950 - 1980.

7. Η ανάπτυξη των ειδικών μορφών τουρισμού στοχεύει κυρίως στην αλλαγή του προτύπου του μαζικού τουρισμού μέσω ενός τύπου ενταγμένης ανάπτυξης στο περιβάλλον, την οικονομία και την κοινωνία. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι περισσότερες ειδικές μορφές αναπτύσσονται στον άξονα ενός διαρκώς ογκούμενου ενδιαφέροντος για τα προβλήματα του περιβάλλοντος. Ουσιαστικά, το σύνολο των ειδικών μορφών διαπερνάται από τρεις βασικές αρχές: ΦΥΣΙΚΗ ΖΩΗ - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ - ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ.

8. Η τουριστική ανάπτυξη αναζητάει διεθνώς τον "κατάλληλο" τύπο τουρισμού και τείνει να λαμβάνει υπόψη την προσέγγιση που θέλει τον τόπο - υποδοχής σαν οικοσύστημα κοινωνικό με καθοριστικούς παράγοντες: το περιβάλλον, την κοινωνία, την οικονομία, τον πολιτισμό.

9. Ιδιαίτερη σημασία αποκτάει η έννοια της "ενεργητικής προστασίας" οικισμών της

υπαίθρου, για χρήση της τουριστικής αγοράς, σύμφωνα με μια σειρά πρόσφατα δεδομένα στον ευρωπαϊκό χώρο.

ΟΙ ΤΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΓΟΡΑ ΣΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ 1980 - 1990

1. Αυξήθηκε μεταξύ 1980 - 1987 το σύνολο των δεικτών τουριστικής ανάπτυξης: διανυκτερεύσεις 13,8% (περισσότεροι οι αλλοδαποί;), αφίξεις 31,5%, έσοδα 31,9% και τουριστική δαπάνη 24,6%, κρεβάτια ξενοδοχείων 14,1%, δευτερεύοντα καταλύματα (κρεβάτια) 23,2%.

2. Ο διεθνής τουρισμός αυξήθηκε ταχύτερα από τον ημεδαπό και σε τέσσερις χώρες (Ελλάδα, Ισπανία, Πορτογαλία, Λουξεμβούργο) κυριαρχεί σε διανυκτερεύσεις.

3. Τη μεγαλύτερη ανάπτυξη παρουσίασαν στους δείκτες τουρισμού η Ισπανία, η Ελλάδα και η Πορτογαλία.

4. Η Ισπανία γίνεται η πρώτη χώρα στην Κοινότητα σε αφίξεις και εισπράξεις (έναντι της Ιταλίας), ενώ η Γαλλία και η Ιταλία εμφανίζουν χαμηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης.

5. Η Αγγλία και η Ιταλία έχουν τους υψηλότερους δείκτες ανάπτυξης σε διεθνή ταξίδια.

6. Η Αγγλία και η Γερμανία είναι οι κυριότεροι αποστολείς τουριστών, αλλά η δεύτερη δείχνει μια τάση μείωσης του δείκτη αυτού.

7. Οι εισπράξεις είναι σ' όλη την περίοδο μεγαλύτερες από την δαπάνη για τον τουρισμό.

8. Μειώνονται τα ξενοδοχειακά καταλύματα, αλλά αυξάνονται τα κρεβάτια, ενώ τα μικρά καταλύματα χαμηλών κατηγοριών εγκαταλείπονται προς όφελος των καταλυμάτων μεσαίας κατηγορίας.

9. Η εποχικότητα ανεβάζει τις τιμές σε υψηλότερο επίπεδο από τις τιμές καταναλωτή.

10. Το ενδιαφέρον φαινόμενο είναι η ανάπτυξη του τουρισμού των 4 SS στην Ισπανία, Πορτογαλία και Ελλάδα με κοινό τρόπο αλλά και διαφορές:

(α) Ο τύπος του τουρισμού ήταν ουσιαστικά ίδιος.

(β) Οι τιμές ήταν καλές με καλή σχέση ποιότητας / τιμής.

(γ) Έχουν οι τρεις χώρες υψηλούς δείκτες κρεβατιών ανά ξενοδοχείο.

(δ) Τα τσάρτερ και ο όγκος των τουριστών επιτρέπουν οικονομίες τάξης.

ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

- Μαζικός τουρισμός με μικρά κέρδη.

- Η συγκέντρωση της τουριστικής ανάπτυξης σε λίγες περιοχές, με αποτέλεσμα περιβαλλοντικά προβλήματα.

- Η καθοριστική παρουσία των tour - operatos και η πολιτική τιμών που ακολουθούν, η οποία οδήγησε σε πτώση των αφίξεων Αγγλων στην Ισπανία (28,8% το 1985) ενώ ένα μεγάλο μέρος των εσόδων επαναεξάγεται (53% στην Ισπανία).

Οι κυριότερες πελάτες των χωρών της ΕΟΚ είναι η Γερμανία (22,5%), Μ. Βρετανία (14,8%), Γαλλία (6,1%), Ολλανδία (7,1%), άλλες χώρες ΕΟΚ (16,2%), ΗΠΑ (18%).

ΟΙ ΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΣΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ 1990 - 2000

1. Η τουριστική δαπάνη στην Ευρώπη θα αυξηθεί περισσότερο από άλλους τύπους δαπανών, λόγω περισσότερων ταξιδίων μικρότερης διάρκειας. Η δαπάνη κατά ταξίδι πάντως, μάλλον θα μειωθεί λόγω μικρότερης διάρκειας.

2. Οι μεγάλης διάρκειας διακοπές από και προς την Ευρώπη θα αυξηθούν ταχύτερα από ό,τι οι διακοπές ίδιας διάρκειας στο εσωτερικό της Ευρώπης, ιδιαίτερα δε θα κατευθυνθούν στην Αμερική, Ασία, Ωκεανία.

3. Στο εσωτερικό της Ευρώπης τα ταξίδια σε αστικά κέντρα θα αυξηθούν ταχύτερα από τις καλοκαιρινές διακοπές λόγω της παράλληλης αύξησης διακοπών "μικρής διάρκειας" και εμπορικών ταξιδίων (incentives, συνέδρια, εκθέσεις κ.λπ.).

4. Τα ταξίδια από Νότο προς Βορρά, από Ανατολή προς Δύση και από Δύση σε Ανατολή, θα αυξηθούν ταχύτερα από τα παραδοσιακά ταξίδια διακοπών (Βορράς προς Νότο) αν και τα ποσοστά τους θα παραμείνουν χαμηλά.

5. Τα ταξίδια στο εσωτερικό της ενωμένης Ευρώπης θα αυξηθούν ταχύτερα απ' ό,τι στο εσωτερικό της κάθε χώρας.

6. Χειμερινές διακοπές, χειμερινά τουρ πολιτιστικού τουρισμού και κρουαζιέρες, θα αναπτυχθούν ταχύτερα από τα χειμερινά σπορ.

7. Κυρίαρχο μέσο μεταφοράς θα παραμείνει το αεροπλάνο, και επίσης το τραίνο θα γνωρίσει κάποια αύξηση.

8. Τα οργανωμένα τουρ θα συνεχίσουν να αυξάνονται παρά την άνοδο των τιμών, που δικαιολογείται από την καλύτερη ποιότητα, και παρά την πρόσφατη τάση για εξατομικευμένο τουρισμό.

9. Τα ξενοδοχειακά καταλύματα θα συνεχίσουν να έχουν αυξημένη ζήτηση (τα πολυτελείας στα τουριστικά θέρετρα, και τα οικονομικά στις πόλεις).

10. Οι κρατήσεις της τελευταίας ώρας θα αυξηθούν λόγω της ανάπτυξης συστημάτων κρατήσεων τεχνολογικά προηγμένων.

11. Δύο ομάδες πληθυσμού θα αυξήσουν την παρουσία τους: οι ηλικιωμένοι και οι νέοι.

12. Η ζήτηση για πολιτιστικό τουρισμό (κλασσικό ή διακοπών) καθώς και για "ενεργητικές" χειμερινές / καλοκαιρινές διακοπές θα αυξηθεί.

13. Τα γκρουπ που θα περιλαμβάνουν οικογένειες θα τείνουν να είναι μικρότερα και περισσότερο ευέλικτα.

14. Η σχέση τιμής ποιότητας θα παίξει έναν αυξημένο ρόλο στην επιλογή των διακοπών. Τέλος, η ποιότητα του περιβάλλοντος θα γίνει όλο και περισσότερο σημαντικός παράγοντας.

ΟΙ ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

1. Πολλές απ' αυτές τις χώρες μπορεί σε σύντομο χρονικό διάστημα να γίνουν πελάτες της χώρας μας, αλλά και ανταγωνιστές.

2. Οι εξελίξεις στις χώρες αυτές μπορεί να συμβάλλουν στην επιβράδυνση της οικονομικής ανάπτυξης της ΕΟΚ.

3. Ο τύπος του τουρισμού που θα αναπτυχθεί απ' αυτές τις χώρες προς την υπόλοιπη Ευρώπη θα είναι: οργανωμένος, χαμηλών τιμών, μαζικός και μικτός, όσον αφορά το κίνητρο (διακοπές - εκπαίδευση).

4. Η Ελλάδα διαθέτει σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα για την αγορά των χωρών αυτών.

5. Πρόβλημα μπορούν να αποτελέσουν βίαιες πολιτικές ανακατατάξεις που θα οδηγήσουν σε πολεμικές αναμετρήσεις. Στην περίπτωση αυτή και οι γειτονικές χώρες μπορεί να αντιμετωπίσουν προβλήματα.

6. Μια χαλαρή σύνδεση των οικονομιών των χωρών αυτών με την ΕΟΚ έως το 2000, πρέπει να θεωρείται πολύ πιθανή.

7. Η συνεχής μελέτη των εξελίξεων σε αυτές, είναι σημαντικός παράγοντας στην χάραξη της τουριστικής πολιτικής.

8. Σημαντικό πρόβλημα θα είναι το θέμα των νομισματικών ισοδυναμιών.

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ: Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥΣ ΓΙΑ ΕΝΑΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

1. Πρέπει να ληφθεί υπόψη η εικόνα της χώρας διεθνώς και η ταξινόμησή της (από πλευράς τουριστικής ανάπτυξης) ώστε να βελτιωθεί η υπάρχουσα υποδομή.

2. Διαφοροποίηση της τουριστικής προσφοράς με αιχμές: ποιότητα, ποικιλία στις προσφερόμενες υπηρεσίες τα οργανωμένα τουρ, περιβαλλοντική προστασία, διαφήμιση και προβολή.

3. Σταδιακές αλλαγές με έμφαση στην ανάπτυξη των ειδικών μορφών, των οποίων η ζήτηση θα εμφανίζει διαρκώς αύξηση τα επόμενα χρόνια.

4. Ανάγκες ευελιξίας του τουριστικού τομέα ώστε να προσαρμόζεται στις πιθανές ξαφνικές αλλαγές της συγκυρίας.

5. Ανάπτυξη ενός εκπαιδευτικού προγράμματος, που θα στοχεύσει στην αναβάθμιση της τουριστικής εκπαίδευσης, αλλά και στην εξειδίκευση του προσωπικού σε νέες μορφές ζήτησης.

6. Συνεχής μελέτη και έρευνα των διεθνών και ευρωπαϊκών εξελίξεων στον τουριστικό τομέα, γεγονός που θα επιτρέψει την πρόβλεψη και την προσαρμογή της προσφοράς, όπου κριθεί αναγκαίο.

7. Πέρασμα από την στατική προσέγγιση που θέλει τη χώρα απλά προορισμό τουρισμού διακοπών στην δυναμική που προβάλλει το σύνολο των τουριστικών πόρων της χώρας. Οχι ένα προϊόν για δύο ή τρεις αγορές, αλλά πολλά προϊόντα με διαφορετικά χαρακτηριστικά για πολλές αγορές.

8. Ευαισθητοποίηση με ένα εκτεταμένο πρόγραμμα ενημέρωσης του τοπικού πληθυσμού στο πρόβλημα της υποβάθμισης του περιβάλλοντος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ον

4Α. Η σημερινή τουριστική πραγματικότητα της χώρας μας

Ενας από τους πιο δυναμικούς -αν όχι ο δυναμικότερος- τομέας της ελληνικής οικονομίας, βαριά πληγωμένος τόσο από τις διεθνείς συγκυρίες όσο κι από τις εσωτερικές (οικονομική κατάσταση της χώρας, τρομοκρατία κ.λπ.) αγωνίζεται να βγει από το τέλμα μπροστά στο κατώφλι του '93, μιας χρονιάς ορόσημο για την Ευρώπη. Συσσωρευμένα προβλήματα δεκαετιών, αναζητούν σήμερα τη λύση τους μπροστά στο σκληρό ανταγωνισμό που έχει κάνει την εμφάνισή του, καθώς και στις διεθνείς ανακατατάξεις.

Θα είμασταν άδικοι αν υποστηρίζαμε ότι δεν έχει γίνει τίποτα ως τώρα στον τομέα του τουρισμού στη χώρα μας. Και βέβαια έχουν γίνει σημαντικά βήματα, τόσο από το δημόσιο, όσο και -κυρίως- απ' τον ιδιωτικό τομέα και εξακολουθούν να γίνονται.

Ωστόσο οι συγκυρίες καλούν σε μια αφύπνιση όλων των συνιστωσών, ώστε οι κραυγές των ανθρώπων που αγωνιούν για το μέλλον του τουρισμού, να μην ακούγονται ως ψίθυροι κι όλοι μας, αντί για δρώντες οργανισμοί να παραμένουμε απλοί θεατές των εξελίξεων. Με βάση αυτά τα δεδομένα και με την πίστη ότι ο τουρισμός αποτελεί τον κυριότερο παράγοντα οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ανάπτυξης στη χώρα μας κι ότι ακόμα κανείς δεν επιτρέπεται να εφησυχάζει, δημιουργούμε ένα βήμα από την έρευνα που κάνουμε για την αναβάθμιση της ελληνικής τουριστικής πραγματικότητας.

Τα κυριότερα σημεία - προτάσεις μας είναι:

- Αναβάθμιση υπηρεσιών σ' όλους τους τομείς. Εμφαση στην εκπαίδευση, τουριστικά γραφεία κ.λπ.

- Αντιμετώπιση παραξενοδοχίας που με την αυθαίρετη δράση τους αλλοιώνουν την τουριστική εικόνα της Ελλάδας.

- Μέτρα για τη βελτίωση της συναλλαγματικής απόδοσης του τομέα: ουσιαστικός έλεγχος συμβολαίων allotment. Μέτρα για τον περιορισμό διαρροής συναλλάγματος.

- Έλεγχος των βιολογικών συστημάτων καθαρισμού για καθαρές ακτές.

- Μείωση των επιτοκίων για δάνεια από ελληνικές τράπεζες, ώστε να μην καταφεύγουν οι τουριστικοί επιχειρηματίες σε δανεισμό από το εξωτερικό.

- Προστασία της ελληνικότητας των επιχειρήσεων του κλάδου.

- Βελτίωση της υποδομής, εκτός ξενοδοχείων (αεροδρόμια, λιμάνια, δρόμοι, τηλεπικοινωνίες, ρύπανση πόλεων).

- Ειδικά έργα τουριστικής υποδομής (μαρίνες, συνεδριακά κέντρα, αθλητικές εγκαταστάσεις).

- Ιδιαίτερη προσοχή στη διαφήμιση και προβολή της χώρας στο εξωτερικό.

- Αξιοποίηση της περιουσίας του ΕΟΤ, των "ΞΕΝΙΑ", των Casino κ.λπ.

- Επιλογή των κατάλληλων περιοχών για την ανάπτυξη του επιλεκτικού τουρισμού.

Στη συνέχεια παρουσιάζουμε το ρόλο του ΕΟΤ καθώς και τη σημερινή τουριστική πραγματικότητα της χώρας μας όπως έχει διαμορφωθεί, αναλύοντας συγχρόνως και τις μορφές του τουρισμού.

Ο ρόλος του ΕΟΤ σ' αυτή την προσπάθεια είναι βασικός και καθοριστικός. Ιδιαίτερα τα σημεία υποδοχής των τουριστών, δηλαδή οι εισοδοί και έξοδοι της χώρας βελτιώνονται συνεχώς. Πάνω απ' όλα χρειάζεται να γίνει συνείδηση σ' όλους όσους εμπλέκονται με το τουριστικό χώρο η συμμετοχή, καθώς και η ανάγκη δημιουργίας φορέων, που θα στηρίξουν τη βελτίωση των προσφερόμενων υπηρεσιών.

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση παίζει ρόλο πρωταρχικό σε θέματα όπως η ηχορύπανση, η καθαριότητα, η προστασία του γενικού περιβάλλοντος της γύρω περιοχής. Ο ΕΟΤ ενισχύει με την παρουσία του με γραφεία πληροφοριών και προσπαθεί να παρεμβαίνει ώστε αρχικά να επισημανθούν οι αδυναμίες, εν συνεχεία να τεθούν ιεραρχημένα οι ανάγκες και να πραγματοποιηθούν έργα συγκεκριμένα.

Η είσοδος πολλών μεγάλων και σοβαρών επιχειρηματιών στο τουριστικό χώρο, τα τελευταία χρόνια ήταν πολύ δυναμική με έντονο το στοιχείο της ποιότητας στις προσφερόμενες

υπηρεσίες. Ωστόσο πρέπει και η χώρα μας να μεγιστοποιήσει όχι μόνο το συναλλαγματικό όφελος από την τουριστική βιομηχανία αλλά και να υπάρξουν μεγαλύτερα δημοσιονομικά οφέλη.

Παρουσιάζουμε τους παράγοντες που ενισχύουν το τουρισμό που απευθύνονται είτε σε τουρίστες υψηλής δαπάνης, είτε σε τουρίστες μέσου και λαϊκού επιπέδου.

ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ

Το πως θα διαφημιστεί η Ελλάδα στο εξωτερικό και το πως διαφημίστηκε φέτος, αποτέλεσε και αποτελεί ένα σημείο λεπτό, σημείο όπου οι απόψεις του επιχειρηματικού κόσμου είναι αντιφατικές. Άλλοι θεωρούν πως είναι επιτυχημένη η επιλογή διαφήμισης "εικόνας" κι άλλοι προτιμούν την εμπορική διαφήμιση. Για την νέα τουριστική περίοδο ο ΕΟΤ θα συνεκτιμήσει την επιτυχία της περσινής καμπάνιας κατά τουριστικές περιοχές, που δηλαδή απέδωσαν και που όχι, και θα επιλεγεί για φέτος η παρουσίαση μιας πιο εμπορικής κατ' ουσίας διαφήμισης.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ

Οι ελληνικές αρχαιότητες και μουσεία που αποτελούν σημαντικότερο πόλο έλξης για τους ξένους τουρίστες, σε καμιά περίπτωση δεν είναι ένα φτηνό προϊόν. Η αύξηση της τιμής του εισιτηρίου δεν αποτέλεσε αντικίνητρο για τους ξένους, αλλά προβλήματα που έχουν σχέση με τα ωράρια λειτουργίας, το προσωπικό που απασχολείται, τις συνθήκες λειτουργίας -από πλευράς υποδομής χώρων και εξυπηρέτησης επισκεπτών- πρέπει να αντιμετωπιστούν. Ο αρμόδιος φορέας που έχει συνείδηση της σημασίας των αρχαιολογικών τόπων και των μουσείων για τον ελληνικό τουρισμό θα πρέπει να λύσει τα σημαντικότερα προβλήματα των χώρων αυτών και κυρίως των ωραρίων. Τα πρόσθετα έσοδα για την αύξηση των εισιτηρίων θα λειτουργήσουν θετικά προς την κατεύθυνση της ανανέωσης που πρέπει να επέλθει στα μουσεία μας και στις περιοχές με αρχαιολογικό ενδιαφέρον.

ΑΕΡΟΜΕΤΑΦΟΡΕΣ

Το ζήτημα των αερομεταφορών απασχολεί πολύ έντονα τον ΕΟΤ μια και οι τουρίστες μας φτάνουν κατά κύριο λόγο με πτήσεις τσάρτερ. Μπορούμε να πούμε πως ο ΕΟΤ ήταν από τους πρωτοπόρους, από εκείνους που υπερασπίστηκαν την ανάγκη εξέλιξης στον τομέα των αερομεταφορών, όχι μέσα σ' ένα στενό πνεύμα προασπίσεως ή προστατευτισμού μιας εθνικής εταιρίας - της Ολυμπιακής Αεροπορίας.

Ο ΕΟΤ πρωτοστάτησε στις αεροπορικές συμφωνίες και στα ανοίγματα που έγιναν στις ΗΠΑ.

Η αγορά των τσάρτερ είναι ρευστή σ' όλο τον κόσμο και μετά τις πρώτες αναταράξεις που ίσως δημιουργήσει, η παρουσία νέων εταιριών στο χώρο, θα πρέπει να υπάρξει μια στάση ευνοϊκή για τη στήριξη και την άφιξη περισσότερων πτήσεων τσάρτερς είτε μικρών, είτε μεσαίων, είτε μεγάλων αεροποριών.

Αυτό που πρέπει να προσεχθεί ιδιαίτερα είναι το θέμα της ασφάλειας των επιβατών. Το υπουργείο Συγκοινωνίας με τους λοιπούς εμπλεκόμενους φορείς εξετάζει τη φερεγγυότητα των αεροπορικών εταιριών.

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Όσον αφορά το μεγάλο θέμα της τουριστικής εκπαίδευσης, παρά το γεγονός ότι γίνονται πολλές προσπάθειες και διατίθενται πολλά χρήματα δεν βρίσκεται σε ικανοποιητικά επίπεδα. Η τουριστική εκπαίδευση βρίσκεται ακόμα στα σπάργανα. Είναι αναγκαία η σύνδεση της θεωρίας και της πρακτικής εξάσκησης, αλλά και η ανανέωση της ύλης που διδάσκεται. Και στις σχολές τουριστικών επαγγελματιών και στις σχολές ξεναγών, και στα διάφορα επιμορφωτικά σεμινάρια που πραγματοποιούνται κατά καιρούς μέσω διαφόρων προγραμμάτων υπάρχουν σημαντικά ποσοστά διαρροών των εκπαιδευόμενων προς άλλες απασχολήσεις (από 30% έως και 80%). Επίσης πολλοί είναι οι νέοι που τυχαία βρίσκονται στις τουριστικές σχολές, ή εξαιτίας μιας σκοπιμότητας και κατόπιν εγκαταλείπουν. Οι ιδιωτικές σχολές δεν είναι σε θέση να αναπτυχθούν, μια και ο ανταγωνισμός μεταξύ τους οδηγεί σε βελτίωση του επιπέδου σπουδών.

Πρέπει να μας απασχολήσει το ζήτημα σοβαρά και να βρεθούν νέοι τρόποι εισαγωγής και επιλογής σπουδαστών ή να αναζητηθούν περισσότερες εγγυήσεις ώστε να γνωρίζουμε πως όσοι φοιτούν ενδιαφέρονται για το συγκεκριμένο χώρο και δεν θα τον εγκαταλείψουν. Ιδιαίτερα πρέπει να προσεχθεί και η εκπαίδευση των ήδη ενταγμένων στα τουριστικά επαγγέλματα -η μετεκπαίδευση. Αποτελεί ένα κομμάτι των προγραμμάτων που αναπτύσσεται, όπως το πρόγραμμα Αρχιπέλαγος, αλλά και με μια σειρά σεμιναρίων εκπαίδευσης εντός των επιχειρήσεων ή και εξ' αποστάσεως εκπαίδευση μέσα στις τουριστικές επιχειρήσεις σε συγκεκριμένες χρονικές περιόδους και περιοχές και για επαγγελματίες του τουρισμού.

Τα προγράμματα του ΕΟΤ, ύψους περίπου 500 εκατομ. δρχ. κάθε χρόνο προσφέρουν μια καλή βοήθεια προς την κατεύθυνση αυτή, αλλά η ουσιαστική αναβάθμιση του ελληνικού τουρισμού απαιτεί εκσυγχρονισμένη τουριστική εκπαίδευση. Τέλος, το Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο έχει ως σχέδιό του να αναγείρει σε ιδιόκτητο οικόπεδο μια τουριστική σχολή, που θα περιλαμβάνει όλα τα τμήματα, σ' όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, προκειμένου να συμβάλλει στις αυξημένες ανάγκες της τουριστικής εκπαίδευσης.

ΣΥΜΒΟΛΑΙΑ ALLOTMENT

Η διολίσθηση της δραχμής έχει δημιουργήσει πρόσθετα προβλήματα. Μέχρι και πριν το '92 θα συνέφερε τον ελληνικό τουρισμό, η υπογραφή συμβολαίων allotment σε συνάλλαγμα. Τώρα πλέον, μετά την ενοποίηση της Ευρώπης, δεν υπάρχει σκοπιμότητα να επιμείνουμε σε μια τέτοια κατεύθυνση, αφού και το νόμισμά μας θα αναθεωρηθεί και ενδέχεται να πέσει ο πληθωρισμός μας. Μέσα από τη φιλελευθεροποίηση της οικονομίας και το άνοιγμα της Ευρωπαϊκής Αγοράς, κανείς δεν μπορεί να εμποδίσει ξένες ή μικτές επιχειρήσεις να δράσουν ελεύθερα στην Ελλάδα. Το θέμα είναι πόσο έτοιμοι είμαστε να επιβιώσουμε πλάϊ σ' αυτές τις επιχειρήσεις, να τις ανταγωνιστούμε και να διατηρήσουμε την ελληνικότητά μας.

Ο κίνδυνος δεν θα είναι μεγάλος, αν η πολιτεία συμπαρασταθεί στις ελληνικές επιχειρήσεις και δημιουργηθούν, μέσω συγχωνεύσεων, διευρυμένες επιχειρήσεις και αλυσίδες τουριστικών επιχειρήσεων.

Παράλληλα, πρέπει να στηριχθούν οι ειδικές μορφές τουρισμού, προκειμένου να ενισχυθεί το ρεύμα του επιλεκτικού τουρισμού, των τουριστών που στηρίζουν τις κρούαζιέρες κ.λπ. ώστε να ξανακερδισθούν αγορές που από λάθος χειρισμούς χάσαμε ως χώρα.

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Η ελληνική ξενοδοχία έχει παρουσιάσει σημαντικά βήματα τα τελευταία χρόνια. Οι υπηρεσίες και υποδομές που έχει να παρουσιάσει στον επισκέπτη είναι αξιόλογες. Υπάρχουν καινούργιες μονάδες ή μονάδες που δείχνουν καινούργιες μέσα από μια συνεχή προσπάθεια ανανέωσής τους μέσα στο χρόνο. Ωστόσο χρειάζονται τα ξενοδοχεία του παρόντος και του μέλλοντος, που θα μεταδίδουν την αίσθηση του εντυπωσιασμού και σύγχρονου, αλλά συγχρόνως και φιλικού - οικογενειακού περιβάλλοντος.

Οι τουριστικές περιοχές και ιδιαίτερα αυτές που έχουν τη δυνατότητα να προσελκύσουν ποιοτικό τουρισμό και τουρίστες υψηλής οικονομικής δυνατότητας, πρέπει να προστατευθούν και κυρίως να διαφυλαχθεί ο περιβάλλον χώρος - η ακτή, η θάλασσα, το δάσος. Δεν νοείται τουριστική περιοχή σε υποβαθμισμένο περιβάλλον.

Η αυθαίρετη δόμηση συντέλεσε κατά πολύ στην υποβάθμιση πολλών τουριστικών περιοχών που άλλοτε αποτελούσαν περιοχές με ιδιαίτερη φυσική ομορφιά. Παράλληλα, αύξησαν την υπάρχουσα προσφορά σε τουριστικά καταλύματα, γεγονός που οδήγησε στις χαμηλές πληρότητες των ξενοδοχείων, και τις συμπιέσεις των τιμών.

Είναι καιρός το ελληνικό κράτος να περιορίσει την παροχή κινήτρων σε περιοχές που ήδη η προσφορά είναι πολύ μεγάλη.

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Οπλο μας μπορεί να αποτελέσει πέρα από το φυσικό κάλλος των τουριστικών περιοχών, η σωστή παροχή υπηρεσιών. Για τη διαφύλαξη του φυσικού περιβάλλοντος, αλλά και την ανάδειξη όλων των πλεονεκτημάτων της χώρας -όπως τα αρχαιολογικά μνημεία και τα εκθέματα των μουσείων- πρέπει να ακολουθηθούν σύγχρονοι δρόμοι.

Πρέπει να εγκαταλείψουμε τις απηρχαιωμένες οδούς και να επιλέξουμε τρόπους που θα ξανακερδίσουν τους χαμένους τουρίστες.

Αυτή τη στιγμή και το περιβάλλον έχουμε αφήσει να καταστρέφεται και τους θησαυρούς μας δεν προβάλλουμε σωστά μέσα από τα παράλογα ωράρια λειτουργίας των αρχαιολογικών χώρων -για παράδειγμα. Ίσως ο Έλληνας τουρίστας να μην χρειάζεται να πληρώνει εισιτήριο και ως φορολογούμενος έχει συμβάλλει στην ανέγερση μουσείων και στη λειτουργία των αρχαιολογικών χώρων. Ωστόσο, η δημιουργία μιας κάρτας π.χ. μιας ή δύο επισκέψεων σε τέτοιους χώρους την ημέρα, ή απεριόριστων επισκέψεων εντός μιας εβδομάδας, ίσως να απέφερε περισσότερα έσοδα στο κράτος και να έδινε θετικότερη εντύπωση στους τουρίστες.

ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΕΣ ΕΤΑΙΡΙΕΣ

Δεν πρέπει να χαθούν ή σκορπισθούν άλλα χρήματα. Για παράδειγμα δεν είναι ανάγκη με το άνοιγμα που πρόκειται να πραγματοποιηθεί στις αερομεταφορές να υπάρχουν άπειρες αεροπορικές εταιρίες στην Ελλάδα. Δύο ή τρεις θα ήταν ένας ιδανικός αριθμός που ίσως επιλύσει τα βασικότερα προβλήματα των αερομεταφορών στη χώρα μας. Το συγκεκριμένο θέμα είναι τόσο απλό όσο φαίνεται. Υπάρχουν τα θέματα ασφαλείας των επιβατών κυρίως που πρέπει να μας προβληματίσουν και να μας οδηγήσουν σε μια κατεύθυνση για την επίλυσή τους.

ΞΕΝΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

Αν δεν παρθούν έγκαιρα μέτρα από την πολιτεία, οι νόμοι της αγοράς θα οδηγήσουν τις ελληνικές επιχειρήσεις σύντομα σε ξένα χέρια. Βεβαίως θα αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα των Ελλήνων με την παρουσία ξένων επιχειρηματιών στο χώρο και θα υπάρξει πρόοδος όσον αφορά τις καινούργιες μεθόδους που θα ακολουθηθούν στην οργάνωση και λειτουργία των επιχειρήσεων. Η παρουσία ξένων σίγουρα θα αποτελέσει κίνητρο. Ωστόσο, ο κίνδυνος να μείνουμε παρατηρητές γιατί δεν είμαστε έτοιμοι να ανταγωνισθούμε, είναι αυξημένος. Αυτό που πρέπει ιδιαίτερα να προσεχθεί είναι να μην δοθούν περισσότερα κίνητρα στους ξένους απ' όσα δίδονται στους Έλληνες. Πέρασε ο καιρός άλλωστε που δίνονταν "αποικιοκρατικά" κίνητρα σε ξένες αλυσίδες ξενοδοχείων στην Ελλάδα, με την ελπίδα πως θα φέρουν νέα

πελατεία και θα ενισχύουν την αγορά. Όπως απέδειξε η παρουσία τους -στην Αθήνα τουλάχιστον- το μόνο που έκαναν ήταν να μοιραστούν με τους Έλληνες επιχειρηματίες την ήδη υπάρχουσα πελατεία. Ίσως τελικά περισσότερο απ' όλα να απαιτείται μια μελέτη αποδοτικότητας του τουρισμού στην οικονομία της Ελλάδος, που θα αποδείξει το μέγεθος και τη δύναμη της τουριστικής βιομηχανίας.

Μέσα για το σκοπό αυτό θα μπορούσαν να αποτελέσουν η σταθερότητα στην τιμολογιακή μας πολιτική, ή η υπογραφή συμβολαίων allotment σε συνάλλαγμα ή σε ECU.

Αυτό θα έκανε του ξένους τουρ-οπερέϊτορς τουλάχιστον να διστάζουν να ζητήσουν χαμηλότερες τιμές από χρονιά σε χρονιά. Παράλληλα το εισόδημα των επιχειρηματιών θα είχε περιθώρια να βελτιωθεί, το ίδιο και οι παρεχόμενες υπηρεσίες.

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε πως έχει ωριμάσει πλέον η αντίληψη ότι το τουριστικό προϊόν πρέπει να αναβαθμιστεί. Προς την κατεύθυνση αυτή θα πρέπει να γίνουν οι απαραίτητες καθοριστικές επιλογές, που θα το διαφοροποιήσουν απ' τη σημερινή κατάσταση. Κι αυτό γιατί η αναβάθμιση του ελληνικού τουρισμού απαιτεί καλύτερες υπηρεσίες σ' όλους τους τομείς. Δεν αρκεί μόνο η ποιοτική αναβάθμιση του καταλύματος, αλλά ανάλογη θα πρέπει να είναι και η υποδομή για την υποδοχή των τουριστών. Ο αναβαθμισμένος ελληνικός τουρισμός θα απευθύνεται σε βελτιωμένης οικονομικής επιφάνειας τουρίστες και επομένως απαιτητικούς. Επίσης σ' όλους τους Έλληνες θα πρέπει να γίνει τρόπος ζωής η καλλιέργεια της απαραίτητης για όλους μας τουριστικής συνείδησης.

4B. Ειδικές μορφές τουρισμού στον Ελληνικό χώρο: παράδοση, πολυμορφία και συγκροτημένες προσπάθειες ανάπτυξης

Η ανάπτυξη των ειδικών μορφών τουρισμού στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από αποσπασματικότητα και έλλειψη συγκροτημένου αναπτυξιακού σχεδιασμού. Μόνο μετά το 1975 αρχίζουν οι ειδικές μορφές να γίνονται αντικείμενο μελέτης της τουριστικής πολιτικής χωρίς αυτό να καταλήξει και σ' ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα ανάπτυξής τους.

Παρόλα αυτά η δεκαπενταετία αυτή μας έδωσε ορισμένες σημαντικές προσπάθειες να υπάρξει άν νομοθετικό και οργανωτικό πλαίσιο που θα επέτρεπε την ανάπτυξη ορισμένων από τις ειδικές μορφές. Η επιλογή τους έγινε είτε με κριτήρια κοινωνικά (π.χ. κοινωνικός τουρισμός) είτε διότι θεωρήθηκε ότι μπορούν να λειτουργήσουν συμπληρωματικά στο μαζικό τουρισμό (π.χ. αγροτουρισμός, ιαματικός, συνεδριακός κ.λπ.).

Στη προσέγγισή μας αναλύεται ιστορικά η ανάπτυξη των ειδικών μορφών στην Ελλάδα σε σχέση με το υπάρχον πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης της εποχής.

α. Ειδικές μορφές, που είχαν παραδοσιακά σημαντική παρουσία στον ελληνικό χώρο: περιηγητικός, πολιτιστικός, εκπαιδευτικός, ιαματικός τουρισμός.

Οι ειδικές μορφές αυτές είχαν σημαντική ανάπτυξη ήδη από την αρχαιότητα στην Ελλάδα. Η ανάπτυξη των τριών πρώτων συνδέθηκε με την πλούσια ιστορική και πολιτιστική παράδοση της χώρας και έφερνε, ακόμα και σε εποχές όπου οι μεταφορές ήταν πολύ δύσκολες, τουρίστες απ' όλη την Ευρώπη στη χώρα για ένα ταξίδι που συνδύαζε περιήγηση και γνωριμία με το τοπικό πολιτισμό. Παρόμοια είναι η περίπτωση και του ιαματικού τουρισμού, που αναπτύχθηκε σημαντικά παρά την έλλειψη υποδομής κυρίως λόγω της εγχώριας ζήτησης και της σημαντικής διασποράς των πηγών στο χώρο.

Αυτές οι ειδικές μορφές συνέχισαν και μετά την επικράτηση του προτύπου του μαζικού τουρισμού διακοπών να έχουν μια αυτόνομη ανάπτυξη (π.χ. ιαματικός, περιηγητικός) ή λειτούργησαν παράλληλα μ' αυτό το πρότυπο σαν στοιχείο του συνολικού πακέτου (π.χ. ξεναγήσεις σε ιστορικά μνημεία και αρχαιολογικούς χώρους).

β. Ειδικές μορφές που συνδέθηκαν άμεσα με την ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού διακοπών.

Πρόκειται για περιπτώσεις που χωρίς να έχουν τη παράδοση των προηγούμενων αναπτύχθηκαν σαν αναπόσπαστο στοιχείο του μαζικού τουρισμού διακοπών. Τέτοιες ειδικές μορφές είναι όσες συνδέονται με το θαλάσσιο και τον αθλητικό τουρισμό (π.χ. ισποπλοΐα, κρουαζιερόπλοια, θαλάσσια σπορ κ.λπ.) αλλά και ο χειμερινός που η ανάπτυξή του συνδέθηκε αποκλειστικά με την εγχώρια ζήτηση για χειμερινό σκι. Οι περισσότερες από αυτές τις ειδικές μορφές στη χώρα, αλλά σαν στοιχείο της προσφοράς του τουρισμού διακοπών.

γ. Ειδικές μορφές που ανταποκρίνεται σε μια σταθερή ειδική ζήτηση στη σύγχρονη εποχή.

Στην ομάδα αυτή περιλαμβάνεται καταρχάς ο φυσιολατρικός και οικολογικός τουρισμός, που έχουν μια σημαντική ανάπτυξη παρά την ανυπαρξία κάποιας οργανωμένης μορφής υποδομής, λόγω της σταθερά αυξανόμενης ζήτησης αλλοδαπών πελατών (Γερμανοί, Σκανδιναβοί κ.λπ.). Εδώ επίσης πρέπει να αναφερθεί ο θρησκευτικός τουρισμός, που έχει μια σημαντική ζήτηση από πλευράς της εγχώριας πελατείας με εντοπισμένους (χωρικά και χρονικά) τόπους επισκέψεων: Τήνος, Πάτμος, Αγιο Όρος, Παναγία Σουμελά κ.λπ. Και στις δύο περιπτώσεις αυτές οι ειδικές μορφές αναπτύχθηκαν αυτόνομα στηριζόμενες στην ύπαρξη μιας εξειδικευμένης (κατά εθνικότητες, χώρο, χρόνο) ζήτησης που σταθερά αυξάνεται.

δ. Προγραμματισμένη ανάπτυξη ειδικών μορφών: οι πρόσφατες εξελίξεις.

Μια σχετικά πρόσφατη προσπάθεια για ανάπτυξη των ειδικών μορφών έθεσε δύο στόχους:

την ανάπτυξη του κοινωνικού τουρισμού ώστε να κάνουν διακοπές οι λιγότερο προνομιούχες ομάδες του πληθυσμού και την ανάπτυξη του αγροτουρισμού σαν μια μορφή περισσότερο ενταγμένης τουριστικής ανάπτυξης σε σχέση με το μαζικό τουρισμό.

Μια αποτίμηση αυτών των προσπαθειών οδηγεί στα εξής συμπεράσματα:

- ο κοινωνικός τουρισμός είχε πολύ σημαντική επιτυχία, αν κρίνει κανείς από τη συνεχώς αυξανόμενη ζήτηση. Η ανάπτυξη όμως των προγραμμάτων αυτών παρουσίασε σημαντικές αδυναμίες. Πρώτον, υπήρξαν επικαλύψεις αρμοδιοτήτων ανάμεσα σε διαφορετικούς φορείς του Δημοσίου (ΕΟΤ, Εργατική Εστία, ΙΚΑ, υφυπουργείο Νέας Γενιάς) και έλλειψη οργανωτικού και νομοθετικού πλαισίου. Δεύτερον, ακολουθήθηκε το κλασικό μοντέλο του κοινωνικού τουρισμού, που έχει τη μορφή της κοινωνικής παροχής, γεγονός που το κάνει ευάλωτο σε δυσμενείς οικονομικές συγκυρίες. Τρίτον, δεν υπήρξαν προσπάθειες να αναπτυχθεί ο κοινωνικός τουρισμός επαγγελματικών ενώσεων που επιτρέπει υψηλότερης ποιότητας προσφορά και μικρότερη εξάρτηση από κρατικές επιδοτήσεις. Τέλος, δημιουργήθηκαν σε πολλές περιπτώσεις ξενοδοχείων δύο τύποι προσφοράς: ένας φθηνός για τους κοινωνικούς τουρίστες κι ένας κανονικός για τους υπόλοιπους με αποτελέσματα δυσμενή για την ανάπτυξη του προγράμματος.

- Τα προγράμματα αγροτουρισμού δεν μπορούν να θεωρηθούν επιτυχημένα διότι εξ αρχής υπήρξαν οργανωτικές αδυναμίες. Συγκεκριμένα, στα προγράμματα αυτά ενεπλάκησαν πολλοί φορείς (ΕΟΤ, υπουργείο Γεωργίας, Αγροτική Τράπεζα, ΟΤΑ, υφυπουργείο Νέας Γενιάς, Συνεταιρισμοί), οι οποίοι συχνά με διαφορετικά κριτήρια και πηγές χρηματοδότησης ανέπτυξαν προγράμματα που δεν έλαβαν υπόψη τους τη διεθνή εμπειρία. Επίσης, έλειψε ο έλεγχος και ο κεντρικός προγραμματισμός με κυριότερα αποτελέσματα την ανάπτυξη τέτοιων προγραμμάτων σε περιοχές μαζικού τουρισμού, γεγονός που οδήγησε σε σταδιακό εκφυλισμό τους σε ένα είδος επίδοτούμενων ενοικιαζόμενων δωματίων και την είσπραξη επιδοτήσεων από μη ενεργούς αγρότες.

Μια άλλη προσπάθεια των τελευταίων χρόνων στοχεύει στην παράλληλα ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού, του θαλάσσιου τουρισμού, σκάφους αναψυχής, του συνεδριακού τουρισμού και της πολυμίσθωσης (time - sharing). Οι στόχοι είναι ουσιαστικά δύο: προσέλκυση τουριστών υψηλότερου εισοδήματος και "ποιότητας" και επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου σε περιοχές μαζικού τουρισμού μέσω, ιδιαίτερα, της ανάπτυξης του συνεδριακού τουρισμού και της πολυμίσθωσης.

Η αποτίμηση αυτής της προσπάθειας δεν είναι δυνατή στην παρούσα χρονική φάση αφού τα προγράμματα τώρα αρχίζουν να υλοποιούνται. Απλώς επισημαίνονται τα εξής:

- Οι στόχοι είναι καταρχάς σωστοί, αλλά θα πρέπει να συνοδεύονται από ένα εξειδικευμένο νομοθετικό πλαίσιο που θα στοχεύει στην προγραμματισμένη συνολική ανάπτυξη των ειδικών μορφών.

- Υπάρχουν σημαντικές καθυστερήσεις στην παράδοση πολλών έργων που είναι απαραίτητα για την ανάπτυξη του ιαματικού και του θαλάσσιου τουρισμού (συγκροτήματα ξενοδοχειακά - θεραπευτικά και μαρίνες).

- Στις περιπτώσεις του συνεδριακού τουρισμού και της πολυμίσθωσης υπάρχει ανάγκη συστηματικής ενημέρωσης, πληροφόρησης και επανεκπαίδευσης των επαγγελματιών ομάδων που εμπλέκονται στο τουριστικό κύκλωμα.

- Τέλος, υπάρχει ανάγκη ενός ευρύτερου προγραμματισμού ανάπτυξης των ειδικών μορφών, ο οποίος θα λάβει υπόψη κριτήρια χωροθέτησης, κοινωνικά, οικονομικά και περιβαλλοντικά σε συνδυασμό με τους στόχους της τουριστικής πολιτικής.

Αναφορά σε νέες μορφές τουρισμού - Προϋποθέσεις εφαρμογής τους

Ολοκληρωμένα και συγκροτημένα προγράμματα ανάπτυξης ειδικών μορφών δε υφίστανται διεθνώς και οι εμπειρίες που υπάρχουν είναι συνήθως αποσπασματικές και στοχεύουν συνήθως σε ανάπτυξη μέρους των ειδικών μορφών. Η ελληνική εμπειρία δεν ξέφυγε από αυτήν την πρακτική και κατ' αυτόν τον τρόπο γίνεται αναγκαίο να αναφερθούμε στα κριτήρια και τις προϋποθέσεις που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην ανάπτυξη προγραμμάτων ειδικών μορφών. Σε κάθε περίπτωση τα κριτήρια δεν αφορούν το σύνολο των ειδικών μορφών αλλά περισσότερο ομάδες αυτών που μπορούν να έχουν κοινά τυπολογικά και αναπτυξιακά χαρακτηριστικά. Τα κριτήρια αυτά είναι τα εξής:

- Να υπάρχει συμπληρωματικότητα με το ήδη υπάρχον μοντέλο του μαζικού οργανωμένου τουρισμού. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τις ειδικές μορφές που αναπτύχθηκαν παράλληλα με το μαζικό τουρισμό στοχεύοντας είτε στην επιμήκυνση της περιόδου, είτε στην προσθήκη νέων προϊόντων στα πακέτα (συνεδριακός, εκθεσιακός, incentive tours, περιηγητικός, εκπαιδευτικός, θαλάσσιος, αθλητικός κ.λπ.).

- Να λαμβάνονται υπόψην τοπικές ιδιομορφίες που σχετίζονται είτε με γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά, είτε με την ύπαρξη κάποιας παράδοσης σε ειδικές μορφές. Παραδείγματα της πρώτης περίπτωσης είναι ο φυσιολατρικός τουρισμός και ο οικολογικός, ενώ στη δεύτερη περίπτωση μπορούμε να αναφέρουμε το χειμερινό, το θρησκευτικό και το θαλάσσιο.

- Η δυνατότητα συμπληρωματικότητας δύο, τριών ή και περισσότερων τέτοιων μορφών ώστε να αναπτυχθούν προγράμματα που να δίνουν έμφαση στο "πλέγμα" ειδικών μορφών. Η

αναφορά στο "πλέγμα" γίνεται με δύο έννοιες: πρώτον, των κοινών χαρακτηριστικών των ειδικών μορφών που θα το απαρτίζουν και δεύτερον, της δυνατότητάς του να αναπτυχθεί είτε αυθύπαρκτα και παράλληλα με το μαζικό οργανωμένο τουρισμό, είτε σε συσχετισμό και στενή συνεργασία μαζί του. Τέλος, η ανάπτυξη ενός πλέγματος ειδικών μορφών συνδέεται τόσο με την ανάγκη εξοικονόμησης πόρων όσο και με τα κίνητρα που οδηγούν τους τουρίστες στην επιλογή των ειδικών μορφών.

Θεωρούμε πρωταρχική την ύπαρξη αυτών των κριτηρίων χωρίς να σημαίνει ότι δεν μπορούν να υπάρξουν κι άλλα που να εξυπηρετούν εξειδικευμένους στόχους της τουριστικής πολιτικής ή να ανταποκρίνονται σε στόχους των εθνικών προγραμμάτων περιφερειακής ανάπτυξης. Τα κριτήρια όμως σημαίνουν ουσιαστικά και αναπτυξιακές επιλογές που δεν μπορούν να υλοποιηθούν χωρίς να συντρέχουν κάποιες προϋποθέσεις που θα αποτελέσουν την αναγκαία υποδομή - νομοθετική, διοικητική, οργανωτική, οικονομική - ώστε να υλοποιηθεί ένα πρόγραμμα ανάπτυξης ειδικών μορφών. Οι προϋποθέσεις αυτές είναι:

- Νομοθετικό Πλαίσιο

Η δημιουργία ενός νομοθετικού πλαισίου που να καλύπτει την ανάπτυξη και υλοποίηση ενός προγράμματος ειδικών μορφών παρουσιάζει πολλές δυσκολίες. Απαιτούνται καταρχάς διατάξεις που να καλύπτουν τόσο την κάθε ειδική μορφή χωριστά όσο και το σύνολό τους. Πρέπει επιπλέον να αποτραπούν οι επικαλύψεις με άλλα νομοθετικά πλαίσια που αφορούν είτε τον τουρισμό είτε αρμοδιότητες άλλων υπουργείων (ΥΠΕΧΩΔΕ, ΥΠΠΟ κ.λπ.). Επομένως απαιτείται ένα εξειδικευμένο νομοθετικό πλαίσιο που θα στηριχθεί στη μελέτη της διεθνούς εμπειρίας, στην πληροφόρηση των εμπλεκόμενων επαγγελματικών φορέων και ενώσεων και στην παράλληλη ενημέρωση των τοπικών φορέων ανάπτυξης (Τοπική Αυτοδιοίκηση - Νομαρχίες - Περιφέρειες), που εμπλέκονται στην ευρύτερη τουριστική ανάπτυξη. Μια τέτοια διαδικασία πρέπει χρονικά να βαδίζει παράλληλα με σειρά άλλων μέτρων διοικητικού, προγραμματικού και οικονομικού χαρακτήρα.

- Πρόγραμμα Εθνικό - Περιφερειακό

Στην περίπτωση των ειδικών μορφών η ύπαρξη ενός προγράμματος σημαίνει ένταξη των στόχων ανάπτυξής τους στους ευρύτερους στόχους της εθνικής και περιφερειακής τουριστικής πολιτικής. Είναι φανερό ότι υπάρχει μια αμφίδρομη σχέση λοιπόν ανάμεσα στο προγραμματισμό και τη νομοθεσία στην περίπτωση αυτή, ιδιαίτερα αν λάβουμε υπόψη ότι λείπει ουσιαστικά η εμπειρία στο ζήτημα. Τα στοιχεία που θεωρούμε αναγκαία στην ανάπτυξη ενός τέτοιου προγραμματισμού είναι τα εξής:

- Πληροφόρηση των επενδυτών για τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που προσφέρει μια τέτοια επένδυση με έμφαση στην αλλαγή που παρουσιάζουν τα χαρακτηριστικά της ζήτησης τα τελευταία χρόνια.

- Επενδυτικά κίνητρα διαφοροποιημένα κατά τύπο τουριστικής περιοχής. Το θέμα αυτό συνδέεται με την ανάγκη να τεθούν κάποια κριτήρια που αφενός θα περιγράφουν τα διαφορετικά χαρακτηριστικά και επίπεδα τουριστικής ανάπτυξης που έχουμε κατά νομό και αφετέρου θα συνδέουν και θα ομαδοποιούν τυπολογικά τους νομούς που έχουν κοινά χαρακτηριστικά με διαφορετικούς στόχους τουριστικής πολιτικής. Ένας από τους στόχους αυτούς θα είναι η ανάπτυξη διαφορετικών πλεγμάτων ειδικών μορφών κατά τύπο τουριστικού νομού.

- Έμφαση στις τοπικές ιδιομορφίες και χαρακτηριστικά ιδιαίτερα των μη ανεπτυγμένων τουριστικά νομών. Πολλές περιπτώσεις ειδικών μορφών θα μπορούσαν να λειτουργήσουν για ανάπτυξη περιοχών της μεσόγειας μη τουριστικής περιοχής της χώρας (π.χ. χειμερινός, αγροτουρισμός, φυσιολατρικός, οικολογικός κ.λπ.).

- Εκπαίδευση και Μετεκπαίδευση

Η σημερινή δομή της τουριστικής εκπαίδευσης στη χώρα δεν ανταποκρίνεται στις ανάγκες του τομέα και το κυριότερο δεν ακολουθεί τις διεθνείς εξελίξεις που απαιτούν συνεχή εκπαίδευση και μετεκπαίδευση του προσωπικού. Είναι χαρακτηριστικό ότι με εξαίρεση τους αποφοίτους της Σχολής Ξεναγών τόσο οι απόφοιτοι της Σχολής Τουριστικών Επαγγελματιών και πολύ περισσότεροι των ΤΕΙ δεν απορροφούνται πλήρως από τον τομέα. Είναι αναμφισβήτητο ότι, ιδιαίτερα στην επαρχία, ο τομέας στηρίχθηκε στην απασχόληση μη εκπαιδευμένων ατόμων με αποτελέσματα αρνητικά για την ποιότητα της προσφοράς.

Στην περίπτωση των ειδικών μορφών οι απαιτήσεις στο ζήτημα της εκπαίδευσης είναι σημαντικές και εμφανίζουν ιδιαιτερότητες. Υπάρχει αρχικά ανάγκη μετεκπαίδευσης στελεχών του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα στις ειδικές μορφές, ώστε να δημιουργηθεί μια βασική τεχνογνωσία στα θέματα αυτά. Αυτό μπορεί να γίνει είτε σε χώρες που έχουν παράδοση στις ειδικές μορφές (Μ. Βρετανία, Αυστρία, Γαλλία, Ιταλία), είτε με μετεκπαίδευση σε κέντρα του εξωτερικού (Αγγελία, Γαλλία, Αλγερία) και στην Ελλάδα. Σ' ένα δεύτερο στάδιο θα απαιτηθεί εξειδίκευση του προσωπικού στις ειδικές μορφές και ιδιαίτερα μετεκπαίδευση του υπάρχοντος προσωπικού και διαφοροποίηση της διδακτέας ύλης στις υπάρχουσες σχολές.

- Έρευνα των Διεθνών Τάσεων

Είναι πρωταρχική προϋπόθεση η συνεχής έρευνα και μελέτη των διεθνών τάσεων στις

ειδικές μορφές. Είναι χαρακτηριστικά, στο ζήτημα αυτό, δύο θέματα: πολλές από τις ανταγωνίστριες μεσογειακές χώρες έχουν αναπτύξει προγράμματα ειδικών μορφών ήδη από τη δεκαετία του '50 με μεγάλη επιτυχία (Γαλλία, Αυστρία, Ιταλία κ.λπ.) καθώς και ότι οι επισημάνσεις από τους διεθνείς οργανισμούς για την ανάγκη αλλαγής της απρογραμμάτιστης μαζικής τουριστικής ανάπτυξης έχουν γίνει από τα τέλη της δεκαετίας του '70. Τέλος, πληθώρα μελετών της τελευταίας δεκαετίας δείχνει τη στροφή του σύγχρονου ανθρώπου - τουρίστα σε ήπιες - εναλλακτικές μορφές τουρισμού, την τάση να αναδεικνύεται το περιβάλλον κυρίαρχο στοιχείο της τουριστικής δραστηριότητας και την απαίτηση των τουριστών για περισσότερες και πιο ευέλικτες δραστηριότητες στη διάρκεια του ταξιδιού τους. Συμπερασματικά δεν μπορεί να αναπτυχθεί ένα πρόγραμμα ειδικών μορφών χωρίς τη παρακολούθηση των διεθνών τάσεων ιδιαίτερα όσον αφορά δύο ομάδες χωρών: τις ανταγωνίστριες (παλαιές και νεώτερες) και αυτές που αποτελούν τους κυριότερους πελάτες μας. Τέλος πρέπει να τονισθεί και η ανάγκη να μελετηθεί συστηματικά ο σύγχρονος Έλληνας τουρίστας για τα χαρακτηριστικά και τις επιλογές του οποίου ελάχιστα γνωρίζουμε.

- Κόστος Υποδομής

Ουσιαστική προϋπόθεση για την ανάπτυξη των ειδικών μορφών αποτελεί η αναλυτική μελέτη του κόστους υποδομής που θα απαιτηθεί για την κάθε ειδική μορφή. Πρέπει να επισημανθεί πάντως ότι το μεγαλύτερο κόστος εμφανίζουν οι ειδικές μορφές που συνδέονται με το μαζικό τουρισμό (συνεδριακός, θαλάσσιος, χειμερινός κ.λπ.) ενώ στις υπόλοιπες περιπτώσεις το κόστος είναι μικρότερο και μέρος αυτού αφορά την ανάγκη να δημιουργηθεί τεχνογνωσία. Πρέπει άρα στην πρώτη περίπτωση να συνυπολογισθεί και το όφελος από την επιμήκυνση της περιόδου αλλά και από τις δυνατότητες επέκτασης του τομέα σε νέα πελατεία.

- "Πλέγμα" Ειδικών Μορφών

Η ανάπτυξη των ειδικών μορφών κατά ομάδες με κοινά χαρακτηριστικά αποτελεί πρόταση περισσότερο παρά προϋπόθεση. Η πρόταση αυτή ξεκινάει από μια βασική παραδοχή: ότι είναι ανάγκη να δοθούν στον τουρίστα οι περισσότερες δυνατές επιλογές στη διάρκεια του ταξιδιού χωρίς να ξεφεύγει από το πρωταρχικό κίνητρο που τον οδήγησε στη συγκεκριμένη ειδική μορφή. Επιπλέον η ανάπτυξη πλεγματών λαμβάνει υπόψη και το γεγονός ότι πρέπει να εξυπηρετηθούν αναπτυξιακοί στόχοι με το λιγότερο δυνατό κόστος. Γι' αυτό σε κάποιες ομάδες ειδικών μορφών λαμβάνεται υπ' όψη ότι η υπάρχουσα υποδομή του μαζικού τουρισμού μπορεί να λειτουργήσει συμπληρωματικά με αυτές ενώ σε κάποιες άλλες η πρόταση για κοινή ανάπτυξή τους θα οδηγήσει σε μείωση του κόστους σε τρία επίπεδα: οργανωτικό, διοικητικό, διαφημιστικό - προβολής.

Ειδικές Μορφές Τουρισμού

Θαλάσσιος Τουρισμός

Ο θαλάσσιος τουρισμός αποτελεί μια από τις κυριότερες πηγές του τουριστικού μας πλούτου που διαφοροποιεί και εμπλουτίζει την τουριστική μας προσφορά.

Συγκριτικό πλεονέκτημα της χώρας μας στο τομέα αυτό, είναι η γεωφυσική διαμόρφωσή της με τα 16.000 χιλιόμετρα ακτογραμμής και τα νησιώτικα συμπλέγματα του Αιγαίου και Ιονίου Πελάγους (3.000 μικρά και μεγάλα νησιά), καθώς και οι κλιματολογικές συνθήκες που αποτελούν κατάλληλες προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του θαλάσσιου τουρισμού.

Επειδή ο αριθμός των λειτουργικών μαρινών δεν επαρκεί για την εξυπηρέτηση της υπάρχουσας ζήτησης, προωθείται ένα ευρύ πρόγραμμα δημιουργίας μαρινών σ' ολόκληρο τον ελλαδικό χώρο.

Επισυνάπτεται πίνακας με τις θέσεις που έχουν επιλεγεί και τη φάση εξέλιξης των έργων.

Στόχος μας είναι η συμπλήρωση και βελτίωση της υπάρχουσας υποδομής για την περαιτέρω προώθηση του θαλάσσιου τουρισμού που είναι κατά κύριο λόγο ποιοτικό - επιλεκτικός και συναλλαγματικά αποδοτικός τουρισμός. Επίσης ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη διαφήμιση - προβολή του θαλάσσιου τουρισμού μέσω του τύπου και των μέσων μαζικής ενημέρωσης, με τη συμμετοχή μας σε διεθνή ναυτικά σαλόνια και εκθέσεις, την διοργάνωση ιστιοπλοϊκών αγώνων κ.ά.

Ο θαλάσσιος τουρισμός είναι κατ' εξοχήν αναπτυξιακός δημιουργώντας προϋποθέσεις ανάπτυξης βιομηχανιών και βιοτεχνών υποστήριξης του YACHTING, ιδιαίτερα σημαντικών για την εθνική μας οικονομία.

Στον τομέα του θαλάσσιου τουρισμού, αξιοσημείωτη είναι η προσφορά των κρουαζιερόπλοιών μας δυναμικότητας 20.000 κλινών περίπου, που ανήκουν σε ελληνικές εταιρίες με κύρος και πολύχρονη πείρα.

Σε 700 περίπου εκατομ. δολάρια υπολογίζεται κατά την περασμένη χρονιά το συνάλλαγμα που προήλθε από τις κρουαζιέρες.

Παράλληλα ο κλάδος απασχολεί μεγάλο αριθμό εργατικού δυναμικού (7.000 περίπου άτομα) για τη διακίνηση των πλοίων, τη διοίκηση και λειτουργία των εφοπλιστικών εταιριών

καθώς και τη συντήρηση και επισκευή των πλοίων. Παράλληλα από τον ΕΟΤ, καταβάλλεται προσπάθεια για την ανάπτυξη θαλάσσιων σπορ, τα οποία εμπλουτίζουν το τουριστικό μας πακέτο, συμβάλλοντας στην αναψυχή της τουριστικής μας πελατείας.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο νέος τουριστικός νόμος προβλέπει τη δυνατότητα δημιουργίας Λιμένων Αναψυχής από οποιονδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο δημόσιου ή ιδιωτικού δικαίου καθώς και από ξενοδοχειακές μονάδες υπό ορισμένες προϋποθέσεις, ενώ θεσμοθετούνται για πρώτη φορά προδιαγραφές για την κατασκευή Μαρινών.

Με τις προαναφερόμενες ρυθμίσεις ανοίγει ο δρόμος για τη συμπλήρωση της απαιτούμενης υποδομής στον τομέα του YACHTING με τη δημιουργία νέων λιμένων αναψυχής για την εξυπηρέτηση των σκαφών.

Συνεδριακός, Επιχειρηματικός Τουρισμός (INCECTIVE TRAVEL).

Μια ειδική μορφή τουρισμού είναι και αυτή του Επιστημονικού, Επιχειρηματικού ταξιδιού σε όλους τους τύπους όπως, Διεθνή Συνέδρια, Επαγγελματικά Ταξίδια, Συνεδριακά Επιστημονικά, Συνδέσμων, Συλλόγων, Σωματείων κ.λπ.

Συνεδριακός Τουρισμός: Αυτή η μορφή τουρισμού συγκεντρώνει μεγάλο ενδιαφέρον, γιατί πρόκειται για μια συναλλαγατοφόρα μορφή, αφού σ' αυτήν μετέχουν κατά κανόνα άτομα υψηλού ποιοτικού και εισοδηματικού επιπέδου. Λειτουργεί ικανοποιητικά κατά την εκτός αιχμής περίοδο καθώς και σε μη τουριστικές κατ' ανάγκη περιοχές. Προϋποθέτει όμως την ύπαρξη ειδικής υλικοτεχνικής υποδομής που συνιστάται σε εγκαταστάσεις υψηλών προδιαγραφών και πολλαπλών λειτουργιών και χρήσεων. Αποτελεί ένα από τα σοβαρότερα μέσα προβολής της χώρας υποδοχής του, στη Διεθνή Τουριστική Αγορά. Σημειώνουμε επιγραμματικά ορισμένες βασικές προδιαγραφές και προϋποθέσεις της ειδικής αυτής μορφής τουρισμού, που πρέπει να έχουμε υπόψη μας.

- Οι ταξιδιώτες επιχειρηματίες δεν είναι πλέον κατ' ανάγκη ομοιογενείς.

- Η τουριστική βιομηχανία πρέπει λοιπόν να προσφέρει τουριστικό προϊόν, που να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις, ανάγκες και ενδιαφέροντα διαφορετικών κατηγοριών επιχειρηματιών.

- Απαιτείται γενικά υψηλός και σοβαρός βαθμός σχεδιασμού ειδικά για τα επιχειρηματικά ταξίδια. Κατόπιν αυτού, η προώθηση αυτής της κατηγορίας τουρισμού, απαιτεί έγκαιρο σχεδιασμό υψηλού επιπέδου προϊόντος, με μεγάλη ευελιξία εναλλακτικών λύσεων ώστε να καλύψει όλες τις πιθανές περιπτώσεις και ανάγκες.

- Προϋποθέτει μόρφωση, εκπαίδευση και υπηρεσίες υψηλού βαθμού, απ' όλο το προσωπικό που παρέχει αυτή τη μορφή τουρισμού.

- Ο επιχειρηματίας ταξιδιώτης περιμένει να βρει:

α. Ασφάλεια

β. Προστασία

γ. Περίθαλψη ιατρική - νοσοκομειακή

δ. Ασφαλή ξενοδοχεία - εγκαταστάσεις πυρασφάλειας

ε. Ταξιδιωτικές διευκολύνσεις και παροχές

στ. Τεχνική βοήθεια και διευκολύνσεις.

- Για τους ξενοδόχους πλοιοκτήτες κρουαζιερόπλοιων, ο Συνεδριακός Τουρισμός, είναι η πλέον ενδιαφέρουσα επιχειρηματική μορφή τουρισμού και υπάρχουν γι' αυτό πολλοί λόγοι όπως:

α. Οι οργανωτές επιθυμούν και επιδιώκουν να προσφέρουν στους συμμετέχοντες την πλέον ευχάριστη και ελκυστική διαμονή και δεν υπάρχει παζάρεμα τιμών όπως γίνεται στα GROUPS.

β. Η αύξηση πληρότητας, σε περιόδους εκτός αιχμής αλλάζει θετικά την οικονομική κατάσταση της εγκατάστασης - επιχείρησης.

γ. Ο τουρίστας του Συνεδριακού Τουρισμού λόγω της επαγγελματικής και κοινωνικής δομής του γίνεται και πιθανός δυναμικός πελάτης της χώρας που τον φιλοξενεί και με εξαγωγές προϊόντων της.

Από τον ΕΟΤ γίνεται προσπάθεια προώθησης του Συνεδριακού Τουρισμού με τη δημιουργία σοβαρής υποδομής και πολιτικής.

Όπως είναι γνωστό το 1991 εκδόθηκαν από τον ΕΟΤ προδιαγραφές ανέγερσης Συνεδριακών Κέντρων για την υπαγωγή τους στο καθεστώς κινήτρων του Ν. 1892/90.

Οι προαφναφερόμενες προδιαγραφές διασφαλίζουν την άρτια διάταξη και διαμόρφωση του Συνεδριακών Κέντρων για την κάλυψη των αναγκών των σύγχρονων συνεδρίων με βάση

τη διεθνή εμπειρία, την πληρότητα εγκαταστάσεων, υπηρεσιών και εξοπλισμού για την επιτυχή οργάνωση των συνεδρίων και την ασφάλεια τόσο των συνέδρων όσο και του απασχολημένου στις υπηρεσίες τόσο των Συνεδριακών Κέντρων προσωπικού.

Μέχρι σήμερα έχουν εγκριθεί από τον ΕΟΤ 8 μελέτης Συνεδριακών Κέντρων σε διάφορα σημεία της χώρας.

Οικολογικός Τουρισμός (Φυσιολατρικός, Φυσιογνωστικός)

Η χώρα μας έχει πλούσια χλωρίδα και πανίδα και οικοσυστήματα φυσικής ομορφιάς (Υδροβιότοπους, Εθνικά Πάρκα, Αισθητικά Δάση κ.λπ.). Με τον Οικολογικό Τουρισμό αναδεικνύουμε και αξιοποιούμε αυτή τη φυσική ομορφιά και παράλληλα την προστατεύουμε και εξυπηρετούμε εξ αντικειμένου τον φυσιολατρικό - φυσιογνωστικό, τον οδοιπορικό τουρισμό ή ορεινό.

Ο Οικολογισμός Τουρισμός απετέλεσε και αποτελεί το κύριο ενδιαφέρον του ανθρώπου. Η φυσιολατρεία στην Ελλάδα απετέλεσε σοβαρή αιτία του εσωτερικού μας τουρισμού και η χλωρίδα και πανίδα της Ελλάδας προσελκύει το ενδιαφέρον αλλοδαπών τουριστών με ειδικά ενδιαφέροντα.

Η αξιοποίηση και ανάδειξη από την πολιτεία αυτού του τομέας ανοίγει τους ορίζοντες για Οικολογικό Τουρισμό σε σοβαρή βάση με διαμόρφωση ακτών, αλλαγή χρήσης δασικών εκτάσεων, αξιοποίηση σπηλαίων, ανάδειξη βιότοπων Στροφιλιάς Αχαΐας, Πεταλούδες Πάρου, Χελώνας Ζακύνθου, Σιγγρί Λέσβου και Ευβοίας, περιοχή Πρεσπών, Πάρκων Ολύμπου, Παρνασσού, Αίνου, Οίτης, Πάρνηθας, Σουνίου, Σαμαριάς, Βίκου και Αθου, τα δάση Κορινθίας (Λευκής), Σεϊτάνι Σάμου, Καλάβρυτα, τους υδροβιότοπους του Εβρου, Βόλβης κ.λπ., χάραξη δρόμων και μονοπατιών στους εθνικούς δρυμούς μας και βουνά της Ελλάδας. Η Οργάνωση Οικολογικού Τουρισμού δείχνει μια μεριά της Ελλάδος άγνωστη στα εκατομμύρια τουριστών που έρχονται στην Ελλάδα.

Χειμερινός Τουρισμός

Ο Χειμερινός Τουρισμός απαιτεί ειδική υποδομή και εγκατάσταση, η επιτυχία του δε εκτός των προαναφερθέντων συνδυάζεται και με την ύπαρξη άλλων ειδών τουριστικής προσφοράς. Αναφορετικά περιλαμβάνει: Χιονοδρομικά Κέντρα, Ορεινές διαβάσεις για περιπάτους, ορεινά καταφύγια, ορεινά μονοπάτια με επισημάνσεις, ορεινά αναπαυτήρια, αξιοποίηση ορεινής πανίδας, πολιτιστικές εκδηλώσεις, αθλητισμό. Πρέπει να σημειωθεί ότι οι χειμερινοί επισκέπτες μας, έχουν ανάγκη της σωστής υποδομής των εγκαταστάσεων και υψηλού βαθμού υπηρεσιών σε μεγαλύτερο βαθμό από τους θερινούς μήνες. Να σημειωθεί επίσης ότι η μέση διάρκεια παραμονής τους, μέσα σε κλειστές εγκαταστάσεις είναι μεγαλύτερη. ●

Παράλληλα με τις άλλες χειμερινές δραστηριότητες η χιονοδρομία και η περιπέτεια με το χιόνι είναι η πρόκληση.

Στα ελληνικά βουνά υπάρχει χιόνι σε υψόμετρο 1.500 μ. από τα μέσα Δεκεμβρίου μέχρι τον Απρίλιο. Σε υψόμετρο 1000 μ. υπάρχει χιόνι από τον Ιανουάριο μέχρι τέλος Μαρτίου. Η ανάπτυξη χιονοδρομικών κέντρων πέρα των υφιστάμενων στο Πήλιο, Ολυμπο, Παρνασσό, Βέροια, Φλώρινα, Σέρρες, Ζήρεια και αλλού, μαζί με τους συλλόγους που διοργανώνουν και αθλητικές εκδηλώσεις σκι, θέτουν σοβαρή υποδομή για χειμερινά σπορ.

Με το Χειμερινό Τουρισμό επιμηκύνεται η τουριστική περίοδος, που είναι σ' όλους γνωστό τα θετικά αποτελέσματα που έχει για την εθνική οικονομία μας. Για την ενίσχυση του χειμερινού τουρισμού επιδοτούνται οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις για τη διατήρηση θέσεων εργασίας κατά τη χειμερινή περίοδο.

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι είναι δεδομένο ότι η Ελλάδα γεωφυσικά και κλιματολογικά δεν υστερεί από άλλες Ευρωπαϊκές και Βαλκανικές χώρες για ανάπτυξη του χειμερινού τουρισμού.

Το περασμένο χρόνο, είχε εφαρμοσθεί πρόγραμμα - πιλότος Χειμερινού Τουρισμού στην Κρήτη.

Ορειβατικός Τουρισμός

Η Ελλάδα είναι χώρα κατ' εξοχήν ορεινή και το 80% του εδάφους της καλύπτεται από βουνά, τα οποία παρουσιάζουν αρκετή ομορφιά και ενδιαφέρον για τους φυσιολάτρες - ορειβάτες. Περισσότερες από 80 κορυφές έχουν υψόμετρο πάνω από 2.000 μ. ενώ άλλες ξεπερνούν τα 2.400 μ. Επίσης υπάρχουν αρκετά και σημαντικά φαράγγια.

Στη χώρα μας υπάρχουν μεγάλες δυνατότητες για την ανάπτυξη του ορεινού τουρισμού. Στην Ελλάδα λειτουργούν αρκετοί ορειβατικοί σύλλογοι, και στα περισσότερα ελληνικά βουνά υπάρχουν εξοπλισμένα καταφύγια. Τα τελευταία χρόνια καθιερώθηκε και στη χώρα μας, ύστερα από συνεννόηση με την Ευρωπαϊκή Ένωση Ορειβάσις - Πεζοπορίας, ο θεσμός των πολυήμερων πεζοπορικών διαδρομών στα ελληνικά βουβά. Δύο από τα 8 Ευρωπαϊκά μονοπάτια των μεγάλων διαδρομών, αφού διασχίσουν τις περισσότερες χώρες της Δυτικής Ευρώπης και μερικές της Ανατολικής και των Βαλκανίων καταλήγουν στην Ελλάδα. Το πρόγραμμα χάραξης των Ευρωπαϊκών μονοπατιών στη χώρα μας βρίσκεται σε εξέλιξη και αναμένεται να αποτελέσει πόλο έλξης ορειβατών απ' όλο τον κόσμο.

Τέλος, η ανάπτυξη της μορφής του χειμερινού τουρισμού, δίνει ζωή και αναπτυξιακή πνοή στις ορεινές μας πόλεις, κωμοπόλεις και χωριά, με οφέλη και για τον ντόπιο πληθυσμό αλλά

και την διατήρηση της ανθρώπινης κοινότητας.

Αγροτουρισμός

Με βάση τη διεθνή εμπειρία και πρακτική μπορούμε γενικά να διακρίνουμε δύο βασικές μορφές αγροτικού τουρισμού:

α) Την υποδοχή και φιλοξενία τουριστών σε αγροκτήματα όπου οι φιλοξενούμενοι μετέχουν στη ζωή των αγροτών και στις αγροτικές δραστηριότητες γενικότερα. Αυτή η μορφή αγροτουρισμού είναι διαδεδομένη στην Αυστρία και Γερμανία. Η δομή της Ελληνικής αγροτικής οικονομίας δεν προσφέρεται για την ανάπτυξη αυτής της μορφής αγροτουρισμού.

β) Τη δημιουργία τουριστικών καταλυμάτων και ενοικιαζόμενων δωματίων σε εξωαστικούς συνοικισμούς και τη φιλοξενία τουριστών σ' αυτό, με το σύστημα BED and BREAKFAST.

Η μορφή αυτή αποτελεί τη βάση του αγροτουρισμού σήμερα στην Αγγλία, Γαλλία, Ιρλανδία, Ιταλία, Φιλανδία και παρουσιάζει (υπό προϋποθέσεις) δυνατότητες ανάπτυξης και στη χώρα μας.

Τρία είναι τα κύρια χαρακτηριστικά που κάνουν τον Αγροτουρισμό να ξεχωρίζει από τις άλλες μορφές τουρισμού:

Πρώτον, ότι πρόκειται για τουριστική δραστηριότητα που αναπτύσσεται σε χώρο μη αστικό, από τους απασχολούμενους κύρια στον πρωτογενή τομέα.

Δεύτερον, ότι στο επίκεντρο της δραστηριότητας αυτής τίθεται η μικρή μονάδα οικογενειακής και συνεταιριστικής μορφής.

Τρίτον, εξίσου σημαντικό στοιχείο είναι η οργανική διασύνδεση της δραστηριότητας αυτής με την τοπική παραγωγική διαδικασία.

Η ανάπτυξη του αγροτουρισμού αποτελεί μέσο για τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου της περιφέρειας, τη συγκράτηση του αγροτικού πληθυσμού, την αποκέντρωση του τουριστικού κυκλώματος, την ανάδειξη νέων περιοχών, την χωροχρονική κατανομή του τουρισμού κ.λπ.

Στη χώρα μας κατά τα τελευταία χρόνια καταβάλλεται ιδιαίτερη προσπάθεια από τους αρμόδιους φορείς (ΕΟΤ, Υπ. Γεωργίας, ΑΤΕ) για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού.

Στα πλαίσια του Κανονισμού 2328/91 της ΕΟΚ παρέχονται κίνητρα (επιδοτήσεις) για την ενίσχυση δραστηριοτήτων, αγροτουριστικού χαρακτήρα.

Επίσης, μέσω του κοινοτικού προγράμματος LEADER στον οποίο έχουν ενταχθεί 26 Αναπτυξιακές Εταιρίες και ομάδες τοπικής δράσης απ' όλη τη χώρα προωθούνται μεταξύ άλλων και αγροτουριστικές δραστηριότητες.

Ιπποτουρισμός

Ο Ιπποτουρισμός είναι μια εξειδικευμένη μορφή τουρισμού του Αγροτουρισμού. Με τον όρο Ιπποτουρισμό εννοούμε τη χρησιμοποίηση αλόγων, για μεταφορά τουριστών, άθληση, αναψυχή και άλλες δραστηριότητες της τουριστικής πελατείας. Αποτελεί τουριστική δραστηριότητα που κατά τα τελευταία χρόνια έχει λάβει μεγάλη εξάπλωση στο εξωτερικό και προσελκύει σημαντικό αριθμό πελατών.

Για το σκοπό αυτό λειτουργούν σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες (Αγγλία, Βέλγιο, Γαλλία, Δανία, Ιρλανδία, Ιταλία, Ολλανδία και ΗΠΑ) ιπποτουριστικά κέντρα και έχουν ιδρυθεί σε εθνικό επίπεδο. Ομοσπονδίες ιπποτουρισμού που έχουν αναλάβει μάλιστα και την προβολή - διαφήμισή τους. Η χώρα μας λόγω του μεγάλου φυσικού της πλούτου, όπως είπαμε, των κατάλληλων κλιματολογικών συνθηκών, του έντονου αγροτικού χαρακτήρα και του οικολογικού ενδιαφέροντος που παρουσιάζει, προσφέρεται ιδιαίτερα για προώθηση του ιπποτουρισμού, ο οποίος μεταξύ άλλων ενισχύει και το αγροτικό εισόδημα.

Στον Τουριστικό Νόμο 2160/93 προβλέπεται η έκδοση προδιαγραφών για την ίδρυση και λειτουργία κέντρων Ιππικού Τουρισμού, τα οποία υπάγονται στην εποπτεία του ΕΟΤ.

Μορφωτικός Τουρισμός

Η δυναμική των φορέων που διακινούν το μορφωτικό τουρισμό είναι τεράστια και έχει μείνει μέχρι σήμερα αρκετά πίσω. Οι φορείς αυτοί είναι τα Πνευματικά Ιδρύματα του εξωτερικού, οι Πολιτιστικοί Σύλλογοι, τα Σχολεία που διδάσκουν την Ελληνική Ιστορία και Αρχαιολογία. Τέτοια στοιχεία έχουν καταγραφεί από τον ΕΟΤ και μπορούν να δοθούν σε κάθε ενδιαφερόμενο.

Ταυτόχρονα εξακολουθεί να ισχύει η δωρεάν είσοδος σε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία των GROUPS των Κλασικών Λυκείων και η ελεύθερη ξενάγηση από ξένους πανεπιστημιακούς καθηγητές αρχαιολογίας προς τους μαθητές με ειδικές άδειες του ΕΟΤ.

Για την προσέλκυση του μαζικού τουρισμού, κυρίως της μέσης εκπαίδευσης επεξεργάζεται πρόγραμμα δωρεάν ξεναγήσεων εκτός αιχμής σε μεγάλα Group μαθητών. Η προσφορά

Ξεναγών για δωρεάν ξεναγήσεις σε groups Ελλήνων εκτιμάται ιδιαίτερα.

Στο Μορφωτικό Τουρισμό εντάσσουμε και τις πολιτιστικές εκδηλώσεις σε εθνικό και τοπικό επίπεδο (Φεσπβάλ, θρησκευτικοί εορτασμοί και επέτειοι, Καρναβάλια, πανηγύρια, τρύγοι κ.λπ.), οι οποίες με σωστή προετοιμασία και οργάνωση βοηθούν την υπόθεση του τουρισμού ιδίως σε περιόδους αιχμής.

Αθλητικός Τουρισμός

Αθλητικός Τουρισμός εννοούμε κάθε είδους αθλητική δραστηριότητα, όπως: θαλάσσια σπορ, υποβρύχιες δραστηριότητες, τένις, μπέτζ - μπωλ, μποξ ως ερασιτεχνική αλιεία, αγώνες στίβου, ποδοσφαίρου, ποδηλασία, αεραθλητισμός κ.ά. Με τον Αθλητικό Τουρισμό επιτυγχάνεται η ανάπτυξη και αξιοποίηση της περιφέρειας, την προσέλκυση τουριστών σε περιόδους εκτός αιχμής, ενώ με την διοργάνωση αγώνων διεθνούς επιπέδου όπως Ευρωπαϊκού, Βαλκανικού κ.ά. προβάλλεται η χώρα μας στη Διεθνή Τουριστική Αγορά, με παράλληλη σύσφιξη των λαών σε κοινωνικό και πολιτισμικό επίπεδο. Για την ανάπτυξη αυτής της μορφής τουρισμού απαιτείται εκτός των προηγούμενων (υποδομής κ.λπ.) και έγκαιρη αναγγελία της διοργάνωσης, ώστε να καθίσταται δυνατή η προώθησή του στο εξωτερικό.

Τουρισμός Αναπήρων

Στις ειδικές μορφές τουρισμού που προωθείται, εντάσσεται και ο τουρισμός Αναπήρων. Στόχος μας είναι η αξιοποίηση των υπαρχουσών εγκαταστάσεων που διαθέτουν ανάλογο εξοπλισμό, για την εξυπηρέτηση των αναπήρων - τουριστών, όπως και η δημιουργία προγραμμάτων που θα απευθύνονται στην ειδική αυτή πελατεία.

Ο ΕΟΤ θέσπισε ειδικές προδιαγραφές που θα πρέπει να τηρούν τα νεαναγειρόμενα ξενοδοχεία (ράμπες, ανελκυστήρες, πρόσθετο εξοπλισμό κ.λπ.), ώστε να μπορεί να γίνεται χρήση τους και από τα ανάπηρα άτομα. Επίσης έχει προβλεφθεί ελεύθερη είσοδος για τα άτομα με ειδικές ανάγκες στις πλαζ, σπήλαια και ακτές που εκμεταλλεύεται ο ΕΟΤ. Οι ευνοϊκές κλιματολογικές συνθήκες της Ελλάδας μαζί με τις άλλες μορφές τουρισμού, όπως ο Ιαματικός - Θεραπευτικός, δίνουν τις βάσεις για την εξέλιξη αυτής της μορφής τουρισμού.

Τα οφέλη δεν είναι μόνο κοινωνικά και η εξύψωση του επιπέδου πολιτισμού μιας χώρας, αλλά και εμπορικά, διότι τα άτομα αυτά, πάντα κατά κανόνα συνοδεύονται κι από δύο ή τρία υγιή άτομα - τουρίστες.

Κέντρα Παραθερισμού Γυμνιστών

Στα πλαίσια της προώθησης και ανάπτυξης των ειδικών μορφών τουρισμού ψηφίστηκε ο Ν. 1399/93 ο οποίος νομιμοποίησε την άσκηση γυμνισμού μέσα σε Οργανωμένα Γυμνιστικά

Κέντρα.

Μ' αυτό το νόμο θέτονται οι προϋποθέσεις που απαιτούνται δηλ. τις συναίνεσης της Τοπικής Αυτοδιοίκησης για την ίδρυση Κέντρο Παραθερισμού Γυμνιστών και η φυσική ή τεχνητή απομόνωση του χώρου λειτουργίας των κέντρων αυτών. Σημειώνεται ότι οι γυμνιστές κάνουν διακοπές τόσο στη θάλασσα όσο και σε πίστες χιονοδρομικών κέντρων με τις προηγούμενες προϋποθέσεις.

Ιαματικός - Θεραπευτικός Τουρισμός

Η οργάνωση και αξιοποίηση αυτού του είδους μορφής τουρισμού απαιτεί ειδικές γνώσεις που χρειάζονται ιδίως για τις λουτροθεραπείες και η ξενοδοχειακή υποδομή, πρέπει να διαθέτει και τον ανάλογο εξοπλισμό. Πιστεύεται ότι οι λουτροπόλεις που διαθέτει η χώρα μας είναι πράγματι αξιόλογες, οι δε πηγές αναβλύσεως μεταλλικών νερών στη χώρα μας είναι περίπου 752 κι απ' αυτές χρησιμοποιούνται οι 348. Εκείνο που πρέπει να τονισθεί είναι ότι πρόκειται για μια μορφή τουρισμού με σταθερή βάση πελατείας και αυξητικές τάσεις σε αριθμό ατόμων ετησίως. Τα οφέλη από την αξιοποίηση της μορφής αυτής είναι τεράστια γιατί το παρεχόμενο προϊόν είναι προϊόν του εθνικού μας πλούτου και η συναλλαγματική μας απόδοση, η μεγαλύτερη κάθε άλλης μορφής τουρισμού.

4Γ. Τουρισμός 1993 - 1994

Όπως και οι υπόλοιπες κρίσεις της δεκαετίας που διανύουμε έτσι και η κρίση του τουρισμού προκαλεί, κυρίως και προπάντων, απώλεια ψυχραιμίας. Κάτω από το πρίσμα μιας "συναλλαγματοκεντρικής" και ταμειακής λογικής, οι προσεγγίσεις του τουριστικού ζητήματος περιορίζονται στην απλή επιβεβαίωση των αρχών λειτουργίας της "βιομηχανίας αναψυχής". Καλύτερη οργάνωση των μεταφορών, ανάπτυξη της ανταγωνιστικότητας σε σχέση με τις γειτονικές χώρες, βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών, αναβάθμιση της τουριστικής "ατραξιόν" είτε αυτή συντίθεται από πολιτιστικά ή φυσικά στοιχεία κ.λπ.

Στο υπαρκτό κοινωνικό και πολιτικό περιβάλλον καθώς αρκετές προχωρημένες ιδέες αναδύονται και κυριαρχούν στο δημόσιο διάλογο, δεν είναι περίεργο το ότι οι περισσότερες αναλύσεις του τουρισμού αποφεύγουν να προσεγγίσουν τις ποιοτικές πλευρές του, ενώ επίσης υιοθετούν μια οικονομιστική και εισπρακτική λογική. Στα πλαίσια της ίδιας της λογικής δίνεται πολύ προσοχή στο γεγονός ότι η "περιοδικότητα" της καπιταλιστικής ανάπτυξης -με τη μορφή της διαδοχής της ανοδικής από τη καθοδική συγκυρία- προκαλεί σημαντικές εξάρσεις και πτώσεις στην τουριστική κίνηση. Ο τουρισμός αντιδρά με μεγάλη ελαστικότητα στις διακυμάνσεις του εισοδήματος πράγμα που μπορεί να εκφράζεται με διάφορες μορφές: με τη μείωση των διακινούμενων επισκεπτών, με το περιορισμό του χρόνου παραμονής στη χώρα υποδοχής, με την προτίμηση ξενοδοχείων μικρότερης κατηγορίας ή την προτίμηση

φθηνότερων χώρων αναψυχής, με την επιλογή του "αγελαίου" τουρισμού των διεθνών ταξιδιωτικών γραφείων αυτά του αυτόνομου και αυτοοργανωμένου τουρισμού κ.λπ. Η μείωση της συνολικής τουριστικής δαπάνης, έστω και με αύξηση του συνολικού αριθμού τουριστών, είναι δηλωτική του γεγονότος ότι η ύφεση του τουρισμού παρακολουθεί την ύφεση της οικονομίας. Όμως η διαπίστωση αυτή δεν σημαίνει ότι η διεθνής καπιταλιστική ύφεση αντανακλάται μηχανικά σε κάθε περιφερειακή ή εθνική τουριστική "βιομηχανία". "Εσωτερικοί" παράγοντες όπως π.χ. βελτίωση της ανταγωνιστικότητας ενός εθνικού "τουριστικού προϊόντος" ή "εξωτερικού", παράγοντες όπως είναι πολιτικά γεγονότα ή πόλεμοι, μπορούν να τροποποιήσουν τις ροές της διεθνούς τουριστικής κίνησης. Σε μια τοπική ή εθνική ιδιαιτερότητα, η διεθνή ύφεση μπορεί να γίνει αφόρητη ή αντίθετα ανεπαίσθητη, για να μην πούμε ότι μέσα σ' ένα γενικά καθοδικό ρεύμα είναι δυνατόν να παρατηρούνται ειδικά ανοδικές κινήσεις.

Ο ελληνικός τουρισμός εισέπραττε το 1970 το 0,9% του διεθνούς ρεύματος (1,4 εκατομμύριο τουρίστες επί συνόλου 160 εκατ.), ενώ 20 χρόνια αργότερα το 1990, το ποσοστό αυτό αναρριχήθηκε στο 2,1% (9,3 εκατ. τουρίστες στην Ελλάδα επί συνόλου 460 εκατ. διεθνώς). Αυτή η σημαντική ποσοτική εξέλιξη άφησε κάθε άλλο παρά άθικτη την "ποιότητα" του τουριστικού προϊόντος.

Η χώρα υπέστη σταδιακά μια σειρά από μετασχηματισμούς, περνώντας βαθμιαία από την αρχική και "πρωτόγονη" φάση της με το σχετικά παρθένο φυσικό περιβάλλον και πολιτιστικό, σε μια φάση μικρομεσαία, παρέχοντας κυρίως ένα σύστημα συμβατικών απολαύσεων στα μεσοστρώματα της ευρωπαϊκής ηπείρου. Παράλληλα η επιχείρηση ανάπτυξης πολυτελούς τουρισμού και οι συνακόλουθες (ανομολόγητες) προσδοκίες για την αυθόρμητη αποτομπή του "φτωχοτουρισμού" δεν ευωδόθηκαν. Αντίθετα ο ανταγωνισμός των άλλων τουριστικών σούπερ - μάρκετ και οι πιέσεις των διεθνών ταξιδιωτικών γραφείων είχαν σαν αποτέλεσμα μια γενική τάση μείωσης της κατά κεφαλής δαπάνης.

Ετσι ενώ το 1982 ο καταναλωτής τουρίστας ξόδεψε 25.910 δρχ. κατά κεφαλήν, το 1990 το αντίστοιχο νούμερο ήταν 20.868 δρχ. (μείωση 19%). Στη μελέτη του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ), επισημαίνονταν επίσης το γεγονός της μείωσης του μέσου χρόνου παραμονής των τουριστών στα ξενοδοχεία. Λαμβάνοντας τώρα υπόψη ότι καθ' όλη τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας ο ελληνικός τουρισμός παρουσίασε χαμηλή αλλά και πτωτική πορεία του μέσου χρόνου συνολικής παραμονής των ξένων επισκεπτών -πορεία ιδιαίτερα ορατή σε σχέση με άλλες τουριστικές βιομηχανίες όπως αυτήν την Κύπρου- προκύπτουν αρκετά δυσάρεστα συμπεράσματα ως προς την ποιότητα του τουριστικού ρεύματος. Το ρεύμα είναι εμφανώς ρεύμα "ταχείας διέλευσης", αναπτύσσει λίγες σχέσεις με το κοινωνικό, φυσικό και πολιτιστικό περίγυρο, απασχολεί ιδιαίτερα την κυκλοφοριακή υποδομή (αεροδρόμια, λιμάνια κ.λπ.), δημιουργεί μάλλον επιδερμικές σχέσεις με τον γενικό πληθυσμό της χώρας, αλλά και τον ειδικό πληθυσμό που συνιστά τους λεγόμενους "υποδοχείς

τουρισμού" (γκαρσόνια, ξενοδόχους, ξενοδοχοϋπαλλήλους, πωλητές ειδών τέχνης κ.λπ.). Αυτά τα ειδικά χαρακτηριστικά του τουριστικού ρεύματος επιδεινώνουν την τουριστική αφενός και την τουριστογενή αλλοτρίωση αφετέρου. Από την πρώτη σκοπιά, ο τουριστικός πληθυσμός αδυνατεί να αναπτύξει αισθήματα οικειότητας με τον υπόλοιπο πληθυσμό και το χώρο, γι' αυτό παραμένει επιδερμικός παρατηρητής στα πλαίσια μιας διασυνορικής "περατζάδας". Ο συμβατικός τουρίστας μετατρέπεται σε κυρίαρχο πρότυπο τουρίστα, που αποστασιοποιείται όλο και περισσότερο από το πρότυπο του περιηγητή - επισκέπτη παλαιότερων εποχών με τα έντονα πολιτιστικά και ερευνητικά ενδιαφέροντα. Οι σχέσεις του συμβατικού τουρίστα με τον περίγυρό του ανέχουν στοιχεία έντονης αμφιθυμίας, με την έννοια ότι πρέπει να αποσπάσει από το "αντικείμενο του πόθου του" (αλλιώς το λεγόμενο τουριστικό προϊόν) τη μέγιστη δυνατή ικανοποίηση με το μικρότερο δυνατό κόστος.

Όσον αφορά την τουριστογενή αλλοτρίωση, αυτή σχετίζεται με τις επιπτώσεις των τουριστικών πληθυσμών πάνω στους "υποδοχείς" και στο γενικό πληθυσμό της χώρας. Η αυθόρμητη ή μεθοδευμένη "χωροθέτηση" του τουρισμού σε συγκεκριμένες ζώνες, έχει ως αποτέλεσμα την υπερπαρουσία του ξένου στοιχείου, τη μονοκαλλιέργεια του τουρισμού, τη δορυφορική εξάρτηση των τοπικών πληθυσμών από τους ξένους επισκέπτες. Το ντόπιο στοιχείο επιδιώκει με την σειρά του την ταχεία μεγιστοποίηση του οφέλους από τους τουρίστες, αδιαφορώντας για μια βαθιά και ουσιαστική επικοινωνία των αλλοεθνών πληθυσμών. Εξάλλου η πυρετώδης κερδοσκοπία παίρνει τέτοιες διαστάσεις και προτιμήσεις ώστε συχνά πρέπει το ντόπιο (Ελληνα) τουρίστα και τον μετατρέπει σε αλλοδαπό εντός της ίδιας της ημεδαπής.

Η υπερσυγκέντρωση του τουρισμού στο χώρο και στο χρόνο επιδεινώνει τα παραπάνω φαινόμενα. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 το 15% της εθνικής επικράτειας υποδέχονταν το 70% των τουριστών, των οποίων τα 2/3 εισέρρεαν στη χώρα το τετράμηνο Ιουνίου - Σεπτεμβρίου. Η μονομερής εξειδίκευση πολλών περιοχών στην τουριστική δραστηριότητα (γεωργίας, βιοτεχνίας, ελαφριάς βιομηχανίας) που θα μπορούσαν να καλύπτουν την τουριστική κατανάλωση και να μεγιστοποιούν το όφελος της τοπικής και εθνικής οικονομίας. Το αποτέλεσμα ήταν η επανεξαγωγή σημαντικού μέρους του τουριστικού συναλλάγματος στο εξωτερικό για την αγορά πολυτελών ή άλλων προϊόντων. Η περιγραφή των περιβαλλοντικών και κοινωνικών επιπτώσεων της τουριστικής βιομηχανίας, ουδέποτε αποτέλεσε στοιχείο της εφαρμοσμένης πολιτικής. Η σκηνοθετημένη γραφικότητα για το θεαθήναι από τους τουρίστες, η δομική αποσάρθρωση - των κυκλαδίτικων κοινωνιών και η υποταγή τους στην τουριστική συγκυρία, η άνιση διασπορά των ξένων επισκεπτών στην ελληνική επικράτεια και η περιορισμένη ατραξιόν (έλξη) άλλων στοιχείων της οικολογικής και πολιτιστικής φυσιογνωμίας της χώρας πλην γνωστών "μεσογειακών" (ήλιος, παραλία κ.λπ.) αποτέλεσαν κυρίαρχες όψεις της κατεστημένης τουριστικής βιομηχανίας. Οι υπεύθυνοι της τουριστικής πολιτικής ερωτοτρόπησαν και ερωτοτροπούν με την ιδέα ενός τουρισμού υψηλής εισοδηματικής

στάθμης σε ειδικά διευθετημένες ζώνες αγνοώντας το γεγονός ότι η εξυπηρέτηση ενός μαζικότερου τουρισμού μέσω της δημιουργίας κατάλληλων υποδομών (κυκλοφοριακών, τηλεπικοινωνιακών, υπηρεσιών παντός είδους κ.λπ.), θα οδηγούσε στην παράλληλη εξυπηρέτηση του ντόπιου πληθυσμού και στην άνοδο της ποιότητας ζωής του Έλληνα πολίτη. Εξάλλου, η τουριστική πολιτική ελάχιστα πέτυχε στο να μειώσει την εξάρτηση της ντόπιας βιομηχανίας αναψυχής από τη διεθνή οικονομική συγκυρία και να θεραπεύσει το μέγα πρόβλημα της "ατόφιας" επανεξαγωγής του τουριστικού συναλλάγματος. Είναι φανερό ότι η δικτύωση της τουριστικής βιομηχανίας μέσα σ' ένα γενικότερο πλέγμα παραγωγικών δραστηριοτήτων, θα μπορούσε να συνθέσει ένα ποικίλο, διαφοροποιημένο και γι' αυτό το λόγο πιο σταθερό παραγωγικό περιβάλλον, προς όφελος της γενικότερης οικονομίας της κοινωνίας και της ποιότητας ζωής.

Ο ελληνικός τουρισμός έχει ήδη ένα σημαντικό παρελθόν κι ένα αντίστοιχο απόθεμα εμπειρίας. Το μεγάλο ζήτημα είναι το να αντιμετωπίσει το μέλλον σαν κάτι που δεν θα είναι απλή προέκταση του παρόντος, υπερβαίνοντας τη λογική της εύκολης και βραχυπρόθεσμης "κονομησίας". Μια νέα πολυδιάστατη προσέγγιση του τουρισμού έχει απόλυτη προτεραιότητα, έστω και στους χαλεπούς καιρούς της οικονομικής ύφεσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο

Νέοι Τουριστικοί προορισμοί, αναδείξεις και ανάπτυξη περιοχών με ιδιαίτερα θέλητρα

Η Ευρώπη έχει συγκεκριμένη άποψη για το νέο πρόσωπο του τουρισμού στο κατώφλι του 2000: Τον θεωρεί "διαχειριστή του άγχους" των πολυάσχολων, κουρασμένων αστών, των γεμάτων από άγχος Ευρωπαίων, που καλούνται καθ' όλη τη διάρκεια του έτους να εργάζονται και να ζουν έντονα, κάτω από αντίξορες συνθήκες και των οποίων οι ετήσιες διακοπές απαιτούν χαρακτήρα "βαθιάς ανάσας", αλλαγές παραστάσεων και βασικής πλέον ανάγκης για να επιβιώσουν το επόμενο, εξίσου δύσκολο γι' αυτούς, διάστημα του χρόνου.

Κατά συνέπεια "διαχειριστές του άγχους" των Ευρωπαίων ονομάζονται κατ' ουσίαν τα ίδια τα τουριστικά θέρετρα, οι τουριστικές επιχειρήσεις και οι άνθρωποι που υπηρετούν την ιδέα και την πρακτική του τουρισμού. Αυτοί παρέχοντας σωστές υπηρεσίες μέσα σε καθαρά και αισθητικά αποδεκτό περιβάλλον -εντός και εκτός- των επιχειρήσεων διαμονής, εστίασης και αναψυχής, πρέπει να προσπαθήσουν να "ελαφρύνουν" από τα προβλήματά τους, τους τουριστικά διανοούμενους. Παράλληλα, οφείλουν να έχουν τοποθετηθεί σωστά στο χώρο και και το χρόνο, ακόμα, δηλαδή να έχουν σεβαστεί και να έχουν προσαρμοστεί στη φυσική, πολιτιστική και ιστορική ταυτότητα της περιοχής που τους φιλοξενεί και φυσικά να έχουν αναδείξει τα ιδιαίτερα στοιχεία της.

Ετσι το χρεωκοπημένο μοντέλο του μαζικού τουρισμού κλείνει ένα κεφάλαιο πολλών ετών και η λεγόμενη "βιομηχανία ύπνου" γίνεται κακό παρελθόν. Στη θέση της εξειδικευμένες μορφές τουρισμού προσφέρουν τις δυνατότητες για τουριστική δραστηριότητα "κομμάτι - κομμάτι" κερδίζοντας συνεχώς έδαφος. Και μέσα σ' όλα αυτά, τα αξιόλογα και προστατευμένα από τον άνθρωπο φυσικά χαρίσματα -η φύση που δεν καταπατήθηκε- αποτελεί το κύριο θέλημα, το βασικό προσόν, το ισχυρό χαρτί, τον "άσο στο μανίκι" των τουριστικών περιοχών. Και το πιο σημαντικό: Δεν μετρά πια μόνο να προσέχει κανείς και να μην παρεμβαίνει στα όσα η φύση είχε δημιουργήσει επί σειρά αιώνων. Τώρα πλέον βαθμολογείται η περιβαλλοντολογική συνείδηση, η συμμετοχή, η δραστηριοποίηση και η προσπάθεια όχι μόνο να περισωθεί ότι υπάρχει και στέκει ακόμη, αλλά να μεταφερθεί σ' όλους το μήνυμα να υποστηριχθεί το περιβάλλον.

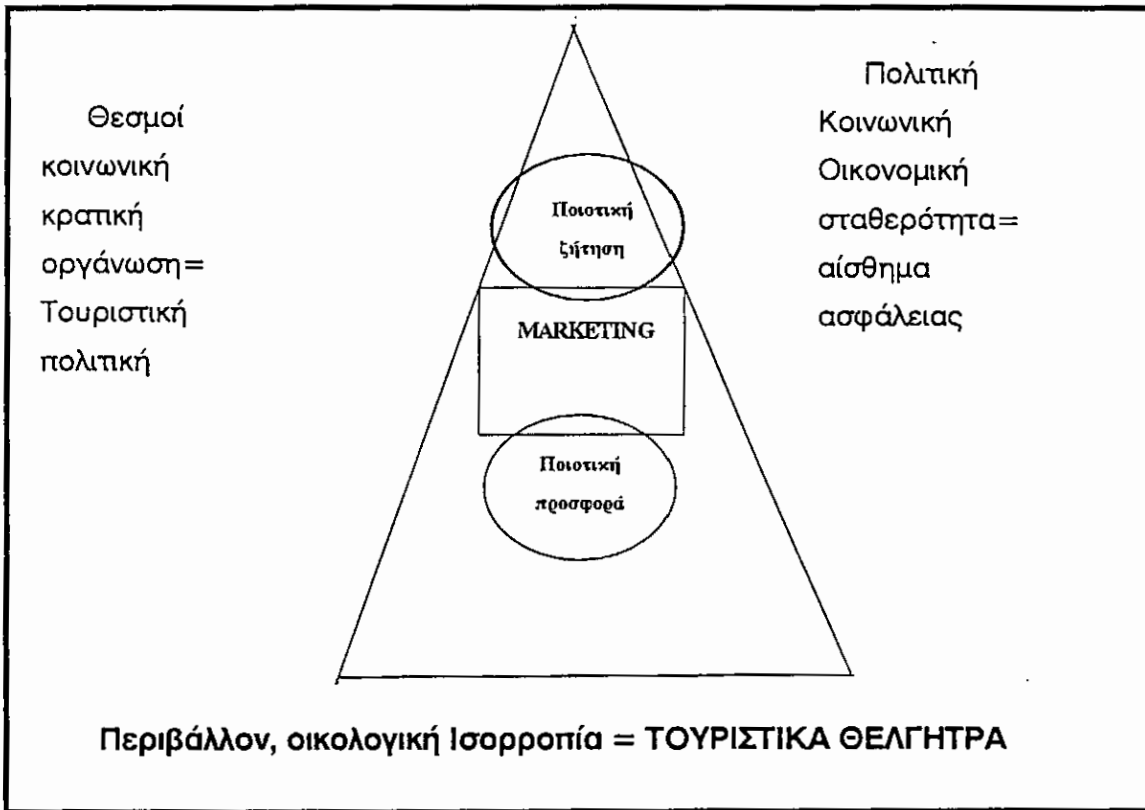
Ετσι οι τουρ - οπερέϊτορς, τα προγράμματα της ΕΟΚ, τα κονδύλια που διατίθενται για έργα, οι ίδιοι οι πολίτες της Ευρώπης, έχουν όλοι, στραφεί με τον έναν ή τον άλλον τρόπο στο περιβάλλον. Ηπιότερες μορφές τουρισμού, νέα πακέτα για παρθένες τουριστικά περιοχές, εκδρομές στη φύση με χαρακτήρα περιπέτειας, σεβασμός στις ανάγκες του ανθρώπου για γαλήνη και εσωτερική ισορροπία, αναψυχή και διασκέδαση κοντά στη φυσιογνωμία των λαών των χωρών - μελών, έργα που σχετίζονται με την υποστήριξη και ανάδειξη του περιβάλλοντος καθώς και προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και ενημέρωσης του κοινού.

Μέσω υπουργείων στις κυβερνήσεις των χωρών - μελών, περιφερειών, νομαρχιών, δήμων και κοινοτήτων, οργανισμών, επιχειρήσεων, σχολείων και ακαδημαϊκών ιδρυμάτων, συλλόγων προστασίας περιβάλλοντος κ.λπ. η ΕΟΚ προωθεί αυτή τη διακρατική συνεργασία σ' αυτό τον τομέα με προγράμματα όπως ENVIREG, MEDSPA, RECITE κ.ά. και φυσικά μέσω ΜΟΠ και ΣΠΑ.

Οι άξονες δράσεις είναι ο καθορισμός υπευθύνων και των ευθυνών τους, ο προγραμματισμός στο χρόνο, η εξαγωγή συμπερασμάτων, ο καθορισμός ζωνών χωροθέτησης στις περιοχές, η περιβαλλοντική εκπαίδευση, η συνεργασία κράτους με ιδιώτες, οι νομοθετικές ρυθμίσεις που απαιτούνται, η επιβολή κυρώσεων σε παράνομες πράξεις, η χρήση της τεχνολογίας και της επιστήμης, η καταγραφή και ιεράρχηση των προβλημάτων, η χάραξη masters - plans, η προώθηση ηπιότερων μορφών τουρισμού, η σύνδεση των τριών τομέων παραγωγής, η ανάδειξη και προβολή πολιτιστικών, λαογραφικών και άλλων στοιχείων, η προσοχή στους τρόπους παραγωγής ενέργειας. Ακόμη η έννοια του τουρισμού για ανάδειξη νέων περιοχών με έμφαση στα περιβαλλοντικά στοιχεία που περιλαμβάνει την υγεία, τον πολιτισμό και τη προστασία της φύσης στη συνολική της ταυτότητα (αέρας, ύδατα, έδαφος και υπέδαφος, άνθρωπος, ζώα, φυτά) σε όλες τις μορφές και σ' όλες τις εκδηλώσεις της.

Ετσι στηρίζονται οι προσπάθειες σε έργα υποδομών (άρδευση, ύδρευση, οδικά δίκτυα, σκουπίδια, θερμοκήπια, φράγματα, βοσκότοποι, ηλεκτροδότηση, αλιεία, επενδύσεις, επικοινωνίες κ.λπ.) σε έργα αποκατάστασης τοπίου, αποκατάστασης ιστορικών μνημείων και μνημείων της φύσης και φυσικά ένταξης όλων αυτών στην καθημερινή ουσιαστική και πρακτική της ζωής των Ευρωπαίων πολιτών.

Ειδικότερα για τη χώρα μας και την ανάδειξη των περιοχών της σε τουριστικά θέρετρα με άριστη υποδομή και λαογραφικά και πολιτιστικά στοιχεία, παρουσιάζονται δύο προγράμματα πιλότος για τα νησιά Κάρπαθος και Σκύρος, απίστευτης ομορφιάς και με μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης και αξιοποίησης των στοιχείων που τα συνθέτουν, καθώς και δικές μας προτάσεις για την εξέλιξή τους σε πόλους έλξης των τουριστών που επισκέπτονται κάθε χρόνο την Ελλάδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ονΒ

ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΚΑΡΠΑΘΟΣ

Η Κάρπαθος ανήκει διοικητικά στην επαρχία Καρπάθου και αποτελείται από ένα δήμο, το Δήμο Καρπάθου με 1.266 κατοίκους και εννέα κοινότητες (Απερίου, Αρκάσας, Βωλάδας, Μενετών, Μεσοχωρίου, Οθους, Πυλών, Σπόων, Ολύμπου).

Το σύνολο του πληθυσμού ανέρχεται σύμφωνα με την απογραφή του 1981 σε 4.699 κατοίκους. Μεγαλύτερες κοινότητες είναι η κοινότητα Μενετών με 584 κατοίκους και Ολύμπου με 581 κατοίκους.

Δίπλα στην Κάρπαθο βρίσκεται το νησάκι Σαρία που είναι ακατοίκητο και χρησιμεύει μόνο σαν βοσκότοπος.

ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΜΕΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

Α. Πρωτογενής τομέας

Γεωργία:

Η επαρχία Καρπάθου είναι ορεινή. Στο νησί δεν υπάρχουν μεγάλες εκτάσεις για γεωργικές καλλιέργειες, εκτός από την παραθαλάσσια ζώνη και το μικρό κάμπο της Αρκάσας.

Κυριότερες καλλιέργειες είναι η καλλιέργεια της ελιάς, με ετήσια παραγωγή ελαιολάδου 300-400 τόνους περίπου.

Γίνεται επίσης καλλιέργεια της αμπέλου σε έκταση 200-300 περίπου στρεμμάτων.

Στις κοιλάδες καλλιεργούνται λίγα εσπεριδοειδή καθώς και λίγα κηπευτικά.

Στα πλαίσια της εφαρμογής του γεωργικού προγράμματος γίνεται προσπάθεια από το Γραφείο Γεωργικής Ανάπτυξης Καρπάθου για την εγκατάσταση θερμοκηπίων. Πρόσφατα έχουν γίνει θερμοκήπια έκτασης 6 στρεμμάτων. Στόχος είναι να φτάσουν τα 15 στρέμμα. Η έλλειψη κατάλληλης υποδομής για την άρδευση των καλλιεργήσιμων εκτάσεων, η κακή υποδομή του οδικού δικτύου και η δυσκολία εξεύρεσης εργατικών χεριών με τη συνεχή μείωση του πληθυσμού των οικισμών, αποτελούν τις κύριες αιτίες για την εγκατάλειψη της γεωργίας.

Στο Δήμο Καρπάθου οργανώθηκε πρόσφατα και λειτουργεί πρωτοβάθμιος Αγροτικός Συνεταιρισμός που αναπτύσσει διάφορες πιστωτικές δραστηριότητες. Αγροτικοί Συνεταιρισμοί υπάρχουν επίσης στις κοινότητες του νησιού, χωρίς καμμία ιδιαίτερη δραστηριότητα.

Κτηνοτροφία:

Υπάρχουν 10-12 χιλιάδες αιγοπρόβατα ποιμενικής μορφής και 40 οικόσιτες αγελάδες. Από το Γραφείο Γεωργικής Ανάπτυξης Καρπάθου καταβάλλεται προσπάθεια για την ίδρυση κτηνοτροφικών μονάδων. Ηδη λειτουργεί με χοιροτροφική μονάδα δυναμικότητας 115 χοιρομητέρων με σύγχρονες εγκαταστάσεις και βιολογικό καθαρισμό, καθώς επίσης για την ανάπτυξη της μελισσοκομίας.

Δάση:

Η δασική έκταση της Καρπάθου (συμπεριλαμβανομένης και της νησίδος Σαρία) ανέρχεται σε 317.000 στρέμματα και καλύπτει το 81,7% της συνολικής έκτασης του νησιού. Από τα 317.000 στρέμματα, τα 16.500 καλύπτονται με πεύκα (τραχεία πεύκη). Αλλα 25.000 πευκόφυτα στρέμματα κήκαν από πυρκαγιές.

Υπάρχουν επίσης θαμνώδεις εκτάσεις που χρησιμοποιούνται σαν βοσκότοποι. Το ιδιοκτησιακό καθεστώς αυτών των εκτάσεων δεν έχει διευκρινισθεί πλήρως.

Τα δάση στην Κάρπαθο ανήκουν στην κατηγορία δασών θήρας, όπου υπάρχει δυνατότητα να αναπτυχθούν ενδημικά θηράματα.

Για την προστασία και την αξιοποίηση των δασών έχουν γίνει τα εξής δασικά έργα:

- Δασική οδοποιΐα: 12,5 km.

- Δρόμοι αναδάσωσης: 14,5 km.

- Αντιπυρικές ζώνες: 2 km.

Έχουν επίσης αναδασωθεί 2.600 στρέμματα και έχει κατασκευασθεί μια υδατοδεξαμενή.

Στα πλαίσια της εφαρμογής του προγράμματος της Διεύθυνσης των Δασών Ρόδου προβλέπεται η συνέχιση των πιο πάνω έργων και η κατασκευή έργων αναψυχής στο δάσος.

Αλιεία:

Στη θαλάσσια περιοχή της Καρπάθου, υπάρχει άφθονο και πρώτης ποιότητας ψάρι. Υπάρχουν 50 αλιευτικά σκάφη που ανήκουν σε ψαράδες. Στο θαλάσσιο χώρο της Καρπάθου αλιεύουν οι Καλύμνιοι ψαράδες. Οι δραστηριότητες στον πρωτογενή τομέα εμπίπτουν στις διαταγές της οδηγίας 75/268 της ΕΟΚ περί ενίσχυσης της ορεινής Γεωργίας, διότι οι περιοχές του νησιού χαρακτηρίζονται ορεινές.

Στην Κάρπαθο λειτουργούν οι παρακάτω Περιφερειακές Υπηρεσίες Νομαρχιακού επιπέδου του υπ. Γεωργίας:

Γραφείο Γεωργικής Ανάπτυξης, Δασονομείο και Αγροτικό Κτηνιατρείο. Επίσης η Κάρπαθος υπάγεται στην εποπτεία Αλιείας Δωδεκανήσου, που εδρεύει στη Ρόδο και στη Δ/ση Εγγείων Βελτιώσεων Δωδεκανήσου που εδρεύει στη Ρόδο.

Β. Δευτερογενής Τομέας

Ο τομέας Βιομηχανίας - Βιοτεχνίας δεν έχει αναπτυχθεί στο νησί. Στην Κάρπαθο λειτουργούν δύο ιδιωτικά λατομεία αδρανών υλικών. Το νησί έχει πλούσιο υπέδαφος σε γύψο (περιοχή Απερίου) και σε γρανιτόλιθο (περιοχή Βροντή, Ασπρο - Βουνό, περιοχή Λινόχτιστα μεταξύ Απερίου και όρμου Αχάτης). Υπάρχουν επίσης σχιστολιθικές πλάκες που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν όπως και τα υπόλοιπα υλικά, στην οικοδομή.

Γ. Τριτογενής τομέας

Στην Κάρπαθο λειτουργούν 14 ξενοδοχειακές μονάδες δυναμικότητας 510 κλινών. Επίσης λειτουργούν 43 επιχειρήσεις ενοικιαζόμενων δωματίων, συνολικής δυναμικότητας 580 κλινών. Στο νησί δεν λειτουργεί camping. Υπάρχουν 2 κέντρα διασκέδασης, 3 ταβέρνες, 5 bar, 23 εσπιατόρια, 2 ζαχαροπλαστεία και 18 καφετέριες.

Το 1987 επισκέφθηκαν την Κάρπαθο 5.000 αλλοδαποί. Επίσης κατά τους θερινούς μήνες παρατηρείται έντονη παραθεριστική κίνηση από μετανάστες του εξωτερικού ή Καρπάθιους που μένουν στην υπόλοιπη Ελλάδα. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται αυξημένη οικοδομική δραστηριότητα και ανεγείρονται πολλές νέες τουριστικές μονάδες στο νότιο κυρίως τμήμα του νησιού.

Συγκοινωνιακή σύνδεση του νησιού

Η Κάρπαθος συνδέεται ακτοπλοϊκά με τον Πειραιά 3 φορές την εβδομάδα και με τη Ρόδο 2 φορές την εβδομάδα. Επίσης συνδέεται αεροπορικά με τη Ρόδο με καθημερινά δρομολόγια.

Αεροδρόμιο Καρπάθου

Το αεροδρόμιο της Καρπάθου είναι μικτό και εξυπηρετεί κινήσεις αεροσκαφών τόσο της Πολεμικής όσο και της Πολιτικής Αεροπορίας. Ο Κρατικός Αερολιμένας Καρπάθου (ΚΑΚ) εξυπηρετεί τόσο την αεροπορική κίνηση εσωτερικού όσο και πτήσεις κλειστού κύκλου περιήγησης (CHARTERS) απευθείας από / προς το εξωτερικό, χωρίς όμως να αποτελεί νομοθετημένο σημείο εισόδου / εξόδου. Οι σχετικοί έλεγχοι ελευθερο-κοινωνίας πραγματοποιούνται εκεί από το Τελωνείο και το αστυνομικό τμήμα Καρπάθου.

Η αεροπορική σύνδεση του νησιού (εσωτερική κίνηση) είναι η εξής:

ΡΟΔΟΣ - ΚΑΡΠΑΘΟΣ: 12-17 πτήσεις εβδομαδιαίως χειμώνα - καλοκαίρι.

ΚΑΡΠΑΘΟΣ - ΚΑΣΟΣ: 2-5 πτήσεις εβδομαδιαίως χειμώνα - καλοκαίρι.

ΚΑΡΠΑΘΟΣ - ΣΗΤΕΙΑ: 2-3 πτήσεις εβδομαδιαίως χειμώνα - καλοκαίρι.

Η Κάρπαθος δεν συνδέεται αεροπορικά απευθείας με την Αθήνα. Ο αριθμός των διακινηθέντων επιβατών (αφίξεις - αναχωρήσεις εσωτερικού) κατά την τελευταία τριετία είναι ο εξής:

1985: 31.419 επιβάτες

1986: 31.153 επιβάτες

1987: 30.048 επιβάτες

Το αεροδρόμιο της Καρπάθου δέχεται πτήσεις CHARTERS από το 1987. Κατά τη θερινή - τουριστική περίοδο τρεις (3) αεροπορικές εταιρίες, η MAERSK AIR (Δανία), η AIR EUROPE (Μεγ. Βρετανία) και η BRA ATHENS (Νορβηγία), πραγματοποίησαν σειρά πτήσεων CHARTERS απευθείας στην Κάρπαθο (κάθε εταιρία από μια πτήση εβδομαδιαίως) με αεροσκάφη τύπου B-737 (130 - 146 θέσεων).

Το κτίριο του Αεροσταθμού είναι λυόμενο και μικρό και δεν εξυπηρετεί ικανοποιητικά την πιο πάνω κίνηση. Για το λόγο αυτό κατασκευάζεται ήδη νέο κτίριο εμβαδού 400 τ.μ., η αποπεράτωση του οποίου υπολογίζεται να έχει πραγματοποιηθεί μέχρι το τέλος του χρόνου.

Τα γεωμετρικά στοιχεία και η αντοχή της περιοχής κινήσεως αεροσκαφών του αεροδρομίου επιτρέπουν την εκτέλεση πτήσεων αεροσκαφών τύπου B-737, B-727, BAC-1-11, CAR, DC-9, TRIDENT και μόνο ορισμένων δικινητήριων αεριοθούμενων ευρείας ατράκτου (WIDE BODY). Και για τον Αερολιμένα αυτόν έχει εκδηλωθεί ενδιαφέρον από εταιρία καυσίμων για τη δημιουργία σταθμού ανεφοδιασμού αεροσκαφών.

Περιβαλλοντικά - Πολιτιστικά - Κοινωνικά Στοιχεία

Η Κάρπαθος είναι το δεύτερο σε μέγεθος νησί της Δωδεκανήσου. Κατά τους Δωρικούς Χρόνους η Κάρπαθος λεγόταν Τετράπολη από τις 4 ονομαστές πόλεις εκείνης της εποχής: Ποτίδαιον, Ασκέσια, Βρυκούς, Νίσυρος. Το κυρίως λιμάνι του νησιού βρίσκεται στην πρωτεύουσα. Υπάρχει ακόμα το φυσικό λιμάνι του Τριστόμου, το Φοινικίου και του Διαφανίου, όπου προσεγγίζουν πλοία της γραμμής. Το νησί έχει ωραιότατες παραλίες: Αχάτα, Κυρά - Παναγιά, Άγιος Νικόλαος, Λευκός Αμμοπή, Απελλά κ.ά. Στην Κάρπαθο υπάρχουν όμορφα, γραφικά χωριά, όπως ο Οθος, που βρίσκεται σε υψόμετρο 507 μέτρων, οι Μενετές, η Αρκάσα, το Μεσοχώρι, οι Πύλες, η Ολυμπος κ.ά.

Στην Ολυμπο λόγω της γεωγραφικής της θέσης είναι χωριό απομονωμένο, διατηρούνται ζωντανές οι παραδόσεις, τα ήθη και τα έθιμα του νησιού.

Οι γυναίκες φορούν ακόμη και σήμερα την τοπική ενδυμασία.

Η Κάρπαθος έχει πλούσια λαογραφική παράδοση. Χαρακτηριστικά στοιχεία του λαϊκού αυτού πολιτισμού είναι οι τοπικές ενδυμασίες, τα κεντήματα και υφαντά, τα τοπικά πανηγύρια, το παραδοσιακό Καρπαθιώτικο σπίτι κ.λπ.

Το εσωτερικό του Καρπαθιώτικου παραδοσιακού σπιτιού είναι ένας ενιαίος χώρος σε δύο επίπεδα διαμορφωμένα από μια πρωτότυπη ξύλινη κατασκευή με πολλά ξυλόγλυπτα στοιχεία.

Το δεύτερο επίπεδο, βρίσκεται μερικά σκαλοπάτια ψηλότερα από το πρώτο και λέγεται σοφάς. Υφαντά, κεντήματα και πήλινα πιάτα διακοσμούν τους τοίχους του σπιτιού.

Η ιδιαίτερη κλειστή κοινωνία αποτελεί χαρακτηριστικό στοιχείο της κοινωνικής δομής του νησιού. Αυτό διευκολύνει στη διατήρηση της παράδοσης και των εθιμικών λαογραφικών στοιχείων.

Κατά την περίοδο 1950-1960 υπήρξε στην Κάρπαθο έντονη μεταναστευτική κίνηση με χώρες προορισμού την Αμερική και την Αυστραλία. Το μεγαλύτερο ποσοστό των άδηλων πόρων του νησιού προέρχεται από το μεταναστευτικό συνάλλαγμα (εμβάσματα μεταναστών).

Στην Κάρπαθο, που ήκμασε κατά τους Δωρικούς Χρόνους, υπάρχουν πολλά αρχαιολογικά ευρήματα, κατάλοιπα διαφόρων εποχών. Πολλά από αυτά δεν έχουν έλθει ακόμη στο φως. Έχουν βρεθεί αγγεία, νομίσματα, επιγραφές και τάφοι του 6ου και 5ου αι. π.Χ. Στην Ακρόπολη, που υψώνεται πάνω από το λιμάνι, βρέθηκαν ίχνη αμυντικού τείχους.

Σε απόσταση 1.500 μέτρα από την πόλη προς το Απέρι, βρέθηκαν ερείπια παλαιοχριστιαν-

νικής Βασιλικής που κτίστηκε τον 5ο-6ο αιώνα μ.Χ. Η αναστήλωση της Βασιλικής έγινε από την Αρχαιολογική Υπηρεσία Δωδεκανήσου. Στα Απελλά βρίσκεται μισοερηπωμένο το εκκλησάκι του Αγίου Λουκά, μεγάλου αρχαιολογικού ενδιαφέροντος.

Στο χωριό Αρκάσα, που είναι κτισμένο στην περιοχή της αρχαίας Αρκεσίας, έρχονται κατά καιρούς στο φως διάφορα ευρήματα, όπως μάρμαρα, κολώνες, επιγραφές κ.λπ.

Σε ανασκαφές που έγιναν το 1923 βρέθηκε ο ναός της Αγίας Αναστασίας του 4ου-5ου αιώνα μ.Χ.

Στη Σκοπή υπάρχουν ίχνη μεσαιωνικού τείχους. Λείψανα τάφων, ερείπια ναών και άλλα αρχαιολογικά ευρήματα υπάρχουν σ' ολόκληρο το νησί (Μενετές, Λευκό, Βρυκούς κ.ά.), καθώς και στα Παλάτια της Σαρίας, όπου πιθανότατα ήταν κτισμένη η αρχαία Νίσυρος.

Επίσης αρχαιολογικά ευρήματα έχουν εντοπισθεί στον οικισμό "Κάτω Λευκός" και στις θέσεις "Αργιά" και "Σώκαστρο" της κοινότητας Μεσοχωριού.

Διαπιστώσεις - Προτεινόμενα Μέτρα

Πρωτογενής τομέας:

Παρατηρείται έντονη εγκατάλειψη του πρωτογενή τομέα, λόγω του χαμηλού εισοδήματος που παρέχει, των κοπιαστικών συνθηκών εργασίας (μη μηχανοποιημένη γεωργία), της έλλειψης εργατικών χεριών, της έλλειψης επαρκών αρδευτικών έργων, της κακής κατάστασης του οδικού δικτύου κ.λπ.

Επίσης υπάρχει στροφή των νέων σε δραστηριότητες του τουριστικού τομέα που είναι επικερδείς και λιγότερο κοπιαστικές.

Επιδιωκόμενος στόχος είναι η διατήρηση και ανάπτυξη του πρωτογενή τομέα, τουλάχιστον σε βαθμό που η παραγωγή να καλύπτει τις καταναλωτικές ανάγκες του τοπικού πληθυσμού και της τουριστικής κίνησης.

Γεωργία - Κτηνοτροφία:

Βασικός στόχος για την ανάπτυξη της γεωργίας και της κτηνοτροφίας είναι η αύξηση της παραγωγής, η βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων και η μείωση του κόστους παραγωγής.

Ο στόχος αυτός θα προωθηθεί με τον εκσυγχρονισμό των γεωργικών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων, που θα γίνει στα πλαίσια της εφαρμογής του Κανονισμού 797/85 της ΕΟΚ.

Προτάσεις:

- Να υπάρξει μέριμνα από τη Δ/ση Γεωργίας Δωδεκανήσου (Γραφείο Γεωργικής Ανάπτυξης Καρπάθου) για την επέκταση της καλλιέργειας των κηπευτικών με τις εγκαταστάσεις θερμοκηπίων.

- Επίσης, θα πρέπει να καλλιεργηθεί και να αναπτυχθεί η συνεταιριστική ιδέα στους αγρότες του νησιού και να δραστηριοποιηθούν οι αγροτικοί συνεταιρισμοί, η λειτουργία των οποίων διέπεται -όπως είναι γνωστό- από τις διατάξεις του Νόμου 1541/85 περί αγροτικών συνεταιρισμών.

- Να εξετασθεί η δυνατότητα οργάνωσης της παραγωγής και εμπορίας των αγροτικών προϊόντων σε συνεταιριστική βάση.

- Να διανοιγούν αγροτικοί δρόμοι για ευχερή προσπέλαση στις καλλιεργήσιμες εκτάσεις.

- Στον τομέα της κτηνοτροφίας, θα πρέπει να επιδιωχθεί η αύξηση της παραγωγής, των κτηνοτροφικών προϊόντων με την εισαγωγή νέων παραγωγικών φύλλων, τη βελτίωση των συνθηκών εκτροφής τους και την εγκατάσταση σύγχρονων κτηνοτροφικών μονάδων.

- Να καταβληθεί προσπάθεια για την ανάπτυξη της μελισσοκομίας.

Άρδευση:

Η Κάρπαθος, όπως και τα περισσότερα νησιά της Δωδεκανήσου, έχει έντονα υδροαρδευτικό πρόβλημα.

Πληροφοριακά θα πρέπει να αναφερθεί ότι έχει συναφθεί Προγραμματική Σύμβαση μεταξύ της κοινότητας Μενετών, της ΕΤΒΑ, του Πανεπιστημίου Αθηνών και του Γεωργικού Πιστωτικού Συνεταιρισμού Μενετών, που αφορά ένα πρόγραμμα κατασκευής φωτοβολταϊκού αντλητικού συστήματος στην περοχή "Οικισμός Κήπων Αφιάρτης" της κοινότητας Μενετών Καρπάθου, για την άρδευση καλλιεργήσιμων εκτάσεων και την παρακολούθηση των επιδόσεων της λειτουργίας του συστήματος.

Προτάσεις:

- Να αξιοποιηθούν άμεσα οι υπάρχουσες γεωτρήσεις με το προτεινόμενο από το ΙΓΜΕ πρόγραμμα εκμετάλλευσης του νερού.

- Να πραγματοποιηθεί μελέτη από το υπουργείο Γεωργίας, προκειμένου να εξετασθεί η

δυνατότητα κατασκευής τόσο λιμνοδεξαμενών, όσο και αναβαθμών, με σκοπό τη μέγιστη συγκράτηση της ποσότητας της χειμαρικής απορροής, που θα έχει σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία νέων υδάτινων πόρων, την αντιπλημμυρική προστασία και τον εμπλουτισμό των υδροφορέων.

Σημειώνεται ότι, η προαναφερόμενη μελέτη προβλέπεται να καλύψει και άλλα νησιά της Δωδεκανήσου.

Δάση

Η δασική έκταση της Καρπάθου αποτελεί σημαντικό πόρο για το νησί.

Προτάσεις:

Για την προστασία και αξιοποίηση των δασών θα πρέπει, στα πλαίσια εφαρμογής του προγράμματος της Δ/σης Δασών Δωδεκανήσου για την Κάρπαθο, να προωθηθούν έργα που αφορούν:

- Διάνοιξη δασικών δρόμων.
- Δημιουργία αντιπυρικών ζωνών.
- Κατασκευή υδατοδεξαμενών.
- Αναδάσωση των εκτάσεων που έχουν καεί με αξιοποιήσιμες ποικιλίες πεύκων για τη ναυπηγική.

Επίσης για μια ορθολογική ανάπτυξη των δασοπονικών δυνατοτήτων του νησιού, προτείνεται να συνταχθεί μελέτη από το υπουργείο Γεωργίας, που θα περιλάβει πλέγμα έργων και εργασιών, τα οποία θα συνδέονται και θα αλληλοεξαρτώνται κατά τρόπο, που να εξυπηρετούν τον πολυδιάστατο δασοπονικό τομέα και κατ' επέκταση τον τουρισμό και την οικονομία του νησιού.

Αλιεία:

Για την ανάπτυξη της αλιείας και την εξυπηρέτηση των αλιευτικών σκαφών, απαιτείται η κατασκευή αλιευτικών καταφυγίων.

Στο Νομαρχιακό πρόγραμμα Δωδεκανήσου (ΣΑΝΤ 8829) έχει ενταχθεί η κατασκευή αλιευτικού καταφυγίου στο Διαφάνι, προϋπολογισμού 60 εκατομμυρίων, με πίστωση για το

1991 25 εκατομμυρίων δρχ. Δυνατότητα ιχθυοκαλλιέργειας παρουσιάζει το Τρίστομο Καρπάθου. Ήδη έχει εγκριθεί από το υπουργείο Γεωργίας μελέτη για τη δημιουργία ιχθυοκαλλιέργειας στην περιοχή αυτή από ιδιώτη επενδυτή. Δεν αποκλείονται και άλλες περιοχές του νησιού των οποίων η καταλληλότητα για ιχθυοκαλλιέργεια, εξετάζεται από τους αρμόδιους φορείς, εφόσον υπάρχει ενδιαφερόμενος επενδυτής.

Προτάσεις:

- Να επισπευσθεί η κατασκευή του αλιευτικού καταφυγίου στο Διαφάνι.
- Να διερευνηθεί η δυνατότητα κατασκευής αλιευτικού καταφυγίου στο Λευκό.
- Να ληφθούν νομοθετικά μέτρα και να εντατικοποιηθούν οι έλεγχοι για την προστασία του αλιευτικού πλούτου και ιδιαίτερα του γόνου της περιοχής.
- Επειδή το υπάρχον περιπολικό σκάφος δεν επαρκεί για την αστυνόμευση της θαλάσσιας περιοχής και την καταστολή της παράνομης αλιείας (χρήση δυναμίτη που αφανίζει το γόνο) προτείνεται η διάθεση από το υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας ενός μικρού ευκίνητου ελικοπτέρου που θα καλύπτει τις ανάγκες αστυνόμευσης στην ευρύτερη περιοχή.

Αγροτικός Τουρισμός

Στα πλαίσια της εφαρμογής του Κανονισμού 797/85 της ΕΟΚ, παρέχονται κίνητρα σε γεωργούς κατά κύρια απασχόληση, για αγροτουριστικές ή βιοτεχνικές δραστηριότητες σύμφωνα με το σχετικό πρόγραμμα του υπουργείου Γεωργίας.

Το πρόγραμμα αυτό στοχεύει στην εξασφάλιση συμπληρωματικού εισοδήματος της αγροτικής οικογένειας και ταιριάζει με τον ήπιας μορφής τουρισμό της Καρπάθου.

Προτάσεις:

Να υπάρξει ενημέρωση κατοίκων από το Γραφείο Γεωργικής Ανάπτυξης Καρπάθου και το Γραφείο Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας Δωδεκανήσου, σχετικά με το πρόγραμμα των τουριστικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων. Να διερευνηθεί το ενδιαφέρον των αγροτών και να καταβληθεί προσπάθεια για την εφαρμογή του πιο πάνω προγράμματος, εφόσον υπάρχουν ενδιαφερόμενοι που πληρούν τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την ένταξή τους σ' αυτό.

Οικοτεχνία - Χειροτεχνία - Λαϊκή Τέχνη

Η Κάρπαθος έχει πλούσια παράδοση στον τομέα Οικοτεχνίας - Χειροτεχνίας - Λαϊκής Τέχνης.

Στις Κοινότητες Οθους, Πυλών, Μενετών και Αρκάσας οι γυναίκες έχουν εκδηλώσει ενδιαφέρον για την οργάνωση συνεταιρισμών, με κύρια δραστηριότητα την παραγωγή και εμπορία χειροτεχνημάτων με τοπικό χαρακτήρα.

Η οργάνωση των συνεταιρισμών θα πρέπει να στηριχθεί, γιατί θα συμβάλει αποφασιστικά στη διατήρηση και προβολή της παραδοσιακής λαϊκής τέχνης, στην εξασφάλιση συμπληρωματικού εισοδήματος και στη βελτίωση της θέσης της γυναίκας στον οικονομικό και κοινωνικό τομέα.

Προτάσεις:

Η Δ/ση Γεωργίας Δωδεκανήσου (το Γραφείο Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας), σε συνεργασία με τους λοιπούς αρμόδιους φορείς ΕΟΜΜΕΧ, Γενική Γραμματεία Ισότητας, Λαϊκή Επιμόρφωση, θα πρέπει να στηρίξουν την ίδρυση και λειτουργία των παραπάνω συνεταιρισμών με την παροχή τεχνικής και εκπαιδευτικής βοήθειας.

Προτείνεται επίσης, η στελέχωση του Γραφείου Γεωργικής Ανάπτυξης Καρπάθου με υπάλληλο Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας, όπως άλλωστε προβλέπεται και στο νέο Οργανισμό του υπουργείου Γεωργίας.

Αυτό θα βοηθήσει σημαντικά στην εφαρμογή του προγράμματος αγροτουριστικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων, στην προώθηση των θεμάτων Οικοτεχνίας - Χειροτεχνίας, αλλά και στην εφαρμογή του προγράμματος Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας, που στοχεύει στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου της αγροτικής οικογένειας.

Οικιστική Δομή - Χωροταξική Μελέτη:

Στην Κάρπαθο παρατηρείται αυξημένη οικονομική δραστηριότητα κατά τα τελευταία χρόνια. Η άναρχη και ανεξέλεγκτη ανοικοδόμηση απειλεί την αρχιτεκτονική φυσιογνωμία του νησιού.

Το ΥΠΕΧΩΔΕ έχει αναθέσει την κατάρτιση ειδικής χωροταξικής μελέτης ανάπτυξης και προστασίας της Καρπάθου, προϋπολογισμού 5.000.000 δρχ. που είναι ενταγμένη στα ΜΟΠ.

Η επίβλεψη της μελέτης γίνεται από επιτροπή στην οποία μετέχουν εκπρόσωποι του ΥΠΕΧΩΔΕ, του ΤΕΕ, των ΟΤΑ, επαγγελματικών συλλόγων κ.λπ. Για την ευρύτερη περιοχή του οικισμού της Καρπάθου (τμήμα του Δήμου) έχει γίνει μελέτη ΖΟΕ.

Το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο έχει εγκριθεί και δημοσιευθεί στο ΦΕΚ 23/Δ/26.1.87.

Η πολεοδομική μελέτη αναθεώρησης - επέκτασης βρίσκεται σε εξέλιξη (εκδικάζονται οι σχετικές ενστάσεις). Πρόκειται για αναθεώρηση κατά 99%. Η επέκταση καταλαμβάνει μόνο 60 περίπου στρέμματα.

Πρόταση:

Να επισπευσθεί από το ΥΠΕΧΩΔΕ η ολοκλήρωση της Πολεοδομικής Μελέτης Αναθεώρησης - Επέκτασης για να τηρηθούν αυστηρά τα προβλεπόμενα χρονικά όρια για την κατάρτιση της ειδικής χωροταξικής Μελέτης του νησιού.

Προστασία Παραδοσιακού Χαρακτήρα Καρπάθου

Από το 1987 που πραγματοποιήθηκε στο νησί η πρώτη σειρά πτήσεων CHARTERS παρατηρείται έντονο επενδυτικό ενδιαφέρον για δημιουργία νέων τουριστικών καταλυμάτων (χωροθετήσεις ΥΠΕΧΩΔΕ στην περίοδο 1985-1988: Α' τάξη 1.320 κλίνες, Β' τάξη 2.775 κλίνες, Γ' τάξη 21.180 κλίνες). Το 1988 πραγματοποιήθηκαν 2 σειρές πτήσεων CHARTERS με προοπτική για τα επόμενα χρόνια να αυξηθεί το ενδιαφέρον και άλλων ναυλωτών πτήσεων.

Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα τη γρήγορη - πρόχειρη ανοικοδόμηση και καταστροφή της τοπικής αρχιτεκτονικής κυρίως στην πόλη της Καρπάθου.

Πρόταση:

Προκειμένου να μην αλλοιωθεί παραπέρα ο παραδοσιακός χαρακτήρας των κτιρίων με την ταχεία ανέγερση τουριστικών καταλυμάτων θα πρέπει να επιβληθούν αυστηροί έλεγχοι από τις επιτροπές Αρχιτεκτονικού ελέγχου του ΥΠΕΧΩΔΕ.

Για τον αποτελεσματικό έλεγχο της έγκρισης και της εφαρμογής των σχεδίων θα πρέπει σύντομα να λειτουργήσει η αποκεντρωμένη υπηρεσία του ΕΟΤ που έχει ήδη αποφασιστεί.

Οδοποιΐα

Το οδικό δίκτυο του νησιού βρίσκεται σε κακή κατάσταση. Ασφαλτοστρωμένοι είναι μόνο οι δρόμοι που συνδέουν την πρωτεύουσα α) με το αεροδρόμιο, β) Απέρι, Βωλάδα, Οθος, Πύλες γ) Μενετές, Αρκάσα.

Οι δρόμοι που συνδέουν τους οικισμούς μεταξύ τους είναι χωματόδρομοι. Σε κακή κατάσταση είναι και ο δρόμος στο βόρειο τμήμα του νησιού όπου βρίσκεται και η Ολυμπος. Η άσχημη κατάσταση του οδικού δικτύου ευθύνεται για πολλά τροχαία ατυχήματα σε

αλλοδαπούς και ντόπιους. Τα έργα οδοποιΐας στην Κάρπαθο εκτελούνται από τον ΣΥΚΕΑ, προχωρούν όμως με βραδύ ρυθμό.

Σε πολλά σημεία του οδικού δικτύου της πόλης έχουν γίνει διανοίξεις - διαπλατύνσεις από το Δήμο Καρπάθου. Το οδικό δίκτυο Καρπάθου έχει ενταχθεί στο Νομαρχιακό Πρόγραμμα Δωδεκανήσου με προϋπολογισμό 200 εκ. και πίστωση για το 1991 43 εκατ. δρχ.

Πρόταση:

- Να ενταχθεί το οδικό δίκτυο Καρπάθου στο πρόγραμμα ΣΑΕ 071 του Υπ. Δημοσίων Έργων που αφορά το Εθνικό Δίκτυο και να μπει σε άμεση προτεραιότητα η αποπεράτωση - αποκατάστασή του.

- Να επισπευθεί η ασφαλτόστρωση των δρόμων που έχουν πρόσβαση σε τουριστικές περιοχές του νησιού: π.χ. Ολυμπο, Λευκό Μεσοχώρι, Παραλία Πυλών, ο επαρχιακός δρόμος Πυλών - Μεσοχωρίου κ.ά.

Υδρευση

Η έλλειψη πόσιμου νερού αποτελεί ένα από τα επείγοντα και κύρια προβλήματα του νησιού και ιδιαίτερα του Δήμου Καρπάθου. Το πρόβλημα είναι ιδιαίτερα οξύ κατά τους θερινούς μήνες που οι ανάγκες κατανάλωσης αυξάνονται, λόγω της τουριστικής κίνησης.

Μέσω του Νομαρχιακού Προγράμματος διετέθησαν πιστώσεις για ένα πρόγραμμα γεωτρήσεων στην Κάρπαθο προκειμένου να δοθούν λύσεις στο χρονίζον αυτό πρόβλημα.

Ειδικότερα στο Νομαρχιακό Πρόγραμμα έχουν ενταχθεί τα έργα:

Υδρευση Δήμου Καρπάθου, προϋπολογισμός 24 εκατ. με πίστωση για το 1991 10 εκατ. δρχ., που έχουν απορροφηθεί, ύδρευση Κοιν. Μενετών προϋπολογισμού 1,5 εκατ. με πίστωση για το 1991 1,5 εκατ., ύδρευση Κοινότητας Πυλών προϋπολογισμού 2 εκατ. με πίστωση για το 1991 2 εκατ., αντικατάσταση δικτύου ύδρευσης Βωλάδας, έργο προϋπολογισμού 2 εκατ., επέκταση δικτύου ύδρευσης Απερίου προϋπολογισμού 7 εκατ. και κατασκευή δεξαμενής Μενετών, προϋπολογισμού 1,5 εκατ. δρχ.

Επίσης για το Δήμο Καρπάθου έχουν ολοκληρωθεί οι απαιτούμενες εργασίες για τη μεταφορά πόσιμου νερού από τον "Ελώθα".

Πρόταση:

- Να γίνει από το ΙΓΜΕ Μελέτη για τη σωστή αξιοποίηση των υδάτινων πόρων του νησιού.

- Να συνεχισθούν με ταχύτερο ρυθμό οι γεωτρήσεις.

- Να εξετασθεί η δυνατότητα - σκοπιμότητα κατασκευής φραγμάτων.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι στα πλαίσια του Ειδικού Αναπτυξιακού Προγράμματος για την Τοπική Αυτοδιοίκηση (εγκύκλιος υπ. Εσωτερικού, αριθμ. ΓΧ 6798/24/.10.88) είναι δυνατόν για την υδροδότηση των ξενοδοχειακών μονάδων να προταθεί ολοκληρωμένη πρόταση από τους ΟΤΑ ή τον Αναπτυξιακό Σύνδεσμο της περιοχής, για τα έργα ύδρευσης ή ενίσχυσης της υδροληψίας.

Αποχέτευση

Το υπάρχον αποχετευτικό σύστημα στο Δήμο Καρπάθου είναι ελλιπές. Σε πολλά σημεία του αποχετευτικού δικτύου σημειώνονται διαρροές λυμάτων λόγω θραύσης των σωλήνων. Επίσης, πολλά ξενοδοχεία δεν διαθέτουν βιολογικό καθαρισμό και τα λύματά τους εκβάλλουν ανεπεξέργαστα στη θάλασσα. Σύμφωνα με καταγγελίες των κατοίκων του νησιού, στο λιμάνι εκβάλλουν αγωγοί λυμάτων και υπάρχει έντονη δυσσομία.

Η κατάσταση αυτή εγκυμονεί κινδύνους ρύπανσης του θαλάσσιου περιβάλλοντος και απειλεί την υγεία των κατοίκων.

Για την αντιμετώπιση του προβλήματος ο Δήμος Καρπάθου προχώρησε στη σύνταξη μελέτης για ανακατασκευή του αποχετευτικού δικτύου με βιολογικό καθαρισμό λυμάτων. Το έργο της αποχέτευσης του Δήμου Καρπάθου, προϋπολογισμού 100 εκατ. δρχ. (ο βιολογικός καθαρισμός δεν συμπεριλαμβάνεται), έχει ενταχθεί στο Νομαρχιακό Πρόγραμμα με προβλεπόμενη πτώση για το 1991, 15 εκατ. δρχ. Έχει γίνει ανάθεση του έργου, οι εργασίες όμως, δεν προχωρούν λόγω έλλειψης πιστώσεων. Ο κίνδυνος μόλυνσης των θαλάσσιων περιοχών του νησιού (π.χ. Φοινιά, Λευκός), επισημάνθηκε κι από τους προέδρους των κοινοτήτων, οι οποίοι τόνισαν την ανάγκη βιολογικής επεξεργασίας των λυμάτων.

Πρόταση:

Να τεθεί σε άμεση προτεραιότητα η χρηματοδότηση του αποχετευτικού έργου Δήμου Καρπάθου και να εκπονηθεί μελέτη για την εγκατάσταση βιολογικών καθαρισμών σε ομάδες κοινοτήτων.

Για το αποχευτικό έργο του Δήμου υπάρχει δυνατότητα εφαρμογής ειδικού προγράμματος ανάπτυξης, στα πλαίσια του οποίου ο Δήμος ή άλλος φορέας καλείται να καλύψει το 20% επί του προϋπολογισμού με ανταποδοτικά τέλη που καταβάλλουν οι χρήστες (τέλη σύνδεσης στο αποχετευτικό δίκτυο).

Βιολογικός Καθαρισμός

Με μέριμνα του υπουργείου Γεωργίας, Πρόνοιας θα πρέπει να ελεγχθούν οι βιολογικοί καθαρισμοί όλων των τουριστικών καταλυμάτων, προκειμένου να διαπιστωθεί αν λειτουργούν.

Αεροδρόμιο

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, για την εξυπηρέτηση των πτήσεων CHARTERS βρίσκεται υπό ανέγερση νέο κτίριο Αεροδρομίου.

Πρόταση:

Το υπ. Μεταφορών - ΥΠΑ θα πρέπει να μεριμνήσουν για την κατά το δυνατόν ταχύτερη θέση σε λειτουργία του κτιρίου του Αεροδρομίου.

Συγκοινωνίες

Επίσης θα πρέπει τα υπουργεία: Οικονομικών και Δημόσιας Τάξεως να θεσμοθετήσουν την Κάρπαθο σαν σταθμό εισόδου - εξόδου.

Άδειες Τουριστικών Λεωφορείων

Στην Κάρπαθο είχε δοθεί κατ' εξαίρεση άδεια τουριστικού λεωφορείου.

Πρόταση: Επειδή αυξήθηκαν οι σειρές πτήσεων CHARTERS, ο ΕΟΤ θα πρέπει να χορηγήσει και δεύτερη άδεια τουριστικού λεωφορείου σε τοπικό Γραφείο Γενικού Τουρισμού βάση των νόμιμων προϋποθέσεων. Στον τομέα των συγκοινωνιών επισημαίνονται τα εξής:

α) Δεν καλύπτονται επαρκώς από το ΚΤΕΛ οι συγκοινωνιακές ανάγκες του νησιού, ειδικά κατά τους θερινούς μήνες.

β) Η αεροπορική σύνδεση με την Αθήνα πραγματοποιείται μέσω Ρόδου και το αυξημένο κόστος μεταφοράς (υψηλός αεροπορικός ναύλος) αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα στη διακίνηση των τουριστών αλλά και των μόνιμων κατοίκων της Καρπάθου.

γ) Υπάρχει ανάγκη απευθείας ακτοπλοϊκής σύνδεσης με τα γύρω νησιά.

Προτάσεις:

1) Να πυκνώσουν, ιδιαίτερα κατά τους θερινούς μήνες, τα δρομολόγια του ΚΤΕΛ που συνδέουν τον Δήμο Καρπάθου με τις κοινότητες του νησιού και τις κοινότητες μεταξύ τους.

2) Με ενέργειες του υπ. Μεταφορών - Ο.Α. να καθιερωθεί απευθείας αεροπορική σύνδεση Αθηνών - Καρπάθου τουλάχιστον δύο φορές εβδομαδιαίως κατά τη θερινή περίοδο.

3) Να υπάρξει απευθείας ακτοπλοϊκή σύνδεση της Καρπάθου με τις Κυκλάδες και την Κάλυμνο.

Επίσης να μεριμνήσει το ΥΕΝ (Επιτροπή ΓΕΑΣ) ώστε να μη συμπίπτει χρονικά η άφιξη των πλοίων ΣΗΤΕΙΑ και VERGINA που φθάνουν την ίδια μέρα (Κυριακή) με διαφορά 3 ωρών μεταξύ τους.

Επικοινωνίες - ΟΤΕ

Οι τηλεπικοινωνιακές ανάγκες της Καρπάθου δεν καλύπτονται επαρκώς. Στο νησί εκκρεμούν αρκετές αιτήσεις για τηλεφωνοδότηση. Χαρακτηριστικό είναι ότι στο Κέντρο Υγείας Καρπάθου υπάρχει μία μόνο τηλεφωνική γραμμή.

Πιο συγκεκριμένα τα στοιχεία του Αναπτυξιακού Προγράμματος για την Κάρπαθο είναι τα εξής:

Χώρα της Καρπάθου: Την 31.12.87 λειτουργούσαν 971 τηλέφωνα, ενώ είναι εγκατεστημένα 1.000. Εκκρεμούσαν 316 αιτήσεις νέων τηλεφώνων, η τηλεφωνική πυκνότητα είναι 53,9% (μέσος όρος χώρας περίπου 37%) και η κάλυψη αναγκών τηλεφωνοδότησης 75% περίπου.

Στο αναπτυξιακό πρόγραμμα δεν προβλέπεται επέκταση της τηλεφωνοδότησης λόγω της μη ύπαρξης ιδιόκτητου κτιρίου, το οποίο προβλέπεται ότι θα περατωθεί μέχρι το τέλος το 1991.

Απέρι: Την 31.12.87 λειτουργούσαν 510 τηλέφωνα, ενώ είναι εγκατεστημένες 600 παροχές. Εκκρεμούσαν 107 νέες αιτήσεις. Η τηλεφωνική πυκνότητα ήταν 37,*% και η κάλυψη αναγκών τηλεφωνοδότησης 88.1% Δεν προβλέπεται επέκταση της τηλεφωνοδότησης στο χρονικό διάστημα 1991-1992.

Διαφάνι: Την 31.12.87 λειτουργούσαν 97 τηλέφωνα (εγκατεστημένα 100). Εκκρεμούσαν 192 νέες αιτήσεις. Η τηλεφωνική πυκνότητα ήταν περίπου 10% και η κάλυψη αναγκών της τάξης του 34%. Στο Αναπτυξιακό πρόγραμμα 1991-1992 και για το έτος 1990 προβλέπεται η εγκατάσταση 200 επιπλέον παροχών.

Αρκάσα: Την 31.12.87 λειτουργούσαν 97 τηλέφωνα (εγκατεστημένα 100) και εκκρεμούσαν 97 νέες αιτήσεις. Η τηλεφωνική πυκνότητα ήταν 22,1% και η κάλυψη αναγκών 50%.

Στο Αναπτυξιακό Πρόγραμμα 1991-1992 και για το έτος 1992 προβλέπεται η εγκατάσταση 100 επιπλέον παροχών.

Μεσοχώρι: Την 31.12.87 λειτουργούσαν 187 τηλέφωνα (εγκατεστημένα 200) και εκκρεμούσαν 147 νέες αιτήσεις. Η τηλεφωνική πυκνότητα ήταν 32,2% και η κάλυψη αναγκών 56,0%. Δεν προβλέπεται επέκταση της τηλεφωνοδότησης στο χρονικό διάστημα 1992-1993.

Προτάσεις:

1. Να επισπευθεί η κατασκευή του νέου κτιρίου του ΟΤΕ.
2. Να αυξηθούν οι τηλεφωνικές παροχές ώστε να καλυφθούν επαρκώς οι υπάρχουσες ανάγκες τηλεφωνικής ζήτησης.
3. Να εκσυγχρονισθεί ο τεχνολογικός εξοπλισμός των τηλεφωνικών κέντρων.
4. Να βελτιωθούν οι υπερασπτικές τηλεπικοινωνίες.
5. Να παρασχεθούν γραμμές τέλεξ.

ΕΛΤΑ

Τα κυριότερα προβλήματα που επισημάνθηκαν στον τομέα της ταχυδρομικής εξυπηρέτησης αφορούν την έλλειψη επαρκών μεταφορικών μέσων για τη διανομή του ταχυδρομικού υλικού που γίνεται με δυσχέρεια λόγω της κακής κατάστασης του οδικού δικτύου στο νησί.

Επίσης επισημάνθηκε η υπερβολική καθυστέρηση της αλληλογραφίας π.χ. γράμμα που στέλνεται από Αθήνα φτάνει στον παραλήπτη στην Κάρπαθο σε 15 ημέρες.

Πρόταση:

Να μεριμνήσει το υπουργείο Μεταφορών - Επικοινωνιών για τον εφοδιασμό του ταχυδρομείου Καρπάθου με 2 τουλάχιστον υπηρεσιακά οχήματα για τη διανομή του ταχυδρομικού υλικού.

Να ληφθούν μέτρα για την ομαλή (χωρίς καθυστέρηση) διακίνηση της αλληλογραφίας.

Λιμενικά έργα Καρπάθου - Μαρίνες

Από το υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας προωθούνται τα εξής λιμενικά έργα:

Κάρπαθος: Έχει σχεδόν περατωθεί το έργο στο λιμάνι και ήδη χρησιμοποιούνται οι νέες προβλήτες. Προβλέπεται επίσης η κατασκευή σταθμού επιβατών. Το κόστος των έργων για τη βελτίωση των λιμενικών εγκαταστάσεων ανήλθε σε 200 εκατ. δρχ.

Διαφάνι: Στο λιμάνι υπάρχει μια μικρή προβλήτα. Έχει γίνει μελέτη για την κατασκευή μεγάλου κυματοθραύστη με εσωτερικό κρηπίδωμα συνολικού μήκους 170 μ. Τα 100 μέτρα θα γίνουν σε πρώτη φάση προϋπολογισμού 100 εκατ. δρχ. και τα υπόλοιπα 70 μέτρα σε δεύτερη φάση προϋπολογισμού 150 εκατ. δρχ. Αφού εγκριθεί η μελέτη θα γίνει ανάθεση του έργου στο οποίο θα χρηματοδοτηθεί από τα ΜΟΠ.

Φοινίκι: Υπάρχει μελέτη για την κατασκευή νέου μώλου, μεγαλύτερου του υπάρχοντος, προκειμένου να διερευνηθεί η λιμενολεκάνη. Το έργο έχει ενταχθεί στο Νομαρχιακό Πρόγραμμα με προϋπολογισμό 10 εκατ. (πίστωση για το 1991 10 εκατ. δρχ. - απορρόφηση μέχρι 1-9-1992 2 εκατ. δρχ.).

Πρόταση:

Να επισπευθεί με μέριμνα ΥΕΝ - Νομαρχίας η κατασκευή των προαναφερθέντων λιμενικών έργων.

Ελλιμενισμός Τουριστικών Σκαφών

Στην Κάρπαθο είναι αισθητή η έλλειψη υποδομής για τον ελλιμενισμό - εξυπηρέτηση των τουριστικών σκαφών, τα οποία αναγκάζονται να προσορμίζουν στο λιμάνι ή να απομακρύνονται από το νησί.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του υπ. Εμπορικής Ναυτιλίας στην Κάρπαθο κατέπλευσαν το 1986 104 Θ/Γ σκάφη, το 1987 114 Θ/Γ, το 1988 187 Θ/Γ, το 1990 196 Θ/Γ σκάφη, παρουσιάζεται δηλαδή αυξητική κίνηση τουριστικών σκαφών.

Όπως πληροφορηθήκαμε από τον Επαρχο έχει ανατεθεί μελέτη για την κατασκευή μικρής Μαρίνας στο Φοινίκι αφού διερευνηθεί η λιμενολεκάνη με μετατόπιση του υπάρχοντος μώλου.

Προτάσεις:

Υστερα από επίσκεψη της διυπουργικής Ομάδας Εργασίας στο Φοινίκι διαπιστώθηκε ότι ο συγκεκριμένος χώρος δεν προσφέρεται για τη δημιουργία Μαρίνας δεδομένου ότι ούτε το εύρος της θαλάσσιας λεκάνης ούτε ο υπάρχων χερσαίος χώρος επαρκεί για την εξυπηρέτηση των ελλιμενιζομένων σκαφών.

Γι' αυτό προτείνουμε να δημιουργηθεί στο προαναφερόμενο χώρο αλιευτικό καταφύγιο

και να ερευνηθεί η δυνατότητα για κατασκευή Μαρίνας ή Σκάλας σε άλλο χώρο.

Αστυνόμευση

Στην Κάρπαθο λειτουργεί Αστυνομικό Τμήμα, στο οποίο υπηρετούν 15 αστυνομικοί. Η δύναμη του Τμήματος με τις ενισχύσεις που στέλνονται κατά τη θερινή περίοδο φθάνει τους 20 Αστυνομικούς (1 Αστυνόμο, 1 Υπαστυνόμο, 4 Αρχιφύλακες και 14 Αστυφύλακες). Οι προβλεπόμενες οργανικές θέσεις είναι 25.

Στο νησί λειτουργούν επίσης 4 Αστυνομικοί Σταθμοί με 1 Αστυφύλακα έκαστος.

Πρόταση:

Για επαρκή και σωστή αστυνόμευση προτείνεται να καλυφθεί το σύνολο των προβλεπόμενων οργανικών θέσεων, τουλάχιστον κατά την περίοδο τουριστικής αιχμής.

Αγορανομικοί Ελεγχτοι

Το υπουργείο Εμπορίου που είναι αρμόδιο για τον έλεγχο τιμών και την ομαλή διακίνηση των αγαθών δεν διαθέτει αρμόδια υπηρεσία στην Κάρπαθο.

Η αυξανόμενη όμως κίνηση, που παρουσιάζεται λόγω της τουριστικής ανάπτυξης του νησιού συνεπάγεται την εμφάνιση κρουσμάτων αγορανομικών παρεμβάσεων.

Πρόταση:

Να διενεργούνται σε τακτά χρονικά διαστήματα με έμφαση την περίοδο τουριστικής αιχμής, αγορανομικοί έλεγχοι στην Κάρπαθο από κλιμάκια του υπουργείου Εμπορίου.

Περίθαλψη

Το Κέντρο Υγείας Καρπάθου είναι στελεχωμένο με παιδίατρο, παθολόγο - καρδιολόγο και οδοντίατρο. Από πλευράς νοσηλευτικού προσωπικού υπάρχει μόνο μία διπλωματούχος νοσοκόμα.

Το Κέντρο Υγείας διαθέτει 15 περίπου κρεβάτια για νοσηλεία ασθενών και έχει όλες τις δυνατότητες λειτουργίας σαν νοσοκομείο.

Πρόταση:

- Το υπουργείο Υγείας - Πρόνοιας θα πρέπει να μεριμνήσει για άμεση στελέχωση του

Κέντρου Υγείας με το απαιτούμενο ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό ώστε να μπορεί να λειτουργήσει σαν νοσοκομείο.

- Για την κάλυψη των αναγκών της μονάδας χρειάζονται μικροβιολόγος, ακτινολόγος (ο οποίος θα μπορούσε να έρχεται περιοδικά από τη Ρόδο) και 3 ή 4 τουλάχιστον αδελφές νοσοκόμες. Ηδη υπάρχει ο εξοπλισμός και εθελοντική προσφορά ακτινολόγου από το νοσοκομείο της Ρόδου.

Επίσης επισημαίνεται η έλλειψη χειρουργού, με αποτέλεσμα τα περιστατικά που χρήζουν χειρουργικής επέμβασης να μεταφέρονται στο νοσοκομείο της Ρόδου.

- Στο Κέντρο Υγείας έχει στελεί κινητός εξοπλισμός (διάφορα ιατρικά μηχανήματα) που παραμένει εδώ και ένα χρόνο περίπου, αχρησιμοποίητος, επειδή δεν έχει γίνει ακόμη επίσημη παράδοσή του, ούτε έχουν δοθεί οδηγίες για τη χρήση των μηχανημάτων.

Το νοσοκομείο της Ρόδου θα πρέπει να μεριμνήσει για την άμεση παράδοση του προαναφερόμενου υλικού, ώστε να τεθεί σε λειτουργία το συντομότερο δυνατόν.

- Το κτίριο που στεγάζεται το Κέντρο Υγείας δεν έχει παραδοθεί επίσημα ακόμα και παρουσιάζει σοβαρά λειτουργικά προβλήματα (π.χ. δεν έχει καλοριφέρ, δεν λειτουργεί η αποχέτευση κ.ά.) γι αυτό απαιτείται η βελτίωση - συντήρησή του.

Γραφείο Πληροφοριών ΕΟΤ - Δήμου

Στο παρελθόν έγινε προσπάθεια από τον ΕΟΤ για τη σύναψη προγραμματικής σύμβασης μεταξύ ΕΟΤ - Δήμου με στόχο την ίδρυση Δημοτικού Γραφείου Πληροφοριών, χωρίς να υπάρξει σχετική ανταπόκριση, και είχε επιστραφεί αχρησιμοποίητη η πίστωση του ΕΟΤ 1.000.000 δρχ. Κατά τη σύσκεψη επισημάνθηκε εκ νέου η ανάγκη ίδρυσης Δημοτικού Γραφείου Πληροφοριών για την εξυπηρέτηση της τουριστικής κίνησης.

Πρόταση:

Να επιδιωχθεί εκ νέου, με πρωτοβουλία του ΕΟΤ η ίδρυση Δημοτικού Γραφείου Πληροφοριών. Αν ο Δήμος δεν ανταποκριθεί και πάλι, τότε να υπάρξει συνενόηση με το Επαρχείο.

Εκπαίδευση Τουριστικών Επαγγελματιών

Για τη σωστή επαγγελματική κατάρτιση των τουριστικών επαγγελματιών, στα πλαίσια της προσπάθειας για βελτίωση των προσφερομένων υπηρεσιών, κρίνεται σκόπιμη η λειτουργία ταχύρρυθμων επιμορφωτικών σεμιναρίων ή ταχύρρυθμης Σχολής του ΟΑΕΔ.

Πρόταση:

Να διερευνηθεί το ενδιαφέρον υποψηφίων και να γίνει πρόταση στην ΣΤΕ και ΟΑΕΔ για τη διοργάνωση ταχύρρυθμων επιμορφωτικών σεμιναρίων και τη λειτουργία ταχύρρυθμης Σχολής για την Εκπαίδευση - Επιμόρφωση των εργαζόμενων στον τομέα του Τουρισμού.

Δημοτική Ξενοδοχειακή Επιχείρηση "Πορφυρίς"

Εχει συσταθεί Δημοτική Επιχείρηση για την ανάληψη της λειτουργίας του Ξενοδοχείου "ΠΟΡΦΥΡΙΣ", όμως η μονάδα είναι μισθωμένη από το 1973 και δεν είναι δυνατόν να αναληφθεί η εκμετάλλευσή της απ' ευθείας από τη δημοτική επιχείρηση.

Πρόταση:

Το υπουργείο Εσωτερικών και ο ΕΟΤ θα πρέπει να προσφέρουν τεχνική βοήθεια και συμβολή ώστε να μπορέσει να λειτουργήσει η δημοτική επιχείρηση.

Μουσείο

Εμφανής είναι η έλλειψη Μουσείου για τη φύλαξη των αρχαιολογικών ευρημάτων.

Πρόταση:

Το υπουργείο Πολιτισμού θα πρέπει να μεριμνήσει για την κατασκευή Μουσείου, στο οποίο θα συγκεντρωθούν όλα τα ευρήματα που τώρα είναι διάσπαρτα και κινδυνεύουν να κλαπούν ή να καταστραφούν.

Επίσης είναι σκόπιμο να γίνουν συστηματικές αρχαιολογικές έρευνες στο νησί, για την ανεύρεση και προστασία των αρχαιολογικών θησαυρών που υπάρχουν.

Απορρίμματα

Υπάρχει πρόβλημα αποκομιδής και καταστροφής των απορριμμάτων με αποτέλεσμα να δημιουργούνται εστίες μόλυνσης που εγκυμονούν κινδύνους για τη δημόσια υγεία και προσβάλουν αισθητά το περιβάλλον, σε εμφανέστατα μάλιστα σημεία (π.χ. σκουπιδότος Οθους).

Πρόταση:

- Να επισπευθεί η ίδρυση διακοινοτικού αναπτυξιακού συνδέσμου, που μεταξύ των άλλων θα μεριμνά και για το θέμα των απορριμμάτων.

- Να τοποθετηθούν από τους ΟΤΑ κάδοι απορριμμάτων, σε όλες τις παραλίες του νησιού.
- Να προμηθευθεί ο Δήμος Καρπάθου και δεύτερο απορριμματοφόρο όχημα.

Αξιοποίηση συγκροτήματος Μύλων στο Οθος

Έχει συνταχθεί μελέτη τουριστικής αξιοποίησης συγκροτήματος ανεμόμυλων στο Οθος

Πρόταση:

Το υπουργείο Εσωτερικών θα πρέπει να παράσχει τεχνική βοήθεια και συμβουλή για την ανάληψη του προγράμματος από κοινοτική επιχείρηση.

Αίθουσα Πολιτιστικών Εκδηλώσεων

Από το Λύκειο Ελληνίδων Καρπάθου προτάθηκε η δημιουργία ειδικού χώρου για τις πολιτιστικές εκδηλώσεις του Λυκείου Ελληνίδων που έχει αναπτύξει πλούσια δράση συμβάλλοντας ουσιαστικά στη διατήρηση - προβολή του λαογραφικού πλούτου και της καρπαθιώτικης παράδοσης.

Πρόταση:

Να αναληφθεί από το Υπουργείο Πολιτισμού η χρηματοδότηση για την κατασκευή του προαναφερομένου πολιτιστικού κέντρου.

Ίδρυση Παιδικού Σταθμού

Στα πλαίσια της κρατικής παιδικής μέριμνας προτείνεται η ίδρυση παιδικού σταθμού στο Δήμο Καρπάθου. Για το θέμα αυτό θα πρέπει να μεριμνήσει το υπουργείο Υγείας - Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων.

Επίδομα ΟΑΕΔ

Το επίδομα ανεργίας που χορηγεί ο ΟΑΕΔ καταβάλλεται στη Ρόδο, με αποτέλεσμα να ταλαιπωρούνται οι δικαιούχοι και να βαρύνονται με έξοδα μετακίνησής τους στη Ρόδο.

Πρόταση:

Το επίδομα του ΟΑΕΔ να καταβάλλεται απ' ευθείας στην Κάρπαθο.

Αθλητικές Εγκαταστάσεις

Στην Κάρπαθο δεν υπάρχουν αθλητικές εγκαταστάσεις.

Πρόταση:

Η Γενική Γραμματεία Αθλητισμού θα πρέπει να προγραμματίσει τη δημιουργία των κατάλληλων αθλητικών εγκαταστάσεων και στην Κάρπαθο.

Δημόσια Κτήματα

Να διευκρινισθεί από το υπουργείο Οικονομικών το ιδιοκτησιακό καθεστώς των Δημοσίων κτισμάτων.

Στελέχωση Υπηρεσιών Υπουργείου Οικονομικών

Το υπουργείο Οικονομικών θα πρέπει να εξετάσει τη δυνατότητα καλύτερης στελέχωσης της Οικονομικής Εφορίας και του Δημοσίου Ταμείου με επίλυση και του κτηριακού προβλήματος.

Λιμάνι Καρπάθου

Να ασφαλτοστρωθεί με μέριμνα του Δήμου ή της Νομαρχίας η προβλήτα στο λιμάνι της Καρπάθου και να απομακρυνθούν τα εγκαταλελειμμένα αυτοκίνητα που βρίσκονται εκεί και προσβάλλουν αισθητικά το χώρο.

ΣΚΥΡΟΣ

ΓΕΝΙΚΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Η Σκύρος ανήκει διοικητικά στο Ν. Ευβοίας.

Έχει έκταση 2,5Κm/2 και πληθυσμό 2.772 κατοίκους, σύμφωνα με την απογραφή του 1981. Μοναδική πόλη του νησιού είναι το "Χωριό" χτισμένο στις πλαγιές του Κάστρου, ενώ κύριο λιμάνι είναι η Λιναριά με τον ομώνυμο οικισμό που αριθμεί 200 περίπου κατοίκους.

Άλλοι οικισμοί βρίσκονται στις τοποθεσίες Μαγαζιά, Καλικρί, Ασπούς, Λουτρό, Τραχύ.

Οικονομικές δραστηριότητες:

Στον πρωτογενή τομέα τη σημαντικότερη θέση κατέχει η κτηνοτροφία. Εκτρέφονται 33.000 αιγοπρόβατα με το σύστημα της ελεύθερης βοσκής. Υπάρχουν 270 περίπου κτηνοτρόφοι που εκτρέφουν κατά μέσο όρο από 20 έως 700 αιγοπρόβατα. Οι βοσκότοποι που εντοπίζονται κυρίως βορειοδυτικά ανέρχονται σε 140.000 στρέμματα από τα οποία τα 120.000 ανήκουν στην Ι. Μονή Μεγίστης Λαύρας του Αγίου Ορους.

Κυριότερα κτηνοτροφικά προϊόντα είναι το κρέας και το γάλα. Σημαντική ποσότητα γάλακτος χρησιμοποιείται για την παραγωγή τοπικού τυριού, το οποίο παρασκευάζεται με υποτυπώδη μέσα από τους ίδιους τους κτηνοτρόφους και διατίθεται στην τοπική αγορά. Στο νησί έχει ιδρυθεί κτηνοτροφικός Συνεταιρισμός που αριθμεί 250 περίπου μέλη.

Γεωργία:

Η γεωργική παραγωγή βρίσκεται σε χαμηλά επίπεδα. Χαρακτηριστικό είναι οι μικρές διάσπαρτες καλλιεργήσιμες εκτάσεις. Η γεωργική γη ανέρχεται σε 11.500 στρέμματα, από τα οποία τα 500 στρέμματα είναι ποτιστικά. Οι γεωργικές εκτάσεις εντοπίζονται κυρίως στην περιοχή Ασπούς, Καλαμίτσας (κάμπος Καλικρί), Ρενές και βόρεια της Χώρας.

Τα καλλιεργούμενα είδη είναι: σιτάρι, όσπρια, κηπευτικά, ελιές, σύκα, πεπόνια.

Πρόκειται για γεωργικές εκτάσεις που λόγοι ιδιαιτερότητας (απομόνωση του νησιού, υψηλό κόστος μεταφοράς προϊόντων κ.λπ.) επιβάλλουν τη διατήρησή τους.

Σημαντικό πρόβλημα έχει δημιουργηθεί τα τελευταία χρόνια από την τάση που υπάρχει για μετατροπή της μορφής των καλλιεργήσιμων εκτάσεων λόγω της εξελισσόμενης τουριστικής ανάπτυξης του νησιού.

Στο νησί υπάρχουν 2 ελαιουργεία για την παραγωγή ελαιολάδου.

Δάση:

Το πευκοδάσος που καλύπτει 45.000 στρέμματα αποτελεί σημαντικό πόρο για την αξιοποίηση του νησιού. Η προστασία του δάσους είναι ουσιαστικά ανύπαρκτη αφού υπάρχουν 3 πυροφύλακες για 4 μήνες, ζώνες πυρασφάλειας δεν υπάρχουν και η υλοτομία γίνεται ανεξέλεγκτα.

Σημαντικό πρόβλημα στην ανάπτυξη του δάσους αποτελεί το ιδιοκτησιακό καθεστώς (μοναστηριακή περιουσία) που θα πρέπει να ξεκαθαριστεί άμεσα καθώς και ο κίνδυνος οικοπεδοποίησης των παραλιακών κυρίως εκτάσεων. Στο νησί υπάρχει ένας συνεταιρισμός ρητινοσυλλεκτών, που ουσιαστικά είναι οι φύλακες του δάσους.

Αλιεία:

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του ΥΕΝ τα αλιευτικά σκάφη στη Σκύρο ξεπερνούν τα 70. Στο νησί λειτουργεί εδώ και 8 χρόνια αλιευτικός συνεταιρισμός και έχει δημιουργηθεί αλιευτικό καταφύγιο στο Μώλο. Οι δραστηριότητες στον πρωτογενή τομέα εμπίπτουν στις διατάξεις της οδηγίας 75/268 της ΕΟΚ περί ενίσχυσης της ορεινής γεωργίας, διότι οι περιοχές του νησιού χαρακτηρίζονται ορεινές. Από πλευράς περιφερειακών υπηρεσιών Νομαρχιακού Επιπέδου του υπουργείου Γεωργίας στη Σκύρο λειτουργούν: Αγροτικό κτηνιατρείο και Δασοφυλακείο.

Επίσης η Σκύρος υπάγεται στο Γραφείο Γεωργικής Ανάπτυξης Κύμης, στο Δασονομείο Κύμης και Δασαρχείο Αλιβερίου, στην εποπτεία Αλιείας Εύβοιας και στο τμήμα Εγγείων Βελτιώσεων Χαλκίδας.

Τουριστικές μονάδες - Κέντρα εστίασης και αναψυχής:

Στη Σκύρο λειτουργούν 3 ξενοδοχειακές μονάδες δυναμικότητας 67 κλινών. Επίσης λειτουργούν 700 περίπου κλίνες σε ενοικιαζόμενα δωμάτια. Εκτός αυτών λειτουργούν αρκετά δωμάτια χωρίς άδεια και ένα camping. Στην Σκύρο λειτουργεί Δημοτικό Γραφείο Τουρισμού. Στο νησί υπάρχουν 40 περίπου μικρά εστιατόρια, ταβέρνες και καφετέριες που βρίσκονται παραθαλάσσια. Το καλοκαίρι λειτουργούν 3 κέντρα διασκέδασης και 2 υπαίθριοι κινηματογράφοι. Σύμφωνα με στοιχεία του υπ. Δημόσιας Τάξης το 1987 επισκέφθηκαν τη Σκύρο 4.700 περίπου αλλοδαποί. Κατά τα επόμενα τρία χρόνια δηλ. το 1990 αυξήθηκαν σε 6.800 αλλοδαπούς.

Συγκοινωνιακή σύνδεση του νησιού:

Η Σκύρος διαθέτει λιμάνι και αεροδρόμιο. Σύμφωνα με πληροφοριακά στοιχεία που μας δόθηκαν από την ΥΠΑ, το αεροδρόμιο της Σκύρου είναι μικτό και εξυπηρετεί κινήσεις αεροσκαφών τόσο της Πολεμικής όσο και της Πολιτικής Αεροπορίας. Το μήκος του διαδρόμου είναι 3.000 μέτρα και η αντοχή του 45. Η κίνηση που δέχεται σήμερα ο Κρατικός Αερολιμένας Σκύρου (ΚΑΣΥ) είναι κίνηση εσωτερικού (σύνδεση της Σκύρου με Αθήνα). Η εκτέλεση των πτήσεων γίνεται με αεροσκάφη DORNER δεκάεννέα (19) θέσεων της ΟΛΥΜΠΙΑΚΗΣ ΑΕΡΟΠΛΟΪΑΣ Α.Ε. με συχνότητα δύο πτήσεων το χειμώνα και τεσσάρων το καλοκαίρι, εβδομαδιαία.

Ο αριθμός των διακινηθέντων επιβατών (αφίξεις - αναχωρήσεις) κατά την τριετία 1985 - 1987 έχει διαμορφωθεί ως εξής:

1985 =	4.549 επιβάτες
1986 =	4.660 επιβάτες
1987 =	4.270 επιβάτες

Το κτίριο του Αεροσταθμού είναι λυόμενο, με εμβαδό 50 τ.μ. και εξυπηρετεί στοιχειώδης την πιο πάνω αεροπορική κίνηση. Υπάρχει δυνατότητα περιορισμένης επέκτασης του κτιρίου με την κάλυψη του υπάρχοντος αιθρίου χώρου που έχει εμβαδό 50 τ.μ.

Τα γεωμετρικά στοιχεία όσο και η αντοχή της περιοχής κινήσεως αεροπορικών σκαφών του αεροδρομίου επιτρέπουν την εκτέλεση πτήσεων μόνο αεροσκαφών τύπου B737, CAR, BAC-1-11, F27, F28 και DC-9.

Προκειμένου να υπάρξει δυνατότητα εξυπηρέτησης πτήσεων απευθείας από/προς το εξωτερικό θα απαιτηθεί η ύπαρξη κτιρίου Αεροσταθμού εμβαδού τουλάχιστον 700 τ.μ. για την ικανοποιητική διακίνηση - διευκόλυνση 150 αναχωρούντων και 150 αφικνούντων σύμφωνα με τα κριτήρια της IATA.

Σ' ότι αφορά τους ελέγχους ελευθεροκοινωνίας, τόσο το υπουργείο Δημόσιας Τάξης, όσο και το υπουργείο Οικονομικών αντιμετωπίζουν δυσχέρειες στην εγκατάσταση και στελέχωση Υπηρεσιών Διαβατηριακού - Συναλλαγματικού και Τελωνειακού Ελέγχου. Το ενδεχόμενο να γίνουν οι έλεγχοι ελευθεροκοινωνίας στο Κρατικό Αερολιμένα Σκιάθου (ΚΑΣΚ), ενώ φαίνεται να αποτελεί κάποια λύση, είναι βέβαιο ότι θα δημιουργήσει προβλήματα στον Αερολιμένα αυτόν, όπου η αντοχή του διαδρόμου είναι μικρή και θα επιβαρυνθεί με την εκτέλεση επιπλέον πτήσεων. Εξίσου σημαντικό είναι το γεγονός ότι οι κινήσεις των αεροσκαφών με ενδιαμέσο σταθμό τη Σκιάθο θα αυξήσουν τη χρονική διάρκεια και το οικονομικό κόστος των πτήσεων.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι έχει εκδηλωθεί ενδιαφέρον από εταιρίες καυσίμων για τη δημιουργία του Αερολιμένα Σκύρου, σταθμού ανεφοδιασμού αεροσκαφών με την προϋπόθεση ότι η αεροπορική κίνηση θα δικαιολογεί μια τέτοια εγκατάσταση.

Επίσης υπάρχει καθημερινή ακτοπλοϊκή σύνδεση από την Κύμη. Τα δρομολόγια της γραμμής εκτελεί το πλοίο "ΑΝΕΜΟΕΣΣΑ" που ανήκει στη ΝΑΥΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΣΚΥΡΟΥ, η οποία είναι εταιρία Λαϊκής βάσης. Η σύνδεση με τις Β. Σποράδες γίνεται με δελφίνια.

Περιβαλλοντικά - Πολιτιστικά Στοιχεία

Η Σκύρος διαθέτει φυσικές καλλονές και δαντελωτά ακρογιάλια.

Η διαμόρφωση του εδάφους της χαρακτηρίζεται κατά το μεγαλύτερο ποσοστό ορεινή - ημιορεινή με λίγες πεδινές εκτάσεις. Διακρίνονται δύο ορεινοί όγκοι που χωρίζονται από μια επίπεδη λωρίδα μήκους 4km και πλάτους 2,5km.

Κυριότερες παραλίες του νησιού είναι ο "Γιαλός" κάτω από την πόλη, καθώς και οι: Καλαμίτσα, Αχερούνες, Μώλος, Αχέλλι, Πεύκος, Άγιος Φωκάς, Ατσίτσα, Καλογριά. Προσφέρονται για κολύμπι, θαλάσσια σπορ (π.χ. wind surfing) και ψάρεμα.

Στη Σκύρο σώζονται πολλά αρχαιολογικά μνημεία, κατάλοιπα διαφόρων εποχών. Αναφέρουμε το Κάστρο στην κορυφή της Πόλης, τα ερείπια του Τείχους, που περιέβαλε την πόλη, τις σαρκοφάγους και τα αρχαία ερείπια της Καλαμίτσας και τους σκαλιστούς τάφους στο Μαρκέσι. Τα αρχαιολογικά ευρήματα (αγγεία, αγάλματα κ.ά.) φυλάσσονται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Σκύρου. Επίσης λειτουργεί το ιδιωτικό λαογραφικό Μουσείο Φαλτάιτς.

Στο νησί υπάρχουν 176 εκκλησίες από τις οποίες οι 116 είναι εξωκκλήσια. Σε πολλές απ' αυτές σώζονται θαυμάσιες τοιχογραφίες. Σπουδαία χριστιανικά μνημεία είναι τα ερείπια του Επισκοπικού ναού και η μονή του Αγ. Γεωργίου στο Κάστρο, η εκκλησία του Αγ. Δημητρίου κ.ά.

Η Σκύρος έχει πλούσια λαογραφική παράδοση.

Εκτός από την όμορφη αρχιτεκτονική των σπιτιών του οικισμού, ο οποίος έχει χαρακτηριστεί παραδοσιακός, ειδικές γεωγραφικές και ιστορικές συνθήκες έχουν διαμορφώσει ένα μοναδικό και ιδιόμορφο λαϊκό πολιτισμό. Σημαντικότερες εκδηλώσεις του τοπικού αυτού πολιτισμού και χαρακτηριστικά του στοιχεία είναι το Σκυριανό σπίτι, η Σκυριανή λαϊκή τέχνη (λαϊκή αρχιτεκτονική, αγγειοπλαστική, κεντητική, υφαντική, ξυλογλυπτική και επιπλοποιΐα), οι τοπικές ενδυμασίες, τα Σκυριανά τραγούδια, τα θρησκευτικά πανηγύρια, τα αποκριάτικα έθιμα (Γέρος - Κορέλλα) και το ιδιαίτερο γλωσσικό ιδίωμα της Σκύρου.

Ο λαϊκός αυτός πολιτισμός που δημιουργήθηκε κάτω από συγκεκριμένες ιστορικές, πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες απειλείται σήμερα λόγω της αναπότρεπτης αλλαγής των συνθηκών και του τρόπου ζωής των Σκυριανών με αλλοίωση - εξαφάνισή του.

Στο νησί υπάρχει σύλλογος ξυλογλυπτών και λειτουργεί Συνεταιρισμός Γυναικών.

Διαπιστώσεις - Προτεινόμενα μέτρα κατά τομέα

Γεωργία

Οι μικρές διάσπαρτες καλλιεργήσιμες εκτάσεις και η έλλειψη εργατικών χεριών είναι οι κύριοι λόγοι στους οποίους οφείλεται η χαμηλή γεωργική παραγωγή της Σκύρου.

Επίσης ανασταλτικό παραγοντα στην ανάπτυξη της γεωργικής παραγωγής και γενικότερα στην οικονομική πρόοδο του νησιού αποτελεί το γεγονός ότι περίπου το 50% της συνολικής έκτασης ανήκει κατά κυριότητα στην Ι.Μ. Μεγίστης Λαύρας του Αγίου Ορους με συνέπεια η εκμετάλλευσή της να γίνεται κατά τρόπο ανποικονομικό και αντιπαραγωγικό.

Πρόταση: Για να αποφευχθεί η κατάτμηση της γης που μπορεί να καλλιεργηθεί, η οποία δεν επιτρέπει την ύπαρξη ενταπικής καλλιέργειας είναι σκόπιμο να εξετασθεί η δυνατότητα αναδασμού της γης. Η Νομαρχία Ευβοίας θα πρέπει να εξετάσει τις υπάρχουσες δυνατότητες εθελοντικού ή αναγκαστικού αναδασμού.

Θα πρέπει επίσης να αναζητηθεί λύση ώστε η μεγάλη αγροτική μοναστηριακή περιουσία να περιέλθει στο Σκυριανό αγρότη.

Δυνατές λύσεις θα ήταν:

α. Η απαλλοτρίωση από το κράτος της περιουσίας αυτής και η απόδοσή της στο γεωργοποιομενικό συνεταιρισμό για εκμετάλλευση.

β. Η δανειοδότηση με ευνοϊκούς όρους του γεωργοποιομενικού συνεταιρισμού για την εξαγορά της μοναστηριακής περιουσίας και η εξόφληση του δανείου από την εκμετάλλευσή της.

Επίσης θα πρέπει να προωθηθεί μέσω των προγραμμάτων του υπ. Γεωργίας η εγκατάσταση θερμοκηπίων για την παραγωγή πρώιμων κηπευτικών που θα καλύπτουν τουλάχιστον τις τοπικές ανάγκες και να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση σε ορισμένες καλλιέργειες όπως π.χ. στην καλλιέργεια φάβας, καλλιέργεια ζωοτροφών κ.λπ. Για την προστασία - ανάπτυξη των γεωργικών εκτάσεων του νησιού απαιτούνται σύγχρονα αρδευτικά έργα.

Στα πλαίσια της εφαρμογής του Γεωργικού Προγράμματος εντάσσεται και η δημιουργία αποθηκευτικών χώρων για την αποθήκευση ζωοτροφών.

Κτηνοτροφία

1. Στην κτηνοτροφία παρατηρείται αύξηση του ζωικού κεφαλαίου ενώ η παραγωγή του γάλακτος διαρκώς μειώνεται γιατί αλμύγονται όλο και λιγότερα ζώα (αιγοπροβατοτροφία ελεύθερης βοσκής).

2. Από τα 140.000 στρέμματα βοσκοτόπων που υπάρχουν στο νησί τα 120.000 στρέμματα ανήκουν στη Μονή της Μεγίστης Λαύρας του Αγ. Ορους. Έτσι οι κτηνοτρόφοι με δημοπρασία που γίνεται κάθε χρόνο αποκτούν το δικαίωμα να χρησιμοποιούν το βοσκότοπο για τα ζώα τους.

Σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 1734/87 περί βοσκοτόπων σε όλες τις εκτάσεις που θα οριοθετηθούν ως βοσκότοποι θα εφαρμόζεται στο εξής καθεστώς ενιαίας διαχείρισης, ανεξάρτητα από τη μορφή της ιδιοκτησίας (δημόσιες ή κοινοτικές). Με τον ίδιο νόμο καταργείται το δικαίωμα της δημοπρασίας των ιδιωτικών ή δημόσιων εκτάσεων και καθορίζεται ως αποζημίωση των ιδιοκτητών ποσό (ανάλογα με την προσφερόμενη έκταση) προερχόμενο από την καταβολή του τέλους βόσκησης των κτηνοτρόφων.

Κατά συνέπεια στην περίπτωση της μοναστηριακής έκτασης στη Σκύρο επιβάλλεται πλέον η απόδοσή της στην κοινή εκμετάλλευση των κτηνοτρόφων του Δήμου Σκύρου, χωρίς δημοπρασία.

Με την παραπάνω ρύθμιση μεταβιβάζεται ανεμπόδιστα πλέον η νομή όλων των ιδιωτικών εκτάσεων - βοσκοτόπων στους κτηνοτρόφους.

3. Οι βοσκότοποι θα πρέπει να οργανωθούν με τα απαραίτητα έργα υποδομής (στέγαστρα, στάβλοι, ποτίστρες) υπάρχουν όμως δυσκολίες στην εκτέλεση των πιο πάνω κοινόχρηστων έργων στους βοσκότοπους της μονής.

4. Προβλήματα αντιμετωπίζουν επίσης οι κτηνοτρόφοι στην εμπορία του εγχώριου κρέατος.

Προτάσεις:

Για την αντιμετώπιση των παραπάνω θεμάτων στον τομέα της κτηνοτροφίας προτείνονται τα εξής:

1. Η ίδρυση τυροκομείου ή μονάδας πρόψυξης γάλακτος από τον Αγροτικό Συνεταιρισμό της Σκύρου ή από το Δήμο, αφού καταβληθεί προσπάθεια από τους κτηνοτρόφους να αλμέγουν τα ζώα τους για να συγκεντρωθεί επαρκής ποσότητα γάλακτος.

2. Σε ό,τι αφορά την εκτέλεση έργων κοινής χρήσης σε θέσεις που βρίσκονται μέσα σε ιδιωτικούς βοσκότοπους, θα πρέπει από τους ιδιοκτήτες των εκτάσεων αυτών να γίνεται παραχώρηση της έκτασης που κατασκευάζεται το έργο, στον φορέα που θα το διαχειρίζεται (Δήμος ή Αγροτικός Συνεταιρισμός ή ομάδα γεωργών) ή αποποίηση ενώπιον επισήμου αρχής, κάθε δικαιώματος ιδιοποίησης του έργου και συνεπώς παραχώρηση της χρήσης και της ελεύθερης πρόσβασης στο φορέα που ανήκει το έργο (Δήμος, Συν/σμός κ.λπ.).

3. Για την αντιμετώπιση των προβλημάτων της εμπορίας του εγχώριου κρέατος, προτείνεται σε πρώτη φάση η συνεργασία του κτηνοτροφικού Συν/σμού Σκύρου με την Τριτοβάθμια Συν/κή Οργάνωση "ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΗ". Έτσι θα λυθεί εν μέρει το πρόβλημα διάθεσης των αμνοεριφίων. Στη συνέχεια μπορεί να εξετασθεί η περίπτωση της οργάνωσης της εμπορίας του εγχώριου κρέατος σε συνεταιριστική βάση. Το υπ. Γεωργίας καταβάλλει κάθε προσπάθεια και δίνει κίνητρα ώστε οι συν/κές οργανώσεις να μπουν στο κύκλωμα εμπορίας κρέατος με την ίδρυση καταστημάτων χονδρικής και λιανικής πώλησης κρέατος με σκοπό την διάθεση της παραγωγής των μελών τους.

Σκυριανά Ιππάρια (PONY)

Το 1960 υπήρχαν στη Σκύρο 27 μικρόσωμοι ίπποι. Με το πρόγραμμα του υπ. Γεωργίας για τη διατήρηση και τον πολλαπλασιασμό τους, τα ιππάρια ανέρχονται σήμερα σε 150 περίπου.

Όπως κάθε χρόνο και φέτος το υπ. Γεωργίας χρηματοδότησε κατά 100% με το ποσόν των 3.000.000 δρχ. τη λειτουργία του υπάρχοντος ιπποστασίου (μισθοί σταβλίτη και ζωοτροφές). Επίσης οι εκτροφείς των ιππαρίων ενισχύονται οικονομικά με 8.000 δρχ. για κάθε ενήλικο και 5.000 δρχ. για κάθε πουλάρι. Από το 1987 την ευθύνη των ιππαρίων έχει αναλάβει ο Δήμος αλλά οι εγκαταστάσεις των στάβλων που βρίσκονται στη Λιναριά δεν είναι σε καλή κατάσταση ούτε μπορούν να εξυπηρετήσουν τη διαβίωση των ζώων. Για τη διάσωση, προστασία και τη σωστή τουριστική αξιοποίηση του μοναδιού στο είδος του Σκυριανού ιππαρίου, έχει αποφασισθεί η διαμόρφωση χώρου σε δημοτική έκταση 200 στρεμμάτων, που βρίσκεται στη θέση "Πόρτες", στην οποία θα συγκεντρωθούν τα ιππάρια Α΄ κατηγορίας.

Προϋπόθεση της τουριστικής αξιοποίησης των ιππαρίων είναι ο χώρος να είναι επισκέψιμος από τους τουρίστες. Η χρηματοδότηση του προγράμματος θα γίνει από το υπ. Γεωργίας, τον ΟΔΙΕ και τον ΕΟΤ.

Για το 1988 είχε εγκριθεί από τον τακτικό προϋπολογισμό του υπ. Γεωργίας ποσό 600.000 δρχ. για λογαριασμό του Δήμου Σκύρου ως συμμετοχή του υπουργείου στην ίδρυση νέου ιπποστασίου για τη διατήρηση και αξιοποίηση του ιππαρίου. Μέχρι το 1991 δεν είχε υλοποιηθεί το έργο αυτό.

Για το σκοπό αυτό έχει συνταχθεί προμελέτη από τη Δ/ση Μηρυκαστικών και Μονόπλων του υπ. Γεωργίας σε συνεργασία με τον ΟΔΙΕ, που τώρα βρίσκεται στο στάδιο της μελέτης από την ΤΥΔΚ Ευβοίας.

Πρόταση:

Να επισπευθεί από την ΤΥΔΚ με μέριμνα της Νομαρχίας η ολοκλήρωση της σχετικής μελέτης προκειμένου να αρχίσει, επιτέλους, το συντομότερο δυνατό η υλοποίηση του έργου.

Αλιεία:

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται αύξηση των αλιευτικών σκαφών της Σκύρου. Για την εξυπηρέτηση των αλιευτικών σκαφών δημιουργήθηκε στο Μώλο αλιευτικό καταφύγιο το οποίο όμως παρουσιάζει ορισμένα κατασκευαστικά προβλήματα με αποτέλεσμα να γεμίζει κατά τη χειμερινή περίοδο φύκια και άμμο. Είναι επίσης ανάγκη να δημιουργηθεί κατάλληλη υποδομή για τον ασφαλή ελλιμενισμό των αλιευτικών σκαφών στο λιμάνι της Λιναριάς.

Πρόταση:

Η εποπτεία Αλιείας Χαλκίδας έχει ζητήσει την εντολή του έργου βελτίωσης του αλιευτικού καταφυγίου στο Νομαρχιακό Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων του 1992. Η Νομαρχία Ευβοίας θα πρέπει να εγκρίνει το έργο.

Υπάρχει επίσης δυνατότητα χρηματοδότησης στα πλαίσια του Καν. 4028/86 της ΕΟΚ έργων εξοπλισμού Αλιευτικών λιμανιών (βελτίωση των αποβάθρων για την πρόσβαση των αλιευτικών σκαφών και την εκφόρτωση των αλιευμάτων τους). Ο Δήμος Σκύρου θα πρέπει να ζητήσει την κατασκευή των έργων αυτών από την Εποπτεία Αλιείας Χαλκίδας.

Για την εξέταση δυνατότητας ιχθυοκαλλιέργειας έχει ήδη ανατεθεί μελέτη από το υπ. Γεωργίας για τον προσδιορισμό καταλλήλων περιοχών στο Νομό Εύοιας που περιλαμβάνεται και η Σκύρος. Τα αποτελέσματα της μελέτης θα γίνουν γνωστά γύρω στο Μάρτιο του 1994.

Δάση:

Τα δάση της Σκύρου που ανέρχονται σε 48.000 στρέμματα περίπου, αποτελούν σημαντικό πόρο για το νησί. Μέχρι σήμερα εκτός από κάποια μικρά αποσπασματικά έργα για την

προστασία και αξιοποίηση των δασών, δεν έχει γίνει τίποτα ουσιαστικό.

Πρόταση:

Για μια ορθολογική και ολοκληρωμένη ανάπτυξη των δασοπονικών δυνατοτήτων του νησιού, πρέπει να συνταχθεί δασοπονική μελέτη, η οποία εκτός από την προστασία και διαχείριση των δασικών γαιών θα περιλάβει πλέγμα έργων και εργασιών, τα οποία συνδέονται και αλληλοεξαρτώνται κατά τρόπο που να εξυπηρετούν το πολυδιάστατο δασοπονικό τομέα και κατ' επέκταση τον Τουρισμό.

Η μελέτη θα περιλαμβάνει την υφιστάμενη δασοπονική κατάσταση, τις εδαφοπονικές χρήσεις και αναπτυξιακές δυνατότητες στους τομείς της δασικής και θηραματικής παραγωγής, της ρύθμισης της βοσκής και βελτίωσης των βοσκοτόπων, της υδρονομικής διευθέτησης, της αναβάθμισης των δασικών οικοσυστημάτων, της δασοισθητικής (χώροι αναψυχής κ.λπ.) θα προβλέπει επίσης και έργα υποδομής (οδικό δίκτυο ομβροδεξαμενών, δεξαμενών ανεφοδιασμού πυροσβεστικών οχημάτων, έργων αναψυχής, παρατηρητηρίων κ.ά.). Σε ό,τι αφορά την ίδρυση Δασονομείου, αυτό προβλέπεται στον καινούργιο Οργανισμό του υπουργείου Γεωργίας.

Φυσικό Περιβάλλον:

Η νήσος Σκύρος διαθέτει ένα ιδιαίτερα αξιόλογο περιβάλλον. Η δομή του τοπίου της Σκύρου παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία. Υπάρχει σαφής διαχωρισμός στη βλάστηση μεταξύ βορείου και νοτίου τμήματος.

Το βόρειο τμήμα, αποτελείται από λόφους που καταλήγουν σε κάμπους ή δημιουργούν μεταξύ τους μικρές κοιλάδες.

Υπάρχουν περιοχές δάσους, υψηλών θάμνων και καλλιεργειών. Το δάσος της περιοχής αποτελεί αδιάσπαστη ενότητα ιδιαίτερου κάλλους στο όλο φυσικό περιβάλλον του νησιού.

Η δομή στο νότιο τμήμα είναι μονότονη και η βλάστηση αποτελείται κυρίως από φρύγανα και σε ορισμένες περιοχές από χαμηλούς θάμνους.

Εκτός από τη ζώνη δάσους στη βορειοδυτική περιοχή, οι πιο ενδιαφέρουσες περιοχές από άποψη φυσικού κάλλους εντοπίζονται στις παραλιακές περιοχές του νησιού.

Και συγκεκριμένα στις περιοχές:

* Καλογριά, Ατσιτσα, Αγ. Φωκά, Πεύκο, Αχερούνες, Καλαμίτσα (δυτικά).

* Τρεις Μπούκες (νότια).

* Θεοτόκος (βόρεια).

* Γυρίσματα, Παλαμάρι, Αχίλλι, Ασπούς (ανατολικά).

Η προστασία του περιβάλλοντος έχει ιδιαίτερη σημασία για τη Σκύρο. Θεωρώντας ότι το περιβάλλον είναι το συγκριτικό πλεονέκτημα για μια γενικότερη κοινωνικο - οικονομική ανάπτυξη, αλλά και μια ανάπτυξη των δραστηριοτήτων του που το προσβάλλουν, στόχος είναι η διάσωσή του από τις πιέσεις που δέχεται.

Πρόταση:

Άμεση είναι η ανάγκη διαφύλαξης - προστασίας - ανάδειξης - αξιοποίησης του φυσικού περιβάλλοντος του νησιού.

* Με την εκπόνηση μελέτης τοπίου για καταγραφή και οριοθέτηση των αξιόλογων τοποθεσιών ιδιαίτερο κάλλους ή ενδιαφέροντος και των φυσικών σχηματισμών (ακτές, συστάδες δέντρων κ.λπ.).

* Με στόχο τη διατήρηση των φυσικών χαρακτηριστικών τους από ανεπιθύμητες χρήσεις ώστε να εξασφαλίζεται ο επιθυμητός βαθμός προστασίας.

ΥΠΟΔΟΜΗ

Αποχέτευση:

Το αποχετευτικό σύστημα είναι το σημαντικότερο πρόβλημα του νησιού. Τα λύματα τρέχουν ελεύθερα και εκβάλλουν ανεπεξέργαστα στη θάλασσα. Το πρόβλημα είναι ιδιαίτερα οξύ στη Λιναριά και τις Μπάσσαλες -εκεί καταλήγουν τα λύματα της πόλης- όπου επικρατεί έντονη δυσοσμία απωθητική για τους επισκέπτες και τους κατοίκους του νησιού. Η κατάσταση αυτή εγκυμονεί άμεσους κινδύνους για την υγεία των κατοίκων και των λουόμενων στη θαλάσσια περιοχή όπου εκβάλλουν τα λύματα.

Ο Δήμος το 1990 άρχισε μέσω προγράμματος του ΟΑΕΔ έργο σωληνώσεως - αναγωγής των λυμάτων στις Μπάσσαλες. Υπάρχει επίσης μελέτη βιολογικού καθαρισμού προϋπολογισμού 800 περίπου εκατ. δρχ.

Ο εκπρόσωπος του υπ. Υγείας - Πρόνοιας διατύπωσε κατ' αρχήν ορισμένες επιφυλάξεις για το έργο αυτό επειδή:

α) Το ύψος της προτεινόμενης δαπάνης είναι εκ πρώτης όψεως δυσανάλογα μεγάλος αν συγκριθεί με το μικρό αριθμό εξυπηρετούμενων κατοίκων (μόνιμων και προσωρινών).

β) Η επεξεργασία των λυμάτων θα μπορούσε πιθανώς να γίνει με απλούστερο, φθηνότερο και ευκολότερο στη συντήρησή του τρόπο από τον βιολογικό καθαρισμό με ενδεχόμενη χρήση πολύπλοκων μηχανημάτων.

γ) Πρέπει να ληφθεί υπ' όψη η υπάρχουσα δυνατότητα αυτοκάθαρσης - υπεδάφιας διάθεσης των λυμάτων δεδομένης της διαμόρφωσης του εδάφους, της ύπαρξης χώρου και της απόστασης από τη θάλασσα, στοιχείων που συνήθως λείπουν σε άλλες περιπτώσεις διαθέσεως αστικών λυμάτων οικιακής οικονομίας στη θάλασσα.

Πρόταση

1. Η υπάρχουσα μελέτη αποχέτευσης και επεξεργασίας λυμάτων της χώρας θα πρέπει να τεθεί υπ' όψη των αρμοδίων υπηρεσιών του υπ. Υγείας - Πρόνοιας (Δ/νση Υγειονομικής Προστασίας του Περιβάλλοντος του υπ. Υγείας - Πρόνοιας, Τμήμα Υγιεινής της Νομαρχίας Εύβοιας), για διατύπωση παρατηρήσεων και κατ' αρχήν έγκριση. Οι προαναφερόμενες υπηρεσίες θα αναλάβουν την επίβλεψη για την ορθή κατασκευή του έργου.

2. Να ενταχθεί το έργο αποχέτευσης - βιολογικού καθαρισμού Σκύρου στα ΜΟΠ ή να χρηματοδοτηθεί κατ' απόλυτη προτεραιότητα από το ΥΠΕΘΟ - Πρόγραμμα Δημ. Επενδύσεων.

Οδοποιΐα:

Η κεντρική αρτηρία Σκύρου - Λιναριάς ολοκληρώθηκε το 1987, χρειάζεται όμως σήμανση και διαγράμμιση. Το υπόλοιπο οδικό δίκτυο δεν βρίσκεται σε καλή κατάσταση και απαιτούνται έργα βελτίωσής του και συντήρησής του. Στο Περιφερειακό Πρόγραμμα Δημ. Επενδύσεων το 1991 είχε ενταχθεί το έργο συντήρησης δασικών οδών Δ. Σκύρου με προϋπολογισμό και πίστωση 1.000.000 δρχ.

Πρόταση

Να χρηματοδοτηθεί μέσω του Νομαρχιακού προγράμματος η επέκταση, συντήρηση και ασφαλτόστρωση του οδικού δικτύου του νησιού. Ειδικότερα χρειάζεται συντήρηση - ασφαλτόστρωση των δρόμων που έχουν πρόσβαση στις παραλίες ΑΤΣΙΤΣΑ, ΑΓ. ΦΩΚΑ, ΠΕΥΚΟ, ΤΡΕΙΣ ΜΠΟΥΚΕΣ, του παραλιακού δρόμου ΚΑΛΑΜΙΤΣΑ - ΛΙΝΑΡΙΑ κ.ά.

Υδρευση:

Στο νησί υπάρχουν επαρκείς υδάτινοι πόροι για την κάλυψη των υπαρχουσών αναγκών,

παρ' όλη την ανομβρία που παρατηρήθηκε τον προηγούμενο χρόνο. Το δίκτυο ύδρευσης είναι πεπαλαιωμένο γι' αυτό γίνονται τμηματικές αντικαταστάσεις.

Επίσης ο αγωγός του Ξενία είναι ακατάλληλος και θα πρέπει να αντικατασταθεί.

Πρόταση

Να ολοκληρωθεί η αντικατάσταση του δικτύου ύδρευσης και ο ΕΟΤ να μεριμνήσει για τον αγωγό ύδρευσης του ΞΕΝΙΑ.

Ηλεκτροδότηση:

Στο νησί υπάρχει αυτόνομος σταθμός παραγωγής ρεύματος, ο οποίος προβλέπεται να καλύψει τις ανάγκες του νησιού για τα επόμενα προσεχή χρόνια.

Πρόταση

Να επεκταθεί η ηλεκτροδότηση σε περιοχής που σήμερα δεν έχουν ρεύμα π.χ. Ατσίτσα, Πεύκος.

Τηλεπικοινωνίες:

Οι τηλεπικοινωνιακές ανάγκες καλύπτονται σε ικανοποιητικό βαθμό. Την 31.12.92 λειτουργούσαν 1.120 τηλέφωνα (εγκατεστημένα 1.500) και εκκρεμούσαν 650 νέες αιτήσεις. Η τηλεφωνική πυκνότητα ήταν 33,3% και η κάλυψη αναγκών περίπου 63%.

Στο αναπτυξιακό πρόγραμμα 1989-1991 προβλεπόταν επέκταση του κέντρου κατά 300 παροχές (1991) και υπάρχει μελέτη για την ίδρυση νέου τηλεπικοινωνιακού κέντρου στην περιοχή Μαχαιρά. Σήμερα αντιστοιχούν 2 τηλέφωνα ανά 4 άτομα.

Περίθαλψη:

Στο νησί λειτουργεί Περιφερειακό Ιατρείο 24ωρης ετοιμότητας με τρεις γιατρούς, μία μαία και δύο νοσοκόμες.

Η κίνηση ασθενών παρουσιάζεται αυξημένη κατά τη θερινή περίοδο. Κυριότερα προβλήματα είναι η έλλειψη επαρκούς νοσηλευτικού και ιατρικού προσωπικού (π.χ. στο νησί δεν υπάρχει παιδίατρος, μικροβιολόγος, γυναικολόγος), η μη επαρκής προμήθεια υλικού, η δυσχερής προμήθεια οξυγόνου, επειδή δεν υπάρχει άτομο επιφορτισμένο για τη μεταφορά - γέμισμα καθώς και η έλλειψη οδηγού για το ασθενοφόρο που υπάρχει.

Πρόταση

- Να τοποθετηθεί άμεσα οδηγός του ασθενοφόρου και να ρυθμιστεί το διαδικαστικό θέμα της μεταφοράς οξυγόνου.

- Να μεριμνήσει το υπ. Υγείας - Πρόνοιας για την ενίσχυση του υπάρχοντος νοσηλευτικού και ιατρικού προσωπικού.

Συγκοινωνίες:

Το ΚΤΕΛ δεν καλύπτει επαρκώς τις ανάγκες του νησιού. Σε αρκετές περιοχές π.χ. Ατσίτσα, Καλικρί δεν υπάρχει γραμμή. Το μοναδικό πλοίο που υπάρχει στη γραμμή ΣΚΥΡΟΣ - ΚΥΜΗ δεν καλύπτει πλήρως τις συγκοινωνιακές ανάγκες σε επιβάτες και οχήματα κατά τη θερινή περίοδο.

Έχει εκδηλωθεί ενδιαφέρον για πραγματοποίηση εκτάκτων ναυλωμένων πτήσεων CHARTER στο αεροδρόμιο της Σκύρου, αλλά η ΥΠΑ αποφάνθηκε ότι τα τεχνικά χαρακτηριστικά του αεροδρομίου δεν επιτρέπουν κάτι τέτοιο.

Πρόταση

1. ΚΤΕΛ. Να συσταθεί Δημοτική Επιχείρηση για την κάλυψη των συγκοινωνιακών αναγκών στο εσωτερικό του νησιού.

2. ΑΚΤΟΠΛΟΪΑ. Να δρομολογηθεί και δεύτερο πλοίο στη γραμμή Σκύρου - Κύμης για την επαρκή εξυπηρέτηση του επιβατηγού κοινού. Επίσης να εξετασθεί η δυνατότητα σύνδεσης και με τις Βορ. Σποράδες.

3. ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΟ. Να ληφθούν από ΥΠΑ - υπ. Μεταφορών τα αναγκαία μέτρα που θα καθιστούν δυνατή την πραγματοποίηση πτήσεων CHARTERS στο αεροδρόμιο της Σκύρου, δηλαδή να προγραμματιστεί η δημιουργία νέου κτιρίου. Και με τη σημερινή μορφή όμως μπορεί να δεχθεί 1 ή 2 πτήσεις CHARTERS που έχουν ήδη ζητηθεί από ξένους ναυλωτές. Τα μέτρα ασφαλείας του πολιτικού αεροδρομίου πρέπει να βελτιωθούν.

Κατά τη θερινή περίοδο να δρομολογούνται από την Ο.Α. αεροσκάφη μεγαλύτερης χωρητικότητας και να επανεξετασθεί το θέμα του υψηλού, συγκριτικά με άλλους προορισμούς, αεροπορικού εισιτηρίου στη γραμμή Αθήνα - Σκύρος.

Για την καλύτερη ακτοπλοϊκή και αεροπορική εξυπηρέτηση του νησιού να εξετασθεί από το ΥΕΝ και την ΟΑ η λειτουργία ενδιάμεσου σταθμού στη Σκύρο (π.χ. στις αεροπορικές και ακτοπλοϊκές συνδέσεις με Θεσσαλονίκη).

Να ληφθεί μέριμνα από την ΟΑ για τη διάθεση οχήματος που θα μεταφέρει τους επιβάτες από το αεροδρόμιο στην πόλη κατά τη χειμερινή περίοδο.

Αστυνόμηση:

Στη Σκύρο λειτουργεί Αστυνομικός σταθμός στον οποίο υπηρετεί μόνιμος αξιωματικός και 4 αστυφύλακες, που ενισχύονται κατά τη θερινή περίοδο με 1 αρχιφύλακα και 2 αστυφύλακες.

Πρόταση

Από το Δήμο Σκύρου προτάθηκε η αναβάθμιση του Αστυνομικού Σταθμού σε Αστυνομικό Τμήμα με ένα Αξιωματικό και 9 αστυνομικούς. Αποψη του υπ. Δημόσιας Τάξης είναι ότι με τις υπάρχουσες συνθήκες (χαμηλή τουριστική κίνηση, έλλειψη εγκληματικότητας, περιορισμένα προβλήματα αστυνομικού ενδιαφέροντος) επαρκεί ο Αστυνομικός Σταθμός, ο οποίος κατά τη θερινή περίοδο θα ενισχύεται με αστυνομικό έμπειρο σε θέματα αγορανομικών ελέγχων.

Προτείνεται επίσης η ίδρυση Δημοτικής Αστυνομίας.

Λοιπές Δημόσιες Υπηρεσίες:

Προτάσεις

Είναι αναγκαίο να επισημανθεί η έλλειψη αστιάτρου. Είναι απαραίτητη η πραγματοποίηση τακτικών ασπιατρικών επιθεωρήσεων, από Επόπτες Δημόσιας Υγείας, ειδικά κατά τη θερινή περίοδο.

Θα πρέπει ακόμη να ληφθεί μέριμνα για τη διενέργεια αγορανομικών ελέγχων στο νησί από τα αρμόδια όργανα κυρίως κατά τους θερινούς μήνες.

Επίσης προτείνεται να ενισχυθεί η δύναμη του Λιμενικού Σταθμού που τώρα ανέρχεται σε τρεις Λιμενοφύλακες.

Δήμος Σκύρου:

Για την καλύτερη λειτουργία του Δήμου είναι αναγκαίο να επισπευθεί η έγκριση του νέου οργανισμού του Δήμου.

Λιμενικό Ταμείο Σκύρου:

Προτείνεται η ενσωμάτωσή του στο Δήμο. Το ΥΕΝ τοποθετείται θετικά στην πρόταση αυτή και υπάρχει το απαιτούμενο θεσμικό πλαίσιο για την υλοποίησή της.

Οικιστικό Περιβάλλον:

Στη νήσο Σκύρο υπάρχουν δύο οικιστικά σύνολα:

- * Το Χωριό (η πρωτεύουσα του νησιού) με την παραλιακή ζώνη "Μώλος - Μαγαζιά".
- * Η Λιναριά (το επίνειο του νησιού).

Συγκέντρωση οικημάτων παρατηρείται και σε άλλες περιοχές όπως στις θέσεις "Ασπούς", "Καλικρί" (Καλαμίτσα) κ.ά.

Το Χωριό βρίσκεται στη βορειοδυτική πλευρά ενός λόφου που δεσπόζει στην ανατολική παραλία του βορείου τμήματος του νησιού. Ο οικισμός του Χωριού παρουσιάζει αξιόλογα αισθητικά στοιχεία, και αποτελεί πόλο έλξης τουριστών και παραθεριστών.

Τα γενικά χαρακτηριστικά του οικισμού είναι η κλιμακωτή διάταξη του συνόλου, η πυκνότητα των οικιστικών μονάδων και η οικονομία - συνεκτικότητα του χώρου σε κάθε σπίτι. Η δόμηση είναι πυκνότατη με μέσο μέγεθος οικοπέδου τα 45 τ.μ., ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό των κτιρίων είναι μονοόροφα.

Αξιόλογο στοιχείο του οικισμού αποτελεί η τυπική σκυριανή κατοικία, που ανταποκρίνεται με το καλύτερο τρόπο στις απαιτήσεις της εσωτερικής λειτουργίας. Η τυπική σκυριανή κατοικία προσαρμόζεται απόλυτα σε ένα ελάχιστο χώρο. Υπάρχει το σκυριανό χαρακτηριστικό πατάρι, στο ύψος περίπου του αναστήματος ανθρώπου. Το πάνω μέρος, ο σοφάς, χρησιμεύει για τον ύπνο, ενώ το κάτω μέρος, το αποκρέβατος, ενιαίος ή διηρημένος χώρος, αποτελεί το μαγειρείο και το καθιστικό.

Κατά μήκος της παραλίας έχει αναπτυχθεί οικισμός (περιοχή Μώλου - Μαγαζιών) άναρχα δομημένος. Πρόκειται για μια παραλιακή πεδινή λωρίδα που εκτείνεται στις ανατολικές ακτές της Σκύρου και αποτελεί προέκταση του Χωριού.

Σήμερα, λειτουργική και αισθητική δομή δεν υπάρχει.

Τα κτίρια είναι τα περισσότερα αυθαίρετα, άναρχα τοποθετημένα στο χώρο. Για την περιοχή έχει συνταχθεί Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο (ΦΕΚ 470 Δ/27.5.94) και εκπονείται Πολεοδομική Μελέτη Επέκτασης (Β' Φάση).

Ο οικισμός της Λιναριάς βρίσκεται στο μύχο μικρού όρμου στα δυτικά του νησιού, καταλαμβάνει τα ανατολικά του όρμου και μια στενή ζώνη στην παραλία, πλαισιώνοντας το μοναδικό λιμάνι του νησιού. Η αισθητική αξία του οικισμού βρίσκεται κυρίως στη γραφικότητα

του συνόλου παρά στην αισθητική αξία των κτιρίων.

Πρόταση

Στα πλαίσια ενός ολοκληρωμένου αναπτυξιακού προγράμματος και κατά το προγραμματισμό της προστασίας του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος ιδιαίτερη βαρύτητα πρέπει να δοθεί:

1. Στη διατήρηση - προστασία του παραδοσιακού οικισμού της Χώρας (παραδοσιακά σύνολα, παραδοσιακά στοιχεία) που λειτουργεί σαν ζωντανό σύνολο.

Προτείνεται η εκπόνηση μελέτης - προγράμματος προστασίας που θα περιλαμβάνει:

* Πρόγραμμα και εφαρμογή για τη διάσωση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς που θα εκτείνεται πάνω σε ολόκληρο το παραδοσιακό οικιστικό πλέγμα με σημαντικές παρεμβάσεις.

* Απογραφή και μελέτη προστασίας των αξιολογότερων κτιρίων για συντήρησή και αξιοποίησή τους.

* Εφαρμογή του προγράμματος προστασίας του παραδοσιακού οικισμού σε συνδυασμό με το πρόγραμμα τουριστικής ανάπτυξης. (Χρησιμοποίηση κτισμάτων για παραθερισμό και τουρισμό).

2. Στο σχεδιασμό της περιοχής "Μώλου - Μαγαζιών" με την εφαρμογή του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου και της σχετικής πολεοδομικής μελέτης που εκπονείται στην περιοχή.

3. Στον έλεγχο αυθαιρεσιών σε οικοδομές με τη στελέχωση του Δήμου με τεχνικό υπάλληλο (προγραμματική σύμβαση Δήμου - ΥΠΕΧΩΔΕ).

4. Στην ένταξη - προσαρμογή των νέων κτισμάτων στο ευρύτερο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον του νησιού χρησιμοποιώντας παραδοσιακά στοιχεία και υλικά.

Ξενία Σκύρου: Το ξενοδοχείο Ξενία Σκύρου που πρόσφατα ανακαίνισε ο ΕΟΤ είναι η σημαντικότερη μονάδα και υπάρχει το αίτημα επέκτασής του για να καλύψει τις τουριστικές ανάγκες του νησιού.

Πρόταση

Εφόσον ο ΕΟΤ δεν αναλάβει την επέκταση για την οποία υπάρχει ολοκληρωμένη μελέτη να αναληφθεί από τον μισθωτή της μονάδας μέσα σε τακτή προθεσμία αποπεράτωσης.

Επίσης έχει ολοκληρωθεί η μελέτη λιμενικής προστασίας του ξενοδοχείου, που αφορά την κατασκευή τριών προστατευτικών κυματοθραυστών, μήκους 50 μ. ο καθένας εμπρός από το Ξενία και έχει διακηρυχθεί δημοπρασία του έργου (ημερομηνία διεξαγωγής της δημοπρασίας: 26/3/94).

Μαρίνα Σκύρου:

Έχει ενταχθεί στα ΜΟΠ με προϋπολογισμό 425 εκατ. Η θέση που έχει επιλεγεί είναι το Αχίλλι.

Πρόταση

Ο ΕΟΤ θα πρέπει να επισπεύσει την ολοκλήρωση της μελέτης ώστε σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα να αρχίσει η κατασκευή της Μαρίνας από το 1994.

Παράνομα Τουριστικά Καταλύματα:

Στη Σκύρο λειτουργούν αρκετά τουριστικά καταλύματα (ενοικιαζόμενα δωμάτια) χωρίς άδεια με αποτέλεσμα να μην εισπράττει ο Δήμος τα νόμιμα τέλη παρεπιδημούντων.

Πρόταση

Ο ΕΟΤ σε συνεργασία με την οικεία αστυνομική δύναμη θα πρέπει να καταγράψει τα προαναφερόμενα καταλύματα και να μεριμνήσει για τη νομιμοποίησή τους.

Εκπαίδευση Τουριστικών Επαγγελματιών:

Προκειμένου να αναβαθμιστεί η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών προτείνεται η διοργάνωση σεμιναρίων για την επιμόρφωση των Τουριστικών Επαγγελματιών.

Πρόταση

Υστερα από σχετικό αίτημα η ΣΤΕ σε συνεργασία με τον ΕΟΤ να μεριμνήσει για τη διοργάνωση των προαναφερόμενων σεμιναρίων.

Τοπική Επιτροπή Τουρισμού

Για την ενεργοποίηση όλων των τουριστικών φορέων του νησιού είναι σκόπιμο να ιδρυθεί Τοπική Επιτροπή Τουρισμού στην οποία θα συμμετέχουν ο Δήμος, εκπρόσωπος των τουριστικών επαγγελματιών, των αρμόδιων Δημόσιων Υπηρεσιών και των άλλων μαζικών φορέων του νησιού.

Πρόταση

Εκπρόσωπος ΕΟΤ, Τουρ. Επαγγελματιών, Δήμου (όπως απόφαση ΥΠΕΣ 54800/6/9/84) να προταθούν στο Νομαρχιακό Συμβούλιο για να συγκροτηθεί η Τοπική Επιτροπή Τουρισμού.

Αγροτικός Τουρισμός:

Στα πλαίσια της εφαρμογής του Καν. 797/85 της ΕΟΚ γεωργοί κατά κύρια απασχόληση μπορούν να χρηματοδοτηθούν για τη δημιουργία αγροτουριστικών και βιοτεχνικών επενδύσεων σύμφωνα με το πρόγραμμα τουριστικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων του υπουργείου Γεωργίας.

Το πρόγραμμα αυτό στοχεύει στην εξασφάλιση συμπληρωματικού εισοδήματος της γεωργικής οικογένειας από την απασχόληση των μελών της, στις αγροτουριστικές δραστηριότητες και ταιριάζει με τον ήπιας μορφής τουρισμό που έχει η Σκύρος.

Η Δ/ση Γεωργίας Εύβοιας - Γραφείο Α.Ο.Ο., θα πραγματοποιήσει εκπαίδευση αγροτουρισμού 200 ωρών, με σκοπό να εκπαιδεύσει στον τομέα αγροτουρισμού τους ενδιαφερόμενους αγρότες - αγρότισσες, για να τους δώσει επαρκή επαγγελματική κατάρτιση που είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την ένταξή τους στο Πρόγραμμα Τουριστικών και Βιοτεχνικών δραστηριοτήτων. Ο ΕΟΤ θα βοηθήσει σ' αυτή την εκπαίδευση με την διάθεση εκπαιδευτών στα θέματα της αρμοδιότητάς τους.

Για την εφαρμογή του Προγράμματος Α.Ο.Ο. γενικότερα που συμβάλλει στην βελτίωση της ποιότητας ζωής της αγροτικής οικογένειας προτείνεται η τοποθέτηση στο Γραφείο Γεωργικής Ανάπτυξης Κύμης Υπαλλήλου Α.Ο.Ο., όπως προβλέπεται άλλωστε και στο νέο Οργανισμό του Υπ. Γεωργίας.

Καθαριότητα:

Για την τήρηση της καθαριότητας είναι σκόπιμο να προμηθευτεί ο Δήμος και δεύτερο απορριμματοφόρο και να τοποθετηθούν κάδοι απορριμμάτων στις παραλίες του νησιού.

Αχερούνες:

Απαιτείται να γίνει εγγειοβελτιωτικό έργο στο ρέμα που βρίσκεται στις Αχερούνες, όπου σήμερα έχει σχημαπισθεί έλος. Το θέμα θα εξετασθεί από το τμήμα Εγγείων Βελτιώσεων Χαλκίδας.

Πολιτιστικά

Βυζαντινά Μνημεία - Προγράμματα ΥΠΠΟ

α. Σύνολα Ναού - Κάστρου. Ήδη αποκαταστάθηκε η εκκλησία του Αγ. Γεωργίου (εργασίες αποκαταστάσεως - συντηρήσεως).

β. Συντήρηση τοιχογραφιών Αγίου Γεωργίου και Αγίου Δημητρίου (Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων).

Μέχρι τώρα η χρηματοδότηση των παραπάνω έργων γίνονταν από το ΥΠΠΟ. Τώρα έχουν ενταχθεί στα ΜΟΠ με προϋπολογισμό 40 εκατομμυρίων.

γ. Θα πραγματοποιηθούν έρευνες για τις τοιχογραφίες και τους άλλους Ναούς. Τώρα γίνονται έρευνες στην Παναγία του .....

δ. Τείχη. Προβλέπεται η στερέωση του βράχου σε συνεργασία με το ΙΓΜΕ και την Νομαρχία. Το έργο ξεκίνησε από το ΥΠΠΟ, αλλά σταμάτησε προκειμένου να αναληφθεί από το ΥΠΕΧΩΔΕ.

Όταν τα έργα τειχών - κάστρου ολοκληρωθούν θα εξετασθεί η δυνατότητα να διαμορφωθεί τμήμα του χώρου σε πολιτιστικό κέντρο. Σε εξέλιξη βρίσκονται οι αρχαιολογικές ανασκαφές στο Παλαμάρι όπου υπάρχει προγραμματισμός ηλεκτρομαγνητικής επισκόπησης.

Μουσείο

Στο Αρχαιολογικό Μουσείο Σκύρου που λειτουργεί από το 1993 φυλάσσονται ευρήματα ιστορικών και προϊστορικών χρόνων. Το Μουσείο δεν κρίνεται κατάλληλο από πλευράς ασφάλειας και δεν επαρκή για την κάλυψη των υπαρχουσών αναγκών.

Από το ΥΠΠΟ έχει προγραμματισθεί επέκταση του Μουσείου καθώς και συντήρηση - εκσυγχρονισμός του υπάρχοντος κτιρίου.

Το έργο, δαπάνης 13.000.000 δρχ. θα δημοπρατηθεί από το ΤΑΠΑ (έγινε επαναπροκήρυξη του έργου, λόγω της μικρής έκπτωσης -8%- του εργολάβου).

Προτάσεις:

- Να επισπευθούν από το υπ. Πολιτισμού τα έργα επέκτασης, συντήρησης, στεγάνωσης και εκσυγχρονισμού του Μουσείου, καθώς και έργα που αφορούν τα Βυζαντινά Μνημεία (κάστρο, τοιχογραφίες, τείχη κ.λπ.).

- Να σημανθούν οι οδοί προς τα Μουσεία και Μνημεία, για την αξιοποίηση του Κάστρου προτείνεται ο ηλεκτροφωτισμός του, η τοποθέτηση τηλεσκοπίων καθώς και η συντήρηση των πλακόστρωτων.

Πολιτιστικές εκδηλώσεις - Λαϊκή Τέχνη

Για τη διάσωση και διάδοση του πολιτιστικού στοιχείου είναι αναγκαία η δημιουργία Πολιτιστικού Κέντρου, μόνιμου Εκθετηρίου, καθώς και Κέντρου Νεότητας, που θα καλύπτει τις ανάγκες της νεολαίας.

Πρόταση:

Η Νομαρχία, το ΥΠΠΟ και ο ΕΟΤ να ενισχύσουν το Δήμο για την δημιουργία του πολιτιστικού κέντρου. Επίσης ο ΕΟΜΜΕΧ σε συνεργασία με τη Γεν. Γραμματεία Ισότητας θα πρέπει να οργανώσουν εκπαιδευτικό πρόγραμμα στα μέλη του Συνεταιρισμού Ξυλογλύπτων και του Γυναικείου Συνεταιρισμού με στόχο τη διάσωση - προβολή της Σκυριανής Λαϊκής Τέχνης (κέντημα, υφαντά, Ξυλόγλυπτα).

Οικισμός Αεροπορίας στην περιοχή Χωράφα

Από το Δήμο Σκύρου και φορείς του νησιού τέθηκε με έμφαση το θέμα της χρησιμοποίησης 40 στρεμμάτων της μοναστηριακής έκτασης 110 στρεμμάτων στην περιοχή Χωράφα για τη δημιουργία οικισμού Αεροπορίας. Επίσης τέθηκαν θέματα για την επέκταση των εγκαταστάσεων της Αεροπορίας. Με μέριμνα της Νομαρχίας θα γίνει ενημέρωση του κοινού, επειδή δεν φαίνεται να υπάρχει επαρκής πληροφόρηση και γίνονται κινητοποιήσεις άσχετες με την σημασία του θέματος που βλάπτουν την τουριστική εξέλιξη της Σκύρου.

Πάντως η ΔΟΕ σημειώνει ότι η τουριστική εξέλιξη της Σκύρου δεν εμποδίζεται από τις εγκαταστάσεις της Αεροπορίας, που άλλωστε συνυπάρχουν σ' όλες τις κατ' εξοχήν ανεπτυγμένες τουριστικά περιοχές της χώρας.

Κτηματολόγιο του νησιού δεν υπάρχει. Θα πρέπει να συσταθεί με μέριμνα της Νομαρχίας.

Επίσης, θα πρέπει να αναζητηθεί λύση στο θέμα της αξιοποίησης της μεγάλης μοναστηριακής περιουσίας, που ήδη αναφέρθηκε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6Α

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΤΟΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Α΄ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η επιλογή του τίτλου και του θέματος αυτής της ομιλίας έγινε με αφορμή:

α) Την ανακήρυξη, από την ΕΟΚ, του έτους 1987 σαν ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΤΟΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.

β) Το γεγονός ότι η Ελλάδα ανήκει στον ευρωπαϊκό χώρο και

γ) Γιατί θέλουμε να συμμετέχουμε ενεργά στο ζωτικό αυτό θέμα της ευαισθητοποίησης της μέσης συνείδησης πάνω σ' ένα πρόβλημα που η ουσιαστική επίλυσή του επαφίεται στον "σεβασμό" και την "εκτίμηση" που ο καθένας μας αισθάνεται, απέναντι στην "ΔΩΡΕΑ" που η φύση άπλετα, ασταμάτητα και απεριόριστα παρέχει, για χρήση, στα πλάσματά της.

Θα προσπαθήσουμε λοιπόν μέσα σ' αυτό το δώρο να κατανοήσουμε και να συνειδητοποιήσουμε την "κατάχρηση" που κάνουμε έναντι αυτής της χρήσης και να μεθοδεύσουμε μια συγκρότηση και ταξινόμηση όλων των γνώσεων, των πληροφοριών και των σκέψεων που συγκεχυμένα σίγουρα έχουν περάσει μέσα στον νου του καθένα μας.

Ετσι θα μπορέσουμε να επισημάνουμε: πρώτον, τα σημεία εκείνα που στον τόπο μας παρουσιάζονται σαν σημεία όξυνσης του προβλήματος, και που ενδεχόμενα, με μια από κοινού προσπάθεια θα μπορούσαν να δεχθούν μια διευθέτηση και ποιοτική αποκατάσταση, με την προϋπόθεση πάντα ότι θα δεχόμασταν να απαλλαγούμε λίγο από την επιρροή της ιδέας της άμεσης ποσοτικής απολαβής, και δεύτερον, να ξεκαθαρίσουμε ότι δεν είμαστε κάτι ξένο έξω από το περιβάλλον αλλά ότι και μεις κύρια, είμαστε ενταγμένοι μέσα σ' αυτό, έστω κι αν καταβάλλουμε προσπάθεια να το κυριαρχήσουμε.

Στην Ελλάδα, όπως σε κάθε αναπτυσσόμενη χώρα, οι επιβεβλημένοι, για την οικονομική ανάπτυξη, κατώτεροι ρυθμοί, κατέληξαν σε κοινωνικές απότομες μεταβολές που επέτειναν τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Στον αναπτυξιακό αυτό ρυθμό, πρόσφατα, με διάφορα μέτρα που θέσπισε η πολιτεία (Ν. 1262 κ.ά.), εντάχθηκαν στην αναπτυξιακή διαδικασία και απομακρυσμένες από το κέντρο νησιωτικές, ορεινές ή και παραμεθόριες περιοχές, οπότε εμφανίστηκαν και σ' αυτές σημαντικές για το περιβάλλον συνέπειες. Ετσι έχουμε μείωση του αγροτικού πληθυσμού, υπερσυγκέντρωση πληθυσμού στα μεγάλα αστικά κέντρα, με συνέπεια την αποδιοργάνωση των αγροτικών παραγωγικών δομών και την εμφάνιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων διττά:

- Στο μεν περιφερειακό επίπεδο με την υποβάθμιση των οικοσυστημάτων.
- Στα δε κέντρα με νέφος, ρύπανση υδάτων, θόρυβο κ.λπ.

Θα επιχειρήσουμε λοιπόν μια ιεράρχηση των προβλημάτων καθώς και μια επισήμανση των οικονομικών δραστηριοτήτων που τις προκαλούν καθώς και των οικονομικών ομάδων που θίγονται.

Β΄ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ - ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ - ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

I. ΓΕΝΙΚΑ

"Περιβάλλον" είναι το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων που καθώς βρίσκονται σε μια συνεχή αλληλοεξάρτηση επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα της ζωής και την ανάπτυξη της κοινωνίας".

Το περιβάλλον το αποτελούν:

Το έδαφος, το υπέδαφος, τα επιφανειακά και υπόγεια νερά, η θάλασσα, ο αέρας, η χλωρίδα, η πανίδα, οι φυσικοί πόροι και τα στοιχεία, των πάσης φύσεως επεμβάσεων της ανθρώπινης δραστηριότητας.

Το φυσικό περιβάλλον και η πολιτιστική κληρονομιά αποτελούν πολύτιμες πηγές τουριστικού πλούτου. Εδώ στηρίζει την ανάπτυξή του ο Τουρισμός. Θάλασσα, Ακτές, Ηλιος, Ιαματικές Πηγές, Σπήλαια, Αρχαιότητες, Παραδοσιακοί Οικισμοί, Ενδιαφέροντα τοπία, Ιστορικοί Πολιτιστικοί και Θρησκευτικοί Θησαυροί, αποτελούν ανεκτίμητο εθνικό κεφάλαιο που η διαφύλαξη, προστασία και ανάπτυξή του είναι ανάμεσα στους κύριους στόχους της Τουριστικής Πολιτικής.

Από μια σκοπιά είναι πέρα για πέρα εσφαλμένη η αντίληψη πως τουριστική ανάπτυξη σημαίνει καταστροφή και υποβάθμιση του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς. Τα αποτελέσματα της πολιτικής, που εφαρμόζεται, σήμερα διαλύουν τον μύθο αυτό. Πραγματικά η ορθολογικά προγραμματισμένη και αρμονική με τους άλλους τομείς τουριστική ανάπτυξη όχι μόνο δεν καταστρέφει αλλά συμβάλλει αποφασιστικά τόσο στην προστασία και ανάσχεση του υποβάθμισης του περιβάλλοντος, όσο και στην αξιοποίηση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Είναι γνωστή η ανθρώπινη εξάρτηση από το περιβάλλον. Τα δε σύνορα μεταξύ "ύπαρξης" και "εξάρτησης" δεν είναι σαφή. Παράδειγμα: Ο αέρας που αναπνέουμε είναι αυτή η αναγκαία και ικανή συνθήκη για να ζούμε. Το οξυγόνο μετά από διεργασίες είναι το αίμα μας. Η σκόνη

που αναπνέουμε καταλήγει στα πνευμόνια μας.

Είναι λοιπόν επιτακτική η ανάγκη της διατήρησης του περιβάλλοντος σε όσο το δυνατόν πιο φυσική κατάσταση.

Σήμερα όμως η κοινωνία, μέσα στην οποία ζούμε, είναι φορτισμένη με όλη εκείνη την δραστηριότητα παραγωγής άρχηστων πολλές φορές πραγμάτων για υπερκατανάλωση. Συσκευασία που συχνά κοστίζει πιο πολύ από το περιεχόμενο, πλαστικά μπουκάλια που ποτέ δεν σαπίζουν, λειτουργία πυρηνικών αντιδραστήρων κ.λπ. δραστηριότητες που απομακρύνουν το περιβάλλον από την φυσική του κατάσταση.

Η "ΡΥΠΑΝΣΗ" λοιπόν, είναι ένα παράγωγο της υπερκατανάλωσης που φθάνει στα όρια της μείωσης ή και της έλλειψης των μη ανανεωμένων αγαθών, και μπορούμε να τη διακρίνουμε στις πιο κάτω κατηγορίες:

1. Του φυσικού Γεν. Περιβάλλοντος - Οικοσυστήματα εδάφους
2. Των υδάτινων πόρων
3. Του αέρα
4. Του θορύβου
5. Των απορριμμάτων
6. Του ανθρωπογενούς Περιβάλλοντος.

Εδώ σημειώνουμε ότι στο σημερινό παραγωγικό σύστημα, σε σχέση με την φύση και την κοινωνία, δεν υπολογίζουμε παρά μόνο το βραχυπρόθεσμο και χειροπιαστό αποτέλεσμα και ύστερα απορούμε γιατί οι πράξεις, που αποσκοπούν σ' αυτό το άμεσο αποτέλεσμα, έχουν μακροπρόθεσμο συνέπειες τελείως διαφορετικές και συχνά διαμετρικά αντίθετες.

Η "ληηλασία" λοιπόν της φύσης τα τελευταία διακόσια χρόνια είναι πραγματικά ακατανόητη, αν την εξετάσουμε ανεξάρτητα από την συγκεκριμένη μορφή που πήρε και τους παράγοντες που την προκάλεσαν. Ο ίδιος φορέας "βιομηχανίας" μόλυνσης ασχολείται και με την βιομηχανία - αντιμόλυνσης.

II. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΚΑΤΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ

Από την πιο κάτω κατά κατηγορία περιγραφή και ανάλυση θα δούμε ότι οι περισσότερες όψεις της σύγχρονης κρίσης αποκαλύπτουν μια ατμόσφαιρα ΕΝΤΑΣΗΣ. Μπορούμε να μειώ-

σουμε αυτές τις εντάσεις με ορισμένες "πράξεις" και με ορισμένες "απραξίες" που μπορούν να τεθούν σε εφαρμογή, και πρέπει", εφ' όσον μας ενδιαφέρει η επιβίωση και όχι η αυτοκαταστροφή.

Καμμένα δάση λοιπόν, ψόφια ψάρια, σωροί από ασάπιστα σκουπίδια, κατάλοιπα κυτταρίνης και χαρτοπολτού, λαίμαργα ένζυμα βιολογικών απορρυπαντικών, καταστροφή βιολογικού κύκλου κ.ό.κ. Προβλήματα που εγείρονται γιατί δεν λαμβάνουμε υπόψη και ξεχάσαμε ορισμένες οικολογικές αρχές.

α) Υπάρχει αλληλοεξάρτηση στα πάντα

β) Τα πάντα ανήκουν στη φύση

γ) Η φύση γνωρίζει καλύτερα και

δ) Τα πάντα έχουν το τίμημά τους.

II. 1. ΤΟΜΕΑΣ ΦΥΣΙΚΟΥ ΓΕΝΙΚΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ - ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΕΔΑΦΟΥΣ

Πρόκειται για το υπ' αριθ. ένα πρόβλημα υποβάθμισης στον ελλαδικό χώρο, διότι αγγίζει μεγάλο μέρος του εθνικού εδάφους και διότι θέτει σε κίνδυνο την δυνατότητα μελλοντικής οικονομικής ανάπτυξης, αν ληφθεί υπόψη και το φαινόμενο της αποκλειστικής στροφής της απασχόλησης προς τον τομέα "τουρισμός" που πρόσφατα παρουσιάστηκε.

Το φαινόμενο βέβαια αυτό δεν είναι ξέχωρο από το γεγονός ότι η αναπτυξιακή διαδικασία στην Ελλάδα συμβάδισε με την έλλειψη χωροταξικού προγραμματισμού.

Η πληθυσμιακή απογύμνωση της περιφέρειας, μαζί με την αποδιάρθρωση των κοινωνικών δομών που είπαμε, έφερε την πλήρη ανατροπή των οικολογικών ισορροπιών. Ξεχάστηκαν και ανατράπηκαν οι ισορροπίες σε μια σειρά οικονομικών δραστηριοτήτων: Γεωργία, Εκμετάλλευση δασών, Κτηνοτροφία, Ορεινή αλιεία, Κυνήγι, Ελαφρά μεταποίηση, Χειροτεχνία.

Επισημαίνουμε τις ευεργετικές επιδράσεις του "ΔΑΣΟΥΣ" πάνω σε αλληλοεξαρτούμενες λειτουργίες, όπως είναι: το κλίμα, η ποιότητα της ατμόσφαιρας, η γονιμότητα των εδαφών, η σταθεροποίησή τους, η ποιότητα των υπογείων νερών, η αισθητική απόλαυση του τοπίου, ο θηραματικός πλούτος κ.λπ. Επίκαιρο είναι να αναφέρουμε την ιδιότητα που έχουν τα δένδρα να κατακρατούν τα ραδιενεργά στοιχεία. Τα πυρηνικά εργοστάσια συνήθως πλαισιώνονται για το λόγο αυτό, από δάση, ώστε να φιλτράρεται η ραδιενέργεια που τυχόν θα διαφύγει.

Η γήινη ατμόσφαιρα, κατά το μεγαλύτερο ποσοστό, προμηθεύεται το οξυγόνο που

χρειάζεται για να διατηρήσει πάνω στον πλανήτη μας την ανθρώπινη ζωή καθώς και τους άλλους οργανισμούς που δεν φωτοσυνθέτουν, από τα πράσινα φυτά. Είναι γνωστό και ας μη το ξεχνάμε ότι ένα μεγάλο δένδρο καλύπτει, περίπου μέσα σε μια ώρα, τις ημερήσιες ανάγκες σε οξυγόνο, τριών ατόμων.

Σε αντιπαράθεση των όσων είπαμε πιο πάνω είναι το ότι σήμερα ασκούνται εντονότερες πιέσεις για την "ΑΛΛΑΓΗ ΧΡΗΣΗΣ" γης στα δάση, στα μερικώς δασοσκεπή και στα δασικά βοσκοτόπια, με όσους κινδύνους αυτές συνεπάγονται (Ν. 998/79).

Οι οικιστικές, οι βιομηχανικές, οι τουριστικές και συχνά οι γεωργικές χρήσεις, κατατρώγουν διαρκώς πολύτιμους φυσικούς πόρους.

Από την άλλη πλευρά, είναι οι ΠΥΡΚΑΙ·ΕΣ των δασών, που σε ετήσια βάση, καταστρέφουν τεράστιες εκτάσεις ενώ οι "αναδασώσεις", μετά βίας καλύπτουν το 1/10 - 1/20 αυτών.

Ολοι μας στο θέμα αυτό, δεδομένου ότι οι περισσότερες πυρκαϊές οφείλονται σε εμπρησμούς, μέσα από άρθρα, δημοσιεύματα και εκπομπές, έχουμε ευαισθητοποιηθεί κύρια μετά που αυτές άγγιξαν τα αστικά κέντρα και οικισμούς.

Η συντηρητική μεταπολεμική πολιτική έχει δώσει σήμερα "υπερώριμα δάση", κατάλληλα για διαχείριση. Τα δάση αυτά μένουν ανεκμετάλλευτα με αποτέλεσμα την απώλεια σημαντικών πόρων και την αύξηση της πιθανότητας πυρκαϊάς.

Βλέπουμε λοιπόν εδώ πως ένας τομέας προστασίας μπορεί επιτυχώς να συμβαδίζει με την δημιουργία θέσεων απασχόλησης. Ενας δε συντονισμός με άλλους τομείς δραστηριοτήτων (βιομηχανία, τουρισμό, γεωργία, υποδομές) μπορεί να ελαχιστοποιήσει τους κινδύνους επιβάρυνσης της μιας δραστηριότητας στην άλλη και να συντήνει στην εξάλειψη μερικών ανεπιθύμητων φαινομένων που προκαλεί η προσπάθεια εξεύρεσης θέσεων απασχόλησης π.χ. καλλιέργεια σε μεγάλες κλίσεις, υπερβόσκηση ευπαθών εδαφών, ανεπάρκεια αναδασώσεων, υποβάθμιση βλάστησης σε περιοχές εντόνων διαβρώσεων.

"ΔΙΑΒΡΩΣΗ" λοιπόν των εδαφών σε σχέση με την "ΑΠΟΨΙΛΩΣΗ" των δασών π.χ. ένα τοπικό σφάλμα, όπως είναι το κόψιμο δένδρων ή το ξερίζωμα θάμνων με στόχο την απόδοση γης σ' άλλη χρήση, έχει σαν αποτέλεσμα τον σχηματισμό ενός χώματος που δύσκολα το συγκρατούν οι ρίζες φυτών και που μπορεί να μεταφερθεί από τον αέρα και τα επιφανειακά νερά και να πνίξει γειτονικές βλαστήσεις.

Γεγονός είναι, ότι το έδαφος έχει τόσες δυνατότητες να συγκρατήσει το νερό της βροχής, όσες έχει και μια λίμνη με την ίδια έκταση. Ο σχηματισμός άνυδρων εδαφών με την εκδάσωση είναι παλιό φαινόμενο και οι Έλληνες συγγραφείς του 6ου π.Χ. αιώνα (και ιδιαίτερα ο Ησίοδος)

ανέφεραν και μάλιστα δίδουν περιγραφές πράσιμων και υγρών δασών σε μέρη που αργότερα χαρακτηρίζονται σαν ξερά και βραχώδη. Οι ανάγκες σε ξυλεία για την κατασκευή πλοίων και σπιτιών υπήρξαν μοιραίες. Ακόμα και σήμερα ο πολιτισμός μας, με την διάδοση της χρήσης του χαρτιού (χαρτομάνηλα, τραπεζομάνηλα, χαρτιά περιτυλίγματος, ρούχα μιας χρήσης που άσκοπα πετάμε) αύξησε υπέρμετρα την χρησιμοποίηση του ξύλου.

Στο φαινόμενο αποδάσωσης προστίθεται και η εκμετάλλευση των ΟΡΥΧΕΙΩΝ επιφανείας. Μηχανήματα ανασκάπτουν την επιφάνεια της γης ξεριζώνουν συγχρόνως κοιτάσματα μεταλλευμάτων και βράχους, αφήνοντας πίσω πελώριες τρύπες και τεράστιες ποσότητες από βραχώδη και σαθρά υπολείματα, καθιστώντας το έδαφος ακατάλληλο για βλάστηση.

Ένα άλλο ανησυχητικό φαινόμενο είναι η "ΕΞΑΝΤΛΗΣΗ" των εδαφών που μετά από μια εντατική καλλιέργεια χάνουν τη ζωτικότητα τους. Το φαινόμενο αυτό συγκαλύπτεται με την χρήση χημικών λιπασμάτων. Έτσι αυξάνει, πραγματικά, με αυτά η παραγωγικότητα των εδαφών, αλλά υπόκειται, όπως τα περισσότερα πράγματα, στον νόμο της φθίνουσας απόδοσης, και το χειρότερο είναι ότι ένα έδαφος που έχει υποστεί για πολύ τα χημικά λιπάσματα, εθίζεται στη χρήση τους. Τα λιπάσματα τού γίνονται απαραίτητα και δεν μπορούμε να του τα στερήσουμε αν δεν λάβουμε σοβαρά μέτρα. Φαίνεται ότι η χρήση τους εμπλέκεται και εμπλέκει τους φυσικούς κύκλους της ανανέωσης των φυτικών εδαφών. Επιπλέον ένα μέρος από αυτά τα λιπάσματα μεταφέρονται με τις βροχές και αυξάνουν έτσι τη μόλυνση των υδάτων.

Υπάρχει βέβαια επιτακτικό το πρόβλημα της εξεύρεσης καλλιεργήσιμης γης για την κάλυψη των αναγκών παραγωγής, γεωργικών προϊόντων χορτασμού της με ταχύτατο ρυθμό αυξανόμενης, κατά το πλήθος, ανθρωπότητας.

Και, σαν συμπέρασμα, ενώ ακούμε ότι οι "μοντέρνες μέθοδοι" παρέχουν τα μέσα για την μετατροπή των ερήμων σε "σιτοβολώνες", η αλήθεια είναι ότι πολύ απέχουμε από το σημείο αυτό, ενώ αντίθετα η μοναδική, καθώς φαίνεται, και εύκολη λύση είναι η αποψίλωση των δασών, παρόλο που είναι συνειδητοποιημένη η μεγάλων διαστάσεων οικολογική καταστροφή που επακολουθεί.

Μια άλλη επίσης σημαντική προσφορά του δάσους είναι ότι παρέχει καταφύγιο και κατοικία σε κάθε είδος και μορφής ζώων συντείνοντας στον εμπλουτισμό του περιβάλλοντος με την "ΠΑΝΙΔΑ" που είναι χρήσιμη για την επιβίωσή μας.

Υπάρχουν όμως γεγονότα που σείουν τον κώδωνα του κινδύνου πάνω στο θέμα επιβίωσης μιας μεγάλης ποικιλίας ζώων:

α) Η μαζική εξαφάνιση ζώων διαφόρων ειδών από την υπερεκμετάλλευση, όταν έχουν οικονομική αξία ή από την απερίσκεπτη σφαγή, όταν θεωρούνται ότι δεν έχουν αξία.

β) Η καταστροφή που επιφέρει ο άνθρωπος σε χώρους που αποτελούν φυσική κατοικία των ζώων (δάση, βάλτοι κ.λπ.) και

γ) Η μαζική μόλυνση του αέρα και του νερού που για μερικά είδη αποβαίνει μοιραία. Π.χ. το 1970 σε μια περιοχή του Ειρηνικού, πιάστηκαν μέσα στα απέραντα δίκτυα, που χρησιμοποιήθηκαν για το ψάρεμα του τόννου, και περίπου 300.000 δελφίνια, που σκοτώθηκαν γιατί οι βιομηχανίες προτιμούν τις μεγαλεπίβουλες μεθόδους. Κι όμως τα δελφίνια είναι ζώα αξιοπρόσεκτης εξυπνάδας και κοινωνικότητας.

Επίσης αναφέρουμε την σφαγή των άγριων βοδιών στη Δυτική Αμερική, από τους αποίκους, με στόχο την καταδίκη των Ινδιάνων σε πείνα, εξασφαλίζοντας έτσι την γενοκτονία τους.

Η χώρα μας έχει πλούσια χλωρίδα και πανίδα, έξι χιλιάδων ειδών, με ένα μεγάλο εύρος γενετικών πόρων και οικοσυστημάτων φυσικής ομορφιάς, που εκτείνονται από το παρθένο δάσος της Ροδόπης μέχρι το νησί Γάβδος στο Λιβυκό Πέλαγος.

Κάτω από την προστασία ειδικών Νόμων διακρίνουμε:

- Δέκα Εθνικά Πάρκα
- Δέκα εννέα Αισθητικά Δάση
- Σαράντα πέντα Φυσικά Μνημεία
- Ενδεκα Υγροβιότοπους.

Επιλεκτικά αναφέρουμε:

ΕΘΝΙΚΑ ΠΑΡΚΑ: Ολυμπος, Παρνασσός, Αίνος Κεφαλληνίας, Οίτη, Πάρνηθα, Σούνιο, Φαράγγια Σαμαριάς, Βίκου και Αώου.

ΦΥΣΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ: Το δάσος της Ροδόπης, τα στενά του Νέστου, τα Τέμπη.

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΔΑΣΗ: Ο Πευκιάς Κορινθίας, το Σεϊτάνι της Σάμου με τις φώκιες "MONK", η Παραλία Γέρακα Ζακύνθου για την επώαση της θαλάσσιας χελώνας, τα Καλάβρυτα, το απολιθωμένο δάσος της Λέσβου κ.ά.

ΥΓΡΟΒΙΟΤΟΠΟΙ: Τα 7.200 εκτάρια του Εβρου με τα αρπακτικά πτηνά (Μαύρος Γύπας, Αετός διάσπικος, Αετός με άσπρη ουρά), η Μικρή Λίμνη Πρέσπα με τους Πελεκάνους, η Λιμνοθάλασσα Μεσολογίου, οι Λίμνες Κερκίνη, Βόλβη και Λαγκαδά κ.ά.

Από την άλλη μεριά, οι υγροβιότοποι του Δέλτα των ποταμών Αξιού, Αλιάκμονα και Λουδία, απειλούνται με συρρίκνωση της οικολογικής τους αξίας, για λόγους αποδοτικότερης οικονομικής εκμετάλλευσης σε σχέση με τον βιολογικό πλούτο του Βάλτου.

Γνωρίζουμε όμως, ότι κάθε είδος έχει να παίξει ένα ρόλο και κατέχει μια οικολογική γωνιά, προκειμένου να υπάρξει αρμονική ισορροπία. Όταν μια τέτοια γωνιά αδειάσει, θα καταληφθεί σιγά - σιγά από άλλο είδος που δεν μπορεί να παίξει αρκιστως τον ίδιο ρόλο.

Ετσι σχηματίζεται ένα πιο απλοποιημένο σύστημα σχέσεων που θα έπρεπε να προσδιορίζεται μόνο από τη γνωστή επικράτηση του ισχυρότερου αλλά και από την σχέση αλληλοϋποστήριξης στην συνύπαρξη και στην επιβίωση.

Η φύση ξέρει καλύτερα. Οι ανθρώπινες γνώσεις είναι περιορισμένες πάνω στις φυσικές ισορροπίες και έτσι δεν θα πρέπει να επιτρέπουμε την έντονη και βίαιη επέμβαση σ' ένα χώρο.

Η προστασία των σπάνιων αυτών ειδών της πανίδας, παρουσιάζει μεγάλη δυσκολία χωρίς την υποστήριξη και το ενδιαφέρον των κατοίκων της περιοχής. Η τόνωση του ενδιαφέροντος για την τοπική φυσική κληρονομιά μπορεί να επιτευχθεί:

- Με την αίγλη μιας επιτυχούς προσπάθειας προστασίας (τόπου, φυτού, ζώου).
- Με τα Μουσεία Φυσικής Ιστορίας.
- Με την προσέλκυση τουριστών με ελεγχόμενες προϋποθέσεις.
- Με απαγορευτικές κυνηγετικές διατάξεις.

Αναμφίβολα, ένα τέτοιο πρόγραμμα προστασίας και συντήρησης είναι πολυδάπανο λόγω της αξίας και μεγάλης ποικιλίας του φυσικού περιβάλλοντος. Η εφαρμογή του όμως, έχει μορφωτικά και οικονομικά οφέλη σε παγκόσμια κλίμακα και μπορεί επίσης επί εθνικού επιπέδου να δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας. Η προθυμία δε για συνεργασία των πολιτών εξαρτάται από την επίγνωση των ζητημάτων και των επιπλοκών.

Παράδειγμα προς αποφυγή μπορεί να αποτελέσουν οι πεταλούδες της Ρόδου. Στην περίπτωση αυτή, η όλη λειτουργία της χρησιμοποίησης του οικοσυστήματος αυτού σαν τουριστικό πόλο προσέλκυσης επισκεπτών έγινε με μη ελεγχόμενες προϋποθέσεις. Ετσι

παρουσιάστηκε το φαινόμενο της αποχώρησης των πεταλούδων από το χώρο που έπαψε πια να είναι το καταφύγιό τους.

II. 2. ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΥΔΑΤΙΝΩΝ ΠΟΡΩΝ

Το νερό σύμφωνα με την θεωρία του Θαλή του Μιλήσιου, υπήρξε η πρωταρχική πηγή της ζωής στη γη. Από καταβολής κόσμου, περιέλουζε τον πλανήτη μας συντηρώντας τη ζωή πάνω του.

Λέγεται ότι οι αρχαιότεροι πολιτισμοί του κόσμου, γεννήθηκαν δίπλα σε κάποιο μεγάλο ποτάμι. Ο Ευρωπαϊκός όμως πολιτισμός γαλουχήθηκε από την Ελληνική θάλασσα, αυτή που οι Ρωμαίοι ζηλότυπα απεκάλεσαν MARE NOSTRUM.

Χάρη στη θάλασσα που από τρεις μεριές περιζώνει την Ελλάδα, οι Έλληνες, από πολύ νωρίς, ήρθαν σε επαφή με τους λαούς της Ασίας, της Αφρικής και της Ευρώπης, όχι μόνο για εμπορικούς λόγους αλλά και για να δουν και να μάθουν. Οι Έλληνες λοιπόν, πρώτοι εγκαινίασαν τον Τουρισμό.

Λέγοντας "ΥΔΑΤΙΝΟΙ ΠΟΡΟΙ" κύρια εννοούμε:

α) Τα υπόγεια και επιφανειακά γλυκά νερά των ποταμών και λιμνών, πόσιμα και μη,

β) Τα νερά της θάλασσας.

α) Γλυκά νερά

Σήμερα η φυσική αυτή πηγή ζωής, κινδυνεύει άμεσα να υποστεί καταστροφή που προέρχεται από ρύπανση, και ακόμα πιο πολύ από μόλυνση δημιουργώντας έτσι κινδύνους και για την ίδια τη ζωή μας.

Οι συνηθέστερες ρυπαντικές ουσίες για τα γλυκά νερά είναι:

- Τα οργανικά κατάλοιπα των αστικών - τουριστικών λυμάτων και βιομηχανικών αποβλήτων.
- Τοξικές ουσίες που περιέχονται σ' όλα τα απόβλητα.
- Φυτοφάρμακα και εντομοκτόνα που παρασύρονται με τις βροχές από τους αγρούς.

Η μόλυνση αυτή δεν περιορίζεται μόνο στα επιφανειακά νερά. Εισχωρεί και στα υπόγεια υδροφόρα στρώματα που τροφοδοτούν με πόσιμο νερό τις κατοικημένες περιοχές.

Η όλο και πιο ενταπική χρήση, των γλυκών νερών των ποταμών και των λιμνών, από τον άνθρωπο, για ύδρευση, αποχέτευση, λειτουργία βιομηχανικών μονάδων και μονάδων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας καθώς και άρδευση γεωργικών εκτάσεων, έχει μειώσει σημαντικά τα αποθέματα και έχει υποβαθμίσει την ποιότητα του νερού. Οι καταναλωτές λοιπόν του πόσιμου νερού στρέφονται στο μεταλλικό νερό που είναι πιο εύγεστο. Για την διακίνηση όμως αυτού, απαιτούνται εργοστάσια (νέα μόλυνση), συσκευασία σε πλαστικά μπουκάλια, μεταφορά με καμιόνια (καυσαέριο) κ.ο.κ.

Τα νερά που χρησιμοποιεί ο άνθρωπος για τις ανάγκες του εμπλουτισμένα με τα τοξικά προϊόντα καταλήγουν πάλι πίσω στα τρεχούμενα νερά στις λίμνες και έπειτα πάλι πίσω στα υδροφόρα στρώματα.

Συνηθισμένο φαινόμενο των καιρών μας είναι οι ξαφνικοί θάνατοι μεγάλου αριθμού ψαριών, στα γλυκά νερά, που οφείλονται στην έλλειψη οξυγόνου και στην παρουσία τοξικών ουσιών.

Επίσης στα νερά που δεν υπάρχει οξυγόνο ζούνε αναερόβιοι μικροοργανισμοί που δίνουν άσχημη μυρωδιά, μεθάνη, υδρόθειο, αμμωνία και έτσι το χρώμα των νερών αλλάζει και γίνεται πιο σκούρο.

Υπάρχει λοιπόν ανάγκη να προστατεύσουμε τα γλυκά νερά και να προσπαθήσουμε ώστε να μην επιδρούμε άστοχα πάνω σε φυσικούς, ευεργετικούς για τη ζωή, κύκλους, όπως συμβαίνει στην περίπτωση των ρευμάτων νερού. Ένα μέρος του νερού αυτού απορροφάται από τα υδροφόρα στρώματα. Στη συνέχεια ρέει υπόγεια και κάπου βγαίνει στην επιφάνεια από πηγές και πηγάδια. Ποτίζει τα χώματα κυλώντας επιφανειακά, εισδύει πάλι στη γη, ξαναρχίζει να ρέει, κ.ο.κ.

Εμείς όμως στην προσπάθεια να αντισταθούμε στις πλημμύρες κατασκευάζουμε φράγματα, κανάλια, κυβικά από τσιμέντο και έτσι συντομεύουμε την ευεργετική για τη ζωή πορεία κάθε σταγόνας νερού από την ορεινή πηγή μέχρι τη θάλασσα. Έτσι τα ευεργετήματα περιορίστηκαν.

Βέβαια είναι απόλυτα θεμιτό να πολεμάει κανείς τις πλημμύρες. Μπορεί όμως η προστασία από αυτές να επιτευχθεί και με άλλους τρόπους π.χ. να αποφεύγονται οι εκδασώσεις. Έτσι έχουμε διπλή προστασία και διπλό όφελος.

Πρόσφατο σάλο προκάλεσε η μόλυνση των νερών του Ρήνου όπου στις 30 Οκτωβρίου και

1 Νοεμβρίου χύθηκαν μεγάλες ποσότητες τοξικών ουσιών από τα εργοστάσια της "Σίμπα Γκάϊγκι" και της "Σαντόζ".

β) Θάλασσα

Στην Ελλάδα περιβρέχονται από τη θάλασσα περίπου 15.000 χιλιόμετρα ακτές. Την πλούσια διαμόρφωση της στεριάς εμφανίζουν και οι βυθοί της θάλασσας που κρύβουν ένα μεγάλο μέρος της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Σήμερα και αυτή η φυσική πηγή ζωής κινδυνεύει να μετατραπεί σε κινούμενο όγκο λυμάτων, σκουπιδιών, αποβλήτων και άλλων χημικών προϊόντων που είναι δυστυχώς τα παραδημιουργήματα της συνεχώς αναπτυσσόμενης βιομηχανίας και της σύγχρονης τεχνολογίας. Όλα αυτά τα πιο πάνω συντελούν στο να καταστρέφεται η ζωή, η φυτική και ζωϊκή, που αναπτύσσεται μέσα στη θάλασσα. Ο διάσημος ωκεανογράφος Ζαν Κουστώ, υπολογίζει ότι η ζωή στις θάλασσες ελαττώθηκε τα τελευταία χρόνια κατά το 1/3.

Τα πετρέλαια που χύνονται στη θάλασσα, σε τεράστιες ποσότητες, από την διαρροή που συμβαίνει συνήθως όταν κάποια τάνκερς βυθίζονται, νεκρώνουν κάθε ζωή, και συγχρόνως δίνουν βαρύ πλήγμα στην τουριστική εκμετάλλευση του φυσικού αυτού πόρου. Οι ακτές μαζεύουν συμπαγή μάζα πίσσας που δημιουργείται από τα ειδικά απορρυπαντικά που σκορπίζονται για να αντιμετωπιστούν οι κηλίδες του πετρελαίου. Επίσης γεμίζουν από ροκανίδια και άχυρα που για τον ίδιο λόγο σκορπίζονται πάνω στις κηλίδες οπότε το κύμα και οι παλίρροιες τα σπρώχνουν προς τις ακτές.

Στις ακτές επίσης καταλήγουν και πλήθος απορρύμματα, που παρασύρονται από τα νερά που κυλούν προς τη θάλασσα. Πλαστικά μπουκάλια, σακούλες σκουπιδιών των παραλιακών περιοχών. Σε περίπτωση πάλι που μαζευτούν και καούν εκλύεται υδροχλωρικό οξύ επικίνδυνο για τους βρόγχους, δημιουργείται δηλ. νέα μορφή ρύπανσης. Λύση για τα πλαστικά παλιά αντικείμενα είναι η ανακύκλωσή τους με το λιώσιμό τους για την παραγωγή πρώτης ύλης για καινούργια είδη. Τούτο απαιτεί εργοστάσια κ.ο.κ.

Πρέπει επίσης, στο σημείο αυτό που αναφέρουμε τη ρύπανση και επιβάρυνση των ακτών, να αναφέρουμε ότι τα τελευταία χρόνια το 70% του πληθυσμού στην Ελλάδα έχει εγκατασταθεί στην παραλία κατά μήκος των ακτών. Έχουν λοιπόν άτακτα εξαπλωθεί πολυάριθμες δραστηριότητες και έχουν επέλθει αλλαγές χρήσεων γης και σημαντικές αλλαγές στο φυσικό περιβάλλον. Στον ίδιο χώρο αναπτύσσεται το 90% του τουρισμού και της αναψυχής. Το 80% της βιομηχανικής δραστηριότητας και το 35% της γεωργίας.

Ετσι λοιπόν χωρίς αμφιβολία όλα τα πιο πάνω φορτίζουν πολύ τις ακτές όσο και τα παραθαλάσσια νερά. Χρειάζεται λοιπόν πολύ σύνεση και προσοχή στη χρήση της ευαίσθητης αυτής περιοχής.

Να λοιπόν γιατί και παρ' όλο που ψαρεύονται σαλάχια και τόννοι μακριά από τις ακτές περιέχουν, πολλές φορές, τόσο υδράργυρο, ώστε να είναι ακατάλληλα για κατανάλωση.

Υπάρχει ανάγκη προστασίας του υδάτινου δυναμικού της χώρας μας. Ηδη έχουν επενδυθεί πολλά χρήματα για την εγκατάσταση βιολογικών καθαρισμών αστικών και τουριστικών λυμάτων και βιομηχανικών αποβλήτων με σκοπό την επεξεργασία και την απόδοση αβλαβών νερών για ανακύκλωση. Τούτο όμως επιτυγχάνεται μόνο με την ευσυνείδητη, σωστή λειτουργία των μονάδων που κι αυτή επαφίεται στην ευαισθησία και το ενδιαφέρον το ανθρώπινο. Κι εδώ η προθυμία για συνεργασία εξαρτάται από την επίγνωση των επιπλοκών και των επιπτώσεων που έχει πάνω στην ίδια τη ζωή μας η σκόπιμη ή από αμέλεια ατελής λειτουργία των μονάδων αυτών.

Καιρός είναι να αρχίσουμε λοιπόν μια εκστρατεία που να κατευθύνεται προς όλους, όσους καταχρώνται τους υδάτινους πόρους, γιατί η κοντόφθαλμη αξιοποίηση, η αμέλεια και η άγνοια των οικολογικών αρχών, επιφέρουν βλαβερές συνέπειες απροσδιόριστης έκτασης.

II. 3. ΑΕΡΑΣ - ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑ

Ο αέρας είναι απαραίτητο στοιχείο για τη διατήρηση της ζωής. Με την αναπνοή προσλαμβάνεται ο αέρας από την ατμόσφαιρα και το οξυγόνο χρησιμοποιείται για την καύση της ύλης και την παραγωγή ενέργειας.

Λόγω όμως της απρογραμμάτιστης βιομηχανικής ανάπτυξης και της αστυφιλίας, έχει διαφοροποιηθεί η φυσική σύσταση του αέρα κύρια στις μεγάλες πόλεις και έχει δημιουργηθεί η λεγόμενη ατμοσφαιρική ρύπανση.

"Ρύπανση ατμόσφαιρας" σημαίνει η αλλαγή της σύστασης του αέρα που αναπνέουμε με διάφορες ουσίες που όμως δεν είναι κατ' ανάγκη σε επικίνδυνα επίπεδα για τους ζώντες οργανισμούς.

Ενώ "μόλυνση της ατμόσφαιρας" είναι η παρουσία στον αέρα μιας ή περισσοτέρων ουσιών, όπως σκόνη, αιθάλη, αέρια, καπνός, ατμοί σε τέτοιες ποσότητες και σε τόσο χρονικό διάστημα ώστε να είναι επικίνδυνες για τη ζωή ζώων, φυτών και ανθρώπων. Η μόλυνση αφορά το στρώμα της ατμόσφαιρας που βρίσκεται σε άμεση σχέση με την επιφάνεια της γης. Προκαλείται δε

κύρια από την καύση των ορυκτών καυσίμων (κάρβουνο, πετρέλαιο, βενζίνη κ.λπ.) από τις δραστηριότητες ειδικών βιομηχανιών κ.λπ. Έτσι εργοστάσια, διύλιστήρια, χαλυβουργεία, τιμμεντοβιομηχανίες, ασβεστοκάμινα, μονάδες παραγωγής θειϊκού και νιτρικού οξέος, εγκαταστάσεις παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, κεντρικές θερμάνσεις κτιρίων, αυτοκίνητα, αεροπλάνα, είναι όλα υπεύθυνα για την κακή ποιότητα του αέρα που αναπνέουμε.

Μέτρα αντιρρύπανσης

Για πρώτη φορά ανακοινώθηκε μία ολοκληρωμένη σειρά μέτρων για την αντιμετώπιση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης της Αθήνας στις 15-1-82. Τα μέτρα αφορούσαν σ' όλες τις πηγές ρύπανσης και στόχευαν στην συγκράτηση των επιπέδων ρύπανσης για την διετία 1982-1983 και την σταδιακή βελτίωση στα επόμενα χρόνια. Τα κυριότερα μέτρα που έχουν εφαρμοσθεί μέχρι σήμερα είναι τα παρακάτω:

1) Έκτακτα μέτρα

Εφαρμόστηκαν 3-4 φορές στο α' εξάμηνο του 1982 όταν τα επίπεδα ρύπανσης ξεπέρασαν τα όρια συναγερμού που είναι:

Καπνός: 5.00 φ.μ., μέση 24ωρη τιμή

SO₂: 400 MG/m³ μέση 24ωρη τιμή

NO₂: 500 MG/m³ μέση ωριαία τιμή

CO₂: 25 MG/m³ μέση 8ωρη τιμή

Τα μέτρα αφορούσαν σε περιορισμούς στην κυκλοφορία των αυτοκινήτων με την εκ περιτροπής κυκλοφορία των Ι.Χ. στο λεκανοπέδιο της Αττικής, και στην μείωση της βιομηχανικής δραστηριότητας με την μείωση της κατανάλωσης καυσίμου κατά 30% στις πιο ρυπογόνες βιομηχανίες. Τις περισσότερες φορές της εφαρμογής τους, τα έκτακτα μέτρα έχουν διάρκεια 48 ωρών.

2) Μέτρα περιορισμού της κυκλοφορίας

Εφαρμόστηκε το σύστημα της εκ περιτροπής κυκλοφορίας των Ι.Χ. αυτοκινήτων σε μια αρκετά εκτεταμένη περιοχή γύρω από το κέντρο των Αθηνών, που περικλείεται από τον λεγόμενο δακτύλιο. Τα μέτρα εφαρμόστηκαν ολόκληρο τον Ιούνιο του '82, από 15/9 έως 15/12 του '82 και από 15/1 έως 15/6 του '83. Το ωράριο εφαρμογής ήταν στην αρχή από 6.00 π.μ. έως 8.00 μ.μ. και κατέληξε από 6.00 π.μ. έως 4.00 μ.μ.

3) Μέτρα περιορισμού της βιομηχανικής παραγωγής

Στις πιο ρυπογόνες βιομηχανίες επιβλήθηκε μείωση της παραγωγής ή διακοπή λειτουργίας για τον μήνα Ιούλιο ή Αύγουστο του 1982. Οι περιορισμοί αυτοί συνδυάστηκαν με τις άδειες των εργαζομένων που δόθηκαν αναγκαστικά στην περίοδο των περιορισμών.

4) Βελτίωση των καυσίμων

Από 1-10-82 βελτιώθηκε η ποιότητα του μαζούτ που χρησιμοποιείται από την βιομηχανία με τη μείωση της περιεκτικότητας σε θείο από 1% σε 0,7% κατά βάρος.

Επίσης από 1-12-82 μειώθηκε η περιεκτικότητα σε θείο από 0,8% σε 0,3% κατά βάρος για το ντήζελ που διατίθεται για τη θέρμανση και την κίνηση.

Από 1-6-83 μειώθηκε σημαντικά η περιεκτικότητα της βενζίνης σε μόλυβδο, από 0,4 MG/1 σε 0,15 MG/1.

5) Μελέτες περιβαλλοντολογικών επιπτώσεων

Εφαρμόσθηκε το Π.Δ. 1180/81 που πρόβλεπε την υποβολή μελετών περιβαλλοντολογικών επιπτώσεων από τις πιο ρυπογόνες βιομηχανίες.

6) Κλιμάκια Ελέγχου

Ιδρύθηκαν 22 ΚΕΠΠΕ (Κλιμάκια Ελέγχου Ποιότητας Περιβάλλοντος) που εγκαθίστανται στις Νομαρχίες.

7) Μέτρα για τα αυτοκίνητα

Εγινε η πλήρης εναρμόνιση της νομοθεσίας με τις οδηγίες της ΕΟΚ για τα αυτοκίνητα, και ιδρύθηκαν τα 4 πρώτα ΚΤΕΟ (Κέντρα Τεχνικού Ελέγχου Οχημάτων) που μεταξύ των άλλων θα ελέγχεται και η ποιότητα καυσαερίων.

Εφαρμόζεται επίσης η σταδιακή ανανέωση του στόλου των λεωφορείων και των τρόλεϋ.

8) Μελέτες

Γίνονται μελέτες για την τεκμηρίωση μέτρων τόσο από τεχνικής όσο και οικονομικής πλευράς.

Τα συστατικά που προκαλούν την αλλοίωση του αέρα είναι άλλα αέρια, άλλα στερεά και

άλλα υγρά.

Στα αέρια ανήκουν τα προϊόντα πλήρους ή ατελούς καύσης (που τα προϊόντα της είναι και τα πιο επικίνδυνα για τους ζώντες οργανισμούς). Αυτά είναι το μονοξειδίο και διοξειδίο του άνθρακα, το διοξειδίο του θείου, τα οξείδια του αζώτου και ορισμένων υδρογονανθράκων. Ορισμένα απορρίμματα όπως ο μόλυβδος από τις εξατμίσεις των αυτοκινήτων απορροφούνται από τους ζωντανούς οργανισμούς και συγκεντρώνονται. Ολοι μας ξέρουμε πως ο αέρας των πόλεων πολλές φορές δεν αναπνέεται.

Στα στερεά ανήκουν σκόνες διαφόρων χημικών συνθέσεων, οι σκόνες που προκαλούν οι κατασκευές, οι κατεδαφίσεις, ο άνεμος που φυσά στην ακαλλιέργητη γη κ.λπ. Η σκόνη είναι πάντα δυσάρεστη, και είναι επικίνδυνη σε μεγάλη δόση (η πυριτίση των μεταλλορύχων) ή όταν περιέχει ορισμένα προϊόντα (π.χ. αμίαντο). Η σκόνη αποτελεί ένα φράγμα στην ηλιακή ακτινοβολία. Η φυσική σκόνη, τα σωματίδια από χώμα ή άμμο, είναι αποτέλεσμα κακής χρήσης της γης και δείγμα ότι η βλάστηση δεν μπορεί να συγκρατήσει το επιφανειακό στρώμα της σκόνης.

Στα υγρά ανήκουν τα διάφορα αιωρούμενα σταγονίδια που προέρχονται κύρια από βιομηχανικές δραστηριότητες.

Η ατμοσφαιρική ρύπανση των πόλεων γίνεται περισσότερο αντιληπτή και ανυπόφορη όταν οι μετεωρολογικές συνθήκες είναι τέτοιες που οι αέριοι ρύποι να μη μπορούν να διασκορπισθούν και αραιωθούν εύκολα στην ατμόσφαιρα με τα ανωδικά θερμαινόμενα ρεύματα, όταν δηλαδή παρατηρείται αύξηση της θερμοκρασίας με το ύψος, τότε τα κάθε ρεύματα σταματούν. Το στρώμα που παρατηρείται αύξηση της θερμοκρασίας με το ύψος λέγεται "ζωνή αναστροφής" και είναι αδιαπέραστη από τα κατακόρυφα ρεύματα που είναι από κάτω της. Έτσι οι μολυντές εγκλωβίζονται κάτω από το στρώμα αναστροφής και εξαπλώνονται και έτσι σιγά - σιγά κατεβαίνουν σε επίπεδα αναπνοής και προκαλείται το γνωστό νέφος.

Παρά το γεγονός ότι όλοι μιλάμε για το νέφος της Αθήνας, είναι επίσης σημαντικό ζήτημα το νέφος στη Θεσσαλονίκη, Πτολεμαΐδα, Βόλο, Καβάλα και ασκούνται πιέσεις ώστε το πρόβλημα να ανακουφιστεί πριν πάρει τις διαστάσεις των Αθηνών.

Η ατμοσφαιρική ρύπανση των πόλεων είναι κατά κανόνα μεγαλύτερη τον χειμώνα όταν λειτουργούν οι κεντρικές θερμάνσεις των κατοικιών. Επίσης το ύψος της ρύπανσης αλλάζει από ώρα σε ώρα. Έτσι τις ώρες της κυκλοφοριακής αιχμής, ιδίως το πρωί, αυξάνεται. Αύξηση των αυτοκινήτων σημαίνει και αύξηση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης.

Η μολυσμένη ατμόσφαιρα έχει κακές επιπτώσεις στην ανθρώπινη υγεία. Τα αποτελέσματα

είναι ακόμα και θανατηφόρα. Για παράδειγμα οι κάτοικοι των Αθηνών παρατηρούν χαμηλές ορατότητες, κομμάρες, ερεθισμούς στα μάτια, φράξιμο του λαιμού και της μύτης, γενικά αναπνευστικά προβλήματα. Υπάρχουν συσσωρευμένες ενδείξεις βλάβης υγείας των παιδιών, ηλικιωμένων, ευπαθών σε χρόνιες αναπνευστικές και καρδιοαγγειακές παθήσεις και παρατηρούνται αυξημένοι αριθμοί εισαγωγών στα Νοσοκομεία τις ημέρες των αυξημένων ατμοσφαιρικών ρύπων.

Εκτός από τον κίνδυνο που διατρέχει η υγεία των ζώντων οργανισμών από την ατμοσφαιρική ρύπανση, έχουμε και καταστρεπτικές επιπτώσεις πάνω στα υλικά αντικείμενα που είναι εκτεθειμένα σ' αυτή π.χ. το διοξείδιο του θείου καταστρέφει τα μάρμαρα μετατρέποντάς σε γύψο. Γι' αυτό και άρχισαν επείγουσες ενέργειες συντήρησης και διάσωσης των μνημείων της ακρόπολης πριν χρόνια.

Τέλος, η ατμοσφαιρική ρύπανση προκαλεί σημαντικές αλλαγές στο κλίμα των αστικών περιοχών που σύμφωνα με τις προβλέψεις των ειδικών θα έχουν μελλοντικά επιπτώσεις στο παγκόσμιο κλίμα με απρόβλεπτες ακόμα συνέπειες. Μιλούν για "φαινόμενο θερμοκηπίου" κ.λπ.

III. 3. ΑΠΟΡΡΙΜΜΑΤΑ

α. Το πρόβλημα

Πριν λίγες δεκαετίες η ελληνική επαρχία με το σχεδόν αποκλειστικά αγροτικό χαρακτήρα της δεν είχε κανένα ουσιαστικό πρόβλημα απορριμμάτων γιατί όλα σχεδόν τα κατάλοιπα ήταν χρήσιμα και ανακυκλώνονταν. Σταδιακά με τη δημιουργία πολλών αστικών κέντρων, τη συνεχή αύξηση του τουρισμού, την αλλαγή των καταναλωτικών συνηθειών ακόμα και στο τελευταίο χωριό και την εμφάνιση υλικών μιας χρήσης, το πρόβλημα παρουσιαζόταν όλο και οξύτερο. Επρεπε να βρεθεί λύση για τις εκατοντάδες χιλιάδες τόννους απορριμμάτων, που παρήγοντο σε όλη την Ελλάδα.

Οι πόλεις αναγκάστηκαν να οργανωθούν συγκεντρώνοντας όπως - όπως τα απορρίμματα και μεταφέροντας τη ρύπανση σε κάποιο σημείο ανεξέλεγκτης απόρριψης. Οι επιπτώσεις στο περιβάλλον από ένα χώρο ανεξέλεγκτης απόρριψης είναι γνωστοί: Προβλήματα δημόσιας υγείας, ρύπανση νερών, αέρας με δυσοσμίες, αυταναφλέξεις - που στάθηκαν μάλιστα πολλές φορές αιτίες εκτεταμένων πυρκαγιών κ.λπ. Εξαίρεση αυτού του κανόνα αποτελούν εκτός βέβαια από την Αθήνα, ελάχιστες επαρχιακές πόλεις. Αντίθετα τα περισσότερα χωριά ακόμα και σήμερα δεν οργάνωσαν ούτε τη συλλογή - μεταφορά των απορριμμάτων τους σε κάποιο χώρο έστω ανεξέλεγκτο. Ετσι όσα απορρίμματα οι κάτοικοι δεν θέλουν ή δεν μπορούν να χρησιμοποιήσουν ή να διαθέσουν μόνοι τους, τα βρίσκουμε συνήθως στις κοντινές ρεματιές του χωριού. Αποτέλεσμα όλων των παραπάνω είναι να υπάρχουν σήμερα στην Ελλάδα 5.000 χώροι ανεξέλεγκτης απόρριψης. Την εικόνα την ανεξέλεγκτης απόρριψης τη συναντάμε σε

μικρότερη κλίμακα πολλές φορές επίσης και στις ακτες μας, στα δάση και στους δρόμους. Αυτή την εικόνα πρέπει να την αλλάξουμε το συντομότερο δυνατό. Προϋπόθεση γι αυτό είναι η ύπαρξη μιας ξεκάθαρης στρατηγικής και η συνεργασία του κράτους, της Τ.Α. και του σωστά ενημερωμένου πολίτη.

β. Θεσμικό πλαίσιο

β1. Με την υπάρχουσα νομοθεσία η κάθε μία από τις 6.000 κοινότητες, ακόμα και αυτή που έχει ελάχιστους κατοίκους, πρέπει να βρει μόνη της λύση. Γι αυτή την περίπτωση πρέπει να φανταστούμε μία μίνι υπηρεσία συλλογής και διάθεσης σε κάθε κοινότητα.

β2. Μια άλλη λύση είναι περισσότερες κοινότητες να δημιουργήσουν ένα σύνδεσμο για την από κοινού οργάνωση συλλογής και διάθεσης.

β3. Μια παραπλήσια με την παραπάνω λύση είναι να εξυπηρετηθούν πολλές κοινότητες, δημιουργώντας επίσης σύνδεσμο με βάση τον πλησιέστερο Δήμο, που όπως προαναφέρθηκε, διαθέτει κάποια υποδομή για τη συλλογή.

β4. Υπάρχει τέλος η λύση με βάση τη διοικητική διαίρεση (Νομαρχία) ή γεωγραφική διαίρεση (νησί) και την αντίστοιχη Τοπική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων να δημιουργηθεί ένας ενιαίος φορέας, ανεξάρτητα αν σε μερικές περιπτώσεις θα διαθέτει περισσότερα του ενός σημεία εκκίνησης των αυτοκινήτων και εγκαταστάσεις διάθεσης. Σημειώνεται ότι ο μέγιστος πληθυσμός μιας Νομαρχίας είναι 80.000 κάτοικοι.

Τα κριτήρια για την αξιολόγηση των εναλλακτικών λύσεων είναι κύρια περιβαλλοντικά, οικονομικά και ποιότητας υπηρεσιών. Ο κατά το δυνατό μικρότερος αριθμός χώρων (εγκαταστάσεων) διάθεσης, είναι προφανώς ένας περιβαλλοντικός στόχος. Σε λίγους χώρους είναι δυνατό να εξασφαλίσουμε σύντομα ικανοποιητικές συνθήκες λειτουργίας. Αν δεχθούμε κάθε κοινότητα να έχει το δικό της χώρο διάθεσης είναι σαν να δεχόμαστε 6.000 πηγές ρύπανσης που είναι δύσκολο να ελεγχθούν.

Από οικονομική άποψη μας συμφέρει να δημιουργούμε μεγάλες μονάδες. Ένα σύγχρονο απορριμματοφόρο μπορεί σε 1 δρομολόγιο να καλύψει σύμφωνα με εκτιμήσεις την ημερήσια παραγωγή 8-10.000 κατοίκων περίπου.

Από πλευράς εξυπηρέτησης του πολίτη και ποιότητας υπηρεσιών είναι προφανές ότι μια μικρή υπηρεσία βρίσκεται πιο κοντά στον πολίτη, αλλά από την άλλη πλευρά δεν έχει την ευελιξία να ανταποκριθεί σε περιπτώσεις βλαβών - συντήρησης, ασθένειας προσωπικού γιατί της λείπουν οι εφεδρείες, ούτε μπορεί να στελεχωθεί με το καλύτερο δυνατό διοικητικό προσωπικό.

Από τα παραπάνω, η τελευταία λύση εμφανίζει πολλά πλεονεκτήματα. Παραδεκτή είναι και η 3η εφόσον βέβαια καλύπτει μια ευρύτερη περιοχή, γιατί επιτρέπει στο Σύνδεσμο ή τη Διαδημοτική Επιχείρηση να διαθέτει κάποια εφεδρεία σε οχήματα και προσωπικό. Η οριοθέτηση της περιοχής είναι προφανώς απόφαση που θα παρθεί σε τοπικό επίπεδο και γι αυτό προϋπόθεση του σχεδιασμού είναι να υπάρξει, προτού γίνει η τεχνικοοικονομική μελέτη και παρθούν τελικές αποφάσεις, μια κατ' αρχή τοποθέτηση της Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων σχετικά με το μέγεθος και την έκταση των φορέων που θα έβλεπε σκόπιμο να δημιουργηθούν.

Επιλογή μεθόδου διάθεσης

Οι χρησιμοποιούμενες παντού μέθοδοι διάθεσης είναι τρεις: Η υγειονομική ταφή, η βιοσταθεροποίηση (ή λιπασματοποίηση) και η καύση. Στην Κεντρική Ευρώπη θάβονται τα 78% των απορριμμάτων, λιπασματοποιούνται τα 2% και καίγονται τα 20%.

1. Υγειονομική ταφή

Είναι η πιο απλή και οικονομικά παραδεκτή μέθοδος διάθεσης. Με τη μέθοδο αυτή, τα απορρίμματα διαστρώνονται και στη συνέχεια σκεπάζονται με χώμα. Η διαμόρφωση του χώρου πρέπει να γίνει με τέτοιο τρόπο που μετά την πλήρωσή του να μη τραυματίζεται το τοπίο αλλά αντίθετα με δενδροφυτεύσεις να αναβαθμίζεται όπου αυτό είναι δυνατό. Απαραίτητη προϋπόθεση για την επιλογή του χώρου είναι η καταλληλότητά του από υδρογεωλογική σκοπιά. Στη διάρκεια λειτουργίας του χώρου πρέπει να γίνεται έλεγχος των στραγγισμάτων που δημιουργούνται από τα νερά της βροχής ώστε οι επιδράσεις να ελαχιστοποιούνται.

γ2. Βιοσταθεροποίηση

Με αυτή τη μέθοδο παράγεται ένα προϊόν (COMPOST) που χρησιμοποιείται σαν βελτιωτικό του εδάφους. Με τη βιοσταθεροποίηση μιμούμαστε ουσιαστικά τη φύση στην αποσύνθεση των νεκρών φυτικών και ζωικών ουσιών, με τεχνητά όμως μέσα επιτυγχάνονται οι βιολογικές διαδικασίες. Το προϊόν δεν είναι συνήθως απαλλαγμένο από κομμάτια πλαστικού, γυαλιού κ.λπ., περιέχει και επικίνδυνες ουσίες πολλές φορές, πράγμα που περιορίζει τη ζήτησή του και εφαρμογή του στη γεωργία. Ένα άλλο σημείο πολύ βασικό είναι ότι η μέθοδος αυτή αφήνει και κατάλοιπα της τάξης του 20-30% του αρχικού όγκου των απορριμμάτων, που σημαίνει ότι απαιτείται και για την εφαρμογή της μεθόδου αυτής χώρος για υγειονομική ταφή των καταλοίπων.

γ3. Καύση

Με τη μέθοδο αυτή επιτυγχάνεται μια σημαντική μείωση του όγκου των απορριμμάτων

(φθάνει περίπου το 10% του αρχικού όγκου). Τα κατάλοιπα αυτά πρέπει να διατεθούν με τη μέθοδο της υγειονομικής ταφής σε ένα μικρότερο βέβαια χώρο απ' αυτόν που θα απαιτούσε η απευθείας ταφή των απορριμμάτων. Η μέθοδος αυτή είναι πολύπλοκη και ιδιαίτερα δαπανηρή.

γ4. Σύγκριση των τριών μεθόδων

- Η μέθοδος της υγειονομικής ταφής είναι ασύγκριτα η οικονομικότερη μέθοδος και μπορεί να αρχίσει να εφαρμόζεται σταδιακά χωρίς μεγάλες επενδύσεις. Η τυχόν επιλογή των 2 άλλων μεθόδων θα απαιτούσε μεγάλες δαπάνες και συναλλαγματικό κόστος που σήμερα είναι έξω από τις δυνατότητες της ελληνικής οικονομίας. Πέρα απ' αυτό η εφαρμογή π.χ. της καύσης θα επιβάρυνε σημαντικά τα ανταποδοτικά τέλη με κίνδυνο να μην υλοποιηθούν τα προγράμματα δημιουργίας νέων φορέων.

- Από τεχνικής πλευράς η μέθοδος της υγειονομικής ταφής είναι απλή, δεν απαιτεί ιδιαίτερα έμπειρο προσωπικό και μπορεί να εφαρμόζεται σταδιακά έχοντας ενδιάμεσους στόχους, και δίνοντας στην αρχή έμφαση στα πιο σημαντικά θέματα προστασίας περιβάλλοντος. Αντίθετα η μέθοδος π.χ. καύσης μπορεί να στερήσει το σύστημα από ευελιξία επειδή παρουσιάζονται σύνθετα τεχνικά προβλήματα.

- Από οργανωτικής πλευράς και υποδομής των κρατικών υπηρεσιών και της Τ.Α. δεν είναι σκόπιμο να προωθηθούν την επόμενη πενταετία σύνθετες λύσεις. Είναι σχεδόν βέβαιο ότι αν ένας Δήμος αναλάβει πρωτοβουλία για μια μονάδα π.χ. λιπασματοποίησης θα διαθέτει δύσκολα το προϊόν γιατί λείπει ακριβώς αυτή η υποδομή. Αξίζει να αναφερθεί ότι σε χώρες της Κεντρικής Ευρώπης οι περισσότερες εγκαταστάσεις λιπασματοποίησης είναι προβληματικές και δεν μπορούν να διαθέσουν το προϊόν τους. Αυτό το κενό ελπίζουμε να καλυφθεί όσο είναι δυνατόν με την πειραματική μονάδα ανακύκλωσης που οργανώνεται στην Αθήνα από τον Ενιαίο Σύνδεσμο Δήμων και Κοινοτήτων με τη βοήθεια του ΥΠΕΧΩΔΕ και που την πορεία της θα παρακολουθήσουν όλοι οι ενδιαφερόμενοι φορείς.

- Από περιβαλλοντική σκοπιά και οι 3 μέθοδοι έχουν μειονεκτήματα, καμιά δεν είναι πανάκεια και γι αυτό εξάλλου στρατηγικός στόχος στο θέμα της διαχείρισης των απορριμμάτων είναι η μείωση του άγχους τους στο ελάχιστο με την ανακύκλωση.

Συμπερασματικά, η προώθηση σε εθνική κλίμακα της υγειονομικής ταφής σε καλά οργανωμένους χώρους όσο το δυνατό λιγότερους, είναι η προσφορότερη λύση. Ταυτόχρονα είναι και μια επείγουσα ανάγκη για να απαλλαχθούμε από τους χιλιάδες χώρους ανεξέλεγκτης απόρριψης.

δ. Οργάνωση και εφαρμογή

δ1. Στελέχωση

Για να μπορέσουν οι Νομαρχίες και οι Τοπικές Ενώσεις Δήμων και Κοινοτήτων σε όλη την Ελλάδα να καταστρώσουν και εφαρμόσουν τα προγράμματά τους, χρειάζονται στην αρχική τουλάχιστον φάση, στήριξη. Γι' αυτό σε κεντρικό επίπεδο θα λειτουργεί μια επιτροπή για να καλύπτει επιτελικά το θέμα σ' όλες του τις διαστάσεις (τεχνικό, θεσμικό, χρηματοδοτικό). Στα πλαίσια αυτής της επιτροπής ο ρόλος της Ελληνικής Εταιρείας Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης είμαστε βέβαιοι ότι θα είναι καταλυτικός. Σε τοπικό επίπεδο, Νομαρχία (Τ.Ε. Δήμων και Κοινοτήτων) ή νησί πρέπει να ορισθεί ένας υπηρεσιακά υπεύθυνος για να προωθήσει το πρόγραμμα. Είναι προφανές ότι η εμπειρία αυτού του ατόμου, θα είναι πολύτιμη για κάθε νεοσύστατο φορέα.

δ2. Τεχνικοοικονομική μελέτη

Προϋπόθεση για τη δημιουργία ενός νέου φορέα ή φορέων σε ένα νομό είναι η ύπαρξη μιας τεχνικοοικονομικής μελέτης. Αυτή η μελέτη μπορεί να γίνει σε λογικό χρόνο είτε με ανάθεση είτε από τον υπεύθυνο που όρισε η Τοπική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων με τη συνδρομή της κεντρικής επιτελικής επιτροπής. Οι επενδύσεις και το ετήσιο κόστος που συνεπάγονται οι διάφορες εναλλακτικές λύσεις είναι βασικό κριτήριο για να παρθεί η απόφαση σε τοπικό επίπεδο.

δ3. Καθορισμός ανταποδοτικών τελών

Με βάση τα παραπάνω και με δοσμένο το χρηματοδοτικό πλαίσιο (επιδοτήσεις, δανειοδοτήσεις) που καθορίζονται κεντρικά υπολογίζονται τα ετήσια έξοδα της επιχείρησης που είναι κύρια έξοδα προσωπικού, αυτοκινήτων, διοίκησης και λειτουργίας του χώρου διάθεσης. Για τον καταμερισμό των ανταποδοτικών τελών εφαρμόζεται η αρχή "ο ρυπαίνων πληρώνει" καθώς και κοινωνικά κριτήρια. Στην Ελλάδα όπως είναι γνωστό ισχύει το σύστημα να καθορίζονται τα τέλη με βάση τα τετραγωνικά μέτρα κατοικίας κάτι που σαφώς αποτελεί κοινωνικό κριτήριο. αφού είναι γνωστό ότι οι λιγότερο εύπορες οικογένειες κατοικούν σε λιγότερα τετραγωνικά μέτρα. Πέραν αυτού είναι πολύ απλό στην εφαρμογή του επειδή η ΔΕΗ διαθέτει τέτοια στοιχεία γιατί όλες οι κοινότητες επιβάλλουν τέλη φωτισμού, με βάση τα τετραγωνικά μέτρα του κάθε σπιτιού.

Προϋποθέσεις για την κοινωνική αποδοχή των ανταποδοτικών τελών είναι οι μιν πόλεις να σταθούν περίπου στο σημερινό κόστος, πράγμα που με τη νέα οργάνωση και παρ' όλο ότι θα υπάρξουν νέα έξοδα για την υγειονομική ταφή είναι σχετικά εύκολο, οι δε καθαρά αγροτικές κοινότητες που δεν έχουν συνηθίσει στο θεσμό των ανταποδοτικών τελών και που

παράγουν εξ' άλλου και λιγότερα απορρίμματα ανά κάτοικο, να πληρώνουν ένα λογικό ποσό που με βάση την αρχή "ο ρυπαίνων πληρώνει" θα είναι μικρότερο από τις πόλεις. Με άλλα λόγια, ίσως χρειαστεί μια κλιμάκωση των ανταποδοτικών τελών ανάλογα με το χαρακτήρα της περιοχής.

δ4. Πειραματικές εφαρμογές

Για να καθοριστεί το σύστημα συλλογής, πρέπει αφού ο φορέας αντιμετωπίσει το καυτό πρόβλημα της ανεξέλεγκτης απόρριψης να πειραματιστεί πάνω σε διάφορα συστήματα. Κάτι τέτοιο δεν κοστίζει, ενώ εξασφαλίζει απόλυτα την επιλογή της προσφορότερης λύσης με τη συμμετοχή του πολίτη.

Οι μέχρι τώρα εμπειρίες του ΥΠΕΧΩΔΕ

Στα πλαίσια της εξάλειψης της ανεξέλεγκτης απόρριψης και εφαρμογής της παραπάνω στρατηγικής, έχουν ήδη ξεκινήσει τα εξής προγράμματα:

Στην Κεφαλλονιά δημιουργήθηκε διαδημοτική επιχείρηση και εφαρμόζεται πλήρες πρόγραμμα διαχείρισης των απορριμμάτων στους Δήμους και στις Κοινότητες του νησιού. Τα απορρίμματα συλλέγονται από τον ενιαίο φορέα με προγραμματισμένα δρομολόγια και μεταφέρονται σε κατάλληλα διαμορφωμένο χώρο διάθεσης. Το παράδειγμα της Κεφαλονιάς απέδειξε ότι οι συνθήκες για μια συνδιαχείριση Δήμων και Κοινοτήτων στην Ελλάδα είναι ώριμες. Απλά χρειάζεται τεκμηρίωση των προτάσεων και ενημέρωση των κοινοτήτων και του πολίτη.

Για τα πλέον προβληματικά σε σχέση με τη διαχείριση απορριμμάτων νησιά του Αιγαίου, έχει εξασφαλιστεί από το πρόγραμμα της ΕΟΚ, χρηματοδότηση 220 εκ. εκτός ποσόστωσης για μηχανολογικό εξοπλισμό και έργα υποδομής. Ηδη έχει ολοκληρωθεί το πρώτο στάδιο του παραπάνω προγράμματος, ενώ παράλληλα, έχει συσταθεί ο Αναπτυξιακός Σύνδεσμος Νότιας Ρόδου και είναι σε εξέλιξη η δημιουργία συνδέσμων στα υπόλοιπα νησιά.

Τελικά, είναι γνωστό σ' όλους μας το φοβερό οπτικό θέαμα που δημιουργεί η συσσώρευση σκουπιδιών.

Εκτός αυτού όμως η συσσώρευση σκουπιδιών προκαλεί μόλυνση του περιβάλλοντος γιατί σ' αυτά αναπτύσσονται τα μικρόβια γρήγορα και πολύ εύκολα, με αποτέλεσμα να μεταδίδονται αρρώστιες στους ανθρώπους.

Σίγουρα την βασική ευθύνη για τη σωστή απομάκρυνση των σκουπιδιών την φέρει το κράτος. Αυτό δεν σημαίνει ότι εμείς δεν μπορούμε να προσφέρουμε τίποτα και ότι δεν είμαστε

υπεύθυνοι για την άσχημη κατάσταση που επικρατεί. Αποτσιγάρα, τσιγαρόκουτα, σοκολατόχαρτα, τενεκεδάκια κόκα - κόλας, παλιόχαρτα, εισιτήρια, κυπελάκια παγωτού τα αφήνουμε, τα πετάμε, τα ξεχνάμε διάσπαρτα στις ακτές, στα πεζοδρόμια, στους δρόμους, στις στάσεις των λεωφορείων. Παντού. Ελπίζοντας τί; Ποιός θα τα μαζέψει; Ο άνεμος συνήθως που φυσά τα διασκορπίζει αντί να τα συγκεντρώνει κάνοντας τον τόπο μας ένα εκτεταμένο σκουπιδότοπο. Θλίβερό θέαμα, που εκθέτει τη ράτσα μας στα μάτια και στις συνειδήσεις των εκατομμυρίων ξένων τουριστών που κάθε χρόνο ξεκινούν για να απολαύσουν τις ηλιόλουστες καθαρές ακτές και την πεντακάθαρη θάλασσα που οι αφίσσες του ΕΟΤ διαφημίζουν.

Είναι δυνατόν να χρειάζονται αφίσσες σαν και αυτή που πάνω σ' ένα κουτάκι κόκα - κόλας γράφει "βοήθα και συ"!

Ας μην αναπαυόμαστε ότι οι δημοτικές αρχές είναι οι υπεύθυνες υπηρεσίες που πρέπει να φροντίζουν για την καθαριότητα των κοινόχρηστων χώρων. Ενας δημόσιος χώρος που τον χρησιμοποιούμε για μεγάλο διάστημα, αξίζει τις φροντίδες μας τόσο, όσο και η κατοικία μας. Αλλιώς είναι σα μόνοι μας να παραιτούμαστε από την ελευθερία και την ευθύνη μας και να αναθέτουμε και τα δύο στους ειδικούς.

II. 5. ΘΟΡΥΒΟΣ - ΗΧΟΡΥΠΑΝΣΗ

Άλλη μορφή αλλοίωσης του περιβάλλοντος είναι ο θόρυβος. Είναι το ίδιο επικίνδυνη η μορφή αυτή όσο και η ρύπανση της ατμόσφαιρας και της θάλασσας. Ενώ οι δύο άλλες επιδρούν άμεσα στην σωματική υγεία του ανθρώπου και συντελούν στην έξαρση των περισσότερων μολυσματικών αρρωσιών, ο θόρυβος επιδρά κύρια στο νευρικό σύστημα και εμφανίζεται σαν αϋπνία, εκνευρισμός, δυσκολία συγκέντρωσης της σκέψης, κόπωσης, κώφωση κ.λπ.

Πηγές θορύβου είναι το αυτοκίνητο, οι μοτοσυκλέτες, τα μηχανάκια, τα αεροπλάνα, τα ραδιόφωνα, τα ηχητικά όργανα και οι ίδιοι οι άνθρωποι.

Όσοι κατοικούν κοντά στα αεροδρόμια γνωρίζουν καλά τους κινδύνους από τους οποίους απειλούνται. Τα υπερηχητικά δε αεροπλάνα θα χειροτερέψουν τα πράγματα.

Υπάρχει τεχνική γιατρείας του προβλήματος σαν πρώτη και εύκολη λύση. Δενδροστοιχίες, μονωτικά ήχου, σιγαστήρες.

Ολέθρια είναι τα αποτελέσματα με την τελειοποίηση και εκλαΐκευση των μεγαφώνων με τα οποία διαφημίζονται προϊόντα με την ταυτόχρονη δημιουργία καταλλήλου κλίματος με μουσική.

Θεληματική υπερβολή της έντασης του ήχου, επίσης, γίνεται και όταν θέλουμε να μεταδοθούν χρήσιμες πληροφορίες π.χ. σε αεροδρόμια για τις αφίξεις και αναχωρήσεις όλων των δρομολογίων ενών τα βγάζει, εξ ίσου πάρα πολύ καλά κανείς πέρα και στους σιδηροδρομικούς σταθμούς όπου υπάρχουν μόνο αναρτημένοι πίνακες. Γενικά αφεθήκαμε να μας ζαλίζει το καινούργιο, η ευκολία και ο επιβλητικός χαρακτήρας της τεχνικής. Αν και όταν αντικαταστήσουμε αυτή την τεχνική, με απλές οπτικές τεχνικές, σίγουρα θα έχουμε κάνει πραγματική πρόοδο.

Εκεί που το ζήτημα είναι πιο λεπτό, είναι τί να κάνουμε με το θόρυβο που ξεσηκώνουν μερικοί για να διασκεδάσουν και που τον επιβάλλουν στους άλλους, π.χ. τα τρανζίστορς στους δημόσιους χώρους, δρόμους, στις παραλίες και τα ηλεκτρονικά στα καφενεία και τα εστιατόρια. Μια μόνο ελπίδα υπάρχει αν αντί για την αρνητική παθητικότητα της ακρόασης της μουσικής ξαναγουρίσουμε στην θετική ενεργητικότητα τού να παίζουμε μουσική και να τραγουδάμε οι ίδιοι. Ας ελπίσουμε ότι κάποτε θα μπορούχίσουμε τα παιχνίδια με τους ενισχυτές και τα άλλα ηλεκτρονικά ζιζάνια.

Γενικά οι Έλληνες είναι σαν σύνολο στις καθημερινές τους ασχολίες μάλλον ζωηροί και μερικές φορές θορυβώδεις. Κανένας δεν θα θεωρούσε ένα ελληνικό καφενείο, μια υπαίθρια αγορά, ένα δρόμο ή μια παραλία κολυμβητών σαν μέρη που σπάνια υπάρχει θόρυβος, παρόλο που τα τελευταία χρόνια έχει αρχίσει ο θόρυβος να ενοχλεί και μας τους ίδιους. Εκτός από τα αστικά κέντρα, όπου ο θόρυβος κατά την διάρκεια της ημέρας είναι απελπιστικός, έχει αρχίσει να επεκτείνεται και στις μικρότερες πόλεις και στα τουριστικά θέρετρα. Οι οικοδομικές δραστηριότητες, ο οικιακός μηχανολογικός εξοπλισμός, είναι άλλες σοβαρές πηγές ψηλών θορύβων. Το δε πρόβλημα οξύνεται από την έλλειψη ζωνών χρήσης γης και δραστηριοτήτων, και από την υποβαθμισμένη ηχομόνωση των κτιρίων.

Υπάρχουν ορισμένοι νόμοι και κανονισμοί που αφορούν τις περιοχές, τις ώρες και την ένταση του επιτρεπόμενου θορύβου, όμως η εφαρμογή τους είναι ανεπαρκής. Θα πρέπει να γίνει σχετική διαφωτιστική εκστρατεία για να τονισθούν οι συνέπειες των υπερβολικών θορύβων.

II. 6. ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Τα συμπτώματα της αποσάθρωσης του πολεοδομικού περιβάλλοντος είναι πολλαπλά, φανερά και τόσο γνωστά που αρκεί μόνο μια απαρίθμισή τους. Φαινόμενα που παρουσιάζονται στις μεγάλες πόλεις. Είναι οι μεγάλες πληγές, οι τρώγλες, τα ανθυγιεινά υπόγεια, τα παραπήγματα, ο μολυσμένος αέρας, η ελάττωση του πράσινου, η καταστροφή των γύρω δασών - πνευμόνων, οι μεγάλοι αστικοί αυτοκινητόδρομοι, τα χπισμένα πεζοδρόμια, οι

ταιμενταρισμένες αυλές, η ανυπαρξία γειτονιάς, τα παρκαρισμένα αυτοκίνητα, οι μεγάλες αποστάσεις, η ανωνυμία που, από κάποιο σημείο και έπειτα, παύει πια να αποτελεί σημαντική προστασία της ατομικής ελευθερίας και γίνεται μόνωση φυλακής.

Διάφοροι τόποι και γειτονιές με ιστορική αξία ή και απλά με "χάρη" εξαφανίζονται κάτω από την πίεση των οικοδομικών επιχειρήσεων. Το δύσκολο είναι να υπερασπίσει κανείς και να προστατεύσει τους τόπους και τους οικισμούς που έχουν μόνο "χάρη". Οι ιστορικοί τόποι δέχονται μια σχετική προστασία από διάφορους σχετικούς νόμους.

Είναι από τους ειδικούς διαπιστωμένο πως οι πολεοδομικές εκτάσεις αυξάνουν την επιθετικότητα και την εγκληματικότητα. Κυριότερη αιτία θεωρείται ο συνωστισμός. Οι παρατηρήσεις έχουν γίνει τόσο πάνω σ' ανθρώπους, όσο και πάνω στα ζώα. Έτσι πολλές συνοικίες, τώρα πια και στις μεγάλες ελληνικές πόλεις δεν είναι ασφαλείς την νύχτα και τα βράδια.

Η αρχιτεκτονική μας κληρονομιά, τα πνευματικά μνημεία, οι αρχαιολογικοί μας θησαυροί, κατάλοιπα μακρόχρονης ιστορίας του τόπου μας, αντικείμενα, κατασκευές και ολόκληροι πολλές φορές οικισμοί, είναι ξαπλωμένοι σ' όλη τη χώρα, και βρίσκονται κάτω από δυσβάστακτη πίεση από δραστηριότητες και χρήσεις γης που μέχρι τώρα περιγράψαμε σ' άλλα κεφάλαια.

Οι υπάρχοντες νόμοι ενώ στοχεύουν στην προστασία των αρχαιοτήτων αυτών καθ' αυτών, έχουν λίγη αξία σαν προστάτες του χώρου που περιβάλλει τις αρχαιότητες.

Από την άλλη μεριά ανυπολόγιστη είναι η ζημιά που η ρύπανση με την επίδραση των οξειδίων του θείου και του αζώτου επιφέρει πάνω στα μάρμαρα. Υπάρχουν όμως κι άλλου είδους ζημιές και διαβρώσεις. Υπάρχει η υπεξαίρεση και κλοπή αντικειμένων κάθε μεγεθους από διάφορα ευρήματα και μνημεία όλων των περιόδων αρχαία, μεσαιωνικά, βυζαντινά. Υπάρχει η διαβρωτική επίδραση των ποδιών των επισκεπτών, των δονήσεων του κυκλοφοριακού φόρτου, η δράση της βροχής και της ηλιακής ακτινοβολίας κ.ο.κ.

Συχνά όμως η φθορά της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς οφείλεται στο φόρτο της ανάπτυξης και της εκμετάλλευσης των χώρων για εμπορικούς λόγους με την μορφή της ανάπτυξης που απαιτεί αλλαγή της χρήσης της γης και των δραστηριοτήτων. Έτσι το γρήγορο κέρδος και η κοντόφθαλμη εκμετάλλευση επιφέρει την ολική παρακμή των παραδοσιακών οικισμών και κτιρίων αρχιτεκτονικής και ιστορικής σημασίας.

Και σ' αυτή την περίπτωση η διαφώπιση του κοινού και οι κατάλληλες κινήσεις θα μπορούσαν να βοηθήσουν στην ικανοποίηση πολλών στόχων, συνυφασμένων με την προστασία, συντήρηση και προώθηση των θησαυρών αυτών.

Γ' ΜΕΤΡΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

I. Ε.Ο.Κ. - ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

Στα κράτη - μέλη της ΕΟΚ, για πρώτη φορά, στις αρχές της δεκαετίας '60-70, ορισμένα άτομα άρχισαν να οργανώνουν "πρωτοβουλίες πολιτών" και να επισημαίνουν τις καταστροφικές συνέπειες της απερισκεπτης νοοτροπίας, που μέχρι εκείνη τη στιγμή, επικρατούσε στην Ευρώπη. Η νοοτροπία αυτή αφορούσε την άποψη ότι τα αποθέματα των φυσικών πόρων για ανάπτυξη της οικονομίας ήταν ανεξάντλητα και δεν κόσπιζαν.

Πόλεις, βιομηχανία, γεωργία αναπτύσσονταν με ταχύτητα και συχνά χωρίς προγραμματισμό με αποτέλεσμα την όλο συχνότερη και πολλές φορές επικίνδυνη για την υγεία μόλυνση του περιβάλλοντος. Στη μόλυνση αυτή συνέβαλε σημαντικά και ο συνεχώς αυξανόμενος αριθμός αυτοκινήτων.

Μόνο μετά από σημαντικές καταστροφές, όπως, όξινη βροχή, ναυάγια πετρελαιοφόρων τάνκερς, οι πολιτικοί αντέδρασαν και αντελήφθηκαν ότι ελάχιστα πλέον είναι τα περιθώρια που απομένουν για την προστασία του περιβάλλοντος. Δυστυχώς η ρύπανση του περιβάλλοντος δεν γνωρίζει σύνορα. Οτι βγαίνει από την καμινάδα του ενός γίνεται "όξινη βροχή" για τον άλλο. Τα τοξικά κατάλοιπα μιας χώρας αποθηκεύονται συχνά έξω από τα σύνορά της.

Γνωρίζοντας λοιπόν η Κοινότητα ότι ορισμένες πολιτικές της όπως η αγοραστική, η ενεργειακή, η βιομηχανική, η πολιτική των μεταφορών, επιφέρουν ορισμένες σοβαρές επιπτώσεις στο περιβάλλον, ανεγνώρισε σαν επιτακτική την ανάγκη εφαρμογής μέτρων, κοινής πολιτικής, από τα κράτη - μέλη για την προστασία του περιβάλλοντος.

Οι βασικές αρχές της κοινής αυτής πολιτικής των κρατών - μελών της Κοινότητας είναι:

- Η πρόληψη της μόλυνσης του περιβάλλοντος στη γέννησή της.
- Οι δαπάνες για την πρόληψη και αποκατάσταση θα επιβαρύνει τους υπεύθυνους.
- Η πολιτική περιβάλλοντος πρέπει και μπορεί να είναι σύμφωνη με την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη.

Ξεκίνησαν λοιπόν προγράμματα δράσης με οδηγίες, κανονισμούς και αποφάσεις που αφορούσαν την καταπολέμηση της μόλυνσης και την λήψη προληπτικών μέτρων για την διαφύλαξη των φυσικών πόρων (ύδατα, ατμόσφαιρα, θόρυβος κ.λπ.).

II. ΕΛΛΑΔΑ - ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ

Στη χώρα μας η προσπάθεια για την προστασία του περιβάλλοντος άρχισε τα τελευταία χρόνια πολύ καθυστερημένα σε σχέση με τις άλλες ανεπτυγμένες χώρες.

Το άρθρο 24 του Συντάγματος του '76 αναφέρει ότι: "Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του κράτους...".

Το ΥΠΕΧΩΔΕ συγκέντρωσε τις διασκορπισμένες σε διάφορους τομείς αρμοδιότητες για την προστασία του περιβάλλοντος και πρόσφατα, τον Οκτώβριο του '86, ψηφίστηκε ο Νόμος 1650/86 "για την προστασία του Περιβάλλοντος" (ΦΕΚ 160Α/16-10-86). Μέσα από αυτή τη νομοθετική ρύθμιση ελπίζεται ότι θα επιλυθούν πολλά προβλήματα σχετικά με τα θέματα προστασίας και συντονισμού των συναρμοδίων φορέων καθώς και την σύνταξη σχετικών μελετών.

Λέγοντας "προστασία του περιβάλλοντος" εννοούμε το σύνολο των ενεργειών, μέτρων και έργων που έχουν στόχο την πρόληψη της υποβάθμισης του περιβάλλοντος και την αποκατάσταση και διατήρηση ή την βελτίωσή του.

Ξαναγυρίζουμε στον πιο πάνω νόμο για την προστασία του περιβάλλοντος και επισημαίνουμε ότι:

Στο άρθρο 1 του νόμου δίνονται οι βασικοί στόχοι που είναι:

α) Η αποτροπή της ρύπανσης και γενικότερα της υποβάθμισης του περιβάλλοντος, και η λήψη όλων των αναγκαίων για το σκοπό αυτό μέτρων.

β) Η διασφάλιση της ανθρώπινης υγείας από τις διάφορες μορφές υποβάθμισης του περιβάλλοντος και ειδικότερα από τη ρύπανση και τις οχλήσεις.

γ) Η προώθηση της ισόρροπης ανάπτυξης του εθνικού χώρου και των επί μέρους γεωγραφικών και οικιστικών ενοτήτων και μέσα από την ορθολογική διαχείριση του περιβάλλοντος.

δ) Η διασφάλιση της δυνατότητας ανανέωσης των φυσικών πόρων και η ορθολογική αξιοποίηση των μη ανανεώσιμων ή σπάνιων σε σχέση με τις τωρινές και τις μελλοντικές ανάγκες με κριτήρια την προστασία του περιβάλλοντος.

ε) Η διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας των φυσικών οικοσυστημάτων και η διασφάλιση της αναπαραγωγικής τους ικανότητας και

στ) Η αποκατάσταση του περιβάλλοντος.

Στο άρθρο 2, δίνονται οι ορισμοί βασικών εννοιών όπως περιβάλλον, ρύπανση, μόλυνση, υποβάθμιση, προστασία, οικοσυστήματα, φυσικοί αποδέκτες, υγεία, οικολογική ισορροπία, φυσικοί πόροι, απόβλητα, διαχείριση αποβλήτων, ουσίες επικίνδυνες, τοπίο.

Στα άρθρα 3, 4, 5, 6, αναφέρονται οι κατηγορίες των έργων και των δραστηριοτήτων, οι όροι που επιβάλλονται κατά κατηγορία, το περιεχόμενο των μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων και ο έλεγχος της τήρησης των περιβαλλοντικών όρων.

Τα άρθρα 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, αναφέρονται στα μέτρα προστασίας που αφορούν την ατμόσφαιρα, την ποιότητα των νερών, το έδαφος, την διαχείριση των αποβλήτων, το θόρυβο, τις επικίνδυνες ουσίες, την ραδιενέργεια και την παρακολούθηση των φυσικών αποδεκτών.

Τα άρθρα 18, 19, 20, 21, 22, αφορούν την προστασία της φύσης και του τοπίου (εθνικά πάρκα, χλωρίδα, πανίδα, τοπία) και τη ρύθμιση της υλοποίησης.

Τα άρθρα 23, 24, αφορούν τον καθορισμό ζωνών και όρων για την ανάπτυξη παραγωγικών δραστηριοτήτων βιομηχανικών, μεταλλευτικών, τουριστικών και γεωργικών.

Τα άρθρα 25, 26, 27, αναφέρουν την δημιουργία του Ε.Φ.Ο.Π. του Εθνικού Φορέα Περιβάλλοντος δηλαδή και τις αρμοδιότητές του.

Στα άρθρα 28, 29, 30, αναφέρονται οι ποινικές κυρώσεις και η αστική ευθύνη που επιβάλλονται σε περιπτώσεις που διενεργούνται έργα που επιφέρουν ρύπανση, μόλυνση ή άλλη υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

Τέλος στο άρθρο 33, κατά τεκμήριο ορίζεται η 1η Δεκεμβρίου 1986 σαν η ημερομηνία αρχής της ισχύος του νόμου αυτού.

Η Πολιτεία, εκτός από τον πάνω νόμο έχει θεσπίσει μια σειρά από νόμους και Διατάγματα σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος, τα οποία είναι καταγραμμένα σε σχετικό πίνακα.

Επιλεκτικά μπορούμε να αναφέρουμε:

- ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΑΣΩΝ ΚΑΙ ΔΑΣΙΚΩΝ ΕΝ ΓΕΝΕΙ ΕΚΤΑΣΕΩΝ, 1.998/79 (ΦΕΚ 289Α) Υπ. Γεωργίας.

- ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΘΑΛΑΣΣΙΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΡΥΘΜΙΣΗ ΣΥΝΑΦΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ, Ν. 75\43/77 (ΦΕΚ 319Α) ΥΠΕΧΩΔΕ.

- ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΑΠΟ ΙΔΡΥΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΩΝ ΚΑΙ ΒΙΟΤΕΧΝΙΩΝ, Π.Δ. 1180/81 (ΦΕΚ 293Α).

- ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΕΚΤΑΚΤΩΝ ΕΠΕΙΣΟΔΙΩΝ ΡΥΠΑΝΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, Ν. 1327/83 (ΦΕΚ 21Α).

- ΥΓΕΙΟΝΟΜΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ, Απόφ. Α1Β/8577/83 (ΦΕΚ 528Β).

- ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΛΑΤΟΜΕΙΩΝ, Ν. 1428/84 (ΦΕΚ 43Α).

- ΟΙΚΙΣΤΙΚΟΣ ΝΟΜΟΣ, Ν. 1337/83 (ΦΕΚ 33Α/83) ΥΠΕΧΩΔΕ.

- ΧΡΗΣΗ - ΜΙΣΘΩΣΗ κ.λπ. ΑΙΓΙΑΛΟΥ, Υ.Α. Δ1003/1137/7-3-86 Υπ. Οικονομικών.

- ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΑ: ΕΘΝΙΚΑ ΠΑΡΚΑ, ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΔΑΣΗ, ΥΓΡΟΒΙΟΤΟΠΟΥΣ, ΜΝΗΜΕΙΑ ΦΥΣΗΣ, του Υπουργείου Γεωργίας.

- ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΑ ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΠΑΡΚΑ, του ΥΠΕΧΩΔΕ.

- ΒΑΣΕΙ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ 5351/1932, 1469/50, 4177/61, ΕΚΔΙΔΟΝΤΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ, ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΦΥΣΙΚΟΥ ΚΑΛΟΥΣ, ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΣΥΝΟΛΑ, ΣΠΗΛΑΙΑ, του ΥΠΠΕ.

- ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΟΡΟΙ ΔΟΜΗΣΗΣ, ΦΕΚ 594/Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ.

- ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΣΠΙΤΙΩΝ ΣΕ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ, Ν. 1313/72 - Ν. 1262/82 ΥΠΕΘΟ - ΕΟΤ.

- ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΤΟΠΟΙ, Π.Δ. 899/76 (ΦΕΚ 329/Α/76), Π.Δ. 664/77 (ΦΕΚ 222/Α/77).

- ΘΕΡΙΝΩΝ ΔΙΑΜΟΝΩΝ, Π.Δ. 667/77 (ΦΕΚ 223/Α/77).

- ΚΟΡΕΣΜΕΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ, Σειρά Υπουργικών Αποφάσεων από το '83 μέχρι σήμερα με τελευταία την απόφαση αρ. 528956/85 (ΦΕΚ 515/Β/85).

III. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ Ε.Ο.Τ.

Στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος ο ρόλος του ΕΟΤ οριοθετείται στην

προστασία και εποπτεία των τουριστικών πόρων (αξιών) φυσικών, πολιτιστικών και ειδικών με την συνεργασία των αρμόδιων αρχών και οργανώσεων, καθώς και σε εισηγήσεις για την λήψη των αναγκαίων μέτρων τουριστικής βελτίωσης και προβολής των εν λόγω "αξιών". Οι αξίες που αναφέραμε χωρίζονται σε δύο κατηγορίες:

- τις φυσικές αξίες: δάση, σπήλαια, ιαματικές πηγές, ακτές, λίμνες κ.λπ.
- τις ανθρωπογενείς και κοινωνικοπολιτιστικές αξίες που περιλαμβάνουν καλλιτεχνικής - αρχιτεκτονική κληρονομιά, λαογραφία, λαϊκή τέχνη, εκδηλώσεις κ.λπ.

Όπως είπαμε, αυτές όλες οι αξίες κινδυνεύουν να υποστούν αλλοίωση και να καταστραφούν από την μόλυνση του περιβάλλοντος οπότε και χάνονται οι τουριστικοί πόροι που αποτελούν το υπόβαθρο της τουριστικής ανάπτυξης στη χώρα μας.

Επειδή δε ορθολογική ανάπτυξη και προστασία μπορούν να συμβαδίζουν, ο ΕΟΤ εκπονεί ειδικές μελέτες και έργα και εισηγείται ρυθμίσεις σε ό,τι αφορά αξιοποίηση και επεμβάσεις σε τουριστικούς πόρους (σπήλαια, ιαματ. πηγές, διαμόρφωση ακτών) παρέχει δε τεχνική βοήθεια και οικονομική υποστήριξη σε δήμους και κοινότητες που δραστηριοποιούνται με μεράκι πάνω σε θέματα αξιοποίησης τέτοιων τουριστικών πόρων που βρίσκονται στη διαχείρισή τους.

Στα πιο πάνω πλαίσια ο ΕΟΤ γνωμοδοτεί για τη χωροθέτηση τουριστικών χρήσεων επεμβάσεων τουριστικών και μη, σε συσχετισμό με τους τουριστικούς πόρους, την τουριστική ζήτηση και προσφορά και την τουριστική πολιτική (λ.χ. αλλαγή χρήσης δασικών εκτάσεων, χωροθέτηση λατομικών, βιομηχανικών, βιοτεχνικών, γεωργικών εγκαταστάσεων, εγκαταστάσεων στις ακτές, νέων χαράξεων δρόμων επεκτάσεων οικισμών κ.λπ.).

Επίσης εκπονεί ειδικές μελέτες και έργα και εισηγείται ρυθμίσεις σε ό,τι αφορά αξιοποίηση ή επέμβαση σε τουριστικούς πόρους λ.χ. μελέτη και έργα αναβίωσης παραδοσιακών σπιτιών και οικιστικών συνόλων, αξιοποίηση σπηλαίων - ιαματικών πηγών, διαμορφώσεις ακτών - χιονοδρομικών κέντρων - μαρινών κ.λπ., αγροτουρισμού κ.λπ.

Γνωμοδοτεί σε θέματα που αφορούν μελέτες ή επεμβάσεις σε τουριστικούς πόρους, εκποιήσεις, παραχωρήσεις δημοσίων - δημοτικών - κοινοτικών εκτάσεων και συνεργάζεται με άλλους φορείς σε αντίστοιχα θέματα προστασίας περιβάλλοντος. Οι γνωμοδοτήσεις αυτές δεν είναι δεσμευτικές για τους αρμόδιους φορείς, παρ' όλα αυτά όμως οι απόψεις του ΕΟΤ κατά κανόνα γίνονται αποδεκτές και πολλές φορές στηρίζουν την λήψη οριστικής απόφασης για τα θέματα αυτά.

Ο ΕΟΤ συνεργάστηκε με το ΥΠΕΧΩΔΕ και άλλους συναρμόδιους για το περιβάλλον φορείς

και κάλυψε τον τομέα τουρισμού στη σύνταξη τεύχους θεώρησης της Ελληνικής Πολιτικής Περιβάλλοντος για τον ΟΟΣΑ.

Ο ΕΟΤ επίσης συμμετείχε με υλικό, μελέτες, φωτογραφίες, αφίσσες, ταινίες στην έκθεση που έγινε στο Ζάππειο το Μάιο - Ιούνιο του '85 για το περιβάλλον στα πλαίσια της 4ης Διάσκεψης Υπουργών Περιβάλλοντος της ΕΟΚ στην Αθήνα.

Ο ΕΟΤ συνεργάστηκε με την Δ/ση Περιβάλλοντος του ΥΠΕΧΩΔΕ και άλλους συναρμόδιους φορείς για την προστασία και ανάδειξη βιότοπων όπως Κοτύχι Στροφυλιάς Αχαΐας, Πεταλούδες Πάρου, Θαλάσσιας Χελώνας Ζακύνθου, καθώς και λοιπών μνημείων της φύσης όπως απολιθωμένα δάση Σιγγρί Λέσβου και Ευβοίας, περιοχής Πρεσπών.

Τέλος, ο ΕΟΤ συμμετέχει ενεργά στην Εθνική Οργανωτική Επιτροπή για τις εκδηλώσεις και δραστηριότητες του εορτασμού του ευρωπαϊκού περιβάλλοντος, που στόχο έχουν την ευρεία πληροφόρηση των πολιτών καθώς και την προώθηση έργων και προγραμμάτων προστασίας του περιβάλλοντος.

Η συμβολή του ΕΟΤ είναι δυνατόν να καλύψει τις πιο κάτω δραστηριότητες κατά κατηγορία στις οποίες αξίζει να κάνουμε αναφορά:

1. Εκδόσεις: Λεύκωμα, ειδικές αφίσσες, ειδικό φυλλάδιο με αναφορά στις θετικές και αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού στο περιβάλλον.

2. Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης: Ταινίες, SPOTS στην τηλεόραση, καταχωρήσεις στον ξένο και ελληνικό ημερήσιο και περιοδικό τύπο.

3. Εκθέσεις: Διεθνή έκθεση τουρισμού PHILOXENIA, Δ.Ε.Θ., Οργάνωση Πολυθεαμάτων, συμμετοχή σε διεθνείς εκθέσεις κ.λπ.

4. Εκπαίδευση: Οργάνωση Σεμιναρίων για την επιμόρφωση των απασχολούμενων στον Τουρισμό σε συνεργασία με ΝΕΤ, ΝΕΛΕ, ΟΤΑ, ΕΛΚΕΠΑ.

5. Δημόσιες Εκδηλώσεις - Συζητήσεις: στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

6. Πολιτική - Θεσμικά και Οργανωτικά Μέτρα: Πενταετές πρόγραμμα ολοκληρωμένα συμπλέγματα θαλάσσιου - ορεινού - θεραπευτικού τουρισμού, ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού, εκπαιδευτικού τουρισμού, ανάσχεση ανάπτυξης κορεσμένων τουριστικά περιοχών, κίνητρα εκτόνωσης - ανάπτυξης νέων περιοχών.

7. Ειδικά Προγράμματα: - Πρόγραμμα Παραδοσιακών Οικισμών ΕΟΤ. Αυτό περιλαμβάνει

αναστήλωση παραδοσιακών σπιτιών και την μετατροπή τους σε Ξενώνες στην Οία Σαντορίνης, Μεστά Χίου, Βυζίτσα Πηλίου, Φισκάρδο Κεφαλλονιάς, Ζαγοροχώρια Ηπείρου κ.λπ. αναλυτικά θα σας ενημερώσει ο συνάδελφος κ. Καββαδίας.

- Ειδικό πρόγραμμα εκτός ποσόστωσης ΕΟΚ που αφορά την ανάπτυξη τουρισμού μικρής κλίμακας στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου.

- PILOT PROJECT ΜΟΠ στα Ζαγοροχώρια, Γρεβενά, Λέσβο.

- Προγράμματα Αγροτουρισμού.

- Προγραμματική Σύμβαση Αμβρακικού με στόχο την προστασία του περιβάλλοντος και συνδυασμένη ανάπτυξη ήπιου τουρισμού, προβολή υγροβιότοπων, οικοτουρισμού.

- Προγραμματική Σύμβαση Ανωγείων Κρήτης για την ανάπτυξη ορειβατικού - χιονοδρομικού τουρισμού στην Ιδη και την αναβίωση των ιστορικών μονοπατιών.

8. Άλλες δραστηριότητες: - Βράβευση καλλίτερης αρχιτεκτονικής ένταξης ιδιωτικής τουριστικής μονάδας στο περιβάλλον.

- Βράβευση προσπαθειών προστασίας περιβάλλοντος από ΟΤΑ και τοπικούς συλλόγους.

- Εκστρατεία καθαριότητας ακτών κ.λπ.

Δ' ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Τόση ώρα λοιπόν μιλάμε για τις προσπάθειες που ο ΕΟΤ σαν Υπηρεσία, καταβάλλει, με σκοπό την συμβολή του σε θέματα προστασίας και ανάδειξης των στοιχείων του περιβάλλοντος, δεδομένου ότι αυτά αποτελούν και τους πόρους πάνω στους οποίους στηρίζει την ανάπτυξή του σαν τομέας που συμβάλλει στην αύξηση των πόρων της Εθνικής Οικονομίας.

Νομίζουμε ότι είναι το πιο κατάλληλο σημείο της ομιλίας να αναφερθούμε στα μελανά σημεία που η τουριστική πια δραστηριότητα παράγει και από τα οποία είναι αδύνατον να απαλλαγούμε στα τουριστικά θέματα και την οποία από άγνοια και ολιγωρία αναπτύξαμε τα τελευταία χρόνια. Τα σημεία αυτά είναι:

α. Η παρατηρούμενη "μονοκαλλιέργεια" του τουρισμού εις βάρος των άλλων δραστηριοτήτων στους παραδοσιακούς παραγωγικούς τομείς απασχόλησης, γεωργία, πτηνοτροφία, αλλειεία, κυνήγι, χειροτεχνία. Ενώ κάλλιστα θα μπορούσαν να συνυπάρχουν, εάν δεν υπήρχε η επανάπαυση πάνω στο γρήγορο και εύκολο κέρδος και η τάση για απόλαυση μέσα από

μειωμένο μέγθο, στους έξω από την τουριστική περίοδο αιχμής μήνες, και

β. Η παρατηρούμενη επιβάρυνση του περιβάλλοντος, εδάφους και θάλασσας από τα οργανικά και μη κατάλοιπα των λυμάτων των τουριστικών εγκαταστάσεων διαμονής και αναψυχής λόγω της ατελούς ή ανύπαρκτης λειτουργίας των εγκαταστάσεων επεξεργασίας τους. Η πράξη αυτή είναι εγκληματική θα μπορούσε να πει κανείς, και ακατανόητη γιατί ο κοινός νους αναγνωρίζει ότι τελικά ο χαμένος είναι ο ίδιος ο αμελής.

Δυστυχώς στα δύο αυτά θέματα ο ΕΟΤ δεν μπορεί τίποτα άλλο να κάνει, από το να προσπαθήσει να αφυπνίσει με ειδικά προγράμματα την κοινή συνείδηση ευαισθητοποιώντας την για την κατανόηση της αναγκαιότητας της προτασίας του περιβάλλοντος, το οποίος μας προσφέρεται δωρεάν από τη φύση για χρήση και όχι για κατάχρηση. Είναι γνωστό ότι οι Έλληνες πάντα, τα πάντα πετυχαίνουν με την εύστοχη αφύπνιση του φιλότιμου και όχι με την αστυνόμευση.

Με αφορμή το Ευρωπαϊκό Έτος Περιβάλλοντος ας ελπίσουμε ότι όλοι μας θα συνηθίσουμε να σκεφτόμαστε, κάθε στιγμή, το πως θα συμβάλλουμε στην διατήρηση της ομορφιάς που η φύση γνωρίζει καλά να γεννά και να συντηρεί και ας αφεθούμε να ενταχθούμε και μεις μέσα στον κύκλο αυτό της ζωής, μέσα στη φυσική τελειότητα.

ΓΙΑ ΤΟΝ Ε.Ο.Τ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6Β

2. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

2.1. Κοινωνικές επιπτώσεις

Οι κοινωνικές επιπτώσεις από την ανάπτυξη του συνεδριακού και εκθεσιακού τουρισμού, καθώς και του τουρισμού κινήτρων χαρακτηρίζονται θετικές, τόσο για την "τοπική" κοινωνία όσο και για τη διεθνή.

Η πραγματοποίηση ενός συνεδρίου ή μιας έκθεσης αποτελεί ουσιαστικά την υλοποίηση της ανταλλαγής γνώσης και ενημέρωσης σε θέματα τεχνολογικού και επιστημονικού ενδιαφέροντος.

Για μια χώρα υποδοχέα συνεδρίων και εκθέσεων το όφελος είναι διττό. Πρώτον, διότι χωρίς μετακίνηση του επιστημονικού της δυναμικού ενημερώνεται και άρα προάγει το συγκεκριμένο τομέα -γνωστικό αντικείμενο- περίδο εφαρμογής και, δεύτερον, διότι αποκτά

τη δυνατότητα συνολικής προβολής της διεθνώς.

2.2. Οικονομικές Επιπτώσεις

Με δεδομένο ότι ο συνεδριακός τουρισμός και ο τουρισμός κινήτρων θεωρούνται ως οι περισσότερο συναλλαγματοφόρες μορφές τουρισμού, η ανάπτυξη αυτών των μορφών σε μια χώρα παρουσιάζει θετικές οικονομικές επιπτώσεις.

Παρόλα αυτά, η εμπειρία από τη λειτουργία των συνεδριακών κέντρων στο εξωτερικό δείχνει ότι τα περισσότερα από αυτά (όταν δεν περιλαμβάνουν στο συγκρότημά τους και άλλες χρήσεις, όπως ξενοδοχεία, εμπορικό κέντρο, κέντρα ψυχαγωγίας κ.λπ.) παρουσιάζουν σοβαρό έλλειμμα.

Γεγονός είναι ότι ο συνεδριακός και εκθεσιακός τουρισμός περιλαμβάνουν ένα πακέτο εξυπηρητήσεων που όσο καλύτερα είναι οργανωμένο, τόσο μεγαλύτερα είναι τα οικονομικά οφέλη για τη χώρα που φιλοξενεί συνέδρια - εκθέσεις.

2.3. Περιβαλλοντικές Επιπτώσεις

Οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις του συνεδριακού - εκθεσιακού τουρισμού και του τουρισμού κινήτρων αφορούν κατά κύριο λόγο τα μεγάλα αστικά κέντρα και την περιφέρειά τους και τις ανεπτυγμένες τουριστικά περιοχές.

Δεδομένου ότι η ανάπτυξη αυτών των ειδικών μορφών προϋποθέτει την ύπαρξη σημαντικής υποδομής, η οποία προφανώς εξυπηρετεί γενικότερα τις ανάγκες είτε του μόνιμου πληθυσμού, στην περίπτωση των αστικών κέντρων, είτε άλλων μορφών τουριστικής δραστηριότητας (οργανωμένο τουρισμό υψηλών απαιτήσεων ή και ειδικών μορφών), είναι δυνατό να υποστηριχθεί ότι τουλάχιστον ως προς τον τουρισμό κινήτρων δεν δημιουργούνται πρόσθετε αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον (από τη στιγμή που δεν παραβιάζεται η φυσική χωρητικότητα των τόπων υποδοχής). Αντίθετα, επειδή η διασφάλιση υψηλής περιβαλλοντικής ποιότητας αποτελεί σημαντικό παράγοντα στην προσέλκυση της αντίστοιχης πελατείας, τα αποτελέσματα είναι θετικά.

Όσον αφορά το συνεδριακό - εκθεσιακό τουρισμό, οι αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις προέρχονται κυρίως από προβλήματα που αφορούν τον κυκλοφοριακό φόρτο που δημιουργείται σε τρεις περιόδους αιχμής ημερησίως και είναι ανάλογος προς τη χωρητικότητα του κέντρου σε συνέδρους, καθώς επίσης προς τον αριθμό υπαλλήλων που το εξυπηρετούν. Η υφή αυτών των επιπτώσεων ανάγεται σε ηχορρύπανση και αέριους ρύπους, κυρίως. Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι η χωροθέτηση αυτών των κέντρων και η δυνατότητα εξυπηρέτησής τους από δημόσια μέσα μεταφοράς μπορούν να μειώσουν σημαντικά τις περιβαλλο-

ντικές επιπτώσεις από τη λειτουργία τους.

3. ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ

3.1. Γενικά

Γενικά, λόγω του περιορισμένου αριθμού επισκεπτών, ο οικοτουρισμός δεν παρουσιάζει τα χαρακτηριστικά της "εισβολής", που είναι ιδιαίτερα έντονα στην περίπτωση του μαζικού τουρισμού και τα οποία αποβαίνουν εις βάρος, αφενός, των κατοίκων που συνήθως ανπτίθενται στον προσανατολισμό της τοπικής προσφοράς αποκλειστικά στην εξυπηρέτηση των (εύπορων) επισκεπτών και, αφετέρου, των επισκεπτών, που χάνουν τη δυνατότητα επαφής με την τοπική κοινωνία και κουλτούρα -επαφή που κανονικά προωθείται από τον τουρισμό- και περιορίζονται ουσιαστικά στο να ζουν κατά τον ίδιο τρόπο που ζούσαν στην πατρίδα τους, με μόνες ίσως διαφορές το χαμηλότερο επίπεδο τιμών, το θερμότερο κλίμα και την απουσία ευθυνών και άγχους.

Ενα βασικό χαρακτηριστικό του μαζικού τουρισμού είναι η έλλειψη υπευθυνότητας και "εθισμού" των τουριστών ως προς την περιοχή που επισκέπτονται. Δεδομένου μάλιστα ότι και ορισμένοι εκ των επιχειρηματιών του κλάδου και όχι μόνον οι επισκέπτες προέρχονται από άλλες περιοχές (ή έχουν μικρή μόνο σχέση με την περιοχή προορισμού), τείνουν και αυτοί να αντιμετωπίζουν την ανάπτυξη της περιοχής μόνο με βάση τη βραχυπρόθεσμη ή μεσοπρόθεσμη αποδοτικότητα, δίχως να αποδίδουν σημασία στις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις και τα πιθανά προβλήματα, καθώς μακροπρόθεσμα έχουν τη δυνατότητα να μετακινηθούν σε άλλη περιοχή σχετικά εύκολα. Στις σχετικά ανεπτυγμένες τουριστικές περιοχές, οι επιχειρηματίες αποφεύγουν να πραγματοποιήσουν μεγάλες επενδύσεις, φοβούμενοι ότι η τοπική τουριστική εικόνα θα καταστραφεί σύντομα από την υπερβολική εκμετάλλευση και τον επακόλουθο κορεσμό.

Στην περίπτωση του οικοτουρισμού, όμως, θα μπορούσαμε να πούμε ότι τόσο οι επισκέπτες όσο και οι κάτοικοι έχουν κοινό ενδιαφέρον για την περιοχή και φροντίζουν για τη διατήρηση των τοπικών χαρακτηριστικών (φυσική ομορφιά, ησυχία κ.λπ.).

Ενα άλλο χαρακτηριστικό του μαζικού τουρισμού είναι συνδεδεμένο με το αίσθημα ανασφάλειας που νοιώθουν οι επισκέπτες κατά τη διάρκεια των διακοπών τους σ' έναν τόπο του οποίου αγνοούν τη γλώσσα, τις πολιτιστικές ιδιαιτερότητες και τις λεπτομέρειες εκείνες που συνιστούν τον τρόπο ζωής των κατοίκων του. Η μαζικότητα του τουριστικού φαινομένου μπορεί να αποδοθεί, κατά ένα μέρος, σ' αυτόν ακριβώς τον παράγοντα. Έτσι:

α. Οι τουρίστες εντάσσονται σε μεγάλα groups, μέσα στα οποία μπορούν να διατηρήσουν τα εθνικά τους χαρακτηριστικά όπως τη γλώσσα, την "εθνική" τους αίσθηση του χιούμορ κ.λπ., πράγμα όμως που τους αποξενώνει από τους ντόπιους, οι οποίοι τείνουν να κατατάσσουν όλους τους ξένους επισκέπτες σε κάποια στερεότυπα.

β. Οι επισκέπτες αποφεύγουν την επαφή με πολλά τοπικά στοιχεία, όπως για παράδειγμα την τοπική κουζίνα. Έτσι οι tour operators, ακόμη κι αν είναι ντόπιοι αναγκάζονται να προσαρμόζουν τις προσφερόμενες, στα πλαίσια του "πακέτου", υπηρεσίες στα γούστα των τουριστών, φροντίζοντας για παράδειγμα για την προσφορά continental breakfast, που πολλοί τουρίστες δεν εννοούν να αποχωρισθούν ακόμα και κατά τη διάρκεια των διακοπών τους.

Οι παράγοντες αυτοί περιορίζουν ακόμα περισσότερο την ουσιαστική επαφή των επισκεπτών με την πραγματική εικόνα της χώρας ή της περιοχής που τους φιλοξενεί. Ο οικοτουρισμός όμως, επειδή πάντα περιλαμβάνει περιηγήσεις με συνήθως ντόπιο ξεναγό, μειώνει το αίσθημα ανασφάλειας και την επιφυλακτικότητα των συμμετεχόντων και, όπως ήδη αναφέραμε, επιτρέπει την κατανόηση από μέρος τους του τοπικού τρόπου ζωής.

Η ανάπτυξη του οικοτουρισμού εμπεριέχει τη ροή κεφαλαίου από τις μεγάλες πόλεις προς τις μικρές κοινότητες και την επένδυσή του σε καταλύματα, εστιατόρια, καταστήματα και υπηρεσίες ξενάγησης. Η ροή αυτή, με την ομολογουμένως ασυνήθιστη για την εποχή μας κατεύθυνση, βοηθά στον περιορισμό της τάσης εγκατάλειψης των "προβληματικών" περιοχών από τους κατοίκους τους, ενώ παράλληλα δημιουργεί τις κατάλληλες οικονομικές προϋποθέσεις για υποδομή και ανωδομή που εξυπηρετεί και τις τοπικές κοινωνίες.

Πάντως, πολλοί επιχειρηματίες του κλάδου (όπως π.χ. ιδιοκτήτες καταστημάτων) προτιμούν να μένουν στις μικρές αυτές κοινότητες μόνον κατά την τουριστική περίοδο (Μάιο έως Σεπτέμβριο) και να περνούν τους χειμερινούς μήνες σε κάποια κοντινή πόλη με ανεπτυγμένη τοπική αγορά. Για τη μετατροπή των εγκαταλελειμμένων (ιδιαίτερα των ορεινών) χωριών σε βιώσιμους οικισμούς, απαιτείται η σταθερή εισροή τουριστικού εισοδήματος, ακόμα και εκτός περιόδου αιχμής που μπορεί να εξασφαλισθεί με την ανάπτυξη δραστηριοτήτων όπως το αλπικό σκι, οι περίπατοι σε περιοχές χαμηλού υψομέτρου πλούσιες σε βλάστηση και οι πολιτιστικές δραστηριότητες.

Ένα άλλο σημείο που πρέπει να επισημανθεί είναι ότι συχνά ένα μεγάλο ποσοστό της τουριστικής δαπάνης που σχετίζεται με τις οικοτουριστικές δραστηριότητες καταλήγει σε τουριστικούς πράκτορες που φυσικά ζουν και εργάζονται στις μεγάλες πόλεις.

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΟΙΚΙΣΜΩΝ & ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ (Γ7)

Μέσα στο γενικότερο πλαίσιο της Μελέτης - Έρευνας που αφορά στην προστασία και στη διάσωση του παραδοσιακού πλούτου της χώρας και με σημαντικότερους στόχους:

- Την καταγραφή και αξιολόγηση των στοιχείων που συνθέτουν τον παραδοσιακό τρόπο εκφράσεως.

- Τις επεμβάσεις μέσω πολεοδομικών και αρχιτεκτονικών μελετών.

- Τις επεμβάσεις μέσω εφαρμογών (αναστηλώσεις, αποκαταστάσεις όψεων, πεζοδρόμους κ.λπ.).

Η Διεύθυνση προγραμματίζει για το 1981:

1. Επανεξέταση των παραδοσιακών οικισμών της χώρας από επιτροπές με τρόπο εργασίας το κέντρο και τους νομούς.

2. Σύνταξη ειδικών οικοδομικών κανονισμών.

α. σε ομάδες παραδοσιακών οικισμών,

β. σε αξιόλογους φυσικούς τόπους,

γ. σε μεμονωμένους οικισμούς,

δ. σε τμήματα οικισμών,

ε. σε μεμονωμένα κτίρια ή συγκροτήματα κτιρίων.

Αναλυτικότερα μελετώνται ειδικοί οικοδομικοί κανονισμοί σε:

- Οικισμούς των: Αμπελακίων

Βάθειας

Ιθάκης

Καλύμνου

Καρπενησίου

Κερκύρας

Κω

Λάγιας

Λέρου

Νάξου

Πάρου

Ρεθύμνου (παλαιό τμήμα)

Σαμοθράκης

Σαντορίνης

Σκύρου

Σπετσών

Σύρου

Υδρας

Χαλκίδος (παλαιό τμήμα)

- Περιοχή προστασίας ή τμήματα των:

Αθήνας (Πλάκα)

Διδυμοτείχου (Κάστρο)

Ηρακλείου

Θεσσαλονίκης

Κερκύρας (Παλαιά πόλη)

Κηφισιάς

Μυτιλήνης

Πειραιά

Ρόδου

Χανίων (τμήμα παλαιάς πόλης)

- Μεμονωμένα κτίρια των:

Αθήνας

Θεσσαλονίκης

Πειραιά

3. Σύνταξη πολεοδομικών μελετών σε παραδοσιακούς οικισμούς που δεν έχουν εγκεκριμένο ρυμοτομικό σχέδιο, όπως στην Κάλυμνο, στο Καστελλόριζο.

4. Αναθεώρηση ρυμοτομικών σχεδίων των:

Αθήνας (ιστορικό κέντρο)

Αράχωβας

Γαλαξειδίου

Δελφών

Ιωαννίνων (περιοχή φρουρίου)

Καρπενησίου

Κερκύρας (παλαιά πόλη)

Ρεθύμνου (παλαιά πόλη)

Τρικάλων (παλαιά πόλη)

Χαλκίδας (παλαιά πόλη)

Χανίων (παλαιά πόλη)

και των περιοχών προστασίας των:

Αρτας

Ηρακλείου

Θεσσαλονίκης

Καλαμάτας

Καστοριάς

Μυτιλήνης

Πειραιά

Ρόδου

5. Μελέτη αποκατάστασης διατηρητέων κτιρίων:

Αθήνας (Πλάκα - οδός Σταδίου)

Πειραιά (περιοχή προστασίας)

6. Χαρακτηρισμός ως διατηρητέων μεμονωμένων κτιρίων:

Αθήνας

Αμολιανής

Αργους

Αρναίας

Αρτας

Ερμούπολης

Ηρακλείου

Θεσσαλονίκης (Ανω πόλις - 48 κτίρια - άλλες περιοχές)

Καλαμάτας

Κηφισιάς

Μυτιλήνης

Πειραιά

Ρεθύμνου

Χανίων

Εκτιμάται ότι για την ολοκλήρωση του έργου της Διευθύνσεως απαιτείται ποσό: 35.500.000 δρχ. (μελέτες - εξοπλισμός), 14.500.000 δρχ. (τοπογραφήσεις - ειδικές εργασίες), άρα σύνολο της τάξεως των 50.000.000 δρχ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

4.4. Αναγωγή στον Ελληνικό χώρο

Η σπουδαιότητα του τουριστικού τομέα στην οικονομία της χώρας μας σε συνδυασμό με την ευθραυστότητα του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, σε μια εποχή όπου επιχειρείται η επανεξέταση της τουριστικής πολιτικής και όπου οι δυσμενείς κυρίως επιπτώσεις στο περιβάλλον είναι πλέον αισθητές, καθιστούν ιδιαίτερα σημαντική όχι μόνο την καταγραφή των επιπτώσεων αυτών, αλλά και την προδιαγραφή των μέτρων που θα πρέπει να υιοθετηθούν προκειμένου να μετριασθούν ή εξαλειφθούν οι αρνητικές επιπτώσεις από τις ήδη τουριστικά ανεπτυγμένες περιοχές, να αποφευχθεί η εμφάνιση παρόμοιων καταστάσεων σε υποτυπώδης ή καθόλου ανεπτυγμένες περιοχές και, τέλος, να μεγιστοποιηθούν πιθανές θετικές επιπτώσεις στο περιβάλλον με αφορμή την επιδίωξη μιας άλλου τύπου ανάπτυξης.

Εστιάζοντας στην καταγραφή των σημαντικότερων επιπτώσεων που προκάλεσε η μαζικοποίηση της τουριστικής δραστηριότητας αναφέρθηκαν οι παρεμβάσεις στο δομημένο περιβάλλον (όσον αφορά τη μορφή, την κλίμακα, τα υλικά) και αυτές που προέκυψαν από τη δημιουργία εγκαταστάσεων στο φυσικό περιβάλλον, οι μεταβολές της οικονομικής δομής (πέραςμα από την αγροτική δραστηριότητα στον τριτογενή), οι αλλοιώσεις του φυσικού περιβάλλοντος από τη διακοπή της φυσικής του συνέχειας και από διάφορες μορφές ρύπανσης, η αναπαραγωγή τελικά του αστικού περιβάλλοντος σε περιοχές οι οποίες αποτέλεσαν πόλη έλξης ακριβώς επειδή αρχικά διέφεραν. Οποιας όμως κι αν είναι οι επιμέρους συνιστώσες των επιπτώσεων, είτε στην περίπτωση του μαζικού τουρισμού είτε στην περίπτωση των ειδικών μορφών, η πρωταρχική αιτία πρόκλησης επιπτώσεων προέρχεται "από τις μεταβολές που επιβάλλονται στον αρχικό (initial) χώρο προκειμένου να υποκατασταθεί από ένα καινούργιο περιβάλλον, σύμφωνο με την εικόνα μιας άλλης πραγματικότητας, η οποία θα αποδειχθεί ψευδαίσθηση και θα υποχωρήσει καθώς ο τουρισμός θα καταλάβει το χώρο" (Jean - Luc Michaud, 1983).

4.5. Συμπεράσματα

Η στενή σχέση μεταξύ τουρισμού και περιβάλλοντος και η σημασία του περιβαλλοντικού σχεδιασμού για τον τουρισμό αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο διεθνώς. Η Διακήρυξη της Μανίλα του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (E. Inskeep, Annals of Tourism Research, Vol. 14, p. 119, 1987) δίνει ιδιαίτερη έμφαση στη σπουδαιότητα των φυσικών και πολιτισμικών πόρων και στην αναγκαιότητα διατήρησής τους προς όφελος τόσο του τουρισμού όσο και των κατοίκων της τουριστικής περιοχής.

Η συνεχής ανάπτυξη του τουρισμού θα συντελέσει στην αύξηση των πιέσεων προς το περιβάλλον με αρνητικές επιπτώσεις, εκτός αν ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα τόσο από την πλευρά κρατικών φορέων όσο και από την πλευρά του ιδιωτικού τομέα και ο τουρισμός χρησιμοποιηθεί ως θετικός παράγων στη διατήρηση του περιβάλλοντος.

Θετική προς την κατεύθυνση αυτή είναι η συνειδητοποίηση από κράτος και ιδιώτες του ότι οι τουρίστες απαιτούν όλο και περισσότερο υψηλού επιπέδου περιβαλλοντική ποιότητα στις τουριστικές περιοχές και του ότι ο σχεδιασμός που βασίζεται σε περιβαλλοντικά κριτήρια είναι ταυτόχρονα και ορθός οικονομικός σχεδιασμός.

Στη διάρκεια των τελευταίων ετών αποκτήθηκε αξιόλογη γνώση των επιπλοκών του τουρισμού στο περιβάλλον, όπως επίσης αναλύθηκαν οι επιπτώσεις από διάφορα λάθη που έγιναν αναπτύσσοντας τον τουρισμό. Επιπλέον, αποκτήθηκε σημαντική εμπειρία στην περιφερειακή ανάπτυξη και εξελίχθηκαν η περιβαλλοντική πολιτική, η στρατηγική και οι αρχές, οι οποίες έχουν ευρεία εφαρμογή στο σχεδιασμό της τουριστικής πολιτικής.

Η επιτυχής, βάσει περιβαλλοντικών κριτηρίων, τουριστική ανάπτυξη απαιτεί ολοκληρωμένη ανάλυση και σχεδιασμό σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, συμπεριλαμβανομένου του προσδιορισμού της φέρουσας ικανότητας για τουριστικές εξυπηρετήσεις και υποδομή. Η στρατηγική της τουριστικής ανάπτυξης δεν μπορεί να είναι αποκομμένη, αλλά πρέπει να εντάσσεται στη συνολική αξιολόγηση των πόρων και την ανάπτυξη της περιοχής με επίλυση πιθανών συγκρούσεων σ' ένα πρώιμο στάδιο.

Είναι ευθύνη των πολιτικών αλλά και των επενδυτών να εξασφαλίσουν την υλοποίηση τουριστικής πολιτικής που θα σέβεται το περιβάλλον.

1. ΚΥΡΙΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

1.1. Εισαγωγή

Ο οικοτουρισμός βασίζεται στην ανάδειξη και αξιοποίηση των φυσικών πόρων μιας χώρας. Ενώ αρχικά εμφανίσθηκε ως τουρισμός ομάδων με εξειδικευμένα ενδιαφέροντα, στις μέρες μας συνδυάζεται με πληθώρα άλλων μορφών τουρισμού.

Η εκτενέστερη ανάλυση αυτής της μορφής τουρισμού οφείλεται στο γεγονός ότι συνδέεται άμεσα με την υψηλής στάθμης ποιοτική κατάσταση του περιβάλλοντος, έναν παράγοντα σημαντικό γενικότερα για την έλξη άλλων μορφών τουρισμού. Επομένως, η ικανοποίηση των προϋποθέσεων για τη διατήρηση υψηλής ποιότητας περιβάλλοντος αποβαίνει εις όφελος γενικότερα του τουρισμού.

Ο πολύ μικρός αριθμός τουριστικών επιχειρηματιών που σήμερα ασχολείται με τον οικοτουρισμό στην Ελλάδα -και κατά συνέπεια το περιορισμένο πληροφοριακό υλικό σχετικά με τα χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων, τους παράγοντες που επηρεάζουν προσφορά και ζήτηση, κ.λπ.- μας οδήγησε στη χρήση ερωτηματολογίων. Αυτά απευθύνθηκαν σε 59 φορείς κυρίως του εξωτερικού και συγκεκριμένα στις χώρες Μ. Βρεταννία, Γαλλία, Ελβετία, Γερμανία, Αυστρία και Ιταλία. Επίσης πραγματοποιήθηκε ένας μικρός αριθμός συνεντεύξεων με βρετανικά πρακτορεία τα οποία έχουν τη βάση τους στο Λονδίνο (όπου και πραγματοποιήθηκε η συνέντευξη) και τα οποία αντιπροσωπεύουν τους πλέον ενεργούς επιχειρηματίες για τον ελληνικό χώρο.

1.2. Ιστορική Εξέλιξη

Όπως συμβαίνει με τις περισσότερες μορφές τουρισμού, ο οικοτουρισμός είναι αρκετά διαδεδομένος κυρίως στους κατοίκους των μεγαλουπόλεων των ανεπτυγμένων χωρών. Σε ορισμένες από αυτές τις χώρες οι συναφείς δραστηριότητες μ' αυτή τη μορφή τουρισμού έχουν παράγει τα τελευταία διακόσια χρόνια τεράστια αποθέματα πληροφόρησης για τα φυσικά συστήματα και τα χαρακτηριστικά τους - κεφαλαιώδους σημασίας σήμερα και συχνά οι μόνες πηγές σύγκρισης για την εξέλιξη και κυρίως τις αρνητικές εξελίξεις των φυσικών (και κοινωνικών) συστημάτων.

Η Ελλάδα έχει αποτελέσει χώρα προορισμού για τους οικοτουρίστες του παρελθόντος και σημαντικά ιστορικά, πλέον, στοιχεία για τα φυσικά οικοσυστήματα της χώρας προέρχονται από τις περιγραφές αυτών των ταξιδιωτών.

Μια σημαντική διαφορά, μεταξύ οικοτουρισμού του παρελθόντος με τον σημερινό, οφείλεται κυρίως στους λόγους για τους οποίους επιλέγεται αυτή η μορφή σε σχέση με κάποια άλλη.

Παράλληλα με την αύξηση του πληθυσμού των πόλεων ανά τον κόσμο, σημειώθηκε μια αύξηση στη ζήτηση για ειδικές μορφές τουρισμού, όπου προσωρινά -τουλάχιστον- ανάπληρώνεται η ανθρώπινη ανάγκη για επαφή με διάφορα στοιχεία της φύσης, βιοτικά και αβιοτικά, σε κατάσταση όμως που δεν μπορεί να βιωθεί στις πόλεις ή να αναπληρωθεί από τα υποκατάστατα που προσφέρονται είτε σε μορφή πάρκων, μουσείων, ζωολογικών κήπων είτε χώρων εξάσκησης με ενεργές μορφές αναψυχής. Ετσι, πολλές μορφές τουρισμού αντικαθιστούν την ένταση της ζωής στην πόλη με τη γαλήνη και τους ήχους της φύσης, την πνευματική δραστηριότητα με τη φυσική κινητικότητα και τη συνήθη συνυφασμένη εμπορική δραστηριότητα με το μαζικό τουρισμό με το ενδιαφέρον για άλλου είδους προϊόντα όπως χειροτεχνήματα, φυσικά προϊόντα, κ.λπ. Αυτού του είδους οι τουριστικές δραστηριότητες καλούνται σήμερα οικοτουρισμός.

Πολλές περιοχές διαθέτουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά έλξης, που είναι δυνατό να αφορούν γεωλογικά φαινόμενα (όπως ηφαιστεια, θερμοπηγές), ιστορικά ή πολιτιστικά ενδιαφέροντα κ.λπ. Παρόλα αυτά, μόλις τα τελευταία είκοσι χρόνια ο οικοτουρισμός έχει αναπτυχθεί, σε διεθνές επίπεδο, ως αυτοτελής μορφή τουρισμού.

Στις περισσότερες βιομηχανικά ανεπτυγμένες χώρες της Βόρειας Ευρώπης δημιουργήθηκαν εκατοντάδες τουριστικά κέντρα, όπου το κύριο στοιχείο αποτελούν τα ανθρωπογενή δημιουργήματα. Αυτά συνήθως καλύπτουν ένα φάσμα μορφών από αθλητικά κέντρα μέχρι μεγάλης κλίμακας φυσικά πάρκα, όπου περιλαμβάνονται υποδομή για ναυταθλητικές δραστηριότητες, μονοπάτια, περιοχές για πικ-νικ, κέντρα επιμόρφωσης σε θέματα φύσης. Τέτοια παραδείγματα αποτελούν τα βρετανικά αστικά και περιφερειακά πάρκα όπως το Lee Valley, τα γερμανικά "Renierparks" όπως τα Nienhaunsen & Mattlerbusch, τα ολλανδικά "polder" parks όπως το Amsterdam Bos και τα γαλλικά περιφερειακά πάρκα όπως το St. Armand. Παρόμοια συγκροτήματα, που εξυπηρετούν αυτού του είδους τη φυσική αναψυχή, συναντάμε στο Mt Tutchaί κοντά στη Τεχεράνη, στα αμερικανικά "πολιτειακά - επαρχιακά" πάρκα όπως το Turkey Lake στη Φλόριντα και σε πολλές άλλες περιοχές που γειτνιάζουν με βιομηχανικές περιοχές μεγάλων πληθυσμιακών συγκεντρώσεων.

Παρά το γεγονός ότι τα κέντρα αυτά εκμεταλλεύονται κυρίως φυσικούς σχηματισμούς όπως λίμνες, δάση, κ.λπ., ο κυριότερος παράγων έλξης δεν παύουν να είναι οι αθλητικές εγκαταστάσεις. Το ίδιο ισχύει για ένα μεγάλο αριθμό κέντρων που έχουν δημιουργηθεί τα τελευταία είκοσι χρόνια (βλ. αντίστοιχο κεφάλαιο για ορεινο-χιονοδρομικό τουρισμό) στις Άλπεις, για το σύμπλεγμα των βουνών Rockies & Great Lakes των Ηνωμένων Πολιτειών, καθώς και για τα χειμερινά κέντρα μεσογειακών χωρών.

Επιπλέον φυσικές περιοχές (συμπεριλαμβανομένων αυτών με υψηλή αισθητική αξία και εξειδικευμένα ενδιαφέροντα σε χλωρίδα και πανίδα) έχουν γίνει αντικείμενο προστασίας μέσω του χαρακτηρισμού τους ως εθνικά πάρκα. Ένα από τα πρώτα αυτά πάρκα έγινε το 1872 στο Yellowstone των ΗΠΑ, αλλά η πλειονότητα δημιουργήθηκε σε πολλές περιοχές του κόσμου από το τέλος της δεκαετίας του '50 και έκτοτε.

Η αναγκαιότητα αυτή στηρίχθηκε συχνά, εκτός άλλων, σε λόγους που αφορούν την αναγέννηση του επιστημονικού ενδιαφέροντος και την προστασία απειλούμενων οικοσυστημάτων.

Ως γενική παρατήρηση θα μπορούσε να αναφερθεί ότι η ειδική αυτή μορφή τουρισμού, τα τελευταία δέκα χρόνια, έχει απομακρυνθεί από τους πόλους πολιτιστικών και πνευματικών ερεθισμάτων προς την αναζήτηση και ανακάλυψη των εμπειριών που προκύπτουν από τις ήπιες μεθόδους επαφής με τη φύση και εξερεύνησή της.

Παρά το γεγονός ότι η Ελλάδα, αναλογικά με άλλες ευρωπαϊκές χώρες -και πάντοτε σε σχέση με την κατάσταση, ποικιλία και σπανιότητα του φυσικού περιβάλλοντος- βρίσκεται σε εξαιρετικά πλεονεκτική θέση, οι προσπάθειες αξιοποίησης αυτού του δυναμικού και προσέλκυσης αυτού του είδους τουριστών - επισκεπτών δεν ανταποκρίθηκαν στη ζήτηση για τουρισμό εκτός αστικών κέντρων.

Από τις αρχές της αξιοποίησης των τουριστικών πόρων της χώρας, οι οποίες χρονολογούνται από τη δεκαετία του '60, η υποδομή σε περιοχές της ενδοχώρας παρέμεινε σχεδόν στα ίδια επίπεδα ενώ υπήρξαν και περιπτώσεις παρακμής ή και εκφυλισμού τουριστικών κέντρων. Το 80% των εθνικών πάρκων της χώρας δημιουργήθηκε μετά το 1961, παρά το γεγονός ότι την ίδια εποχή ανταγωνίστριες χώρες είχαν ήδη αναπτύξει παρεμφερείς περιοχές πολύ μικρότερης αντικειμενικής σημασίας, το δε τέλος της δεκαετίας του '70 σημειώνει την απαρχή της προσέλκυσης του ενδιαφέροντος ξένων εταιρειών που προσφέρουν μικρής έως μεσαίας κλίμακας εμπορικά πακέτα για οικοτουρισμό στη χώρα μας.

1.3. Κύριες Χώρες Προέλευσης

Γενικός Τουρισμός

Η Ελλάδα αντιπροσωπεύει 5% της τουριστικής αγοράς της Κοινότητας από το οποίο περίπου 43% προέρχεται από χώρες της Κοινότητας και 6% από τις ΗΠΑ (1). Από τα 8,5 εκατομμύρια ξένων τουριστών, 1 εκατομμύριο προήλθε από τη Γερμανία, 900.000 από το Ηνωμένο Βασίλειο, 700.000 από τη Γαλλία και 500.000 από την Ιταλία και τις ΗΠΑ.

Οικοτουρισμός

Από τις 24 εταιρείες που λειτουργούν σήμερα στον ελληνικό χώρο και παρέχουν εξυπηρητήσεις σχετικά με τον οικοτουρισμό, 9 είναι βρετανικές, 4 γερμανικές, 3 ελληνικές, 2 γαλλικές και 2 ιταλικές. Επίσης λειτουργούν ολλανδικές, βελγικές και ελβετικές εταιρείες καθώς και εταιρείες μικρής κλίμακας των οποίων η αγορά είναι κυρίως ξένοι τουρίστες, οι οποίοι βρίσκονται ήδη στην Ελλάδα.

Παρά το γεγονός ότι ένας αριθμός αμερικανικών εταιρειών λειτουργεί σε άλλες χώρες της Ευρώπης, με αντικείμενο κυρίως τις Άλπεις, δεν ήταν δυνατό να εξακριβωθεί αν οι δραστηριότητές τους επεκτείνονται και στην Ελλάδα.

Μια άλλη δυσκολία στην ανάλυση στοιχείων, που αφορούν τον προορισμό των συμμετεχόντων σ' αυτού του είδους τον τουρισμό, πηγάζει από τον τρόπο επεξεργασίας και τη μορφή των στοιχείων που συλλέγονται από τον ΕΟΤ. Για παράδειγμα, ένας αριθμός τουριστών για την περίοδο από 6/1/87 - 12/88 για τους νομούς Ευρυτανίας και Ιωαννίνων, δείχνει ότι οι

επισκέπτες, όσον αφορά την προέλευσή τους, είχαν ως εξής: για την Ευρυτανία 252 προήλθαν από την Ιταλία, 47 από Ευρωπαϊκές χώρες εκτός Κοινότητας, 166 από τη Δ. Γερμανία, 14 από τη Γαλλία και 51.000 Έλληνες. Για το νομό Ιωαννίνων 11.500 προήλθαν από την Κύπρο, 9.600 από τη Γερμανία, 9.500 από τη Γαλλία και 315.000 Έλληνες (2).

Θα ήταν λογικό να συμπεράνουμε ότι ένα σεβαστό ποσοστό των επισκεπτών των δύο νομών γι' αυτήν την περίοδο θα μπορούσε να έχει σαν στόχο τον οικότουρισμό αυτό καθ' εαυτό ή και σε συνδυασμό με πολιτιστικό τουρισμό. Η φύση όμως των στοιχείων δεν επιτρέπει μια καθαρά επιστημονική προσέγγιση ώστε να είναι δυνατές τέτοιου είδους υποθέσεις. Είναι επίσης σημαντικό να αναφερθεί εδώ ότι ένας αρκετά μεγάλος αριθμός επισκεπτών ο οποίος δεν διανυκτερεύει σε καταλύματα που προμηθεύουν στον ΕΟΤ στατιστικά στοιχεία ή χρησιμοποιεί ίδια μέσα κατάλυσης (τροχόσπιτα, σκηνές κ.λπ.) διαφεύγει από τα επίσημα στατιστικά στοιχεία. Επομένως είναι πολύ επικίνδυνο, από την έλλειψη στοιχείων και τον τρόπο συλλογής των υπάρχόντων, να προβούμε σε επισημάνσεις οι οποίες αφορούν τη ζήτηση και την προσφορά.

1.4. Κύριες χώρες προορισμού

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο οι κυριότερες περιοχές οικότουριστικού ενδιαφέροντος για τους Ευρωπαίους έχουν κατά σειρά προτίμησης ως εξής:

- Αλπεις (Αυστριακές, Ελβετικές, Γαλλικές, Ιταλικές, Γερμανικές).
- Γαλλικά Πυρηναία, Massif Central, περιοχή Dordogne.
- Ελληνικά νησιά, κυρίως Κρήτη.
- Ισπανία, κυρίως ο νότος.
- Ιταλία, κυρίως Toscana και Umbria.
- Ηπειρωτική Ελλάδα.
- Ανατολική Ευρώπη, κυρίως Ρουμανία.
- Κύπρος, Ισλανδία, Πορτογαλία, άλλες.

Σε έξω-ευρωπαϊκό επίπεδο, οι περιοχές οικότουριστικού ενδιαφέροντος σε γενικές γραμμές κατά σειρά προτίμησης είναι οι επόμενες:

- Ιμαλαΐα,
- Οροσειρές Νότιας Αμερικής,
- Οροσειρές Βόρειας Αφρικής,
- Τουρκία,
- Αφρικανικές έρημοι, σαβάνες και τροπικά δάση.

Στον κατάλογο αυτό δεν συμπεριλαμβάνονται τα ταξίδια για σαφάρι στην Αφρική, καθώς αυτά οργανώνονται από ειδικευμένα γραφεία, τα οποία όμως εξακολουθούν να είναι τα περισσότερο δημοφιλή.

1.5. Χαρακτηριστικά Συμμετεχόντων

Η περιπατητική δραστηριότητα, ιδιαίτερα σημαντική στον οικοτουρισμό, εμφανίζεται με τρεις κυρίως μορφές. Η πρώτη αφορά τη συμβατική μορφή πεζοπορίας (walking), η δεύτερη (trekking) χρησιμοποιεί κυρίως σημασμένα μονοπάτια σε ευρέως αναγνωρισμένες περιοχές φυσικού ενδιαφέροντος και η τρίτη (rambling) αφορά κυρίως περιηγητική δραστηριότητα.

Διακρίνονται κυρίως δύο κατηγορίες συμμετεχόντων. Η πρώτη αποτελείται από νέα κυρίως άτομα που επιζητούν την περιπέτεια με αρκετό βαθμό ανεξαρτησίας, ενώ η δεύτερη από άτομα μεγαλύτερης ηλικίας οργανωμένα σε ομάδες και με λιγότερο φιλόδοξους, από την άποψη της δυσκολίας, στόχους. Αποτελούνται από άτομα ηλικίας 30-40 ετών και έχουν μέσο έως υψηλό εισόδημα. Μερικές εταιρείες, για παράδειγμα η γερμανική SKR, προσφέρουν εκδρομές που στοχεύουν σε συγκεκριμένες ομάδες (όπως φοιτητές, χορτοφάγους, ενθουσιώδεις οπαδούς τεχνικών γιόγκα), γεγονός που δημιουργεί εξειδικεύσεις και αλλοιώνει, επομένως, τα γενικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων.

Εξορμήσεις που ικανοποιούν εξειδικευμένα ενδιαφέροντα σε χλωρίδα και πανίδα, αλλά όπου το περπάτημα δεν είναι απαραίτητο για να φθάσει κάποιος σε συγκεκριμένους προορισμούς προσελκύουν συνήθως άτομα μεγαλύτερης ηλικίας και υψηλών εισοδημάτων, συχνά δε, ζευγάρια συνταξιούχων. Η ηλικία τους συνήθως είναι άνω των 50 ετών.

Τα χαρακτηριστικά των Ελλήνων συμμετεχόντων σε οικοτουρισμό είναι παρόμοια με αυτά των Ευρωπαίων, ο αριθμός τους όμως είναι συγκριτικά μικρότερος, αν και αυξανόμενος τόσο στις νέες ηλικίες όσο και στις μεγαλύτερες.

Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει κυρίως συνταξιούχους, οι οποίοι δεν έχουν τη δυνα-

τότητα να οργανώσουν από μόνοι τους εκδρομές, αλλά παρόλα αυτά έχουν αυξημένο ενδιαφέρον για την επίσκεψη οικολογικά ελκυστικών περιοχών, που αποζητούν τη συντροφιά άλλων συνταξιδιωτών την οποία εξασφαλίζει το ταξίδι κυρίως με πούλμαν.

1.6. Χαρακτηριστικά διοργανωτών και μέθοδοι προβολής

Η πλειονότητα των εταιρειών, που διοργανώνουν οικοτουριστικά ταξίδια, έχει την έδρα της σε μεγαλουπόλεις (π.χ. Λονδίνο, Παρίσι, Μόναχο, Ζυρίχη) ή στην ευρύτερη περιοχή τους. Ορισμένες από αυτές έχουν δημιουργήσει παραρτήματα σε διάφορες περιοχές της ίδιας χώρας, ενώ κάποιες άλλες (υπερβαίνουν τις δώδεκα) αναπτύσσουν δραστηριότητες σε παγκόσμιο επίπεδο, μέσω διεθνών πρακτόρων. Το δυναμικό που απασχολείται, κατά μέσο όρο, σε μια τέτοια εταιρεία υπολογίζεται σε 30-80 άτομα εκ των οποίων 10-30 αντιστοιχούν σε υπαλλήλους γραφείου και 20-50 σε οδηγούς - ξεναγούς. Τα χρησιμοποιούμενα μέσα προβολής, εκτός των καθιερωμένων, περιλαμβάνουν συμπληρωματικά ενημερωτικές διαλέξεις ή και προβολές διαφανειών.

Μικρότερης κλίμακας επιχειρήσεις ή επιχειρήσεις που ασχολούνται με περιφερειακές δραστηριότητες (π.χ. περιπατητικό σκι), συχνά, έχουν τη βάση τους σε επαρχιακές πόλεις. Αυτό οφείλεται, αφενός μεν, στην περιορισμένη κίνησή τους και, αφετέρου, στην εσωτερική οργάνωσή τους (για παράδειγμα σε θέματα διαφήμισης, όπου η προβολή επιτυγχάνεται κυρίως μέσω των ιδίων των πελατών). Το δυναμικό που απασχολείται σε τέτοιες επιχειρήσεις, σημαντικά μικρότερο από αυτό των προηγούμενων, δεν υπερβαίνει τα 6-8 άτομα, με μέσο όρο 3-4 άτομα, συνήθως δε υπάλληλοι γραφείου και οδηγοί - ξεναγοί ταυτίζονται. Οι περισσότεροι από τους διευθύνοντες έχουν οι ίδιοι ιδιαίτερο ενδιαφέρον γι' αυτές τις δραστηριότητες και σ' αυτό το λόγο οφείλεται, κυρίως, το γεγονός ότι πολλές από αυτές τις επιχειρήσεις άρχισαν ως μη κερδοσκοπικές, ως προεκτάσεις ειδικών ενδιαφερόντων, απασχολώντας ελάχιστο προσωπικό για διοικητικές και γραμματειακές λειτουργίες, το οποίο συχνά εναλλάσσεται μεταξύ της δουλειάς γραφείου και συνοδείας ή και ξενάγησης των πελατών τους.

Στον ελληνικό χώρο, οι περισσότερες ξένες εταιρείες ταξιδίων χρησιμοποιούν τοπικούς πράκτορες, οι οποίοι έχουν την έδρα τους στην Αθήνα ή κατά περίπτωση, στη Θεσσαλονίκη ή τα Ιωάννινα. Αυτοί αναλαμβάνουν τη διεκπεραίωση θεμάτων που αφορούν κρατήσεις σε ξενοδοχεία και θέσεων σε μέσα μεταφοράς, υποδοχή πελατών στο αεροδρόμιο και συνοδεία τους μέχρι τον τόπο προορισμού, λειτουργώντας ως ενδιάμεσοι στις επαφές μεταξύ των ξένων εταιρειών και των υπεύθυνων φιλοξενίας στις περιοχές προορισμού.

Ορισμένα από αυτά τα γραφεία είναι προεκτάσεις συλλόγων προστασίας της φύσης με κερδοσκοπικό πλέον χαρακτήρα, προκειμένου να υποστηρίξουν τους σκοπούς αυτών των

συλλόγων (π.χ. Bird Holidays, Wildlife Holidays). Το προσωπικό που απασχολούν είναι περιορισμένο σε αριθμό και ειδικευμένο. Κάποια άλλα γραφεία λειτουργούν σε άμεση σχέση με συλλόγους / σωματεία φύσης σε διεθνές επίπεδο (π.χ. Petegrine Holidays και Φύση) και συχνά δρουν σαν πράκτορες αυτών συλλόγων / σωματείων για να αυξήσουν τα μέλη τους (π.χ. Deutsche Alpenveren και ΕΟΦ). Και σ' αυτήν την περίπτωση ο αριθμός των απασχολουμένων είναι μικρός ενώ η διαφήμιση επιτυγχάνεται μέσω της προσωπικής επαφής. Μια παράλληλη δραστηριότητα τέτοιου τύπου γραφείων ταξιδιών αποτελεί, ορισμένες φορές, ο τομέας της διοργάνωσης ενημερωτικών διαλέξεων σε θέματα φύσης (π.χ. ορνθολογία) στη χώρα προέλευσης.

Είναι προφανές ότι η υφή της κάθε επιμέρους δραστηριότητας στα πλαίσια του οικοτουρισμού σε συνδυασμό με τα χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου τόπου, όπου λαμβάνει χώρα, καθορίζουν λιγότερο ή περισσότερο διαφοροποιημένες περιόδους που ευνοούν τη διεξαγωγή της. Συνοπτικά θα μπορούσε κανείς να εντοπίσει τα εξής:

Δραστηριότητα	Περιοχή	Περίοδος (εποχή)
- Ορεινή πεζοπορία	Αλπεις	Ιούνιος - Σεπτέμβριος
Ελληνικά νησιά		Μάϊος - Οκτώβριος
- Σπηλαιολογία	Ευρώπη	Μάϊος - Σεπτέμβριος
- Περιήγηση σε χαμηλά υψόμετρα	Γαλλία, Ιταλία, Μάϊος -	Οκτώβριος
Ελληνικά νησιά		Απρίλιος - Οκτώβριος
- Σκι καταβάσεων	Αλπεις	Δεκέμβριος - Απρίλιος
- Περιπατητικό σκι	Ελλάδα	Ιανουάριος - Μάρτιος
- Καγιάκ		Απρίλιος - Ιούνιος
- Κανώ		(προτιμάται η άνοιξη)
- Φουσκωτά		Μάϊος - Σεπτέμβριος
- Καταδύσεις	Ελλάδα	Απρίλιος - Νοέμβριος
- Ταξίδια περιτηρητών χλωρίδας	Ελλάδα	Απρίλιος-Μάϊος

- Ταξίδια παρατηρητών πανίδας	Ελλάδα	Απρίλιος - Μάιος
α. Πουλιά		Νωρίς την άνοιξη και το φθινόπωρο.
β. Χελώνες		Καλοκαίρι
γ. Φώκιες		Φθινόπωρο μέχρι άνοιξη.
δ. Αρκούδες		Άνοιξη μέχρι φθινόπωρο.

1.7. Υποδομή - Ανωδομή

Στις περισσότερες από τις Ευρωπαϊκές χώρες το ποσοστό των εθνικών πάρκων κυμαίνεται από 1% (Ολλανδία) έως 9% (Μ. Βρετανία) της συνολικής τους έκτασης. Η Ελλάδα έρχεται τελευταία σ' αυτόν τον κατάλογο με ποσοστό 0,5% και χαμηλότερο επίπεδο αποτελεσματικότητας ως προς την παρακολούθηση της κατάστασής τους (monitoring) και τη συντήρησή τους.

α. Δραστηριότητες σε σχέση με το Βουνό

Τύπος Καταλύματος

Ιδεώδης θεωρείται η χρησιμοποίηση μικρών ξενοδοχείων - ξενώνων (δυναμικότητας μέχρι 30 άτομα) παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Επίσης χρησιμοποιούνται ξενοδοχεία (Άλπεις), ορεινά καταφύγια (Άλπεις, Πυρηναία), σκηνές (Ιμαλαία, Ελλάδα). Ως μέγιστη ενδιάμεση απόσταση μπορούν να θεωρηθούν τα 15km στην περίπτωση της πεζοπορίας και τα 30km στην ποδηλασία ή την ιππασία.

Προμήθειες

Είναι, προφανώς, επιθυμητή η εξασφάλιση κέντρων προμηθειών. Αυτό δεν είναι δυνατό σε περισσότερο φυσικές (άγριες) ή μεγαλύτερων υψομέτρων περιοχές (π.χ. Ιμαλαία, Τουρκία, Αφρική, Ν. Αμερική), όπου οι προμήθειες μεταφέρονται από ντόπιους μεταφορείς ή ζώα.

Διαδρομές

Τα μονοπάτια πρέπει να είναι σαφώς καθορισμένα (σημασμένα) ενώ είναι απαραίτητο να υπάρχουν ενδείξεις σχετικά με τις αποστάσεις (σε χρόνο) και τις παρεχόμενες εξυπηρετήσεις στην ευρύτερη περιοχή. Ορισμένες αρχές που ακολουθούνται συνήθως στο σχεδιασμό του συστήματος μονοπατιών είναι:

- Η δημιουργία μονοπατιών πλάτους 0,5μ. έως 1μ. (όπου είναι απαραίτητο κατασκευασμένων από πέτρα).

- Η σωστή/συνεχής συντήρησή τους.

- Η κατασκευή μόνιμων γεφυριών από πέτρα, σύμφωνα με πρότυπα παραδοσιακής αρχιτεκτονικής ή προσωρινών από ξύλο.

- Η τοποθέτηση κουπαστών σε περιοχές δύσβατες.

- Η συντόμευση της διαδρομής προς τα σημεία ειδικού ενδιαφέροντος (κορυφή, φαράγγια, οικισμοί) και η αποφυγή περιττών υψομετρικών αλλαγών κατά μήκος της πορείας.

- Η σύνδεση/επικοινωνία μεταξύ μονοπατιών που οδηγούν στο ίδιο σημείο ειδικού ενδιαφέροντος.

- Η διέλευση μονοπατιών από δασωμένες περιοχές (όπου είναι δυνατό) και η αποφυγή διέλευσης από καλλιέργειες. Ειδική προσοχή δίνεται στη σήμανση κοντά σε δρόμους.

Σκι αντοχής (cross - country skiing)

Η κλίση των διαδρομών δεν πρέπει να υπερβαίνει το 20%, οι πορείες πρέπει να υποδεικνύονται με έγχρωμα σήματα, το δε πλάτος τους πρέπει να είναι τουλάχιστον 1μ. Είναι δυνατή η χρησιμοποίηση δασικών δρόμων, αλλά μειώνεται το αίσθημα απομόνωσης.

Ιππασία

Ισχύουν οι γενικές αρχές που αναφέρθηκαν προηγουμένως, διαφοροποιημένες ως προς το πλάτος των μονοπατιών -στην περίπτωση αυτή είναι απαραίτητο 1,5μ. έως 2,0μ.- και την απαιτούμενη αυξημένη αντοχή σε φορτία των γεφυριών. Είναι αναγκαία η ύπαρξη στάβλων δυναμικότητας συνήθως 10-25 αλόγων και έκτασης καλυπτόμενης από χορτάρι επιφάνειας περίπου 2.000-5.000 τ.μ. Οι απασχολούμενοι σε μια τέτοια μονάδα ανέρχονται περίπου σε 2-5 άτομα.

Χάρτες

Η κλίμακα 1:50.000 μπορεί να θεωρηθεί κατάλληλη για την πραγματοποίηση τέτοιων διαδρομών. Είναι ιδιαίτερα σημαντική η ακριβής και συνεχής ενημέρωση των χαρτών ως προς τη θέση (χάραξη) των μονοπατιών, τις παρεχόμενες εξυπηρετήσεις (είδος, θέση), τα σημεία ειδικού ενδιαφέροντος και τις πιθανές περιοχές κατασκήνωσης.

Πρόσβαση

Όπως έχει ήδη αναφερθεί στην ενότητα "Χαρακτηριστικά των Συμμετεχόντων", η δραστηριότητα του οικοτουρισμού προσελκύει άτομα διαφόρων ηλικιών. Επομένως, ιδιαίτερη σημασία πρέπει να δίνεται σε θέματα διευκόλυνσης της πρόσβασης, χωρίς αυτό να συνεπάγεται την υποβάθμιση του φυσικού χαρακτήρα των επισκεπτόμενων περιοχών.

Ασφαλτοστρωμένοι δρόμοι θα πρέπει να οδηγούν σε οικισμούς ή χωριά που βρίσκονται στην περιφέρεια της περιοχής ενδιαφέροντος. Πρέπει επίσης να εξασφαλίζονται χώροι στάθμευσης που να ανταποκρίνονται στον αριθμό των χρηστών.

Το οδικό δίκτυο μέσα στις περιοχές ενδιαφέροντος πρέπει να περιορίζεται στον ελάχιστο δυνατό βαθμό διανοίξεων και να χρησιμοποιείται και να εξυπηρετεί μόνον τις άμεσες ανάγκες φορέων που έχουν σχέση με την προστασία και συντήρησή τους.

Αρκετές χώρες παρέχουν δημόσια ή κοινοτικά μέσα μεταφοράς επισκεπτών (λεωφορεία, πούλμαν, mini buses, τραίνα) για τη μετακίνηση των επισκεπτών από το σημείο άφιξης στη χώρα έως την περιφέρεια των περιοχών ενδιαφέροντος. Σε ορισμένες περιπτώσεις χρησιμοποιούνται, για τη μετακίνηση των επισκεπτών μέσα στην περιοχή, τηλεκαμπίνες και οδοντωτοί σιδηρόδρομοι (π.χ. Schneeberg - Αυστρία).

Ο βαθμός προσπελασιμότητας των περιοχών αυτών από τα σημεία άφιξης των επισκεπτών δεν φαίνεται να έχει ιδιαίτερη σημασία, δεδομένου ότι το αντικείμενο έλξης αυτής της μορφής τουρισμού είναι συνήθως συνδεδεμένο με θέματα ιδιαίτερου φυσικού ενδιαφέροντος.

β. Περιοδείες για ενδιαφέροντα Χλωρίδας και Πανίδας

Η δραστηριότητα αυτή συνδυάζεται συνήθως με αυτές που σχετίζονται με τον ορεινό τουρισμό. Εξαιρούνται βέβαια ιδιαίτερα ενδιαφέροντα που αφορούν τη χλωρίδα και πανίδα θαλάσσιου περιβάλλοντος και υγροβιοτόπων σε λιμνοθάλασσες και εκβολές ποταμών.

Η απαραίτητη υποδομή είναι παρόμοια με αυτήν των ορεινών δραστηριοτήτων με ορισμένες εξαιρέσεις όπως:

- Τα μονοπάτια, όπου αυτά χρησιμοποιούνται, πρέπει να αποφεύγουν ακατάλληλες κλίσεις και προβληματική μορφολογία εδάφους. Ειδική υποδομή χρειάζεται στην περίπτωση χαρακτηριστικής χλωρίδας για την αποφυγή της καταστροφής της από τους επισκέπτες: συνήθως χρησιμοποιούνται ξύλινες κατασκευές υπερυψωμένες από το έδαφος.

Παρατηρητήρια και καταφύγια κατασκευάζονται σε επιλεγμένα σημεία και εξοπλίζονται

με υλικό για την παρατήρηση σε μακρινές αποστάσεις (κυάλια, τηλεσκόπια), απαραίτητο κυρίως για την παρακολούθηση της πανίδας και ορνιθοπανίδας. Σε ορισμένες περιπτώσεις τα σημεία αυτά στελεχώνονται από ειδικούς, όπως στην περίπτωση των καταφυγίων της RSPB (Royal Society for the Protection of Birds) της Βρεταννίας.

- Καντίνες και snack-bars τοποθετούνται συχνά σε τέτοιες περιοχές κοντά σε παρατηρητήρια ή τόπους ανάπαυσης με ιδιαίτερη θέα. Τέτοιες εγκαταστάσεις δίνουν τη δυνατότητα άνετης αναμονής ή καταφυγίου σε περιπτώσεις όπου οι καιρικές συνθήκες είναι δυσμενείς. Η χωροθέτησή τους γίνεται συνήθως σε απόσταση 1/2km από δάση και 1km από ανοικτές περιοχές για να αποφευχθεί η όχληση.

- Οι ίδιες αποστάσεις ισχύουν συνήθως για τους χώρους στάθμευσης και το οδικό δίκτυο, όπου στην περίπτωση σημείων με θέα δεν θα πρέπει να είναι πλησιέστερα από 1km, παρότι βέλτιστη απόσταση θεωρούνται τα 2km στις ορεινές περιοχές και τα 4km στις επίπεδες περιοχές.

- Σε πολλές περιοχές ειδικών ενδιαφερόντων ιδιαίτερη σημασία έχει η κατασκευή μουσείων φυσικής ιστορίας ή "σχολείων της φύσης" όπου παρέχονται συγκεκριμένες και εξειδικευμένες πληροφορίες που αφορούν τα φυσικά χαρακτηριστικά της περιοχής. Σε ορισμένες περιπτώσεις χωροθετούνται, στις ίδιες περιοχές, ερευνητικοί σταθμοί όπου δίνεται η ευκαιρία στους επισκέπτες να πληροφορηθούν για το περιεχόμενο της έρευνας. Η παρουσίαση οπτικοακουστικού υλικού μπορεί να γίνεται είτε, για παράδειγμα, στους χώρους των μουσείων κοντά στο χώρο είτε στις περιοχές των καταλυμάτων, κυρίως πριν την επίσκεψη των περιοχών.

Μια επαρκής οργάνωση και υποδομή πάρκου χαρακτηρίζεται από τα εξής:

1. Ασφαλτοστρωμένη οδό προσπέλασης, με εξασφαλισμένη δυνατότητα να καθαρίζεται από το χιόνι, όταν αυτό καθίσταται αναγκαίο.

2. Αντίθετα, οι μόνοι δρόμοι που υπάρχουν μέσα στο πάρκο είναι οι δασικοί, οι οποίοι χρησιμοποιούνται από το προσωπικό.

3. Υπαρξη ευδιάκριτων ορίων, με ενδεικτικές πινακίδες στα κυριότερα σημεία εισόδου που υπενθυμίζουν στους τουρίστες τόσο αυτά που τους προσφέρει το πάρκο, όσο και την υπευθυνότητα που πρέπει να τους διακρίνει κατά τη διάρκεια της επίσκεψής τους.

4. Σαφώς καθορισμένα μονοπάτια, με πινακίδες στις διασταυρώσεις και σε άλλα κεντρικά σημεία, στις οποίες αναγράφονται οι αποστάσεις (σε χιλιόμετρα και ώρες), οι πλησιέστερες εξυπηρετήσεις και οι κατευθύνσεις.

5. Υπαρξη συγκεκριμένων περιοχών, όπου επιτρέπεται το camping το οποίο φυσικά απαγορεύεται σε οποιοδήποτε άλλο σημείο.

6. Περίπτερα στις κυριότερες εισόδους όπου, για την πληροφόρηση των επισκεπτών, διατίθενται χάρτες και εκδόσεις σχετικές με τη χλωρίδα, πανίδα και το ιστορικό παρελθόν της περιοχής.

7. Καταρτισμένο προσωπικό καταλλήλων ειδικοτήτων, πρόθυμο και ικανό να εξασφαλίσει την τήρηση των κανονισμών του πάρκου, να βοηθήσει τους επισκέπτες σε περίπτωση ανάγκης (με τη χρήση ασυρμάτου, ο οποίος είναι απαραίτητος) και να δώσει τις πρώτες βοήθειες, να αποτρέψει τις πυρκαγιές, καθώς και να συντηρεί τα μονοπάτια, τα περίπτερα και τα παρατηρητήρια του πάρκου σε καλή κατάσταση. Σε μερικές περιπτώσεις, το προσωπικό πρέπει να επιβάλλει και να εισπράττει πρόστιμα από τους τουρίστες που παραβαίνουν τον κανονισμό λειτουργίας του πάρκου. Τα "έσοδα" αυτά μπορούν στη συνέχεια να διατίθενται για την κάλυψη του κόστους συντήρησης των εγκαταστάσεων του πάρκου.

8. Παροχή μεταφορικών μέσων που περιλαμβάνουν τόσο υποζύγια, όσο και εξοπλισμένο ελικόπτερο, ώστε να καθίσταται δυνατή η μεταφορά τραυματιών ή αρρώστων.

9. Υπαρξη ξενώνων (συνήθως κρατικών και όχι ιδιωτικών) σε γειτονικούς οικισμούς και, στην περίπτωση εκτεταμένων πάρκων, ορεινών καταφυγίων.

Τα καταφύγια αυτά πρέπει να είναι ανοικτά σ' όλους και όχι, όπως συνηθίζεται, να απευθύνονται αποκλειστικά στα μέλη κάποιου ορειβατικού συλλόγου. Στην περίπτωση των τελευταίων είναι σκόπιμο να παρέχονται κάποιες εκπώσεις.

10. Καθορισμένες θέσεις συλλογής απορριμμάτων στα πλέον πολυσύχναστα σημεία και επαρκή έλεγχο για την αποφυγή της ρύπανσης από την αυθαίρετη ρίψη απορριμμάτων από τους επισκέπτες.

11. Λεωφορειακή γραμμή, δημόσιας εκμετάλλευσης, σύνδεσης της πλησιέστερης μεγάλης πόλης απ' όπου συνήθως προέρχονται οι επισκέπτες με τα μικρά χωριά της περιοχής του πάρκου.

12. Απαγόρευση της ιδιωτικής επιχειρηματικής δραστηριότητας (αγοραπωλησίες, οικοδομές) μέσα στα όρια του πάρκου.

Ως παράδειγμα σωστής διαχείρισης πάρκου, όπου βρίσκουν εφαρμογή όλα τα παραπάνω σημεία, θα μπορούσε να αναφερθεί το Εθνικό Πάρκο Ordessa, στα Ισπανικά Πυρηναία.

γ. Θαλάσσιος Τουρισμός (Υδραθλητικός Τουρισμός)

Για τα ταξίδια με καγιάκ ή φουσκωτές βάρκες, κανώ και πιρόγες η μόνη σημαντική απαραίτητη υποδομή είναι ο ικανοποιητικού πλάτους και ασφαλτοστρωμένος δρόμος που εξασφαλίζει την πρόσβαση στο σημείο αναχώρησης. Στο σημείο αυτό, που προφανώς βρίσκεται κοντά στη θάλασσα ή τις όχθες κάποιας λίμνης ή ποταμού, θα πρέπει να δημιουργηθεί χώρος στάθμευσης. Συνήθως καταστήματα, ξενοδοχεία και ξενώνες υπάρχουν ήδη στην περιοχή εκκίνησης του ταξιδιού.

Στην περίπτωση μεγάλων διαδρομών σε ποταμούς (όπως π.χ. στον ποταμό Loire της Γαλλίας), τα σημεία αναχώρησης δεν πρέπει να απέχουν μεταξύ τους πάνω από 15 χιλιόμετρα.

Για τις καταδύσεις είναι απαραίτητη η ύπαρξη μιας σχολής, με ειδικευμένους δασκάλους, που θα ενοικιάζει και τον απαραίτητο εξοπλισμό (στολές κατάδυσης, μπουκάλες οξυγόνου κ.λπ.). Η λειτουργία ενός κέντρου πληροφόρησης, όπου θα εκτίθενται χάρτες του βυθού και θα γίνονται προβολές slides, είναι επιθυμητή. Στο πάρκο Fathom Five Καναδά προσφέρονται περίπατοι στο βυθό και διατίθενται μικρά υποβρύχια σκάφη γι' αυτόν τον σκοπό.

δ. Πολιτιστικός Τουρισμός σε συνδυασμό με Οικοτουριστικές Δραστηριότητες

Οι εξυπηρετήσεις που αφορούν καταλύματα, καταστήματα ή μεταφορές δεν είναι παντού ίδιες, αλλά παρουσιάζουν διαφορές ανάλογα με την τοποθεσία (απομονωμένος ορεινός οικισμός, λιμάνι σε κάποιο νησί, κ.λπ.).

Οι διακοπές που περιλαμβάνουν χορό, γιόγκα ή αυτοσυγκέντρωση, συχνά, μπορούν να οργανωθούν σε μοναστήρια (εν λειτουργία ή εγκαταλελειμμένα) ή άλλα κτίρια ιστορικού ενδιαφέροντος, όπως για παράδειγμα στο μοναστήρι της Εφταλούς στη Μυτιλήνη. Σ' αυτήν την περίπτωση απαιτείται η διαθεσιμότητα δασκάλου των τοπικών παραδοσιακών χορών.

Τα τουριστικά πακέτα που περιλαμβάνουν ζωγραφική ή φωτογραφία, συνήθως απαιτούν κάποια αίθουσα, όπου θα μπορούν να διοργανώνονται εκθέσεις με έργα τόσο των τοπικών καλλιτεχνών όσο και των τουριστών. Συχνά περιλαμβάνουν επίσης εκμάθηση παραδοσιακών τεχνών.

Για τα τουριστικά πακέτα που περιλαμβάνουν μαγειρική απαιτείται η διαθεσιμότητα των ανάλογων εγκαταστάσεων, αλλά και των ανθρώπων που θα διδάξουν τις τοπικές συνταγές. Το φαγητό που ετοιμάζεται, καταναλώνεται από το γκρουπ των επισκεπτών.

1.8. Εξειδικευμένη Υποδομή. Εξυπηρετήσεις και Εξοπλισμός

Ο συνήθης εξοπλισμός αυτού του είδους τουρισμού περιλαμβάνει mini-buses και οχήματα

με τετράτροχη κίνηση (4x4) για τη μεταφορά των επισκεπτών από τη βάση τους σε επιλεγμένα σημεία. Γραφεία που συμπεριλαμβάνουν το περπάτημα στην οικοτουριστική δραστηριότητα διαθέτουν συχνά σακκίδια και σκι περιπατητικά ή στην περίπτωση που το αντικείμενο είναι γύρω από το υγρό στοιχείο, βάρκες, κανώ ή καγιάκ ή και σκάφη με εξωλέμβια κίνηση.

Όλα τα πακέτα που προσφέρουν πεζοπορία, παρατήρηση πανίδας και χλωρίδας καθώς και 90% των άλλων μορφών οικοτουρισμού προσφέρουν οδηγούς και ξεναγηση. Οι περισσότεροι οδηγοί - ξεναγοί είναι υπάλληλοι των ξένων γραφείων με πολύ καλή γνώση της γλώσσας και των ειδικών χαρακτηριστικών της περιοχής. Μερικά γραφεία περιήγησης σε σημαντικούς τόπους για την ορνιθοπανίδα προσφέρουν δύο οδηγούς για ομάδες μέχρι είκοσι άτομα. Οδηγοί - ξεναγοί με εντοπιότητα σπανίζουν, αλλά όταν αυτό συμβαίνει έχουν καλή γνώση της γλώσσας των ομάδων τις οποίες ξεναγούν.

1.9. Άλλες ανάγκες και προϋποθέσεις

Για ορισμένες οικοτουριστικές δραστηριότητες απαιτούνται ειδικές γνώσεις για τη συμμετοχή, που συχνά μεταδίδονται επιτόπου ή σε ειδικές συναντήσεις πριν από τη συγκεκριμένη εξόρμηση όπως:

- Χειμερινές Αναβάσεις

Χρήση riolet και crampon. Συνήθης τόπος εκπαίδευσης οι βουνοπλαγιές.

- Αναρρίχηση και Αναβάσεις υψηλού κινδύνου

Χρήση ειδικών αναρριχητικών μεθόδων, ασφάλιση με σχοινί και ειδικά εξαρτήματα. Συνήθης τόπος εκμάθησης οι βουνοπλαγιές.

- Καταδύσεις

Η επίδειξη μεθόδου κατάδυσης και χρήση εξοπλισμού θεωρείται απαραίτητη και μπορεί να γίνει στο συγκεκριμένο τόπο ή σε πισίνα των τουριστικών καταλυμάτων πριν την εξόρμηση.

- Σπηλαιολογία.

2. ΚΟΙΝΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΕΣ

2.1. Χαρακτηριστικά Επενδυτών και Επενδύσεων

Σε παγκόσμιο επίπεδο το φάσμα των χαρακτηριστικών επενδυτών και επενδύσεων διαφέρει σημαντικά ανάλογα με το φυσικό δυναμικό της χώρας, αλλά συχνά και ανάλογα με το

βαθμό ανάπτυξής της.

Χώρες, για παράδειγμα, όπως ο Καναδάς, οι ΗΠΑ, η Αυστραλία, η Ν. Αφρική επενδύουν σημαντικά ποσά για την τουριστική αξιοποίηση φυσικών περιοχών στις οποίες διακινούνται σημαντικοί αριθμοί τουριστών, είτε διότι ικανοποιούν συγκεκριμένα οικολογικά ενδιαφέροντα είτε διότι οι επισκέψεις αυτές αποτελούν μέρος γενικότερης περιήγησης στα αξιοθέατα της χώρας. Οι επενδύσεις αυτές ποικίλλουν, καλύπτοντας θέματα υποδομής και ανωδομής και ειδικών εξυπηρετήσεων και εξοπλισμού όπως προσβάσεις, διαμορφώσεις, καταλύματα, εστιατόρια, περίπτερα και ειδικότερα τηλεκαμπίνες, ελικόπτερα, υποβρύχια και λοιπά μέσα μεταφοράς μέχρι μουσεία, εκθεσιακούς χώρους, οπτικοακουστικές παρουσιάσεις κ.λπ. Οι επενδυτές επίσης ποικίλλουν και μπορεί να συμπεριλαμβάνουν το κράτος ή Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου, όπως φορείς τουρισμού ή και Υπουργεία που συμμετέχουν με Διευθύνσεις Δασών, Δρυμών, Ακτοφυλακής, Θηραμάτων ή Ερευνητικά Κέντρα ή διάφορα επίπεδα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης όπως Περιφέρεια, Νομαρχία, Δήμους - Κοινότητες.

Στις ανεπτυγμένες χώρες σύνηθες φαινόμενο αποτελεί η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα, η οποία μπορεί να καλύπτει όλο το φάσμα δηλαδή από τις μελέτες ανάδειξης συγκεκριμένων πόρων μέχρι τα έργα ανάπτυξης και συνήθως πολυετή συμβόλαια οικονομικής εκμετάλλευσης αυτών των πόρων.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 παρατηρείται αυξημένη συμμετοχή επενδυτών που έχουν σχέση με εταιρείες, σωματεία, οργανισμούς κ.λπ. Ο κύριος στόχος τους αφορά θέματα προστασίας της φύσης γενικότερα και ειδικότερα την προστασία φυσικών σχηματισμών, τοπικών παραδόσεων, χλωρίδας, πανίδας κ.λπ. Στην περίπτωση της Ευρώπης σημαντική συμμετοχή σε επενδύσεις που αφορούν άμεσα και έμμεσα τον οικότουρισμό έχει επιδείξει και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα μέσα από επιχορηγήσεις και επιδοτήσεις Τομέων και Διευθύνσεων που ασχολούνται με προστασία περιβάλλοντος, περιφερειακή και κοινωνική ανάπτυξη, τουρισμό κ.λπ.

Όσον αφορά τις αναπτυσσόμενες χώρες, τα χαρακτηριστικά των επενδύσεων ποικίλουν επίσης σε σχέση με τα χαρακτηριστικά του φυσικού πόρου ή πόρων ή και σε σχέση με την υφή και ένταση, ενώ οι επενδυτές προέρχονται κυρίως από το δημόσιο τομέα με μερικές εξαιρέσεις. Χώρες όπως η Κένυα, Τανζανία, Ζάμπια, Τυνησία, Αλγερία, Μαρόκο στην Αφρική και η Ινδία και το Πακιστάν στην Ασία, τα βουνά και τροπικά δάση της Λατινικής Αμερικής (κυρίως, δε, σε χώρες όπως η Βραζιλία, το Περού, η Χιλή και η Αργεντινή) και πολλά νησιά, ιδιαίτερα τα νησιά της Καραϊβικής, προσελκύουν επίσης σημαντικό και αυξανόμενο αριθμό τουριστών. Οι επισκέπτες συνδυάζουν εκτός από την ικανοποίηση των καθαρά οικολογικών τους ενδιαφερόντων, την απόλαυση και άλλων δραστηριοτήτων αναψυχής που προσφέρει ο χώρος.

2.2. Κοινά χαρακτηριστικά και ιδιαιτερότητες σε Διεθνές Επίπεδο

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει τα χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων όσον αφορά ηλικία, εισόδημα κ.λπ. ποικίλλουν με αποτέλεσμα να υπάρχει ανάγκη διαφοροποίησης σε σχέση με την απαραίτητη υποδομή. Είναι προφανές ότι οι περισσότερο απομακρυσμένες περιοχές προσελκύουν ομάδες υψηλότερου εισοδηματικού επιπέδου και μεγαλύτερης ηλικίας από χώρες όπως ΗΠΑ, Καναδάς, Ιαπωνία και χώρες της Βορείου Ευρώπης, με την αντίστοιχη υποδομή στους συγκεκριμένους τόπους ενδιαφέροντος για την ευκολότερη και ανετότερη πρόσβαση ατόμων μεγάλης ηλικίας. Πολυτελέστερη και μεγαλύτερης κλίμακας είναι επίσης η ανωδομή που απαιτείται για την ικανοποίηση των αναγκών αυτών των ομάδων με αποτέλεσμα, σε συνδυασμό με τα μέσα μεταφοράς και τα δίκτυα πρόσβασης, να δημιουργούν σοβαρά προβλήματα στο φυσικό περιβάλλον και συχνά να έρχονται σε αντίθεση με τους κανόνες περιβαλλοντικής προστασίας.

Αντίθετα, σε χώρες όπως αυτές της Μεσογείου, όπου οι επισκέπτες προέρχονται από σχετικά κοντινές αποστάσεις (π.χ. Β. Ευρώπη), η σύνθεση των επισκεπτών ποικίλλει σε ό,τι αφορά την ηλικία και το εισόδημα, ενώ το σχετικά χαμηλό κόστος διαβίωσης στις χώρες υποδοχής ενθαρρύνει τη συμμετοχή νέων ατόμων.

Χαρακτηριστικό των χωρών αυτών, σε αντίθεση με τις περισσότερο ανεπτυγμένες χώρες, είναι η έλλειψη υποδομής και ανωδομής ειδικά σχεδιασμένης για την ανάπτυξη του οικότουρισμού. Το γεγονός αυτός έχει συντελέσει σε δύο εκ διαμέτρου αντίθετα φαινόμενα. Το πρώτο οδήγησε στην αποφυγή καταστροφών στο φυσικό περιβάλλον από τη δημιουργία ογκωδών έργων ανωδομής, ενώ το δεύτερο προκάλεσε σημαντικά προβλήματα υποβάθμισης των τόπων επίσκεψης από τις φθορές (διάβρωση, απορρίμματα κ.λπ.) που δημιουργεί η πενιχρή ή και ανύπαρκτη (σε πολλές περιπτώσεις) υποδομή.

2.3. Οι κυριότερες μορφές Οικότουρισμού

Έχουμε ήδη αναφερθεί στο εύρος που παρουσιάζουν οι διαφοροποιήσεις που χαρακτηρίζουν την οικότουριστική δραστηριότητα. Συγκεκριμένα, οι διαφοροποιήσεις αυτές αφορούν:

α. Τόπους έλξης (π.χ. φαράγγια, έρημοι, τροπικοί βάλτοι και δάση, οροσειρές, δέλτα ποταμών, καταρράκτες, τροπικές θάλασσες κ.λπ.), οι οποίοι διαφέρουν ως προς το αξιοθέατο αντικείμενο (γεωμορφολογικοί σχηματισμοί, χλωρίδα, πανίδα) καθώς και την κλίμακα του συγκεκριμένου ενδιαφέροντος.

β. Ηλικία, εισόδημα και βαθμό εξειδίκευσης του ενδιαφέροντος των συμμετεχόντων που με τη σειρά τους επηρεάζουν την επιλογή του τόπου επίσκεψης, την αναγκαία υποδομή και

ανωδομή και τα μέσα μεταφοράς μέχρι το συγκεκριμένο τόπο αλλά και μέσα στην περιοχή ενδιαφέροντος.

γ. Μια τρίτη κατηγορία διαφοροποιήσεων αφορά το μεγάλο βαθμό επικάλυψης που αναπόφευκτα υπάρχει μεταξύ των οικοτουριστικών δραστηριοτήτων και άλλων ειδικών μορφών τουρισμού. Τέτοιες διαφοροποιήσεις αφορούν τον ορεινό και χιονοδρομικό τουρισμό, ορισμένα υποείδη του αθλητικού τουρισμού, και, προφανώς, του περιηγητικού τουρισμού, ο οποίος συνδυάζει εκτός των επισκέψεων σε περιοχές με πολιτισμικό ενδιαφέρον και την περιήγηση σε περιοχές εξαιρετικού φυσικού περιβάλλοντος.

Τέτοιες αναφορές γίνονται και στα αντίστοιχα Κεφάλαια των ειδικών μορφών (ορεινός - χιονοδρομικός, αθλητικός τουρισμός) με εξαίρεση τον περιηγητικό τουρισμό που δεν αποτελεί ειδικό αντικείμενο αυτής της μελέτης. Εξάλλου, η επισήμανση αυτή έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον όσον αφορά θέματα υποδομής, ανωδομής, εκπαίδευσης και προβολής μεταξύ άλλων. Είναι προφανές ότι οι επικαλύψεις αυτές είναι θεμιτές και επιθυμητές όχι μόνο λόγω συμβατότητας αλλά, επίσης, διότι συνεπάγονται εξοικονόμηση επενδύσεων για την ικανοποίηση των αναγκών που αφορούν τα προαναφερόμενα θέματα.

Όπως έχουμε ήδη θίξει έμμεσα στην ενότητα 1.7, του παρόντος Κεφαλαίου που αναφέρεται σε θέματα υποδομής και ανωδομής, οι κυριότερες μορφές οικοτουρισμού στην Ευρώπη αφορούν επισκέψεις σε εθνικά πάρκα, γεωλογικούς σχηματισμούς και περιοχές εξαιρετικού φυσικού κάλλους. Η μορφή αυτή προσελκύει και το μεγαλύτερο αριθμό συμμετεχόντων σε σχέση με δύο άλλες κατηγορίες, οι οποίες επικεντρώνονται σε ενδιαφέροντα χλωρίδας και πανίδας χερσαίων ή θαλάσσιων οικοσυστημάτων και θεωρούνται περισσότερο εξειδικευμένες.

Είναι προφανές ότι οι περισσότεροι δημοφιλείς τόποι επίσκεψης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας δεν διαθέτουν ούτε το μέγεθος της φυσικής κλίμακας αλλά ούτε την εξωτικότητα των οικολογικών ενδιαφερόντων άλλων περιοχών της γης, όπως η Ασία, Αφρική, Ωκεανία, Ανταρκτική, Β. και Ν. Αμερική, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι υστερούν σε θέματα ποικιλίας, σπανιότητας και φυσικής ομορφιάς. Οι παράγοντες αυτοί υποδηλώνουν ότι μεσοπρόθεσμα, τουλάχιστον, αυτά τα τρία είδη θα υπερτερήσουν σε συνδυασμό με άλλες μορφές όπως αυτές του ορεινού, αθλητικού και περιηγητικού τουρισμού.

2.4. Οργανωτικά χαρακτηριστικά των Οικοτουριστικών Δραστηριοτήτων

Στην ενότητα αυτή επιχειρείται η συνοπτική παρουσίαση των κυριότερων χαρακτηριστικών (διάρκεια, αριθμός συμμετεχόντων, κόστος και μεταφορικό μέσο) διαφόρων ειδών περιήγησης που έχουν έντονο οικολογικό χαρακτήρα. Για όλες τις άλλες οικοτουριστικές δραστηριό-

τητες δεν μπορούν να δοθούν γενικά στοιχεία, διότι είναι από τη φύση τους πολύ εξειδικευμένες και δεν ομαδοποιούνται εύκολα σε κατηγορίες.

Περιήγηση

- Διάρκεια: στην Ευρώπη κατά προτίμηση 15 ή 16 ημέρες, με κατώτερο όριο τις 8 ημέρες. Εκτός Ευρώπης 20 έως 30 ημέρες. Σε αρκετά ταξίδια παρέχεται η δυνατότητα να παραταθεί η διάρκεια κατ' επιλογή του πελάτη.

- Αριθμός συμμετεχόντων: συνήθως 6 έως 15 άτομα, με ανώτερο όριο τα 25 άτομα.

- Κόστος: 132.000 δρχ. για 8 ημέρες στην Ευρώπη, 200.000 δρχ. έως 230.000 δρχ. για 15 ημέρες στην Ευρώπη και 330.000 δρχ. έως 660.000 δρχ. για 25 ημέρες εκτός Ευρώπης.

- Μεταφορικό μέσο: αεροπορική μεταφορά μέχρι τη χώρα υποδοχής, μεταφορά μέσα στη χώρα με λεωφορείο τοπικής συγκοινωνίας, ιδιωτικό τουριστικό λεωφορείο ή μικρό πούλμαν. Μετακινήσεις στο χώρο της περιήγησης με όχημα τύπου Land Rover.

Περιήγηση με μοτοσυκλέτα σε ορεινές περιοχές

Γενικά ισχύουν τα παραπάνω εκτός από:

- Διάρκεια: συνήθως η μέγιστη διάρκεια μιας τέτοιας δραστηριότητας δεν υπερβαίνει τις 7 ημέρες και ακολουθείται από κάποια άλλη (π.χ. canoe).

- Κόστος: κατά μέσο όρο 10.000 δρχ. την ημέρα, όπου περιλαμβάνεται και το κόστος ενοικίασης της μοτοσυκλέτας.

Περιηγήσεις εκτός δρόμου

- Διάρκεια: από 3 έως 8 ημέρες. Πολλά πακέτα παρέχουν προαιρετικά τη δυνατότητα ξενάγησης.

- Αριθμός συμμετεχόντων: κατ' ελάχιστο 4 άτομα (το πλήρωμα ενός οχήματος).

- Κόστος: κατά μέσο όρο 16.500 δρχ. την ημέρα, όπου περιλαμβάνεται και το κόστος ενοικίασης του οχήματος.

- Μεταφορικό μέσο: για όλες τις μετακινήσεις στο εσωτερικό της χώρας υποδοχής χρησιμοποιούνται οχήματα κατασκευασμένα για κίνηση σε ανώμαλο έδαφος.

Ταξίδια παρατήρησης πουλιών

- Διάρκεια: συνήθως 8 ημέρες, με ανώτερο όριο τις 15 ημέρες.
- Αριθμός συμμετεχόντων: κατά μέσο όρο 15-30 άτομα.
- Κόστος: κατά μέσο όρο 165.000 δρχ. - 198.000 δρχ. για ταξίδι 8 ημερών, 330.000 δρχ. για ταξίδι 15 ημερών.
- Μεταφορικό μέσο: αεροπορική μεταφορά μέχρι τη χώρα υποδοχής, μεταφορά μέσα στη χώρα με τοπικό μεταφορικό μέσο (π.χ. Bird Holidays) ή λεωφορείο μισθωμένο από τον επιτόπου εγκατεστημένο πράκτορα (π.χ. Charisteer Travel στη Θεσσαλονίκη).

Περιήγηση συνδεδεμένη με την παρατήρηση χλωρίδας

- Διάρκεια: συνήθως μεταξύ 8 και 15 ημερών.
- Αριθμός συμμετεχόντων: συνήθως 10 έως 20 άτομα.
- Κόστος: 100.000 δρχ. για 8 ημέρες, 165.000 δρχ. για 15 ημέρες.
- Μεταφορικό μέσο: αεροπορική μεταφορά μέχρι τη χώρα υποδοχής, μεταφορά μέσα στη χώρα με λεωφορείο τοπικής συγκοινωνίας, ιδιωτικό τουριστικό λεωφορείο ή τραίνο.

Σαφάρι

- Διάρκεια: συνήθως από 5 έως 10 ημέρες, πολύ συχνά συνδυασμός με κάποια άλλη δραστηριότητα.
- Αριθμός συμμετεχόντων: ανώτερο όριο 16 άτομα.
- Κόστος: κατά μέσο όρο 19.800 δρχ. την ημέρα, όπου περιλαμβάνεται και το κόστος ενοικίασης του οχήματος.
- Μεταφορικό μέσο: συνήθως όχημα τύπου Land Rover.

Περιηγήσεις σε λίμνη ή θάλασσα με φουσκωτό σκάφος

- Διάρκεια: συνήθως από 3 έως 10 ημέρες.
- Αριθμός συμμετεχόντων: κατά μέσο όρο 12 άτομα σε δύο σκάφη, σε μερικές περιπτώσεις

μέχρι 18 ή 24 άτομα.

- Μεταφορικό μέσο: συνήθως τοπικό μεταφορικό μέσο μέχρι το σημείο αναχώρησης.

Περιηγήσεις με πολιτιστικό και καλλιτεχνικό περιεχόμενο

- Διάρκεια: συνήθως από 8 έως 15 ημέρες για διεθνή ταξίδια, 3 έως 8 ημέρες για ταξίδια μέσα στη χώρα.

- Αριθμός συμμετεχόντων: 7 έως 15 άτομα για ταξίδια με μικρό λεωφορείο, πάνω από 15 άτομα στην περίπτωση ομάδων μελέτης που εγκαθίστανται σε κάποιο κέντρο.

- Κόστος: 132.000 δρχ. για τα διεθνή ταξίδια 8 ημερών, 198.000 δρχ. για τα διεθνή ταξίδια 15 ημερών.

3. ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ

3.1. Γενικά

Γενικά, λόγω του περιορισμένου αριθμού επισκεπτών, ο οικότουρισμός δεν παρουσιάζει τα χαρακτηριστικά της "εισβολής", που είναι ιδιαίτερα έντονα στην περίπτωση του μαζικού τουρισμού και τα οποία αποβαίνουν εις βάρος, αφενός, των κατοίκων, που συνήθως αντιτίθενται στον προσανατολισμό της τοπικής προσφοράς αποκλειστικά στην εξυπηρέτηση των (ευπόρων) επισκεπτών και, αφετέρου, των επισκεπτών, που χάνουν τη δυνατότητα επαφής με την τοπική κοινωνία και κουλτούρα -επαφή που κανονικά προωθείται από τον τουρισμό- και περιορίζονται ουσιαστικά στο να ζουν κατά τον ίδιο τρόπο που ζούσαν στην πατρίδα τους, με μόνες ίσως διαφορές το χαμηλότερο επίπεδο τιμών, το θερμότερο κλίμα και την απουσία ευθυνών και άγχους.

Ένα βασικό χαρακτηριστικό του μαζικού τουρισμού είναι η έλλειψη υπευθυνότητας και "εθισμού" των τουριστών ως προς την περιοχή που επισκέπτονται. Δεδομένου μάλιστα ότι και ορισμένοι εκ των επιχειρηματιών του κλάδου και όχι μόνον οι επισκέπτες προέρχονται από άλλες περιοχές (ή έχουν μικρή μόνο σχέση με την περιοχή προορισμού), τείνουν και αυτοί να αντιμετωπίζουν την ανάπτυξη της περιοχής μόνο με βάση τη βραχυπρόθεσμη ή μακροπρόθεσμη αποδοτικότητα, δίχως να αποδίδουν σημασία στις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις και τα πιθανά προβλήματα, καθώς μακροπρόθεσμα έχουν τη δυνατότητα να μετακινηθούν σε άλλη περιοχή σχετικά εύκολα. Στις σχετικά ανεπτυγμένες τουριστικές περιοχές, οι επιχειρηματίες αποφεύγουν να πραγματοποιήσουν μεγάλες επενδύσεις, φοβούμενοι ότι η τοπική τουριστική εικόνα θα καταστραφεί σύντομα από την υπερβολική εκμετάλλευση και τον επακόλουθο κορεσμό.

Στην περίπτωση του οικοτουρισμού, όμως θα μπορούσαμε να πούμε ότι τόσο οι επισκέπτες όσο και οι κάτοικοι έχουν κοινό ενδιαφέρον για την περιοχή και φροντίζουν για τη διατήρηση των τοπικών χαρακτηριστικών (φυσική ομορφιά, ησυχία κ.λπ.).

Ένα άλλο χαρακτηριστικό του μαζικού τουρισμού είναι συνδεδεμένο με το αίσθημα ανασφάλειας που νοιώθουν οι επισκέπτες κατά τη διάρκεια των διακοπών τους σ' έναν τόπο του οποίου αγνοούν τη γλώσσα, τις πολιτιστικές ιδιαιτερότητες και τις λεπτομέρειες εκείνες που συνιστούν τον τρόπο ζωής των κατοίκων του. Η μαζικότητα του τουριστικού φαινομένου μπορεί να αποδοθεί, κατά ένα μέρος, σ' αυτόν ακριβώς τον παράγοντα. Έτσι:

α. Οι τουρίστες εντάσσονται σε μεγάλα groups, μέσα στα οποία μπορούν να διατηρήσουν τα εθνικά τους χαρακτηριστικά όπως τη γλώσσα, την "εθνική" τους αίσθηση του χιούμορ κ.λπ., πράγμα όμως που τους αποξενώνει από τους ντόπιους, οι οποίοι τείνουν να κατατάσσουν όλους τους ξένους επισκέπτες σε κάποια στερεότυπα.

β. Οι επισκέπτες αποφεύγουν την επαφή με πολλά τοπικά στοιχεία, όπως για παράδειγμα την τοπική κουζίνα. Έτσι οι tour operators, ακόμη κι αν είναι ντόπιου, αναγκάζονται να προσαρμόζουν τις προσφερόμενες, στα πλαίσια του "πακέτου", υπηρεσίες στα γούστα των τουριστών, φροντίζοντας για παράδειγμα για την προσφορά continental breakfast, που πολλοί τουρίστες δεν εννοούν να αποχωρισθούν ακόμα και κατά τη διάρκεια των διακοπών τους.

Οι παράγοντες αυτοί περιορίζουν ακόμα περισσότερο την ουσιαστική επαφή των επισκεπτών με την πραγματική εικόνα της χώρας ή της περιοχής που τους φιλοξενεί. Ο οικοτουρισμός όμως, επειδή πάντα περιλαμβάνει περιηγήσεις με συνήθως ντόπιο ξεναγό, μειώνει το αίσθημα ανασφάλειας και την επιφυλακτικότητα των συμμετεχόντων και, όπως ήδη αναφέραμε, επιτρέπει την κατανόηση από μέρους τους του τοπικού τρόπου ζωής.

Η ανάπτυξη του οικοτουρισμού εμπεριέχει τη ροή κεφαλαίου από τις μεγάλες πόλεις προς τις μικρές κοινότητες και την επένδυσή του σε καταλύματα, εστιατόρια, καταστήματα και υπηρεσίες ξενάγησης. Η ροή αυτή, με την ομολογουμένως ασυνήθιστη για την εποχή μας κατεύθυνση, βοηθά στον περιορισμό της τάσης εγκατάλειψης των "προβληματικών" περιοχών από τους κατοίκους τους, ενώ παράλληλα δημιουργεί τις κατάλληλες οικονομικές προϋποθέσεις για υποδομή και ανωδομή που εξυπηρετεί και τις τοπικές κοινωνίες.

Πάντως, πολλοί επιχειρηματίες του κλάδου (όπως π.χ. ιδιοκτήτες καταστημάτων) προτιμούν να μένουν στις μικρές αυτές κοινότητες μόνον κατά την τουριστική περίοδο (Μάιο έως Σεπτέμβριο) και να περνούν τους χειμερινούς μήνες σε κάποια κοντινή πόλη με ανεπτυγμένη τοπική αγορά. Για τη μετατροπή των εγκαταλελειμμένων (ιδιαίτερα των ορεινών) χωριών σε βιώσιμους οικισμούς, απαιτείται η σταθερή εισροή τουριστικού εισοδήματος, ακόμα και εκτός

περιόδου αιχμής που μπορεί να εξασφαλισθεί με την ανάπτυξη δραστηριοτήτων όπως το αλπικό σκι, οι περίπατοι σε περιοχές χαμηλού υψομέτρου πλούσιες σε βλάστηση και οι πολιτιστικές δραστηριότητες.

Ένα άλλο σημείο που πρέπει να επισημανθεί είναι ότι συχνά ένα μεγάλο ποσοστό της τουριστικής δαπάνης που σχετίζεται με τις οικοτουριστικές δραστηριότητες καταλήγει σε τουριστικούς πράκτορες που φυσικά ζουν και εργάζονται στις μεγάλες πόλεις.

Στις επόμενες παραγράφους γίνεται ειδικότερη αναφορά στις επιπτώσεις των επιμέρους μορφών οικοτουρισμού.

3.2. Περιηγητικός Οικοτουρισμός

Η πεζοπορική περιήγηση σε απομονωμένες περιοχές έχει συνήθως δύο ειδών θετικές κοινωνικές επιπτώσεις.

Επειδή το group των επισκεπτών είναι μικρό σε μέγεθος, περιλαμβάνοντας κατά μέσο όρο δώδεκα άτομα και λόγω του ότι ο οδηγός είναι ντόπιος ή τουλάχιστον έχει πολύ στενή σχέση με την περιοχή όπου γίνεται η περιήγηση, οι επισκέπτες έρχονται σε επαφή με το τοπικό στοιχείο και αναπτύσσουν σχέσεις μ' αυτό. Λόγω της απομόνωσης της περιοχής, που κανονικά δέχεται μικρό αριθμό τουριστών, οι κάτοικοί της έχουν την περιέργεια να επικοινωνήσουν με τους επισκέπτες και να μάθουν για τον τρόπο ζωής στις περιοχές προέλευσής τους, ο οποίος προφανώς διαφέρει πολύ από το δικό τους. Εξάλλου, καθώς τα περισσότερα έξοδα του ταξιδιού (δωμάτιο, γεύματα κ.λπ.) προκαταβάλλονται, η επαφή μεταξύ επισκεπτών και κατοίκων απαλλάσσεται σε σημαντικό βαθμό από την επιδίωξη του κέρδους και οδηγεί σε μια πολιτιστικού περιεχομένου ανταλλαγή, ικανοποιητική και για τα δύο μέρη.

Οι κάτοικοι, βλέποντας (στην αρχή με μεγάλη έκπληξη) ότι κάποιοι επισκέπτες έρχονται από τόσο μακριά για να δουν και να ζήσουν αυτά τα χαρακτηριστικά του τόπου τους -που οι ίδιοι ανέκαθεν θεωρούσαν εμπόδιο για την ανάπτυξη ή ακόμα σαν στοιχεία που εμπόδιζαν την καλλιέργεια της γης, τις μεταφορές και τις επικοινωνίες ή σαν απειλή για την ίδια τους τη ζωή- αλλάζουν συχνά στάση και μαθαίνουν να εκτιμούν και να φροντίζουν το φυσικό τους περιβάλλον. Οι κάτοικοι τέτοιων "μειονεκτικών" περιοχών καταλήγουν στην αναγνώριση της ιδιαιτερότητας του χώρου όπου ζουν, τόσο διότι βλέπουν ότι αυτή εκτιμάται από τους ξένους επισκέπτες, αλλά και για τον επιπρόσθετο λόγο ότι η ιδιομορφία αυτή του τόπου τους παρέχει πλέον από μόνη της τους πόρους που παλαιότερα τους απαγόρευε να αποκτήσουν. Έτσι έχουν κάθε λόγο να μεριμνήσουν για τη διατήρησή της.

Η μορφή αυτή τουρισμού μπορεί να υλοποιηθεί σε πολλές περιοχές της Ελλάδας. Κάθε

περιοχή της χώρας μας καλύπτεται ήδη από ένα δίκτυο στοιχειωδών, τουλάχιστον, δρόμων. Σε πολλές περιπτώσεις θα ήταν προς όφελος των κατοίκων των απομονωμένων κοινοτήτων να μην επιδιώξουν την κατασκευή ενός νέου δρόμου, αλλά την ενίσχυση του ήδη υπάρχοντος δικτύου. Η επιλογή αυτή θα διαφύλασσε το φυσικό τοπίο και θα περιόριζε το ετήσιο κόστος συντήρησης, καθώς οι χωματόδρομοι καταστρέφονται από τις κακές καιρικές συνθήκες και χρειάζεται να ανακατασκευάζονται κάθε χρόνο με τη χρήση χωματουργικών μηχανημάτων. Σε πολλές περιπτώσεις, θα ήταν σκόπιμο τελικά να σταματήσει η συντήρηση των λιγότερο χρησιμοποιούμενων δρόμων, ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως μονοπάτια σε περιηγήσεις.

Σε σύγκριση με τις θετικές, οι αρνητικές (κυρίως περιβαλλοντικές) επιπτώσεις του περιηγητικού τουρισμού είναι μάλλον ασήμαντες. Σ' αυτές περιλαμβάνονται κυρίως η ρύπανση από τα απορρίμματα των επισκεπτών, η φθορά των μονοπατιών και των περιοχών όπου γίνονται στάσεις για φαγητό, η ρύπανση των λιμνών και ποταμών από κολυμβητές κ.λπ. Όλες αυτές οι αρνητικές επιπτώσεις είναι δυνατό να αποφευχθούν αν ο οδηγός - Ξεναγός φροντίσει να συμβουλευθεί επαρκώς τα μέλη του group ως προς τον τρόπο συμπεριφοράς κατά τη διάρκεια της περιήγησης.

Ολοκληρώνοντας την αναφορά στις επιπτώσεις του περιηγητικού τουρισμού θα μπορούσαμε να σταθούμε σε δύο ειδικότερα σημεία:

α. Ο ειδικός εξοπλισμός των επισκεπτών (στην περίπτωση εποχούμενης περιήγησης) και ιδιαίτερα τα κατασκευασμένα για κίνηση "έξω από το δρόμο" οχήματά τους (αυτοκίνητα και μοτοσυκλέτες), δίνουν συχνά την αφορμή για την υιοθέτηση νέων αξιών από τους κατοίκους, καθώς και για τη χρήσιμη ανταλλαγή απόψεων και πληροφοριών ανάμεσα στα δύο μέρη.

β. Η επαφή εντείνεται από το γεγονός ότι οι τουρίστες συμβουλευονται συχνά τους ντόπιους για θέματα σχετικά με τις καιρικές συνθήκες ή την κατασκευή των μονοπατιών.

3.3. Οικοτουρισμός Χλωρίδας - Πανίδας

Ο τουρισμός με αντικείμενο την παρατήρηση της πανίδας και χλωρίδας έχει, σε γενικές γραμμές, ανάλογες κοινωνικές επιπτώσεις με τον περιηγητικό τουρισμό που διεξάγεται σε ορεινές περιοχές. Όμως τα διαφορετικά οργανωτικά χαρακτηριστικά του πρώτου (μεγαλύτερα group που στην περίπτωση των ορνιθολογικών περιηγήσεων μπορούν να περιλαμβάνουν μέχρι τριάντα άτομα, καθώς και η χρήση περισσότερο πολυτελών καταλυμάτων, συνήθως ξενοδοχείων) περιορίζουν τη δυνατότητα άμεσης επαφής ανάμεσα στους επισκέπτες και τους κατοίκους. Εξάλλου, λόγω των επιστημονικών γνώσεων αλλά και των προσωπικών πεποιθήσεων των περιηγητών, συχνά δημιουργείται σαφής αντιπαράθεση με το τοπικό στοιχείο,

ιδιαίτερα όταν η οικολογική αντίληψη των πρώτων συγκρούεται με παραδοσιακές δραστηριότητες ή βιοτικές ανάγκες των κατοίκων (π.χ. κυνήγι).

Τέτοιες συγκρούσεις μπορούν να αποφευχθούν αν κατανοηθεί ότι η προστασία κάποιων περιοχών, εξαιρετικής οικολογικής σημασίας, θα πρέπει να συνοδεύεται από τη δυνατότητα συμβατικής εκμετάλλευσης άλλων περιοχών, που δεν παρουσιάζουν το ίδιο ενδιαφέρον από πλευράς φυσικών χαρακτηριστικών και οικοσυστημάτων. Έτσι, για παράδειγμα, η απαγόρευση της βοσκής των κοπαδιών μέσα στα προστατευόμενα πάρκα, που μπορεί να οδηγήσει σε διαμάχη ανάμεσα στους φυσιοδίφες και τους αγρότες, δεν έχει νόημα αν δεν διατεθούν άλλες εκτάσεις κατάλληλες γι' αυτό το σκοπό.

Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι, παρά την αρχική αντίθεση, η σύγκλιση των συμφερόντων των δύο αντιμαχομένων στρατοπέδων δεν είναι αδύνατη. Ο τοπικός πληθυσμός μπορεί να κατανοήσει την οικολογική διάσταση της ανάπτυξης του χώρου όπου ζει, αν του δοθούν κάποια κίνητρα και ειδικά προνόμια, όπως για παράδειγμα το δικαίωμα της δωρεάν πρόσβασης στις εγκαταστάσεις (μουσεία κ.λπ.), στις οποίες οι ξένοι επισκέπτες πληρώνουν για να αποκτήσουν πρόσβαση ή το δικαίωμα της χρήσης. Από την άλλη πλευρά οι επισκέπτες δεν πρέπει, παρασυρόμενοι από τις γνώσεις ή τις προσωπικές τους απόψεις, να παραβλέπουν το διαμορφωμένο τρόπο ζωής και τις ανάγκες των κατοίκων.

Υπ' αυτές τις προϋποθέσεις, σημαντικό μακροπρόθεσμο όφελος για τον τοπικό πληθυσμό είναι η προοδευτικά αυξανόμενη αίσθηση υπερηφάνειας για την ιδιαιτερότητα των χαρακτηριστικών του περιβάλλοντος χώρου του, πέραν ίσως από την ιστορία του ή την καταγωγή του, πράγμα απαραίτητο για την εξασφάλιση του μέλλοντος των τοπικών οικοσυστημάτων.

3.4. Οικοτουρισμός που συνδυάζει Πολιτιστικά Ενδιαφέροντα

Ο οικοτουρισμός που περιλαμβάνει πολιτιστικές δραστηριότητες παρουσιάζει τις περισσότερες θετικές κοινωνικές επιπτώσεις από όλες τις άλλες μορφές οικοτουρισμού. Συγκεκριμένα, θα μπορούσαμε να αναφερθούμε στις εξής:

α. Οι επισκέπτες έχουν την ευκαιρία να ανταλλάξουν με τους ντόπιους εμπειρίες σχετικές με κάποια τεχνική, την τέχνη ή τον πολιτισμό. Έτσι, για παράδειγμα, όσοι συμμετέχουν στα προγράμματα της Zoe Holiday μαθαίνουν τις τοπικές συνταγές μαγειρικής κατά τη διάρκεια της παραμονής τους στο γυναικείο αγροτουριστικό συνεταιρισμό στα Αμπελάκια και οι τουρίστες - πελάτες της SKR διδάσκονται τους ελληνικούς παραδοσιακούς χορούς κατά την παραμονή τους στη Νάξο. Η επικοινωνία είναι αμφίδρομη: οι ντόπιοι ενημερώνονται για ανάλογα θέματα από τους τουρίστες, που μεταφέρουν την εμπειρία που έχουν από της πατρίδα τους. Ως χαρακτηριστικές περιπτώσεις σημειώνουμε τις εξής: οι ντόπιοι μπορούν,

αν θέλουν, να συμμετέχουν στις συνταντήσεις γιόγκα και αυτοσυκέντρωσης που οργανώνονται από την SKR στη Λέσβο και οι Έλληνες καλλιτέχνες, που εργάζονται στην Υδρα, έχουν την ευκαιρία να συναντήσουν τους Γερμανούς ερασιτέχνες ζωγράφους κ.λπ., που συμμετέχουν στα μαθήματα τέχνης που οργανώνονται εκεί από την SKR και ενδεχομένως να συνεργασθούν μαζί τους.

β. Οι επιχειρητίες (tour operators) αντλούν επίσης οφέλη από την πολιτιστική αυτή επαφή. Έτσι, για παράδειγμα, οι οργανωτές του προγράμματος Pure Crete βοηθούν (συνήθως οικονομικά αλλά και συμμετέχοντας οι ίδιοι) την αναστήλωση εγκαταλελειμμένων παραδοσιακών κτιρίων στην Κρήτη. Η συνεργασία αυτή προάγει την αλληλοκατανόηση και αποβαίνει οικονομικά ωφέλιμη και για τις δύο πλευρές: δημιουργεί θέσεις εργασίας για τους κατοίκους και εξασφαλίζει τα καταλύματα εκείνα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τους tour operators για την ανάπτυξη των οικοτουριστικών προγραμμάτων τους.

γ. Εκτός από τη δημιουργία θέσεων εργασίας, ο πολιτιστικός οικοτουρισμός οδηγεί στην αναβίωση παραδοσιακών δραστηριοτήτων όπως η υφαντική, οι λαϊκοί χοροί, κ.λπ. ή κατασκευαστικών μεθόδων, για παράδειγμα στην αρχιτεκτονική. Η επίπτωση αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική για τη χώρα μας, όπου οι τοπικές κουλτούρες (όπως π.χ. των Καραγκούνηδων) απειλούνται με εξαφάνιση λόγω της επίδρασης του κέντρου αλλά και λόγω της διεθνούς επιρροής.

3.5 Παράγοντες που δυσχεραίνουν την Οικοτουριστική Ανάπτυξη

Περιηγήσεις σε ορεινές περιοχές

α. Η διάνοιξη δρόμων προκαλεί καταστροφή του φυσικού τοπίου, διακοπή της συνέχειας των πλαγιών, δυσχέρεια στην ανεύρεση και χρησιμοποίηση του δικτύου των μονοπατιών, καταστροφές στη χλωρίδα και απομάκρυνση της πανίδας.

β. Η καταστροφή των δασών από πυρκαγιές, υλοτομία, κατασκευή δρόμων ή κτισμάτων έχει ως αποτέλεσμα, εκτός άλλων, αλλαγές στο μικροκλίμα, τη διάβρωση του εδάφους που δυσχεραίνει την οδοιπορία και την ερημοποίηση του τοπίου.

γ. Η ρύπανση από απορρίμματα έχει ως αποτέλεσμα τις δυσάρεστες οσμές και τη ρύπανση - μόλυνση ρεμάτων ή ποταμών.

δ. Η κατασκευή πυλώνων για τη μεταφορά ηλεκτρικής ενέργειας οδηγεί σε αλλοίωση του φυσικού τοπίου.

ε. Τα φράγματα και οι υδροηλεκτρικοί σταθμοί προκαλούν αλλοίωση του φυσικού τοπίου

και διατάραξη της ησυχίας που επικρατεί υπό ομαλές συνθήκες στις περιοχές αυτές.

στ. Τα χιονοδρομικά κέντρα (ιδίως τα ειδικά μέσα μεταφοράς σκιέρ) προκαλούν αισθητική αλλοίωση του τοπίου, καταστροφή της βλάστησης και απομάκρυνση των αγρίων ζώων, απαιτούν διαμόρφωση (εξομάλυνση) του εδάφους με αποτέλεσμα την απώλεια όλων εκείνων των χαρακτηριστικών που κάνουν το τοπίο "άγριο" και κατ' επέκταση επιβλητικό.

ζ. Συγχρόνως, η αλόγιστη οικοδομική δραστηριότητα, καθώς και οι κατασκευές του πρόσφατου παρελθόντος, προκαλούν αισθητική αλλοίωση του τοπίου.

Ταξίδια παρατήρησης πουλιών

- Κυνήγι: Παρά την απαγόρευση του κυνηγιού των αρπακτικών πουλιών, είναι πασίγνωστο ότι τα πουλιά αυτά κυνηγούνται κυρίως για να ταριχευθούν. Κατά την κυνηγετική περίοδο 1976-1977 περίπου 1.200 τέτοια πουλιά ταριχεύθηκαν στη χώρα μας, από τα οποία 287 ανήκαν σε ιδιαίτερα σπάνια είδη. Σημαντική θεωρείται, επίσης, η δραστηριότητα αυτή, ως προς τις αρνητικές της επιπτώσεις, διότι απωθεί τους επισκέπτες.

- Η καταστροφή των φυσικών οικοσυστημάτων: από τις ανθρώπινες δραστηριότητες, όπως για παράδειγμα η μετατροπή του δέλτα του Εύηνου σε αλίπεδα, η αποστράγγιση της λίμνης Αγουλινίτσας και η καταστροφή του δάσους Κοτζιά - Ορμάν στο δέλτα του Νέστου.

- Η χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων και εντομοκτόνων: από τους γεωργούς. Έτσι, για παράδειγμα, η προσπάθεια ελέγχου του πληθυσμού των τρωκτικών το 1979 στο δέλτα του Εβρου κατέληξε στο θάνατο γερακιών και γυπών και ιδιαίτερα εξολόθρευσε το 20% των μαύρων γυπών που ζούσαν στη Θράκη.

Περιηγήσεις συνδεδεμένες με τη Χλωρίδα

- Βόσκησις από κοπάδια (ιδίως των αιγοπροβάτων): Τα ανοιξιάτικα λειβάδια που βρίσκονται κοντά σε χωριά με κτηνοτροφική παράδοση, συχνά αποψιλώνονται τελείως. Τα λουλούδια στις αλπικές ζώνες καταστρέφονται από τη βόσκησις μετά τα μέσα Ιουνίου, οπότε τα κοπάδια μετακινούνται σε μεγαλύτερο υψόμετρο.

- Κόψιμο των λουλουδιών από τους κατοίκους ή τους επισκέπτες.

- Πυρκαγιές ή κατασκευή δρόμων, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως.

Περιηγήσεις συνδεδεμένες με την Πανίδα

- Κυνήγι: Όπως συμβαίνει και με τα αρπακτικά, το κυνήγι όλων των ειδών που κινδυνεύουν είναι παράνομο, αλλά η απαγόρευση αυτή παραβιάζεται συστηματικά. Οι αρκούδες του πάρκου της Βάλλια Κάλντα σκοτώνονται διότι προκαλούν καταστροφές στα δέντρα και τις καλλιέργειες. Επίσης το κυνήγι μικρών ζώων, όπως των λαγών, στερεί την τροφή των μεγαλύτερων σαρκοφάγων ζώων.

- Σκουπίδια: Είναι γνωστό ότι οι θαλάσσιες χελώνες πεθαίνουν, καταπίνοντας τις πλαστικές σακούλες που νομίζουν ότι είναι μέδουσες, με τις οποίες συνήθως τρέφονται. Τα ελάφια, οι αλεπούδες και οι λύκοι τρώνουν πολύ συχνά απορρίμματα που μπορεί να είναι δηλητηριώδη.

- Οι ανθρώπινες δραστηριότητες: Τα δυνατά φώτα αποτρέπουν τις θηλυκές χελώνες από το να εναποθέσουν τα αυγά τους στην παραλία και αποπροσανατολίζουν τις νεογέννητες που, μόλις βγαίνουν από τα αυγά, κανονικά πρέπει να κατευθυνθούν προς τη θάλασσα. Τα οχήματα που κυκλοφορούν στην παραλία, καθώς και οι βάσεις των αντιηλιακών ομπρελλών, μπορεί να καταστρέφουν τα αυγά. Η κατασκευή δρόμων βαρειάς κυκλοφορίας αποκόπτει τον τοπικό πληθυσμό των αρκούδων που συνήθως φοβούνται να τους διασχίσουν, ενώ οι περιφράξεις σε περιοχές όπου υπάρχει ζήτηση για παραθεριστική κατοικία δημιουργούν προβλήματα μετακίνησης ατόμων άγριας πανίδας.

- Τα εντομοκτόνα, ζιζανιοκτόνα και λιπάσματα που διεισδύουν στο έδαφος και καταλήγουν σε ρέματα και ποταμούς.

Οικοτουρισμός που έχει σχέση με το υγρό στοιχείο

- Τεχνητή εκτροπή των υδάτων, όπως στην περίπτωση των υδροηλεκτρικών σταθμών και των αρδευτικών έργων (π.χ. Εύηνος ποταμός).

- Μόλυνση και ρύπανση των υδάτων από πετρέλαιο, απορρίμματα ή βιομηχανικά, γεωργικά και αστικά απόβλητα.

Οικοτουρισμός που έχει σχέση με πολιτιστικές δραστηριότητες

- Η εγκατάλειψη των παραδοσιακών κοινοτήτων, με συνέπεια την έλλειψη καταλυμάτων που να βρίσκονται σε καλή κατάσταση και την αδυναμία προμήθειας τροφίμων ή άλλων εφοδίων σε μεγάλες σχετικά ποσότητες.

- Η υιοθέτηση των μοντέρνων υλικών και μεθόδων οικοδόμησης, που καταστρέφει το παραδοσιακό δομημένο περιβάλλον των οικισμών.

Είναι προφανές ότι το εύρος του φάσματος των παραγόντων που δρουν ανασταλτικά στην

ανάπτυξη του οικοτουρισμού είναι μεγάλο και δεν διέπεται μόνο από τις αρνητικές επιδράσεις των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στο περιβάλλον. Ιδιαίτερη σημασία στην ανάπτυξη του οικοτουρισμού θα έχουν προγράμματα που θα συντελέσουν στην ανάπτυξη της περιβαλλοντικής συνείδησης, καθώς επίσης και σημαντικές αλλαγές στη νομοθεσία που αφορά θέματα προστασίας περιβάλλοντος.

ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

4.1. Εξελίξεις σε Διεθνές Επίπεδο

Λόγω της παγκόσμιας οικονομικής ύφεσης, όλες σχεδόν οι μορφές τουρισμού παρουσιάζουν μειωμένη ζήτηση. Ο οικοτουρισμός, ο οποίος έλκει την πελατεία του για τους μακρινούς προορισμούς από τις τάξεις των υδηλότερων εισοδημάτων, για δε τους πλησιέστερους από τα μέσου επιπέδου εισοδήματα, έχει πληγεί ιδιαίτερα σύμφωνα με τις εκφρασμένες απόψεις γραφείων τουρισμού που εξειδικεύονται στον οικοτουρισμό. Παράλληλα, σημειώνεται μικρότερη μείωση σε μερικές περιπτώσεις στον εσωτερικό οικοτουρισμό, ειδικά στις μορφές που συνδυάζουν την περιπατητική δραστηριότητα με φθηνή μετακίνηση και τον οικοτουρισμό (back packing / interrailing). Οι συμμετέχοντες σ' αυτή τη μορφή οικοτουρισμού έχουν προφανώς επηρεασθεί λιγότερο από την οικονομική ύφεση, όπως έχουμε αναφέρει στο Κεφάλαιο που εξετάζει τις διαφαινόμενες διεθνείς τάσεις. Οι μελλοντικές προοπτικές για τον οικοτουρισμό φαίνεται να είναι μάλλον θετικές.

Δύο κυρίως παράγοντες θεωρείται ότι θα δράσουν καταλυτικά στη μελλοντική αύξηση του οικοτουρισμού. Ο πρώτος αφορά την έξαρση του ενδιαφέροντος και την ανάπτυξη περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και συνείδησης σε θέματα που αφορούν το φυσικό περιβάλλον και την άγρια φύση διεθνώς και ιδιαίτερα μεταξύ των πληθυσμών των ανεπτυγμένων χωρών. Στο φαινόμενο αυτό έχει συμβάλει θετικά η καθημερινά αυξανόμενη υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος από την αστικοποίηση καθώς και από άλλες μορφές ανάπτυξης. Ο δεύτερος παράγων αναφέρεται στις διαφαινόμενες τάσεις, όπου είναι σαφές ότι οι τουριστικές δραστηριότητες των νέων θα αυξηθούν σημαντικά καθώς επίσης και το ενδιαφέρον όλων των ομάδων ηλικιών για δραστηριότητες που θα επικεντρώνονται σε περιβαλλοντικά ενδιαφέροντα.

Σημαντική πρέπει να θεωρηθεί, εκτός αυτών η αύξηση των τουριστικών πρακτορείων που ασχολούνται αποκλειστικά με τον οικοτουρισμό και συναφείς δραστηριότητες, ενώ θετική θεωρείται επίσης η αυξανόμενη τάση νέων οικοτουριστικών πακέτων που σήμερα προσφέρονται από μεγάλα και διεθνώς γνωστά γραφεία συμβατικών μορφών τουρισμού.

4.2. Εξελίξεις σε Εθνικό Επίπεδο

Στο Κεφάλαιο V αναφερθήκαμε με περισσότερη λεπτομέρεια στο τεράστιο δυναμικό των

φυσικών πόρων της χώρας και στη συγκριτική υπεροχή του, σε απόλυτο και σχετικό βαθμό, σε σχέση με χώρες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και άλλες ανταγωνίστριες χώρες, όπως η Γιουγκοσλαβία και η Τουρκία. Το φαινόμενο αυτό, σε συνδυασμό με την προβλεπόμενη διεθνή αύξηση της ζήτησης για οικοτουρισμό, δημιουργεί αναπόφευκτα ερωτήματα τα οποία χρήζουν άμεσων απαντήσεων. Κύρια ερωτήματα αυτού του είδους, επικεντρώνονται σε θέματα όπως: ποιά υποείδη οικοτουρισμού θα μπορούσαν να αναπτυχθούν άμεσα, ποιά άλλα λειτουργούν σήμερα έστω και υποτυπωδώς, ποιά είναι η σημερινή κατάσταση και τί ανάγκες υποδομής και ανωδομής πρέπει να ικανοποιηθούν για τα μεγέθη χρηστών, σε ποιές περιοχές κ.λπ.

Σημαντικά ερωτήματα προς απάντηση θεωρούμε, επίσης, αυτά που έχουν άμεση σχέση με τη ζήτηση και επηρεάζουν την ποιότητα και τα είδη της προσφοράς. Από την έρευνά μας σε ξένα και ελληνικά πρακτορεία οικοτουρισμού υπάρχουν ενδείξεις ότι ο τύπος του "πελάτη", που μέχρι σήμερα θα διάλεγε την Ελλάδα ως προορισμό, αλλάζει. Οι μελλοντικοί ταξιδιώτες θα προτιμούν λιγότερο τις μεγάλες ελληνικές πόλεις, επιλέγοντας νέες και λιγότερο γνωστές περιοχές με σημαντικό κριτήριο προς ικανοποίηση την υψηλή ποιότητα του φυσικού περιβάλλοντος.

Δεν είναι ίσως τυχαίο το γεγονός της πρόσφατης δημιουργίας γραφείων που ικανοποιούν ήδη αυτές τις επιθυμίες, όπως για παράδειγμα τα Pure Crete και Ariadne Travel. Το πρώτο προσφέρει τις συμβατικές και "κλασικές" πλέον ελληνικές διακοπές, αλλά χρησιμοποιεί καταλύματα σε απομακρυσμένες και περιβαλλοντικά εξαιρετικά ελκυστικές περιοχές όπου υπάρχει η δυνατότητα περιήγησης. Το δεύτερο προσφέρει περιοδείες με mini-bus ή πεζοπορικές γύρω από περιοχές με οικολογικά και αρχαιολογικά ενδιαφέροντα.

Παρά το γεγονός ότι τα τελευταία δέκα χρόνια η εσωτερική αγορά του οικοτουρισμού έχει διευρυνθεί σημαντικά -κυρίως λόγω της ανάπτυξης των συλλόγων, ενώσεων, ομοσπονδιών κ.λπ. που έχουν σχέση με τις υπαίθριες αθλητικές δραστηριότητες και την αύξηση των περιβαλλοντικών ενδιαφερόντων των Ελλήνων γενικότερα- η βασική υποδομή για τον οικοτουρισμό παραμένει υποτυπώδης σε μερικές περιοχές και έως ανύπαρκτη στα περισσότερα σημεία της χώρας.

5. ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΓΟΡΑΣ - ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗ ΖΗΤΗΣΗ

Από τη μέχρι στιγμής ανάλυση προκύπτει ότι για μια σειρά θεμάτων η Ελλάδα βρίσκεται σε μειονεκτική θέση ως προς την ικανοποίηση τόσο της διεθνούς ζήτησης όσο και της εγχώριας. Έχοντας ισχυρά πλεονεκτήματα ως προς τους φυσικούς πόρους μειονεκτεί σημαντικά στην ικανοποίηση ενός μεγάλου αριθμού προϋποθέσεων για την ικανοποίηση της ζήτησης.

5.1. Θέματα Στρατηγικής Ανάπτυξης

Δεν έχει υπάρξει ακόμα μια σαφής και συνεπής πολιτική ανάπτυξης η οποία να μην έχει

υποστεί σημαντικές αλλοιώσεις που, συνήθως, προκύπτουν από τις παρεμβάσεις διαδοχικών κυβερνήσεων. Κατά συνέπεια, ορισμένες αξιολογες προσπάθειες του παρελθόντος, να τεθούν οι βάσεις για μια μακροπρόθεσμη και ολοκληρωμένη από άποψη προγραμματισμού στρατηγική, έχουν καταστεί σήμερα αναποτελεσματικές. Αντίθετα, επεκράτησε η αποσπασματική πολιτική ανάπτυξης που συχνά περιέχει εισαγόμενες λύσεις, σχεδιασμένες για περιοχές των οποίων τα χαρακτηριστικά διαφέρουν σημαντικά από αυτά του ελληνικού χώρου, τόσο ως προς την κλίμακα όσο και ως προς το βαθμό ευθραυστότητα των οικοσυστημάτων.

5.2. Θέματα Υποδομής και Ανωδομής

Στην ανάλυση των κυριότερων χαρακτηριστικών της μορφής αυτής ανά τον κόσμο αναφερθήκαμε και στα χαρακτηριστικά της υποδομής και ανωδομής, όπως αυτά διαμορφώθηκαν μέχρι σήμερα κυρίως σε ευρωπαϊκές χώρες όπου διάφορες μορφές οικοτουρισμού έχουν εφαρμοσθεί εδώ και αρκετά χρόνια. Είναι προφανές ότι, παρά τις σχετικά "ήπιες" δραστηριότητες που θα μπορούσαν να συμπεριληφθούν στον οικοτουρισμό, μια ολοκληρωμένη προσέγγιση στην ανάπτυξη του προϋποθέτει σημαντικές επενδύσεις σε υποδομή και ανωδομή όπως έχουμε ήδη θίξει στις αρχές του παρόντος Κεφαλαίου. Είναι επίσης αξιοσημείωτο ότι η χώρα μας υστερεί σημαντικά σε εγκαταστάσεις αλλά ακόμα και στην οριοθέτηση και προστασία αξιολογών περιοχών που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν γι' αυτή τη μορφή τουριστών.

Η κατασκευή ξενώνων και η μετατροπή παραδοσιακών σπιτιών από τον ΕΟΤ και τον ιδιωτικό τομέα, παρά την αυξημένη συμμετοχή του τελευταίου τα πρόσφατα χρόνια, δεν έχει ικανοποιήσει ούτε ποσοτικά αλλά ούτε από άποψη χωροταξικής κατανομής τις απαιτούμενες ανάγκες. Αντίθετα, σπασμωδικές και ευκαιριακές χωροθετήσεις ορισμένου τύπου υποδομής και ανωδομής, από τον ιδιωτικό κυρίως τομέα αλλά με κρατική αδειοδότηση, έχουν καταφέρει να υποβαθμίσουν αρκετές περιοχές φυσικού κάλλους της χώρας.

Η πρόσφατα διαπιστωμένη δυναμικότητα της μορφής αυτής από την Τοπική Αυτοδιοίκηση, έχει συμβάλει στην περισσότερο ενεργή συμμετοχή της για την παροχή κυρίως οδικών δικτύων και ορισμένων διαμορφώσεων περιοχών ανάπαυσης και θέας, συχνά όμως με εξαιρετικά καταστρεπτικά αποτελέσματα για το περιβάλλον. Κύρια αίτια στις περιπτώσεις αυτές θεωρούνται τα πενιχρά οικονομικά και υλικά μέσα που έχουν στη διάθεσή τους ή καθώς επίσης και οι σημαντικές ελλείψεις σε τεχνογνωσία και γνώσεις ιδιαίτερα των επιπτώσεων αυτού του είδους έργων (που έχουν ειδικές προδιαγραφές) στο περιβάλλον.

Οι κρατικοί φορείς και ιδιαίτερα το Υπουργείο Γεωργίας και το ΥΠΕΧΩΔΕ, που έχουν ίσως μονόπλευρα συνεισφέρει μέχρι σήμερα στη μελέτη προγραμματισμού ή υλοποίησης επαρκώς

προδιαγεγραμμένων έργων υποδομής και ανωδομής σε περιοχές οικολογικών και περιβαλλοντικών ενδιαφερόντων (ορεινές περιοχές, δάση, λιμνοθάλασσες, ποτάμια, λίμνες, δέλτα ποταμών κ.λπ.), δεν διαθέτουν τα απαραίτητα μέσα για την άσκηση των αρμοδιοτήτων τους σ' αυτές τις περιοχές, ενώ σε άλλες, όπου στο παρελθόν συντελέστηκαν ορισμένα έργα, η συντήρησή τους (π.χ. φαράγγι Σαμαριάς) αποδείχθηκε ελλιπής έως ανύπαρκτη.

Οι ελλείψεις σε δρόμους πρόσβασης, μονοπάτια περιήγησης, πολλαπλά μέσα μεταφοράς (άλογα, ειδικά οχήματα) καταλύματα για μικρές ομάδες κυρίως σε ικανές αποστάσεις από τους επισκεπτόμενους χώρους καθώς και ένας μεγάλος αριθμός άλλων ελλείψεων στην υποδομή θεωρείται σήμερα ως σημαντικός ανασταλτικός παράγων ανάπτυξης, δεδομένου ότι τα εγκαταλελειμμένα ορεινά χωριά και οι λίγοι εναπομείναντες γηραιοί κάτοικοί τους δεν είναι σε θέση να ικανοποιήσουν αυτές τις ανάγκες.

Τα υπάρχοντα παραδοσιακά μονοπάτια καταρρέουν, ενώ ορθά σημασμένα μονοπάτια όπως το E4 (European Trail) αποτελούν εξαιρέσεις. Οι απαραίτητες εγκαταστάσεις για χώρους ανάπαυσης και παρατηρητήρια αποτελούν σπάνια φαινόμενα. Καλά μονοπάτια και παρατηρητήρια αποτελούν αναγκαία προϋπόθεση για τα πρακτορεία που προσελκύουν ξένους τουρίστες και αυτό εξηγεί το λόγο ότι ορισμένες περιοχές που διαθέτουν κάποια στοιχειώδη υποδομή όπως η Βόρεια Πίνδος, τα Λευκά Όρη και ορισμένα νησιά, προτιμώνται από τα ξένα πρακτορεία τουλάχιστον για τις περισσότερο δημοφιλείς οικοτουριστικές δραστηριότητες.

5.3. Θέματα Οργάνωσης, Εκπαίδευσης και Προβολής

Μια πλήρης ανάδειξη - αξιοποίηση του οικολογικού και περιβαλλοντικού δυναμικού της χώρας (όπως υδροβιότοποι, ορεινοί όγκοι, δάση, γεωλογικοί σχηματισμοί, θάλασσες, λίμνες και παραποτάμια οικοσυστήματα κ.λπ.) για την ανάπτυξη αυτού του είδους τουρισμού περιέχει εξαιρετικά σημαντικές δυνατότητες κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης, αλλά ταυτόχρονα και συντήρησης αυτού του δυναμικού από ένα ποσοστό των εισπραττόμενων εσόδων. Μια από τις προϋποθέσεις όμως της ανάπτυξης, εκτός των όσων έχουμε ήδη αναφέρει, η επαρκής οργάνωση, εκπαίδευση και προβολή των συναφών δραστηριοτήτων.

Θεματα οργάνωσης των τοπικών κοινωνιών, των κρατικών φορέων για τη φύλαξη, συντήρηση, ξενάγηση κ.λπ., για την παροχή πληροφοριών μέσω εντύπων, χαρτών, οπτικοακουστικών μέσων κ.λπ. είναι απόλυτα απαραίτητα όχι μόνο για την ενημέρωση των ξένων επισκεπτών αλλά και για την απόκτηση των σχετικών γνώσεων από τους ντόπιους. Ακόμα και σήμερα είναι εξαιρετικά δύσκολη η αγορά χαρτών κλίμακας 1:50.000 της Γ.Υ.Σ., ακόμα και για τους Έλληνες οικοτουρίστες, για συγκεκριμένες περιοχές (συχνά αντιμετωπίζεται και το φαινόμενο της εξάντλησης φύλλων), ενώ ξένα τουριστικά πρακτορεία διαθέτουν εξαιρετικής

ποιότητας χάρτες ακόμα μεγαλύτερης κλίμακας, σχεδιασμένους ειδικά για οικοτουριστικά ενδιαφέροντα.

Η οργάνωση, επισήμανση ειδικών μονοπατιών και εθνικών πάρκων και άλλων αξιόλογων σημείων αναφοράς είναι ανεπαρκής έως ανύπαρκτη στις περισσότερες περιπτώσεις και το ίδιο ισχύει για τα αναγκαία και ειδικά μέσα μεταφοράς.

Οι λιγοστές πληροφορίες, που προσφέρονται υπό μορφή φυλλαδίων από ειδικές υπηρεσίες Υπουργείων όπως Τουρισμού, ΠΕΧΩΔΕ και Γεωργίας, αποτελούν προσβολή σ' αυτόν τον τόσο σημαντικό εθνικό πόρο. Επιπλέον, τα φυλλάδια αυτά είναι συχνά δυσεύρετα ή εξαντλημένα.

Αλλα θέματα οργάνωσης αφορούν τα μέσα μεταφοράς σε περιοχές για τις οποίες δεν υπάρχουν τυπωμένα δρομολόγια με ημέρες και ώρες αναχώρησης και άφιξης ούτε στα ελληνικά. Το φαινόμενο της αναιδούς συμπεριφοράς προς ξένους και Έλληνες (ομοίως) από τηλεφωνητές, υπαλλήλους πληροφοριών, οδηγούς και σταθμάρχες υπεραστικών λεωφορείων και τραίνων προστίθεται στους παράγοντες που αποθαρρύνουν την ανάπτυξη του οικοτουρισμού.

Θέματα επαγγελματικής παιδείας, επιμόρφωσης και προβολής σχετικά με το περιβάλλον έχουν επίσης άμεση σχέση και σπουδαιότητα για την ανάπτυξη αυτής της δραστηριότητας. Ημεδαποί και αλλοδαποί τουρίστες αγνοούν σημαντικό μέρος της ελληνικής υπαίθρου και της μοναδικότητας των βιοτικών και αβιοτικών στοιχείων της.

Κύρια υπεύθυνη γι' αυτό θεωρείται η μονόπλευρη προβολή συγκεκριμένων χαρακτηριστικών της χώρας και η εστίαση των επενδύσεων σε ήδη τουριστικά ανεπτυγμένες περιοχές. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι, όταν το 1978 το πρακτορείο Sherpa άρχισε να προσφέρει περιηγήσεις στην περιοχή της Πίνδου, τρεις άλλες βρετανικές εταιρείες ακολούθησαν αμέσως, αλλά καμία από αυτές δεν ενδιαφέρθηκε για άλλες εξίσου σημαντικές περιοχές όπως η Ευρυτανία ή το Παναιτωλικό, όπου ελληνικοί φυσιοδιφικοί όμιλοι και μικρές εταιρείες λειτουργούσαν με εξαιρετική επιτυχία. Στατιστικά στοιχεία τεκμηριώνουν σαφώς το φαινόμενο αυτό (έλλειψη κρατικής προβολής). Το 1988 αλλοδαποί τουρίστες πραγματοποίησαν περίπου 1.000 διανυκτερεύσεις στην Ευρυτανία, σε σύγκριση με 84.000 διανυκτερεύσεις Ελλήνων επισκεπτών. Στο νομό Ιωαννίνων όμως, όπου η υποδομή και ανωδομή είναι περισσότερο ανεπτυγμένες όπως και το διεθνές δίκτυο τουριστικής δραστηριότητας, ο λόγος ξένων επισκεπτών προς Έλληνες ήταν 1:5, δηλαδή 61.000 διανυκτερεύσεις αλλοδαπών έναντι 295.000 διανυκτερεύσεων Ελλήνων επισκεπτών (ΕΟΤ, 1989). Οι διαφορές αυτές δεν είναι δυνατό να οφείλονται μόνο στη διαφοροποίηση της φυσικής ελκυστικότητας μεταξύ των δύο περιοχών αλλά, πολύ περισσότερο, στην προβαλλόμενη εικόνα που συντελεί στην επίσκεψη

των περισσότερων δημοφιλών τουριστικών περιοχών.

Στους παράγοντες επιρροής του προτύπου του μαζικού τουρισμού δώσαμε ιδιαίτερη έμφαση στα θέματα επιμόρφωσης και επαγγελματικής παιδείας. Εχοντας ήδη αναφερθεί στις θετικές επιπτώσεις, τις οποίες η επιμόρφωση σε θέματα περιβάλλοντος θα έχει στην ανάπτυξη απομακρυσμένων και περιβαλλοντικά ελκυστικών περιοχών, τόσο για την τοπική κοινωνία όσο και για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού, θα εστιάσουμε εδώ σε έναν άλλον παράγοντα που αφορά την επαγγελματική εκπαίδευση.

Υπάρχει μεγάλη ανάγκη για άρτια εκπαιδευμένο προσωπικό που απασχολείται είτε σε κέντρα πληροφόρησης, είτε στον τομέα της οδήγησης - ξενάγησης σε περιηγήσεις οικολογικού χαρακτήρα, είτε, ακόμα, στη στελέχωση των σχετικών τουριστικών γραφείων. Σήμερα, η πλειονότητα των 24 γραφείων που προσφέρουν τις υπηρεσίες τους σ' αυτόν τον τομέα στελεχώνονται κυρίως από αλλοδαπό προσωπικό, με λίγες γνώσεις σε ό,τι αφορά τις τοπικές κοινωνίες, ελλείπει ικανά προετοιμασμένου ελληνικού προσωπικού. Επομένως, ο τομέας αυτός, εκτός του ότι προσφέρει σημαντικά οικονομικά οφέλη στους συμμετέχοντες, πρέπει να προωθηθεί διότι έμμεσα συμβάλλει σημαντικά, μέσα από τις προσφερόμενες ειδικές πληροφορίες, στην αλλαγή των εντυπώσεων των ξένων τουριστών ως προς το εύρος των φυσικών πόρων έλξης της χώρας και επομένως συμβάλλει σημαντικά και στην επιρροή του προτύπου του μαζικού τουρισμού. Σημαντική όμως προϋπόθεση αποτελεί η εξειδικευμένη εκπαίδευση ξεναγών - οδηγών του κλάδου, η οποία θα πρέπει να ανταποκρίνεται και σε εύρος αλλά και σε ποιότητα στην αντίστοιχη ποικιλία, ιδιαιτερότητες και υψηλή ποιότητα του φυσικού και δομημένου περιβαλλοντικού δυναμικού της Ελλάδας.

6. ΘΕΣΜΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ

Στην εξέταση των προϋποθέσεων ανάπτυξης τόσο των νέων μορφών όσο και του οικοτουρισμού, ειδικότερα, δόθηκε ιδιαίτερη σημασία στην ικανοποίηση αναγκών που αφορούν την υποδομή, ανωδομή, πληροφόρηση, επαγγελματισμό κ.λπ. χωρίς τις οποίες η οποιαδήποτε προσπάθεια ανάπτυξης θα ήταν τουλάχιστον αναποτελεσματική. Μεγαλύτερη, ακόμα, σημασία και από την ικανοποίηση αυτών των προϋποθέσεων έχει η ολοκληρωμένη θεσμική υποστήριξη και η αυστηρή εφαρμογή της, είτε αυτή αναφέρεται σε θέματα ανάπτυξης, είτε προστασίας των πόρων των οποίων η αξιοποίηση επιδιώκεται.

Είναι προφανές ότι στην περίπτωση της Ελλάδας οι μέχρι σήμερα επιχειρηθείσα θεσμοθέτηση και εφαρμογή νομοθεσίας για το περιβάλλον έχει υπάρξει κατακερματισμένη, ad-hoc και αναποτελεσματική, ακόμα και όταν επρόκειτο για περισσότερο ολοκληρωμένα νομοθετήματα, όπως ο Νόμος Πλαίσιο για το περιβάλλον.

Η θεσμική υποστήριξη που απαιτείται για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού είναι σχεδόν

απόλυτα ταυτισμένη με την ανάγκη προστασίας του ελληνικού φυσικού περιβάλλοντος, πράγμα που θεωρείται ευνόητο από τις χώρες - μέλη της Κοινότητας (έμπρακτα τεκμηριωμένο από την ΕΟΚ για τη μοναδικότητά τους, αλλά όχι τόσο έμπρακτα τεκμηριωμένο από το σύνολο της ελληνικής κοινωνίας).

Οι απαιτούμενες θεσμικές παρεμβάσεις είναι πολλές και ποικίλες και αφορούν άμεσες συμπληρώσεις, καταργήσεις και νέες θεωρήσεις ώστε να ικανοποιηθούν οι απαραίτητες προϋποθέσεις. Βραχυπρόθεσμα, η αυστηρή εφαρμογή της υπάρχουσας Κοινοτικής και Ελληνικής Νομοθεσίας και των Διεθνών Συμβάσεων θα επιτάχυνε σημαντικά την επίλυση σοβαρών προβλημάτων, όπως αυτά που αφορούν την ήδη καθυστερημένη οριοθέτηση περιοχών που χρήζουν προστασίας, θέματα δόμησης, ρύπανσης, έργων ανάπτυξης, γεωργίας, κτηνοτροφίας, λειτουργίας και οργάνωσης του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα και των ΟΤΑ ως προς την τουριστική δραστηριότητα και την περιβαλλοντική προστασία, τις επιδοτήσεις, επιχορηγήσεις για τους αντίστοιχους τομείς και τη συγκεκριμενοποίηση και μείωση των επικαλυπτόμενων αρμοδιοτήτων των κρατικών υπηρεσιών.

Είναι επίσης προφανές ότι η γενικότερη σύγχυση που υπάρχει σήμερα όσον αφορά θέματα προστασίας περιβάλλοντος και οι συνεχιζόμενες αλλοιώσεις, οι οποίες από καιρού εις καιρόν μεταβάλλουν την ουσία των αρχικών νομοθετημάτων, δρουν αρνητικά όχι μόνο στην ποιότητα του περιβάλλοντος, αλλά και στην πρόθεση για επενδύσεις στον τομέα του τουρισμού γενικότερα και του οικοτουρισμού ειδικότερα.

Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα στην περίπτωση αυτή θα μπορούσε να αναφέρει κανείς τις δυσμενείς επιπτώσεις που είχαν στο παρελθόν αλλοιώσεις στη νομοθεσία ως προς τους όρους δόμησης ή χωροθέτησης ορισμένων δραστηριοτήτων, με αποτέλεσμα την άμεση υποβάθμιση τουριστικών επενδύσεων, που πραγματοποιήθηκαν κάτω από ένα διαφορετικό θεσμικό καθεστώς και φυσικά μειωμένη ανταγωνιστικότητα.

Αντίθετα, σημαντικές αλλά επουσιώδεις ως προς τις διαδικαστικές τους απαιτήσεις, συμπληρώσεις δεν έχουν επιτευχθεί, αναγκάζοντας ιδιωτικούς κυρίως φορείς να λειτουργούν με μειωμένη ανταγωνιστικότητα όπως στην περίπτωση των αδειών οχημάτων ειδικού τύπου και μικρής χωρητικότητας.

7. Η ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Εχοντας επανειλημμένα αναφερθεί στην πλουσιότητα ολοκλήρου του ελληνικού χώρου σε οικολογικά και περιβαλλοντικά ενδιαφέροντα η δυσκολία αναγνώρισης δεν έγκειται πλέον στις διαφοροποιήσεις φυσικών πόρων, αλλά στον εντοπισμό περιοχών όπου η οικοτουριστική ανάπτυξη θα συνδυάσει την επίτευξη κοινωνικοοικονομικών στόχων και την άμεση προστασία φυσικών περιοχών που βρίσκονται υπό πίεση.

Μια άλλη σημαντική παράμετρος, βεβαίως, έγκειται στο γεγονός ότι η χωροταξική κατανομή των πόρων και η αξιοποίησή τους θα πρέπει να ταυτισθεί με την αναγνώριση των υποειδών του οικοτουρισμού που έχουν και τη μεγαλύτερη ζήτηση.

Λαμβάνοντας υπόψη αυτούς τους δύο στόχους, προτεραιότητα θα πρέπει να δοθεί στις περιοχές της Ηπείρου, Δυτικής Μακεδονίας, Θράκης, Κεντρικής Ελλάδας. Επιθυμητή είναι και η οικοανάπτυξη νησιωτικών περιοχών, όπως για παράδειγμα η Νίσυρος, για τις οποίες μέχρι στιγμής δεν έχει ενδιαφερθεί ο μαζικός τουρισμός.

Η σημαντική ζήτηση πακέτου συνδυασμού οικοτουριστικών ενδιαφερόντων με πολιτιστικά ενδιαφέροντα ευνοεί επίσης την αλλαγή της εικόνας περιοχών μεγάλων αστικών συγκεντρώσεων, που ευνοούνται περαιτέρω από τη μικρή χρονοαπόσταση μεταξύ αστικού πόλου και φυσικού περιβάλλοντος υψηλής ποιότητας.

Η χωρητικότητα και ο τρόπος ανάπτυξης, ειδικότερα περιοχών οι οποίες σήμερα θεωρούνται απομακρυσμένες και με δομικά προβλήματα ανάπτυξης, πρέπει να αποτελέσουν αντικείμενα ειδικής μελέτης, ώστε να αποφευχθούν αφενός μεν, οι αρνητικές επιπτώσεις στις τοπικές κοινωνίες από την ξαφνική προσέλευση επισκεπτών και αφετέρου, η υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος όπως έχει αρχίσει να συμβαίνει στο Πήλιο και τα Ζαγόρια.

8. ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η συγκριτική υπεροχή της ποιότητας του ελληνικού φυσικού περιβάλλοντος, τουλάχιστον σε ευρωπαϊκό επίπεδο και για ορισμένα στοιχεία του και σε διεθνές επίπεδο, το καθιστά εξαιρετικά προνομιούχο για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού. Στο γεγονός αυτός οφείλεται και η επιτυχής λειτουργία ενός σεβαστού αριθμού ξένων τουριστικών πρακτορείων στη χώρα, τα οποία ασχολούνται σχεδόν αποκλειστικά με αυτή τη δραστηριότητα από τα μέσα της δεκαετίας του '70.

Η περαιτέρω ανάπτυξη της δραστηριότητας αυτής προϋποθέτει την ικανοποίηση ενός μεγάλου αριθμού αναγκών και παραγόντων, όπως αυτές της υποδομής και ανωδομής, επαγγελματικής εκπαίδευσης και επιμόρφωσης, οργάνωσης σε πολλαπλά επίπεδα, προβολής και προώθησης.

Επίσης, σημαντικές αλλαγές και συμπληρώσεις και άλλες απαραίτητες ενέργειες πρέπει να γίνουν άμεσα σε θέματα που αφορούν τη σχετική νομοθεσία και την εφαρμογή της υπάρχουσας και μελλοντικής.

Το φάσμα των αναγκαίων θεσμικών παρεμβάσεων είναι εξαιρετικά ευρύ και περιλαμβάνει θέματα επαγγελματικής κατοχύρωσης και εκπαίδευσης, θέματα επενδύσεων, θέματα προστασίας του φυσικού και του δομημένου περιβάλλοντος, αυτοδιοίκησης και του δημόσιου τομέα και, το σημαντικότερο όλων, θέματα της μακροπρόθεσμης κρατικής πολιτικής για τον προγραμματισμό, προστασία, ανάδειξη και εφαρμογή στρατηγικής για την ανάπτυξη αυτών των πόρων, οι οποίοι ήδη βρίσκονται κάτω από τρομακτικές πιέσεις.

Θέματα που αφορούν την προβολή του οικοτουριστικού δυναμικού της χώρας και την προώθηση των σχετικών δραστηριοτήτων της έχουν ιδιαίτερη σημασία και οφείλουν να έχουν την υλική και οργανωτική συνδρομή της πολιτείας για τρεις κυρίως λόγους, εκτός του ότι προάγουν άμεσα την ανάπτυξη της συγκεκριμένης μορφής τουρισμού.

Ο οικοτουρισμός για να αναπτύξει τις δραστηριότητές του εξαρτάται άμεσα από το υψηλής ποιότητας φυσικό περιβάλλον, που θεωρείται σήμερα, αφενός ο πολυτιμότερος πόρος της χώρας, και, αφετέρου ο περισσότερο ευάλωτος πόρος της Ελλάδας. Έτσι η προβλεπόμενη ανάπτυξη του οικοτουρισμού θα μπορούσε να συνδυασθεί με την εξεύρεση πόρων για την προστασία του περιβάλλοντος, όπως άλλωστε γίνεται σε πλήθος άλλων χωρών και με τη συμβολή μη κερδοσκοπικών οργανισμών όπως η Παγκόσμια Πράσινη Σημαία. Ο οργανισμός αυτός, ο οποίος διαφημίζει δωρεάν και παρέχει χρήσιμες πληροφορίες σε ταξιδιώτες και τουριστικά γραφεία για τα ιδιαίτερα οικολογικά χαρακτηριστικά χωρών σαν την Ελλάδα, συνδράμει άμεσα το έργο της προστασίας περιβάλλοντος χρηματοδοτούμενος από μια μικρή συνεισφορά ανά εισιτήριο οικοτουρίστα (150 δρχ.) (Green Flag International: Conservation Tourism, London, 1990).

Ο δεύτερος λόγος είναι άμεσα συνδεδεμένος με την ανάπτυξη προβληματικών περιοχών της χώρας που συχνά συμβαίνει να βρίσκονται και στις πλέον, οικοτουριστικά κρινόμενες, ενδιαφέρουσες περιοχές και οι οποίες βραχυπρόθεσμα μπορούν να επιλύσουν σημαντικά προβλήματά τους μέσα από την προβολή και προώθηση του οικοτουρισμού.

Ο τρίτος λόγος αφορά τη συνεισφορά του οικοτουρισμού, τόσο από την προβολή του αλλά και από τις εντυπώσεις των επισκεπτών, στην αλλαγή της τόσο πεπερασμένης εικόνας του ελληνικού τουριστικού προτύπου. Ο παράγων αυτός θεωρείται εξαιρετικά σημαντικός διότι από την αλλαγή αυτή θα προκύψουν σημαντικά οφέλη που θα επηρεάσουν την αλλαγή του προτύπου του μαζικού τουρισμού.

Οι βραχυπρόθεσμες επενδυτικές ανάγκες του οικοτουρισμού είναι σχετικά χαμηλές, το ίδιο, δε ισχύει για τα οικονομικά οφέλη. Αντίθετα, επενδύσεις και οικονομικά οφέλη μακροπρόθεσμα θεωρούνται υψηλότερα με τη σταδιακή αύξηση του δεύτερου και μείωση του πρώτου, λόγω της υφής των επενδύσεων. Οι κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις

θεωρούνται μάλλον θετικές με την προϋπόθεση ότι μια σειρά αναγκαίων παρεμβάσεων και παροχών θα ικανοποιηθούν άμεσα, ώστε να αποφευχθούν οι κίνδυνοι από την αντιστροφή των επιπτώσεων, κοινωνικών και περιβαλλοντικών.

Τέτοιοι κίνδυνοι θα μπορούσαν να προκύψουν από την ανεξέλεγκτη εξέλιξη των εξής φαινομένων:

- Η αδυναμία ή και αδιαφορία κρατικών φορέων και τοπικής αυτοδιοίκησης για την προστασία και το μέλλον σημαντικών πόρων της χώρας έχει συχνά οδηγήσει στην ενθάρρυνση του ιδιωτικού τομέα, συνήθως εκτός περιοχής, να αναλάβει την πρωτοβουλία εκμετάλλευσης αυτών των πόρων, επηρεάζοντας προσφορά και ζήτηση και γενικότερα υπαγορεύοντας την πολιτική ανάπτυξης. Συχνά τα χρησιμοποιούμενα κριτήρια και ενέργειες, αποβαίνουν εις βάρος του κοινωνικού συνόλου. Στην περίπτωση της ανάπτυξης του οικοτουρισμού και παρά την παρούσα αποδεδειγμένη ευαισθησία των σημερινών λειτουργών του, μια τέτοια έκβαση θα μπορούσε να αποδειχθεί καταστρεπτική οικονομικά (απώλεια πόρων εντός περιοχής), κοινωνικά και περιβαλλοντικά.

- Ένα άλλο σχετικά παρόμοιο φαινόμενο που εγκυμονεί κινδύνους είναι οι πρωτοβουλίες που έχει αρχίσει ήδη να επιδεικνύει η τοπική αυτοδιοίκηση, αναλαμβάνοντας αναπτυξιακές πρωτοβουλίες στον τομέα αυτό -συνήθως επειδή η κεντρική κυβέρνηση αδυνατεί ή αδιαφορεί- με αποτέλεσμα, από την έλλειψη σημαντικού αριθμού εξειδικευμένων γνώσεων και μέσων υλοποίησης, να καταστρέφει το υπάρχον δυναμικό, παρά το γεγονός ότι τα αρχικά της κίνητρα βασίζονται στο κοινωνικό όφελος.

- Κίνδυνοι αρνητικών επιπτώσεων εγκυμονούνται συχνά και από αντίδραση των κατοίκων των περιοχών αυτών οι οποίοι, με σκοπό την οικονομική εκμετάλλευση των πόρων και το γρήγορο κέρδος, εξαντλούν και καταστρέφουν τους πόρους αυτούς που προσέλκυσαν αρχικά τον επισκέπτη. Παράλληλα, μειώνεται η δυνατότητα προσέλκυσης επενδύσεων που βασίζονται σε ορθολογικό προγραμματισμό και που υπόσχονται πολύ μεγαλύτερο βαθμό πολλαπλασιαστικότητας του συνολικού οφέλους. Οι καταστροφές αυτές είναι γνωστές και τεκμηριωμένες από σχετικά φαινόμενα "αξιοποίησης" πόρων για συμβατικές τουριστικές δραστηριότητες στη χώρα μας. Είναι επομένως σημαντικό να δοθεί ιδιαίτερη σημασία στα φαινόμενα αυτά από τα προγράμματα ανάπτυξης του οικοτουρισμού, διότι εκτός των άλλων περιέχουν και δραματικές κοινωνικές επιπτώσεις, όπως επίσης έχει αποδειχθεί από τις εμπειρίες του πρόσφατου παρελθόντος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7Β

ΕΘΝΙΚΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η ανάπτυξη του Διεθνούς Τουρισμού την μεταπολεμική περίοδο αποτέλεσε ένα τυπικό γνώρισμα του σύγχρονου πολιτισμού με μια χαρακτηριστική δυναμικότητα στην εξέλιξή του. Η χώρα μας αποδείχθηκε από πολύ ενωρίς μια αξιόλογη περιοχή υποδοχής του τουριστικού ρεύματος και συνεχώς αναπτύσσει τη συμμετοχή της στον παγκόσμιο τουρισμό.

Ο ελληνικός τουρισμός εμφανίστηκε στη διεθνή τουριστική αγορά στις αρχές της μεταπολεμικής περιόδου, ταυτόχρονα με άλλα κράτη της Μεσογείου. Εκτοτε διαρκώς ο Τουρισμός διεκδικεί μια από τις πρώτες θέσεις στις συναλλαγματοφόρες πηγές της χώρας μας, παρά τις αυξομειωτικές διακυμάνσεις, που παρουσιάζουν τα οικονομικά μεγέθη των εσόδων σε κάθε απολογιστικό χρόνο, διακυμάνσεις που οφείλονται στη σχετικά μικρού βαθμού αυτοτελή διάσταση του τουρισμού μέσα στο πλέγμα του παγκόσμιου κοινωνικοπολιτικού γίνεσθαι.

Είναι γνωστό πόσο η εισροή τουριστών και κατά συνέπεια πολύτιμου συναλλάγματος, επηρεάζεται από τις διεθνείς πολιτικές - κοινωνικές συγκυρίες, τις συνθήκες που επικρατούν κάθε φορά στον ελληνικό χώρο, τις διακρατικές σχέσεις, τον ανταγωνισμό, που τα τελευταία χρόνια εξελίσσεται σε σκληρή αναμέτρηση, καθώς νέοι τουριστικοί προορισμοί διεκδικούν τώρα σοβαρή συμμετοχή στην παγκόσμια αγορά.

Η Ελλάδα εμφανίστηκε έγκαιρα, θα λέγαμε στο προσκήνιο της παγκόσμιας τουριστικής αγοράς και καθιερώθηκε σαν τόπος παραθερισμού και αναψυχής, δημιουργώντας ένα υπόβαθρο και μια παράδοση τουριστικής δραστηριότητας.

Προκειμένου να κατανοήσουμε τη συμβολή του τουρισμού στην Ελληνική Οικονομία, παραθέτουμε σύντομα μερικά βασικά στατιστικά τουριστικά μεγέθη.

Κατά την περίοδο 1983-1987, οι αφίξεις αλλοδαπών τουριστών αυξήθηκαν με μέσο ετήσιο ρυθμό 8,7% και οι συναλλαγματικές εισπράξεις αυξήθηκαν επίσης με ρυθμό 8,1%. Η εξέλιξη των παραπάνω μεγεθών ήταν για την περίοδο 1978-1982 9,7% και 18% αντίστοιχα. Κατά τα επόμενα, μέχρι το 1989 έτη, σημειώθηκε σημαντική κάμψη των ρυθμών αύξησης αφίξεων και εισπράξεων ενώ το 1990 είχαμε μια αύξηση της τάξης των 9,0% στις αφίξεις. Το 1991, λόγω των γεγονότων του Κόλπου και της Γιουγκοσλαβίας, παρουσιάστηκαν μερικά προβλήματα, που όμως εφέτος φάνηκε να ξεπεράστηκαν, γιατί ο οδικός τουρισμός της Κεντρικής Ευρώπης κινήθηκε προς τη χώρα μας μέσω Ιταλίας και Αδριατικής, με έγκαιρη ενίσχυση των θαλάσσιων πυλών εισόδου της.

Από τα μέχρι τώρα γνωστά στοιχεία, για το διάστημα Ιανουαρίου - Ιουνίου 1992, οι αφίξεις

σε σχέση με το 1991 παρουσιάζουν αύξηση της τάξης του 30,6% ενώ σε σχέση με το 1990 παρουσιάζουν αύξηση 0,1%. Για το διάστημα Απριλίου - Αυγούστου 1992 οι πτήσεις charters εμφανίζουν σε σχέση με το 1991 αύξηση 31,1% και σε σχέση με το 1990 αύξηση 20,3%. Οι διανυκτερεύσεις σε ξενοδοχεία ΑΑ-Γ τάξης για το διάστημα Απριλίου - Αυγούστου 1992 παρουσιάζουν, σε σχέση με το 1991, αύξηση 19,1 και σε σχέση με το 1990 αύξηση 3,1%. Τέλος, η κίνηση του συναλλάγματος την περίοδο Ιανουαρίου - Ιουνίου 1992 παρουσιάζεται αυξημένη κατά 28,2 σε σχέση με το ίδιο χρονικό διάστημα του 1991 και κατά 32,2% σε σχέση με το 1990.

Ο τουρισμός στην Ελλάδα, όπως προαναφέραμε, αποτελεί μια σημαντική οικονομική δραστηριότητα. Συνολικά, από τον τουρισμό υπολογίζεται ότι το 1990, που ήταν μια καλή χρονιά για τον Ελληνικό τουρισμό, εισπράχθηκαν 4160 δισ. \$, που αποτελούν το 25,7% των άδηλων πόρων και καλύπτουν το 21% του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου. Ακόμη για το 1990, στις τρεις μεγάλες κατηγορίες των αδήλων πόρων το ταξιδιωτικό αποτελεί το 41,8%, το ναυτιλιακό το 29,5% και το μεταναστευτικό το 28,7%.

Στον τουρισμό ασχολείται άμεσα ή έμμεσα το 10,6% του ενεργού πληθυσμού της χώρας, ποσοστό υψηλότερο από το μέσο ποσοστό των απασχολουμένων παγκοσμίως (6,2%).

Η χώρα μας διαθέτει 459.297 ξενοδοχειακές κλίνες κάθε κατηγορίας (6.991 μονάδες, 243.950 δωμάτια). Ο αριθμός των κλινών στα ξενοδοχειακά καταλύματα αυξήθηκε κατά την περίοδο 1983-1987 με ετήσιο ρυθμό 3,9%. Κατά τα επόμενα, μέχρι το 1989, χρόνια εντάθηκε το ενδιαφέρον για επενδύσεις στον τουρισμό, κύρια για ξενοδοχειακές κλίνες (η αύξηση ξεπερνά τις 20.000 κλίνες το χρόνο), ενώ από το 1990 μέχρι σήμερα παρουσιάστηκε αύξηση ξενοδοχειακών κλινών της τάξης των 15.000 κατ' έτος.

Παρακολουθώντας την εξέλιξη της τουριστικής δραστηριότητας στη Χώρα, θα πρέπει να παρατηρήσουμε ότι ο τουριστικός τομέας παρουσίασε κάποια βασικά προβλήματα και ανεπάρκειες, που εντοπίζονται:

1. στην εποχικότητα της ζήτησης, που είναι φυσική συνέπεια των κλιματολογικών συνθηκών της χώρας μας, αλλά και του είδους των διακοπών, που μέχρι πρόσφατα προσφέραμε και, που όπως αποδείχθηκε, δεν αντιμετωπίζεται μόνο με την παροχή ειδικών κινήτρων είτε στους οργανωτές των τουριστικών πακέτων είτε προς τους τουρίστες καταναλωτές (π.χ. κοινωνικός τουρισμός). Απαιτεί κυρίως τη δημιουργία της αναγκαίας προσφοράς για τους εκτός τουριστικής περιόδου μήνες, με την έννοια των ειδικών εγκαταστάσεων για άθληση και διάθεση ελεύθερου χρόνου, χειμερινών πολιτιστικών εκδηλώσεων, της οργάνωσης ειδικών εκδρομικών προγραμμάτων κ.λπ.

2. στη συγκέντρωση της τουριστικής δραστηριότητας σε ορισμένες περιοχές της χώρας με τις παρεπόμενες οικονομικές και περιβαλλοντικές δυσλειτουργίες:

* έξοδος του ενεργού πληθυσμού από τον πρωτογενή τομέα και εγκατάλειψη γεωργικής γης,

* εξάρτηση της αγοράς από διεθνείς συγκυρίες,

* αστικοποίηση υπαίθρου - οικοπεδοποίηση αγροτικής γης,

* υπερεκμετάλλευση φυσικών πόρων, ρύπανση, αλλοίωση περιβάλλοντος,

* φόρτιση υποδομών κ.λπ.

Εν τούτοις, η ενεργή ζήτηση για νέες επενδύσεις στις περιοχές αυτές, αντί να μειώνεται, αυξάνεται, αφ' ενός μεν λόγω της "καθιέρωσης" των περιοχών αυτών στις ξένες αγορές, αφ' ετέρου δε, γιατί το ίδιο το σύστημα χρηματοδοτικών κινήτρων στην πράξη ενίσχυσε τη συγκέντρωση ξενοδοχειακών κλινών όλων των μορφών και τάξεων στις ανεπτυγμένες τουριστικά περιοχές (Β. Κρήτη, Ρόδο, Κέρκυρα, Κω), όπου μέχρι πρόσφατα, η βιωσιμότητά τους θεωρείτο λίγο - πολύ δεδομένη.

3. στη χαμηλή ανταγωνιστικότητα: Από την αρχή της προηγούμενης δεκαετίας διαπιστώθηκε μια τάση ταχύτερης αύξησης των κατώτερης τάξης ξενοδοχειακών κλινών. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό και με τη ραγδαία αύξηση των συμπληρωματικών καταλυμάτων, επηρέασε αρνητικά την ποιότητα της τουριστικής ζήτησης, εξέλιξη που κατά τα τελευταία χρόνια είχε λάβει ανησυχητικές διαστάσεις. Παράλληλα, η απότομη αύξηση του λειτουργικού κόστους, του ανταγωνισμού των αυθαιρέτων καταλυμάτων, και η έλλειψη συντονισμού και οργάνωσης σε περιφερειακό επίπεδο, που εξασθενίζει τη διαπραγματευτική ικανότητα των επιχειρηματιών έναντι των πολυεθνικών οργανισμών διακίνησης τουριστών, επέδρασαν αρνητικά στην ποιότητα των παρεχομένων υπηρεσιών των καταλυμάτων και τελικά στη διαμόρφωση της τουριστικής πελατείας.

Εχοντας διαπιστώσει λοιπόν ότι τα προβλήματα εντάθηκαν τα τελευταία χρόνια με αποτέλεσμα την υποβάθμιση των τουριστικά ανεπτυγμένων περιοχών, περαιτέρω πτώση του επιπέδου της τουριστικής πελατείας, στροφή στην παραξενοδοχεία, προβλήματα πληρότητας στις υψηλής στάθμης μονάδες, έγιναν προσπάθειες μετάθεσης του κέντρου βάρους της ανάπτυξης από την ποσότητα στην ποιότητα της τουριστικής εισροής.

Πως διαμορφώθηκε η στροφή της τουριστικής πολιτικής: επαναπροσδιορισμός της τουριστικής ζήτησης με παράλληλο επαναπροσδιορισμό της τουριστικής προσφοράς. Βασική

επιδίωξη η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας με έμφαση στον επιλεκτικό τουρισμό (οργανωμένο ή μεμονωμένο) μέσω της αναβάθμισης και του εμπλουτισμού της τουριστικής προσφοράς (υψηλής στάθμης καταλύματα και υπηρεσίες, ικανοποίηση αναγκών ζήτησης με νέες μορφές εγκαταστάσεων, ειδική τουριστική υποδομή, έμφαση στην άθληση, αναψυχή, ελεύθερο χρόνο, στροφή στις νέες μορφές τουρισμού).

Με βάση τα παραπάνω διαμορφώθηκαν και διατυπώθηκαν οι στόχοι του πενταετούς προγράμματος τουριστικής πολιτικής που είναι:

* Η επέκταση της τουριστικής περιόδου και στους δώδεκα μήνες του χρόνου.

* Η προώθηση όλων των εναλλακτικών μορφών τουρισμού (θαλάσσιου, περιηγητικού, χειμερινού, συνεδριακού κ.λπ.).

* Ο Τουρισμός για όλες τις ηλικίες.

Η όλη προσπάθειά μας εστιάζεται στην νέα αντίληψη - πολιτική ότι τουρισμός και πολιτισμός, ειδικά για τη Χώρα μας, είναι δύο έννοιες άρρηκτα συνδεδεμένες και απόλυτα συνδυσασμένες. Αυτό σημαίνει ότι η στέρηση του ενός τομέα από τον άλλο θα οδηγήσει σε "αναπηρία" το όλο σύστημα.

Η στρατηγική για την επίτευξη των νέων στόχων, που τέθηκαν, εστιάζεται κύρια σε μέτρα για την αναβάθμιση και διαφοροποίηση της τουριστικής προσφοράς και την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου.

Με στόχο την ενίσχυση της "ανταγωνιστικότητας" του τουριστικού τομέα και την αναβάθμιση των προσφερομένων υπηρεσιών, έγινε συνδυσασμένη προσπάθεια εναρμόνισης ολόκληρου του πλέγματος θεσμικών, οικονομικών και οργανωτικών μέτρων και κινήτρων, έχοντας υπ' όψη την επιθυμητή μορφή και την φυσική κατανομή της τουριστικής δραστηριότητας.

Αυτά τα μέτρα έχουν τους ακόλουθους στόχους:

* ανάσχεση της τουριστικής ανάπτυξης σε περιοχές που παρουσιάζουν προβλήματα υπερσυγκέντρωσης της τουριστικής δραστηριότητας.

* ελεγχόμενη ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας σε περιοχές με τάσεις υπερσυγκέντρωσης και σε περιοχές με περιβαλλοντικά στοιχεία ιδιαίτερης σημασίας.

* ανάπτυξη του τουρισμού ως επικρατούσας χρήσης σε περιοχές με δυνατότητα - σκοπιμότητα ανάπτυξης (ιδιαίτερη έμφαση στις περιοχές της Β. Ελλάδας και ιδιαίτερα στη

Μακεδονία).

Οι σύγχρονες άλλωστε τάσεις της τουριστικής ζήτησης επιβάλλουν την αναβάθμιση, εξειδίκευση, εκσυγχρονισμό, συμπλήρωση και τον εμπλουτισμό της τουριστικής μας προσφοράς με όλες εκείνες τις εγκαταστάσεις και εξυπηρετήσεις που καλύπτουν τις απαιτήσεις του σύγχρονου τουρίστα για ποικίλες δραστηριότητες. Οι προσπάθειές μας μεταξύ άλλων αποβλέπουν και:

* στην ολοκλήρωση της γενικής υποδομής (αεροδρόμια, λιμάνια, πύλες εισόδου, οδικό δίκτυο κ.λπ.).

* στη δημιουργία ή συμπλήρωση της ειδικής τουριστικής υποδομής (μαρίνες, συνεδριακά κέντρα, γήπεδα golf, χιονοδρομικά κέντρα, υδροθεραπευτήρια κ.λπ.) για την προσέλκυση ειδικών μορφών τουρισμού όπως ο θαλάσσιος, ο συνεδριακός, ο θεραπευτικός κ.λπ., που εμφανίζουν πλεονεκτήματα όχι μόνο της υψηλότερης συναλλαγματικής απόδοσης και της καλύτερης χρονικής κατανομής, αλλά και της τουριστικής πελατείας με υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο και διαμορφωμένη περιβαλλοντική συνείδηση.

Ειδικότερα προώθηση μέσω του ΠΔΕ ή ιδιωτικών φορέων της ανάπτυξης:

Θαλάσσιου τουρισμού με την ολοκλήρωση των μελετών για λιμένες αναψυχής, την ταχεία προώθηση και ολοκλήρωση των έργων που έχουν επιλεγεί. Η ανάπτυξη του θαλάσσιου τουρισμού αποτελεί στόχο προτεραιότητας, λόγω της σημασίας του, αλλά και της ανάγκης αξιοποίησης ενός συγκριτικού πλεονεκτήματος της χώρας στο Μεσογειακό χώρο.

Ιαματικού - θεραπευτικού τουρισμού, με το σχεδιασμό της αξιοποίησης των δυνατοτήτων σε μακροχρόνια βάση, την άμεση αξιοποίηση εγκαταστάσεων, με τη συμπλήρωση της υποδομής και το σχεδιασμό για τη δημιουργία κέντρων ιαματικού τουρισμού διεθνών προδιαγραφών.

Χειμερινού τουρισμού, που θα αποβλέπει στη δημιουργία πρότυπων χιονοδρομικών κέντρων και ειδικών εγκαταστάσεων για την ανάπτυξη του ορειβατικού και οικολογικού τουρισμού, αλλά και πολλών μικρών εγκαταστάσεων τοπικής σημασίας. Ο ήπιος βασικά ελληνικός χειμώνας και η μορφολογία του εδάφους της Ελλάδας δίδει τεράστιες και εναλλακτικές δυνατότητες του χειμερινού τουρισμού.

Συνεδριακού τουρισμού, με τη δημιουργία κέντρων στις μεγαλουπόλεις, όπου υπάρχουν προβλήματα πληροτήτων ξενοδοχειακών μονάδων.

Αθλητικού τουρισμού, με τη δημιουργία εγκαταστάσεων, που προσελκύουν τουρίστες

υψηλότερου οικονομικού επιπέδου και επιμηκύνουν την τουριστική περίοδο.

* στον εκσυγχρονισμό των υφισταμένων τουριστικών καταλυμάτων και στη δημιουργία νέων υψηλής στάθμης,

* στην ενθάρρυνση της αναστήλωσης και μετατροπής διατηρητέων ή παραδοσιακών κτισμάτων σε τουριστικές εγκαταστάσεις. (Παράλληλα ενισχύεται η συμβολή της μακραίωνης ιστορίας μας και του πολιτιστικού πλούτου της χώρας στη διαμόρφωση του "τουριστικού προϊόντος"). Στο νέο νομοσχέδιο περί τουρισμού έχω ήδη προτείνει η δημιουργία θαλάσσιων και αρχαιολογικών πάρκων. Ειδικότερα η δημιουργία των αρχαιολογικών πάρκων στηρίζεται στη νέα αντίληψη, που προανέφερα, ότι τουρισμός και πολιτισμός είναι "σιαμαίοι",

* στην αναβάθμιση των τουριστικών υπηρεσιών, που συντελούν στην προβολή του "τουριστικού προϊόντος", όπως αεροδρομίων, μουσείων, λιμένων, καθαριότητας κοινόχρηστων χώρων,

* στη διαρκή μετεκπαίδευση του προσωπικού του ΕΟΤ αλλά και των επαγγελματιών του τουρισμού, με στόχο τη βελτίωση των παρεχόμενων τόσο από τον ΕΟΤ όσο και από τις ιδιωτικές επιχειρήσεις υπηρεσιών. Ήδη, τόσο στην Κ.Υ. του ΕΟΤ, όσο και στα εννέα εκπαιδευτήρια της Σχολής Τουριστικών Επαγγελματιών, πραγματοποιείται σειρά εκπαιδευτικών και μετεκπαιδευτικών προγραμμάτων,

* στην οργάνωση των μεταφορών σε συνεργασία και με άλλους συναρμόδιους φορείς και συγκεκριμένα του εθνικού αερομεταφορέα (Ο.Α.), ώστε να καταστεί ανταγωνιστική αλλά και αποδοτική δραστηριότητα, που θα συμβάλλει στην επίτευξη των στόχων της τουριστικής πολιτικής, καθώς και των θαλάσσιων μεταφορών, ώστε να αντιμετωπισθεί ο εξωτερικός ανταγωνισμός και να επιτευχθεί εύκολη και γρήγορη εξυπηρέτηση των τουριστών.

Μέσα για την υλοποίηση των παραπάνω στόχων αποτελούν:

1. Οσον αφορά στην γενική υποδομή, τα διατιθέμενα κονδύλια από την ΕΟΚ μέσω των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων (ΜΟΠ) και των Σχεδίων Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΣΠΑ) - Δημόσιος Τομέας, καθώς και τα σχέδια δράσης για τον τουρισμό του Συμβουλίου Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (που ήδη έχει εγκρίνει ένα, μέχρι στιγμής, σχέδιο προϋπολογισμού 18 εκατ. ECU, με ειδικά μέτρα σχετικά με την ανάπτυξη του Ευρωπαϊκού Τουρισμού, όπως για τον πολιτιστικό, τον αγροτικό, τον κοινωνικό τουρισμό και τον τουρισμό των νέων για το περιβάλλον, την επαγγελματική εκπαίδευση, την προβολή σε τρίτες χώρες, την κλιμάκωση των διακοπών, την βελτίωση των γνώσεων σχετικά με τον τομέα του τουρισμού και τέλος τις διεθνικές ενέργειες).

2. Για τις υπόλοιπες επενδύσεις στον τουριστικό τομέα (ιδιωτική πρωτοβουλία) ο νέος Αναπτυξιακός Νόμος 1892/90 "για τον εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη και άλλες διατάξεις", με τον οποίο, όπως ισχύει σήμερα, δίδονται ιδιαίτερη έμφαση και κίνητρα όχι στη δημιουργία νέων ξενοδοχειακών μονάδων, αλλά στον εκσυγχρονισμό και την αναβάθμιση των υφιστάμενων.

Πρέπει να τονίσουμε εδώ, ότι στον ανωτέρω Νόμο προβλέπονται πρόσθετα κίνητρα για τη δημιουργία εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής, όπως συνεδριακών κέντρων, γηπέδων γκολφ, υδροθεραπευτηρίων, μαρινών.

3. Η εις το maximum αξιοποίηση της ακίνητης περιουσίας του ΕΟΤ, ανεκμετάλλευτης μέχρι σήμερα ευθύνη του Κράτους, που ουδέποτε εδέχθη τις προτάσεις του Οργανισμού για τη χρηματοδότηση μεγάλων έργων ειδικής τουριστικής υποδομής (μαρίνες κ.λπ.) στις εκτάσεις αυτές και

Η παραχώρηση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων του ΕΟΤ, που λειτούργησαν ελλειμματικά, στον ιδιωτικό τομέα. Ο Οργανισμός στην περίπτωση αυτή δρα προς δύο κατευθύνσεις:

α) Για τα υπό εκμετάλλευση περιουσιακά στοιχεία, που μπορούν και πρέπει να πωληθούν ο ΕΟΤ θα προχωρήσει στην εκποίησή τους.

β) Οσον αφορά στις μονάδες, που δεν μπορούν και δεν πρέπει να πωληθούν (γιατί προέρχονται από απαλλοτριώσεις ή είναι αρχαιολογικοί - ιστορικοί τόποι), θα παραχωρηθεί η χρήση τους με διαφανείς διαδικασίες και με μακροχρόνια μίσθωση σε ιδιώτες, οι οποίοι θα αναλάβουν να αυτοχρηματοδοτήσουν τον εκσυγχρονισμό και συμπλήρωση των εγκαταστάσεων ή την κατασκευή νέων έργων, με στόχο την τουριστική τους αξιοποίηση.

4. Η βελτίωση των παρεχομένων τουριστικών υπηρεσιών με την ενεργοποίηση και ενίσχυση των μηχανισμών ελέγχου.

5. Η μηχανοργάνωση του ΕΟΤ, ώστε τόσο ο πολίτης όσο και όλες οι περιφερειακές υπηρεσίες να έχουν γρήγορη και ορθή πρόσβαση σε στοιχεία απαραίτητα για την διεκπεραίωση των εργασιών τους. Στόχος μας είναι σε έξι περίπου μήνες να συνδεθούν on line με έναν κεντρικό υπολογιστή και οι περιφερειακές υπηρεσίες. Με τον τρόπο αυτό είναι σίγουρο ότι θα αναβαθμισθούν άμεσα οι υπηρεσίες του Οργανισμού τόσο στο εξωτερικό όσο και στο εσωτερικό.

6. Εκσυγχρονισμός και προσαρμογή της τουριστικής νομοθεσίας στις νέες πραγματικότητες και ανάγκες. (Εκσυγχρονισμός των Τεχνικών Προδιαγραφών για τη δημιουργία τουρι-

στικών εγκαταστάσεων, με καινοτομία τις υποχρεωτικές προβλέψεις για τα άτομα με ειδικές ανάγκες, που αποτελούν μερίδα της τουριστικής πελατείας, ήδη από το 1987. Νέες τεχνικές προδιαγραφές για τη δημιουργία Συνεδριακών Κέντρων και γηπέδων golf).

7. Ανάθεση στο ΚΕΠΕ (Κέντρο Εθνικού Προγραμματισμού και Ερευνών) της εκπόνησης του Προκαταρκτικού Εθνικού Οικονομικού Χωροταξικού Σχεδίου Τουρισμού.

8. Η ίδρυση Ευρωπαϊκού Ινστιτούτου Τουρισμού, μετά από δική μου πρόταση. Κύριο έργο του Ινστιτούτου θα είναι η έρευνα στον τομέα του τουρισμού και η μετεκπαίδευση του προσωπικού του ΕΟΤ, αλλά και στελεχών τουριστικών επιχειρήσεων. Για την πραγματοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων σημαντικά ποσά διατίθενται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο μέσω του Υπουργείου Εργασίας και του ΟΑΕΔ.

Τελειώνοντας, θα ήθελα να τονίσω τον σημαντικό ρόλο της Χώρας μας στον τομέα του τουρισμού σε διεθνές επίπεδο και συγκεκριμένα:

α. Η Ελλάδα είναι από τα ιδρυτικά μέλη του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού, που αριθμεί σήμερα 109 χώρες - μέλη. Εξελέγη μέλος του Εκτελεστικού του Συμβουλίου και είχε μέχρι πρότινος την Προεδρία και σήμερα την Αντιπροεδρία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής του ΠΟΤ.

β. Είναι ιδρυτικό μέλος και μετέχει με 24 χώρες στην Επιτροπή Τουρισμού του ΟΟΣΑ.

γ. Είναι ιδρυτικό μέλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ταξιδίων, με 24 χώρες - μέλη, που ασχολείται κυρίως με την προβολή της τουριστικής Ευρώπης προς άλλες ηπείρους και την προσέλκυση ξένων επισκεπτών από αυτές προς την Ευρώπη. Το Μάιο δε συνήλθε στην Αθήνα η Σύνοδος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ταξιδίων.

δ. Έχει υπογράψει διμερείς συμφωνίες τουριστικής συνεργασίας με 26 χώρες εκ των οποίων δύο με χώρες της Δυτικής Ευρώπης, δέκα με χώρες της Ανατολικής, εννέα με χώρες της Ασίας, τρεις με χώρες της Αφρικής και δύο με χώρες της Αμερικής (ΗΠΑ και Μεξικό).

ε. Ιδρυσε και μετέχει στο Σύμφωνο Βαλκανικής Τουριστικής Συνεργασίας για την διευκόλυνση του τουρισμού μεταξύ των χωρών, αλλά και την κοινή προβολή του τουρισμού των Βαλκανίων.

στ. Υπόγραψε την ιδρυτική διακήρυξη της οικονομικής συνεργασίας του Ευξείνου Πόντου μαζί με άλλες 10 χώρες της Βαλκανικής και του Ευξείνου Πόντου, όπου προβλέπεται και συνεργασία στον τουρισμό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

ΕΤΒΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ Α.Ε.
ΝΟΜΟΣ 1892/1990
ΚΙΝΗΤΡΑ ΓΙΑ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΙΝΗΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

1. Έννοια παραγωγικής επένδυσης
2. Υπαγόμενες επιχειρήσεις
3. Περιοχές της Επικράτειας

ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΗ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

- 4 Περιεχόμενο της επιχορήγησης
- 5 Προϋποθέσεις και περιορισμοί για την επιχορήγηση επενδύσεων
- 6 Διαδικασία παροχής των επιχορηγήσεων επενδύσεων
- 7 Υψος επιχορήγησης - Διαδικασία έγκρισης
- 8 Γνωμοδοτικές επιτροπές και όργανα ελέγχου
- 9 Ειδικές επενδύσεις
- 10 Συμμετοχή του Δημοσίου στις επιχορηγούμενες επιχειρήσεις. Μεταβίβαση των δικαιωμάτων αυτού

ΕΠΙΔΟΤΗΣΗ ΕΠΙΤΟΚΙΟΥ

- 11 Περιεχόμενο και έκταση του κινήτρου

ΑΦΟΡΟΛΟΓΗΤΕΣ ΕΚΠΤΩΣΕΙΣ

12 Περιεχόμενο και έκταση του κινήτρου

13 Προϋποθέσεις πραγματοποίησης αφορολόγητων εκπτώσεων

14 Φορολογία των εκπτώσεων

ΑΥΞΗΜΕΝΕΣ ΑΠΟΣΒΕΣΕΙΣ

15 Περιεχόμενο και έκταση του κινήτρου

16 Φορολογική μεταχείριση των αυξημένων αποσβέσεων

17 Λύση διαφορών

18 Επιστροφή επιχορήγησης που έχει καταβληθεί

19 Αφορολόγητες εκπτώσεις για χρηματοδοτική μίσθωση εξοπλισμού

20 Σχηματισμός ειδικού αφορολόγητου αποθεματικού επενδύσεων

21 Φορολογικά κίνητρα εμπορικών επιχειρήσεων

22 Μέριμνα για την έκδοση αδειών εγκατάστασης

23 Μεταβατικές διατάξεις

Ερμηνευτικές εγκύκλιου των παρ. 5 και 6 του άρθρ. 23 του Ν. 1892/90

Υ.Α. 49573/2.8.90 Περί του καταβαλλομένου χρηματικού ποσού για την υποβολή αιτήσεων υπαγωγής στο Ν. 1892/90

Υ.Α. ΔΙΟΝΟΣΕ 945/86 Απαιτούμενα δικαιολογητικά για την υπαγωγή επενδύσεων στο Ν. 1892/90

Υ.Α. 51705/91 Καθορισμός των γεωργικών, δασικών, κτηνοτροφικών και αλιευτικών επιχειρήσεων (υδατοκαλλιεργειών) σύγχρονης τεχνολογίας

Ν.Δ. 3619/56 Περί συστάσεως και οργανώσεως Ενώσεως Ιδιοκτήτων Ημερησίων Επαρχιακών Εφημερίδων

Ν.Δ. 1263/72 Περί Ημερησίου Επαρχιακού Τύπου

Υ.Α. 22352/91 Στοιχεία αξιολόγησης επιχειρήσεων (πρωτογενής τομέας)

Υ.Α. 22353/91 Στοιχεία αξιολόγησης επιχειρήσεων (δευτερογενής τομέας)

Υ.Α. 22488/91 Στοιχεία αξιολόγησης επιχειρήσεων (τουρισμός)

Υ.Α. 22602/91 Στοιχεία αξιολόγησης επιχειρήσεων (παροχή υπηρεσιών)

Υ.Α. 26882/92 Ζώνες της περιοχής Β του ν. 1892/90 για τις οποίες δεν εφαρμόζεται το κίνητρο της μετεγκατάστασης του άρθρ. 9 παρ. 4 (α), του ίδιου νόμου

Ν. 1828/89 - Άρθρο 22 Κίνητρα επενδύσεων. Μετατροπές συγχωνεύσεις

Ν. 1665/86 Συμβάσεις χρηματοδοτικής μίσθωσης

Υ.Α. 1055503/10177/Β0012/Πολ. 1119/89

Ν. 1360/83 Προώθηση επενδύσεων, οργάνωση των υπηρεσιών κρατικών προμηθειών και άλλες διατάξεις

Ν. 1682/87 Άρθρ. 3

Ν. 1262/82 Άρθρα που τηρούνται σε ισχύ

Ν. 1880/90

Υ.Α. 31730/88 Επιδότηση επιχειρήσεων παραμεθωρίων περιοχών Δ και Γ

Ν. 1775/88 Εταιρείες παροχής επιχειρηματικού κεφαλαίου

Ν. 1597/86 Προστασία και ανάπτυξη της κινηματογραφικής τέχνης - ενίσχυση της ελληνικής κινηματογραφίας

Ειδικές ζώνες των επιχορηγούμενων περιοχών

Υπηρεσίες Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας

Παράρτημα

N. 1892/90

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 1892/90

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

ΚΙΝΗΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

Άρθρο 1

Εννοια παραγωγικής επένδυσης

1. Για την εφαρμογή των διατάξεων αυτού του νόμου παραγωγική επένδυση θεωρείται:

α. Η κατασκευή, η επέκταση και ο εκσυγχρονισμός βιομηχανοστασίων, κτιριακών εγκαταστάσεων, ξενοδοχειακών καθώς και βοηθητικών εγκαταστάσεων των υπαγομένων επιχειρήσεων, που αναφέρονται στο άρθρο 2.

β. Η αγορά αποπερατωθεισών ή ημιτελών βιομηχανικών ή βιοτεχνικών κτιριακών εγκαταστάσεων που βρίσκονται μέσα σε ΒΙΠΕ Ε.Τ.Β.Α. και ανήκουν κατά κυριότητα σε αυτές. Επίσης η αγορά μη χρησιμοποιούμενων, αποπερατωθεισών ή ημιτελών βιομηχανικών ή βιοτεχνικών κτιριακών εγκαταστάσεων που η έναρξη κατασκευής τους έγινε πριν από τη δημοσίευση του νόμου αυτού και που παραμένουν σε αδράνεια και δεν χρησιμοποιούνται για παραγωγικούς σκοπούς, τουλάχιστον για μια διετία πριν από την υποβολή της αίτησης για υπαγωγή στις διατάξεις αυτού του νόμου, εφ' όσον οι κτιριακές αυτές εγκαταστάσεις χρησιμοποιηθούν για τη μετεγκατάσταση επιχειρήσεων από την περιοχή Α σύμφωνα με την περίπτωση (α) της παραγράφου 4 του άρθρου 9.

γ. Η αγορά και εγκατάσταση καινούργιων μηχανημάτων και λοιπού μηχανολογικού ή τεχνικού εξοπλισμού παραγωγής.

Η αγορά και εγκατάσταση καινούργιων συστημάτων αυτοματοποίησης διαδικασιών και μηχανοργάνωσης, όπως συστημάτων πληροφορικής ή τηλεπληροφορικής. Στις δαπάνες αυτές περιλαμβάνονται η αγορά του αναγκαίου για την επένδυση λογισμικού (software), οι δαπάνες εκπαίδευσης του προσωπικού κατά το στάδιο εγκατάστασης του όλου συστήματος.

δ. Οι δαπάνες μελετών και επενδύσεων που αποσκοπούν στην εισαγωγή, ανάπτυξη και εφαρμογή σύγχρονης τεχνολογίας, όπως πληροφορικής και τηλεπληροφορικής. Η δαπάνη εγκατάστασης πρότυπης δοκιμαστικής μονάδας. Οι δαπάνες επενδύσεων για εφαρμοσμένη έρευνα και η αγορά οργάνων ή εξοπλισμού εργαστηρίων εφαρμοσμένης βιομηχανικής ή μεταλλευτικής έρευνας. Οι δαπάνες μελετών εργονομίας και προστασίας της φυσιολογικής και ψυχολογικής υγείας των εργαζομένων.

ε. Οι δαπάνες μετεγκατάστασης, σύμφωνα με τα οριζόμενα στην παράγραφο 4 του άρθρου 9, υφιστάμενων παραγωγικών μονάδων του εδαφίου (α) της παραγράφου 1 του άρθρου 2.

Στις δαπάνες μετεγκατάστασης περιλαμβάνονται και οι δαπάνες ανέγερσης των αναγκαίων κτιριακών εγκαταστάσεων στη νέα θέση.

στ. Η κατασκευή καινούργιων αποθηκευτικών χώρων, ψυκτικών χώρων, χώρων ξήρανσης και συντήρησης προϊόντων καθώς και η αγορά καινούργιων αυτοκινήτων - ψυγείων ή πλοίων - ψυγείων.

ζ. Η αγορά καινούργιων μεταφορικών μέσων διακίνησης υλικών, εμπορευμάτων και μαζικής μεταφοράς εργατοτεχνιτών και υπαλληλικού προσωπικού, καθώς και εξοπλισμού και εγκαταστάσεων διακίνησης υλικών.

η. Η ανέγερση καινούργιων εργατικών κατοικιών για τη στέγαση προσωπικού της επιχείρησης, βρεφονηπιακών σταθμών καθώς και κτιρίων ή εγκαταστάσεων ή εξοπλισμού προοριζομένων να χρησιμοποιηθούν για την αναψυχή ή συνεστίαση εργατών και υπαλλήλων και εφ' όσον κατασκευάζονται στην περιοχή που είναι εγκατεστημένη η επιχείρηση.

θ. Η ανέγερση, επέκταση και εκσυγχρονισμός ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων, εγκαταστάσεων αξιοποίησης ιαματικών πηγών και η αγορά εξοπλισμού τους. Οι δαπάνες για μόνιμες εγκαταστάσεις κατασκηνωτικών κέντρων (campings) και εγκαταστάσεις χειμερινού τουρισμού, ως και για κατασκευή και εξοπλισμό διαμερισμάτων για τουριστική χρήση.

ι. Οι δαπάνες επισκευής, αποκατάστασης και μετατροπής διατηρητέων παραδοσιακών οικιών ή κτιρίων σε ξενώνες ή ξενοδοχειακές μονάδες, ανεξάρτητα εάν βρίσκονται εντός ή εκτός οικισμών που χαρακτηρίζονται παραδοσιακοί ή διατηρητέοι. Η ανακαίνιση παραδοσιακού χαρακτήρα ξενοδοχειακών μονάδων που κρίνονται διατηρητέες και που προστατεύονται από ειδικό νομικό καθεστώς όρων δόμησης.

Οι δαπάνες ανακαίνισης διατηρητέων παραδοσιακών ή ιστορικών κτιρίων από μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα νομικά πρόσωπα με σκοπό τη μετατροπή τους σε αναγκαίους χώρους κοινωνικών και πολιτιστικών λειτουργιών.

ια. Η αγορά υλικού για αναπαραγωγή των κτηνοτροφικών επιχειρήσεων και του πολλαπλασιαστικού υλικού των γεωργικών, κτηνοτροφικών ή ιχθυοκαλλιεργητικών επιχειρήσεων.

ιβ. Οι δαπάνες επενδύσεων που αποσκοπούν στην κατασκευή, επέκταση, εκσυγχρονισμό και εξοπλισμό κεντρικών αγορών, σφαγείων και χώρων κοινωνικών και πολιτιστικών λειτουργιών.

γιών.

ιγ. Η αγορά βιοτεχνικών χώρων σε τυποποιημένα βιοτεχνικά κτίρια των βιομηχανικών περιοχών ή σε πολύροφα βιοτεχνικά κέντρα, που κατασκεύασε ή κατασκευάζει η Ε.Τ.Β.Α. Α.Ε. μόνη της ή σε συνεργασία με τον Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ. καθώς και σε πολύροφα βιοτεχνικά κτίρια που η κατασκευή τους έγινε με δανειοδότηση της Ε.Τ.Β.Α. Α.Ε., ανεξάρτητα από το χρόνο κατασκευής και χρησιμοποίησής τους.

ιδ. Η ανέγερση, επέκταση και εκσυγχρονισμός εγκαταστάσεων και η αγορά εξοπλισμού επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών στήριξης τουριστικών - ξενοδοχειακών μονάδων.

ιε. Η κατασκευή, επέκταση και εκσυγχρονισμός λιμένων σκαφών αναψυχής (μαρίνες) σε θέσεις και με προδιαγραφές που θα εγκρίνονται κάθε φορά από τον Ε.Ο.Τ., το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων και το Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας.

ιστ. Η κατασκευή, επέκταση και εκσυγχρονισμός συνεδριακών κέντρων, μετά από σύμφωνη γνώμη του Ε.Ο.Τ. και με βάση τις προδιαγραφές που θα καθοριστούν με κοινές αποφάσεις των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων και Τουρισμού.

ιζ. Η κατασκευή, επέκταση και εκσυγχρονισμός γηπέδων γκολφ και των απαραίτητων εγκαταστάσεών τους καθώς και η αγορά του αναγκαίου εξοπλισμού τους μετά από σύμφωνη γνώμη του ΕΟΤ.(1)

(1) Με το άρθρο 35 του Ν. 1947/91 και το άρθρο 31 του Ν. 2008/92 προστίθεται περίπτ. (ιη), βλ. παράρτημα σελ. 195, 1-2.

2. Δεν θεωρείται παραγωγική επένδυση η απόκτηση επιβατικών αυτοκινήτων μέχρι έξι (6) θέσεων, επίπλων και σκευών γραφείων, οικοπέδων, γηπέδων και αγροτεμαχίων.

Επίσης, δεν θεωρείται παραγωγική επένδυση:

α. Η ανέγερση ή επέκταση κτιριακών εγκαταστάσεων επί οικοπέδου που δεν ανήκει στην κυριότητα του φορέα της επένδυσης. Κατ' εξαίρεση θεωρούνται παραγωγικές επενδύσεις: (α) η ανέγερση κτιριακών εγκαταστάσεων επί οικοπέδου που δεν ανήκει κατά κυριότητα στο φορέα της επένδυσης, εφόσον έχει παραχωρηθεί προς τούτο η χρήση του για χρονικό διάστημα τουλάχιστον είκοσι (20) ετών από το Δημόσιο, τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού, τις ΒΙΠΕ Ε.Τ.Β.Α. συμπεριλαμβανομένων και αυτών που έχουν καθεστώς ελεύθερης ζώνης και από οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης, (β) η πραγματοποίηση επενδύσεων θερμοκηπίων, κατασκηνωτικών κέντρων και κέντρων χειμερινού τουρισμού καθώς και επενδύσεων του

εδαφίου (ιζ) της παρ. 1 αυτού του άρθρου, επί οικοπέδου του οποίου η χρήση έχει παραχωρηθεί προς τούτο στο φορέα της επένδυσης για χρονικό διάστημα τουλάχιστον είκοσι (20) ετών και (γ) η πραγματοποίηση επενδύσεων υδατοκαλλιεργειών επί αιγιαλού.

β. Η ανέγερση, επέκταση και εκσυγχρονισμός αυτοεξυπηρετούμενων καταλυμάτων καθώς και ξενοδοχειακών καταλυμάτων κάθε λειτουργικής μορφής κατώτερης της Γ τάξης.

γ. Ο εκσυγχρονισμός ξενοδοχειακής μονάδας κάθε λειτουργικής μορφής προ της παρόδου 10ετίας από την έναρξη λειτουργίας της μονάδας ή από την ολοκλήρωση επένδυσης εκσυγχρονισμού της μονάδας που έχει υπαχθεί στις διατάξεις του νόμου αυτού ή του ν. 1262/82 ή του ν. 1116/1981.

3. Το ελάχιστο ύψος παραγωγικής επένδυσης για την υπαγωγή στο νόμο αυτόν όσον αφορά την επιχορήγηση και επιδότηση επιτοκίου είναι:

α. Για επενδύσεις ίδρυσης ή επέκτασης που πραγματοποιούνται από τις επιχειρήσεις των περιπτώσεων (β), (στ), (θ) και (ι) της παραγράφου 1 του άρθρου 2, τριάντα εκατομμύρια (30.000.000) δραχμές.

β. Για επενδύσεις ίδρυσης ή επέκτασης που πραγματοποιούνται από τις λοιπές κατηγορίες επιχειρήσεων του άρθρου 2, εξήντα εκατομμύρια (60.000.000) δραχμές.

γ. Για επενδύσεις επισκευής, αποκατάστασης και μετατροπής διατηρητέων παραδοσιακών οικιών ή κτιρίων σε ξενώνες ή ξενοδοχειακές μονάδες, σύμφωνα με την περίπτωση (ι) της παραγράφου 1 του άρθρου 1 και την περίπτωση (ιε) της παραγράφου 1 του άρθρου 2, δεκαπέντε εκατομμύρια (15.000.000) δραχμές.

δ. Για επενδύσεις ίδρυσης ή επέκτασης που πραγματοποιούνται από τις επιχειρήσεις των περιπτώσεων (ιη) και (κβ) της παραγρ. 1 του άρθρου 2, πέντε εκατομμύρια (5.000.000) δραχμές.

ε. Για επενδύσεις εκσυγχρονισμού που πραγματοποιούνται από τις επιχειρήσεις των περιπτώσεων (ιη) και (κβ) της παραγράφου 1 του άρθρου 2, δύο εκατομμύρια (2.000.000) δραχμές.

στ. Για επενδύσεις εκσυγχρονισμού όλων των λοιπών κατηγοριών επιχειρήσεων της παραγράφου 1 του άρθρου 2, δέκα εκατομμύρια (10.000.000) δραχμές.

Οι διατάξεις της παραγράφου αυτής δεν έχουν εφαρμογή για τις επενδύσεις των περιπτώσεων (α), (β), (γ) και (ε) της παραγράφου 1 του άρθρου 9.

4. Με αποφάσεις του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας μπορεί να αναπροσαρμόζονται τα όρια της προηγούμενης παραγράφου καθώς και να ορίζεται διαφορετικό ελάχιστο ύψος επένδυσης για ορισμένους κλάδους οικονομικών δραστηριοτήτων ή περιοχές που παρουσιάζουν ειδικά προβλήματα.

Άρθρο 2

Υπαγόμενες επιχειρήσεις

1. Υπάγονται στο νόμο αυτόν οι ακόλουθες επιχειρήσεις:

α. Μεταποιητικές βιομηχανικές, βιοτεχνικές και χειροτεχνικές επιχειρήσεις όλων των κλάδων.

Περιλαμβάνονται στις παραπάνω επιχειρήσεις και οι βιοτεχνικές επιχειρήσεις παραδοσιακών οικοδομικών υλικών, όπως πέτρας, τοιχοποιΐας, δαπέδων και στέγης, μαλτεζόπλακας, κεραμιδιών και τούβλων παραδοσιακών τύπων, διαφόρων κεραμικών δαπέδων και ειδικών κονιαμάτων. Επίσης βιοτεχνίες και εργαστήρια παραδοσιακών κατασκευών, όπως ξυλουργεία, επιπλοποιεία, σδηρουργεία, μαρμαρογλυφεία και άλλα εργαστήρια κατεργασίας οικοδομικού μαρμάρου ή πέτρας. Εργαστήρια χειροτεχνίας, οικοτεχνίας, κεραμικής, κοσμηματοποιΐας, υφαντικής, ταπητουργίας και γουνοποιΐας.

Με αποφάσεις του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας, που δημοσιεύονται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, μετά από εισήγηση των αρμόδιων υπηρεσιών, καθορίζεται η ένταξη ή μη, στις μεταποιητικές επιχειρήσεις της προηγούμενης παραγράφου, κατηγοριών επιχειρήσεων για τις οποίες υπάρχουν δυσκολίες κατάταξής τους από τις υπηρεσίες ιδιωτικών επενδύσεων, τις αρμόδιες γνωμοδοτικές επιτροπές ή τον Ελληνικό Οργανισμό Μικρομεσαίων Μεταποιητικών Επιχειρήσεων και Χειροτεχνίας (Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ.).

β. Γεωργικές, δασικές, κτηνοτροφικές και αλιευτικές επιχειρήσεις (υδατοκαλλιέργειες) σύγχρονης τεχνολογίας, όπως θα καθοριστούν με κοινές αποφάσεις των Υπουργών Εθνικών Οικονομίας και Γεωργίας.(1)

γ. Μεταλλευτικές και λατομικές επιχειρήσεις.

δ. Κέντρα τεχνικής βοήθειας για τη βιομηχανία και βιοτεχνία που ιδρύονται από συνεταιρισμούς, επιμελητήρια, επαγγελματικές οργανώσεις, τον Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ., και το ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ., σκοπός των οποίων είναι η παροχή τεχνικών συμβουλών και πληροφόρησης στους επενδυτές, σχετικά με την τεχνολογική κατάσταση του κλάδου, την οργάνωση της παραγωγής, τη διαχείριση της επιχείρησης, τη σύνθεση του προσωπικού, τη μελέτη της αγοράς και του

απαραίτητου μηχανολογικού εξοπλισμού.

ε. Επιχειρήσεις αξιοποίησης αγροτικών, βιομηχανικών και αστικών απορριμμάτων και αποβλήτων.

στ. Επιχειρήσεις αγροτικών ή αγροτοβιομηχανικών συνεταιρισμών για επενδύσεις σε μηχανικά μέσα σποράς, καλλιέργειας, συγκομιδής και συσκευασίας αγροτικών προϊόντων.

ζ. Επιχειρήσεις που παράγουν για δικό τους λογαριασμό ή για τρίτους ενέργεια σε μορφή αερίου, θερμού νερού, ατμού ή στερεά καύσιμα από βιομάζα.

η. Επιχειρήσεις που έχουν αντικείμενο δραστηριότητας την παραγωγή μηχανισμών για την εξοικονόμηση ενέργειας.

θ. Επιχειρήσεις τυποποίησης και συσκευασίας, συντήρησης, αποξήρανσης, κατάψυξης ή αφυδάτωσης γεωργικών, κτηνοτροφικών και ιχθυηρών προϊόντων.

ι. Επιχειρήσεις παραγωγής βιομάζας από ετήρια ή πολυετή φυτά που θα χρησιμοποιηθεί ως πρώτη ύλη για την παραγωγή ενέργειας.

ια. Επιχειρήσεις υγρών καυσίμων και υγραερίων, εφόσον πραγματοποιούν επενδύσεις για τη δημιουργία εγκαταστάσεων αποθήκευσης ή για την προμήθεια εξοπλισμού μεταφοράς ή διακίνησης υγρών καυσίμων και υγραερίων σε νησιωτικές περιοχές, εφόσον οι επιχειρήσεις αυτές έχουν την έδρα τους σε νομούς που υπάγονται στις περιοχές Γ και Δ για τους σκοπούς εφαρμογής του παρόντος νόμου.

ιβ. Ξενοδοχειακές επιχειρήσεις και ξενώνες καθώς και επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών στήριξης τουριστικών - ξενοδοχειακών μονάδων και ειδικότερα για τη δημιουργία μονάδων εκμετάλλευσης κεντρικών πλυντηρίων και παρασκευαστηρίων ετοιμών ή ημιετοιμών τροφίμων για τις ανάγκες των παραπάνω μονάδων.

ιγ. Κατασκηνωτικά κέντρα (campings), που κατασκευάζονται σύμφωνα με τις προδιαγραφές και με την έγκριση του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού, μόνο για τις δαπάνες μόνιμων εγκαταστάσεών τους και διαμόρφωσης του χώρου καθώς επίσης και διαμερίσματα για τουριστική χρήση.

ιδ. Επιχειρήσεις εκμετάλλευσης ιαματικών πηγών και κέντρα χειμερινού τουρισμού.

ιε. Οικίες ή κτίρια που χαρακτηρίζονται διατηρητέα ή παραδοσιακά, διασκευαζόμενα σε ξενώνες ή ξενοδοχειακές επιχειρήσεις ή εργαστήρια παραγωγής παραδοσιακών βιοτεχνικών

προϊόντων ή χειροτεχνημάτων, με την έγκριση του Υπουργείου Πολιτισμού και Επιστημών ή του Υπουργείου Χωροταξίας, Οικισμού και Περιβάλλοντος καθώς και του Ε.Ο.Τ. ή του Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ.

ιστ. Επιχειρήσεις οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης ή συνεταιρισμοί, που πραγματοποιούν επενδύσεις για την ανέγερση και εκμετάλλευση βιοτεχνικών κέντρων και κτιρίων στις ειδικές βιοτεχνικές και βιομηχανικές ζώνες που καθορίζονται στο πλαίσιο του πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού καθώς και χώρων κοινωνικών και πολιτιστικών λειτουργιών, κεντρικών αγορών και σφαγείων.

ιζ. Ιερές μονές και ορθόδοξες ακαδημίες για την ανέγερση, επέκταση και εκσυγχρονισμό ξενώνων ή για τη μετατροπή κτιρίων τους σε ξενώνες καθώς και για την ανέγερση, επέκταση, εκσυγχρονισμό ή μετατροπή κτιρίων τους σε χώρους κοινωνικών και πολιτιστικών λειτουργιών.

ιη. Επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών εξαιρετικά προηγμένης τεχνολογίας.

ιθ. Εκδοτικές ή εκτυπωτικές επιχειρήσεις ημερήσιου τύπου Αθηνών και Θεσσαλονίκης για το σύνολο των εκδόσεών τους, καθώς και επιχειρήσεις ημερησίων επαρχιακών εφημερίδων, όπως αυτές καθορίζονται από τα άρθρα 1 του ν.δ. 3619/1956 και 1 του ν.δ. 1263/1972 (ΦΕΚ Α 197), όπως ισχύει μετά την τροποποίησή του από το άρθρο 2 του ν. 1446/1984. (2)

κ. Επιχειρήσεις κατασκευής και εκμετάλλευσης σταθμών αυτοκινήτων για δημόσια χρήση, χωρητικότητας ογδόντα (80) τουλάχιστον θέσεων.

κα. Επιχειρήσεις εκμετάλλευσης λιμένων αναψυχής, συνεδριακών κέντρων και γηπέδων γκολφ.

κβ. Εργαστήρια εφαρμοσμένης βιομηχανικής, ενεργειακής και μεταλλευτικής έρευνας, επιχειρήσεις ανάπτυξης τεχνολογιών και επιχειρήσεις ανάπτυξης λογισμικού. Με κοινές αποφάσεις των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας, Προεδρίας της Κυβέρνησης και Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας καθορίζονται οι προδιαγραφές που πρέπει να πληρούν οι επιχειρήσεις ανάπτυξης λογισμικού καθώς και τα απαραίτητα στοιχεία που πρέπει να συνοδεύουν την οικονομοτεχνική μελέτη που υποβάλλεται από αυτές για την υπαγωγή των επενδύσεών τους στις διατάξεις του νόμου αυτού. (3)

Ο χαρακτηρισμός επιχειρήσεων για την υπαγωγή τους στο προηγούμενο εδάφιο γίνεται με σχετική γνωμοδότηση της Γενικής Γραμματείας Έρευνας και Τεχνολογίας.

κγ. Επιχειρήσεις με αντικείμενο την παραγωγή ηλεκτρισμού από την εκμετάλλευση ήπιων

μορφών ενέργειας και ειδικότερα της αιολικής, ηλιακής, υδροηλεκτρικής, γεωθερμικής και βιομάζας.

κδ. Τεχνικές εταιρείες για τον εκσυγχρονισμό τους, την αντικατάσταση των μηχανημάτων τους και του λοιπού εξοπλισμού τους. (4).

2. Οι διατάξεις αυτού του νόμου δεν εφαρμόζονται για επενδύσεις δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών. Η εξαίρεση δεν αφορά τις θυγατρικές τους εταιρείες καθώς επίσης και εταιρείες των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης και των συνεταιρισμών, εφόσον περιλαμβάνονται σε μία από τις κατηγορίες επενδύσεων που αναφέρονται στην παράγραφο 1.

3. Οι διατάξεις αυτού του νόμου όσον αφορά την επιχορήγηση και επιδότηση επιτοκίου εφαρμόζονται για τις επιχειρήσεις της παραγράφου 1 που τηρούν βιβλία Β΄ και Γ΄ κατηγορίας του Κ.Φ.Σ.

Οι διατάξεις αυτού του νόμου δεν έχουν εφαρμογή για επιχειρήσεις που λειτουργούν με τη μορφή κοινωνίας ή εταιρείας ασπικού δικαίου ή κοινοπραξίας. (5)

Άρθρο 3

Περιοχές της Επικράτειας

1. Το άρθρο 3 του ν. 1262/82 διατηρείται σε ισχύ.

Η ενίσχυση της αποκέντρωσης των οικονομικών δραστηριοτήτων και της περιφερειακής ανάπτυξης πραγματοποιείται με την κατανομή του Ελληνικού χώρου στις εξής ευρείες περιοχές ανάπτυξης:

1. Για την εφαρμογή των διατάξεων του νόμου αυτού σε επιχειρήσεις του άρθρου 2, εκτός των περιπτώσεων ιβ, ιγ και ιδ, η Επικράτεια διαρείται στις παρακάτω περιοχές:

ΠΕΡΙΟΧΗ Α΄

Ο νομός Αττικής (εκτός από τις επαρχίες Τροιζηνίας, Κυθήρων και Λαυρεωτικής), το τμήμα του νομού Κορινθίας που συνορεύει με το νομό Αττικής και μέχρι τον Ισθμό Κορίνθου, ο νομός Θεσσαλονίκης, εκτός από το τμήμα δυτικά του ποταμού Αξιού και της επαρχίας Λαγκαδά.

ΠΕΡΙΟΧΗ Β΄

Οι νομοί Βοιωτίας, Μαγνησίας, Λάρισας, Κορινθίας (εκτός από το τμήμα που συνορεύει

με το νομό Αττικής και μέχρι τον Ισθμό Κορίνθου), Αχαΐας, πλην της επαρχίας Καλαβρύτων, Ηρακλείου, η περιοχή της πόλης της Ρόδου που καθορίζεται από ακτίνα 15 χιλιομέτρων από το νομαρχιακό κατάστημα της πόλης, οι επαρχίες Λαυρεωτικής και Τροιζηνίας, το τμήμα του νομού Θεσσαλονίκης δυτικά του ποταμού Αξιού, η επαρχία Λαγκαδά και η πόλη της Χαλκίδας.

ΠΕΡΙΟΧΗ Γ

Οι νομοί Ημαθίας, Κοζάνης, Καβάλας, Φωκίδας, Τρικάλων, Καρδίτσας, Αιτωλοακαρνανίας, Εύβοιας (πλην της πόλης της Χαλκίδας), Αρτας, Πρέβεζας, Θεσπρωτίας, Ιωαννίνων, Καστοριάς, Πέλλης, Χαλκιδικής, Κιλκίς, Σερρών, Δράμας, Ηλείας, Χανίων, Κέρκυρας, Φθιώτιδας, Πιερίας, Αργολίδας, Αρκαδίας, Λακωνίας, Λευκάδας, Κεφαλλονιάς, Ζακύνθου, Ευρυτανίας, Γρεβενών, Φλώρινας, Ρεθύμνου, Λασιθίου, Κυκλάδων και οι επαρχίες Κυθήρων και Καλαβρύτων. Επίσης τα τμήματα της Επικράτειας που δεν εμπίπτουν στις λοιπές περιοχές εκτός των ακριτικών περιοχών των διαφόρων νομών (πλην της νήσου Κέρκυρας) σε απόσταση 20 χιλιομέτρων από τα σύνορα καθώς και των δήμων και κοινοτήτων των οποίων τα διοικητικά όρια τέμνονται από τη ζώνη των 20 χιλιομέτρων.

ΠΕΡΙΟΧΗ Δ

Οι νομοί Λέσβου, Χίου, Σάμου, Ξάνθης, Ροδόπης, Εβρου, Μεσσηνίας(1), Δωδεκανήσου πλην της περιοχής της πόλης Ρόδου που καθορίζεται από ακτίνα 15 χιλιομέτρων από το νομαρχιακό κατάστημα της πόλης, οι ακριτικές περιοχές των διαφόρων νομών (πλην της νήσου Κέρκυρας) σε απόσταση 20 χιλιομέτρων από τα σύνορα, καθώς και οι Δήμοι ή οι Κοινότητες των οποίων τα διοικητικά όρια τέμνονται από τη ζώνη των 20 χιλιομέτρων.

(1). Ο νομός Μεσσηνίας εντάχθηκε στην περιοχή Δ με την παρ. 3 του άρθρου 3 του Ν. 1682/1987.

Στην παράγραφο 1 προστίθεται εδάφιο ως εξής:

"Για την εφαρμογή του νόμου αυτού, τα όρια της ζώνης Λαυρεωτικής καθορίζονται με κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων και Εσωτερικών".

2. Για την εφαρμογή των διατάξεων αυτού του νόμου σε ξενοδοχειακές επιχειρήσεις, ξενώνες, ενοικιαζόμενα διαμερίσματα, κατασκηνωτικά κέντρα (campings) και επιχειρήσεις εκμετάλλευσης ιαματικών πηγών και κέντρων χειμερινού τουρισμού, η Επικράτεια κατανέμεται στις ακόλουθες περιοχές:

ΠΕΡΙΟΧΗ Α

Ο νομός Αττικής (εκτός από την επαρχία Τροιζηνίας, τα νησιά Αίγινα, Σπέτσες, Υδρα και την επαρχία Κυθήρων) και ο νομός Θεσσαλονίκης.

ΠΕΡΙΟΧΗ Β΄

Τα νησιά Κέρκυρα (εκτός της περιοχής Λευκίμμης από γεφύρι Μεσογγής μέχρι Κάβο, καθ' όλο το τμήμα του νησιού), Μύκονος, Σκιάθος, Αίγινα, Σπέτσες, Υδρα, η επαρχία Τροιζηνίας, οι επαρχίες Τεμένους και Πεδιάδας του νομού Ηρακλείου, η επαρχία Μιραμπέλλου του νομού Λασιθίου, η περιοχή της πόλης Ρόδου σε βάθος 10 χιλιόμετρα από το νομαρχικό κατάστημα της πόλης και η πόλη Χαλκίδα του νομού Εύβοιας.

ΠΕΡΙΟΧΗ Γ΄

Οι νομοί Βοιωτίας, Ρεθύμνου, Λασιθίου, Αρτας, Τρικάλων, Κοζάνης, Ημαθίας, Ηλείας, Λακωνίας, Πρέβεζας, Αιτωλοακαρνανίας, Μαγνησίας (πλην της νήσου Σκιάθου), Λάρισας, Φθιώτιδας, Φωκίδας, Εύβοιας (εκτός από την πόλη Χαλκίδα), Κορινθίας, Αργολίδας, Αχαΐας, Καρδίτσας και Γρεβενών, το υπόλοιπο του νομού Κέρκυρας, οι νομοί Λευκάδας, Κεφαλλονιάς, Ζακύνθου, οι Κυκλάδες (πλην Μυκόνου), το υπόλοιπο της Κρήτης και η επαρχία Κυθήρων.

ΠΕΡΙΟΧΗ Δ΄

Οι ακριτικοί νομοί Θεσπρωτίας, Ιωαννίνων, Καστοριάς, Φλώρινας, Πέλλας, Κιλκίς, Σερρών, Δράμας, Ξάνθης, Ροδόπης, Εβρου. Οι νομοί Μεσσηνίας(1), Λέσβου, Χίου, Σάμου, Δωδεκανήσου (εκτός της πόλης Ρόδου σε βάθος 10 χιλιόμετρα από το νομαρχιακό κατάστημα της πόλης).

Στην παράγραφο 2 προστίθεται εδάφιο ως εξής:

"Με κοινές αποφάσεις των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και Τουρισμού, που δεν είναι δυνατόν να τροποποιούνται πριν από την παρέλευση διετίας από την έναρξη της ισχύος τους, μπορεί να καθορίζονται ζώνες της Επικράτειας που παρουσιάζουν υπερσυγκέντρωση τουριστικής δραστηριότητας, στις οποίες δεν έχουν εφαρμογή τα κίνητρα επιχορήγησης και επιδότησης επιτοκίου του παρόντος νόμου ή καθορίζεται ποσοστό επιχορήγησης και επιδότησης επιτοκίου άλλων δυσμενέστερων από άποψη κινήτρων περιοχών, ανάλογα με το βαθμό συγκέντρωσης τουριστικής δραστηριότητας και το είδος της επένδυσης".

"3. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας, Οικονομικών και Χωροταξίας, Οικισμού και Περιβάλλοντος δημοσιευόμενη στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και μετά από γνώμη των περιφερειακών οργάνων προγραμματισμού είναι δυνατόν να ορίζονται ζώνες μέσα

σε κάθε επιχορηγούμενη περιοχή της παραγράφου 1 ή και 2 του άρθρου αυτού, που παρουσιάζει έντονο αναπτυξιακό πρόβλημα σε σχέση με την υπόλοιπη περιοχή. Στις επιχειρήσεις του άρθρου 2 παράγραφος 1 αυτού του νόμου, που εγκαθίστανται μέσα στα όρια των ζωνών αυτών, δίνεται με την ίδια απόφαση η ενίσχυση, όσον αφορά τις επιχορηγήσεις επενδύσεων του άρθρου 4 και επιδότηση επιτοκίου του άρθρου 11, άλλων ευνοϊκότερων, από άποψη κινήτρων περιοχών, εκτός από εκείνες που εγκαθίστανται στις παραπάνω ζώνες της περιοχής Δ, για τις οποίες ισχύει το καθεστώς των άρθρων 7 παράγραφος 1, και 11 παράγραφος 1, αυτού του νόμου(2).

4. Με όμοια απόφαση με συμμετοχή και του Υπουργού Γεωργίας, κατά περίπτωση, μπορεί να ορίζονται ζώνες για την εφαρμογή ειδικών προγραμμάτων περιφερειακής ανάπτυξης ή και ειδικών προγραμμάτων αξιοποίησης γεωργικών προϊόντων ως και προγραμμάτων εκθάμνωσης και εκχέρσωσης εκτάσεων, που προσφέρονται για καλλιέργεια και διανομή σε ακτήμονες ή αγροτικούς συνεταιρισμούς. Στις επιχειρήσεις του άρθρου 2 παράγραφος 1 αυτού του νόμου, που εγκαθίστανται μέσα στα όρια των ζωνών αυτών ή μέσα σε βιομηχανικές περιοχές ή ζώνες της ΕΤΒΑ ή βιοτεχνικά κέντρα του ΕΟΜΜΕΧ ή βιοτεχνικά κέντρα και κτίρια επιχειρήσεων Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης ή συνεταιρισμών (του άρθρου 2 παρ. 1 ιστ' του Ν. 1262/1982), δίνονται με την ίδια απόφαση οι ενισχύσεις της επόμενης ευνοϊκότερης, από άποψη κινήτρων, περιοχής, όσον αφορά τις επιχορηγήσεις επενδύσεων του άρθρου 4 και επιδότηση επιτοκίου του άρθρου 11, από εκείνη στην οποία οι επιχειρήσεις αυτές εγκαθίστανται.

Στην παράγραφο 4 προστίθενται εδάφια ως εξής:

"Στις επιχειρήσεις που πραγματοποιούν επενδύσεις στις βιομηχανικές περιοχές της Ε.Τ.Β.Α. ή βιοτεχνικά κέντρα του Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ. ή βιοτεχνικά κέντρα και κτίρια επιχειρήσεων οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης της περιοχής Δ καθώς και της Θράκης, δίνονται τα κίνητρα των ειδικών ζωνών των περιοχών αυτών, δηλαδή ισχύει το καθεστώς των άρθρων 7 παρ. 1 περίπτωση (γ) και 11 παρ. 1 αυτού του νόμου".

"Για τις επιχειρήσεις που εγκαθίστανται μέσα σε τεχνολογικά πάρκα, όπως αυτά θα καθοριστούν με κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας και Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, εφαρμόζεται το καθεστώς ενισχύσεων που ισχύει για τις επιχειρήσεις που πραγματοποιούν επενδύσεις στις ΒΙ.ΠΕ. Ε.Τ.Β.Α.".

5. Οι επιχειρήσεις των εδαφίων α, γ και ι της παραγράφου 1 του άρθρου 2, που είναι εγκατεστημένες, μέχρι τη δημοσίευση του Ν. 1262/1982, στο τμήμα του νομού Κορινθίας που συνορεύει με το νομό Αττικής και μέχρι τον Ισθμό, όπως και στη βιομηχανική περιοχή

Θεσσαλονίκης, δικαιούνται των κινήτρων της περιοχής Β για τις πραγματοποιούμενες παραγωγικές τους επενδύσεις για επέκταση και εκσυγχρονισμό των εγκαταστάσεών τους, με τις προϋποθέσεις και τους περιορισμούς του νόμου. Επίσης επιχειρήσεις των εδαφίων α, γ και ι της παραγράφου 1 του άρθρου 2 που είναι εγκατεστημένες σε άλλες βιομηχανικές περιοχές και βιοτεχνικά κέντρα του ΕΟΜΜΕΧ καθώς και σε βιοτεχνικά κέντρα και κτίρια επιχειρήσεων Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης ή συνεταιρισμών (του άρθρου 2 παρ. 1 ιστ' του Ν. 1262/1982) δικαιούνται να λάβουν την ενίσχυση της επόμενης ευνοϊκότερης, από άποψη κινήτρων, περιοχής από εκείνης στην οποία ευρίσκονται, προκειμένου για επέκταση και εκσυγχρονισμό.

"Επιχειρήσεις των περιπτώσεων α', γ' και ι' της παρ. 1 του άρθρου 2, που είναι εγκατεστημένες ή έχουν ημιτελείς εγκαταστάσεις μέχρι τη δημοσίευση του νόμου αυτού στην επαρχία Θεσσαλονίκης του νομού Θεσσαλονίκης, δικαιούνται τα κίνητρα της περιοχής Β για επενδύσεις πραγματοποιούμενες μέχρι 31 Δεκεμβρίου 1989, με τις προϋποθέσεις και τους περιορισμούς του νόμου".(3)

(3). Οι παρ. 3, 4 και 5 αντικαταστάθηκαν ως ανωτέρω, από το άρθρο 10, Ν. 1360/1983.

"Επιχειρήσεις των περιπτώσεων α', γ' και ι' της παρ. 1 του άρθρου 2, που εγκαθίστανται και πραγματοποιούν επενδύσεις στη βιομηχανική περιοχή Θεσσαλονίκης, δικαιούνται τα κίνητρα της περιοχής Β".(4).

(4). Το τελευταίο εδάφιο της παρ. 5 του άρθρου 3 αντικαταστάθηκε ως ανωτέρω, από την παρ. 4 του άρθρου 3 του Ν. 1682/1987.

2. Οπου στον παρόντα νόμο αναφέρεται "το άρθρο 3 του παρόντος νόμου" νοείται το άρθρο 3 του ν. 1262/1982.

3. Η προβλεπόμενη στο δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 5 του άρθρου 3 του ν. 1262/1982 προθεσμία παρατείνεται μέχρι 31 Δεκεμβρίου 1994.

ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΗ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

Άρθρο 4

Περιεχόμενο της επιχορήγησης

1. Σε επιχειρήσεις του άρθρου 2, που πραγματοποιούν παραγωγικές επενδύσεις του

άρθρου 1 και υπάγονται στις διατάξεις του παρόντος νόμου σύμφωνα με το άρθρο 7, παρέχεται επιχορήγηση που συνίσταται σε δωρεάν κεφαλαιακή ενίσχυση εκ μέρους του Δημοσίου υπό την προϋπόθεση ότι δεν έχουν επιχορηγηθεί από άλλη πηγή για την ίδια επένδυση.

Η επιχορήγηση αυτή παρέχεται για παραγωγικές επενδύσεις ή για τμήμα του ύψους μέχρι 2,5 δις δρχ.

2. Σε περίπτωση που η παραγωγική επένδυση υπερβαίνει το ύψος που ορίζεται στην προηγούμενη παράγραφο, η επιχείρηση υποχρεούται να διατηρήσει το ελάχιστο ποσοστό ίδιας συμμετοχής στη συνολική παραγωγική επένδυση, όπως αυτό ορίζεται στην παράγραφο 1 του άρθρου 5.

3. Για τον προσδιορισμό του ορίου των 2,5 δις. δρχ. υπολογίζονται αθροιστικά όλες οι παραγωγικές επενδύσεις που αφορούν την ίδια παραγωγική διαδικασία και υποβάλλονται από τον ίδιο επενδυτή, για υπαγωγή τους στις διατάξεις αυτού του νόμου, μέσα σε διάστημα 5 ετών από την ολοκλήρωση της πρώτης επένδυσης, που έχει ήδη υπαχθεί στις διατάξεις αυτού του νόμου.

4. Με αποφάσεις του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας μπορεί να αναπροσαρμόζεται το όριο της παραγράφου 1 του παρόντος. Το νέο αυτό όριο εφαρμόζεται για τις αιτήσεις υπαγωγής επενδύσεων που θα υποβάλλονται μετά την έναρξη ισχύος της απόφασης που εκδίδεται κάθε φορά. Για τις περιπτώσεις επενδύσεων της προηγούμενης παραγράφου 3, το νέο αυτό όριο ισχύει για τις αιτήσεις επενδύσεων που υποβάλλονται μετά τη λήξη της 5ετίας. Με όμοιες επίσης αποφάσεις μπορεί να αναπροσαρμόζεται το χρονικό διάστημα που προβλέπεται στην προηγούμενη παράγραφο.

Άρθρο 5

Προϋποθέσεις και περιορισμοί για την επιχορήγηση επενδύσεων

1. Το ποσοστό της ίδιας συμμετοχής στις επιχορηγούμενες επενδύσεις δεν μπορεί να είναι κατώτερο του 40% του συνολικού κόστους της παραγωγικής επένδυσης στην περιοχή Β, 35% στην περιοχή Γ, 25% στην περιοχή Δ και 15% στη Θράκη. Στην περιοχή Α και μόνο για τις περιπτώσεις της παραγράφου 2 του άρθρου 9, το κατώτερο ποσοστό ίδιας συμμετοχής είναι 40%. Το ελάχιστο ποσοστό της ίδιας συμμετοχής του επενδυτή σε επενδύσεις που παίρνουν επιχορήγηση και επιδότηση επιτοκίου που αντιστοιχεί σε περιοχή όπου τα κίνητρα αυτά είναι πιο ευνοϊκά από εκείνα της περιοχής όπου πραγματοποιείται η επένδυση, είναι ίσο με το ποσοστό που προβλέπεται για τις επενδύσεις της ευνοϊκότερης αυτής περιοχής. Ειδικά για

τις επενδύσεις της περίπτωσης (3) της παραγράφου 1 του άρθρου 9 η ίδια συμμετοχή μειώνεται κατά πέντε ποσοστιαίες μονάδες κατά περιοχή.

2. Η ίδια συμμετοχή του επενδυτή αποτελεί ίδιο κεφάλαιο για τις ατομικές επιχειρήσεις με ύψος επένδυσης μέχρι 60 εκατομμύρια δρχ. και εταιρικό κεφάλαιο για τις λοιπές, πλην συνεταιρισμών, επιχειρήσεις. Προκειμένου περί συνεταιρισμών, ως ίδια συμμετοχή νοείται για μεν τους νεοϊδρυόμενους το καταβεβλημένο κεφάλαιό τους, για δε τους υφιστάμενους το ποσό της αύξησής του συνεταιρικού τους κεφαλαίου ή ο σχηματισμός ειδικού αποθεματικού ή, κατά περίπτωση, η χρησιμοποίηση αποθεματικών εκτός του τακτικού. Για τις λοιπές περιπτώσεις ως ίδια συμμετοχή του επενδυτή νοείται για μεν νεοϊδρυόμενες επιχειρήσεις το καταβεβλημένο κεφάλαιό τους, για δε υφιστάμενες επιχειρήσεις το ποσό της αύξησής του εταιρικού κεφαλαίου τους ή κατά περίπτωση, τα φορολογηθέντα αποθεματικά, όπως αυτά προβλέπονται από κείμενη νομοθεσία, εκτός του τακτικού, χωρίς να απαιτείται αύξηση του μετοχικού ή εταιρικού κεφαλαίου και υπό τον όρο ότι τα αποθεματικά αυτά δεν θα μπορούν να διανεμηθούν πριν την παρέλευση 10ετίας από την ολοκλήρωση της επένδυσης. Τα αποθεματικά αυτά εμφανίζονται σε ξεχωριστό λογαριασμό στα λογιστικά βιβλία της επιχείρησης. Σε περίπτωση διανομής τους πριν την παρέλευση της 10ετίας επιβάλλονται ανάλογα οι κυρώσεις που προβλέπονται στην παράγραφο αυτή. Ατομικές επιχειρήσεις που πραγματοποιούν επενδύσεις μέχρι 60 εκατ. δρχ. και έχουν υπαχθεί στις διατάξεις του νόμου αυτού μπορεί να διατηρούν τη μορφή τους. Ιερές μονές για την πραγματοποίηση των επενδύσεών τους σύμφωνα με την περίπτωση (1ζ) της παραγράφου 1 του άρθρου 2 δεν υποχρεούνται σε σύσταση εταιρείας σύμφωνα με τα παραπάνω.

Με αποφάσεις του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας, που δημοσιεύονται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, μπορεί να αναπροσαρμόζεται το ποσό πέρα από το οποίο ο φορέας της επένδυσης πρέπει να έχει εταιρική μορφή.

Στην εγκριτική απόφαση υπαγωγής της επένδυσης στις διατάξεις του νόμου αυτού καθορίζονται οι όροι και οι προϋποθέσεις για την κάλυψη της ίδιας συμμετοχής. Αν διαπιστωθεί από τα αρμόδια όργανα ελέγχου του άρθρου 8 ότι δεν πληρούνται οι πιο πάνω αναφερόμενοι όροι και προϋποθέσεις, ανακαλείται η απόφαση υπαγωγής στο νόμο και επιστρέφεται η τυχόν καταβληθείσα επιχορήγηση και επιδότηση επιτοκίου κατά τις διατάξεις του Κώδικα Είσπραξης Δημοσίων Εσόδων.

Το ποσοστό της ίδιας συμμετοχής στην επένδυση, που έχει εγκριθεί με την αρχική πράξη υπαγωγής, δεν είναι δυνατό να μειωθεί κατά τη διάρκεια της υλοποίησής της.

3. Η εκταμίευση της επιχορήγησης του Δημοσίου στην επένδυση γίνεται αφού προηγουμένως, με βάση την έκθεση των κατά την παράγραφο 2 του άρθρου 8 οργάνων ελέγχου, έχει

αποδεδειγμένα καταβληθεί και δαπανηθεί για την πραγματοποίηση της επένδυσης η ελάχιστη κατά περιοχή ίδια συμμετοχή του επενδυτή σε ποσοστό 50% και το 25% της τυχόν συμμετοχής της χρηματοδοτούσας Τράπεζας. Στην περίπτωση που για την πραγματοποίηση της επένδυσης δεν έχει χρησιμοποιηθεί δανεισμός, η εκταμίευση της επιχορήγησης του Δημοσίου γίνεται σύμφωνα με τα παραπάνω, αφού θα έχει καταβληθεί και δαπανηθεί στα επενδυτικά έργα η ελάχιστη κατά περιοχή ίδια συμμετοχή του επενδυτή σε ποσοστό 50% και το 25% του υπολοίπου, πέραν της υποχρεωτικής ίδιας συμμετοχής, ποσού.

Η εκταμίευση της επιχορήγησης του Δημοσίου γίνεται σε δόσεις που καθορίζονται με την εγκριτική απόφαση και με τρόπο ώστε να δαπανηθεί παράλληλα το υπόλοιπο της ίδιας συμμετοχής και του δανείου, της τελευταίας δόσης καταβαλλομένης μετά την πιστοποίηση της ολοκλήρωσης της επένδυσης. Η διάρκεια της εκτέλεσης των εργασιών για την επένδυση ορίζεται στην εγκριτική πράξη. Είναι δυνατή η καταβολή κάθε μιας από τις δόσεις της επιχορήγησης, εκτός από την πρώτη και την τελευταία δόση, εφόσον προσκομίζεται στην Υπηρεσία Ιδιωτικών Επενδύσεων ή στην αρμόδια Περιφερειακή Υπηρεσία, εγγυητική επιστολή αναγνωρισμένης τράπεζας. Το περιεχόμενο της εγγυητικής επιστολής καθορίζεται με αποφάσεις του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας. (1)

4. Για τον έλεγχο των τιμών, οι γνωμοδοτικές επιτροπές μπορούν κατά τη διάρκεια της διαδικασίας έγκρισης να υποβάλουν τα στοιχεία αξίας των μηχανημάτων και εξοπλισμού που θα εισαχθούν στο Συμβούλιο Ερευνας Τιμών. Το Συμβούλιο Ερευνας Τιμών μπορεί να ζητήσει από τον επενδυτή, τον προμηθευτικό οίκο ή και τρίτους πρόσθετα κατά την κρίση του στοιχεία και πληροφορίες για εξακρίβωση της αξίας, για τον έλεγχο των τιμών αυτών. Για τον έλεγχο του κόστους των λοιπών παγίων στοιχείων της επένδυσης θα χρησιμοποιούνται από τις γνωμοδοτικές επιτροπές κάθε είδους αποδεικτικά στοιχεία, όπως νόρμες κοστολόγησης κτιριακών και άλλων κατασκευαστικών εργασιών από το Τεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδος, που θα αναπροσαρμόζονται ανά εξάμηνο τουλάχιστον και θα λαμβάνουν υπόψη τη φύση και το είδος των συγκεκριμένων κτιριακών κατασκευών. Στην περίπτωση που θα διαπιστωθεί με οποιονδήποτε τρόπο υπερτιμολόγηση του κόστους της επένδυσης από τον επενδυτή, η αίτησή του για υπαγωγή στο νόμο αυτόν απορρίπτεται ή τυχόν δοθείσα έγκριση ανακαλείται με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας. Με αποφάσεις του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας, δημοσιευόμενες στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, μπορεί να συστήνονται περιφερειακά όργανα του Συμβουλίου Ερευνας Τιμών.

5. α. Η έναρξη των επενδύσεων του νόμου αυτού μπορεί να γίνεται μετά την υποβολή της σχετικής αίτησης και των αναγκαίων δικαιολογητικών στην αρμόδια υπηρεσία της παραγράφου 6 του άρθρου 6. Δαπάνες επενδυτικών έργων που πραγματοποιήθηκαν πριν από την ημερομηνία αυτή δεν συνυπολογίζονται στο κόστος της επένδυσης ούτε στην ίδια συμμετοχή του επενδυτή.

β. Η έναρξη πραγματοποίησης της επένδυσης πριν τη δημοσίευση της απόφασης υπαγωγής στις διατάξεις του νόμου αυτού γίνεται με αποκλειστική ευθύνη του επενδυτή και δεν δεσμεύει την κρίση της γνωμοδοτικής επιτροπής ούτε την απόφαση της Διοίκησης σχετικά με την υπαγωγή ή μη της επένδυσης.

γ. Δεν αποτελούν έναρξη και μπορούν να πραγματοποιηθούν και πριν από την υποβολή της αίτησης οι προκαταρκτικές εδαφολογικές εργασίες (διαμόρφωση - περίφραξη), οι προκαταρκτικές εδαφολογικές έρευνες για μεταλλευτικές επιχειρήσεις, οι δαπάνες έκδοσης οικοδομικής άδειας και οικονομοτεχνικής μελέτης, η συνομολόγηση δανείου, η ανάληψη δανείου, το άνοιγμα πίστωσης και η παραγγελία μηχανημάτων, μηχανολογικού εξοπλισμού και λοιπού εξοπλισμού.

Άρθρο 6

Διαδικασία παροχής των επιχορηγήσεων επενδύσεων

1. Η επιχορήγηση και επιδότηση των επιχειρήσεων που υπάγονται στις διατάξεις του παρόντος νόμου παρέχεται με την απόφαση της παραγράφου 2 του άρθρου 7, περίληψη της οποίας, περιέχουσα τα στοιχεία του φορέα της επένδυσης, το αντικείμενο, το παραγωγικό κόστος της επένδυσης, το ποσοστό και το ποσό της επιχορήγησης και επιδότησης, δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Δεν απαιτείται δημοσίευση στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως περίληψης αποφάσεων που αφορούν σε παράταση του χρόνου για την ολοκλήρωση των επενδύσεων ή σε τροποποιήσεις αποφάσεων που δεν μεταβάλλουν το ποσό της επιχορήγησης και επιδότησης επιτοκίου. Μεταβολή, με οποιονδήποτε τρόπο, των όρων της απόφασης επιτρέπεται μόνο με την συγκατάθεση του επενδυτή.

Με αποφάσεις του ο Υπουργός Εθνικής Οικονομίας δύναται να εκχωρεί το δικαίωμα υπογραφής των αποφάσεων υπαγωγής στο νόμο αυτόν, των αποφάσεων ανάκλησης υπαγωγής καθώς και των αποφάσεων μερικής ή ολικής επιστροφής επιχορήγησης και επιδότησης επιτοκίου των επενδύσεων του παρόντος νόμου ή του ν. 1262/1982, που εξετάζονται από τις περιφερειακές γνωμοδοτικές επιτροπές και τις γνωμοδοτικές επιτροπές του Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ. και της Α.Τ.Ε. του άρθρου 8, στους γενικούς γραμματείς περιφερειών ή σε νομάρχες της έδρας των διευθύνσεων περιφερειακής ανάπτυξης ή σε κατά τόπους αρμόδιους νομάρχες, εφόσον οι επενδύσεις αυτές πραγματοποιούνται στα διοικητικά όρια των υπηρεσιών ή των νομαρχιών τους ή στον πρόεδρο του Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ. και στο Διοικητή της Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδος, αντίστοιχα, τηρουμένης της διαδικασίας που ορίζεται στο νόμο αυτό.

2. Με αποφάσεις του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας, που δημοσιεύονται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, καθορίζονται τα τεχνικοοικονομικά στοιχεία που θα συνοδεύουν την

αίτηση υπαγωγής της επένδυσης στις διατάξεις του νόμου αυτού.

3. Η διαδικασία καταβολής της επιχορήγησης και τα απαιτούμενα δικαιολογητικά ορίζονται με κοινές αποφάσεις των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών, που δημοσιεύονται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

4. Οι τράπεζες, για τη χορήγηση των απαιτούμενων δανείων προς επιχειρήσεις που έχουν υποβάλει αίτηση υπαγωγής στον παρόντα νόμο, υποχρεούνται να λαμβάνουν υπόψη, πέρα από τα δικά τους κριτήρια, και τα αναπτυξιακά κριτήρια, όπως καθορίζονται στο άρθρο 7 αυτού του νόμου και τη σχετική απόφαση του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας και να αιτιολογούν την τυχόν απόρριψη μέσα σε εύλογο χρονικό διάστημα.

5. Η καταβολή του ποσού της επιχορήγησης από το Δημόσιο πραγματοποιείται σε δόσεις ανάλογα με την πρόοδο των εργασιών της επένδυσης και μετά από πιστοποίηση των αρμόδιων οργάνων ελέγχου της παρ. 2 του άρθρου 8, εφόσον έχει διαπιστωθεί ότι ο επενδυτής συμμορφώθηκε με τους όρους και τις προϋποθέσεις της εγκριτικής πράξης σε συνδυασμό με την παρ. 3 του άρθρου 5.

Η πιστοποίηση αυτή ολοκληρώνεται εντός τριμήνου από την υποβολή της σχετικής αίτησης.

Σε περίπτωση που δεν τηρούνται οι όροι και προϋποθέσεις της εγκριτικής πράξης, αναστέλλεται η πληρωμή των δόσεων και ο Υπουργός Εθνικής Οικονομίας, μετά από γνώμη της αρμόδιας γνωμοδοτικής επιτροπής, ανακαλεί την εγκριτική πράξη ή αποφασίζει για τη μερική ή ολική επιστροφή του ποσού της επιχορήγησης και επιδότησης επιτοκίου που έχει καταβληθεί. Οι σχετικές αποδείξεις από το Δημόσιο αποτελούν τίτλο για τη βεβαίωση του χρέους από τη Δ.Ο.Υ. Για την είσπραξη των οφειλών προς το Δημόσιο εφαρμόζεται αναλογικά και η διάταξη του τελευταίου εδαφίου της παρ. 2 του άρθρου 11 του ν. 542/1977(1) (ΦΕΚ 41 Α), η εφαρμογή της οποίας επεκτείνεται και στους διαχειριστές προσωπικών εταιρειών, εταιρειών περιορισμένης ευθύνης και συνεταιρισμών καθώς και στους εκκαθαριστές νομικών προσώπων.

(1). "Δια τον αναλογούντα φόρον επί των αποκρυβέντων κερδών ευθύνονται αλληλεγγύως μετά της ανωνύμου Εταιρείας και οι έχοντες την ιδιότητα του διευθύνοντος ή εντεταλμένου συμβούλου αυτής κατά την αντίστοιχον διαχειριστικήν περίοδον ισχύοντος και κατ' αυτών του εις βάρος της ανωνύμου εταιρείας εκδοθέντος τίτλου βεβαιώσεως".

6. α. Οι αιτήσεις επιχειρήσεων για υπαγωγή επενδύσεών τους στον παρόντα νόμο υποβάλλονται, κατά περίπτωση, στις αρμόδιες Υπηρεσίες Ιδιωτικών Επενδύσεων του Υπουρ-

γείου Εθνικής Οικονομίας, στον Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ. και στην Α.Τ.Ε. εις διπλούν, κατά το πρώτο δίμηνο κάθε εξαμήνου του έτους. Η διαδικασία εξέτασης και υπαγωγής των αιτήσεων ολοκληρώνεται μέχρι το τέλος του εξαμήνου μέσα στο οποίο υποβλήθηκαν.

Κατ' εξαίρεση, κατά την πρώτη εφαρμογή της διάταξης αυτής, οι αιτήσεις υποβάλλονται μέχρι την 31.10.1990, η δε διαδικασία εξέτασης και υπαγωγής τους θα ολοκληρωθεί μέχρι το τέλος Μαρτίου 1991.

Με προεδρικό διάταγμα που εκδίδεται μετά από πρόταση του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας καθορίζονται:

α) η αναγκαία λειτουργική αναδιάρθρωση των υπηρεσιών εφαρμογής του παρόντος νόμου και β) η στελέχωση των υπηρεσιών αυτών με το κατάλληλο και αριθμητικά αναγκαίο προσωπικό.

β. Κατά την υποβολή της αίτησης υπαγωγής προσκομίζεται στην αρμόδια υπηρεσία αποδεικτικό καταβολής χρηματικού ποσού, το ύψος του οποίου θα καθορισθεί με κοινές αποφάσεις των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών. Για τον καθορισμό του ποσού αυτού λαμβάνεται υπόψη το συνολικό κόστος της υποβαλλόμενης για έγκριση επένδυσης. Από την υποχρέωση αυτήν απαλλάσσονται όσοι έχουν υποβάλει αιτήσεις υπαγωγής πριν από την έναρξη της ισχύος του παρόντος νόμου.

7. Παραγωγικές επενδύσεις βιοτεχνίας ύψους μέχρι 120 εκατ. δραχμών εξετάζονται απ' ευθείας από τον Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ. και υπάγονται στις διατάξεις του νόμου αυτού με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας, μετά από γνωμοδότηση της αρμόδιας γνωμοδοτικής επιτροπής του άρθρου 8. Το όριο των 120 εκατομμυρίων δραχμών είναι δυνατό να αναπροσαρμόζεται με όμοια απόφαση.

Παραγωγικές επενδύσεις ύψους μέχρι 120 εκατ. δραχμών που πραγματοποιούνται από τις επιχειρήσεις των περιπτώσεων (β), (στ) και (θ) της παραγράφου 1 του άρθρου 2, εξετάζονται απ' ευθείας από την Α.Τ.Ε. και υπάγονται στις διατάξεις του νόμου αυτού με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας μετά από γνωμοδότηση της αρμόδιας επιτροπής του άρθρου 8. Το όριο των 120 εκατομμυρίων δραχμών είναι δυνατόν να αναπροσαρμόζεται με όμοια απόφαση.(2).

Η παρακολούθηση και ο έλεγχος της πραγματοποίησης των παραπάνω επενδύσεων, εφόσον οι αιτήσεις υπαγωγής υποβλήθηκαν στον Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ. ή στην Α.Τ.Ε. και εξετάστηκαν από τους φορείς αυτούς, γίνονται από όργανα των φορέων αυτών σύμφωνα με το σχετικό εδάφιο της παρ. 2 του άρθρου 8 του παρόντος νόμου. Η καταβολή των επιχορηγήσεων και

επιδοτήσεων του επιτοκίου στις επενδύσεις αυτής της παραγράφου γίνεται από τον Ε.Ο.Μ.Ε.Χ. ή την Α.Τ.Ε., φορείς, οι οποίοι αντλούν κεφάλαια από λογαριασμούς που δημιουργούνται επ' ονόματί τους από την προβλεπόμενη στην επόμενη παράγραφο δαπάνη σε βάρος του Δημοσίου.

8. Η προβλεπόμενη για κάθε οικονομικό έτος δαπάνη σε βάρος του Δημοσίου για την καταβολή των επιχορηγήσεων επενδύσεων και των επιδοτήσεων επιτοκίου αυτού του νόμου εγγράφεται στον Προϋπολογισμό των Δημοσίων Επενδύσεων. Οι επιχορηγήσεις επενδύσεων και οι επιδοτήσεις επιτοκίου που καταβάλλονται με βάση τις διατάξεις αυτού του νόμου απαλλάσσονται από κάθε φόρο, τέλος χαρτοσήμου ή δικαίωμα καθώς και από κάθε άλλη επιβάρυνση σε όφελος του Δημοσίου ή τρίτων.

Με αποφάσεις του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας, που εκδίδονται κάθε Ιανουάριο, καθορίζεται το συνολικό ποσό των επιχορηγήσεων που εγκρίνονται ετησίως. Με την ίδια απόφαση είναι δυνατό να ενισχύονται ορισμένοι τομείς ή κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας. Επίσης με την ίδια απόφαση γίνεται η κατανομή του ως άνω ποσού μεταξύ του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας και των οργάνων στα οποία έχει εκχωρηθεί το δικαίωμα υπογραφής αποφάσεων σύμφωνα με το δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις και προκειμένου για ιδιαίτερα σημαντικές επενδύσεις, ο Υπουργός Εθνικής Οικονομίας είναι δυνατόν με όμοιες αποφάσεις να αναπροσαρμόζει, κατά τη διάρκεια του έτους, το παραπάνω ποσό.(3)

9. Αποφάσεις του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας, που έχουν εκδοθεί σε εφαρμογή του άρθρου 5 παρ. 1 του ν. 1116/1981 καθώς και των διατάξεων κάθε άλλου αναπτυξιακού νόμου, όπως και αποφάσεις του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας, που εκδίδονται βάσει του παρόντος νόμου, είναι δυνατό να τροποποιούνται με όμοια απόφαση που εκδίδεται και χωρίς της γνώμης της προβλεπόμενης γνωμοδοτικής επιτροπής, μετά από αίτηση του επενδυτή, εφόσον οι τροποποιήσεις αυτές αναφέρονται σε παράταση προθεσμίας για χρονικό διάστημα μέχρι ενός (1) έτους ή σε αυξομείωση της κινητήριας δύναμης των μηχανολογικών εγκαταστάσεων, εφόσον η αυξομείωση αυτή δεν υπερβαίνει το 1/5 εκείνης που έχει αρχικά εγκριθεί.

10. Αναμόρφωση του κόστους της παραγωγικής επένδυσης που έχει εγκριθεί μπορεί να γίνει μετά από αίτηση του επενδυτή και εφόσον έχει υλοποιηθεί το 50% της παραγωγικής επένδυσης. Για τον καθορισμό του ποσού της αύξησης του κόστους της παραγωγικής επένδυσης λαμβάνονται υπόψη οι ανατιμήσεις και διαφοροποιήσεις που τυχόν προέκυψαν στα επί μέρους στοιχεία κόστους της επένδυσης κατά τη διάρκεια της υλοποίησής της. Δεν είναι δυνατή η έγκριση αναμόρφωσης κόστους σε ποσοστό μεγαλύτερο του 25% του κόστους της παραγωγικής επένδυσης που έχει εγκριθεί.

Για την εφαρμογή της παραγράφου αυτής απαιτείται αιτιολογημένη εισήγηση της αρμόδιας Υπηρεσίας Ελέγχου και Εκταμίευσης προς τη γνωμοδοτική επιτροπή.

11. Η προβλεπόμενη στην αρχική εγκριτική πράξη υπαγωγής προθεσμία ολοκλήρωσης της επένδυσης μπορεί να παρατείνεται εφάπαξ και για ένα έτος κατ' ανώτατο όριο. Κατ' εξαίρεση, σε περιπτώσεις ανωτέρας βίας που αποδεικνύεται επαρκώς, η προθεσμία αυτή μπορεί να παρατείνεται για ένα ακόμη έτος. Αιτήματα για παράταση της προθεσμίας ολοκλήρωσης μπορεί να υποβληθούν μόνο εφόσον μέχρι την ημερομηνία υποβολής του σχετικού αιτήματος έχει εκταμιευθεί τουλάχιστον το 50% της εγκριθείσας επιχορήγησης.

Άρθρο 7

Ύψος επένδυσης - Διαδικασία έγκρισης

1. Το ύψος της επιχορήγησης των επιχειρήσεων που πραγματοποιούν επενδύσεις οι οποίες εγκρίνονται σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος νόμου, ορίζεται ως εξής:

α. Για όλες τις κατηγορίες επενδύσεων, πλην εκείνων που αναφέρονται στο επόμενο εδάφιο (β):

Περιοχή	Ποσοστό επιχορήγησης επί του συνολικού ύψους της παραγωγικής επένδυσης
Β	15%
Γ	25%
Δ	35%
Θράκη	45%

Για την περιοχή Α και με την επιφύλαξη της παραγράφου 5 του άρθρου 3 και των παραγράφων 2 και 7 του άρθρου 9, δεν παρέχεται επιχορήγηση.

β. Για τις επενδύσεις ξενοδοχειακών επιχειρήσεων, ξενώνων, ενοικιαζόμενων διαμερισμάτων και κατασκηνωτικών κέντρων (campings):

Περιοχή	Ποσοστό επιχορήγησης επί του συνολικού ύψους της παραγωγικής επένδυσης
---------	---

Β	10%
Γ	15%
Δ	25%
Θράκη	35%

Για την περιοχή Α και με την επιφύλαξη της παραγράφου 2 του άρθρου 9, δεν παρέχεται επιχορήγηση.

γ. Στις επιχειρήσεις όλων των κατηγοριών που πραγματοποιούν επενδύσεις στις ειδικές ζώνες ή τις ΒΙ.ΠΕ. Ε.Τ.Β.Α. της Δ περιοχής των παραγράφων 3 και 4 του άρθρου 3, παρέχονται πέντε (5) επιπλέον μονάδες επιχορήγησης. Στις επιχειρήσεις όλων των κατηγοριών που πραγματοποιούν επενδύσεις στις ειδικές ζώνες ή τις ΒΙ.ΠΕ. Ε.Τ.Β.Α. της Θράκης των παραγράφων 3 και 4 του άρθρου 3, παρέχονται επτά (7) επιπλέον μονάδες επιχορήγησης.

2. Η υπαγωγή στις διατάξεις του παρόντος νόμου των επιχειρήσεων που πραγματοποιούν παραγωγικές επενδύσεις γίνεται με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας, που εκδίδεται μετά από γνώμη της αρμόδιας γνωμοδοτικής επιτροπής του άρθρου 8 και με βάση τα ακόλουθα κριτήρια από τα οποία τα τρία πρώτα αποτελούν τα κριτήρια για την εκτίμηση της βιωσιμότητας της επένδυσης, εφόσον δεν ικανοποιούνται αυτά, ακολουθεί η αξιολόγηση με βάση τα υπόλοιπα κριτήρια:

1) Τα χαρακτηριστικά του φορέα της επένδυσης και ειδικότερα η εμπειρία του, η κλίμακα και τα αποτελέσματα των δραστηριοτήτων του στο παρελθόν, η φερεγγυότητα και οικονομική του επιφάνεια ως προς την επάρκεια των ιδίων κεφαλαίων για την κάλυψη των συνολικών χρηματοδοτικών αναγκών της επιχείρησης (κάλυψη ίδιας συμμετοχής στην επένδυση και του αναγκαίου κεφαλαίου κίνησης). Για υφιστάμενες επιχειρήσεις λαμβάνονται υπόψη και τα οικονομικά τους αποτελέσματα στο πρόσφατο παρελθόν καθώς και η παρούσα οικονομική τους κατάσταση.

2) Οι προοπτικές κερδοφόρας δραστηριότητας της επιχείρησης που θα δημιουργηθεί ή της ήδη υφιστάμενης, στο βαθμό που επηρεάζεται από την προτεινόμενη επένδυση, λαμβάνοντας υπόψη και το βαθμό κορεσμού του κλάδου στον οποίο εντάσσεται.

3) Η οργάνωση της επιχείρησης που πραγματοποιεί την επένδυση.

4) Η εκτίμηση της κατάστασης του κλάδου στον οποίο πραγματοποιείται η επένδυση και των προοπτικών περαιτέρω ανάπτυξής του.

5) Η εκτίμηση της συμβολής του κάθε κλάδου στον οποίο εντάσσονται οι υπό έγκριση επενδύσεις στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

6) Η εκτίμηση της τεχνολογίας και της παραγωγικότητας της επένδυσης, ιδίως για επενδύσεις του ίδιου κλάδου καθώς και του επιπέδου οργάνωσης της επιχείρησης.

7) Το ύψος της ίδιας συμμετοχής στη χρηματοδότηση της επένδυσης.

8) Οι προοπτικές ανταγωνιστικών πωλήσεων και πέραν της τοπικής ή και της εθνικής αγοράς για την εκτίμηση της ανταγωνιστικότητας της επένδυσης σε τοπικό ή διεθνές επίπεδο καθώς και η δυνατότητά της για αξιοποίηση τοπικών πρώτων υλών.

9) Η συμβολή της επένδυσης στην απασχόληση, στην εξοικονόμηση ενέργειας, τη μείωση της ρύπανσης του περιβάλλοντος και την ποιότητα ζωής.

10) Η τυχόν εξασφάλιση διεθνών εμπορικών ή τεχνικών συνεργασιών.

11) Η εκτίμηση των οικονομικών δυνατοτήτων του φορέα της επένδυσης για μελλοντική ανάπτυξη των επενδυτικών του πρωτοβουλιών, λαμβάνοντας υπόψη τη δυναμική προοπτική του κλάδου, τις εξελίξεις που διαμορφώνονται στα μεγέθη των επί μέρους μονάδων του και στη διάρθρωσή τους.

Ειδικότερα, για επενδύσεις εκσυγχρονισμού λαμβάνεται υπόψη η έκταση του προτεινόμενου εκσυγχρονισμού, η συμβολή του στην αναβάθμιση της παραγωγικής δομής της μονάδας, η τεχνολογία που ενσωματώνεται με αυτόν και γενικότερα η θετική συμμετοχή του στην αναβάθμιση του κλάδου στον οποίο ανήκει η μονάδα.

3. Με αποφάσεις του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας, που δημοσιεύονται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως καθορίζονται, για την υπαγωγή των επιχειρήσεων στις διατάξεις του παρόντος νόμου, τα στοιχεία αξιολόγησης των επενδύσεων, η λειτουργία, η βαθμολόγηση και ο τρόπος εφαρμογής των κριτηρίων της προηγούμενης παραγράφου καθώς και κάθε λεπτομέρεια για την εφαρμογή της.(1)

4. Αιτήσεις επιχειρήσεων για υπαγωγή επενδύσεων καθώς και αιτήματα για τροποποίηση όρων εγκριτικών αποφάσεων, που έχουν απορριφθεί, δεν επανεξετάζονται.

Άρθρο 8

Γνωμοδοτικές επιτροπές και όργανα ελέγχου

1. α. Με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας συνιστάται στο Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας κεντρική γνωμοδοτική επιτροπή, η οποία γνωμοδοτεί, σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 7, για επενδύσεις του παρόντος νόμου ύψους πέραν ορισμένου ποσού που καθορίζεται με την ίδια απόφαση.

β. Με όμοιες αποφάσεις συνιστώνται περιφερειακές γνωμοδοτικές επιτροπές στις έδρες των γενικών γραμματειών περιφερειών ή σε έδρες των διευθύνσεων περιφερειακής ανάπτυξης με την παράγραφο 2 του άρθρου 7, για επενδύσεις του παρόντος νόμου ύψους μέχρι ορισμένου ποσού που καθορίζεται με τις ίδιες αποφάσεις.

γ. Με όμοια επίσης απόφαση συνιστάται γνωμοδοτική επιτροπή στον Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ. και στην Α.Τ.Ε., η οποία γνωμοδοτεί, σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 7, για τις επενδύσεις του παρόντος νόμου που εξετάζονται από τους φορείς αυτούς σύμφωνα με την παράγραφο 7 του άρθρου 6.

δ. Με τις παραπάνω αποφάσεις καθορίζεται η σύνθεση των επιτροπών αυτών.

2. Με αποφάσεις του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας συνιστώνται κεντρικά και νομαρχιακά όργανα ελέγχου της προόδου των επενδυτικών έργων και γενικότερα των επενδύσεων, ανεξάρτητα αν βρίσκονται σε εκτέλεση ή έχουν περατωθεί. Ο έλεγχος γίνεται με βάση τους όρους και προϋποθέσεις των αναπτυξιακών νόμων αρμοδιότητας Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας καθώς και των σχετικών πράξεων και συμβάσεων υπαγωγής στους νόμους αυτούς. Με την ίδια απόφαση ορίζεται ο γραμματέας του οργάνου ελέγχου, όπου κρίνεται αναγκαίο, και η αποζημίωση των μελών και του γραμματέα των οργάνων ελέγχου, πέραν της ημερήσιας αποζημίωσης και οδοιπορικών εξόδων, σύμφωνα με τις εκάστοτε ισχύουσες διατάξεις.

Όμοια αποζημίωση με την παραπάνω μπορεί να παρασχεθεί με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας και για ελέγχους που έχουν πραγματοποιηθεί ή έχουν αρχίσει σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος νόμου.

Στα μέλη των γνωμοδοτικών επιτροπών και των οργάνων ελέγχου που δεν είναι δημόσιοι υπάλληλοι παρέχεται αποζημίωση εκτός έδρας και οδοιπορικά έξοδα αντίστοιχα με τα χορηγούμενα στους δημόσιους υπαλλήλους με μισθολόγιο Α΄ βαθμού.

Τα μέλη των οργάνων ελέγχου ορίζονται με αποφάσεις του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας από υπαλλήλους των αρμόδιων υπουργείων και υπηρεσιών και από εκπροσώπους τραπεζών και οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης.

Η παροχή των υπηρεσιών από τα μέλη των γνωμοδοτικών επιτροπών και των οργάνων ελέγχου που είναι δημόσιοι υπάλληλοι δύναται να γίνεται κατά παρέκκλιση του άρθρου 98

του π.δ. 611/1977.

Οι δαπάνες των πάσης φύσεως αποζημιώσεων των παραπάνω γνωμοδοτικών επιτροπών και οργάνων ελέγχου, κεντρικών και νομαρχιακών, βαρύνουν τον τακτικό προϋπολογισμό του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας.

Ο έλεγχος της προόδου των επενδυτικών έργων των επενδύσεων του άρθρου 6 παρ. 7 αυτού του νόμου, με βάση τις προϋποθέσεις και όρους του νόμου και των εγκριτικών πράξεων, γίνεται από τον Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ. με όργανα που αυτός καθορίζει σε κάθε περίπτωση. Τα όργανα αυτά λειτουργούν σύμφωνα με τον οργανισμό λειτουργίας του Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ.

Με αποφάσεις του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας είναι δυνατό να ορίζεται ότι η πρόοδος των επενδυτικών έργων θα διαπιστώνεται από την τράπεζα που χρηματοδοτεί την επένδυση και η εκταμίευση της επιχορήγησης από το Δημόσιο, πλην της τελευταίας δόσης, θα γίνεται με βάση σχετική έκθεση της παραπάνω τράπεζας. Το περιεχόμενο της έκθεσης καθορίζεται με τις ίδιες αποφάσεις.

Ο Υπουργός Εθνικής Οικονομίας με αποφάσεις του μπορεί να εκχωρεί στους νομάρχες το δικαίωμα υπογραφής αποφάσεων που αφορούν τη σύσταση ή τη συγκρότηση των νομαρχιακών οργάνων ελέγχου της προόδου των επενδυτικών έργων και γενικά των επενδύσεων, ανεξάρτητα αν βρίσκονται σε εκτέλεση ή έχουν περατωθεί.

3. Πρόεδρος της κεντρικής γνωμοδοτικής επιτροπής είναι ο Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας ή ο αναπληρωτής του, που ορίζεται με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας. Πρόεδρος των περιφερειακών γνωμοδοτικών επιτροπών είναι ο γενικός γραμματέας περιφέρειας ή ο νομάρχης της έδρας της διεύθυνσης περιφερειακής ανάπτυξης ή ο οικείος νομάρχης, στους οποίους έχει εκχωρηθεί από τον Υπουργό Εθνικής Οικονομίας το δικαίωμα υπογραφής αποφάσεων υπαγωγής επενδύσεων σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 6 παρ. 1 του νόμου αυτού αναπληρούμενος σε περίπτωση απουσίας ή κωλύματος από το νόμιμο αναπληρωτή του. Στις περιφερειακές γνωμοδοτικές επιτροπές μπορούν να μετέχουν χωρίς ψήφο και οι κατά τόπους αρμόδιοι νομάρχες ή έπαρχοι, εφόσον συζητούνται θέματα επενδύσεων που πραγματοποιούνται μέσα στα διοικητικά όρια των νομαρχιών ή επαρχιών τους.

Πρόεδρος της γνωμοδοτικής επιτροπής του Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ. είναι ο γενικός διευθυντής του οργανισμού αυτού ή ο αναπληρωτής του, που ορίζεται με την οικεία απόφαση συγκρότησης της επιτροπής.

Πρόεδρος της γνωμοδοτικής επιτροπής της Α.Τ.Ε. είναι ο υποδιοικητής της Α.Τ.Ε. ή ο

αναπληρωτής του, που ορίζεται με την οικεία απόφαση συγκρότησης της επιτροπής.

4. Η συγκρότηση των γνωμοδοτικών επιτροπών του νόμου αυτού γίνεται με αποφάσεις του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας, με τις οποίες ορίζονται επίσης οι γραμματείς, οι αναπληρωτές βοηθοί γραμματέων και οι εισηγητές. Με όμοιες αποφάσεις ορίζονται οι αποζημιώσεις των προέδρων και των μελών των γνωμοδοτικών επιτροπών, των εισηγητών, των γραμματέων και των αναπληρωτών βοηθών γραμματέων. Οι αποζημιώσεις αυτές μπορεί να ορίζονται κατά παρέκκλιση οποιασδήποτε γενικής ή ειδικής διάταξης.

Μέλη γνωμοδοτικών επιτροπών που είναι σύμβουλοι ή συμμετέχουν στο εταιρικό ή μετοχικό κεφάλαιο ή στη διοίκηση επιχειρήσεων που έχουν υπαχθεί ή έχουν υποβάλει αίτηση για να υπαχθούν στις διατάξεις του νόμου αυτού, δεν μπορούν να μετέχουν σε συνεδριάσεις των γνωμοδοτικών επιτροπών, κατά τις οποίες εξετάζονται θέματα των επιχειρήσεων αυτών ή θέματα άλλων επιχειρήσεων ιδίου ή συναφούς αντικειμένου.

5. Για τη διαδικασία λειτουργίας των επιτροπών και οργάνων, την απαρτία και τη λήψη αποφάσεων, ισχύουν ανάλογα οι σχετικές διατάξεις του οργανισμού του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας.

Άρθρο 9

Ειδικές επενδύσεις

1. Παρέχεται επιχορήγηση 40 ποσοστιαίων μονάδων επί του συνολικού ύψους της παραγωγικής επένδυσης στις περιοχές Β και Γ και 45 και 55 ποσοστιαίων μονάδων στην περιοχή Δ και στη Θράκη αντίστοιχα για τις πιο κάτω επενδύσεις:

α. Προστασίας του περιβάλλοντος, περιορισμού της ρύπανσης του εδάφους, υπεδάφους, υδάτων και της ατμόσφαιρας, αποκατάστασης του φυσικού περιβάλλοντος και ανακύκλωσης ύδατος.

β. Ενεργειακού χαρακτήρα που αφορούν: (α) αξιοποίηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, (β) υποκατάσταση υγρών καυσίμων ή ηλεκτρικής ενέργειας με αέρια καύσιμα, επεξεργασμένα απορρίμματα, ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, ανάκτηση απορριπτόμενης θερμότητας και (γ) εξοικονόμηση ενέργειας, με την προϋπόθεση ότι η επένδυση δεν αφορά τον παραγωγικό εξοπλισμό, αλλά τον εξοπλισμό και τις εγκαταστάσεις κίνησης - λειτουργίας της μονάδας και απ' αυτήν προκύπτει μείωση τουλάχιστον 10% της καταναλισκόμενης ενέργειας.

Για τις επενδύσεις της περίπτωσης αυτής λαμβάνεται υπόψη ο περιορισμός της ρύπανσης του περιβάλλοντος.

Για την ένταξη των επενδύσεων της περίπτωσης αυτής στις διατάξεις του παρόντος νόμου γνωμοδοτεί το Υπουργείο Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας, εντός 20 εργασιμών ημερών από την ημερομηνία υποβολής από το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας του σχετικού ερωτήματος.

γ. Ιδρύσεως ή επέκτασης εργαστηρίων εφαρμοσμένης βιομηχανικής ή ενεργειακής ή μεταλλευτικής έρευνας, που πραγματοποιούνται από τις παραγωγικές μονάδες του άρθρου 2 παράγραφος 1.

δ. Επιχειρήσεων παραγωγής προϊόντων και παροχής υπηρεσιών εξαιρετικά προηγμένης τεχνολογίας. Για τον χαρακτηρισμό ως εξαιρετικά προηγμένης τεχνολογίας των προϊόντων και υπηρεσιών των επιχειρήσεων της περίπτωσης αυτής, γνωμοδοτεί σχετικά το Υπουργείο Βιομηχανίας Ενέργειας και Τεχνολογίας μέσα σε δύο μήνες από την ημερομηνία κατάθεσης του φακέλου της επένδυσης στην αρμόδια υπηρεσία της Γενικής Γραμματείας Έρευνας και Τεχνολογίας.

Είναι δυνατή η κατάθεση φακέλου επένδυσης της περίπτωσης αυτής στη Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας απευθείας από τον επενδυτή και πριν την υποβολή της αίτησης υπαγωγής της επένδυσης στις διατάξεις του παρόντος νόμου, υπό την προϋπόθεση ότι ο φάκελος συνοδεύεται από βεβαίωση της κατά περίπτωση αρμόδιας υπηρεσίας του νόμου αυτού σχετικά με την πληρότητα των στοιχείων του.

ε. Για επενδύσεις ειδικών ιδρυμάτων και εργαστηρίων ταχύρρυθμης αναπροσαρμογής για την απασχόληση ατόμων με ειδικές ανάγκες, όπως αυτά καθορίζονται από τις διατάξεις του ν. 1648/1986 (1), καθώς και για επενδύσεις επιχειρήσεων των οποίων η πλειοψηφία των συμφερόντων ανήκει σε άτομα με ειδικές ανάγκες ή αυτών που απασχολούν κατά πλειονότητα άτομα αυτής της κατηγορίας.

(1). "4. Προστατεύονται επίσης ανάπηρα άτομα ηλικίας 15-65 ετών που έχουν περιορισμένες δυνατότητες για επαγγελματική απασχόληση από οποιαδήποτε χρόνια σωματική ή πνευματική ή ψυχική πάθηση ή βλάβη, εφόσον είναι εγγεγραμμένοι στα μητρώα άνεργων αναπήρων του Οργανισμού Απασχολήσεως Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.).

Επίσης προστατεύονται όσοι έχουν τέκνα ή αδελφούς με βαριά ηθικά, ψυχοσωματικά προβλήματα με ποσοστό αναπηρίας 67% και πάνω καθώς και πολύτεκνοι γονείς με 5 τέκνα και άνω ή ένα από τα τέκνα και όχι περισσότεροι από ένα μέλος της οικογένειας.

Με την 30435/19-24 Φεβρ. 1987 (ΦΕΚ Β' 94) απόφ. Υπ. Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και Εργασίας, καθορίστηκαν τα κριτήρια, τα όργανα και η διαδικασία της

αναγνώρισης της ιδιότητας των προστατευομένων ατόμων της άνω παρ. 4^η.

Η υπαγωγή στην κατηγορία αυτή των επιχειρήσεων γίνεται μετά από γνωμάτευση του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού προς το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, τον Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ. ή την Α.Τ.Ε., κατά περίπτωση.

στ. Για επενδύσεις των επιχειρήσεων της περίπτωσης (κβ) της παραγράφου 1 του άρθρου 2.

2. Στην περιοχή Α παρέχεται επιχορήγηση 40 ποσοστιαίων μονάδων επί του συνολικού ύψους της παραγωγικής επένδυσης, στις επιχειρήσεις που πραγματοποιούν επενδύσεις των περιπτώσεων (α), (β), (γ), (δ), (ε) και (στ) της προηγούμενης παραγράφου.

Επιχειρήσεις της περίπτωσης (β) της παραγράφου 1 του άρθρου 2, που πραγματοποιούν επενδύσεις στην περιοχή Α, υπάγονται στους όρους επιχορήγησης και επιδότησης επιτοκίου που ισχύουν για τις επιχειρήσεις της περιοχής Β.

Επιχειρήσεις της περίπτωσης (κδ) υπάγονται στους όρους επιχορήγησης και επιδότησης επιτοκίου που ισχύουν για την περιοχή Β, ανεξαρτήτως της περιοχής στην οποία εδρεύουν.

Ξενοδοχειακές επιχειρήσεις που πραγματοποιούν στην περιοχή Α επενδύσεις για εκσυγχρονισμό των εγκαταστάσεών τους υπάγονται στους όρους επιχορήγησης και επιδότησης επιτοκίου που ισχύουν για την περιοχή Β.

Επιχειρήσεις που πραγματοποιούν στην περιοχή Α επενδύσεις επισκευής, αποκατάστασης και μετατροπής διατηρητέων ή παραδοσιακών οικιών ή κτιρίων σε ξενώνες ή ξενοδοχειακές μονάδες, σύμφωνα με την περίπτωση (ι) της παραγράφου 1 του άρθρου 1 και την περίπτωση (ιε) της παραγράφου 1 του άρθρου 2, υπάγονται στους όρους επιχορήγησης και επιδότησης επιτοκίου που ισχύουν για την περιοχή Γ.

Ειδικά στις επιχειρήσεις που πραγματοποιούν επενδύσεις του προηγούμενου εδαφίου στις λοιπές περιοχές, παρέχονται 5 επιπλέον μονάδες επιχορήγησης υπό την προϋπόθεση ότι τα παραδοσιακά αυτά κτίρια ή οικίες βρίσκονται μέσα σε αξιόλογους παραδοσιακούς οικισμούς, όπως αυτοί θα καθορισθούν με άπαξ εκδιδόμενη κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων και Τουρισμού.

3. Επενδύσεις των περιπτώσεων (β), (ε), (στ) και (ιε) της παραγράφου 1 του άρθρου 2, σε όποια περιοχή και αν πραγματοποιούνται, και με την επιφύλαξη της παραγράφου 5 του άρθρου 3, υπάγονται στους όρους επιχορήγησης και επιδότησης επιτοκίου που ισχύουν για τις επιχειρήσεις της περιοχής Δ, εκτός αν πραγματοποιούνται στη Θράκη, οπότε ισχύει το

καθεστώς της περιοχής αυτή. Επενδύσεις της περίπτωσης (γ) της αυτής παραγράφου, σε όποια περιοχή και αν πραγματοποιούνται, και με την επιφύλαξη της παραγράφου 5 του άρθρου 3, υπάγονται στους όρους της επιχορήγησης και επιδότησης επιτοκίου που ισχύουν για τις επιχειρήσεις της περιοχής Γ, εκτός από αυτές που βρίσκονται στην περιοχή Δ καθώς και τη Θράκη, για τις οποίες ισχύει το καθεστώς των περιοχών αυτών.

4. α. Στις επιχειρήσεις που μετεγκαθίστανται από την περιοχή Α (περιλαμβανομένων της ζώνης Λαυρεωτικής, της επαρχίας Λαγκαδά και του τμήματος δυτικά του ποταμού Αξιού) στις περιοχές Β, Γ και Δ καθώς και στη Θράκη ή στις ειδικές ζώνες που προβλέπονται μέσα στις περιοχές Β, Γ, Δ και στη Θράκη σύμφωνα με τις διατάξεις των παρ. 3 και 4 του άρθρου 3 του νόμου αυτού, παρέχεται ποσοστό επιχορήγησης ίσο με το ποσοστό επιχορήγησης των περιοχών αυτών, αυξανόμενο κατά 10 ποσοστιαίες μονάδες για την περιοχή Β και κατά 15 ποσοστιαίες μονάδες για τις λοιπές περιοχές και τη Θράκη.

Οι παραπάνω ενισχύσεις παρέχονται επίσης για τον εκσυγχρονισμό του εξοπλισμού και την επέκταση της μονάδας μέχρι ποσοστού 30% της δυναμικότητάς της, με την προϋπόθεση ότι πραγματοποιούνται ταυτόχρονα με τη μετεγκατάσταση.

Με κοινές αποφάσεις των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας και Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας είναι δυνατό να καθορίζονται ζώνες μέσα στην περιοχή Β, για τις οποίες δεν εφαρμόζεται το κίνητρο της μετεγκατάστασης.(2)

Η διάταξη αυτή εφαρμόζεται και για τη μετεγκατάσταση κτηνοτροφικών και πτηνοτροφικών επιχειρήσεων της περίπτωσης β' της παραγράφου 1 του άρθρου 2.

β. Στις επιχειρήσεις που μετεγκαθίστανται από την περιοχή Α στη ΒΙΠΕ Ε.Τ.Β.Α. του νομού Θεσσαλονίκης παρέχεται το ποσοστό επιχορήγησης της περιοχής Β.

γ. Στις επιχειρήσεις που μετεγκαθίστανται από τις περιοχές Β, Γ και Δ στις ΒΙΠΕ Ε.Τ.Β.Α. της ίδιας ή ευνοϊκότερης από άποψη κινήτρων περιοχής, παρέχεται το ποσοστό επιχορήγησης που ισχύει για τη ΒΙΠΕ Ε.Τ.Β.Α. στην οποία μετεγκαθίστανται.

5. Με κοινές αποφάσεις των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας και Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας είναι δυνατό να καθορίζονται κλάδοι του μεταποιητικού τομέα υψηλής προτεραιότητας. Στις επιχειρήσεις που πραγματοποιούν επενδύσεις στους κλάδους αυτούς στις περιοχές Β, Γ, Δ και στη Θράκη παρέχεται επιπλέον επιχορήγηση πέντε (5) ποσοστιαίων μονάδων.

6. Επιχειρήσεις της περίπτωσης (ιθ) της παραγράφου 1 του άρθρου 2, που πραγματοποιούν επενδύσεις στις περιοχές Α και Β, υπάγονται στους όρους επιχορήγησης και επιδό-

τησης επιτοκίου, αφορολόγητων εκπτώσεων και αυξημένων αποσβέσεων του παρόντος νόμου που ισχύουν για την περιοχή Γ.

7. Στις επενδύσεις των επιχειρήσεων του εδαφίου (κ) της παραγράφου 1 του άρθρου 2, ανεξάρτητα από την περιοχή που πραγματοποιούνται, παρέχεται μόνο επιχορήγηση που ανέρχεται στο ποσό των 300.000 δρχ. για κάθε νόμιμη θέση στάθμευσης. Το ποσό αυτό μπορεί να αναπροσαρμόζεται με κοινές αποφάσεις των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων. Με όμοιες αποφάσεις ορίζονται οι λοιποί όροι και προϋποθέσεις υπαγωγής των επενδύσεων αυτών στις διατάξεις του νόμου αυτού.

8. α. Στις επιχειρήσεις της περίπτωσης (κα) της παραγράφου 1 του άρθρου 2 και στις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις, που πραγματοποιούν επενδύσεις των περιπτώσεων (ιε), (ιστ) και (ιζ) της παραγράφου 1 του άρθρου 1 σε οποιαδήποτε περιοχή πλην της Α, παρέχεται επιχορήγηση 25 ποσοστιαίων μονάδων. Το ίδιο ποσοστό επιχορήγησης παρέχεται και για τις επιχειρήσεις της περίπτωσης (ιδ) της παραγράφου 1 του άρθρου 2 που πραγματοποιούν επενδύσεις σε οποιαδήποτε περιοχή πλην της Α.

Στις επιχειρήσεις που πραγματοποιούν τις παραπάνω επενδύσεις στη Θράκη, παρέχεται το ποσοστό επιχορήγησης που προβλέπεται γι' αυτήν στη (β) περίπτωση της παραγράφου 1 του άρθρου 7.

β. Οι επιχειρήσεις, που πραγματοποιούν στις περιοχές Β και Γ επενδύσεις 1) ίδρυσης ή επέκτασης ξενοδοχειακών μονάδων ΑΑ και Α τάξης και 2) ίδρυσης ή επέκτασης ξενοδοχειακών μονάδων που εξυπηρετούν θεραπευτικό ή αθλητικό ή χειμερινό τουρισμό και με προδιαγραφές που θα καθορισθούν με κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας και Τουρισμού, υπάγονται στους όρους επιχορήγησης και επιδότησης επιτοκίου της περιοχής Δ.

Στις επενδύσεις αυτές που πραγματοποιούνται στην περιοχή Δ παρέχονται 5 επιπλέον ποσοστιαίες μονάδες.

9. Σε περίπτωση πραγματοποίησης επένδυσης από ανώνυμη εταιρεία ή Ε.Π.Ε. που προκύπτει από συγχώνευση επιχειρήσεων που λειτουργούσαν στο αντικείμενό τους τουλάχιστον επί 5ετία, διέθεταν τον ελάχιστο απαιτούμενο παραγωγικό εξοπλισμό και δεν ανήκαν στο ίδιο φυσικό ή νομικό πρόσωπο, παρέχονται πέντα (5) επιπλέον ποσοστιαίες μονάδες επιχορήγησης. Η διάταξη αυτή έχει εφαρμογή μόνο για τις επιχειρήσεις των περιπτώσεων (α) και (β) της παραγράφου 1 του άρθρου 2.(3)

Άρθρο 10

Συμμετοχή του Δημοσίου στις επιχορηγούμενες επιχειρήσεις. Μεταβίβαση των δικαιω-

μάτων αυτού.

Τα δικαιώματα του Δημοσίου από τη συμμετοχή σε επένδυση που έχει υπαχθεί στις διατάξεις του ν. 1262/1982 μεταβιβάζονται με κοινές αποφάσεις των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών σε τράπεζες επενδύσεων. Με όμοιες αποφάσεις καθορίζονται οι σχέσεις του Δημοσίου με τις τράπεζες αυτές, ο τρόπος συμμετοχής και γενικά όλα τα εκ της συμμετοχής θέματα, με την επιφύλαξη της εφαρμογής των διατάξεων του Εμπορικού Νόμου.

ΕΠΙΔΟΤΗΣΗ ΕΠΙΤΟΚΙΟΥ

Άρθρο 11

Περιεχόμενο και έκταση του κινήτρου

1. Για επενδύσεις που έχουν υπαχθεί στο καθεστώς των επιχορηγήσεων του νόμου αυτού, παρέχεται επιδότηση του εκάστοτε κατά περίπτωση εφαρμοζόμενου επιτοκίου τραπεζικών δανείων, ομολογιακών δανείων εκδιδόμενων σε δημόσια εγγραφή ή δανείων από άλλους χρηματοδοτικούς οργανισμούς, εφόσον έχουν ληφθεί για την πραγματοποίησή τους. Το ποσοστό επιδότησης είναι ίσο προς το ποσοστό επιχορήγησης που εγκρίθηκε και παρέχεται για τα τρία πρώτα χρόνια εξυπηρέτησης των δανείων που έχουν συναφθεί, εκτός από τις επενδύσεις της περιοχής Δ, που πραγματοποιούνται στις ειδικές ζώνες του άρθρου 3 παράγραφος 3, και τις επενδύσεις της περίπτωσης (α) της παραγράφου 1 του άρθρου 9, που πραγματοποιούνται στις περιοχές Α, Β, Γ και Δ, για τις οποίες η επιδότηση επιτοκίου παρέχεται για τα έξι (6) πρώτα χρόνια. Για τον υπολογισμό του επιδοτούμενου τραπεζικού δανείου δεν λαμβάνεται υπόψη η αξία του οικοπέδου. Η επιδότηση του επιτοκίου παρέχεται εφόσον το επιτόκιο δεν επιδοτείται από άλλη πηγή.

Προκειμένου για επενδύσεις που πραγματοποιούνται στους νομούς Εβρου, Ροδόπης και Ξάνθης, η επιδότηση επιτοκίου παρέχεται για όλη τη χρονική διάρκεια εξυπηρέτησης του δανείου και μέχρι δέκα (10) έτη κατ' ανώτατο όριο.

2. Για να πραγματοποιηθεί η καταβολή επιδότησης επιτοκίου πρέπει να έχει εκδοθεί η απόφαση ολοκλήρωσης της επένδυσης και να έχουν τηρηθεί οι όροι της εγκριτικής απόφασης.

3. Το ποσό επιδότησης επιτοκίου, που εισπράττει η επιχείρηση, μειώνει το ποσό των χρεωστικών τόκων, που αφαιρούνται από τα ακαθάριστα έσοδα της επιχείρησης για να υπολογιστούν τα καθαρά κέρδη που φορολογούνται.

4. Η επιδότηση επιτοκίου δεν παρέχεται σε περιπτώσεις που η επένδυση υπάγεται στο

καθεστώς των αφορολόγητων εκπτώσεων.

ΑΦΟΡΟΛΟΓΗΤΕΣ ΕΚΠΤΩΣΕΙΣ

Άρθρο 12

Περιεχόμενο και έκταση του κινήτρου

1. Παρέχονται εκπτώσεις από τα υποκείμενα σε φόρο εισοδήματος καθαρά κέρδη των επιχειρήσεων του άρθρου 2 του νόμου αυτού, που είναι εγκατεστημένες ή μεταφέρονται ή ιδρύονται στις περιοχές Β, Γ και Δ του άρθρου 3 αυτού του νόμου, εφόσον πραγματοποιήσουν νέες παραγωγικές επενδύσεις, σύμφωνα με το άρθρο 1 του παρόντος, μέχρι την 31.12.1994.

2. Τα ποσοστά των αφορολόγητων εκπτώσεων επί της αξίας των νέων παραγωγικών επενδύσεων που πραγματοποιούνται από 1.7.1990, καθώς και τα ποσοστά των ετήσιων καθαρών κερδών, μέχρι τα οποία μπορεί να φθάσει η αφορολόγητη έκπτωση, κλιμακώνονται κατά περιοχή ως εξής:

α: Για όλες τις κατηγορίες επενδύσεων, πλην εκείνων που αναφέρονται στην επόμενη περίπτωση (β):

Περιοχές	Ποσοστό αφορολόγητης έκπτωσης επί της αξίας της επένδυσης	Ποσοστό ετήσιων κερδών μέχρι του οποίου μπορεί να φθάσει η αφορολόγητη έκπτωση
Α		
Β	60%	60%
Γ	75%	75%
Δ	90%	90%
Θράκη	100%	100%

β. Για τις επενδύσεις ξενοδοχειακών επιχειρήσεων, ξενώνων, ενοικιαζομένων διαμερισμάτων και κατασκηνωτικών κέντρων (campings):

Περιοχές	Ποσοστό αφορολόγητης έκπτωσης επί της αξίας της επένδυσης	Ποσοστό ετήσιων κερδών μέχρι του οποίου μπορεί να φθάσει η αφορολόγητη έκπτωση
----------	---	--

A		
B	40%	60%
Γ	55%	75%
Δ	70%	90%
Θράκη	100%	100%

3. Σε περίπτωση που η επένδυση ή τμήμα αυτής έτυχε επιχορήγησης, η επένδυση αυτή δεν μπορεί να υπαχθεί στο καθεστώς των αφορολόγητων εκπτώσεων.

4. Για επενδύσεις που πραγματοποιούνται στη βιομηχανική περιοχή Ε.Τ.Β.Α. του νομού Θεσσαλονίκης, σύμφωνα με την παράγραφο 5 του άρθρου 3, παρέχεται το ευεργέτημα των αφορολόγητων εκπτώσεων, που ισχύει για τις επενδύσεις της περιοχής Β.

5. Για τις επιχειρήσεις της περίπτωσης (γ) της παραγράφου 1 του άρθρου 2 αυτού του νόμου, που πραγματοποιούν επενδύσεις στην περιοχή Β και με την επιφύλαξη της παραγράφου 5 του άρθρου 3, ισχύει το καθεστώς των αφορολόγητων εκπτώσεων της περιοχής Γ.

Για τις επιχειρήσεις του άρθρου 2, που πραγματοποιούν στην περιοχή Α επενδύσεις των περιπτώσεων (α), (β), (γ), (δ) και (ε) της παραγράφου 1 του άρθρου 9, καθώς και για τις επιχειρήσεις της περίπτωσης (κβ) της παραγράφου 1 του άρθρου 2, που πραγματοποιούν επενδύσεις στην περιοχή Α, παρέχεται το ευεργέτημα των αφορολόγητων εκπτώσεων που ισχύει για την περιοχή Γ. Για τις ίδιες επενδύσεις που πραγματοποιούνται στις περιοχές Β και Γ παρέχεται το ευεργέτημα των αφορολόγητων εκπτώσεων των περιοχών Γ και Δ αντίστοιχα.

Για τις επιχειρήσεις τεχνικών εταιρειών της περίπτωσης (κβ), ανεξαρτήτως της περιοχής στην οποία εδρεύουν, παρέχεται το ευεργέτημα των αφορολόγητων εκπτώσεων της περιοχής Β.

Για τις επιχειρήσεις της περίπτωσης (κα) της παραγράφου 1 του άρθρου 2 και τις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις, που πραγματοποιούν επενδύσεις των περιπτώσεων (ιε), (ιστ) και (ιζ) της παραγράφου 1 του άρθρου 1 σε οποιαδήποτε περιοχή πλην της Α, παρέχεται το ευεργέτημα των αφορολόγητων εκπτώσεων της περιοχής Γ της περίπτωσης (α) της παραγράφου 2 του άρθρου αυτού. Το ίδιο ευεργέτημα παρέχεται επίσης και για τις επιχειρήσεις της περίπτωσης (ιδ) της παραγράφου 1 του άρθρου 2, που πραγματοποιούν επενδύσεις σε οποιαδήποτε περιοχή πλην της Α. Για τις παραπάνω επενδύσεις που πραγματοποιούνται στη Θράκη παρέχεται το ευεργέτημα των αφορολόγητων εκπτώσεων της περιοχής αυτής.

Στις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις, που πραγματοποιούν επενδύσεις ίδρυσης ή επέκτασης ξενοδοχειακών μονάδων ΑΑ και Α τάξης ή μονάδων εξυπηρέτησης θεραπευτικού ή αθλητικού ή χειμερινού τουρισμού στις περιοχές Β και Γ, παρέχεται το ευεργέτημα των αφορολόγητων εκπτώσεων της περιοχής Δ της περίπτωσης (β) της παραγράφου 2 του άρθρου αυτού.

Άρθρο 13

Προϋποθέσεις πραγματοποίησης αφορολόγητων εκπτώσεων

1. Οι αφορολόγητες εκπτώσεις του προηγούμενου άρθρου γίνονται με τις εξής προϋποθέσεις:

α. Υπολογίζονται με βάση τα καθαρά κέρδη που περιλαμβάνονται στην υποβαλλόμενη αρχική δήλωση φόρου εισοδήματος και τα οποία προέρχονται από δραστηριότητες των επιχειρήσεων μετά την αφαίρεση των κρατήσεων για το σχηματισμό τακτικού αποθεματικού και των κερδών της χρήσης που διανέμονται πραγματικά ή αναλαμβάνονται από τους εταίρους ή τον επιχειρηματία.

β. Πραγματοποιούνται από τα κέρδη της διαχειριστικής χρήσης που έγινε η επένδυση. Αν δεν πραγματοποιηθούν κέρδη κατά τη διαχειριστική αυτή χρήση ή αν αυτά που πραγματοποιούνται δεν επαρκούν, η αφορολόγητη έκπτωση πραγματοποιείται από τα κέρδη των αμέσως επόμενων διαχειριστικών χρήσεων, μέχρι να καλυφθούν τα ποσοστά της αξίας των επενδύσεων που ορίζονται από το προηγούμενο άρθρο.

Αν η επιχείρηση σε μια διαχειριστική χρήση παραλείψει, ολικά ή μερικά, για οποιονδήποτε λόγο να ενεργήσει αφορολόγητες εκπτώσεις επενδύσεων στις λογιστικές διαφορές που δηλώνονται με την αρχική δήλωση φόρου εισοδήματος, δεν στερείται του δικαιώματος διενέργειας αφορολόγητων εκπτώσεων από τα κέρδη των επόμενων διαχειριστικών χρήσεων, για το ποσό επένδυσης που πραγματοποιήθηκε, στο οποίο παρέλειψε να ενεργήσει αφορολόγητες εκπτώσεις στη διαχειριστική αυτή χρήση.

γ. Εμφανίζονται με τη μορφή του αφορολόγητου αποθεματικού σε ξεχωριστούς λογαριασμούς στα λογιστικά βιβλία της επιχείρησης.

δ. Η επιχείρηση τηρεί λογιστικά βιβλία Γ' κατηγορίας του Κ.Φ.Σ.

2. Για τις επιχειρήσεις που τηρούν βιβλία Α' ή Β' κατηγορίας του Κ.Φ.Σ., οι αφορολόγητες εκπτώσεις πραγματοποιούνται από τα καθαρά κέρδη που δηλώνονται με την αρχική δήλωση, αφού αφαιρεθούν οι απολήψεις.

3. Όταν η επιχείρηση έχει περισσότερες δραστηριότητες, οι αφορολόγητες εκπτώσεις πραγματοποιούνται από τα καθαρά κέρδη που προέρχονται από δραστηριότητες της επιχείρησης που υπάγονται στο νόμο αυτόν και ανεξάρτητα από την περιοχή στην οποία ασκούνται. Αν δεν είναι δυνατός ο λογιστικός προσδιορισμός των κερδών αυτών, γίνεται διαχωρισμός του συνόλου των κερδών της επιχείρησης με βάση τα ακαθάριστα έσοδα κάθε δραστηριότητας.

4. Με κοινές αποφάσεις των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών καθορίζονται τα δικαιολογητικά που πρέπει να υποβληθούν από τον επενδυτή, τα στοιχεία τα απαραίτητα για τον έλεγχο του ύψους της επένδυσης και για το χρόνο πραγματοποίησης της αφορολόγητης έκπτωσης καθώς και τα πρόσθετα βιβλία που πρέπει να εμφανίσουν οι επιχειρήσεις που τηρούν βιβλία Α', Β' και Γ' κατηγορίας του Κ.Φ.Σ. Με όμοιες αποφάσεις καθορίζονται επίσης οι διαδικασίες ελέγχου των επενδύσεων και στατιστικής παρακολούθησης των επιχειρήσεων που κάνουν χρήση των αφορολόγητων εκπτώσεων του νόμου αυτού.

Άρθρο 14

Φορολογία των εκπτώσεων

1. Η αφορολόγητη έκπτωση, που πραγματοποιείται σύμφωνα με τις διατάξεις των προηγούμενων άρθρων, προστίθεται στα κέρδη της επιχείρησης και φορολογείται στη διαχειριστική χρήση κατά την οποία:

α. Πουλήθηκαν τα πάγια περιουσιακά στοιχεία πριν περάσουν πέντε χρόνια από τότε που αγοράστηκαν, για το ποσό που η αφορολόγητη έκπτωση αντιστοιχεί στην αξία των πάγιων αυτών στοιχείων. Η διάταξη αυτή δεν εφαρμόζεται, αν η επιχείρηση αντικαταστήσει τα πάγια στοιχεία που πουλήθηκαν μέσα σε έξι μήνες από τη λήξη της διαχειριστικής περιόδου που έγινε η πώληση με νέα πάγια στοιχεία ίσης τουλάχιστον αξίας, τα οποία συγκεντρώνουν τις προϋποθέσεις της παραγωγικής επένδυσης που ορίζει ο νόμος.

β. Θα γίνει διανομή ή ανάληψη του αντίστοιχου ποσού της αφορολόγητης έκπτωσης και για το ποσό που θα διανεμηθεί ή θα αναληφθεί.

γ. Διαλύεται η ατομική επιχείρηση ή η εταιρεία λόγω θανάτου του επιχειρηματία ή μέλους της εταιρείας.

2. Επίσης η έκπτωση, που πραγματοποιήθηκε σύμφωνα με το άρθρο 12 αυτού του νόμου, φορολογείται:

α. Σε περίπτωση αποχώρησης εταίρου, στο όνομά του, στο χρόνο αποχώρησής του και

για το ποσό που αναλογεί σ' αυτόν, με βάση το ποσοστό συμμετοχής του στην εταιρεία.

β. Σε περίπτωση μεταβίβασης εταιρικής μερίδας, στο όνομα του μεταβιβάζοντος, στο χρόνο της μεταβίβασης και για το ποσό που αναλογεί σ' αυτόν, με βάση το ποσοστό συμμετοχής του στην εταιρεία.

γ. Σε περίπτωση ανάληψης της έκπτωσης από εταίρο ή τους κληρονόμους του στο όνομα του αναλαμβάνοντος, στο χρόνο της ανάληψης και για το ποσό που αναλαμβάνεται απ' αυτόν.

δ. Σε περίπτωση θανάτου ενός εταίρου και εφόσον η εταιρεία συνεχίζεται νόμιμα μόνο μεταξύ των λοιπών εταίρων, στο όνομα του κληρονόμου και για το ποσό που αναλογεί σ' αυτόν, με βάση το ποσοστό συμμετοχής του θανόντος στην εταιρεία.

3. Οι διατάξεις των προηγούμενων παραγράφων 1 και 2 εφαρμόζονται ανάλογα και στις αφορολόγητες κρατήσεις όλων των μέχρι σήμερα αναπτυξιακών νόμων και σε υποθέσεις, οι οποίες εκκρεμούν στις φορολογικές αρχές.

ΑΥΞΗΜΕΝΕΣ ΑΠΟΣΒΕΣΕΙΣ

Άρθρο 15

Περιεχόμενο και έκταση του κινήτρου

1. Οι αυξημένες αποσβέσεις του παρόντος νόμου ισχύουν για παραγωγικές επενδύσεις του άρθρου 1 που θα πραγματοποιήσουν οι επιχειρήσεις του άρθρου 2 μέχρι 31.12.1994.

2. Οι συντελεστές των τακτικών αποσβέσεων των πάγιων περιουσιακών στοιχείων των επιχειρήσεων του άρθρου 2, που ισχύουν κάθε φορά, αυξάνονται, όταν πρόκειται για πάγια περιουσιακά στοιχεία που θα αποκτηθούν μετά την έναρξη ισχύος αυτού του νόμου, ανάλογα με τις περιοχές των παραγράφων 1 και 5 του άρθρου 3 αυτού του νόμου, στην οποία εγκαθίστανται και ανάλογα με τις βάρδιες εργασίας, κατά τα πιο κάτω ποσοστά:

Περιοχή	α' βάρδια	β' βάρδια	γ' βάρδια
A	20%	40%	
B	20%	40%	80%
Γ	35%	70%	120%
Δ	50%	100%	150%

Για τις επιχειρήσεις του άρθρου 2 παράγραφος 1 εδ. (γ) αυτού του νόμου και με την επιφύλαξη της παρ. 5 του άρθρου 3 του ίδιου νόμου, εκτός των μεταλλευτικών επιχειρήσεων των περιοχών Α και Δ, στις οποίες ισχύει το καθεστώς των περιοχών αυτών, ισχύει το καθεστώς της περιοχής Γ, ανεξάρτητα από τον τόπο εγκατάστασης.

Για τις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις, τις επιχειρήσεις εκμετάλλευσης ιαματικών πηγών, τα κατασκηνωτικά κέντρα (campings) και τα κέντρα χειμερινού τουρισμού ισχύουν οι παραπάνω συντελεστές α' βάρδιας.

3. Για την εφαρμογή της παραπάνω παραγράφου απαιτείται απασχόληση στη δεύτερη βάρδια αριθμού εργατών που αναλογεί σε μέσο ετήσιο ποσοστό ίσο τουλάχιστον προς το ήμισυ (50%) αυτών που απασχολούνται στην πρώτη βάρδια και εφόσον απασχολεί και τρίτη βάρδια, απασχόληση αριθμού εργατών που αναλογεί σε μέσο ετήσιο ποσοστό ίσο τουλάχιστον προς τα τέσσερα πέμπτα (80%) αυτών που απασχολούνται στην πρώτη βάρδια.

4. Δαπάνες κατασκευής και βελτίωσης κτιρίων και εγκαταστάσεων χρησιμοποιούμενων για την αναψυχή και τη συνεστιάση των εργατών και υπαλλήλων των επιχειρήσεων, καθώς και δαπάνες για μελέτες εργονομίας και για μέτρα προστασίας των εργαζομένων, πραγματοποιούμενες στα χρονικά πλαίσια της παραγράφου 1 του παρόντος, τυγχάνουν απόσβεσης 100% κατά το πρώτο έτος της επένδυσης ανεξαρτήτως περιοχής.

5. Δαπάνες για έργα τέχνης Ελλήνων καλλιτεχνών, τα οποία φιλοτεχνούνται, κατασκευάζονται ή αγοράζονται μετά τη δημοσίευση του παρόντος και ενσωματώνονται ή τοποθετούνται στα κτίρια των επιχειρήσεων (π.χ. αγάλματα, ψηφιδωτά, τοιχογραφίες κ.λπ.), τυγχάνουν απόσβεσης 100% κατά το πρώτο έτος της επένδυσης ανεξάρτητα από την περιοχή, εάν η αξία τους δεν υπερβαίνει το 3% της αξίας του κτιρίου στο οποίο ενσωματώνονται ή τοποθετούνται μόνιμα. Το τυχόν επιπλέον του 3% ποσό υπόκειται σε απόσβεση με τους συνήθεις κανόνες. Τα ενσωματωμένα στο κτίριο έργα τέχνης δεν μπορούν να αφαιρεθούν πριν από την παρέλευση 10ετίας ή την κατεδάφιση του κτιρίου.

6. Για τον υπολογισμό των τακτικών και πρόσθετων αποσβέσεων, αφαιρείται από την αξία κτήσης των πάγιων στοιχείων το ποσό των δωρεάν επιχορηγήσεων που λαμβάνει η επιχείρηση από το Δημόσιο.

Άρθρο 16

Φορολογική μεταχείριση των αυξημένων αποσβέσεων

Στην περίπτωση που τα βιβλία της επιχείρησης κριθούν ανειλικρινή, γίνεται εξωλογιστικός προσδιορισμός των καθαρών κερδών της χρήσης και οι πρόσθετες αποσβέσεις που διενερ-

γήθηκαν μέσα στη χρήση μειώνουν τα εξωλογιστικώς προσδιοριζόμενα κέρδη.

Άρθρο 17

Λύση διαφορών

Για σοβαρές, κατά την εκτίμηση της κεντρικής γνωμοδοτικής επιτροπής, επενδύσεις, μπορεί η εγκριτική απόφαση να ορίζει, ότι διαφορές οι οποίες αναφέρονται στην ερμηνεία ή σε ενδεχόμενα κενά της εγκριτικής πράξης λύνονται με τριμελή διαιτησία εσωτερικού, όπως ορίζεται στην εγκριτική πράξη.

Άρθρο 18

Επιστροφή επιχορήγησης που έχει καταβληθεί

1. Επιχειρήσεις που έχουν υπαχθεί στο νόμο αυτόν και οι οποίες πριν παρέλθει 10ετία από την ημερομηνία δημοσίευσης της απόφασης ολοκλήρωσης της επένδυσης θα παύσουν να λειτουργούν ή χωρίς προηγούμενη έγκριση του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας θα μεταβιβάστούν ή θα μεταβάλλουν τη νομική μορφή της εταιρείας μειώνοντας το εταιρικό της κεφάλαιο ή θα μειώσουν το εταιρικό της κεφάλαιο χωρίς η μείωση να επιβάλλεται από την κείμενη νομοθεσία ή θα μεταβιβάσουν πάγια περιουσιακά στοιχεία που είχαν συμπεριληφθεί στην επένδυση, χωρίς να τα αντικαταστήσουν σε 6 μήνες, υποχρεούνται σε μερική ή ολική επιστροφή της επιχορήγησης και επιδότησης με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας, που εκδίδεται μετά γνώμη της αρμόδιας γνωμοδοτικής επιτροπής του νόμου αυτού.

Την ίδια υποχρέωση επιστροφής έχουν οι επιχειρήσεις που λόγω της ιδιότητας του φορέα της επένδυσης, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 7 παρ. 2ε', και του άρθρου 9 παρ. 1στ' του νόμου αυτού(1), πήραν επιπλέον επιχορήγηση και οι οποίες, χωρίς έγκριση του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας, αυτές ή οι εταίροι ή οι μέτοχοί τους θα μεταβιβάσουν εταιρικά ή μετοχικά δικαιώματα. Την ίδια υποχρέωση επιστροφής έχει η επιχείρηση που θα εκμισθώσει επένδυση, που έχει υπαχθεί στις διατάξεις του νόμου αυτού.

(1). Ενωσί το Ν. 1262/1982.

Με αποφάσεις του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας καθορίζονται η διαδικασία και οι λεπτομέρειες εφαρμογής του παρόντος άρθρου.

2. Με αποφάσεις του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας καθορίζονται ο τρόπος και οι λεπτομέρειες του ελέγχου της συμμόρφωσης προς τις διατάξεις του παρόντος νόμου και της πράξης υπαγωγής στις διατάξεις του, των επιχειρήσεων που έχουν επιχορηγηθεί ή επιδοτηθεί ή με οποιονδήποτε τρόπο ενισχυθεί, βάσει των διατάξεων του παρόντος νόμου.

Άρθρο 19

Αφορολόγητες εκπώσεις για χρηματοδοτική μίσθωση εξοπλισμού

1. Οι διατάξεις των άρθρων 12, 13 και 14 του παρόντος καθώς και του άρθρου 22 του ν. 1828/1989(1), όπως τροποποιείται με το άρθρο 20 του παρόντος, προκειμένου για επενδύσεις που υπάγονται στον παρόντα νόμο εφαρμόζονται και επί της αξίας του εξοπλισμού, που χρησιμοποιείται με χρηματοδοτική μίσθωση σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 1665/1986(2), όταν:

α) Η διάρκεια της σύμβασης χρηματοδοτικής μίσθωσης είναι άνω των δέκα (10) ετών ή β) Στη σύμβαση χρηματοδοτικής μίσθωσης διάρκειας μέχρι δέκα (10) ετών ορίζεται ότι μετά τη λήξη της μίσθωσης ο εξοπλισμός θα περιέρχεται στην κυριότητα του μισθωτή.

Στην περίπτωση που ο μισθωτής μετά τη λήξη της μίσθωσης δεν αποκτά την κυριότητα του εξοπλισμού, εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις του άρθρου 14 παράγραφος 1 περίπτωση (α) του παρόντος.

2. Οι διατάξεις των παραγράφων 9 και 10 του άρθρου 6 του ν. 1665/1986, όπως ισχύει, καταργούνται.

Άρθρο 20

Σχηματισμός ειδικού αφορολόγητου αποθεματικού επενδύσεων

1. Τα ποσοστά των συνολικών αδιανέμητων καθαρών κερδών, που αναφέρονται στην παράγραφο 1 του άρθρου 22 του ν. 1828/1989(1) (ΦΕΚ 2Α), αυξάνονται από 25% και 35%, στη μεν περιοχή Α σε 30% και 50% αντίστοιχα, στις δε λοιπές, εκτός της Α περιοχές, σε 40% και 50% αντίστοιχα. Τα αυξημένα ποσοστά, δηλαδή 40% για την περιοχή Α και 50% για τις λοιπές περιοχές, εφαρμόζονται: α) για τις επενδύσεις του δευτέρου εδαφίου της περίπτωσης (γ) της παραγράφου 1 του άρθρου 1, β) για τις επενδύσεις της περίπτωσης (δ) της παραγράφου 1 του άρθρου 1 και γ) για τις επενδύσεις που πραγματοποιούν οι επιχειρήσεις της περίπτωσης (κβ) της παραγράφου 1 του άρθρου 2.

Ειδικά για τις επιχειρήσεις που εισάγονται για πρώτη φορά στο Χρηματιστήριο σύμφωνα

με τις ισχύουσες διατάξεις, τα ποσοστά αυτά αυξάνονται κατά πέντε (5) ποσοστιαίες μονάδες και ισχύουν από το έτος εισαγωγής τους στο Χτηματιστήριο.

Τα νέα αυτά ποσοστά εφαρμόζονται για τις χρήσεις 1990 έως 1993 (οικονομικά έτη 1991 έως 1994) γιατο σχηματισμό ειδικού αφορολόγητου αποθεματικού, το οποίο θα χρησιμοποιηθεί σε παραγωγικές επενδύσεις του άρθρου 1 του παρόντος νόμου ύψους μεγαλύτερου τουλάχιστον κατά 30% του σχηματιζόμενου αποθεματικού, οι οποίες θα αρχίσουν μέσα στα έτη 1991 έως 1994 αντίστοιχα και θα ολοκληρωθούν εντός τριετίας από το σχηματισμό του αφορολόγητου αποθεματικού.

Ως αδιανέμητα καθαρά κέρδη για τον υπολογισμό των απαλλασσόμενων του φόρου εισοδήματος κερδών, λαμβάνονται για τις επιχειρήσεις που τηρούν βιβλία τρίτης κατηγορίας του Κώδικα Φορολογικών Στοιχείων τα καθαρά κέρδη που προκύπτουν από τα τηρούμενα βιβλία και εμφανίζονται στον ισολογισμό, μετά την αφαίρεση των κρατήσεων για σχηματισμό τακτικού αποθεματικού, των κερδών που διανέμονται ή αναλαμβάνονται από τους εταίρους των προσωπικών εταιρειών και εταιρειών περιορισμένης ευθύνης ή του επιχειρηματία που ασκεί ατομικά την επιχείρησή του.

Προκειμένου για επιχειρήσεις που έχουν και άλλο κλάδο ακμετάλλευσης που δεν αναφέρονται στις διατάξεις του άρθρου 2 του παρόντος νόμου (μικτές επιχειρήσεις), για τον υπολογισμό της αφορολόγητης έκπτωσης λαμβάνονται τα αδιανέμητα κέρδη που προέρχονται και από τον άλλο κλάδο.

Κατά τα λοιπά εφαρμόζονται οι διατάξεις του άρθρου 22 του ν. 1828/1989(1), όπως αυτό συμπληρώνεται με την επόμενη παράγραφο 2.

2. Στην παράγραφο 4 του άρθρου 22 του ν. 1828/1989, όπως ισχύει, προστίθενται εδάφια ως εξής:

"Προκειμένου για Ανώνυμη Εταιρεία, εάν πριν από την πάροδο δέκα (10) ετών από την κεφαλοποίηση των παραπάνω αποθεματικών διαλυθεί η εταιρεία ή μειωθεί το μετοχικό της κεφάλαιο, με σκοπό την επιστροφή των αποθεματικών στους μετόχους, τα κεφλαιοποιηθέντα αποθεματικά δεν λογίζονται φορολογικώς ως καταβεβλημένο μετοχικό κεφάλαιο και φορολογούνται σύμφωνα με τις διατάξεις που ισχύουν για την φορολογία εισοδήματος κατά το χρόνο της διάλυσης της εταιρείας ή της μείωσης του μετοχικού της κεφαλαίου. Οι διατάξεις αυτές δεν εφαρμόζονται αν η εταιρεία διαλυθεί με σκοπό τη συγχώνευσή της με άλλη επιχείρηση και την ίδρυση νέας ανώνυμης εταιρείας ή σε περίπτωση εξαγοράς ή απορρόφησής της από άλλη ανώνυμη εταιρεία.

Προκειμένου για προσωπική εταιρεία ή εταιρεία περιορισμένης ευθύνης, αν πριν από την πάροδο δέκα (10) ετών από την κεφαλαιοποίηση των πιο πάνω αποθεματικών διαλυθεί η εταιρεία ή μειωθεί το εταιρικό της κεφάλαιο, με σκοπό την επιστροφή των αποθεματικών στους εταίρους, τα κεφαλαιοποιηθέντα αποθεματικά προστίθενται στα κέρδη της εταιρείας που πραγματοποιούνται στο χρόνο της διάλυσης ή μείωσης του κεφαλαίου της και φορολογούνται σύμφωνα με τις διατάξεις που ισχύουν για τη φορολογία εισοδήματος κατά το χρόνο της διάλυσης της εταιρείας ή της μείωσης του εταιρικού της κεφαλαίου. Οι διατάξεις αυτές δεν εφαρμόζονται αν η εταιρεία διαλυθεί με σκοπό τη μετατροπή ή συγχώνευσή της με άλλη επιχείρηση και την ίδρυση ανώνυμης εταιρείας ή άλλης εταιρείας περιορισμένης ευθύνης ή σε περίπτωση εξαγοράς ή απορρόφησής της από ανώνυμη εταιρεία".

Άρθρο 21

Φορολογικά κίνητρα εμπορικών επιχειρήσεων

1. Το πρώτο εδάφιο της παραγράφου 1 της απόφασης 1055503/10177/Β0012/ΠΟΛ. 1119/10.5.89(1) των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών (ΦΕΚ 388/Β/89), που κυρώθηκε με το άρθρο 11 του ν. 1882/1990, αντικαθίσταται ως εξής:

"1. Απαλλάσσεται της φορολογίας εισοδήματος ποσό μέχρι και είκοσι πέντε τοις εκατό (25%) των συνολικών αδιανέμητων καθαρών κερδών των εμπορικών επιχειρήσεων των χρήσεων 1990 έως 1993 (οικονομικά έτη 1991 έως 1994), που δηλώνονται με βάση την εμπρόθεσμη δήλωση φορολογίας εισοδήματος, για το σχηματισμό ειδικού αφορολόγητου αποθεματικού, με σκοπό να χρησιμοποιηθούν για την πραγματοποίηση επενδύσεων, που αναφέρονται στην παράγραφο 2 της παρούσας, διπλάσιας αξίας από το ποσό του σχηματιζόμενου αφορολόγητου αποθεματικού και οι οποίες θα αρχίσουν μέσα στα έτη 1991 έως 1994 αντίστοιχα και θα ολοκληρωθούν εντός τριετίας από το σχηματισμό του αφορολόγητου αποθεματικού. Ειδικά για τις επιχειρήσεις που εισάγονται για πρώτη φορά στο Χρηματιστήριο σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις, το πιο πάνω ποσοστό των συνολικών αδιανέμητων καθαρών κερδών ορίζεται στο τριάντα πέντε τοις εκατό (35%) και ισχύει από το έτος εισαγωγής τους στο Χρηματιστήριο".

2. Για τις εμπορικές γενικά επιχειρήσεις, που θα πραγματοποιήσουν παραγωγικές επενδύσεις που αναφέρονται στο άρθρο 1 του παρόντος νόμου στο μεταποιητικό τομέα, απαλλάσσονται της φορολογίας εισοδήματος αδιανέμητα κέρδη με βάση τα ποσοστά που προβλέπονται από την παράγραφο 1 του άρθρου 20 του παρόντος νόμου. Κατά τα λοιπά, οι διατάξεις των παραγράφων 1 έως 8 του άρθρου 22 του ν. 1828/1989 εφαρμόζονται ανάλογα

και στις επιχειρήσεις της παραγράφου αυτής που θα σχηματίσουν ειδικό αφορολόγητο αποθεματικό για παραγωγικές επενδύσεις.(2)

3. Στην παράγραφο 3 της απόφασης 1055503/10177/Β0012/ΠΟΛ 1119/10.5.89 των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών (ΦΕΚ 388/Β/89), που κυρώθηκε με το άρθρο 11 του ν. 1882/1990, όπως ισχύει, προστίθεται εδάφιο ως εξής:

"Οι διατάξεις της παραγράφου 4 του άρθρου 22 του ν. 1828/1989 εφαρμόζονται ανάλογα και στις επιχειρήσεις της παρούσας απόφασης".

Άρθρο 22

Μέριμνα για την έκδοση αδειών εγκατάστασης

1. Όλες οι άδειες εγκατάστασης, που απαιτούνται από την ισχύουσα νομοθεσία για την εγκατάσταση, επέκταση ή εκσυγχρονισμό βιομηχανικών, βιοτεχνικών και κάθε είδους ηλεκτρομηχανολογικών εγκαταστάσεων και αποθηκών, χορηγούνται από την αρμόδια υπηρεσία του Υπουργείου Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας. Η υπηρεσία αυτή μεριμνά για την εξασφάλιση όλων των ειδικών αδειών ή εγκρίσεων ή για τη διατύπωση γνώμης από οποιονδήποτε φορέα του δημόσιου τομέα, σύμφωνα με τα οριζόμενα στα άρθρα 1, 2, 3 και 4 του ν. 1360/1983.(1).

2. Κάθε διάταξη, που αντίκειται στις ρυθμίσεις της προηγούμενης παραγράφου, καταργείται.

3. Με κοινές αποφάσεις των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας, Γεωργίας, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας, Πολιτισμού και Τουρισμού μπορεί να ρυθμίζεται λεπτομερέστερα η εφαρμογή της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου.

Άρθρο 23

Μεταβατικές διατάξεις

1. Επενδύσεις, που μέχρι τη δημοσίευση του παρόντος νόμου έχουν υπαχθεί στις διατάξεις του ν. 1262/1982 ή έχουν εγκριθεί, αλλά η εγκριτική πράξη υπαγωγής τους δεν έχει δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, καθώς και εκείνες για τις οποίες έχει γνωμοδοτήσει η αρμόδια γνωμοδοτική επιτροπή του άρθρου 8 του νόμου αυτού πριν την 16.2.1990 και με την επιφύλαξη της παραγράφου 4 του άρθρου 7 του παρόντος νόμου, διέπονται από τις διατάξεις του ν. 1262/1982.

2. Επενδύσεις, εκτός των περιπτώσεων της προηγούμενης παραγράφου, που υποβλήθηκαν για υπαγωγή τους στις διατάξεις του ν. 1262/1982 μέχρι 31.12.1989 και έχουν, μέχρι την 25.6.1990, πραγματοποιήσει επενδυτικά έργα που αντιστοιχούν στο 30% τουλάχιστον του κόστους της παραγωγικής επένδυσης που έχει υποβληθεί με την αίτηση υπαγωγής, εξετάζονται για την υπαγωγή τους στις διατάξεις του παρόντος νόμου, με βάση τα παρεχόμενα από το ν. 1262/1982 ποσοστά επιχορήγησης και, αν εγκριθούν, ως ημερομηνία υποβολής της αίτησης θεωρείται η ημερομηνία υποβολής της αίτησής τους στο ν. 1262/1982. Για τις επενδύσεις αυτές δεν ισχύει το ελάχιστο ύψος παραγωγικής επένδυσης για την υπαγωγή στο νόμο που προβλέπεται στην παράγραφο 3 του άρθρου 1.

Οι επενδυτές, που έχουν πραγματοποιήσει το ελάχιστο ύψος επενδυτικών έργων σύμφωνα με τα παραπάνω, υποχρεούνται να υποβάλουν στην υπηρεσία που έχουν καταθέσει την αίτηση υπαγωγής της επένδυσής τους και μέσα σε 30 ημέρες από τη δημοσίευση του παρόντος νόμου, σχετική προς τούτο υπεύθυνη δήλωση, η οποία θα συνοδεύεται με τα επικυρωμένα αντίγραφα των παραστατικών πραγματοποίησης των αντίστοιχων δαπανών. Ταυτόχρονα υποβάλλονται και όλα τα πρόσθετα στοιχεία που είναι αναγκαία για την υπαγωγή της επένδυσης στις διατάξεις του παρόντος νόμου.

Σε περίπτωση διαπίστωσης, κατά τη διενέργεια των ελέγχων προόδου των επενδυτικών έργων που προβλέπονται από την παράγραφο 5 του άρθρου 6 του παρόντος νόμου, ότι δεν έχουν πραγματοποιηθεί τα παραπάνω επενδυτικά έργα μέχρι την 25.6.1990, όπως δηλώθηκε, ανακαλείται η έγκριση υπαγωγής της επένδυσης στις διατάξεις του παρόντος νόμου και επιστρέφεται η τυχόν καταβληθείσα επιχορήγηση.

Επενδύσεις, που υποβλήθηκαν για υπαγωγή τους στο ν. 1262/1982 μετά την 31.12.1989 καθώς και επενδύσεις που υποβλήθηκαν πριν την ημερομηνία αυτήν αλλά δεν έχουν πραγματοποιήσει εμπρόθεσμα τα οριζόμενα στα προηγούμενα εδάφια επενδυτικά έργα, επανυποβάλλονται μέχρι 31.10.1990 και εξετάζονται για την υπαγωγή τους στις διατάξεις του παρόντος νόμου και, αν εγκριθούν, ως ημερομηνία υποβολής της αίτησης θεωρείται η ημερομηνία υποβολής της αρχικής αίτησής τους. Επανυποβολή της αίτησης απαιτείται επίσης στην περίπτωση μη εμπρόθεσμης υποβολής της υπεύθυνης δήλωσης και των πρόσθετων στοιχείων που προβλέπονται στα προηγούμενα εδάφια.

Επενδύσεις που δεν θα επανυποβληθούν μέχρι 31.10.1990 θεωρούνται ότι ουδέποτε υποβλήθηκαν.

Οι διαδικασίες υπαγωγής των επενδύσεων της παραγράφου αυτής στις διατάξεις του παρόντος νόμου θα ολοκληρωθούν οπωσδήποτε μέχρι την 31.3.1991.

3. Κατ' εξαίρεση, οι επενδύσεις της προηγούμενης παραγράφου 2, που δεν θα επανυποβληθούν, μπορεί να υπαχθούν στο καθεστώς των φορολογικών κινήτρων των άρθρων 12, 13 και 14, η εφαρμογή των οποίων ανατρέχει στην ημερομηνία υποβολής της αίτησης υπαγωγής των επενδύσεων αυτών στις διατάξεις του ν. 1262/1982.

Για την εφαρμογή της διάταξης αυτής πρέπει ο επενδυτής, με δήλωσή του, που υποβάλλεται στην αρμόδια κατά περίπτωση υπηρεσία μέχρι 31. 10. 1990, να παραιτηθεί από την αίτηση υπαγωγής της επένδυσής του στα κίνητρα επιχορήγησης και επιδότησης επιτοκίου του παρόντος νόμου.

Μετά την υποβολή της παραπάνω δήλωσης, η αρμόδια υπηρεσία υποχρεούται να εκδόσει σχετική βεβαίωση για την ημερομηνία υποβολής της αίτησης υπαγωγής της επένδυσης στις διατάξεις του ν. 1262/1982 και για τα λοιπά αναγκαία στοιχεία αυτής. Η βεβαίωση αυτή υποβάλλεται από τον επενδυτή στην αρμόδια για τη φορολογία του Δ.Ο.Υ. το αργότερο μέχρι τη λήξη της διαχειριστικής χρήσης, κατά την οποία αρχίζει ο σχηματισμός του αποθεματικού της αφορολόγητης έκπτωσης.

4. Αιτήσεις επενδύσεων που, μέχρι τη δημοσίευση του παρόντος νόμου, έχουν υποβληθεί για υπαγωγή τους στις διατάξεις του ν. 1262/1982 σύμφωνα με τις περιπτώσεις (ι) και (ιζ) της παραγράφου 1 του άρθρου 2 του ίδιου νόμου(1), θα εξετασθούν για υπαγωγή τους στα κίνητρα των αποφάσεων που θα εκδοθούν σύμφωνα με το άρθρο 1 του ν. 1880/1990 (ΦΕΚ 39Α)(2) και, αν εγκριθούν, ως ημερομηνία υποβολής της αίτησης θεωρείται η ημερομηνία υποβολής της αίτησής τους στις διατάξεις του ν. 1262/1982.

(1). -(ι) "Ναυπηγο-επισκευαστικές επιχειρήσεις, επιχειρήσεις πλωτών δεξαμενών, διαλυτηρίων πλοίων, αλιευτικές επιχειρήσεις για την προμήθεια καινούργιων σκαφών εγχώριας κατασκευής και ακτοπλοϊκές επιχειρήσεις για την προμήθεια καινούργιων σκαφών εγχώριας κατασκευής ή μεταχειρισμένων, εφόσον η ηλικία τους δεν ξεπερνά τα 7 χρόνια, ή και για μετασκευή μεταχειρισμένων πλοίων, υπό τον όρο ότι οι ακτοπλοϊκές αυτές επιχειρήσεις γίνονται από εταιρείες ευρείας λαϊκής συμμετοχής ή και από δήμους, κοινότητες και συνεταιρισμούς των περοχών που εξυπηρετούνται από την εταιρεία ή και από έλληνες εργαζόμενους του εξωτερικού ή έλληνες ναυτικούς της μεσογειακής ή ποντοπόρου ναυτιλίας που πληρούν τις προϋποθέσεις του άρθρ. 17 του παρόντος νόμου".

(Το εδάφ. ι αντικαταστάθηκε ως άνω από το άρθρο 15 Νόμ. 1479/1984. Σύμφωνα δε με το άρθρ. 19 άνω νόμου οι διατάξεις άνω εδαφίου ισχύουν από την έναρξη ισχύος του Νόμ. 1262/1982).

-(ιζ) "Επιχειρήσεις που πραγματοποιούν επενδύσεις για τη ναυπήγηση τουριστικών επαγ-

γελματικών πλοίων και κρουαζιερόπλοιων σε ελληνικά ναυπηγεία ή για τη μετασκευή πλοίων σε τουριστικά επαγγελματικά πλοίων και κρουαζιερόπλοια σε ελληνικά πλοία με την προϋπόθεση ότι τα πλοία αυτά ανήκουν σε Έλληνες κατά ποσοστό 100%".

(Το εδάφ. ιζ, που είχε προστεθεί από την παρ. 1 άρθρ. 34 Νόμ. 1563/1985, ΦΕΚ 151 αντικαταστάθηκε ως άνω από την παρ. 9 άρθρ. 44 Νόμ. 1731/1987 ΦΕΚ Α161).

5. Αναμόρφωση του κόστους των παραγωγικών επενδύσεων, που αναφέρονται στην παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου, είναι δυνατή μέχρι ποσοστού 40% εκείνου που έχει αρχικά εγκριθεί ή καθοριστεί από την αρμόδια Γνωμοδοτική Επιτροπή.

Σε περιπτώσεις επενδύσεων, που έχουν υπαχθεί στις διατάξεις του ν. 1262/1982 και μέχρι την ημερομηνία δημοσίευσης του παρόντος νόμου έχει εκδοθεί γι' αυτές τροποποιητική απόφαση αναμόρφωση κόστους, μπορεί να εγκριθεί συμπληρωματικά αναμόρφωση κόστους σύμφωνα με τα οριζόμενα στο προηγούμενο εδάφιο, μέχρι ποσοστού 40% της παραγωγικής επένδυσης που έχει αρχικά εγκριθεί. Εάν το ποσοστό αναμόρφωσης που έχει ήδη εγκριθεί είναι ίσο ή μεγαλύτερο του 40% της παραγωγικής επένδυσης που έχει αρχικά εγκριθεί, η επιχείρηση δεν δικαιούται περαιτέρω αναμόρφωσης του κόστους της επένδυσής της.

Αιτήματα για αναμόρφωση κόστους επενδύσεων, που έχουν υποβληθεί μέχρι την ημερομηνία δημοσίευσης του παρόντος νόμου, αλλά δεν έχουν εξεταστεί ή δεν έχει εκδοθεί και δημοσιευθεί η σχετική τροποποιητική απόφαση, θεωρούνται ως μηδέποτα υποβληθέντα και μπορούν να επανυποβληθούν μετά την υλοποίηση του 50% της παραγωγικής επένδυσης, σύμφωνα με τα οριζόμενα στα προηγούμενα εδάφια της παραγράφου αυτής.

6. Η ρύθμιση της παραγράφου 11 του άρθρου 6 εφαρμόζεται και για τις επενδύσεις που αναφέρονται στην παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου. Κατ' εξαίρεση, η προθεσμία ολοκλήρωσης επενδύσεων, που έχουν υπαχθεί στις διατάξεις του ν. 1262/1982 μέχρι τη δημοσίευση του παρόντος νόμου και έχουν τύχει παράτασης, μπορεί να παρατείνεται εφάπαξ και για ένα έτος κατ' ανώτατο όριο, ανεξάρτητα των παρατάσεων που έχουν ήδη εγκριθεί γι' αυτές.

7. Για τις πρόσθετες αποσβέσεις και τις αφορολόγητες εκπτώσεις επενδύσεων, που έχουν υπαχθεί στις διατάξεις του ν. 1262/1982, εξακολουθεί να ισχύει το καθεστώς του νόμου αυτού για δαπάνες επενδύσεων που πραγματοποιούνται μέχρι την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου ή μέχρι 30.6.1990 προκειμένου για αφορολόγητες εκπτώσεις.

8. Στην παράγραφο 19 του άρθρου 3 του ν. 1682/1987(3) προστίθεται εδάφιο ως εξής:

"Μετά την 31η Δεκεμβρίου 1988 και μέχρι την 31η Δεκεμβρίου 1991, είναι δυνατή η

τροποποίηση εγκριτικών πράξεων κατά την έκδοση της απόφασης οριστικοποίησης επενδύσεων που έχουν υπαχθεί στους παραπάνω νόμους, μόνο στις περιπτώσεις που αποδεδειγμένα και μετά από σχετική γνωμοδότηση της γνωμοδοτικής επιτροπής υπαίτιος της καθυστέρησης της ολοκλήρωσης δεν είναι ο επενδυτής".

9. Η παράγραφος 21 του άρθρου 3 του ν. 1682/1987(3) συμπληρώνεται ως εξής:

"Κατ' εξαίρεση επιτρέπεται η αναμόρφωση κόστους επενδύσεων στις περιπτώσεις που η αίτηση ελέγχου είχε υποβληθεί ή η εντολή διενέργειας ελέγχου είχε δοθεί προ της 31.12.1983 και οι επενδύσεις είχαν ολοκληρωθεί πριν από αυτόν το χρόνο".

10. Από την έναρξη εφαρμογής του παρόντος νόμου, όπου σε διατάξεις άλλων νόμων γίνεται αναφορά σε διατάξεις του ν. 1262/1982, νοούνται οι αντίστοιχες διατάξεις του παρόντος νόμου.

11. Για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος νόμου, κανονιστικές αποφάσεις που έχουν εκδοθεί κατ' εξουσιοδότηση της περίπτωσης (α) της παραγράφου 1 του άρθρου 2, των τελευταίων εδαφίων των παραγράφων 3 και 4 του άρθρου 5, του δεύτερου εδαφίου της παραγράφου 1 και των παραγράφων 2 και 3 του άρθρου 6, των παραγράφων 1, 2 και 4 του άρθρου 8, της παραγράφου 7 του άρθρου 9, του άρθρου 10, της παραγράφου 4 του άρθρου 13 και του τελευταίου εδαφίου της παραγράφου 1 καθώς και της παραγράφου 2 του άρθρου 20 του ν. 1262/1982, διατηρούνται σε ισχύ ως την κατάργησή τους από τις κανονιστικές αποφάσεις του παρόντος νόμου που ρυθμίζουν τα αντίστοιχα θέματα.

12. Για τον προσδιορισμό του ορίου των 2,5 δισ. δρχ., που προβλέπεται από την παράγραφο 3 του άρθρου 4 του παρόντος νόμου, υπολογίζονται αθροιστικά και οι επενδύσεις που πραγματοποιούνται από τον ίδιο επενδυτή, αφορούν την ίδια παραγωγική διαδικασία και έχουν υπαχθεί στις διατάξεις του ν. 1262/1982. Για τις περιπτώσεις αυτές η πενταετία που προβλέπεται στην ίδια παράγραφο αρχίζει από την ολοκλήρωση της πρώτης επένδυσης που έχει υπαχθεί στις διατάξεις του ν. 1262/1982.

13. Από την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου και με την επιφύλαξη της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου, οι διατάξεις του ν. 1262/1982 καταργούνται, εκτός των διατάξεων του άρθρου 3, όπως αυτό συμπληρώνεται με το άρθρο 3 του παρόντος νόμου και των διατάξεων των άρθρων 18, 21 έως και 29Α.(4)

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ 50731/90

ΥΠ. ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΘΕΜΑ: Οδηγίες για την εφαρμογή των παραγράφων 5 και 6 του άρθρου 23 (μεταβατικές διατάξεις του Ν. 1892/90).

Λόγω των συχνών ερωτημάτων που υποβάλλονται από Περιφερειακές Υπηρεσίες για τον τρόπο εφαρμογής των πιο πάνω διατάξεων παρέχονται οι ακόλουθες διευκρινίσεις:

A. Παρατάσεις χρόνου ολοκλήρωσης επενδύσεων (παρ. 6 άρθρου 23 Ν. 1892/90

1. Η θεσμοθέτηση της κατ' εξαίρεση παροχής δυνατότητας παράτασης, για ένα επιπλέον έτος, της προθεσμίας ολοκλήρωσης των επενδύσεων που έχουν μέχρι τη δημοσίευση του Ν. 1892/90 υπαχθεί στις διατάξεις του Ν. 1262/82 και έχουν τύχει παράτασης, δεν σχετίζεται με την προϋπόθεση της εκταμίευσης του 50% της εγκριθείσας επιχορήγησης που τίθεται στην παράγραφο 11 του άρθρου 6 του ν. 1892/90.

Επίσης σημειώνεται ότι δεν απαιτείται γνωμοδότηση της Επιτροπής για την παροχή της παραπάνω παράτασης.

2. Σύμφωνα με την πρώτη πρόταση της παραγράφου 6 του άρθρου 23 του Ν. 1892/90, η παράγραφος 11 του άρθρου 6 του ιδίου νόμου εφαρμόζεται στις επενδύσεις που έχουν υπαχθεί στο Ν. 1262/82 και δεν έχουν τύχει άλλης παράτασης μέχρι τη δημοσίευση του Ν. 1892/90.

Δηλαδή μπορούν να ζητήσουν εφάπαξ παράταση ενός χρόνου υπό την προϋπόθεση ότι έχουν εκταμιεύσει το 50% της εγκριθείσας επιχορήγησης ή παράταση ενός χρόνου λόγω ανωτέρας βίας χωρίς την προϋπόθεση της εκταμίευσης του 50% της επιχορήγησης.

Για όσες όμως επενδύσεις της κατηγορίας αυτής έχει λήξει η προθεσμία ολοκλήρωσης και δεν έχουν εκταμιεύσει το 50% της εγκριθείσας επιχορήγησης, προκύπτει αντικειμενική αδυναμία παράτασής τους και συνεπώς αδυναμία περαιτέρω συνέχισης της υλοποίησής τους και τελικά της ολοκλήρωσής τους. Στις περιπτώσεις αυτές υφίστανται αυταπόδεικτοι λόγοι ανωτέρας βίας για την απρόσκοπτη υλοποίηση της επένδυσης και την εξ αυτής εκταμίευση και θα εφαρμόζεται η ρύθμιση της παραγράφου 11 του άρθρου 6 που ορίζει ότι: "Κατ' εξαίρεση σε περιπτώσεις ανωτέρας βίας που αποδεικνύεται επαρκώς, η προθεσμία αυτή (ολοκλήρωσης) μπορεί να παρατείνεται για ένα ακόμη έτος", για την οποία βεβαίως ρύθμιση δεν ισχύει η προϋπόθεση της προηγούμενης εκταμίευσης του 50% της εγκριθείσας επιχορήγησης που απαιτείται για τις άλλες περιπτώσεις παράτασης.

Είναι ευνόητο ότι μετά την εκπνοή της ετήσιας παράτασης που θα δοθεί αυτοδίκαια, σύμφωνα με τα παραπάνω, λόγω ανωτέρας βίας, οι επενδύσεις της κατηγορίας αυτής, εφόσον παραστεί ανάγκη, θα μπορούν να ζητήσουν έναν επιπλέον χρόνο παράτασης κατ' ανώτατο όριο, εξομοιούμενες τις περιπτώσεις παρατάσεων της παραγράφου Α1 της παρούσας εγκυκλίου.

B. Αναμορφώσεις κόστους επενδύσεων (παρ. 5 άρθρου 23 Ν. 1892/90)

1. Αιτήματα αναμόρφωσης κόστους του τρίτου εδαφίου της παρ. 5 του άρθρου 23 των επενδύσεων του Ν. 1262/82 που έχουν υλοποιήσει τουλάχιστον το 50% του αρχικά εγκεκριμένου κόστους και έχουν κριθεί από την αρμόδια Γνωμοδοτική Επιτροπή, δεν επανεισάγονται προς εξέταση στην Επιτροπή διότι έχουν ήδη κριθεί από αυτή και δεν είναι νοητή η πρόκληση γνωμοδότησης για δεύτερη φορά επί του ίδιου θέματος.

Κατά συνέπεια, μετά την επανυποβολή του σχετικού αιτήματος (από την οποία δεν απαλλάσσονται) και την προσκόμιση των αποδεικτικών στοιχείων για την υλοποίηση του 50% της παραγωγικής επένδυσης, τα σχέδια των κατά περίπτωση τροποποιητικών αποφάσεων των παραπάνω αναμορφώσεων κόστους θα προωθούνται για υπογραφή τους από το αρμόδιο όργανο (Υπουργός Εθνικής Οικονομίας ή Γενικός Γραμματέας της Πεπιφέρειας ή ο Νομάρχης Δωδεκανήσου ή ο Νομάρχης Καβάλας).

Επισημαίνεται ότι και στις περιπτώσεις αυτές έχουν εφαρμογή οι περιορισμοί των δύο πρώτων εδαφίων της παραγράφου 5 και επομένως, τα σχέδια των τροποποιητικών αποφάσεων αναμόρφωσης του κόστους που υπερβαίνουν το 40% του αρχικά εγκριθέντος κόστους, θα προσαρμόζονται ανάλογα στο ανώτατο αυτό όριο πριν προωθηθούν για υπογραφή.

Αιτήματα αναμόρφωσης κόστους της παραπάνω κατηγορίας που έχουν υποβληθεί στο ΕΟΜΜΕΧ και την ΑΤΕ, επανυποβάλλονται μαζί με τα αποδεικτικά στοιχεία της υλοποίησης του 50% της παραγωγικής επένδυσης που έχει αρχικά εγκριθεί και εισάγονται για γνωμοδότηση στην αρμόδια Γνωμοδοτική Επιτροπή που συστήνεται στους φορείς αυτούς δεδομένου ότι, λόγω της μη προηγούμενης ύπαρξης των Επιτροπών αυτών, τα αιτήματα αυτά δεν έχουν κριθεί.

2. Μια δεύτερη κατηγορία αιτημάτων, που θα πρέπει να αντιμετωπισθεί από ερμηνευτικής πλευράς στο πλαίσιο των διατάξεων της παρ. 5 του άρθρου 23 Ν. 1892, είναι οι περιπτώσεις αιτημάτων οριστικοποίησης επενδύσεων του Ν. 1262/1982 που συνδυάζονται με μικρή αυξομείωση του κόστους της επένδυσης και τα οποία σύμφωνα με την παράγραφο 9 του άρθρου 6 του Ν. 1262/82 μπορούν να προωθηθούν απευθείας προς υπογραφή από το αρμόδιο όργανο χωρίς να προηγηθεί γνωμοδότηση της Επιτροπής, διότι αφορούν εφάπαξ

αυξομειώσεις κόστους επένδυσης μέχρι 10% για επενδύσεις ύψους μέχρι 200 εκατ. δρχ.

Οι οριστικοποιήσεις αυτές που συνδυάζονται με αυξομείωση του κόστους μέχρι 10% του αρχικά εγκριθέντος κόστους δεν συνιστούν αναμόρφωση κόστους με την έννοια της παρ. 5 του άρθρου 23 Ν. 1892/90 αλλά οριστικοποιήσεις με εκ των πραγμάτων αναμενόμενη μικρή διακύμανση (μέχρι 10%) του κόστους, που είναι συνήθης κατά την υλοποίηση επενδυτικών προγραμμάτων και την οποία ο νομοθέτης του Ν. 1262/82 δεν θέλησε να θεωρήσει ως ουσιώδη τροποποίηση εγκεκριμένης απόφασης και κατά συνέπεια δεν επέβαλε την εξέτασή τους από την Γνωμοδοτική Επιτροπή.

Για τα αιτήματα της κατηγορίας αυτής, είτε υποβλήθηκαν πριν τη δημοσίευση του Ν. 1892/90 είτε μετά, δεν είναι απαραίτητη, σύμφωνα με τα παραπάνω, η γνωμοδότηση της αρμόδιας Επιτροπής και οι σχετικές αποφάσεις οριστικοποίησης μπορούν να προωθούνται απευθείας για υπογραφή τους στα κατά περίπτωση αρμόδια όργανα. Σε περίπτωση που τέτοια αιτήματα υποβλήθηκαν πριν την δημοσίευση του Ν. 1892/90, δεν απαιτείται η επανυποβολή τους.

Εφιστούμε την προσοχή ότι τα παραπάνω εφαρμόζονται σε οριστικοποιήσεις επενδύσεων των οποίων το κόστος δεν έχει τροποποιηθεί μέχρι την ολοκλήρωσή τους.

3. Σχετικά με τα αιτήματα για αναμόρφωση κόστους επενδύσεων του Ν. 1262/82 που έχουν υποβληθεί μέχρι την ημερομηνία δημοσίευση του Ν. 1892/90, διευκρινίζονται τα εξής: Ο Ν. 1262/82, σε αντισταθολή με το Ν. 1892/90, δεν προσδιόριζε με σαφήνεια το περιεχόμενο της αναμόρφωσης κόστους, δηλ. ποιές δαπάνες μπορούν να συμπεριληφθούν σ' αυτήν, με αποτέλεσμα να παρουσιασθεί το φαινόμενο, ορισμένα αιτήματα αναμόρφωσης κόστους της αρχικής επένδυσης (δηλ. τροποποίησης της αρχικής εγκριτικής πράξης) να περιλαμβάνουν και δαπάνες που ουσιαστικά δεν αφορούν το αρχικά εγκριθέν επενδυτικό σχέδιο αλλά αποτελούν νέα επένδυση που θα έπρεπε να υποβληθεί και υπαχθεί αυτοτελώς στις διατάξεις του Ν. 1262/82, (επέκταση κ.λπ., όπως π.χ. επένδυση για ξενοδοχειακή μονάδα 200 κλινών που έχει υπαχθεί στο Ν. 1262/82, να ζητάει μέσω τροποποίησης της εγκριτικής πράξης, αύξηση του κόστους της επένδυσης, πέραν των ανατιμήσεων και των τυχόν διαφοροποιήσεων στα επί μέρους στοιχεία κόστους της εγκριθείσας επένδυσης, και για αύξηση της δυναμικότητάς της στις 300 κλίνες).

Η παράγραφος 5 του άρθρου 23 του Ν. 1892/90 προβλέπει για επενδύσεις που έχουν υπαχθεί στο Ν. 1262/82 ανώτατο επιτρεπόμενο όριο αναμόρφωσης του κόστους της αρχικά εγκριθείσας παραγωγικής επένδυσης το 40% σε αντισταθολή με το 25% που αποτελεί το ανώτατο επιτρεπόμενο όριο αναμόρφωσης για τις επενδύσεις του Ν. 1892/90. Η θεσμοθέτηση του αυξημένου ορίου του 40% έγινε, εκτός των άλλων, και για να αντιμετωπισθεί το παραπάνω

φαινόμενο.

Κατά συνέπεια, στις επενδύσεις αυτές του Ν. 1262/82 δεν μπορεί να γίνει υπέρβαση του 40% του κόστους της αρχικά εγκριθείσας παραγωγικής επένδυσης, έστω και αν η αύξηση του κόστους προκύπτει και από δαπάνες που δεν αφορούν ανατιμήσεις και τυχόν διαφοροποιήσεις στα επιμέρους στοιχεία κόστους της εγκριθείσας επένδυσης.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΥΠ. ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

7.10.91

ΘΕΜΑ: Συμπληρωματικές οδηγίες σχετικά με την εγκύκλιο 50731/30.8.90 για την εφαρμογή της παραγράφου 6 του άρθρου 23 Ν. 1892/90 (μεταβατικές διατάξεις ως προς την παράταση χρόνου ολοκλήρωσης επενδύσεων).

Επενδύσεις που έχουν υπαχθεί στο Ν. 1262/82 και των οποίων η προθεσμία ολοκλήρωσης της αρχικής εγκριτικής απόφασης λήγει μετά τη δημοσίευση του Ν. 1892/90, δύνανται να τύχουν παράτασης ενός έτους λόγω ανωτέρας βίας που αποδεικνύεται επαρκώς.

Οι επενδύσεις αυτές μετά την παροχή της παράτασης λόγω ανωτέρας βίας, μπορούν να ζητήσουν έναν επιπλέον χρόνο παράτασης κατά ανώτατο όριο, εξομοιούμενες με τις περιπτώσεις παρατάσεων της παραγράφου Α1 της εγκυκλίου 50731/30.8.90 (επενδύσεις που είχαν τύχει παρατάσεων πριν από τη δημοσίευση του Ν. 1892/90).

ΑΠΟΦΑΣΗ ΥΠ. ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ (ΦΕΚ 555, Β' 90)

Άρθρο 1

Το ύψος του χρηματικού ποσού που καταβάλλεται στο Δημόσιο Ταμείο και αποτελεί έσοδο του Δημοσίου για την υποβολή των αιτήσεων υπαγωγής επενδύσεων στις διατάξεις του Ν. 1892/90, σύμφωνα με την περίπτωση (β) της παραγράφου 6 του άρθρου 6 του ίδιου νόμου, καθορίζεται ως ακολούθως:

1. Για παραγωγικές επενδύσεις ύψους μέχρι και 10.000.000 δρχ., δραχμές 10.000.
2. Για παραγωγικές επενδύσεις ύψους μέχρι και 50.000.000 δρχ., δραχμές 25.000.
3. Για παραγωγικές επενδύσεις ύψους μέχρι και 150.000.000 δρχ., δραχμές 50.000.

4. Για παραγωγικές επενδύσεις ύψους μέχρι και 450.000.000 δρχ., δραχμές 80.000.
5. Για παραγωγικές επενδύσεις ύψους μέχρι και 1 δισ. δρχ., δραχμές 150.000.
6. Για παραγωγικές επενδύσεις ύψους μεγαλύτερου του 1 δισ. δρχ., δραχμές 200.000.

Άρθρο 2

Η παρούσα απόφαση εφαρμόζεται για τις νέες αιτήσεις επενδύσεων που υποβάλλονται για υπαγωγή τους στις διατάξεις του Ν. 1892/90.

Άρθρο 3

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης.

ΥΠΟΥΡΓΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ ΔΙΟΝΟΣΕ 945/1.12.86

(ΦΕΚ 843/τ. Β΄/4.12.86

Απαιτούμενα δικαιολογητικά για την υπαγωγή επενδύσεων στο Ν. 1262/1982(1)

(1). Ισχύουν και για την υπαγωγή επενδύσεων στο Ν. 1892/90

Α. Διατηρείται σε ισχύ με αντικατάσταση της παρ. 16 η απόφαση με αριθ. ΙΕ/4439/6.3.86 (ΦΕΚ 315/τ. Β΄/29.4.86 που προβλέπεται από το Ν. 1262/82 (άρθρο 6, παρ. 2), όπως τροποποιήθηκε με τους Ν. 1360/83, Ν. 479/84, Ν. 1515/85 και 1563/85, που ορίζει τα απαιτούμενα δικαιολογητικά που θα πρέπει να συνοδεύουν την αίτηση για την υπαγωγή επενδύσεων στις διατάξεις του Ν. 1262/82(1), όπως αυτός τροποποιήθηκε μεταγενέστερα, η οποία υποβάλλεται στην Κεντρική Υπηρεσία των Ιδιωτικών Επενδύσεων, ή στις Υπηρεσίες Περιφερειακής Ανάπτυξης του ΥΠΕΘΟ, ως ακολούθως, κατά περίπτωση.

Απαιτούμενα δικαιολογητικά:

1. Ειδικό ερωτηματολόγιο συμπληρωμένο από τον επενδυτή.
2. Τεχνικοοικονομική προμελέτη της επένδυσης, η οποία περιλαμβάνει: α) γενικά στοιχεία, β) οικονομικά στοιχεία, γ) τεχνικά στοιχεία, δ) στοιχεία αγοράς.

Για επενδύσεις κόστους κάτω των 5 εκατομμυρίων, η τεχνική προμελέτη αντικαθίσταται με την τεχνική περιγραφή του επενδυτικού σχεδίου και με την επαγγελματική εμπειρία του φορέα ή της διοίκησής του.

3. Δήλωση του άρθρου 8 του Ν. 1599/86 του επενδυτή που να αναφέρει:

α) τον αριθμό του μόνιμα απασχολούμενου προσωπικού συνολικά και κατά βάρδια ή εποχιακά (υποβάλλεται στις περιπτώσεις επενδύσεων για επέκταση ή εκσυγχρονισμό) ή μισθολογική κατάσταση του προσωπικού.

β) Τον αριθμό των προβλεπόμενων νέων θέσεων μόνιμης απασχόλησης συνολικά και κατά βάρδια ή εποχιακά. Η δήλωση αυτή υποβάλλεται και στις περιπτώσεις ίδρυσης νέας μονάδας και στις περιπτώσεις επέκτασης ή εκσυγχρονισμού.

γ) Αν η επένδυσή του ή μέρος της έχει υπαχθεί ή όχι σε ευεργετικές διατάξεις άλλου νόμου (Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, Γεωργίας κ.λπ.). Αν η επένδυση έχει υπαχθεί σε άλλο νόμο, θα πρέπει στη δήλωση να αναφέρεται με ποιά απόφαση έγινε η υπαγωγή και σε ποιά νόμο έχει υπαχθεί.

δ) Οτι δεν έγινε έναρξη των επενδυτικών έργων πριν από την υποβολή της αίτησης υπαγωγής της επένδυσης στις διατάξεις του Νόμου 1262/82(1).

ε) Οτι η μονάδα θα εγκατασταθεί σε ΒΙΠΕ ΕΤΒΑ ή σε βιοτεχνικό κέντρο του ΕΟΜΜΕΧ σε περίπτωση εγκατάστασης σε τέτοιες περιοχές.

στ) (Δεν ισχύει με το Ν. 1892/90).

ζ) Το ύψος και ο τρόπος που θα καλυφθεί το ποσοστό της ίδιας συμμετοχής.

4. Καταστατικό της εταιρείας ή τυχόν τροποποιήσεις και δικαιολογητικά νόμιμης εκπροσώπησης, εφόσον αυτή υπάρχει κατά την ημερομηνία υποβολής της αίτησης.

5. Εάν η εταιρεία δεν υφίσταται και υπάρχει υποχρέωση από το νόμο για σύσταση εταιρείας, υποβάλλεται δήλωση του άρθρου 8 του Ν. 1599/86, που θα δηλώνεται ποιά είναι η σύνθεση του κεφαλαίου της (ειδικότερα όταν πρόκειται για δημοτικές επιχειρήσεις μεικτές ή αμιγείς, επιχειρήσεις Ελλήνων εργαζομένων στο εξωτερικό ή Ελλήνων ναυτικών, συνεταιριστικές επιχειρήσεις, κ.λπ.).

Ισολογισμός της τελευταίας πενταετίας (υποβάλλεται από τις υπάρχουσες μονάδες) ή λογιστική κατάσταση όπου δεν τηρούνται τα προβλεπόμενα από τον ΚΦΣ επίσημα βιβλία.

Επίσης, σε περίπτωση συμμετοχής στο μετοχικό κεφάλαιο ή στη διοίκηση άλλων εταιρειών, θα δηλώνεται το ποσοστό συμμετοχής και θα προσκομίζονται οι τελευταίοι ισολογισμοί ή λογιστικές καταστάσεις των εταιρειών αυτών.

6. Απλή δήλωση του επενδυτή ή βεβαίωση των τεχνικών υπηρεσιών της Νομαρχίας, ότι η θέση που επιλέχθηκε για την εγκατάσταση της επιχείρησης βρίσκεται μέσα στη ζώνη των είκοσι (20) χιλιομέτρων από τα σύνορα ή μέσα στα όρια των ζωνών των παρ. 3 και 4 του άρθρου 3, όπως αυτές θα καθορίζονται από σχετικές υπουργικές αποφάσεις. Η βεβαίωση αυτή θα υποβάλλεται μόνο από επενδυτές που θα πραγματοποιήσουν επενδύσεις στις παραπάνω ζώνες.

7. Αν η επένδυση αφορά τη μετατροπή διατηρητέων ή παραδοσιακών οικιών ή κτιριών σε ξενώνες ή ξενοδοχειακές μονάδες ή εργαστήρια παραγωγής παραδοσιακών βιοτεχνικών προϊόντων ή χειροτεχνημάτων, υποβάλλονται:

α) Εγκριτική πράξη του ΥΠΕΧΩΔΕ ή του Υπουργείου Πολιτισμού και Επιστημών για το χαρακτηρισμό του κτίσματος ως παραδοσιακού ή διατηρητέου ή σε περίπτωση που το κτίσμα βρίσκεται μέσα σε παραδοσιακό οικισμό, βεβαίωση των παραπάνω φορέων.

β) Εγκριση του ΕΟΤ ή του ΕΟΜΜΕΧ ότι μπορούν να μετατραπούν σε ξενοδοχειακές μονάδες, ξενώνες ή εργαστήρια παραγωγής παραδοσιακών βιοτεχνικών προϊόντων και χειροτεχνημάτων αντίστοιχα.

γ) Δήλωση του άρθρου 8 του Ν. 1599/86 ότι το φυσικό πρόσωπο ή ο φορέας της επένδυσης δεν έχει επιχορηγηθεί για περισσότερες από τρεις μονάδες.

8. Εγκριση καταλληλότητας οικοπέδου και αρχιτεκτονικών σχεδίων από τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού, για τις επενδύσεις που αφορούν ξενοδοχειακές μονάδες, κατασκηνωτικά κέντρα (campings), κέντρα χειμερινού τουρισμού και εκμετάλλευση ιαματικών πηγών.

9. Απλή δήλωση του επενδυτή αν προτίθεται να ζητήσει τραπεζικό δάνειο για κάλυψη μέρους του κόστους της επένδυσης (θα αναφέρεται και η Τράπεζα από την οποία προτίθεται να ζητήσει δάνειο).

10. Εγκριση διάθεσης υγρών αποβλήτων, η οποία εκδίδεται από το Νομάρχη, όταν πρόκειται για επενδύσεις προστασίας περιβάλλοντος.

Ιδιαίτερα για τις επενδύσεις που αφορούν κτηνοτροφικές μεταλλευτικές και εξορυκτικές επιχειρήσεις, υποβάλλεται εγκεκριμένη μελέτη επεξεργασίας και διάθεσης αποβλήτων από τη Δ/νση Υγιεινής και οικείας Νομαρχίας.

Σε περίπτωση που οι επιχειρήσεις αυτές συμπεριλαμβάνουν και μεταποίηση των προϊόντων τους (π.χ. σφαγεία, εμπλουτισμό μετάλλων κ.λπ.), υποβάλλεται και μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

11. Άδεια εγκατάστασης από τη Δ/ση Τεχνικού Τομέα Πετρελαιοειδών του Υπουργείου Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας, για τις μονάδες αποθήκευσης υγρών καυσίμων.

12. Άδεια ίδρυσης από τη Νομαρχία για τις μονάδες εκτροφής ζώων και τις πτηνοτροφικές μονάδες, η οποία δίνεται μέσω των κατά τόπους Αστυνομικών Αρχών.

13. 14. (Δεν ισχύουν με το Ν. 1892/90).

15. Για τις επενδύσεις που αφορούν χώρους κοινωνικών και πολιτιστικών λειτουργιών (κέντρων), άδεια σκοπιμότητας από το νομαρχιακό συμβούλιο του νομού στον οποίο δημιουργείται το κέντρο.

16. Για τις επενδύσεις που αφορούν αγορά ηλεκτρονικού υπολογιστή ή δημιουργία κέντρων πληροφορικής από δημοτικές επιχειρήσεις άδεια σκοπιμότητας από τη Δ/ση Ερευνών και Μηχανογράφησης του Υπουργείου Προεδρίας της Κυβερνήσεως.

Β.Γ. (Δεν ισχύουν με το Ν. 1892/90).

Δ. Τα δικαιολογητικά που πρέπει να συνοδεύουν την αίτηση υπαγωγής επενδύσεων στο Ν. 1262/1982(1), σύμφωνα με το άρθρο 43 του Ν. 1563/1985 ορίζονται ως ακολούθως κατά περίπτωση:

1. Αντίγραφα ισολογισμών των επιχειρήσεων των δύο τελευταίων χρόνων.

2. Κατάσταση απασχολούμενου προσωπικού της μονάδας θεωρημένης από τις αρμόδιες Αρχές (Επιθεώρηση Εργασίας, Κοινότητα ή Αστυνομία).

3. Βεβαίωση της αρμόδιας Δ/σης Βιομηχανίας ότι η μονάδα λειτουργεί παραγωγικά στο αντικείμενο για το οποίο έχει υπαχθεί στις διατάξεις του Ν. 289/76 ή βεβαίωση του ΕΟΤ ότι η μονάδα λειτουργεί για τις περιπτώσεις των επενδύσεων Ξενοδοχείων ή βεβαίωση της αρμόδιας Δ/σης Γεωργίας ότι η μονάδα λειτουργεί για τις περιπτώσεις των κτηνοτροφικών μονάδων.

4. Υπεύθυνη δήλωση του άρθρου 8 του Ν. 1599/86 υπογεγραμμένη από τον επενδυτή, με την οποία θα δηλώνεται:

α) Οτι δεν έχουν πωληθεί πάγια περιουσιακά στοιχεία (μηχανήματα, κτίρια κ.λπ.) των οποίων το κόστος έχει περιληφθεί στην επένδυση του Ν. 289/76.

β) Αν πραγματοποιούνται εξαγωγές και σε τί ποσοστό παραγωγής.

γ) Χώρα προέλευσης μηχανημάτων και εξοπλισμού.

Όλα τα παραπάνω δικαιολογητικά δεν μπορούν να αντικατασταθούν με την υπεύθυνη δήλωση του άρθρου 8 του Ν. 1599/86.

ΥΠΟΥΡΓΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ 51705

(ΦΕΚ 95/Β/91)

Καθορισμός των γεωργικών, δασικών, κτηνοτροφικών και αλιευτικών επιχειρήσεων (υδατοκαλλιεργειών) σύγχρονης τεχνολογίας, για την υπαγωγή τους στις διατάξεις του Ν. 1892/90

Άρθρο 1

Γεωργικές και δασικές Επιχειρήσεις

Υπάγονται στις διατάξεις του Ν. 1892/90 οι ακόλουθες επιχειρήσεις:

1. Επιχειρήσεις παραγωγής κηπευτικών ειδών, ανθοκομικών ειδών, φυτών εσωτερικού χώρου, δενδροκομικών ειδών, αναπαραγωγικού υλικού (φυτώρια), φυτών κηποτεχνίας - δασοπονίας και ξηρανθέμων, υπό την προϋπόθεση ότι διαθέτουν:

α. Τυποποιημένο θερμοκήπιο με σκελετό εκ σιδήρου ή ξύλου και κάλυψη από γυαλί ή πλαστικό (σκληρό ή μαλακό).

β. Αυτοματοποιημένο σύστημα εξαερισμού και άρδευσης ή και θέρμανσης, λίπανσης, φύτευσης, σκίασης, θερμομόνωσης κ.λπ. και,

γ. Ψυκτικούς χώρους, εξοπλισμό συσκευασίας, τυποποίησης, εμβολιασμού κ.λπ. Ορισμένες από τις εγκαταστάσεις αυτές μπορεί να παραλείπονται, εφόσον δεν κρίνονται απαραίτητες λόγω του μεγέθους της μονάδας.

2. Εργαστήρια ιστοκαλλιέργειας.

3. Επιχειρήσεις σποροπαραγωγής, υπό την προϋπόθεση ότι διαθέτουν σύγχρονο μηχανολογικό εξοπλισμό παραγωγής επεξεργασίας και τυποποίησης πολλαπλασιαστικού υλικού.

Με την απόφαση 3445/91, ΥΠΕΘΟ προστίθεται παράγραφος ως εξής:

"4. Επιχειρήσεις παραγωγής μανιταριών".

Άρθρο 2

Κτηνοτροφικές Επιχειρήσεις

1. Υπάγονται στις διατάξεις του Ν. 1892/90 οι ακόλουθες κτηνοτροφικές επιχειρήσεις:

α) Αγελαδοτροφικές μονάδες κρεατοπαραγωγής.

β) Μονάδες εκτροφής αιγοπροβάτων.

γ) Μονάδες εκτροφής γουνοφόρων ζώων.

δ) Μονάδες εκτροφής θηραμάτων.

ε) Μονάδες εκτροφής νηκτικών πτηνών.

στ) Αγελαδοτροφικές μονάδες γαλακτοπαραγωγής εφόσον η δυναμικότητά τους δεν υπερβαίνει τις εξήντα (60) αγελάδες προκειμένου για ατομικές επιχειρήσεις ή τις εκατόν είκοσι (120) αγελάδες προκειμένου για εταιρείες, ή συνεταιρισμούς. Ο περιορισμός αυτός δεν ισχύει για επενδύσεις εκσυγχρονισμού.

ζ) Μονάδες εκτροφής χοίρων εφόσον η δυναμικότητά τους δεν υπερβαίνει τις εκατόν είκοσι πέντε (125) θέσεις χοιρομητέρων. Ο περιορισμός αυτός δεν ισχύει για επενδύσεις εκσυγχρονισμού.

η) Πτηνοτροφικές μονάδες για την προστασία του περιβάλλοντος, τη βελτίωση των συνθηκών υγιεινής και καλής διαβίωσης των ζώων (εκσυγχρονισμός χωρίς αύξηση παραγωγής).

2. Οι επιχειρήσεις της προηγούμενης παραγράφου πρέπει να διαθέτουν σύγχρονες εγκαταστάσεις και εξοπλισμό σύμφωνα με τις ζωοτεχνικές απαιτήσεις, να αξιοποιούν χονδροειδείς ζωοτροφές, να διαθέτουν συστήματα για την προστασία του περιβάλλοντος και να εφαρμόζουν συστήματα ορθολογιστικής διατροφής.

Άρθρο 3

1. Υπάγονται στις διατάξεις του Ν. 1892/90 οι ακόλουθες επιχειρήσεις υδατοκαλλιεργειών:

α. Ιχθυογεννητικοί σταθμοί και γενικότερα σταθμοί τεχνητής αναπαραγωγής υδρόβιων οργανισμών εμπορικής σημασίας (ιχθύων - οστρακοειδών - μαλακοστράκων κ.λπ.).

β. Μονάδες πάχυνσης εντατικής και ημιεντατικής μορφής της ως άνω κατηγορίας οργανισμών σε πλωτές εγκαταστάσεις ή χερσαίες δεξαμενές.

2. Οι επιχειρήσεις της προηγούμενης παραγράφου πρέπει:

α. Να διαθέτουν εγκαταστάσεις σύμφωνες με τις απαιτήσεις της επιστήμης και της σύγχρονης τεχνολογίας, όσον αφορά την αναπαραγωγή, τη διατροφή και την ανάπτυξη του εκάστοτε καλλιεργούμενου είδους.

β. Να πληρούν τις προδιαγραφές, τους όρους και τις προϋποθέσεις της αριθμ. 213085/16.7.88 απόφασης του Υπουργείου Γεωργίας όπως αυτή ισχύει κάθε φορά.

γ. Να διαθέτουν συστήματα προστασίας του περιβάλλοντος, στις μορφές της καλλιέργειας που επιβάλλεται.

ΝΟΜΟΘΕΤ. ΔΙΑΤΑΓΜΑ υπ' αριθ. 3619

της 14/16 Νοεμ. 1956 (ΦΕΚ Α' 277)

Περί συστάσεως και οργανώσεως Ενώσεως Ιδιοκτητών

Ημερησίων Επαρχιακών Εφημερίδων

Άρθρο 1

1. Συνιστάται οργάνωση υπό τον τίτλο "Ένωση Ιδιοκτητών Ημερησίων Επαρχιακών Εφημερίδων" εδρεύουσα εν Αθήναις, αποτελούσα νομικόν πρόσωπον και διεπομένη υπό των

διατάξεων του παρόντος και του καταστατικού αυτής.

2. Σκοπός της Ενώσεως είναι η δια παντός νομίμου μέσου προαγωγή και κατοχύρωση των συμφερόντων των ημερησίων επαρχιακών εφημερίδων προς εξύψωση του Τύπου των Επαρχιών.

Ν.Δ. 1263 της 6/8.11.1972

Περί Ημερησίου Επαρχιακού Τύπου

(όπως τροποποιήθηκε από το άρθρ. 2 του ν. 1446/84)

Άρθρο 1

Δια την εφαρμογήν των διατάξεων του παρόντος ως ημερησία επαρχιακή εφημερίς νοείται η εκδιδόμενη εκτός των πόλεων Αθηνών και Θεσσαλονίκης και εφόσον συντρέχουν αι κάτωθι προϋποθέσεις:

α) Εκδίδεται συνεχώς, χωρίς διακοπή, τουλάχιστον επί ένα (1) χρόνο.

β) Διατηρεί στην έδρα της γραφεία, περιλαμβάνει επίκαιρη ύλη, ειδήσεις και σχόλια τοπικού ενδιαφέροντος και δεν αποτελεί αντιγραφή περιεχόμενου άλλου εντύπου".

γ) Έχει μέσην πραγματικήν ημερησίαν κυκλοφορίαν τουλάχιστον χιλίων (1.000) φύλλων, κατά μήνα, αποδεικνυομένην δι' εγκύρων στοιχείων, οία η ποσότης του καταναλισκομένου δημοσιογραφικού χάρτου και αι βεβαιώσεις του οικείου ασφαλιστικού ταμείου ιδιοκτητών και συντακτών, των πρακτορείων κυκλοφορίας τύπου και της Ενώσεως Ιδιοκτητών Ημερησίων Επαρχιακών Εφημερίδων (Ε.Ι.Η.Ε.Ε.).

δ) Εκδίδεται απαραιτήτως καθ' εκάστην εργάσιμον ημέραν άνευ διακοπής και με ημερομηνίαν αναγραφομένην επί του φύλλου.

ε) Εκδίδεται επί φύλλου σχήματος τουλάχιστον 58x86 εκατοστά του μέτρου τετρασέλιδος (διάσταση σελίδας τουλάχιστον 58x43 εκατοστά του μέτρου) ή σε ανάλογη επιφάνεια για τις εφημερίδες με μικρότερο σχήμα".

στ) Απασχολεί συνεχώς τουλάχιστον τρεις συντάκτας, μεθ' των ο ιδιοκτήτης αυτής συν-

δέεται δια συμβάσεως εργασίας εις τους οποίους δεν περιλαμβάνονται ο ιδιοκτήτης ή εκδότης της εφημερίδος ή η σύζυγος τούτων".

ΥΠΟΥΡΓΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ 22352

(ΦΕΚ 28/Β/1991)

Στοιχεία αξιολόγησης επενδύσεων, βαθμολόγηση και τρόπος λειτουργίας - εφαρμογής των κριτηρίων υπαγωγής επενδύσεων του πρωτογενή τομέα στις διατάξεις του Ν. 1892/90.

Άρθρο 1

Κριτήρια βιωσιμότητας

1. Για την εκτίμηση της βιωσιμότητας των υποβαλλομένων για υπαγωγή στις διατάξεις του Ν. 1892/90 επενδυτικών προγραμμάτων του πρωτογενή τομέα παραγωγής, λαμβάνονται υπόψη τα ακόλουθα κριτήρια:

α. Τα χαρακτηριστικά του φορέα της επένδυσης.

β. Οι προοπτικές κερδοφόρας δραστηριότητας της μονάδας που θα δημιουργηθεί ή της ήδη υφιστάμενης στο βαθμό που επηρεάζεται από την προτεινόμενη επένδυση.

γ. Η οργάνωση της επιχείρησης.

2. Για την εφαρμογή των παραπάνω κριτηρίων εκτιμώνται ιδίως, τα ακόλουθα στοιχεία:

α) Οσον αφορά τον φορέα: η εμπειρία του, η κλίμακα και τα αποτελέσματα των δραστηριοτήτων του στο παρελθόν, η φερεγγυότητα και η οικονομική του επιφάνεια ως προς την επάρκεια των ίδιων κεφαλαίων για την κάλυψη των συνολικών χρηματοδοτικών αναγκών της επιχείρησης (κάλυψης ίδιας συμμετοχής στην επένδυση και του αναγκαίου κεφαλαίου κίνησης).

Για τις ήδη λειτουργούσες μονάδες εκτιμώνται επίσης τα οικονομικά τους αποτελέσματα στο πρόσφατο παρελθόν καθώς επίσης και η παρούσα οικονομική τους κατάσταση.

β) Οσον αφορά τις προοπτικές κερδοφόρας δραστηριότητας της μονάδας: Ο τόπος εγκατάστασης, η κατάσταση του κλάδου (κορεσμένος ή μη), το χρηματοδοτικό σχήμα, τα

τεχνικά της χαρακτηριστικά και οι επιπτώσεις τους στην παραγωγή, οι προβλέψεις πωλήσεων και οικονομικών αποτελεσμάτων, οι αριθμοδείκτες αποδοτικότητας της επένδυσης και γενικά η εκτίμηση όλων των τεχνικοοικονομικών στοιχείων και αναλύσεων που περιέχονται στην υποβαλλόμενη από τον επενδυτή τεχνικοοικονομική προμελέτη.

γ) Όσον αφορά την οργάνωση της επιχείρησης: εξετάζεται η δυνατότητα εύρυθμης και αποτελεσματικής λειτουργίας της μέσω της προτεινόμενης οργανωτικής της δομής και της ποσοτικής και ποιοτικής στελέχωσής της.

Άρθρο 2

Κριτήρια υπαγωγής επενδύσεων

1. Η υπαγωγή επενδύσεων στις διατάξεις του Ν. 1892/90 γίνεται με βάση της βαθμολογία τους που προκύπτει από την εφαρμογή των ακόλουθων δύο ομάδων κριτηρίων των δύο επομένων παραγράφων.

2. Α ΟΜΑΔΑ: Βασικά κριτήρια υπαγωγής.

α) Εκτίμηση της συμβολής του κάθε κλάδου (δραστηριότητας) στον οποίο εντάσσονται οι υπό εξέταση επενδύσεις, στην οικονομική ανάπτυξη της Χώρας:

- Στις επενδύσεις που η δραστηριότητά τους χαρακτηρίζεται ως υψηλής ενίσχυσης, παρέχονται 18 βαθμοί.

- Στις επενδύσεις που η δραστηριότητά τους χαρακτηρίζεται ως μέσης ενίσχυσης, παρέχονται 12 βαθμοί.

- Στις επενδύσεις που η δραστηριότητά τους χαρακτηρίζεται ως χαμηλής ενίσχυσης, παρέχονται 6 βαθμοί.

Η ένταξη των δραστηριοτήτων του πρωτογενούς τομέα σε δραστηριότητες Υψηλής, Μέσης και Χαμηλής ενίσχυσης γίνεται στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1.

β) Εκτίμηση της ανταγωνιστικότητας της επένδυσης σε διεθνές επίπεδο:

- Στις επενδύσεις που κρίνεται ότι διαθέτουν διεθνή ανταγωνιστικότητα παρέχονται μέχρι 10 βαθμοί σύμφωνα με τον τύπο:

$ΔΑ = (ΕΞ + ΥΕΙΣ - ΣΛΕ) / ΠΩΛΗΣΕΙΣ$, όπου:

ΕΞ = αξία τυχόν εξαγωγών (μέσος όρος των εκτιμώμενων για την πρώτη πενταετία μετά την ολοκλήρωση της επένδυσης).

ΥΕΙΣ = Υποκατάσταση εισαγωγών.

ΣΛΕ = Συναλλαγματική επιβάρυνση λειτουργικών εξόδων (μέσος όρος της πρώτης πενταετίας μετά την ολοκλήρωση της επένδυσης).

ΠΩΛΗΣΕΙΣ = Μέσος όρος της αξίας των προβλεπομένων πωλήσεων της πρώτης πενταετίας μετά την ολοκλήρωση της επένδυσης (βάσει των πινάκων προβλέψεων της μελέτης βιωσιμότητας που εκπονείται από την Υπηρεσία).

γ) Εκτίμηση της τεχνολογικής στάθμης - παραγωγικότητας της επένδυσης: Ανώτατο όριο βαθμών: 5.

Θα εκτιμάται η εγκατάσταση συστημάτων και εγκαταστάσεων που βελτιώνουν την παραγωγική διαδικασία και εξυπηρετούν - υποστηρίζουν πληρέστερα την όλη μονάδα. Για επενδύσεις επέκτασης και εκσυγχρονισμού τα παραπάνω λαμβάνονται υπόψη για το σύνολο της παραγωγικής μονάδας.

"δ. Στις περιπτώσεις μετεγκατάστασης κτηνοτροφικών και πτηνοτροφικών επιχειρήσεων σύμφωνα με την περίπτωση (α) της παραγράφου 4 του άρθρου 9 του Ν. 1892/90, παρέχονται 18 βαθμοί".(1)

(1). Το εδ. (δ) του άρθρου 2, προστέθηκε ως ανωτέρω με το άρθρο 1, Υπ. Απόφαση 33254/18.7.91, ΦΕΚ 643/Β/7.8.1991.

3. Β ΟΜΑΔΑ: Συμπληρωματικά κριτήρια:

α) Βαθμός ίδιας συμμετοχής.

- Βαθμός ίδιας συμμετοχής στην επένδυση:

Παρέχονται μέχρι 10 βαθμοί για την αυξημένη από 0 έως 50% συμμετοχή του φορέα στη συνολική δαπάνη της παραγωγικής επένδυσης, πέραν από την προβλεπόμενη από το νόμο ελάχιστη ίδια συμμετοχή.

Ο υπολογισμός των βαθμών γίνεται με τον τύπο:

$$\text{Βαθμοί} = (Ι.Σ.Ε. - ΙΣΠΝ) \times 2 \times 10 / ΙΣΠΝ$$

ΙΣΕ = Ιδια Συμμετοχή του φορέα.

ΙΣΠΝ = Ιδια Συμμετοχή προβλεπόμενη από το Νόμο.

β) Σχέση Καθαρών Κερδών προς τον Κύκλο Εργασιών (πωλήσεις):

Παρέχονται μέχρι 5 βαθμοί για μέση απόδοση του δείκτη μέχρι 15% (για τον υπολογισμό λαμβάνεται ο μέσος όρος των καθαρών κερδών και των πωλήσεων της πρώτης πενταετίας λειτουργίας της μονάδας, μετά την ολοκλήρωση της επένδυσης).

Καθαρά Κέρδη = Κέρδη προ φόρων.

Ο υπολογισμός των βαθμών του κριτηρίου αυτού γίνεται με τον τύπο:

Βαθμοί = μέση απόδοση του δείκτη $\times 5 \times 100 / 5$.

Για τον υπολογισμό του δείκτη χρησιμοποιούνται τα ποσά των καθαρών κερδών και πωλήσεων που προκύπτουν από τους πίνακες προβλέψεων της μελέτης βιωσιμότητας που εκπονείται από την Υπηρεσία.

4. Οι επενδύσεις κάθε εξαμήνου που έχουν κριθεί βιώσιμες, κατατάσσονται σύμφωνα με το σύνολο των βαθμών που συγκεντρώνουν από τα κριτήρια της παραγράφου 2 του παρόντος άρθρου, με πρόταξη εκείνων που συγκεντρώνουν την υψηλότερη βαθμολογία. Σε περίπτωση ισοβαθμίας, προτάσσονται οι επενδύσεις που συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο σύνολο βαθμών με βάση τα κριτήρια της παραγράφου 3 του παρόντος άρθρου.

Αν και σύμφωνα με την παραπάνω κατάταξη προκύπτει ισοβαθμία, προτάσσονται οι επενδύσεις που συγκεντρώνουν τη μεγαλύτερη βαθμολογία με βάση το (α) κριτήριο της παραγράφου 3 και τέλος με βάση το (β) κριτήριο της ίδιας παραγράφου.

Άρθρο 3

Διαδικασία εξέτασης και γνωμοδότησης για την υπαγωγή των επενδύσεων

1. Οι αιτήσεις υπαγωγής επενδύσεων στις διατάξεις του Ν. 1892/90 των επιχειρήσεων του πρωτογενούς τομέα παραγωγής που υποβάλλονται κάθε εξάμηνο, εξετάζονται από την αρμόδια Γνωμοδοτική Επιτροπή ομαδοποιημένες, σε δύο (2) στάδια ως εξής:

α) Κατά το πρώτο στάδιο, από το σύνολο των επενδύσεων του πρωτογενούς τομέα παραγωγής που έχουν υποβληθεί, η αρμόδια Γνωμοδοτική Επιτροπή γνωμοδοτεί ύστερα από αιτιολογημένη εισήγηση της οικείας υπηρεσίας Ιδιωτικών Επενδύσεων, για την απόρριψη εκείνων που κρίνονται μη βιώσιμες με βάση τα κριτήρια του άρθρου 1 της παρούσας.

β) Κατά το δεύτερο στάδιο εξέτασης, από τις επενδύσεις που κρίθηκαν βιώσιμες στο πρώτο στάδιο, η αρμόδια Γνωμοδοτική Επιτροπή γνωμοδοτεί για την υπαγωγή των προτασσομένων, σύμφωνα με την παράγραφο 4 του άρθρου 2 της παρούσας, επενδύσεων, και μέχρι την κάλυψη του κατανεμηθέντος γι' αυτές ποσού επιχορηγήσεων της απόφασης του δευτέρου εδαφίου της παραγράφου 8 του άρθρου 6 του Ν. 1892/90.

Για την κατάταξη από την αρμόδια Γνωμοδοτική Επιτροπή των επενδύσεων σύμφωνα με την παράγραφο 4 του άρθρου 2 της παρούσας, με βάση τα κριτήρια των παραγράφων 2 και 3 του ιδίου άρθρου, υποβάλλεται συνολική εισήγηση της οικείας υπηρεσίας Ιδιωτικών Επενδύσεων για τον πρωτογενή τομέα παραγωγής, στην οποία επισυνάπτονται οι εξατομικευμένες εισηγήσεις βιωσιμότητας, των επενδυτικών σχεδίων.

2. Η αρμόδια Γνωμοδοτική Επιτροπή έχει την ευχέρεια, μετά από συνεννόηση με την οικεία υπηρεσία Ιδιωτικών Επενδύσεων να ενοποιεί τα δύο στάδια εξέτασης της προηγούμενης παραγράφου σε μια ενιαία διαδικασία εξέτασης κατά την οποία η Επιτροπή, μετά το διαχωρισμό των επενδύσεων που κρίνονται μη βιώσιμες, γνωμοδοτεί για την υπαγωγή των λοιπών επενδύσεων σύμφωνα με τη (β) περίπτωση της προηγούμενης παραγράφου.

3. Οι διαδικασίες εξέτασης και γνωμοδότησης των προηγούμενων παραγράφων μπορούν να εξαντλούνται σε περισσότερες της μιας συνεχόμενες συνεδριάσεις. Στις περιπτώσεις αυτές εκδίδεται ενιαίο πρακτικό για το σύνολο των συνεχόμενων αυτών συνεδριάσεων.

4. Στις περιπτώσεις που με την απόφαση της παραγράφου 8 του άρθρου 6 του Ν. 1892/90, κατανέμονται ποσά επιχορηγήσεων για επενδύσεις ορισμένου κλάδου του πρωτογενούς τομέα παραγωγής, οι διαδικασίες που προβλέπονται από τις προηγούμενες παραγράφους 1 και 2, εφαρμόζονται αυτοτελώς για το σύνολο των υποβληθεισών στον κλάδο αυτό επενδύσεων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Το Παράρτημα της υπ' αριθμ. 22352/8.1.91 απόφασης αντικαθίσταται, με την υπουργική απόφαση 33254, ΦΕΚ 643/Β/91, ως ακολούθως:

"ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1"

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΥΨΗΛΗΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ

- Παραγωγή κηπευτικών ειδών καθώς και σπόρων κηπευτικών ειδών.
- Ιστοκαλλιέργεια.
- Αγελαδοτροφία για κρεατοπαραγωγή.
- Χοιροτροφία.
- Πτηνοτροφία για τις επενδύσεις προστασίας του περιβάλλοντος και της βελτίωσης των συνθηκών υγιεινής και καλής διαβίωσης των ζώων (εκσυγχρονισμός).
- Πάχυνση ειδών τσιπούρας και λαυρακίου.
- Καλλιέργεια στρειδιών, χτενιών και κυδωνιών.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΜΕΣΗΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ

- Παραγωγή φυτών εσωτερικού χώρου.
- Παραγωγή αναπαραγωγικού υλικού (φυτώρια).
- Παραγωγή μανιταριών.
- Αγελαδοτροφία για γαλακτοπαραγωγή.
- Αιγοτροφία - Προβατοτροφία.
- Εκτροφή νηκτικών πτηνών.
- Καλλιέργεια γαρίδας.
- Καλλιέργεια караβίδας.

- Πάχυνση πέστροφας ή σολωμού εφόσον η μονάδα είναι καθετοποιημένη (περιλαμβάνεται και τμήμα μεταποίησης) ή και περιλαμβάνει τον αναγκαίο για τις ανάγκες της μονάδας ιχθυογεννητικό σταθμό.

- Πάχυνση χελιών ανοικτού ή κλειστού κυκλώματος.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΧΑΜΗΛΗΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ

- Παραγωγή ανθοκομικών ειδών.

- Παραγωγή δένδροκομικών ειδών.

- Παραγωγή φυτών κηποτεχνίας - δασοπονίας.

- Παραγωγή λοιπών σπόρων.

- Εκτροφή γουνοφόρων ζώων.

- Εκτροφή θηραμάτων.

- Πάχυνση πέστροφας ή σολωμού.

- Πάχυνση όλων των ειδών ψαριών που περιλαμβάνονται στις κατηγορίες υψηλής και μέσης ενίσχυσης εφόσον γίνεται σε "κλειστό κύκλωμα κυκλοφορίας νερού".

- Λοιπές οστρακοκαλλιέργειες.

- Ιχθυογεννητικοί σταθμοί.

- Μεταλλευτικές και λατομικές δραστηριότητες (εντάσσονται στον πρωτογενή τομέα μόνο εφόσον η δραστηριότητα αναφέρεται αποκλειστικά σε εξόρυξη).

- Γεωργικές δραστηριότητες επιχειρήσεων αγροτικών ή αγροτοβιομηχανικών συνεταιρισμών για επενδύσεις σε μηχανικά μέσα σποράς, καλλιέργειας και συγκομιδής.

Στις δραστηριότητες του παρόντος εδαφίου δεν υπάγονται εκείνες που υπάγονται στην περίπτωση (β) της παραγράφου 1 του άρθρου 2 του Ν. 1892/90".

Άρθρο 3

Κατά τα λοιπά ισχύουν οι διατάξεις της υπ' αριθμ. 22352/8.1.91 απόφασης.

ΥΠΟΥΡΓΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ 223543

(ΦΕΚ 30/Β/91)

Στοιχεία αξιολόγησης επενδύσεων, βαθμολόγηση και τρόπος λειτουργίας - εφαρμογής των κριτηρίων υπαγωγής των επενδύσεων του δευτερογενή τομέα, στις διατάξεις του Ν. 1892/90.

Άρθρο 1

Κριτήρια βιωσιμότητας

1. Για την εκτίμηση της βιωσιμότητας των υποβαλλόμενων για υπαγωγή στις διατάξεις του Ν. 1892/90 επενδυτικών προγραμμάτων του δευτερογενή τομέα παραγωγής λαμβάνονται υπόψη, τα ακόλουθα κριτήρια:

α. Τα χαρακτηριστικά του φορέα της επένδυσης.

β. Οι προοπτικές κερδοφόρας δραστηριότητας της μονάδας που θα δημιουργηθεί ή της ήδη υφιστάμενης στο βαθμό που επηρεάζεται από την προτεινόμενη επένδυση.

γ. Η οργάνωση της επιχείρησης.

2. Για την εφαρμογή των παραπάνω κριτηρίων εκτιμώνται ιδίως, τα ακόλουθα στοιχεία:

α) Οσον αφορά τον φορέα: η εμπειρία του, η κλίμακα και τα αποτελέσματα των δραστηριοτήτων στο παρελθόν, η φερεγγυότητα και η οικονομική του επιφάνεια ως προς την επάρκεια των ίδιων κεφάλαιων για την κάλυψη των συνολικών χρηματοδοτικών αναγκών της επιχείρησης (κάλυψης ίδιας συμμετοχής στην επένδυση και του αναγκαίου κεφαλαίου κίνησης).

Για τις ήδη λειτουργούσες μονάδες εκτιμώνται επίσης τα οικονομικά τους αποτελέσματα στο πρόσφατο παρελθόν καθώς επίσης και η παρούσα οικονομική τους κατάσταση.

β) Οσον αφορά τις προοπτικές κερδοφόρας δραστηριότητας της μονάδας: Ο τόπος εγκατάστασης, η κατάσταση του κλάδου (κορεσμένος ή μη), το χρηματοδοτικό σχήμα, τα τεχνικά της χαρακτηριστικά και οι επιπτώσεις τους στην παραγωγή, οι προβλέψεις πωλήσεων και οικονομικών αποτελεσμάτων, οι αριθμοδείκτες αποδοτικότητας της επένδυσης και γενικά

η εκτίμηση όλων των τεχνικοοικονομικών στοιχείων και αναλύσεων που περιέχονται στην υποβαλλόμενη από τον επενδυτή τεχνικοοικονομική προμελέτη.

γ) Οσον αφορά την οργάνωση της επιχείρησης: εξετάζεται η δυνατότητα εύρυθμης και αποτελεσματικής λειτουργίας της μέσω της προτεινόμενης οργανωτικής της δομής και της ποσοτικής και ποιοτικής στελέχωσης της.

Ειδικότερα εξετάζεται:

- η οργάνωση της διοίκησης,
- η οργάνωση της παραγωγής,
- η οργάνωση πωλήσεων - Μάρκετινγκ,
- η εκπαίδευση προσωπικού.

Άρθρο 2

Κριτήρια υπαγωγής επενδύσεων

1. Η υπαγωγή επενδύσεων στις διατάξεις του Ν. 1892/90 γίνεται με βάση τη βαθμολογία τους που προκύπτει από την εφαρμογή των ακολούθων δύο ομάδων κριτηρίων των δύο επομένων παραγράφων.

2. Α ΟΜΑΔΑ: Βασικά κριτήρια υπαγωγής.

α) Εκτίμηση της κατάστασης του κλάδου στον οποίο πραγματοποιείται η επένδυση:

- Στις επενδύσεις που πραγματοποιούνται σε κλάδους οι οποίοι εκτιμάται ότι εμφανίζουν δυναμικές προοπτικές ανάπτυξης παρέχονται από 1 μέχρι 15 βαθμοί.

Για επενδύσεις τοπικής σημασίας εκτιμώνται οι δυναμικές προοπτικές του κλάδου στη συγκεκριμένη περιοχή.

β) Εκτίμηση της τεχνολογίας της επένδυσης:

- Στις επενδύσεις παραγωγής προϊόντων εξαιρετικά προηγμένης τεχνολογίας του άρθρου 9 παρ. 1 περίπτωση (δ) του Ν. 1892/90 παρέχονται από 12 μέχρι 20 βαθμοί ανάλογα με τη συμβολή του προϊόντος και της εφαρμογής της συγκεκριμένης τεχνολογίας στη γενικότερη ανάπτυξη της χώρας.

- Στις επενδύσεις των οποίων ο μηχανολογικός εξοπλισμός και η παραγωγική διαδικασία χαρακτηρίζονται ως εξαιρετικά προηγμένης τεχνολογίας παρέχονται μέχρι 10 (δέκα) βαθμοί. Ο χαρακτηρισμός του μηχανολογικού εξοπλισμού και της παραγωγικής διαδικασίας επένδυσης ως εξαιρετικά προηγμένης τεχνολογίας, γίνεται με βάση στοιχεία που προσκομίζει ο επενδυτής από τις αρμόδιες υπηρεσίες Ιδιωτικών Επενδύσεων ή από τις αρμόδιες υπηρεσίες του ΥΒΕΤ σε περίπτωση που οι υπηρεσίες Ιδιωτικών Επενδύσεων το κρίνουν αναγκαίο. Η γνωμοδότηση των Υπηρεσιών του ΥΒΕΤ παρέχεται εντός διμήνου από την υποβολή του σχετικού αιτήματος της αρμόδιας Υπηρεσίας Ιδιωτικών Επενδύσεων.

Δεν είναι δυνατή η βαθμολόγηση επένδυσης σωρευτικά με βάση το παρόν και το προηγούμενο εδάφιο.

Στις επενδύσεις των οποίων ο εξοπλισμός και η παραγωγική διαδικασία κρίνονται ως παρωχημένης τεχνολογίας δεν παρέχεται η βαθμολογία του κριτηρίου (α) της ομάδας αυτής".(1)

(1). Η περίπτ. (β) του άρθρ. 2, παρ. 2, αντικαταστάθηκε ως ανωτέρω από το άρθρο 1 της 26575 απόφασης Υπουργού Εθνικής Οικονομίας (ΦΕΚ 36/Β/92).

γ) Εκτίμηση της ανταγωνιστικότητας της επένδυσης σε διεθνές επίπεδο.

- Στις επενδύσεις που κρίνεται ότι διαθέτουν διεθνή ανταγωνιστικότητα παρέχονται μέχρι 8 βαθμοί.

δ) Στις περιπτώσεις μετεγκατάστασης επιχειρήσεων σύμφωνα με την περίπτωση (α) της παραγράφου 4 του άρθρου 9 του Ν. 1892/90, παρέχονται 20 βαθμοί.

3. Β ΟΜΑΔΑ: Συμπληρωματικά κριτήρια.

α) Συμβολή της επένδυσης στην εξοικονόμηση Ενέργειας, και την μείωση της ρύπανσης.

- Στις επενδύσεις που περιλαμβάνουν και έργα που αφορούν:

Την προστασία του περιβάλλοντος, περιορισμό της ρύπανσης του εδάφους, υπεδάφους, υδάτων και ατμόσφαιρας, αποκατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος και ανακύκληση ύδατος, παρέχονται μέχρι 5 βαθμοί.

Το σύνολο των 5 βαθμών παρέχεται όταν στο επενδυτικό σχέδιο έχουν ενταχθεί όλα τα αναγκαία επενδυτικά έργα για την πλήρη προστασία του περιβάλλοντος από τη λειτουργία της μονάδας.

Το κριτήριο αυτό εφαρμόζεται τόσο για νεοϊδρυόμενες μονάδες όσο και για υφιστάμενες.

Επενδυτικές δαπάνες που αναφέρονται σε έργα προστασίας περιβάλλοντος, η κατασκευή των οποίων είναι υποχρεωτική από την κείμενη νομοθεσία, δεν λαμβάνονται υπόψη για τη βαθμολόγηση του κριτηρίου αυτού.

- Στις επενδύσεις που περιλαμβάνουν και έργα που αφορούν εξοικονόμηση ενέργειας, παρέχονται μέχρι 9 βαθμοί. Το κριτήριο αυτό εφαρμόζεται μόνο για τις υφιστάμενες μονάδες που πραγματοποιούν επενδύσεις εκσυγχρονισμού - επέκτασης.

Εκτιμάται η εξοικονόμηση ενέργειας που επιτυγχάνεται μέσω της πραγματοποίησης των ως άνω επενδυτικών έργων.

Οι χορηγούμενοι βαθμοί κλιμακώνονται ως εξής:

Εξοικονόμηση ενέργειας τουλάχιστον 10%, έως 20%, έως 30%.

Βαθμοί: 3, 6 και 9 αντίστοιχα.

β) Βαθμός ίδιας συμμετοχής στην επένδυση:

Παρέχονται μέχρι 10 βαθμοί για την αυξημένη από 0 έως 50% συμμετοχή του φορέα στη συνολική δαπάνη της παραγωγικής επένδυσης, πέραν από την προβλεπόμενη από το νόμο ελάχιστη ίδια συμμετοχή.

Ο υπολογισμός των βαθμών γίνεται με τον τύπο:

$$\text{βαθμοί} = \text{Ι.Σ.Ε.} - \text{ΙΣΠΝ} \times 2 \times 10 / \text{ΙΣΠΝ}$$

ΙΣΕ = Ίδια Συμμετοχή του φορέα.

ΙΣΠΝ = Ίδια Συμμετοχή προβλεπόμενη από το Νόμο.

Βαθμός Ίδιας Συμμετοχής στο Κεφάλαιο Κίνησης:

Παρέχονται μέχρι 5 βαθμοί για τη χρηματοδότηση του Αναγκαίου Κεφαλαίου Κίνησης (Α.Κ.Κ.) από τον φορέα της επένδυσης.

Ο υπολογισμός των βαθμών γίνεται με τον τύπο:

Βαθμοί - Χρηματοδοτούμενο από το φορέα Κεφάλαιο Κίνησης $\times 5/\text{Α.Κ.Κ.}$

Ο υπολογισμός του Α.Κ.Κ. βασίζεται στους πίνακες προβλέψεως της μελέτης βιωσιμότητας που εκπονείται από την Υπηρεσία.

γ) Αποδοτικότητα Ιδίων Κεφαλαίων: Παρέχονται μέχρι 10 βαθμοί για μέση αποδοτικότητα μέχρι 40% των Ιδίων Κεφαλαίων της επιχείρησης που πραγματοποιεί την επένδυση (μέση αποδοτικότητα της πρώτης 5ετίας λειτουργίας της μονάδας μετά την ολοκλήρωση της επένδυσης).

Αποδοτικότητα Ιδίων Κεφαλαίων = Καθαρά Κέρδη / Ιδια Κεφάλαια.

Καθαρά Κέρδη = Κέρδη προ φόρων.

Ιδια Κεφάλαια = Μετοχικό ή εταιρικό κεφάλαιο + πάσης φύσεως αποθεματικά + διαφορές αναπροσαρμογής παγίων + υπόλοιπο κερδών εις νέον + επιχορηγήσεις Δημοσίου.

Ο υπολογισμός των βαθμών του κριτηρίου αυτού γίνεται με τον τύπο: Βαθμοί = μέση αποδοτικότητα πρώτης 5ετίας $\times 10/4 \times 10$.

Ο υπολογισμός της αποδοτικότητας Ιδίων Κεφαλαίων βασίζεται στους πίνακες προβλέψεων της μελέτης βιωσιμότητας που εκπονείται από την Υπηρεσία.

4. Οι επενδύσεις κάθε εξαμήνου που έχουν κριθεί βιώσιμες, κατατάσσονται σύμφωνα με το σύνολο των βαθμών που συγκεντρώνουν από τα κριτήρια της παρ. 2 του παρόντος άρθρου, με πρόταξη εκείνων που συγκεντρώνουν την υψηλότερη βαθμολογία. Σε περίπτωση ισοβαθμίας, προτάσσονται οι επενδύσεις που συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο σύνολο βαθμών με βάση τα κριτήρια της παραγράφου 3 του παρόντος άρθρου.

Αν και σύμφωνα με την παραπάνω κατάταξη προκύπτει ισοβαθμία, προτάσσονται οι επενδύσεις που συγκεντρώνουν τη μεγαλύτερη βαθμολογία με βάση το (α) κριτήριο της παραγράφου 3, στη συνέχεια με βάση το (β) και τέλος με βάση το (γ) κριτήριο της παραγράφου 3.

Άρθρο 3

Διαδικασία εξέτασης και γνωμοδότησης για την υπαγωγή των επενδύσεων

1. Οι αιτήσεις υπαγωγής επενδύσεων στις διατάξεις του Ν. 1892/90 των επιχειρήσεων του μεταποιητικού τομέα παραγωγής που υποβάλλονται κάθε εξάμηνο, εξετάζονται από την αρμόδια Γνωμοδοτική Επιτροπή ομαδοποιημένες, σε δύο (2) στάδια ως εξής:

α) Κατά το πρώτο στάδιο, από το σύνολο των επενδύσεων του δευτερογενούς τομέα

παραγωγής που έχουν υποβληθεί, η αρμόδια Γνωμοδοτική Επιτροπή γνωμοδοτεί ύστερα από αιτιολογημένη εισήγηση της οικείας υπηρεσίας Ιδιωτικών Επενδύσεων, για την απόρριψη εκείνων που κρίνονται μη βιώσιμες με βάση τα κριτήρια του άρθρου 1 της παρούσας.

β) Κατά το δεύτερο στάδιο εξέτασης, από τις επενδύσεις που κρίθηκαν βιώσιμες στο πρώτο στάδιο, η αρμόδια Γνωμοδοτική Επιτροπή γνωμοδοτεί για την υπαγωγή των προτασσομένων, σύμφωνα με την παράγραφο 4 του άρθρου 2 της παρούσας, επενδύσεων και μέχρι την κάλυψη του κατανεμηθέντος γι' αυτές ποσού επιχορηγήσεων της απόφασης του δευτέρου εδαφίου της παραγράφου 8 του άρθρου 6 του Ν. 1892/90. Για την κατάταξη από την αρμόδια Γνωμοδοτική Επιτροπή των επενδύσεων σύμφωνα με την παρ. 4 του άρθρου 2 της παρούσας, με βάση τα κριτήρια των παραγράφων 2 και 3 του ίδιου άρθρου, υποβάλλεται συνολική εισήγηση της οικείας υπηρεσίας Ιδιωτικών Επενδύσεων για τον μεταποιητικό τομέα παραγωγής, στην οποία επισυνάπτονται οι εξατομικευμένες εισηγήσεις βιωσιμότητας των επενδυτικών σχεδίων.

2. Η αρμόδια Γνωμοδοτική Επιτροπή έχει την ευχέρεια, μετά από συνεννόηση με την οικεία υπηρεσία Ιδιωτικών Επενδύσεων να ενοποιεί τα δύο στάδια εξέτασης της προηγούμενης παραγράφου σε μία ενιαία διαδικασία εξέτασης κατά την οποία η Επιτροπή, μετά τον διαχωρισμό των επενδύσεων που κρίνονται μη βιώσιμες γνωμοδοτεί για την υπαγωγή των λοιπών επενδύσεων, σύμφωνα με την (β) περίπτωση της προηγούμενης παραγράφου.

3. Οι διαδικασίες εξέτασης και γνωμοδότησης των προηγούμενων παραγράφων μπορούν να εξαντλούνται σε περισσότερες της μιας συνεχόμενες συνεδριάσεις. Στις περιπτώσεις αυτές εκδίδεται ενιαίο Πρακτικό για το σύνολο των συνεχόμενων αυτών συνεδριάσεων.

4. Στις περιπτώσεις που με την απόφαση της παραγράφου 8 του άρθρου 6 του Ν. 1892/90, κατανέμονται ποσά επιχορηγήσεων για επενδύσεις ορισμένου κλάδου του μεταποιητικού τομέα παραγωγής, οι διαδικασίες που προβλέπονται από τις προηγούμενες παραγράφους 1 και 2, εφαρμόζονται αυτοτελώς για το σύνολο των υποβληθεισών στον κλάδο αυτό επενδύσεων.

ΥΠΟΥΡΓΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ 22488 (ΦΕΚ 30/Β/91)

Στοιχεία αξιολόγησης επενδύσεων, βαθμολόγηση και τρόπος λειτουργίας - εφαρμογής των κριτηρίων υπαγωγής τουριστικών επενδύσεων, στις διατάξεις του Ν. 1892/90

Άρθρο 1

Κριτήρια βιωσιμότητας

1. Για την εκτίμηση της βιωσιμότητας των υποβαλλομένων για υπαγωγή στις διατάξεις του

Ν. 1892/90 επενδυτικών προγραμμάτων του τουριστικού τομέα, λαμβάνονται υπόψη, τα ακόλουθα κριτήρια:

α. Τα χαρακτηριστικά του φορέα της επένδυσης.

β. Οι προοπτικές κερδοφόρας δραστηριότητας της μονάδας που θα δημιουργηθεί ή της ήδη υφιστάμενης στο βαθμό που επηρεάζεται από την προτεινόμενη επένδυση.

γ. Η οργάνωση της επιχείρησης.

2. Για την εφαρμογή των παραπάνω κριτηρίων εκτιμώνται ιδίως, τα ακόλουθα στοιχεία:

α. Οσον αφορά τον φορέα: η εμπειρία του, η κλίμακα και τα αποτελέσματα των δραστηριοτήτων του στο παρελθόν, η φερεγγυότητα και η οικονομική του επιφάνεια ως προς την επάρκεια των ίδιων κεφάλαιων για την κάλυψη των συνολικών χρηματοδοτικών αναγκών της επιχείρησης (κάλυψη ίδιας συμμετοχής στην επένδυση και του αναγκαίου κεφαλαίου κίνησης).

Για τις ήδη λειτουργούσες μονάδες εκτιμώνται επίσης τα οικονομικά τους αποτελέσματα στο πρόσφατο παρελθόν καθώς επίσης και η παρούσα οικονομική τους κατάσταση.

β. Οσον αφορά τις προοπτικές κερδοφόρας δραστηριότητας της μονάδας λαμβάνονται υπόψη: Η εξέλιξη των αφίξεων, των διανυκτερεύσεων και η πραγματοποιηθείσα πληρότητα των τουριστικών μονάδων κατά την τελευταία 5ετία. Η δυναμικότητα της περιοχής σε κλίνες, η συγκοινωνιακή της κατάσταση και η σύνδεσή της με την υπόλοιπη χώρα, η γενικότερη υποδομή της και η δυνατότητα εξασφάλισης ανθρώπινου δυναμικού.

Επίσης λαμβάνονται υπόψη: τα τεχνικά χαρακτηριστικά και το χρηματοδοτικό σχήμα της επένδυσης, οι προβλέψεις εσόδων και οικονομικών αποτελεσμάτων, οι αριθμοδείκτες αποδοτικότητας της επένδυσης και γενικά η εκτίμηση όλων των τεχνικοοικονομικών στοιχείων και αναλύσεων που περιέχονται στην υποβαλλόμενη από τον επενδυτή τεχνικοοικονομική προμελέτη.

γ. Οσον αφορά την οργάνωση της επιχείρησης: εξετάζεται η δυνατότητα εύρυθμης και αποτελεσματικής λειτουργίας της, μέσω της προτεινόμενης οργανωτικής της δομής και της ποσοτικής και ποιοτικής στελέχωσής της.

Άρθρο 2

Κριτήρια υπαγωγής επενδύσεων

1. Η υπαγωγή επενδύσεων στις διατάξεις του Ν. 1892/90 γίνεται με βάση τη βαθμολογία

τους που προκύπτει από την εφαρμογή των ακόλουθων τριών ομάδων κριτηρίων των τριών επομένων παραγράφων:

2. Α ΟΜΑΔΑ: Βασικά κριτήρια υπαγωγής.

α) Επίπεδο προσφερομένων υπηρεσιών.

Αφορά την τάξη των τουριστικών μονάδων σύμφωνα με την έγκριση του ΕΟΤ.

- Για μονάδες ΑΑ ή πολυτελούς τάξης χορηγούνται 20 βαθμοί.

- Για μονάδες Α τάξης χορηγούνται 15 βαθμοί.

- Για μονάδες Β τάξης χορηγούνται 10 βαθμοί.

- Για μονάδες Γ τάξης δεν χορηγούνται βαθμοί.

β) Συμπληρωματική υποδομή τουριστικής μονάδας.

Στις τουριστικές μονάδες που διαθέτουν ή συμπεριλαμβάνουν στην εξεταζόμενη επένδυση συνεδριακό κέντρο ή γήπεδο γκολφ, σύμφωνα με τις περιπτώσεις (ιστ) και (ιζ) του άρθρου 1 του Ν. 1892/90, χορηγούνται 20 βαθμοί και στις τουριστικές μονάδες που διαθέτουν ή συμπεριλαμβάνουν στην εξεταζόμενη επένδυση λιμένα σκαφών αναψυχής (μαρίνα), σύμφωνα με την περίπτωση (ιε) του ιδίου ως άνω άρθρου, χορηγούνται 30 βαθμοί.

γ) Εξυπηρέτηση ειδικών μορφών τουρισμού.

Στις τουριστικές μονάδες που εξυπηρετούν θεραπευτικό ή αθλητικό ή χειμερινό τουρισμό, χορηγούνται 20 βαθμοί. Οι βαθμοί του κριτηρίου αυτού χορηγούνται μόνο στις περιπτώσεις που υφίστανται οι προδιαγραφές που καθορίζονται με την απόφαση της περίπτωσης (β) της παραγράφου 8 του άρθρου 9 του Ν. 1892/90.

Το κριτήριο αυτό εφαρμόζεται μετά την έκδοση της ως άνω κοινής Υπουργικής Απόφασης.

δ) Στις επενδύσεις μετατροπής οικιών ή κτιρίων που χαρακτηρίζονται διατηρητέα ή παραδοσιακά σε ξενοδοχειακές μονάδες ή ξενώνες, χορηγούνται μέχρι 20 βαθμοί ως εξής:

- Για μονάδες ΑΑ ή πολυτελούς τάξης χορηγούνται 20 βαθμοί.

- Για μονάδες Α τάξης χορηγούνται 15 βαθμοί.

- Για μονάδες Β τάξης χορηγούνται 10 βαθμοί.

- Για μονάδες Γ τάξης δεν χορηγούνται βαθμοί.

ε) Εκταση Εκσυγχρονισμού.

Στις περιπτώσεις επενδύσεων που περιλαμβάνουν και εκσυγχρονισμό της τουριστικής μονάδας, χορηγούνται μέχρι 20 βαθμοί προκειμένου για μονάδες ΑΑ ή πολυτελούς τάξης, μέχρι 15 βαθμοί προκειμένου για μονάδες Α τάξης και μέχρι 10 ή 5 βαθμοί, προκειμένου για μονάδες Β ή Γ τάξης αντίστοιχα.

Η χορήγηση των κατά περίπτωση βαθμών είναι ανάλογη της έκτασης του προτεινόμενου εκσυγχρονισμού και της συμβολής του στη συνολική αναβάθμιση των παρεχομένων από την τουριστική μονάδα υπηρεσιών.

Σε περίπτωση που με τον εκσυγχρονισμό επέρχεται και αναβάθμιση της τάξης της τουριστικής μονάδας (με την έγκριση του ΕΟΤ), χορηγούνται οι βαθμοί της τάξης στην οποία η τουριστική μονάδα πρόκειται να μεταπηδήσει.

"στ. Στις επενδύσεις που πραγματοποιούνται στις ακόλουθες Ζώνες της Επικράτειας, όπως αυτές καθορίζονται στο παράρτημα 1, παρέχονται μέχρι 10 βαθμοί ως εξής:

1. Στις Ζώνες Τουριστικής Ανάπτυξης και στις Λοιπές Περιοχές: από 6 έως 10 βαθμοί.
2. Στις Ζώνες Ποιοτικής Αναβάθμισης: από 1 έως 5 βαθμοί.
3. Στις Ζώνες Ανάσχεσης: 0 βαθμοί.

Για τον καθορισμό των βαθμών των ανωτέρω σημείων 1 και 2 λαμβάνεται υπόψη ο βαθμός τουριστικής ανάπτυξης της ευρύτερης περιοχής εγκατάστασης της τουριστικής μονάδας, η υπάρχουσα υποδομή, οι ειδικότερες ανάγκες της περιοχής σε μονάδες ανάλογες με την υποδομή και την υφιστάμενη ανάπτυξη κατηγορίας καθώς και οι δυνατότητές της για τουριστική αξιοποίηση".(1)

(1). Η περίπτ. στ της παρ. 2 του άρθρου 2, προστέθηκε με το άρθρ. 1 της 26368 απόφασης Υπουργού Εθνικής Οικονομίας (ΦΕΚ 86/Β/12.2.92).

3. Β ΟΜΑΔΑ: Συμπληρωματικά κριτήρια.

(α) Καταργείται με την 26368 απόφαση ΥΠ.Ε.ΘΟ, ΦΕΚ 86/Β/92].

β) Στις επενδύσεις μετατροπής οικιών ή κτιρίων που χαρακτηρίζονται διατηρητέα ή παραδοσιακά σε ξενοχειακές μονάδες ή ξενώνες, που πραγματοποιούνται μέσα στους αξιολογούς παραδοσιακούς οικισμούς που καθορίζονται με την κοινή απόφαση του τελευταίου εδαφίου της παραγράφου 2 του άρθρου 9 του Ν. 1892/90, παρέχονται μέχρι 20 βαθμοί ως εξής:

1. Για ξενοδοχειακές μονάδες ή ξενώνες ΑΑ τάξης, 20 βαθμοί.
2. Για ξενοδοχειακές μονάδες ή ξενώνες Α τάξης, 15 βαθμοί.
3. Για ξενοδοχειακές μονάδες ή ξενώνες Β ή Γ τάξης, 10 βαθμοί.

Το κριτήριο αυτό εφαρμόζεται μετά την έκδοση της προβλεπόμενης στο τελευταίο εδάφιο της παραγράφου 2 του άρθρου 9 του Ν. 1892/90 απόφασης.

Στις επενδύσεις της περίπτωσης αυτής δεν παρέχονται οι βαθμοί που καθορίζονται στην προηγούμενη περίπτωση (α).

4. Γ ΟΜΑΔΑ: Λοιπά Κριτήρια.

α) Βαθμός Ιδίας Συμμετοχής στην επένδυση:

Παρέχονται μέχρι 12 βαθμοί για την αυξημένη από 0 έως 70% συμμετοχή του φορέα στη συνολική δαπάνη της παραγωγικής επένδυσης, πέραν από την προβλεπόμενη από το Νόμο ελάχιστη κατά περίπτωση ίδια συμμετοχή. Ο υπολογισμός των βαθμών γίνεται με τον τύπο:

$$\text{βαθμοί} = \text{Ι.Σ.Ε.} - \text{ΙΣΠΝ} / \text{ΙΣΠΝ} \times 10/7 \times 12$$

ΙΣΕ = Ιδία Συμμετοχή του φορέα.

ΙΣΠΝ = Ιδία Συμμετοχή προβλεπόμενη από το Νόμο.

β) Εξοικονόμηση Ενέργειας.

Στις επενδύσεις που περιλαμβάνουν και έργα που αφορούν την εξοικονόμηση ενέργειας, παρέχονται μέχρι 10 βαθμοί.

Θα εκτιμάται η εγκατάσταση συστημάτων εξοικονόμησης ενέργειας.

γ) Αποδοτικότητα ιδίων κεφαλαίων.

Για μέση αποδοτικότητα μέχρι 30% των ιδίων κεφαλαίων της επιχείρησης που πραγματοποιεί την επένδυση (μέση αποδοτικότητα της πρώτης 5ετίας λειτουργίας της μονάδας, μετά την ολοκλήρωση της επένδυσης), παρέχονται μέχρι 12 βαθμοί.

Αποδοτικότητα Ιδίων Κεφαλαίων = Καθαρά Κέρδη / Ιδια Κεφάλαια.

Καθαρά Κέρδη = Κέρδη Προ Φόρων.

Ιδια Κεφάλαια = Μετοχικό ή Εταιρικό Κεφάλαιο + πάσης φύσεως αποθεματικά + διαφορές αναπροσαρμογών παγίων + υπόλοιπο κερδών εις νέον + επιχορηγήσεις Δημοσίου.

Ο υπολογισμός των βαθμών του κριτηρίου αυτού γίνεται με τον τύπο:

Βαθμοί = Μέση αποδοτικότητα πρώτης 5ετίας $\times$ 10/3 $\times$ 12.

Ο υπολογισμός της αποδοτικότητας Ιδίων Κεφαλαίων βασίζεται στους πίνακες προβλέψεων της μελέτης βιωσιμότητας που εκπονείται από την υπηρεσία.

5. Οι επενδύσεις κάθε εξαμήνου που έχουν κριθεί βιώσιμες, κατατάσσονται σύμφωνα με το σύνολο των βαθμών που συγκεντρώνουν από τα κριτήρια της παραγράφου 2 του παρόντος άρθρου, με πρόταξη εκείνων που συγκεντρώνουν την υψηλότερα βαθμολογία. Σε περίπτωση ισοβαθμίας, προτάσσονται οι επενδύσεις που συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο σύνολο βαθμών με βάση τα κριτήρια της παραγράφου 3 του παρόντος άρθρου.

Αν και σύμφωνα με την παραπάνω κατάταξη προκύπτει ισοβαθμία, προτάσσονται οι επενδύσεις που συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο σύνολο βαθμών με βάση τα κριτήρια της παραγράφου 4 του παρόντος και σε περίπτωση νέας ισοβαθμίας προτάσσονται οι επενδύσεις που συγκεντρώνουν τη μεγαλύτερη βαθμολογία με βάση το (α) κριτήριο της ίδιας παραγράφου στη συνέχεια με βάση το (β) και τέλος το (γ) κριτήριο της παραγράφου 4.

Άρθρο 3

Διαδικασία εξέτασης και γνωμοδότησης

για την υπαγωγή των επενδύσεων

1. Οι αιτήσεις υπαγωγής επενδύσεων στις διατάξεις του Ν. 1892/90 των τουριστικών επιχειρήσεων που υποβάλλονται κάθε εξάμηνο, εξετάζονται από την αρμόδια Γνωμοδοτική Επιτροπή ομαδοποιημένες, σε δύο (2) στάδια ως εξής:

α) Κατά το πρώτο στάδιο, από το σύνολο των επενδύσεων που έχουν υποβληθεί, η αρμόδια Γνωμοδοτική Επιτροπή γνωμοδοτεί ύστερα από αιτιολογημένη εισήγηση της οικείας υπηρεσίας Ιδιωτικών Επενδύσεων, για την απόρριψη εκείνων που κρίνονται μη βιώσιμες, με βάση τα κριτήρια του άρθρου 1 της παρούσας.

β) Κατά το δεύτερο στάδιο εξέτασης, από τις επενδύσεις που κρίθηκαν βιώσιμες στο πρώτο στάδιο, η αρμόδια Γνωμοδοτική Επιτροπή γνωμοδοτεί για την υπαγωγή των προτασσομένων σύμφωνα με την παράγραφο 5 του άρθρου 2 της παρούσας επενδύσεων, και μέχρι την κάλυψη του κατανεμηθέντος γι' αυτές ποσού επιχορηγήσεων της απόφασης του δεύτερου εδαφίου της παραγράφου 8 του άρθρου 6 του Ν. 1892/90.

Για την κατάταξη από την αρμόδια Γνωμοδοτική Επιτροπή των επενδύσεων σύμφωνα με την παράγραφο 5 του άρθρου 2 της παρούσας, με βάση τα κριτήρια των παραγράφων 2, 3 και 4 του ιδίου άρθρου, υποβάλλεται συνολική εισήγηση της οικείας υπηρεσίας Ιδιωτικών Επενδύσεων για τον τουριστικό τομέα, στην οποία επισυνάπτονται οι εξατομικευμένες εισηγήσεις βιωσιμότητας των επενδυτικών σχεδίων.

2. Η αρμόδια Γνωμοδοτική Επιτροπή έχει την ευχέρεια, μετά από συνεννόηση με την οικεία υπηρεσία Ιδιωτικών Επενδύσεων να ενοποιεί τα δύο στάδια εξέτασης της προηγούμενης παραγράφου σε μία ενιαία διαδικασία εξέτασης κατά την οποία η Επιτροπή, μετά τον διαχωρισμό των επενδύσεων που κρίνονται μη βιώσιμες γνωμοδοτεί για την υπαγωγή των λοιπών επενδύσεων σύμφωνα με τη (β) περίπτωση της προηγούμενης παραγράφου.

3. Οι διαδικασίες εξέτασης και γνωμοδότησης των προηγούμενων παραγράφων μπορούν να εξαντλούνται σε περισσότερες της μιας συνεχόμενες συνεδριάσεις. Στις περιπτώσεις αυτές εκδίδεται ενιαίο πρακτικό για το σύνολο των συνεχόμενων αυτών συνεδριάσεων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

1. ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΠΛΗΝ CAMPINGS

A. ΖΩΝΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΝΟΜΟΣ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Πλαγιάς, Κ. Πογωνιάς, Κ. Παλαίρου, Κ. Μοναστηρακίου, Κ. Κανδήλας, Κ. Μύτικα, Κ. Αρχοντοχωρίου, Κ. Βασιλόπουλου, Κ. Καραϊσκάκη, Κ. Αστακού, Κ. Αγαλιανού, Κ. Ψιλόβραχου, Κ. Σιδήρων, Κ. Χούνης, Κ. Αγ. Βλασίου, Κ. Αμπελιών, Κ. Σαργιάδας, Κ. Ποταμούλας, Κ. Κυπαρίσσου, Κ. Πεντακόρφου, Κ. Σκουτεσιάδας, Κ. Κερασέας, Κ. Καστανούλας, Κ. Σκουτεράς, Κ. Σιτομένων, Κ. Προσηλίων, Κ. Αγ. Βαρβάρας, Κ. Αγ. Παρασκευής, Κ. Περιστερίου, Κ. Κυρά Βγένας, Κ. Λαμπιρίου, Κ. Σπαρτιά, Κ. Χαλικίου, Κ. Καλλιθέας, Κ. Δρυμώννα, Κ. Νεροχωρίου, Κ. Αμβρακίας, Κ. Αργυρού Πηγαδιού, Κ. Αετόπετρας, Κ. Κοκκινόβρυσης, Κ. Θέρμου, Κ. Κονίσκης, Κ. Διπλατάνου, Κ. Χρυσοβίτσας, Κ. Αβαρικού, Κ. Ανάληψης, Κ. Καλουδίου, Κ. Αγ. Δημητρίου, Κ. Αμπελακιώπισσας, Κ. Αναβρυτής, Κ. Ανθόφυτου, Κ.Α. Χώρας, Κ. Αραχώβης, Κ. Ασπριάς, Κ. Αχλαδοκάστρου, Κ. Βλαχομάνδρας, Κ. Γάβρου, Κ. Γρ. Οξιάς, Κ. Γρηγορίου, Κ. Δενδροχωρίου, Κ. Διασελλακίου, Κ. Δορβιτσιάς, Κ. Ελατόβρυσης, Κ. Ελατούς, Κ. Ελευθεριανής, Κ. Καλλονής, Κ. Καστανέας, Κ. Καταφυγίου, Κ.Κ. Χώρας, Κ. Κεντρικής, Κ. Κλεπιάς, Κ. Κοκκινοχωρίου, Κ. Κρυονερίων, Κ. Κυδωνέας.

ΝΟΜΟΣ ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Λευκάδος, Κ. Μεσαίας Κάψης, Κ. Πιτσιωτών, Κ. Περιβλέπτου, Κ. Παλαιοκάστρου, Κ. Νεοχωρίου Τυμφρηστού, Κ. Μαυρίλου, Κ. Μερκάδας, Κ. Μεγάλης Κάψης, Κ. Αγ. Γεωργίου, Κ. Ασβεστίου, Κ. Αρχανίου, Κ. Πλατυστόμου, Κ. Γιαννισσούς, Κ. Παλ. Γιαννισσούς, Κ. Ανατολής, Κ. Ροβαλιαρίου, Κ. Βίτολης, Κ. Λιτοσέλου, Κ. Γλύφας, Κ. Βαθυκοίλου, Κ. Πελασγίας, Κ. Δικάστρου, Κ. Πτελέας, Κ. Αχλαδίου, Κ. Νικολιτσίου, Κ. Αχινού, Κ. Νεοχωρίου Υπάτης, Κ. Πύργου, Κ. Δάφνης, Κ. Ραχών, Κ. Κολοκυθιάς, Κ. Αργυρίων, Κ. Κυριακοχωρίου, Κ. Πλατάνου, Κ. Γαρδικίου, Κ. Παλαιοχωρίου Τυμφρηστού, Κ. Πουγκακίων, Κ. Καναλίων, Κ. Πιτσίου, Κ. Τυμφρηστού.

ΝΟΜΟΣ ΦΩΚΙΔΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Πανόρμου, Κ. Γλυφάδας, Κ. Τολοφώνος, Κ. Αγ. Πάντων, Κ. Καλλιθέας, Κ. Ελαίας, Κ. Ερατεινής, Κ. Σεργούλας, Κ. Τριζονίων (πλην νήσου), Κ. Πύργου, Κ. Μαραθιά, Κ. Μοναστηρακίου.

ΝΟΜΟΣ ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Αγ. Νικολάου, Κ. Αλέας, Κ. Σκοτεινής, Κ. Γυμνού, Κ. Κεφαλοβρύσου, Κ. Φρουσιούνας, Κ. Στέρνας, Κ. Καπαρελλίου, Κ. Λυρκείας, Κ. Νεοχωρίου, Κ. Καρυάς, Κ. Φρεγκαίνης, Κ. Κρυονερίου, Κ. Αχλαδοκάμπου, Κ. Ανδρίτσας.

ΝΟΜΟΣ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Δ. Λεβιδίου, Κ. Αλωνισταίνης, Κ. Βλαχέρνης, Κ. Δάρα, Κ. Κανδήλας, Κ. Καρδάρá, Κ. Κώμης, Κ. Λίμνης, Κ. Λυκοχίων, Κ. Ορχομενού, Κ. Παλαιοπύργου, Κ. Πιάνας, Κ. Ροεινού, Κ. Χρυσοβιτσιού, Κ. Σιμιάδων, Κ. Χωτούσσης, Κ. Αγ. Ανδρέα, Κ. Πέρα Μελάνων, Κ. Πηγαδίου, Κ. Πραγματευτή, Κ. Σαπουναίικα, Κ. Τυρού, Δ. Λαγκαδίων, Κ. Βαλτεσινίκου, Β. Βυτίνης, Κ. Δημητσάνας, Κ. Δρακοβουνίου, Κ. Ζιγοβιτσιού, Κ. Θεοκτίστου, Κ. Χαμενίτσας, Κ. Ελάτης, Κ. Κερπινής, Κ. Λάσσης, Κ. Μαγουλιάνων, Κ. Μυγδαλιάς, Κ. Νυμφασίας, Κ. Παναγίτσας, Κ. Πρασίνου, Κ. Ράδου, Κ. Στεμνίτσας, Κ. Πυργακίου, Κ. Αγριδίου, Κ. Κοντοβάζαινας, Κ. Δήμητρας, Κ. Βάχλιας, Κ. Ξηροκαρίταινας, Κ. Πουρναριάς, Κ. Τροπαίων, Κ. Σπάθαρη, Κ. Βυζικίου, Κ. Σταυροδρομίου, Κ. Περδικονερίου, Κ. Τροπαίων.

ΝΟΜΟΣ ΑΧΑΪΑΣ

Οργανισμοί Τοπικοί Αυτοδιοίκησης

Κ. Δαμακινίου (ορεινό τμήμα), Κ. Σουλίου, Κ. Λεοντίου, Κ. Γκραίκα, Κ. Γρηγόρη, Κ. Μαζαρακίου (ορεινό τμήμα), Κ. Κρήνης, Κ. Δαφνών, Κ. Μαυρικού, Κ. Μελισσιών, Κ. Παρασκευής, Κ. Κουνινάς, Κ. Μοίρας, Κ. Νιφορέϊκων, Κ. Λιμνοχωρίου, Κ. Λακκόπετρας, Κ. Περιθωρίου, Κ. Σελιάνας, Κ. Κερπινής, Κ. Ρογών, Κ. Σκεπαστού, Δ. Καλαβρύτων, Κ. Ανω Λουσών, Κ. Κανδάλου, Κ. Λαγοβουνίου, Κ. Κάτω Λουσών, Κ. Σιγουνίου, Κ. Καστριών, Κ. Κλειτορίας, Κ. Μεσορρουγίου, Κ. Αγ. Βαρβάρας, Κ. Ζαρούχλης, Κ. Πλανητέρου, Κ. Γλάστρας, Κ. Αρμπουνα,

Κ. Ανω Κλειτορίας, Κ. Αγ. Νικολάου, Κ. Τουρλάδας, Κ. Λευκασίου, Κ. Κρινοφύτων, Κ. Λυκουρίας, Κ. Φιλίων, Κ. Παγκρατίου, Κ. Περιστεράς, Κ. Πάου, Κ. Νάσιας, Κ. Δάφνης, Κ. Σκοτάνης.

ΝΟΜΟΣ ΗΛΕΙΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Κυλλήνης, Κ.Κ. Παναγιάς, Κ. Κάστρου, Κ. Λυγιάς, Παραλιακή Ζώνη από τα όρια της Κοινότητας Κατακώλου μέχρι την Κ. Ζαχάρω σε βάθος 350 μ.

ΝΟΜΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Καστανέας, Κ. Λαύκας, Κ. Δροσοπηγής, Κ. Στυμφαλίας, Κ. Καλιάνων, Κ. Κεφαλαρίου, Κ. Σαρανταπήχου, Κ. Κυλλήνης (Μποδίου), Κ. Καρυάς, Κ. Λαγκαδαϊκών, Κ. Σοφιανών, Κ. Ρεθύου, Κ. Μέση Συν. Τρικάλων, Κ. Κάτω Συν. Τρικάλων, Κ. Παναριτίου, Κ. Μάννας, Κ. Ανω Τρικάλων, Κ. Κάτω Ταρσού, Κ. Στενού, Κ. Φενεού, Κ. Πανοράματος, Κ. Αρχ. Φενεού, Κ. Γκούρα, Κ. Μεσινού, Κ. Μοσιάς, Κ. Ματίου, Κ. Γελενιατικών (Τ.Κ. Σπειρτιναϊκών ορεινό τμήμα).

ΝΟΜΟΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Σιδηροκάστρου, Κ. Μυρσίνης, Κ. Κονακίων, Κ. Σκαμνακίου, Κ. Καρβελά, Κ. Μαραθέα, Κ.Ν. Μαραθέα, Κ. Χωσιάριο, Κ. Καρυούπολις, Κ. Νεοχωρίου, Κ. Βαχού, Κ. Δροσοπηγής, Κ. Σκουταρίου, Κ. Καλυβίων, Κ. Πυρρίχου, Κ. Κότρωνας, Κ. Δρυμού, Κ.Ε. Νυμφίου, Κ. Κοκκάλα, Κ. Χάρακος, Κ. Λαμπόκαμπου, Κ. Ρειχέας, Κ. Ιέρακος, Κ. Αγ. Ιωάννη, Κ. Παπαδιανικών, Κ. Φοινίκιου, Κ. Βελιών, Κ. Αγ. Δημητρίου, Κ. Αγ. Νικολάου, Κ. Μονεμβασιάς, Κ. Νομίων, Κ. Λιρών, Κ. Ταλάντων, Κ. Δαιμονίας, Κ. Ελίκας, Κ. Ελληνικού, Κ. Ανω Καστανέας, Κ. Παντανάσσης, Κ. Λάγιου, Κ. Οιτύλου, Κ. Καρέα, Κ. Κρυσονερίου, Κ. Κελεφάς, Κ. Γέρμας, Κ. Ν. Οιτύλου, Κ. Αρεόπολις, Κ. Πύργου Δυρού, Κ. Δρυάλου, Κ. Μίνας, Κ. Κοίτας, Κ. Κούνου, Κ. Γερολιμένα, Κ. Ανω Μπουλαριών, Κ. Αλίκων, Κ. Τσικκαλιών, Κ. Βάθειας, Κ. Κυπαρισσίου, Κ. Αγ. Απόστολοι, Κ. Μεσοχωρίου, Κ. Φαρακλού, Κ. Αγ. Νικολάου, Κ. Λαχίου, Κ. Βελανιδίων, Κ. Καστανέας.

ΝΟΜΟΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Ρωμανού, Κ. Κορυφασίου, Κ. Καινούργιου Χωριού, Κ. Μεσοχωρίου, Κ. Κυνηγού, Κ.

Μεθώνης, Κ. Πηδάσου, Κ. Ευαγγελισμού, Κ. Φοινικούντος, Κ. Λαχανάδας, Κ. Καπλανίου, Κ. Ακριτοχωρίου, Κ. Υαμείας, Κ. Χρυσοκελλαριάς, Κ. Φαλάνθης, Κ. Βασιλίτσιου, Κ. Κορώνης, Κ. Χαροκόπειου, Κ. Κόμπων, Κ. Βουναριών, Κ.Ν. Κορώνης, Κ. Λογγάς, Κ. Χράνων, Κ. Αδριανής, Κ. Αχλαδοχωρίου, Κ. Πεταλιδίου, Κ. Σταυροπήγιου, Κ. Καρδαμύλης, Κ. Προάσπιου, Κ. Νεοχωρίου, Κ. Αγ. Νικολάου, Κ. Πύργου, Κ. Ριγλίων, Κ. Πλάτσης, Κ. Νομιστή, Κ. Τραχήλας, Κ. Θαλαμών, Κ. Λαγκάδας, Κ. Αγ. Νίκωνος, Κ. Ελαιάς, Κ. Αγαλιανής, Κ. Προδρόμου, Κ. Καλού Νερού, Κ. Ραχών.

ΝΟΜΟΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Κατασταρίου, Κ. Αλικανά, Κ. Ανω Γερακάρι, Κ. Μέσο Γερακάρι, Κ. Κυψέλης, Κ. Τραγάκι, Κ. Πλάνου, Κ. Πηγαδάκια, Κ. Κάτω Γερακάρι, Κ. Καλλιπάδου.

ΝΟΜΟΣ ΚΕΦΑΛΛΟΝΙΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Αγ. Ειρήνης, Κ. Ξενόπουλου, Κ. Πόρου, Κ. Αγ. Νικολάου, Κ. Τουλιάτων, Κ. Βασιλικιάδων, Κ. Κουρέα, Κ. Πλαγιάς, Κ. Μεσοβουνίων, Κ. Εξωγής, Κ. Πλατρειθιάς, Κ. Σταυρού.

ΝΟΜΟΣ ΛΕΥΚΑΔΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Καβάλλου, Κ. Σπανοχωρίου, Κ. Λαζαράτων, Κ. Πινακοχωρίου, Κ. Πηγαδησάνων, Κ. Καρυάς, Κ. Ασπρογερακάτων, Κ. Αγ. Ηλία, Κ. Σύβρου, Κ. Βουρνικά.

ΝΟΜΟΣ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Δημος Ηγουμενίτσας, Κ. Γραικοχωρίου, Κ. Λαδοχωρίου, Κ. Γιρομερίου, Κ. Φανερωμένης, Κ. Φοινικίου, Κ. Πλαισίου, Κ. Σίδερης, Δήμος Φιλιατών.

ΝΟΜΟΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Λούτσης, Κ. Βράχου, Κ. Χειμαδιού, Κ. Ριζών.

ΝΟΜΟΣ ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Βατσουνιάς, Κ. Δρακότρυπας, Κ. Πευκοφύτου, Κ. Κρυσπηγής, Κ. Ανθοχωρίου, Κ. Οξυάς, Κ. Αργιθέας, Κ. Καρίτσης, Κ. Καροπλεσίου, Κ. Νεραΐδας, Κ. Πετρίλου, Κ. Καρβασαρά.

ΝΟΜΟΣ ΛΑΡΙΣΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Στομίου, Κ. Καρίτσης, Κ. Μελιβαΐας, Κ. Σωτηρότσης, Κ. Σιγήτης, Κ. Σκλήθρου, Κ. Λιβαδίου, Κ. Ολυμπιάδος, Κ. Κοκκινοπηλού, Κ. Πυθίου, Κ. Κρυόβρουσης, Κ. Καρυάς, Κ. Συκαμινέας, Κ. Καλλιπεύκης, Κ. Κρανέας.

ΝΟΜΟΣ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Πτελεού, Αχιλλείο, Αγ. Θεόδωροι.

ΝΟΜΟΣ ΤΡΙΚΑΛΩΝ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Αμπελοχωρίου, Κ. Ματονερίου, Κ. Καλομοίρας, Κ. Καστανέας, Κ. Αμαράντου, Κ. Στεφανίου, Κ. Χαλικίου, Κ. Ανθούσης, Κ. Καταφύτου, Κ. Καλλιρρόης, Κ. Κρανέας, Κ. Πολυθέας, Κ. Αγ. Παρασκευής, Κ. Γαρδικίου, Κ. Αθαμανίας, Κ. Παχτουρίου, Κ. Νεραΐδας, Κ. Αρματολικού, Κ. Αγ. Νικολάου, Κ. Δροσοχωρίου, Κ. Δέσης, Κ. Πύρρας, Κ. Περτουλίου, Κ. Νεραΐδοχωρίου, Κ. Ελάτης, Κ. Καλογήρων, Κ. Αγ. Προκοπίου, Κ. Κοτρωνίου, Κ. Στουρναραϊκών, Κ. Λιβαδοχωρίου, Κ. Παλαιοκαρυάς, Κ. Ροποτού, Κ. Βαθυρρεύματος.

ΝΟΜΟΣ ΓΡΕΒΕΝΩΝ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Σιταρά, Κ. Καλλιθέας, Κ. Τρικόρφου, Κ. Καλλονής, Κ. Κυπαρισσίου, Κ. Δοτσικού, Κ. Μεσολουρίου, Κ. Προσβόρρου, Κ. Σαμαρίνης, Κ. Φιλιππαίων, Κ. Σμίξης, Κ. Αλατοπέτρας, Κ. Αναβρύτων, Κ. Ελάτου, Κ. Μαυραναίων, Κ. Ζάκα, Κ. Πολυνερίου, Κ. Πανοράματος, Κ. Λάβδα, Κ. Αβδέλλας, Κ. Περιβολίου, Κ. Σπηλαίου, Κ. Τρικόμου, Κ. Μοναχιτίου, Κ. Κηπουρείου, Κ. Μικρολιβάδου, Κ. Κρανέας.

ΝΟΜΟΣ ΔΡΑΜΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Σύλλης, Κ. Σκαλωτής, Κ. Σιδηρονέρου, Κ. Μικρομηλέας, Κ. Ποταμών, Κ. Παγονερίου, Κ. Μικροκλεισούρας.

ΝΟΜΟΣ ΗΜΑΘΙΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Αρκοχωρίου, Κ. Φυτείας, Κ. Κουμαριάς, Κ. Γεωργιανών, Κ. Καστανέας, Κ. Πολυδένδρου, Κ. Σφηκιάς, Κ. Ριζωμάτων, Κ. Συκέας, Δάσκιο.

ΝΟΜΟΣ ΚΑΒΑΛΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Καριανής, Κ. Ακροποτάμου, Κ. Φωλεάς, Κ. Μυρτόφυτου, Κ. Ελαιοχωρίου, Κ. Ελευθερών, Κ. Ν. Ηρακλίτσης, Κ. Ν. Περάμου, Κ. Οφρυνίου, Κ. Ορφανίου.

ΝΟΜΟΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

- Δ. Καστοριάς, Κ. Χιλιοδένδρου, Κ. Δισπηλίου, Κ. Αμπελοκήπων, Κ. Κορησού, Κ. Μαυροχωρίου, Κ. Πολυκάρπης, Κ. Μεταμορφώσεως, Κ. Τοιχίου, Κ. Αργ. Ορεστικού, Κ. Γράμμου, Κ. Βυσσινέας.

ΝΟΜΟΣ ΚΙΛΚΙΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Ειδομένης, Κ. Φανού, Κ. Πλαγιών, Κ. Μικρού Δάσους, Κ. Ευζώνων, Κ. Ποντοηρακλείας, Κ. Ακρίτα, Κ. Δροσάτου, Κ. Καστανερής, Κάτω Θεοδωρακίου, Κ. Ισώματος, Κ. Σκρα, Κ. Λιβαδιών.

ΝΟΜΟΣ ΚΟΖΑΝΗΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Ζώνης, Κ. Βυθού, Κ. Πολυκαστάνου, Κ. Πενταλόφου, Κ. Αυγερινού, Κ. Αγ. Σωτήρας, Κ.

Βλάσσης, Κ. Εμπορίου, Κ. Κοίλων, Κ. Νεράιδας, Κ. Ιμέρων, Κ. Πύργων, Κ. Μεσοβούνου, Κ. Σπηλιάς, Κ. Ερμακιάς, Κ. Αγ. Δημητρίου, Κ. Ρυακίου, Κ. Τετραλόφου, Κ. Βοσκοχωρίου, Κ. Αγ. Χαραλάμπους, Κ. Πολυμύλου, Κ. Αυγής, Κ. Πολυφύτου, Κ. Αγ. Κυριακή.

ΝΟΜΟΣ ΚΟΖΑΝΗΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Βελβενδού, Κ. Καταφυγίου, Κ. Καστανέας, Κ. Πλατανορρεύματος, Κ. Δάφνης.

ΝΟΜΟΣ ΠΕΛΛΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Λουτρακίου, Κ. Ορμης, Κ. Σαρακηνών, Κ. Καρυδιάς, Κ. Μεγαπλατάνου, Κ. Νησίου, Κ. Παναγίτσας, Κ. Αγ. Αθανασίου, Κ. Αρνίσσης, Κ. Βρυτών, Κ. Περαιάς, Κ. Πιπεριών, Κ. Προμάχων, Κ. Γραμματικού, Κ. Αγρα, Κ. Φλαμουριάς, Δ. Αριδαίας.

ΝΟΜΟΣ ΠΙΕΡΙΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Αγ. Δημητρίου, Κ.Κ. Μηλέας, Κ. Βρίας, Κ. Ρητίνης, Κ. Ελατοχωρίου, Κ. Μοσχοποτάμου, Κ. Πόρων (Πάνω από Εθνική οδό), Κ. Πλαταμώνος (Πάνω από Εθνική οδό), Κ. Σκοτίνης (Πάνω από Εθνική οδό), Κ. Φωτεινών (Πάνω από Εθνική οδό), Κ. Παντελεήμονος (Πάνω από Εθνική οδό).

ΝΟΜΟΣ ΣΕΡΡΩΝ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Ορεινής.

ΝΟΜΟΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Σκοπού, Κ. Κέλλης, Κ. Κλειδίου, Κ. Πετρών, Κ. Αγ. Παντελεήμονα, Κ. Βεγόρων, Κ. Δροσσοπηγής, Κ. Νυμφαίου, Κ. Ασπρογειών, Κ. Λεχόβου, Κ. Αετού, Κ. Αγραπιδέων, Κ. Σκλήθρου, Κ. Βαλτονέρων, Κ. Λιμνοχωρίου, Κ. Αναργύρων, Κ. Βαρικού, Κ. Πισοδερίου, Κ. Μανιακίου, Κ. Ανπιγονείας.

ΝΟΜΟΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Σταγίρων, Κ. Νεοχωρίου, Κ. Στανού, Κ. Ταξιάρχου, Δ. Αρναίας, Κ. Μ. Παναγίας, Π. Παλαιοχώρας.

ΝΟΜΟΣ ΕΒΡΟΥ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Αλεποχωρίου, Κ. Δόξης, Κ. Παλιουρίου, Κ. Σαμοθράκης, Κ. Συκορράχης, Κ. Μάκρης, Κ. Μεταξάδων.

ΝΟΜΟΣ ΞΑΝΘΗΣ

Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Κοτύλης, Κ. Ωραίου, Κ. Καρυοφύτου, Κ. Νεοχωρίου, Δ. Σταυρουπόλεως, Κ. Δαφνώνας, Κ. Γέρακα.

ΝΟΜΟΣ ΡΟΔΟΠΗΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Προσκυνητών, Κ. Μαρωνείας, Κ. Κρωβύλης.

ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Δ. Καρπάθου, Κ. Απερίου, Κ. Αρκάσας, Κ. Βολάδας, Δ. Κάσου πλην Αρμαθιά, Κ. Μενετών, Κ. Μεσοχωρίου, Κ. Οθους, Κ. Πυλών, Κ. Ολύμπου εκτός Σαριά και οικισμού Τριστόμου.

Κ. Σπόων, Δ. Αστυπάλαιας, Κ. Αγαθονησίου, Κ. Νικιών, Δ. Μεγ. Χωρίου, Δ. Μεγίστης, Δ. Σύμης, Δ. Καλυμνίων πλην Τελένδου.

Δ. Λέρου πλην Λεβίδα και Κίναρου.

Δ. Μανδρακίου πλην Γυαλί.

Δ. Εμπορείου πλην Γυαλί.

Δ. Χάλκης, Κ. Λιβαδίων, Κ. Κατταβίας, Κ. Λαχανιάς, Κ. Γενναδίου, Κ. Ασκληπείου.

ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Δρουσιδός, Κ. Κύθνου, Κ. Σερίφου, Κ. Αιγιάλης, Κ. Αμοργού, Κ. Αρκεσίνης, Κ. Βρούτση, Κ. Θολαρίων, Κ. Καταπόλων, Κ. Ανω Μεριάς, Κ. Φολεγάνδρου.

ΝΟΜΟΣ ΛΕΣΒΟΥ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Αγ. Μαρίας, Κ. Ταξιαρχών, Κ. Αφάλωνος, Κ. Παμφίλων, Κ. Πύργων Θερμής, Δ. Λουτροπόλεως Θερμής, Κ. Μιστεγγών, Κ. Νέων Κυδωνιών, Κ. Μανταμάδου, Κ. Κάπης, Κ. Κλειούς, Δ. Πολιχνίτου, Κ. Βρίσας, Κ. Σκοπέλου, Κ. Συκαμινέας, Κ. Λεπετύμνου, Κ. Αργέννου, Κ. Πέτρας, Κ. Σκουτάρου, Κ. Σκαλοχωρίου, Κ. Πτερούντος, Κ. Παρακοίλων, Κ. Αγρας, Δ. Πλωμαρίου, Κ. Ακρασίου.

Κ. Αντίσσης.

Κ. Σιγρίου (ΕΞΑΙΡΕΙΤΑΙ ΑΠΟΛΛΩΝΕΙΟ ΔΑΣΟΣ).

Δ. Ερεσού.

Κ. Μεσοτόπου.

Κ. Μεγαλοχωρίου, Κ. Νεοχωρίου, Κ. Παλαιοχωρίου, Κ. Πλαγιάς, Κ. Σταύρου, Κ. Τρύγωνα, Κ. Κάσπακα, Δ. Μυριναίων, Κ. Πλατέος, Κ. Θάνους, Κ. Ατσικής, Κ. Βάρους, Κ. Λύχνων, Κ. Ρεπανιδίου, Κ. Μούδρου, Κ. Κοντοπουλίου, Κ. Παναγιάς, Κ. Πλάκας.

ΝΟΜΟΣ ΣΑΜΟΥ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Δ. Σαμίων πλην οικισμού Σάμου.

Δ. Καρλοβασίων, Κ. Κουμαιϊκών, Κ. Σκουραιϊκών, Κ. Σπαθαραίων, Κ. Μαραθοκάμπου, Κ. Παλαιοκάστρου, Κ. Βαθέος πλην οικισμού Βαθέου.

Κ. Κοκκαρίου πλην οικισμού Κοκκαρίου.

Κ. Βουρλιωτών, Κ. Μανολάτων, Κ. Σταυρινήδων, Κ. Αγ. Κωνσταντίνου, Κ. Αμπέλου, Κ. Κοντακαϊικών, Δ. Αγ. Κηρύκου, Κ. Αγ. Πολυκάρπου, Κ. Αρεθούσης, Κ. Δάφνης, Κ. Ευδήλου, Κ. Καραβόσταμου, Κ. Καρκινάγριου, Κ. Μαγγανίτου, Κ. Περδικίου, Κ. Ραχών, Κ. Φραντάτου, Κ. Χρυσοστόμου, Κ. Φούρνων πλην Θύμαινας και Αγ. Μηνά.

ΝΟΜΟΣ ΧΙΟΥ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Αγ. Γάλακτος, Κ. Μελανιού, Δ. Οινουσσών, Δ. Καρδαμύλων, Κ. Αμάδων, Κ. Βικίου, Κ. Καμπιών, Κ. Λεπτοπόδων, Κ. Κεράμου, Κ. Κουρουνίων, Κ. Νενητουριών, Κ. Τρυπών, Κ. Βολισσού, Κ. Σιδηρούντος, Κ. Λυγωνύμων, Κ. Λιθίου, Κ. Ελάτας, Κ. Μεστών, Κ. Ολύμπων, Κ. Πυργίου, Κ. Καλαμωπής, Κ. Θυμιανών, Κ. Νεοχωρίου, Κ. Καλλιμασιάς, Κ. Καταράκτου, Κ. Νενήτων, Κ. Βουνού, Κ. Πατρικών, Κ. Ψαρών, Κ. Χαλάνδρων, Κ. Φλατσίων.

ΝΟΜΟΣ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Μελάμπων, Κ. Ροδακίνου, Κ. Λευκογείων, Κ. Ασωμάτου, Κ. Κεραμέ, Κ. Αρδάκτου, Κ. Ακουμίων, Δ. Ανωγείων, Κ. Σακτουρείων, Κ. Αξού.

ΝΟΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Κακοδικίου, Κ. Παλαιοχώρας, Κ. Ασκύφτου, Κ. Ασφένδου, Κ. Ιμπρου, Κ. Σκαλωτής, Κ. Χώρας Σφακίων, Δ. Κισσάμου (Καστέλι), Κ. Πατσανού.

Β. ΖΩΝΕΣ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗΣ

ΝΟΜΟΣ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Δ. Πόρου (εκτός περιοχής ανάσχεσης).

Δ. Υδρας (εκτός περιοχής ανάσχεσης).

Κ.Α. Φαναρίου, Κ. Γαλατά, Κ. Τροιζίνας, Κ. Δρυόπης, Κ. Καρατζά, Κ. Μεγαλοχωρίου, Κ. Τακτικούπολης.

ΝΟΜΟΣ ΒΟΙΩΤΙΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Αράχωβας (τμήμα όπως καθορίζεται στο ΦΕΚ 417/Δ/3.9.85).

ΝΟΜΟΣ ΦΩΚΙΔΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Δ. Δελφών (τμήμας όπως καθορίζεται στο ΦΕΚ 417/Δ/3.9.85).

ΝΟΜΟΣ ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Δ. Ναυπλίου (εκτός ορίων ΓΠΣ).

ΝΟΜΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Λακώνων (εκτός περιοχής ανάσχεσης). Κ. Λιαπάδων (εκτός περιοχής ανάσχεσης). Κ. Κερκυραίων (τμήμα Ο.Τ.Α.). Κ. Γαστουρίου (εκτός περιοχής ανάσχεσης). Κ. Στρογγύλης (παραλιακό τμήμα). Κ. Μωραϊτικών (παραλιακό τμήμα). Κ. Χλωματιανών (παραλιακό τμήμα). Κ. Σπαρτύλα (παραλιακό τμήμα). Κ. Καναλίου (εκτός περιοχής ανάσχεσης). Κ. Κ. Κυρακιανάς (εκτός περιοχής ανάσχεσης). Κ. Αγ. Μάρκου.

ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Δ. Ρόδο (τμήμα Ο.Τ.Α.).

Κ. Καλυθιών (τμήμα Ο.Τ.Α.).

Κ. Κοσκινού (τμήμα Ο.Τ.Α.).

Κ. Ιαλυσσού (τμήμα Ο.Τ.Α.).

Δ. Κω (τμήμα Ο.Τ.Α.).

Κ. Καρδάμαινας.

ΝΟΜΟΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

(Περιοχές εκτός σχεδίου και ορίων οικισμών)

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Ν. Ποτίδαιας, Κ.Ν. Φώκαιας, Κ. Αφύτου, Κ. Καλλιθέας, Κ. Καλάνδρας, Κ. Κρυσσηγής, Κ. Πολυχρόνου, Κ. Χανιώτη, Κ. Αγ. Μάμαντος, Κ.Ν. Μαρμαρά.

ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Δ. Πάρου (ευρύτερη περιοχή).

Κ. Νάουσας (ευρύτερη περιοχή).

Κ. Απολλωνίας Σίφνου (πλατύς Γιαλός - Χρυσσηγή).

Κ. Επισκοπής Γωνιάς (όρια οικισμού Καμάρι).

Κ. Εμπορείου (όρια οικισμού Περίσσης).

ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

(Περιοχές εκτός σχεδίου και ορίων οικισμών)

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Αχλάδας, Κ. Ροδιάς, Κ. Ηρακλείου, Κ. Καλλιθέας, Κ. Ελαίας, Κ. Βαθείας, Κ. Ανώπολης, Κ. Γουβών, Κ. Λιμένος Χερσονήσου, Κ. Μοχού, Κ. Χερσονήσου, Δ. Μαλλίων (εκτός τέως Κοινότητας Κρασίου).

ΝΟΜΟΣ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

(Περιοχές εκτός σχεδίου και ορίων οικισμών)

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Βρούχα, Κ. Ελούντας, Δ. Αγ. Νικολάου, Κ. Κριτζά (το παραλιακό τμήμα της κοινότητας που περιέχεται στα όρια της κοινότητας ανατολικά από τον επαρχιακό δρόμο Κριτζά - Αγ. Νικολάου και της οδού Κριτζά - Καλό Χωριό), Κ. Καλού Χωριού.

Γ. ΖΩΝΕΣ ΑΝΑΣΧΕΣΗΣ

ΝΟΜΟΣ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Δ. Σπετσών (εγκεκριμένο σχέδιο).

Δ. Πόρου (εγκεκριμένο σχέδιο).

Δ. Υδρας (όρια οικισμού).

ΝΟΜΟΣ ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Δ. Κρανιδίου (παραλιακό τμήμα), Κ. Πόρτο Χελίου, Κ. Τολού.

ΝΟΜΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Λακώνων (παραλιακό τμήμα), Κ. Λιαπάδου (παραλιακό τμήμα), Δ. Κερκυραίων (παραλιακό τμήμα), Κ. Γαστουρίου (παραλιακό τμήμα), Κ. Βιρού (παραλιακό τμήμα), Κ. Κυνοπιαστών (παραλιακό τμήμα), Κ. Καναλίου (παραλιακό τμήμα), Κ.Κ. Κορακιανών (παραλιακό τμήμα), Κ. Μπενιτσών.

ΝΟΜΟΣ ΠΡΕΒΕΖΗΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Δ. Πάργας (Νότιο τμήμα).

ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Δ. Ρόδου (όρια ΓΠΣ), Κ. Λίνδου (όρια οικισμού).

Δ. Κω (πόλη Κω εκτός οικισμού Πλατάνου).

Κ. Καρδάμαινας (όρια οικισμού).

ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Δ. Πάρου (ευρύτερη περιοχή Οικισμού).

Κ. Ακρωτηρίου (περιοχή Καλντέρας).

Κ. Μεγαλοχωρίου (περιοχή Καλντέρας).

Κ. Πύργου Καλλίστης (περιοχή Καλντέρας).

Κ. Μεσαριάς (περιοχή Καλντέρας).

Κ. Θήρας (περιοχή Καλντέρας).

Κ. Ημεροβιγλίου (περιοχή Καλντέρας).

Δ. Μυκονίων (όρια ΓΠΣ).

Κ. Οίας.

"Δ. ΛΟΙΠΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

Οι περιοχές της επικράτειας που δεν περιλαμβάνονται στις Ζώνες Τουριστικής Ανάπτυξης, Ποιοτικής Αναβάθμισης και Ανάσχεσης του Παραρτήματος".(1)

(1). Το κεφ. Δ, αντικαταστάθηκε ως ανωτέρω, από το ΥΠ.ΕΘ.Ο. (ΦΕΚ 95/Β/27.2.91).

II. ΚΑΤΑΣΚΗΝΩΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ (CAMPINGS)

A. ΖΩΝΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΝΟΜΟΣ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Πλαγιάς, Κ. Πογωνιάς, Κ. Παλαίρου, Κ. Μοναστηρακίου, Κ. Κανδήλας, Κ. Μύτικα, Κ. Αρχοντοχωρίου, Κ. Βασιλόπουλου, Κ. Καραϊσκάκη, Κ. Αστακού, Κ. Αγαλιανού, Κ. Ψιλόβραχου, Κ. Σιδήρων, Κ. Χούνης, Κ. Αγ. Βλασίου, Κ. Αμπελίων, Κ. Σαργιάδας, Κ. Ποταμούλας, Κ. Κυπαρίσσου, Κ. Πεντακόρφου, Κ. Σκουτεσιάδας, Κ. Κερασέας, Κ. Καστανούλας, Κ. Σκουτεράς, Κ. Σιτομένων, Κ. Προσηλίων, Κ. Αγ. Βαρβάρας, Κ. Αγ. Παρασκευής, Κ. Περιστεριου, Κ. Κυρά Βγένας, Κ. Λαμπιρίου, Κ. Σπαρτιά, Κ. Χαλικίου, Κ. Καλλιθέας, Κ. Δρυμώννα, Κ. Νεροχωρίου, Κ. Αμβρακίας, Κ. Αργυρού Πηγαδίου, Κ. Αετόπετρας, Κ. Κοκκινόβρυσης, Κ. Θέρμου, Κ. Κονίσκης, Κ. Διπλατάνου, Κ. Χρυσοβίτσας, Κ. Κ. Χρυσοβίτσας, Κ. Αβαρικού, Κ. Ανάληψης, Κ. Καλουδίου, Κ. Αγ. Δημητρίου, Κ. Αμπελακιώτισσας, Κ. Αναβρυτής, Κ. Ανθοφύτου, Κ. Α. Χώρας, Κ. Αραχώβης, Κ. Ασπριάς, Κ. Αχλαδόκαστρου, Κ. Βλαχομάνδρας, Κ. Γάβρου, Κ.Γ. Οξυάς, Κ. Γρηγορίου, Κ. Δενδροχωρίου, Κ. Διασελλακίου, Κ. Δορβιτσιάς, Κ. Ελατόβρυσης, Κ. Ελατούς, Κ. Ελευθεριανής, Κ. Καλλονής, Κ. Καστανέας, Κ. Καταφυγίου, Κ. Κ. Χώρας, Κ. Κεντρικής, Κ. Κλεπιάς, Κ. Κοκκινοχωρίου, Κ. Κρυονερίων, Κ. Κυδωνέας, Κ. Λεύκας, Κ. Λιβαδακίου, Κ. Λιμνίτσας, Κ. Μαμουλάδας, Κ. Μανδρινής, Κ. Μηλέας, Κ. Νεοκάστρου, Κ. Νεοχωρίου, Κ. Παλαιοπύργου, Κ. Παλαιοχωρακίου, Κ. Περδικόβρυσης, Κ. Περίστης, Κ. Πέρκου, Κ. Πιτσιναϊίκων, Κ. Πλατάνου, Κ. Πόδου, Κ. Ποκίτσας, Κ. Ριγανίου, Κ. Σίμου, Κ. Στρανώματος, Κ. Στύλιας, Κ. Τερψιθέας, Κ. Φαμίλιας, Κ. Χόρμορης, Κ. Σκάλας, Κ. Δάφνης, Κ.Κ. Αφροξυλιάς, Κ. Βομβακού, Κ. Νεοκάστρου.

ΝΟΜΟΣ ΒΟΙΩΤΙΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Δ. Λεβαδέων, μόνον όρια Παλαιάς Κοινότητας Ελικώνος, Κ. Αγ. Τριάδος, Κ. Προδρόμου, Κ. Δομβραίνης, Κ. Ξηρονομής, Κ. Ευαγγελίστριας, Κ. Θίσβης, Κ. Αγ. Ανας, Κ. Λεύκτρων, Κ. Καπαρελλίου.

ΝΟΜΟΣ ΕΥΒΟΙΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Πύργου, Κ. Ωρεών, Κ. Αρτεμισίου, Κ. Γουβών, Κ. Αγριοβοτάνου, Κ. Ελληνικών, Κ.

Βασιλικών, Κ. Παππάδων, Κ. Κοτσικιάς, Κ. Πηλίου, Κ. Βλαχιάς, Κ. Αγ. Σοφίας, Κ. Γλυφάδας, Κ. Στροπώνων, Κ. Μετοχίου Διρφύων, Κ. Βιταλών, Κ. Ακταίου, Κ. Γιαννιτσίου, Κ. Αγ. Δημητρίου, Κ. Καλλιανού, Κ. Αμυγδαλέας, Κ. Κομίτου, Κ. Πλατανιστού, Κ. Σκουπαίων, παραλιακό τμήμα προς Αιγαίο πέλαγος μέχρι οδό Χαλκίδας - Καρύστου, Κ. Νέων Στύρων, παραλιακό τμήμα προς Αιγαίο Πέλαγος μέχρι οδός Χαλκίδας - Καρύστου, Κ. Πολυποτάμου παραλιακό τμήμα προς Αιγαίο Πέλαγος μέχρι οδό Χαλκίδας - Καρύστου, Κ. Πετριών, Κ. Αχλαδεράς, Κ. Αυλωναρίου, Κ. Οχθονίας, Κ. Ορίου, Κ. Οξυλίθου, Κ. Ανω Ποταμιάς, Κ. Πλατάνας, Κ. Κύμης, Κ. Μαντουδίου, Κ. Κηρίνθου, Κ. Αγ. Άννας, Κ. Αχλαδίου.

ΝΟΜΟΣ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ

Ολόκληρος ο Νομός πλην Δήμου Καρπενησίου.

ΝΟΜΟΣ ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Λευκάδας, Κ. Μεσαίας Κάψης, Κ. Πιτσιτών, Κ. Περιβλέπτου, Κ. Παλαιοκάστρου, Κ. Νεοχωρίου Τυμφρηστού, Κ. Μαυρίλου, Κ. Μερκάδας, Κ. Μεγάλης Κάψης, Κ. Αγ. Γεωργίου, Κ. Ασβεστίου, Κ. Αρχανίου, Κ. Πλατυστόμου, Κ. Γιαννιτσούς, Κ. Παλ. Γιαννιτσούς, Κ. Ανατολής, Κ. Ροβολιαρίου, Κ. Βίτολης, Κ. Λιτοσέλου, Κ. Γλύφας, Κ. Βαθυκοίλου, Κ. Πελασγίας, Κ. Δικάστρου, Κ. Πτελέας, Κ. Αχλαδίου, Κ. Νικολιτσίου, Κ. Αχινού, Κ. Νεοχωρίου Υπάτης, Κ. Πύργου, Κ. Δάφνης, Κ. Ραχών, Κ. Κολοκυθιάς, Κ. Αργυρίων, Κ. Κυριακοχωρίου, Κ. Πλατάνου, Κ. Γαρδικίου, Κ. Παλαιοχωρίου Τυμφρηστού, Κ. Πουγκακίων, Κ. Καναλίων, Κ. Πιτσίου, Κ. Τυμφρηστού.

ΝΟΜΟΣ ΦΩΚΙΔΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Πανόρμου, Κ. Γλυφάδας, Κ. Τολοφώνος, Αγ. Πάντων, Κ. Καλλιθέας, Κ. Ελαίας, Κ. Ερατεινής, Κ. Τριζονίων (πλην νήσου), Κ. Σεργούλας, Κ. Πύργου, Κ. Μαραθιά, Κ. Μοναστηρακίου.

ΝΟΜΟΣ ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Αγ. Νικολάου, Κ. Αλέας, Κ. Σκοτεινής, Κ. Γυμνού, Κ. Κεφαλοβρύσου, Κ. Φρουσιούνας, Κ. Στέρνας, Κ. Καπαρελλίου, Κ. Λυρκείας, Κ. Νεοχωρίου, Κ. Καρυάς, Κ. Φρεγκαίνης, Κ. Κρουονερίου, Κ. Αχλαδοκάμπου, Κ. Ανδρίτσας.

ΝΟΜΟΣ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

Ολόκληρος ο νομός πλην:

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Αστρους, Κ. Βερβένων, Κ. Καρακοβουνίου, Κ. Μελιγούς, Κ. Παραλία Αστρους.

ΝΟΜΟΣ ΑΧΑΪΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Δαμακινίου (ορεινό τμήμα), Κ. Σουλίου, Κ. Λεοντίου, Κ. Μαζαρακίου (ορεινό τμήμα), Κ. Γραϊκα, Κ. Γρηγόρη, Κ. Κρήνης, Κ. Δαφνών, Κ. Μαυρικού, Κ. Μελισσίων, Κ. Παρασκευής, Κ. Κουνινάς, Κ. Μοίρας, Κ. Νιφορέικων, Κ. Λιμνοχωρίου, Κ. Λακκόπετρας, Κ. Περιθωρίου, Κ. Σελιάνας, Κ. Κερπινής, Κ. Ρογών, Κ. Σκεπαστού, Δ. Καλαβρύτων, Κ. Ανω Λουσών, Κ. Κανδάλου, Κ. Λαγοβουνίου, Κ. Κάτω Λουσών, Κ. Σιγουνίου, Κ. Καστριών, Κ. Κλειτορίας, Κ. Μεσορρουγίου, Κ. Αγ. Βαρβάρας, Κ. Ζαρούχλης, Κ. Πλανητέρου, Κ. Γλάστρας, Κ. Αρμπούνα, Κ. Ανω Κλειτορίας, Κ. Λυκουρίας, Κ. Φιλίων, Κ. Παγκρατίου, Κ. Περιστεράς, Κ. Πάου, Κ. Νάσιας, Κ. Δάφνης, Κ. Σκοτάνης.

ΝΟΜΟΣ ΗΛΕΙΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Κυλλήνης, Κ.Κ. Παναγιάς, Κ. Κάστρου, Κ. Λυγιάς, Παραλιακή ζώνη από τα όρια της Κοινότητας Κατακόλου μέχρι την Κ. Ζαχάρω σε βάθος 350 μ.

ΝΟΜΟΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Σιδηροκάστρου, Κ. Μυρσίνης, Κ. Κονακίων, Κ. Σκαμνακίου, Κ. Καρβελά, Κ. Μαραθέα, Κ. Ν. Μαραθέα, Κ. Χωσιάριο, Κ. Καρούπολις, Κ. Νεοχωρίου, Κ. Βαχού, Κ. Δροσοπηγής, Κ. Σκουταρίου, Κ. Καλυβίων, Κ. Πυρρίχου, Κ. Κότρωνας, Κ. Δρυμού, Κ.Ε. Νυμφίου, Κ. Κοκκάλα, Κ. Χάρακας, Κ. Λαμπόκαμπου, Κ. Ρειχέας, Κ. Ιέρακος, Κ. Αγ. Ιώαννη, Κ. Παπαδιανίκων, Κ. Φοινίκιου, Κ. Βελιών, Κ. Αγ. Δημητρίου, Κ. Αγ. Νικολάου, Κ. Μονεμβασίας, Κ. Νομίων, Κ. Λιρών, Κ. Ταλάντων, Κ. Δαιμονιάς, Κ. Ελίκας, Κ. Ελληνικού, Κ. Ανω Καστανέας, Κ. Παντανάσσης, Κ. Λάγιου, Κ. Οιτύλου, Κ. Καρέα, Κ. Κρουονερίου, Κ. Κελεφάς, Κ. Γέρμας, Κ. Ν. Οιτύλου, Κ. Αρεόπολις, Κ. Πύργου Δυρού, Κ. Δρυάλου, Κ. Μίνας, Κ. Κοίτας, Κ. Κούνου, Κ. Γερολιμένα, Κ.

Ανω Μπουλαριών, Κ. Αλίκων, Κ. Τσιγκαλιών, Κ. Βάθειας, Κ. Κυπαρισσίου, Κ. Αγ. Απόστολοι, Κ. Μεσοχωρίου, Κ. Φαρακλού, Κ. Λαχίου, Κ. Αγ. Νικολάου, Κ. Βελανιδίων, Κ. Καστανέας, Κ. Αδριανής, Κ. Αχλαδοχωρίου, Κ. Πεταλίδου, Κ. Σταυροπήγιου, Κ. Καρδαμύλης, Κ. Προάσπι, Κ. Νεοχωρίου, Κ. Πύργου, Κ. Αγ. Νικολάου, Κ. Ριγκλίων, Κ. Πλάτσης, Κ. Νομιστή, Κ. Τραχήλας, Κ. Θαλαμών, Κ. Λαγκάδας, Κ. Αγίου Νίκωνος, Κ. Ελαίας, Κ. Αγαλιανής, Κ. Προδρόμου, Κ. Καλού Νερού, Κ. Ραχών.

ΝΟΜΟΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Ρωμανού, Κ. Κορυφασίου, Κ. Καινούργιου Χωριού, Κ. Μεσοχωρίου, Κ. Κυνηγού, Κ. Μεθώνης, Κ. Πηδάσου, Κ. Ευαγγελισμού, Κ. Φοινικούντας, Κ. Λαχανάδας, Κ. Καπλανίδου, Κ. Ακριτοχωρίου, Κ. Υαμείας, Κ. Χρυσοκελλαριάς, Κ. Φαλάνθης, Κ. Βασιλίτσιου, Κ. Κορώνης, Κ. Χαροκοπέιου, Κ. Κόμπων, Κ. Βουναρίων, Κ. Ν. Κορώνης, Κ. Λογγάς, Κ. Χράνων.

ΝΟΜΟΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Κατασταρίδου, Κ. Αλικανά, Κ. Ανω Γερακάρι, Κ. Μέσο Γερακάρι, Κ. Κυψέλης, Κ. Τραγάκι, Κ. Πλάνου, Κ. Πηγαδάκια, Κ. Κάτω Γερακάρι, Κ. Καλλιπάδου.

ΝΟΜΟΣ ΚΕΦΑΛΛΟΝΙΑΣ

Κ. Αγ. Ειρήνης, Κ. Ξενόπουλου, Κ. Πόρου, Κ. Αγ. Νικολάου, Κ. Τουλιάτων, Κ. Βασιλικιάδων, Κ. Κοθρέα, Κ. Πλαγιάς, Κ. Μεσοβουνίων, Κ. Εξαγής, Κ. Πλατρειθιάς, Κ. Σταύρου.

ΝΟΜΟΣ ΛΕΥΚΑΔΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Καβάλλου, Κ. Σπανοχωρίου, Κ. Λαζαράτων, Κ. Πινακοχωρίου, Κ. Πηγαδησάνων, Κ. Καρυιάς, Κ. Ασπρογερακάτων, Κ. Αγ. Ηλία, Κ. Σύβρου, Κ. Βουρνικά.

ΝΟΜΟΣ ΑΡΤΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Κτιστάδων, Κ. Μελισσουργών, Κ. Αγνάντων, Κ. Καταρράκτου, Κ. Θεοδωριάνων, Κ.

Κουκκουλίων, Κ. Γραικικού, Κ. Μικροσπηλιάς, Κ. Λεπιανών, Κ. Ράμιας, Κ. Ροδαυγής, Κ. Κεντρικού, Κ. Κυψέλης, Κ. Βουργαρελίου, Κ. Καψάλων, Κ. Παλαιοκατούνου, Κ. Αθαμανίου, Κ. Τετρακώμης, Κ. Μεσούντος, Κ. Καστανέας, Κ. Διστράτου, Κ. Ανεμορράχης, Κ. Κορφοβουνίου, Κ. Κάτω Καλευτίνη, Κ. Βλαχέρνης, Κ. Πέτα, Κ. Μακρινιάδας, Κ. Πέτρας, Κ. Δημαρίου, Κ. Διάσελλου, Κ. Ανω Καλεντίνης, Κ. Κλειδίου, Κ. Διχομοιρίου, Κ. Βελενζικού, Κ. Σκουληκαριάς, Κ. Ρετσιανών, Κ. Αστροχωρίου, Κ. Μεγαλόχαρης, Κ. Μεσοπύργου, Κ. Ελάτης, Κ. Μηλιανών, Κ. Πηγών.

ΝΟΜΟΣ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ

Ολη η Επαρχία Φιλιππών εκτός:

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Ασπροκκλησίου, Κ. Σμέρτου, Κ. Κέστρινης.

Από την Επαρχία Σουλίου μόνοι οι:

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Πετροβίτσας, Κ. Πλακωτής, Κ. Πέντε Εκκλησιών, Κ. Πολύδροσου.

ΝΟΜΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Όλοι οι ΟΤΑ των Επαρχιών Παγωνίου και Κονίτσης και:

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Μηλέας, Κ. Ανθοχωρίου, Κ. Μελιάς, Κ. Βουλιάστης, Κ. Μουσιωτίτσης, Κ. Τερόβου, Κ. Κουκλεσίου, Κ. Μεγάλου Περιστερίου, Κ. Μικρού Περιστερίου, Κ. Δεματίου, Κ. Μεγάλης Γόπστας, Κ. Μικράς Γόπστας, Κ. Δίσκου, Κ. Βαθυπέδου, Κ. Ανατολικής, Κ. Κράψης, Κ. Παλαιοχωρίου Σιράκου, Κ. Καλαριτών, Κ. Ματσουκίου, Κ. Προσηλίου, Κ. Μιχαλιτσίου, Κ. Πραμάντων, Κ. Σουλοπούλου, Κ. Ραϊκού, Κ. Δαφνοφύτου, Κ. Εκκλησοχωρίου, Κ. Καλοχωρίου, Κ. Βουτσαρά, Κ. Γκριμπόβου, Κ. Βρυσούλας, Κ. Βροσίνας.

ΝΟΜΟΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Αγιάς, Κ. Ανθούσης, Κ. Λιβαδαρίου, Κ. Λούτσης, Κ. Βαλανιδόρραχης, Κ. Βράχου, Κ.

Ριζών, Κ. Καναλίου, Κ. Μιχαλίτσιου, Κ. Νικοπόλεως, Κ. Μύπικα, Δ. Πρεβέζης, Κ. Κλεισούρας, Κ. Παναγίας, Κ. Τσαγκαροπούλου, Κ. Κερασώνος, Κ. Αγ. Γεωργίου, Κ. Ριζοβουνίου.

ΝΟΜΟΣ ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Βατσουινιάς, Κ. Δρακότρυπας, Κ. Πευκοφύτου, Κ. Κρυσπηγής, Κ. Ανθοχωρίου, Κ. Οξιάς, Κ. Αργιθέας, Κ. Καρίτσης, Κ. Καροπλεσίου, Κ. Νεράιδας, Κ. Πετρίλου, Κ. Καρβασαρά.

ΝΟΜΟΣ ΛΑΡΙΣΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Στομίου, Κ. Καρίτσης, Κ. Μελιβαίας, Κ. Σωτηρίτσης, Κ. Σιήτης, Κ. Σκλήθρου, Κ. Λιβαδίου, Κ. Ολυμπιάδος, Κ. Κοκκινοπηλού, Κ. Πυθίου, Κ. Κρυσόβρυσης, Κ. Καρυιάς, Κ. Συκαμινέας, Κ. Καλλιπεύκης, Κ. Κρανέας.

ΝΟΜΟΣ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Πτελεού, Αχίλλειο, Αγ. Θεόδωροι.

ΝΟΜΟΣ ΤΡΙΚΑΛΩΝ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Αμπελοχωρίου, Κ. Ματονερίου, Κ. Καλομοίρας, Κ. Καστανέας, Κ. Αμαράντου, Κ. Στεφανίου, Κ. Χαλικίου, Κ. Ανθούσης, Κ. Καταφύτου, Κ. Καλλιρρόης, Κ. Κρανέας, Κ. Πολυθέας, Κ. Αγ. Παρασκευής, Κ. Γαρδικίου, Κ. Αθαμανίας, Κ. Παχτουρίου, Κ. Νεράιδας, Κ. Αρματολικού, Κ. Αγ. Νικολάου, Κ. Δροσοχωρίου, Κ. Δέσης, Κ. Πύρρας, Κ. Περτουλίου, Κ. Νεραϊδοχωρίου, Κ. Ελάτης, Κ. Καλογήρων, Κ. Αγ. Προκοπίου, Κ. Κοτρωνίου, Κ. Στουρναραϊίκων, Κ. Λιβαδοχωρίου, Κ. Παλαιοκαρυιάς, Κ. Ροποτού, Κ. Βαθυρρέυματος.

ΝΟΜΟΣ ΣΕΡΡΩΝ

Ολος ο Νομός.

ΝΟΜΟΣ ΔΡΑΜΑΣ

Ολος ο Νομός.

ΝΟΜΟΣ ΚΙΛΚΙΣ

Όλος ο Νομός

ΝΟΜΟΣ ΠΕΛΛΗΣ

Όλος ο Νομός.

ΝΟΜΟΣ ΓΡΕΒΕΝΩΝ

Όλος ο Νομός.

ΝΟΜΟΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ

Όλος ο Νομός πλην Χερσονήσου λίμνης.

ΝΟΜΟΣ ΗΜΑΘΙΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Αρκοχωρίου, Κ. Φυτείας, Κ. Κουμαριάς, Κ. Γεωργιανών, Κ. Καστανέας, Κ. Πολυδένδρου, Κ. Σφηκιάς, Κ. Ριζωμάτων, Κ. Συκέας, Δάσκιο.

ΝΟΜΟΣ ΚΑΒΑΛΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Καριανής, Κ. Ακροποτάμου, Κ. Φωλεάς, Κ. Μυρτόφυτου, Κ. Ελαιοχωρίου, Κ. Ελευθερών, Κ. Ν. Ηρακλίτσης, Κ.Ν. Περάμου, Κ. Οφρυνίου, Κ. Ορφανίου.

ΝΟΜΟΣ ΚΟΖΑΝΗΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Δ. Κοζάνης, Κ. Βατερού, Κ.Ν. Νικοπόλεως, Κ. Κοίλων, Κ. Δρεπάνου, Κ. Μαυροδεντρίου, Κ. Κλείτου, Κ. Χαραυγής, Κ. Καρδιάς, Κ. Πτελεώνος, Κ. Κομάνου, Κ. Ποντοκώμης, Κ. Μαυροπηγής, Κ. Προαστίου, Δ. Πτολεμαΐδος, Κ. Καρνοχωρίου, Κ. Αγ. Χριστοφόρου, Κ. Ανατολικού, Κ. Κομνηνών, Κ. Περδίκκα, Κ. Πενταβρύσσου.

ΝΟΜΟΣ ΠΙΕΡΙΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Αγ. Δημητρίου, Κ.Κ. Μηλέας, Κ. Βρίας, Κ. Ρητίνης, Κ. Ελατοχωρίου, Κ. Μοσχοποτάμου, Κ. Πόρων (πάνω από Εθνική Οδό), Κ. Πλαταμώνος (πάνω από Εθνική Οδό), Κ. Σκοτίνης (πάνω από Εθνική Οδό), Κ. Φωτεινών (πάνω από Εθνική Οδό), Κ. Παντελεήμονος (πάνω από Εθνική Οδό).

ΝΟΜΟΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ

Ολόκληρος ο Νομός πλην:

Κ. Ψαράδες, Κ. Βροντερό, Κ. Λαιμός, Κ. Πλατεός, Κ. Καλλιθέα, Κ. Λευκώνας, Κ. Καρυών, Κ. Κώτα, Κ. Μικρολίμνης, Κ. Αγ. Αχιλλείου.

ΝΟΜΟΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Σταγίρων, Κ. Νεοχωρίου, Κ. Στανού, Δ. Αρναίας, Κ. Ταξιάρχου, Κ. Μ. Παναγίας, Κ. Παλαιοχώρας.

ΝΟΜΟΣ ΕΒΡΟΥ

Ολόκληρος ο Νομός πλην:

Δ. Αλεξανδρούπολης, Κ. Ανθείας, Κ. Λουτρού, Κ. Δορίσκου.

ΝΟΜΟΣ ΞΑΝΘΗΣ

Ολόκληρος ο Νομός πλην:

Κ.Ν. Κεσσάνης, Κ. Μάνδρας, Κ. Σέλινου, Κ. Κουτσού, Κ. Πολίτου.

ΝΟΜΟΣ ΡΟΔΟΠΗΣ

Ολόκληρος ο Νομός πλην:

Κ. Φαναρίου, Κ. Μέσης, Κ.Ν. Καλλίστης, Κ. Σάλτης, Κ. Αιγείρας, Κ. Αμβροσίας, Κ. Ιμέρου.

ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Δ. Καρπάθου, Κ. Απερίου, Κ. Αρκάσας, Κ. Βολάδας.

Δ. Κάσου πλην Αρμαθιά.

Κ. Ολύμπου εκτός Σαριά και Οικισμού Τριστόμου.

Δ. Καλυμνίων πλην Τελένδου.

Δ. Λέρου πλην Λεβίδα και Κίναρου.

Δ. Μανδρακίου πλην Γυαλί, Κ. Εμπορείου πλην Γυαλί.

Κ. Μενετών, Κ. Μεσοχωρίου, Κ. Οθους, Κ. Πυλών, Κ. Σπόων Αστυπάλαιας, Κ. Αγαθονησίου, Κ. Νικιών, Δ. Μεγ. Χωρίου, Δ. Μέστης, Δ. Σύμης, Δ. Χάλκης, Κ. Λιβαδίων, Κ. Κατταβίας, Κ. Λαχανά, Κ. Γενναδίου, Κ. Ασκληπιείου.

ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Δρυοπίδος, Κ. Κύθνου, Κ. Σερίφου, Κ. Αιγιάλης, Κ. Αμοργού, Κ. Αρκεσίνης, Κ. Βρούτσης, Κ. Θολαρίων, Κ. Καταπόλων, Κ. Ανω Μεριάς, Κ. Φολεγάνδρου, Κ. Ανάφης, Κ. Σικίνου, Κ. Σχοινούσσας, Κ. Ηρακλείας, Κ. Αντιπάρου, Κ. Κιμώλου, Κ. Κουφονησίου (εκτός Ν. Κέρου).

ΝΟΜΟΣ ΛΕΣΒΟΥ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Αγ. Μαρίας, Κ. Ταξιαρχών, Κ. Αφάλωνος, Κ. Παμφίλων, Κ. Πύργων Θερμής, Δ. Λουτροπόλεως Θερμής, Κ. Μιστεγνών, Κ. Νέων Κυδωνιών, Κ. Μανταμάδου, Κ. Κάπης, Κ. Κλειούς, Κ. Πολιχνίτου, Κ. Βρίσας, Κ. Σκοπέλου, Κ. Συκαμινέας, Κ. Λεπετύμνου, Κ. Αργέννου, Κ. Πέτρας, Κ. Σκουτάρου, Κ. Σκαλοχωρίου.

Κ. Αντίσσης.

Κ. Σιγρίου (ΕΞΑΙΡΕΙΤΑΙ ΑΠΟΛΛΩΝΙΟ ΔΑΣΟΣ).

Κ. Ερεσού.

Κ. Μεσοποτάμου.

Κ. Πτερούντος, Κ. Παρακοίλων, Κ. Αγρας, Δ. Πλωμαρίου, Κ. Ακρασίου, Κ. Μεγαλοχωρίου, Κ. Νεοχωρίου, Κ. Παλαιοχωρίου, Κ. Πλαγιάς, Κ. Σταυρού, Κ. Τρύγωνα, Κ. Κάσπακα, Δ. Μυριναίων, Κ. Πλατέος, Κ. Θάνους, Κ. Ατσικής, Κ. Βάρους, Κ. Λύχνων, Κ. Ρεπανιδίου, Κ. Ρωμανού, Κ. Μούδρο, Κ. Κοντοπούλου, Κ. Παναγίας, Κ. Πλάκας.

ΝΟΜΟΣ ΠΛΑΚΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Δ. Σαμίων πλην οικισμού Σάμου.

Δ. Καρλοβασίων, Κ. Κουμαϊίκων, Κ. Σκουραϊίκων, Κ. Σπαθαραίων, Κ. Μαραθοκάμπου, Κ. Παλαιοκάστρου, Κ. Βαθέος πλην οικισμού Βαθέος.

Κ. Κοκκαρίου πλην οικισμού Κοκκαρίου.

Κ. Βουρλιωτών, Κ. Μανολάτων, Κ. Σταυρινήδων, Κ. Αγ. Κωνσταντίνου, Κ. Αμπέλου, Κ. Κοντακαϊίκων, Δ. Αγ. Κηρύκου, Κ. Αγ. Πολυκάρπου, Κ. Αρεθούσης, Κ. Δάφνης, Κ. Ευδήλου, Κ. Καραβοστάμου, Κ. Καρκινάγριου, Κ. Μαγγανίτου, Κ. Περδίκιου, Κ. Ραχών, Κ. Φούρνων πλην Θύμαινας και Αγ. Μηνά, Κ. Φραντάτου, Κ. Χρυσοστόμου.

ΝΟΜΟΣ ΧΙΟΥ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Αγ. Γάλακτος, Κ. Μελανιού, Δ. Οινουσσών, Δ. Καρδαμύλων, Κ. Αμάδων, Κ. Βικίου, Κ. Καμπιών, Κ. Λεπτοπόδων, Κ. Κεράμου, Κ. Κουρουνίων, Κ. Νενητουρίων, Κ. Τρυπών, Κ. Βολισσού, Κ. Σιδηρούντος, Κ. Αυγωνύμων, Κ. Λιθίου, Κ. Ελάτας, Κ. Μεστών, Κ. Ολύμπων, Κ. Πυργίου, Κ. Καλαμωπής, Κ. Θυμιανών, Κ. Νεοχωρίου, Κ. Καλλιμασιάς, Κ. Καταράκτου, Κ. Νενήτων, Κ. Βουνού, Κ. Νατρικών, Κ. Ψαρών, Κ. Χαλάνδρων, Κ. Φλατσίων.

ΝΟΜΟΣ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

Ολόκληρος ο Νομός πλην:

Κ. Καρωτής, Κ. Γερανίου, Κ. Πρινέ, Κ. Ατσιπόπουλου, Δ. Ρεθύμνου, Κ. Μαρουλά, Κ. Αδελε, Κ. Πηγής, Κ. Χαμαλευρίου.

ΝΟΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ

Ολόκληρος ο Νομός πλην:

Κ. Καμισιανών, Κ. Κολυμβαρίου, Κ. Ταυρωνίτου, Κ. Μάλεμε, Κ. Κονταμάрту, Κ. Γερανίου, Κ. Πλατανιάς, Κ. Αγ. Μαρίας, Κ. Σταλού, Κ. Γαλατά, Κ. Δαράτσου, Δ. Χανίων, Κ. Τσικαλαριών, Κ. Σούδας, Κ. Καλαμίου, Κ. Κουνουπιδιανών, Κ. Αρωνίου, Κ. Μουξουρά, Κ. Χωρδακίου, Κ. Στερνών, Κ. Πολεμαρχίου.

Β. ΖΩΝΕΣ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗΣ

ΝΟΜΟΣ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Δ. Πόρου (εκτός περιοχής ανάσχεσης).

Δ. Υδρας (εκτός περιοχής ανάσχεσης).

Κ. Α. Φαναρίου, Κ. Γαλατά, Κ. Τροιζίνας, Κ. Δρυόπης, Κ. Καρατζά, Κ. Μεγαλοχωρίου, Κ. Τακτικούπολης.

ΝΟΜΟΣ ΒΟΙΩΤΙΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Αράχωβας (τμήμα όπως καθορίζεται στο ΦΕΚ 417/Δ/3.9.85).

ΝΟΜΟΣ ΕΥΒΟΙΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Δ. Χαλκιδέων.

ΝΟΜΟΣ ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Δ. Καμένων Βούρλων, Κ. Αγ. Κωνσταντίνου.

ΝΟΜΟΣ ΦΩΚΙΔΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Δ. Δελφών (τμήμα όπως καθορίζεται στο ΦΕΚ 417/Δ/3.9.85).

ΝΟΜΟΣ ΑΧΑΪΑΣ

Οι παραλιακοί ΟΤΑ από Κάτω Αχαΐα, συμπεριλαμβανομένης, μέχρι τα όρια με τον νομό Κορινθίας.

ΝΟΜΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Λακώνων (εκτός περιοχής ανάσχεσης), Κ. Λιαπάδων (εκτός περιοχής ανάσχεσης), Δ. Κερκυραίων (τμήμα Ο.Τ.Α.), Κ. Γαστουρίου (εκτός περιοχής ανάσχεσης), Κ. Στρογγύλης (παραλιακό τμήμα), Κ. Μωραΐτικων (παραλιακό τμήμα), Κ. Χλωμασιανών (παραλιακό τμήμα), Κ. Καναλίου (εκτός περιοχής ανάσχεσης), Κ. Σπαρτύλα (παραλιακό τμήμα), Κ. Κυρακιανάς (εκτός περιοχής ανάσχεσης), Κ. Αγ. Μάρκου.

ΝΟΜΟΣ ΠΙΕΡΙΑΣ

Ολόκληρη η παραλιακή περιοχή που περιβάλλεται:

Από δύση με την νέα Εθνική Οδό Λαρίσης - Θεσσαλονίκης, από βορρά με τα όρια μεταξύ των κοινοτήτων Μακρυγιάλου και Μεθώνης και από νότο με τα όρια των Νομών Πιερίας - Λαρίσης.

ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Δ. Ρόδου (τμήμα ΟΤΑ), Κ. Καλυθιών (τμήμα ΟΤΑ), Κ. Κοσκινού (τμήμα ΟΤΑ), Κ. Ιαλισσού (τμήμα ΟΤΑ), Δ. Κω (τμήμα ΟΤΑ), Κ. Καρδάμαινας.

ΝΟΜΟΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

(Περιοχές εκτός σχεδίου και ορίων οικισμών)

Κ.Ν. Ποτίδαιας, Κ.Ν. Φώκαιας, Κ. Αφύτου, Κ. Καλλιθέας, Κ. Καλάνδρας, Κ. Κρυσσηγής, Κ. Πολυχρόνου, Κ. Χανιώτη, Κ. Αγ. Μάμαντος, Κ.Ν. Μαρμαρά.

ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Δ. Πάρου (ευρύτερη περιοχή), Κ. Νάουσας (ευρύτερη περιοχή).

Κ. Απολλωνίας Σίφνου (Πλατύ Γιαλός - Χρυσοπηγή).

Κ. Επισκοπής Γωνιάς (όρια οικισμού Καμάρι), Κ. Εμπορείου (όρια Οικισμού Περίσσης).

ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

(Περιοχές εκτός σχεδίου και ορίων οικισμών).

Κ. Αχλάδας, Κ. Ροδιάς, Δ. Ηρακλείου, Κ. Καλλιθέας, Κ. Ελαίας, Κ. Βαθειάς, Κ. Ανώπολης, Κ. Γουβών, Κ. Λιμένος Χερσονήσου, Κ. Μοχού, Κ. Χερσονήσου, Δ. Μαλλίων (εκτός τέως Κοινότητας Κρασίου).

ΝΟΜΟΣ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

(Περιοχές εκτός σχεδίου και ορίων οικισμών)

Κ. Βρούχα, Κ. Ελούντας, Δ. Αγ. Νικολάου, Κ. Καλού Χωριού.

Κ. Κριτζά (το παραλιακό τμήμα της κοινότητας που περιέχεται στα όρια της κοινότητας ανατολικά από τον επαρχιακό δρόμο Κριτζά - Αγ. Νικολάου και της οδού Κριτζά - Καλό Χωριό).

Γ. ΖΩΝΕΣ ΑΝΑΣΧΕΣΗΣ

ΝΟΜΟΣ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Δ. Σπετσών (εγκεκριμένο σχέδιο).

Δ. Πόρου (εγκεκριμένο σχέδιο).

Δ. Υδρας (όρια οικισμού).

ΝΟΜΟΣ ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ

Ολη η Επαρχία Ερμιονίδας και:

Κ. Ναυπλίου, Κ. Τολού, Κ. Δρεπάνου, Κ. Ασίνης.

ΝΟΜΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Όλοι οι παραλιακοί ΟΤΑ του Κορινθιακού κόλπου.

ΝΟΜΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Κ. Λακώνων (παραλιακό τμήμα), Κ. Λιαπάδου (παραλιακό τμήμα), Δ. Κερκυραίων (παραλιακό τμήμα), Κ. Γαστουρίου (παραλιακό τμήμα), Κ. Μπενιτσών (παραλιακό τμήμα), Κ. Βιρού (παραλιακό τμήμα), Κ. Κυνοπιαστών (παραλιακό τμήμα), Κ. Καναλίου (παραλιακό τμήμα), Κ.Κ. Κορακιανών (παραλιακό τμήμα).

ΝΟΜΟΣ ΠΡΕΒΕΖΗΣ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Δ. Πάργας (νότιο τμήμα).

ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Δ. Ρόδου (τμήμα ΓΠΣ), Κ. Λίνδου (όρια οικισμού).

Δ. Κω (πόλη Κω εκτός οικισμού Πλατάνου), Κ. Καρδάμαινας (όρια οικισμού).

ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Δ. Πάρου (ευρύτερη περιοχή οικισμού)

Κ. Ακρωτηρίου (περιοχή Καλντέρας), Κ. Μεγαλοχωρίου (περιοχή Καλντέρας), Κ. Πύργου Καλλίτσης (περιοχή Καλντέρας), Κ. Μεσαριάς (περιοχή Καλντέρας), Κ. Θήρας (περιοχή Καλντέρας), Κ. Ημεροβιγλίου (περιοχή Καλντέρας).

Κ. Οίας.

Κ. Μυκονίων (όρια ΓΠΣ).

"Δ. ΛΟΙΠΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

Οι περιοχές της επικράτειας που δεν περιλαμβάνονται στις Ζώνες Τουριστικής Ανάπτυξης, Ποιοτικής Αναβάθμισης και Ανάσχεσης του Παραρτήματος".(1)

(1). Το κεφ. Δ., αντικαταστάθηκε ως ανωτέρω από το ΥΠ.ΕΘ.Ο. (ΦΕΚ 95/Β/27.2.91).

ΥΠΟΥΡΓΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ 22602 (ΦΕΚ 35/Β/91)

Στοιχεία αξιολόγησης επενδύσεων, βαθμολόγηση και τρόπος λειτουργίας - εφαρμογής των κριτηρίων υπαγωγής επενδύσεων του τομέα παροχής υπηρεσιών στις διατάξεις του Ν. 1892/90

Άρθρο 1

Κριτήρια βιωσιμότητας

1. Για την εκτίμηση της βιωσιμότητας των υποβαλλομένων για υπαγωγή στις διατάξεις του Ν. 1892/90 επενδυτικών προγραμμάτων του τομέα παροχής υπηρεσιών, λαμβάνονται υπόψη τα ακόλουθα κριτήρια:

α. Τα χαρακτηριστικά του φορέα της επένδυσης.

β. Οι προοπτικές κερδοφόρας δραστηριότητας της μονάδας που θα δημιουργηθεί ή της ήδη υφιστάμενης στο βαθμό που επηρεάζεται από την προτεινόμενη επένδυση.

γ. Η οργάνωση της επιχείρησης.

2. Για την εφαρμογή των παραπάνω κριτηρίων εκτιμώνται ιδίως, τα ακόλουθα στοιχεία:

α) Οσον αφορά τον φορέα: η εμπειρία του, η κλίμακα και τα αποτελέσματα των δραστηριοτήτων του στο παρελθόν, η φερεγγυότητα και η οικονομική του επιφάνεια ως προς την επάρκεια των ίδιων κεφαλαίων για την κάλυψη των συνολικών χρηματοδοτικών αναγκών της επιχείρησης.

Για τις ήδη λειτουργούσες επιχειρήσεις εκτιμώνται επίσης τα οικονομικά τους αποτελέσματα στο πρόσφατο παρελθόν καθώς επίσης και η παρούσα οικονομική τους κατάσταση.

β) Όσον αφορά τις προοπτικές κερδοφόρας δραστηριότητας της επιχείρησης: Ο τόπος εγκατάστασης σε σχέση με το μέγεθος και τις ανάγκες της αγοράς, το χρηματοδοτικό σχήμα, τα τεχνικά χαρακτηριστικά της επένδυσης και οι επιπτώσεις τους στην ποιότητα των παρεχομένων υπηρεσιών, οι προβλέψεις εσόδων και οικονομικών αποτελεσμάτων, οι αριθμοδείκτες αποδοτικότητας της επένδυσης και γενικά η εκτίμηση όλων των τεχνικοοικονομικών στοιχείων και αναλύσεων που περιέχονται στην υποβαλλόμενη από τον επενδυτή τεχνικοοικονομική προμελέτη.

γ) Όσον αφορά την οργάνωση της επιχείρησης: εξετάζεται η δυνατότητα εύρυθμης και αποτελεσματικής λειτουργίας της μέσω της προτεινόμενης οργανωτικής της δομής και της ποσοτικής και ποιοτικής στελέχωσής της.

Άρθρο 2

Κριτήρια υπαγωγής επενδύσεων

1. Η υπαγωγή επενδύσεων στις διατάξεις του Ν. 1892/90 γίνεται με βάση τη βαθμολογία που προκύπτει από την εφαρμογή των κριτηρίων της επόμενης παραγράφου.

2α. Βαθμός συμβολής στην οικονομική ανάπτυξη:

- Στις επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών εξαιρετικά προηγμένης τεχνολογίας [περίπτωση (ιη) της παρ. 1 του άρθρου 2 του Ν. 1892/90], παρέχονται 25 βαθμοί.

- Στις επιχειρήσεις ανάπτυξης λογισμικού, στις επιχειρήσεις ανάπτυξης τεχνολογιών και στα εργαστήρια εφαρμοσμένης βιομηχανικής, ενεργειακής και μεταλλευτικής έρευνας [περίπτωση (κβ) της παρ. 1 του άρθρου 2 του Ν. 1892/90] παρέχονται 25 βαθμοί.

Με την 33255 απόφαση ΥΠΕΘΟ, προστίθεται εδάφιο, ως εξής:

"Στις επιχειρήσεις με αντικείμενο την παραγωγή ηλεκτρισμού από την εκμετάλλευση της αιολικής, ηλιακής, υδροηλεκτρικής και γεωθερμικής ενέργειας [της περίπτωσης (κγ) της παραγράφου 1 του άρθρου 2 του Ν. 1892/90], παρέχονται 25 βαθμοί".(1)

(1). Απόφαση ΥΠ.ΕΘ.Ο. 33255, ΦΕΚ 624/Β/91.

- Στα κέντρα τεχνικής βοήθειας για τη βιομηχανία και βιοτεχνία [περίπτωση (δ) της παρ. 1 του άρθρου 2 του Ν. 1892/90], παρέχονται 20 βαθμοί.

- Στις επιχειρήσεις υγρών καυσίμων και υγραερίων [περίπτωση (ια) της παρ. 1 του άρθρου

2 του Ν. 1892/90], παρέχονται 15 βαθμοί.

- Στις επιχειρήσεις εκμετάλλευσης λιμένων αναψυχής της περίπτωσης (κα) της παρ. 1 του άρθρου 2 του Ν. 1892/90, παρέχονται 25 βαθμοί και στις επιχειρήσεις εκμετάλλευσης συνεδριακών κέντρων ή γηπέδων γκολφ της ίδιας ως άνω περίπτωσης παρέχονται 15 βαθμοί.

Οι πιο πάνω επιχειρήσεις υπάγονται στις διατάξεις της παρούσας απόφασης υπό τον όρο ότι στον τόπο εγκατάστασης των προαναφερομένων δραστηριοτήτων δεν εκμεταλλεύονται παράλληλα τουριστική μονάδα (ξενοδοχείο ή κατασκηνωτικό κέντρο).

Στις περιπτώσεις παράλληλης εκμετάλλευσης τουριστικής μονάδας, έχουν εφαρμογή οι διατάξεις της 22488/9.1.91 απόφασης του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας.

- Στις λοιπές κατηγορίες επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών του άρθρου 2 του Ν. 1892/90 παρέχονται 5 βαθμοί.

β. Συμβολή στην αναβάθμιση της ποιότητας ζωής:

Στις επιχειρήσεις κατασκευής και εκμετάλλευσης σταθμών αυτοκινήτων για δημόσια χρήση [περίπτωση (κ) της παρ. 1 του άρθρου 2 του Ν. 1892/90] που πραγματοποιούν επενδύσεις σε αστικά κέντρα με ιδιαίτερα οξυμένα κυκλοφοριακά και περιβαλλοντολογικά προβλήματα, παρέχονται 25 βαθμοί. Στις περιπτώσεις αυτές δεν παρέχονται οι βαθμοί που καθορίζονται στο τελευταίο εδάφιο της προηγούμενης περίπτωσης (α).

γ. Βαθμός ίδιας συμμετοχής.

Παρέχονται μέχρι 20 βαθμοί για την αυξημένη από 0 έως 50% συμμετοχή του φορέα στη συνολική δαπάνη της παραγωγικής επένδυσης, πέραν από την προβλεπόμενη από το νόμο ελάχιστη κατά περίπτωση ίδια συμμετοχή.

Ο υπολογισμός των βαθμών γίνεται με τον τύπο:

$$\text{Βαθμοί} = (\text{ΙΣΕ} - \text{ΙΣΠΝ} / \text{ΙΣΠΝ}) \times 2 \times 20$$

ΙΣΕ = Ίδια Συμμετοχή του φορέα.

ΙΣΠΝ = Ίδια Συμμετοχή προβλεπόμενη από το νόμο.

δ. Σχέση Καθαρών Κερδών προς τον Κύκλο Εργασιών:

Παρέχονται μέχρι 10 βαθμοί για μέση απόδοση του δείκτη μέχρι 15% (για τον υπολογισμό λαμβάνεται ο μέσος όρος των καθαρών κερδών και των εσόδων της πρώτης πενταετίας λειτουργίας της επιχείρησης μετά την ολοκλήρωση της επένδυσης).

Καθαρά Κέρδη = Κέρδη προ φόρων.

Ο υπολογισμός των βαθμών του κριτηρίου αυτού γίνεται με τον τύπο:

Βαθμοί = μέση απόδοση του δείκτη $\times 10 \times 100/15$.

Για τον υπολογισμό του δείκτη χρησιμοποιούνται τα ποσά των καθαρών κερδών και εσόδων που προκύπτουν από τους πίνακες προβλέψεων της μελέτης βιωσιμότητας που εκπονείται από την Υπηρεσία.

3. Οι επενδύσεις κάθε εξαμήνου που έχουν κριθεί βιώσιμες, κατατάσσονται σύμφωνα με το σύνολο των βαθμών που συγκεντρώνουν από τα κριτήρια της παραγράφου 2 του παρόντος άρθρου, με πρόταξη εκείνων που συγκεντρώνουν την υψηλότερη βαθμολογία. Σε περίπτωση ισοβαθμίας, η πρόταξη των επενδύσεων γίνεται από την αρμόδια Γνωμοδοτική Επιτροπή, μετά από εκτίμηση της συμβολής των ισοβαθμούντων επενδύσεων στην Ανάπτυξη της Χώρας.

Άρθρο 3

Διαδικασία εξέτασης και γνωμοδότησης για την υπαγωγή των επενδύσεων

1. Οι αιτήσεις υπαγωγής επενδύσεων στις διατάξεις του Ν. 1892/90 των επιχειρήσεων του τομέα παροχής υπηρεσιών που υποβάλλονται κάθε εξάμηνο, εξετάζονται από την αρμόδια Γνωμοδοτική Επιτροπή ομαδοποιημένες, σε δύο (2) στάδια ως εξής:

α) Κατά το πρώτο στάδιο, από το σύνολο των επενδύσεων του τομέα παροχής υπηρεσιών που έχουν υποβληθεί, η αρμόδια Γνωμοδοτική Επιτροπή γνωμοδοτεί ύστερα από αιτιολογημένη εισήγηση της οικείας υπηρεσίας Ιδιωτικών Επενδύσεων, για την απόρριψη εκείνων που κρίνονται μη βιώσιμες, με βάση τα κριτήρια του άρθρου 1 της παρούσας.

β) Κατά το δεύτερο στάδιο εξέτασης, από τις επενδύσεις που κρίθηκαν βιώσιμες στο πρώτο στάδιο, η αρμόδια Γνωμοδοτική Επιτροπή γνωμοδοτεί για την υπαγωγή των προτασσομένων, σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου 2 της παρούσας, επενδύσεων και μέχρι την κάλυψη του κατανεμηθέντος γι' αυτές ποσού επιχορηγήσεων της απόφασης του δευτέρου εδαφίου της παραγράφου 8 του άρθρου 6 του Ν. 1892/90.

Για την κατάταξη από την αρμόδια Γνωμοδοτική Επιτροπή των επενδύσεων σύμφωνα με

την παράγραφο 3 του άρθρου 2 της παρούσας, με βάση τα κριτήρια της παραγράφου 2 του ίδιου άρθρου, υποβάλλεται συνολική εισήγηση της οικείας υπηρεσίας Ιδιωτικών Επενδύσεων για τον τομέα παροχής υπηρεσιών, στην οποία επισυνάπτονται οι εξατομικευμένες εισηγήσεις βιωσιμότητας των επενδυτικών σχεδίων.

2. Η αρμόδια Γνωμοδοτική Επιτροπή έχει την ευχέρεια, μετά από συνεννόηση με την οικεία υπηρεσία Ιδιωτικών Επενδύσεων να ενοποιεί τα δύο στάδια εξέτασης της προηγούμενης παραγράφου σε μια ενιαία διαδικασία εξέτασης κατά την οποία η Επιτροπή, μετά το διαχωρισμό των επενδύσεων που κρίνονται μη βιώσιμες γνωμοδοτεί για την υπαγωγή των λοιπών επενδύσεων σύμφωνα με τη (β) περίπτωση της προηγούμενης παραγράφου.

3. Οι διαδικασίες εξέτασης και γνωμοδότησης των προηγούμενων παραγράφων μπορούν να εξαντλούνται σε περισσότερες της μιας συνεχόμενες συνεδριάσεις. Στις περιπτώσεις αυτές εκδίδεται ενιαίο πρακτικό για το σύνολο των συνεχόμενων αυτών συνεδριάσεων.

4. Στις περιπτώσεις που με την απόφαση της παραγράφου 8 του άρθρου 6 του Ν. 1892/90, κατανέμονται ποσά επιχορηγήσεων για επενδύσεις σε συγκεκριμένες δραστηριότητες του τομέα παροχής υπηρεσιών, οι διαδικασίες που προβλέπονται από τις προηγούμενες παραγράφους 1 και 2, εφαρμόζονται αυτοτελώς για το σύνολο των υποβληθεισών στις δραστηριότητες αυτές επενδύσεων.

ΥΠΟΥΡΓΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ 26882 (ΦΕΚ 101/Β/92)

Καθορισμός ζωνών της περιοχής Β του Ν. 1892/90 για τις οποίες δεν εφαρμόζεται το κίνητρο της μετεγκατάστασης του άρθρου 9 παράγραφος 4 περίπτωση (α) του ίδιου νόμου.

Άρθρο 1

Καθορίζουμε τις ζώνες της περιοχής Β του Ν. 1892/90, για τις οποίες δεν έχει εφαρμογή το κίνητρο της μετεγκατάστασης του άρθρου 9 παράγραφος 4 περίπτωση (α), ως εξής:

1. Νομός Βοιωτίας: Η ζώνη που περικλείεται από τα διοικητικά όρια των Κοινοτήτων Οινοφύτων και Αγίου Θωμά.

2. Νομός Λάρισας: Η επαρχία Λάρισας και μόνον όσον αφορά τη μετεγκατάσταση βιομηχανιών ή βιοτεχνιών που με τη λειτουργία τους δημιουργούν υγρά απόβλητα.

3. Νομός Μαγνησίας: α) Ολόκληρη η περιοχή του όρους Πηλίου, β) τα νησιά των Βορείων

Σποράδων, γ) οι οικισμοί και οι πόλεις με πολεοδομικό σχέδιο ή άνευ και δ) οι περιοχές που εκτείνονται οι ΖΟΕ πλην της περιοχής που από το πολεοδομικό διάταγμα "καθορισμός ζώνης οικιστικού ελέγχου γύρω από τα διοικητικά όρια του δήμου Βόλου και Νέας Ιωνίας..." (ΦΕΚ 63 τεύχος Δ 18.2.1986) ορίζεται ως Ζώνη εγκατάστασης Βιομηχανιών - Βιοτεχνιών.

4. Νομός Θεσσαλονίκης: Το τμήμα δυτικά του ποταμού Αξιού και η επαρχία Λαγκαδά.

N. 1828/89

Άρθρο 22

Κίνητρα επενδύσεων. Μετατροπές, συγχωνεύσεις

1. Απαλλάσσεται της φορολογίας εισοδήματος ποσό μέχρι και είκοσι πέντε τα εκατό (25%) των συνολικών αδιανέμητων καθαρών κερδών χρήσεων 1988 έως 1991 (οικονομικά έτη 1989 έως 1992) που δηλώνονται με βάση την εμπρόθεσμη δήλωση φορολογίας εισοδήματος των επιχειρήσεων που αναφέρονται στο άρθρο 2 του ν. 1262/1982 για το σχηματισμό ειδικού αφορολόγητου αποθεματικού με σκοπό να χρησιμοποιηθεί σε παραγωγικές επενδύσεις που θα αρχίσουν μέσα στα έτη 1989 έως 1992, αντίστοιχα και θα ολοκληρωθούν εντός τριετίας από το σχηματισμό του αφορολόγητου αποθεματικού.

Εξαιρετικά προκειμένου για επιχειρήσεις του άρθρου 2 του ν. 1262/1982 που θα πραγματοποιήσουν επενδύσεις εξαιρετικά προηγμένης τεχνολογίας για την παραγωγή προϊόντων ή υπηρεσιών απαλλάσσεται της φορολογίας εισοδήματος ποσό μέχρι και τριάντα πέντε τα εκατό (35%) των συνολικών αδιανέμητων καθαρών κερδών χρήσεων 1988 έως 1991. Ως αδιανέμητα καθαρά κέρδη, για τον υπολογισμό των απαλλασσόμενων του φόρου εισοδήματος κερδών, λαμβάνονται για τις επιχειρήσεις που τηρούν βιβλία τρίτης κατηγορίας του Κώδικα Φορολογικών Στοιχείων τα καθαρά κέρδη που προκύπτουν από τα τηρούμενα βιβλία και εμφανίζονται στον ισολογισμό, μετά την αφαίρεση των κρατήσεων για σχηματισμό τακτικού αποθεματικού, των κερδών που διανέμονται αναλαμβάνονται από τους εταίρους των προσωπικών εταιριών και εταιριών περιορισμένης ευθύνης ή του επιχειρηματία που ασκεί ατομικά την επιχείρησή του, καθώς και των αφορολόγητων εκπτώσεων επενδύσεων που σχηματίζονται με βάση τις διατάξεις διαφόρων αναπτυξιακών νόμων.

Προκειμένου για επιχειρήσεις που έχουν κι άλλο κλάδο εκμετάλλευσης που δεν αναφέρεται στις διατάξεις του άρθρου 2 του ν. 1262/1982 (μικτές επιχειρήσεις) για τον υπολογισμό των απαλλασσόμενων του φόρου εισοδήματος κερδών λαμβάνονται τα αδιανέμητα κέρδη που προέρχονται από κλάδους που αναφέρονται στις διατάξεις του άρθρου 2 του ν. 1262/1982. Στην περίπτωση αυτή τα αδιανέμητα καθαρά κέρδη κάθε κλάδου προσδιορίζονται με επιμερισμό του συνόλου των αδιανέμητων κερδών της επιχείρησης με βάση τα ακαθάριστα

έσοδα κάθε κλάδου.

2. Παραγωγικές επενδύσεις για την εφαρμογή του άρθρου αυτού είναι οι επενδύσεις που ορίζονται στο άρθρο 1 του ν. 1262/1982.(1)

(1). Οπου αναφέρεται ο Ν. 1262/82, βλ. Ν. 1892/90.

3. Οι επιχειρήσεις της παραγράφου 1 του άρθρου αυτού θα εφαρμόσουν εναλλακτικά τις διατάξεις του άρθρου αυτού ή τις διατάξεις του ν. 1262/1982(1), εφ' όσον έχουν τις προϋποθέσεις υπαγωγής στο ν. 1262/1982.(1)

4. Το συνολικό ποσό του αφορολόγητου αποθεματικού που χρησιμοποιήθηκε σε παραγωγικές επενδύσεις στο διάστημα των τριών (3) ετών από το χρόνο σχηματισμού του αφορολόγητου αποθεματικού μεταφέρεται σε αύξηση του κεφαλαίου της επιχείρησης και απαλλάσσεται από το φόρο εισοδήματος.

Στην παράγραφο 4 του παρόντος, με το άρθρο 20 του ν. 1892/90 προστίθενται εδάφια ως εξής:

"Προκειμένου για Ανώνυμη Εταιρεία, εάν πριν από την πάροδο δέκα (10) ετών από την κεφαλαιοποίηση των παραπάνω αποθεματικών διαλυθεί η εταιρεία ή μειωθεί το μετοχικό της κεφάλαιο, με σκοπό την επιστροφή των αποθεματικών στους μετόχους, τα κεφαλαιοποιηθέντα αποθεματικά δεν λογίζονται φορολογικώς ως καταβεβλημένο μετοχικό κεφάλαιο και φορολογούνται σύμφωνα με τις διατάξεις που ισχύουν για τη φορολογία εισοδήματος κατά το χρόνο της διάλυσης της εταιρείας ή της μείωσης του μετοχικού της κεφαλαίου. Οι διατάξεις αυτές δεν εφαρμόζονται αν η εταιρεία διαλυθεί με σκοπό τη συγχώνευσή της με άλλη επιχείρηση και την ίδρυση νέας ανώνυμης εταιρείας ή σε περίπτωση εξαγοράς ή απορρόφησής της από άλλη ανώνυμη εταιρεία.

Προκειμένου για προσωπική εταιρεία ή εταιρεία περιορισμένης ευθύνης, αν πριν από την πάροδο δέκα (10) ετών από την κεφαλαιοποίηση των πιο πάνω αποθεματικών διαλυθεί η εταιρεία ή μειωθεί το εταιρικό της κεφάλαιο, με σκοπό την επιστροφή των αποθεματικών στους εταίρους, τα κεφαλαιοποιηθέντα αποθεματικά προστίθενται στα κέρδη της εταιρείας που πραγματοποιούνται στο χρόνο της διάλυσης ή μείωσης του κεφαλαίου της και φορολογούνται σύμφωνα με τις διατάξεις που ισχύουν για τη φορολογία εισοδήματος κατά το χρόνο της διάλυσης της εταιρείας ή της μείωσης του εταιρικού της κεφαλαίου. Οι διατάξεις αυτές δεν εφαρμόζονται αν η εταιρεία διαλυθεί με σκοπό τη μετατροπή ή συγχώνευσή της με άλλη επιχείρηση και την ίδρυση ανώνυμης εταιρείας ή άλλης εταιρείας περιορισμένης ευθύνης ή σε περίπτωση εξαγοράς ή απορρόφησής της από ανώνυμη εταιρεία"

5. Οι πιο πάνω επιχειρήσεις υποχρεούνται όπως μέσα στον πρώτο χρόνο της τριετίας δαπανήσουν για την πραγματοποίηση της επένδυσης ποσό ίσο τουλάχιστον με το ένα τρίτο (1/3) του σχηματισθέντος ειδικού αφορολόγητου αποθεματικού.

Σε περίπτωση που δεν δαπανήθηκε το πιο πάνω ποσό του αποθεματικού για κάθε χρόνο χωριστά, υποχρεούται η επιχείρηση να υποβάλει συμπληρωματική δήλωση φορολογίας εισοδήματος του οικείου οικονομικού έτους, στο οποίο ανάγεται το μέρος των καθαρών κερδών που απηλλάγησαν από τη φορολογία εισοδήματος. Η δήλωση αυτή είναι εκπρόθεσμη και επιβάλλονται, επί του φόρου που προκύπτει από τη δήλωση αυτήν, οι προσαυξήσεις που προβλέπονται για την εκπρόθεσμη υποβολή της δήλωσης.

6. Αν η επιχείρηση εντός της πιο πάνω τριετίας δεν δαπάνησε ολόκληρο το ποσό του σχηματισθέντος ειδικού αφορολόγητου αποθεματικού για την πραγματοποίηση παραγωγικών επενδύσεων, το μέρος του αποθεματικού αυτού που δεν δαπανήθηκε προστίθεται στα καθαρά κέρδη του οικείου οικονομικού έτους που αφορά προσαυξανόμενου του αναλογούντος φόρου κατά εξήντα τα εκατό (60%). Προς τούτο υποχρεούται η επιχείρηση όπως εντός μηνός από τη λήξη της τριετίας υποβάλλει σχετική δήλωση στον αρμόδιο οικονομικό έφορο καταβάλλοντας τον οφειλόμενο φόρο εφάπαξ.

7. Σε περίπτωση πώλησης των επενδυτικών αγαθών, με την αξία των οποίων μειώθηκαν τα αδιανέμητα καθαρά κέρδη, μετά την παρέλευση τριετίας από το σχηματισμό του αφορολόγητου αποθεματικού και εντός τριών ετών από τη λήξη του χρόνου αυτού, το ποσό που εκπέσθηκε θα προστίθεται στα καθαρά κέρδη του έτους εκποίησης, προσαυξημένο κατά εκατό τα εκατό (100%). Τα πιο πάνω δεν εφαρμόζονται αν η επιχείρηση αντικαταστήσει τα μηχανήματα που πουλήθηκαν, μέσα σε έξι μήνες από την πώλησή τους με νέα καινούργια μηχανήματα ίσης τουλάχιστον αξίας, τα οποία αποτελούν παραγωγική επένδυση σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 1262/1982. (1)

8. Το αφορολόγητο αποθεματικό που σχηματίζεται σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος προστίθεται στα καθαρά κέρδη της επιχείρησης και φορολογείται στη διαχειριστική χρήση για την οποία τα βιβλία της επιχείρησης κρίνονται ανεπαρκή ή ανακριβή και κατά το ποσό του αφορολόγητου αποθεματικού που σχηματίσθηκε στη χρήση αυτή. Τα αυτά ισχύουν και για τα αφορολόγητα αποθεματικά που σχημάτισαν οι επιχειρήσεις από τα κέρδη της διαχειριστικής περιόδου 1987 (οικονομικό έτος 1988).

Συμβάσεις χρηματοδοτικής μίσθωσης

Εννοια

Άρθρο 1

1. Με τη σύμβαση χρηματοδοτικής μίσθωσης η κατά το άρθρο 2 εταιρεία υποχρεούται να παραχωρεί έναντι μισθώματος τη χρήση κινητού πράγματος που προορίζεται για την επιχείρηση ή το επάγγελμα του αντισυμβαλλομένου της, παρέχοντάς του συγχρόνως το δικαίωμα είτε να αγοράσει το πράγμα είτε να ανανεώσει τη μίσθωση για ορισμένο χρόνο. Οι συμβαλλόμενοι έχουν την ευχέρεια να ορίσουν ότι το δικαίωμα αγοράς μπορεί να ασκηθεί και πριν από τη λήξη του χρόνου της μίσθωσης.

2. Αντικείμενο χρηματοδοτικής μίσθωσης μπορεί να είναι και κινητό που αγόρασε προηγουμένως η εταιρεία χρηματοδοτικής μίσθωσης από το μισθωτή.

Εταιρείες χρηματοδοτικής μίσθωσης

Άρθρο 2

1. Συμβάσεις χρηματοδοτικής μίσθωσης μπορούν να συνάπτουν ως εκμισθωτές μόνο ανώνυμες εταιρείες με αποκλειστικό σκοπό τη διενέργεια εργασιών του άρθρου 1 αυτού του νόμου. Για τη σύσταση των εταιρειών αυτών απαιτείται και ειδική άδεια της Τράπεζας της Ελλάδος, που δημοσιεύεται στο οικείο τεύχος της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως. Ομοια άδεια απαιτείται επίσης α) για τη μετατροπή υφιστάμενης ανώνυμης εταιρείας σε ανώνυμη εταιρεία με αποκλειστικό σκοπό τη σύναψη συμβάσεων χρηματοδοτικής μίσθωσης, και β) για την εγκατάσταση και λειτουργία στην Ελλάδα αλλοδαπών εταιρειών χρηματοδοτικής μίσθωσης.

2. Με την επιφύλαξη της επόμενης παραγράφου, το καταβεβλημένο μετοχικό κεφάλαιο των ανώνυμων εταιρειών χρηματοδοτικής μίσθωσης δεν μπορεί να είναι μικρότερο από το ελάχιστο μετοχικό κεφάλαιο που απαιτείται για τη σύσταση ανώνυμων τραπεζικών εταιρειών. Αντίστοιχη υποχρέωση καταβολής κεφαλαίου ίσου προς το κατά το προηγούμενο εδάφιο ελάχιστο μετοχικό κεφάλαιο απαιτείται και για τη χορήγηση άδειας εγκατάστασης και λειτουργίας στην Ελλάδα αλλοδαπών εταιρειών χρηματοδοτικής μίσθωσης.

3. Το καταβεβλημένο μετοχικό κεφάλαιο ανώνυμης εταιρείας χρηματοδοτικής μίσθωσης αρκεί κατ' εξαίρεση να είναι ίσο τουλάχιστον προς το μισό του κατά την προηγούμενη παράγραφο ορίου, όταν ανήκει κατ' απόλυτη πλειοψηφία σε μία ή περισσότερες ελληνικές τράπεζες ή τράπεζες νόμιμα εγκατεστημένες στην Ελλάδα.

4. Το κατά τις παρ. 2 και 3 ελάχιστο μετοχικό κεφάλαιο πρέπει να είναι ολόκληρο καταβεβλημένο σε μετρητά ή και σε είδος. Για την καταβολή αυτήν εφαρμόζονται αναλόγως οι σχετικές διατάξεις για τις ανώνυμες εταιρείες.

5. Οι μετοχές των ανώνυμων εταιρειών χρηματοδοτικής μίσθωσης είναι ονομαστικές.

6. Ελεγκτές των ανώνυμων εταιρειών χρηματοδοτικής μίσθωσης ορίζονται μέλη του Σώματος Ορκωτών Λογιστών.

7. Η Τράπεζα της Ελλάδος ασκεί εποπτεία και έλεγχο στις εταιρείες του άρθρου αυτού και μπορεί να ζητεί από αυτές οποιαδήποτε σχετικά στοιχεία. Σε περιπτώσεις παράβασης των διατάξεων του νόμου η Τράπεζα της Ελλάδος μπορεί να επιβάλει όλα τα προβλεπόμενα για τις ανώνυμες τραπεζικές εταιρείες μέτρα.

Διάρκεια χρηματοδοτικής μίσθωσης

Μεταβίβαση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων

Άρθρο 3

1. Η διάρκεια της χρηματοδοτικής μίσθωσης είναι πάντοτε ορισμένη και δεν μπορεί να συμφωνηθεί μικρότερη από τρία έτη. Αν συμφωνηθεί μικρότερη, ισχύει για τρία έτη.

2. Αν λυθεί η σύμβαση χρηματοδοτικής μίσθωσης πριν από τη λήξη της και συναφθεί νέα σύμβαση για το ίδιο πράγμα μεταξύ των ίδιων συμβαλλομένων, ο χρόνος που πέρασε έως τη λύση της αρχικής σύμβασης συνυπολογίζεται στον απαιτούμενο κατά την προηγούμενη παράγραφο ελάχιστο χρόνο για τη νέα σύμβαση.

3. Σε περίπτωση αγοράς του μισθίου πριν από την πάροδο τριετίας από την έναρξη της μίσθωσης, ο μισθωτής έχει υποχρέωση να καταβάλει τα ποσά για φορολογικές και λοιπές επιβαρύνσεις υπέρ του Δημοσίου ή τρίτων που θα όφειλε να έχει καταβάλει αν κατά το χρόνο σύναψης της χρηματοδοτικής μίσθωσης είχε αγοράσει το μίσθιο.

4. Ο μισθωτής μπορεί να μεταβιβάσει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του από τη

σύμβαση χρηματοδοτικής μίσθωσης σε τρίτο με έγγραφη συναίνεση της εκμισθώτριας εταιρείας.

Τύπος - Δημοσιότητα. Ενέργεια έναντι τρίτων

Άρθρο 4

1. Η σύμβαση χρηματοδοτικής μίσθωσης καταρτίζεται εγγράφως.

2. Οι δικαιопραξίες της παρ. 1 καταχωρίζονται στο βιβλίο του άρθρου 5 του Ν.Δ. 1038/49 (ΦΕΚ 179) του πρωτοδικείου της κατοικίας ή της έδρας του μισθωτή και του Πρωτοδικείου Αθηνών. Από την καταχώρηση αυτήν τα δικαιώματα του μισθωτή από τη σύμβαση χρηματοδοτικής μίσθωσης αντιτάσσονται κατά παντός τρίτου και τρίτοι δεν μπορούν έως τη λήξη της χρηματοδοτικής μίσθωσης να αποκτήσουν με οποιονδήποτε τρόπο κυριότητα ή άλλο εμπράγματο δικαίωμα πάνω στο πράγμα. Οι διατάξεις για την καλόπιστη κτήση κυριότητας ή άλλου εμπράγματος δικαιώματος από μη κύριο, για το τεκμήριο κυριότητας κατά το άρθρο 1110 του αστικού κώδικα και για την τακτική χρησικτησία, καθώς επίσης οι διατάξεις των άρθρων 1057 και 1058 του αστικού κώδικα και του άρθρου 1 παρ. 2 του Νόμ. 4112/1929 δεν εφαρμόζονται.

3. Αν ο μισθωτής πτωχέυσει, λύεται η σύμβαση χρηματοδοτικής μίσθωσης και η εταιρεία του άρθρου 2 έχει δικαίωμα, χωρίς κανένα περιορισμό, να αναλάβει το πράγμα.

Ασφαλιστικές ρήτρες. Ασφάλιση

Άρθρο 5

1. Για τον καθορισμό του μισθώματος και του τιμήματος αγοράς του πράγματος από το μισθωτή επιτρέπεται η συνομολόγηση ρητρών επιτοκίου ή είδους ή αξίας συναλλάγματος, ή συνδυασμού των παραπάνω. Η ρήτρα αξίας συναλλάγματος επιτρέπεται, μόνο αν η εταιρεία χρηματοδοτικής μίσθωσης έχει αναλάβει για τα κινητά που αποτελούν αντικείμενο της συγκεκριμένης σύμβασης χρηματοδοτικής μίσθωσης υποχρέωση σε συνάλλαγμα.

2. Ο μισθωτής οφείλει να διατηρεί ασφαλισμένο το πράγμα κατά του κινδύνου τυχαίας καταστροφής ή χειροτέρευσης του σε όλη τη διάρκεια της σύμβασης χρηματοδοτικής μίσθωσης.

Η σύμβαση ασφάλισης μπορεί να συνομολογηθεί με ρήτρα συναλλάγματος όταν η σύμβαση χρηματοδοτικής μίσθωσης περιέχει τέτοια ρήτρα σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου τούτου.

Φορολογικές απαλλαγές και άλλες συναφείς ρυθμίσεις

Άρθρο 6

1. Εκτός από το φόρο εισοδήματος και το φόρο προστιθέμενης αξίας, απαλλάσσονται από οποιουδήποτε φόρους, τέλη, εισφορές, δικαιώματα υπέρ του Δημοσίου, νομικών προσώπων δημόσιου δικαίου και γενικώς τρίτων, είτε αυτά επιβάλλονται κατά την εισαγωγή στην Ελλάδα είτε μεταγενέστερα:

α) Οι συμβάσεις με τις οποίες περιέρχονται στις κατά το άρθρο 2 εταιρείες, είτε κατά κυριότητα είτε κατά κατοχή, κινητά που πρόκειται να αποτελέσουν αντικείμενο χρηματοδοτικής μίσθωσης με εξαίρεση τα κάθε είδους μεταφορικά μέσα. Η εισαγωγή των κινητών τα οποία αφορά το εδάφιο αυτό υπάγεται στο Κοινό Εξωτερικό Δασμολόγιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

β) Οι συμβάσεις χρηματοδοτικής μίσθωσης που καταρτίζουν οι κατά το άρθρο 2 εταιρείες.

γ) Οι συμβάσεις εκχώρησης δικαιωμάτων ή αναδοχής υποχρεώσεων από συμβάσεις χρηματοδοτικής μίσθωσης.

δ) Τα μισθώματα από συμβάσεις χρηματοδοτικής μίσθωσης που καταβάλλονται στις κατά το άρθρο 2 εταιρείες και τα παραστατικά είσπραξής τους.

ε) Το τίμημα της πώλησης του πράγματος από την εταιρεία χρηματοδοτικής μίσθωσης στο μισθωτή.

2. Τα δικαιώματα των συμβολαιογράφων ενώπιον των οποίων καταρτίζονται οι συμβάσεις που προβλέπονται στις παρ. 1 και 3 περιορίζονται στα κατώτατα όρια των δικαιωμάτων τους που ισχύουν για τις συμβάσεις δανείων ή πιστώσεων από τράπεζες επενδύσεων για παραγωγικές επενδύσεις.

3. Σε περίπτωση εγγραφής προσημείωσης ή σύστασης υποθήκης ή ενέχυρου για την εξασφάλιση απαιτήσεων των εταιρειών αυτού του νόμου από συμβάσεις χρηματοδοτικής μίσθωσης και από συμβάσεις της παρ. 6, καθώς επίσης και εξάλειψης των βαρών αυτών,

εφαρμόζεται η διάταξη του εδαφ. γ' της παρ. 1 του άρθρου 7 του Νόμου 4171/1961 (ΦΕΚ 93). Η εκχώρηση απαιτήσεων των εταιρειών αυτού του νόμου για την εξασφάλιση απαιτήσεων από δάνεια ή πιστώσεις που τους παρέχονται απαλλάσσεται από κάθε τέλος ή άλλη επιβάρυνση.

4. Τα μισθώματα που καταβάλλει ο μισθωτής στις εταιρείες αυτού του νόμου για την εκπλήρωση υποχρεώσεών του από συμβάσεις χρηματοδοτικής μίσθωσης θεωρούνται λειτουργικές δαπάνες του και εκπίπτουν από τα ακαθάριστα έσοδά του.

5. Η εταιρεία χρηματοδοτικής μίσθωσης έχει δικαίωμα να ενεργεί αποσβέσεις στα μίσθια ίσες με το σύνολο των αποσβέσεων που θα είχε δικαίωμα να ενεργήσει ο μισθωτής, αν είχε προβεί στην αγορά τους.

6. Οι συμβάσεις δανείων ή πιστώσεων προς εταιρείες αυτού του νόμου από ανώνυμες τραπεζικές εταιρείες ή πιστωτικά ιδρύματα στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό ή από ξένους προμηθευτές, καθώς και οι συμβάσεις χρηματοδοτικής μίσθωσης μεταξύ των τελευταίων και των εταιρειών αυτού του νόμου, τα παρεπόμενα σύμφωνα, η εξόφληση των δανείων ή πιστώσεων και των σχετικών τόκων, προμηθειών και λοιπών επιβαρύνσεων, όπως και η καταβολή των μισθωμάτων απαλλάσσονται από κάθε φόρο, τέλος, εισφορά, κράτηση, δικαίωμα ή γενικότερα επιβάρυνση υπέρ του Δημοσίου, νομικού προσώπου δημόσιου δικαίου και τρίτων, ανεξάρτητα αν οι συμβάσεις αυτές συνάπτονται στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό.

7. Για τις υποχρεώσεις από δάνεια ή πιστώσεις της παρ. 6, καθώς και για τα μισθώματα που οφείλουν σε συνάλλαγμα οι κατά το άρθρο 2 εταιρείες από συμβάσεις με τις οποίες αυτές μίσθωσαν από το εξωτερικό κινητά πράγματα για χρηματοδοτική υπεκμίσθωση στην Ελλάδα, εφαρμόζονται ανάλογα οι διατάξεις του άρθρου 1 του Νόμου 4494/1966 (ΦΕΚ 9).

8. Για τον υπολογισμό των καθαρών κερδών των εταιρειών αυτού του νόμου επιτρέπεται να ενεργείται για την κάλυψη επισφαλών απαιτήσεών τους έκπτωση έως 2% του ύψους των μισθωμάτων (ληξιπρόθεσμων ή όχι) από όλες τις συμβάσεις χρηματοδοτικής μίσθωσης τα οποία δεν είχαν εισπραχθεί στις 31 Δεκεμβρίου κάθε έτους. Η έκπτωση αυτή φέρεται σε ειδικό αποθεματικό πρόβλεψης.

9 και 10. Καταργήθηκαν από την παρ. 2 άρθρο 12 του ν. 1892/90.

Προεδρικά διατάγματα

Άρθρο 7

Με π.δ./τα, που εκδίδονται ύστερα από πρόταση του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας,

ρυθμίζεται κάθε λεπτομέρεια τεχνικού χαρακτήρα αναγκαία για την εφαρμογή του άρθρου 2 παρ. 2 και 7 και των άρθρων 4 έως 6 του νόμου αυτού. Με όμοια π.δ/τα μπορεί να ρυθμίζεται η υποχρέωση των μισθωτών να εμφανίζουν στις δημοσιευόμενες λογιστικές καταστάσεις στοιχεία σχετικά προς τις χρηματοδοτικές μισθώσεις.

Εναρξη ισχύος

Άρθρο 8

Η ισχύς του νόμου αυτού αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

ΥΠΟΥΡΓΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ 1055503/10177/Β0012/Πολ. 1119/89

Κίνητρα επενδύσεων στις εμπορικές επιχειρήσεις

1. (Το α' εδ. αντικαταστάθηκε από την παρ. 1 του άρθρου 21 ν. 1892/90).

"1. Απαλλάσσεται της φορολογίας εισοδήματος ποσό μέχρι και είκοσι πέντε τοις εκατό (25%) των συνολικών αδιανέμητων καθαρών κερδών των εμπορικών επιχειρήσεων των χρήσεων 1990 έως 1993 (οικονομικά έτη 1991 έως 1994), που δηλώνονται με βάση την εμπρόθεσμη δήλωση φορολογίας εισοδήματος, για το σχηματισμό ειδικού αφορολόγητου αποθεματικού, για το σχηματισμό ειδικού αφορολόγητου αποθεματικού, με σκοπό να χρησιμοποιηθούν για την πραγματοποίηση επενδύσεων, που αναφέρονται στην παράγραφο 2 της παρούσας, διπλάσιας αξίας από το ποσό του σχηματιζόμενου αφορολόγητου αποθεματικού και οι οποίες θα αρχίσουν μέσα στα έτη 1991 έως 1994 αντίστοιχα και θα ολοκληρωθούν εντός τριετίας από το σχηματισμό του αφορολόγητου αποθεματικού. Ειδικά για τις επιχειρήσεις που εισάγονται για πρώτη φορά στο Χρηματιστήριο σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις, το πιο πάνω ποσοστό των συνολικών αδιανέμητων καθαρών κερδών ορίζεται στο τριάντα πέντε τοις εκατό (35%) και ισχύει από το έτος εισαγωγής τους στο Χρηματιστήριο".

Ως αδιανέμητα καθαρά κέρδη για τον υπολογισμό των απαλλασσόμενων του φόρου εισοδήματος κερδών, λαμβάνονται για τις επιχειρήσεις που τηρούν βιβλία τρίτης κατηγορίας του Κώδικα Φορολογικών Στοιχείων τα καθαρά κέρδη που προκύπτουν από τα τηρούμενα βιβλία και εμφανίζονται στον ισολογισμό, μετά την αφαίρεση των κρατήσεων για το σχηματισμό τακτικού αποθεματικού, των κερδών που διανέμονται ή αναλαμβάνονται από τους

εταίρους των προσωπικών εταιρειών και εταιρειών περιορισμένης ευθύνης ή του επιχειρηματία που ασκεί ατομικά την επιχείρησή του.

Οι διατάξεις της παρούσας απόφασης εφαρμόζονται σε εμπορικές επιχειρήσεις που απασχολούνται με την αγορά και πώληση εμπορευμάτων και οι οποίες τηρούν βιβλία δεύτερης ή τρίτης κατηγορίας του Κώδικα Φορολογικών Στοιχείων.

2. Ως επενδύσεις για την εφαρμογή της απόφασης αυτής, θεωρούνται αυτές που αφορούν:

α. Την κατασκευή και επέκταση κτιριακών εγκαταστάσεων προκειμένου να χρησιμοποιηθούν ως:

- Επαγγελματική στέγη.

- Αποθηκευτικοί χώροι.

- Ψυκτικοί χώροι.

- Εκθεσιακοί χώροι.

- Συσκευαστήρια,

που είναι απαραίτητες για τον εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη των εμπορικών δραστηριοτήτων.

β. Την αγορά καινούργιου μηχανολογικού και λοιπού εξοπλισμού που αφορά τη διαλογή, συσκευασία και αποθήκευση των προϊόντων της επιχείρησης.

γ. Την αγορά καινούργιων ηλεκτρονικών υπολογιστών και λοιπών συστημάτων μηχανοργάνωσης ή αυτοματοποίησης των σχετικών διαδικασιών.

3. Το συνολικό ποσό του αφορολόγητου αποθεματικού που χρησιμοποιήθηκε στις πιο πάνω επενδύσεις στο διάστημα των τριών (3) ετών από το χρόνο σχηματισμού του αφορολόγητου αποθεματικού μεταφέρεται σε αύξηση του κεφαλαίου της επιχείρησης και απαλλάσσεται από το φόρο εισοδήματος.

Στην παράγραφο 3 προστίθεται με το άρθρο 21 του ν. 1892/90, εδάφιο ως εξής:

"Οι διατάξεις της παραγράφου 4 του άρθρου 22 του ν. 1828/1989 εφαρμόζονται ανάλογα

και στις επιχειρήσεις της παρούσας απόφασης".

4. Οι πιο πάνω επιχειρήσεις υποχρεούνται μέσα στον πρώτο χρόνο της τριετίας να δαπανήσουν από δικά τους ή δανειακά κεφάλαια για την πραγματοποίηση της επένδυσης τουλάχιστον διπλάσιο ποσό από το ένα τρίτο (1/3) του σχηματισθέντος ειδικού αφορολόγητου αποθεματικού. Σε περίπτωση που δεν δαπανήθηκε το πιο πάνω ποσό για επενδύσεις για κάθε χρόνο χωριστά, υποχρεούται η επιχείρηση να υποβάλει συμπληρωματική δήλωση φορολογίας εισοδήματος του οικείου οικονομικού έτους στο οποίο ανάγεται το μέρος των καθαρών κερδών που απηλλάγησαν από τη φορολογία εισοδήματος. Η δήλωση αυτή είναι εκπρόθεσμη και επιβάλλονται, επί του φόρου που προκύπτει από τη δήλωση αυτή, οι προσυζητήσεις που προβλέπονται για την εκπρόθεσμη υποβολή της δήλωσης.

5. Αν η επιχείρηση εντός της πιο πάνω τριετίας δεν πραγματοποιήσει επενδύσεις διπλάσιας αξίας από το ποσό του σχηματισθέντος αφορολόγητου αποθεματικού, το μέρος του αποθεματικού που αναλογεί στη μη πραγματοποιηθείσα επένδυση προστίθεται στα καθαρά κέρδη του οικείου οικονομικού έτους που αφορά, προσυζητημένου του αναλογούντος φόρου κατά εξήντα τα εκατό (60%). προς τούτο υποχρεούται η επιχείρηση όπως εντός μηνός από τη λήξη της τριετίας υποβάλει σχετική δήλωση στον προϊστάμενο της αρμόδιας Δ.Ο.Υ. καταβάλλοντας τον οφειλόμενο φόρο εφάπαξ.

6. Σε περίπτωση πώλησης των επενδυτικών αγαθών, με την αξία των οποίων μειώθηκαν τα αδιανέμητα καθαρά κέρδη, μετά την παρέλευση τριετίας από το σχηματισμό του αφορολόγητου αποθεματικού και εντός τριών (3) ετών από τη λήξη του χρόνου αυτού, το ποσό που εκπέσθηκε θα προστίθεται στα καθαρά κέρδη του έτους εκποίησης, προσυζητημένο κατά εκατό τα εκατό (100%). Τα πιο πάνω δεν εφαρμόζονται αν η επιχείρηση αντικαταστήσει τα επενδυτικά αγαθά που πουλήθηκαν μέσα σε έξι (6) μήνες από την πώλησή τους, με νέα καινούργια επενδυτικά αγαθά ίσης τουλάχιστον αξίας, τα οποία αποτελούν επένδυση, σύμφωνα με τις διατάξεις της παρούσας.

7. Το αφορολόγητο αποθεματικό που σχηματίζεται σύμφωνα με τις διατάξεις της παρούσας προστίθεται στα καθαρά κέρδη της επιχείρησης και φορολογείται στη διαχειριστική χρήση για την οποία τα βιβλία της επιχείρησης κρίνονται ανεπαρκή ή ανακριβή και κατά το ποσό του αφορολόγητου αποθεματικού που σχηματίσθηκε στη χρήση αυτή.

8. Για τις εμπορικές γενικά επιχειρήσεις που θα πραγματοποιήσουν παραγωγικές επενδύσεις που αναφέρονται στο άρθρο 1 του Ν. 1262/1982 (1) στο μεταποιητικό τομέα, απαλλάσσεται της φορολογίας εισοδήματος ποσό μέχρι και 25% των συνολικών αδιανέμητων καθαρών κερδών των χρήσεων 1989 έως 1991 (οικονομικά έτη 1990 έως 1992) που δηλώνονται με βάση την εμπρόθεσμη δήλωση φορολογίας εισοδήματος, για το σχηματισμό ειδικού

αφορολόγητου αποθεματικού.

(1). Βλ. αντίστοιχα άρθρα Ν. 1892/90.

Οι διατάξεις των παραγράφων 1 έως 8 του άρθρου 22 του Ν. 1828/1989 εφαρμόζονται αναλόγως και στις επιχειρήσεις της παραγράφου αυτής που θα σχηματίσουν ειδικό αφορολόγητο αποθεματικό για επενδύσεις.

9. Με κοινές αποφάσεις των υπουργών Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών ρυθμίζεται κάθε λεπτομέρεια για την εφαρμογή των διατάξεων της παρούσας.

10. Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και να κυρωθεί με νόμο.

ΝΟΜΟΣ υπ' αριθ. 1360 της 23/4 Μαΐου 1983 (ΦΕΚ Α' 65)

Προώθηση των επενδύσεων, οργάνωση των Υπηρεσιών Κρατικών Προμηθειών και άλλες διατάξεις

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Προώθηση των επενδύσεων

Άρθρο 1

1. Όλες οι άδειες εγκατάστασης που απαιτούνται από την ισχύουσα νομοθεσία για την εγκατάσταση, επέκταση ή εκσυγχρονισμό βιομηχανιών, βιοτεχνιών και των κάθε είδους ηλεκτρομηχανολογικών εγκαταστάσεων και αποθηκών χορηγούνται από το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας.

2. Οι αρμοδιότητες άλλων αρχών και υπηρεσιών, καθώς και οι τηρούμενες από αυτές διαδικασίες για τη χορήγηση άδειας εγκατάστασης, που προβλέπονται από την ισχύουσα νομοθεσία, διατηρούνται και εντάσσονται στη διαδικασία έκδοσης της άδειας εγκατάστασης από το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας. Η αποφασιστική όμως αρμοδιότητα ή η σύμφωνη γνώμη των αρχών και υπηρεσιών αυτών, όπου τυχόν απαιτείται από την ισχύουσα νομοθεσία, αντικαθίσταται με απλή γνώμη τους. Κατ' εξαίρεση διατηρείται η κατά τις κείμενες διατάξεις αρμοδιότητα του Υπουργείου Ενεργείας και Φυσικών Πόρων για την έκδοση άδειας εγκατάστασης.

Άρθρο 2

1. Οι ενδιαφερόμενοι υποβάλλουν στην αρμόδια κατά τόπο υπηρεσία υποδοχής επενδυτών του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας σχετική αίτηση, που συνοδεύεται, κατά περίπτωση, από τα απαραίτητα, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, δικαιολογητικά και μελέτες. Με κοινή απόφαση του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας και του αρμόδιου κατά περίπτωση Υπουργού είναι δυνατό να ανακαθορίζονται τα πιο πάνω δικαιολογητικά και μελέτες καθώς και το περιεχόμενό τους.

2. Για τη χορήγηση της άδειας εγκατάστασης ακολουθείται η εξής διαδικασία:

α) Η υπηρεσία υποδοχής επενδυτών παραδίνει σε κάθε ενδιαφερόμενο έντυπο ερωτηματολόγιο που αναφέρεται στα γενικά και ειδικά χαρακτηριστικά της εγκατάστασης, για την οποία ζητείται άδεια. Το περιεχόμενο του ερωτηματολογίου καθορίζεται με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

[Το περιεχόμενο του άνω ερωτηματολογίου καθορίστηκε από την ΔΚ. 19121/21-29 Ιουλ. 1983 (ΦΕΚ Β' 438) απόφ. Υπ. Εθν. Οικονομίας].

β) Το έντυπο ερωτηματολόγιο συμπληρωμένο με ακρίβεια κατατίθεται στην υπηρεσία υποδοχής επενδυτών, η οποία σε δύο ημέρες από την κατάθεσή του δίνει στον ενδιαφερόμενο κατάλογο όλων των απαιτούμενων δικαιολογητικών και μελετών. Η ανακριβής συμπλήρωση του ερωτηματολογίου παρέχει στη διοίκηση την ευχέρεια να ανακαλέσει την άδεια εγκατάστασης.

γ) Ο ενδιαφερόμενος καταθέτει τη σχετική αίτηση με τα δικαιολογητικά και τις μελέτες στην πιο πάνω υπηρεσία. Η υπηρεσία αυτή επικοινωνεί μέσα σε 5 ημέρες από την ημερομηνία κατάθεσης της αίτησης με όλες τις μέχρι τώρα αρμόδιες για τη χορήγηση ειδικής άδειας ή έγκρισης ή τη διατύπωση γνώμης, αρχές ή υπηρεσίες, προς τις οποίες υποβάλλει ερώτημα για τη χορήγηση ή μη της αιτούμενης άδειας εγκατάστασης διαβιβάζοντας και τα στοιχεία που απαιτούνται για τη διαμόρφωση της σχετικής γνώμης.

δ) Η κατά το προηγούμενο εδάφιο αρχή ή υπηρεσία είναι υποχρεωμένη να διαβιβάσει τη γνώμη της στο Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας μέσα σε σαράντα ημέρες από τη λήψη του ερωτήματος. Η γνώμη αυτή θεωρείται θετική αν δεν περιέλθει στο Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας μέχρι τη λήξη της παραπάνω προθεσμίας. Η μη έγκαιρη υποβολή ή η αναιτιολόγητη διατύπωση της γνώμης αυτής αποτελεί πειθαρχικό παράπτωμα για τους υπαίτιους υπαλλήλους των αρμόδιων αρχών και υπηρεσιών.

3. Ο Υπουργός Εθνικής Οικονομίας είναι υποχρεωμένος να χορηγήσει ή να αρνηθεί τη

χορήγηση της άδειας εγκατάστασης μέσα σε προθεσμία εξήντα ημερών από τη λήψη και της τελευταίας, κατά το εδάφ. δ' της προηγούμενης παραγράφου, γνώμης ή την άπρακτη παρέλευσή της, κατά το ίδιο εδάφιο, προθεσμίας των σαράντα ημερών. Ο Υπουργός Εθνικής Οικονομίας, προκειμένου ν' αποφασίσει, δύναται να ζητά τη γνώμη του Νομαρχιακού Συμβουλίου (του Νόμ. 1235/1982) του νόμου όπου πρόκειται να εγκατασταθεί η εξεταζόμενη επένδυση. Το Νομαρχιακό Συμβούλιο απαντά εντός 30 ημερών. Για το ίδιο διάστημα αναστέλλεται η παραπάνω προθεσμία των εξήντα ημερών.

Άρθρο 3

Οι διατάξεις του νόμου αυτού δεν αφορούν την άδεια λειτουργίας των κάθε είδους εγκαταστάσεων της παρ. 1 του άρθρ. 1, η οποία εξακολουθεί να διέπεται από τις ισχύουσες διατάξεις.

Άρθρο 4

Με πράξη του Υπουργικού Συμβουλίου, που εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας, είναι δυνατό να χορηγείται άδεια εγκατάστασης κατά παρέκκλιση από τις διατάξεις του νόμου αυτού ή άλλων νόμων, εφόσον πρόκειται για ιδιαίτερα σημαντικές παραγωγικές επενδύσεις και ιδίως για εγκατάσταση βιομηχανιών, που συμβάλλουν στην επιτάχυνση του ρυθμού ανάπτυξης της Εθνικής Οικονομίας.

N. 1682/1987

Άρθρο 3

19. Το άρθρο 30 του ν. 1563/1985 (ΦΕΚ 151) αντικαθίσταται, αφότου ίσχυσε, ως εξής:

"Άρθρο 30

Παράταση προθεσμιών και τροποποίηση εγκριτικών πράξεων υπαγωγής επενδύσεων στις διατάξεις των ν.δ. 1312/1972 (ΦΕΚ 232), ν.δ. 1313/1972 (ΦΕΚ 232), ν. 289/1976 (ΦΕΚ 76) και ν. 849/1978 (ΦΕΚ 232) είναι δυνατή και μετά την παρέλευση της προθεσμίας που ορίζεται στην παρ. 5 του άρθρου 25 του ν. 1262/1982 και μέχρι 31 Δεκεμβρίου 1985. Μέχρι 31 Δεκεμβρίου 1988 είναι δυνατή η τροποποίηση των εγκριτικών πράξεων που αναφέρονται στην προηγούμενη παράγραφο, μόνο κατά την έκδοση της απόφαση του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας για την ολοκλήρωση της επένδυσης, μετά την τελική έκθεση της αρμόδιας επιτροπής ελέγχου.

Η τροποποίηση των αποφάσεων υπαγωγής επενδύσεων στις διατάξεις των παραπάνω νόμων, για αλλαγή επωνυμίας ή αλλαγή φορέα της επένδυσης, είναι δυνατή οποτεδήποτε και μετά την έκδοση της απόφασης του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας για την ολοκλήρωση της επένδυσης".

.....

21. Η τροποποίηση εγκριτικών πράξεων υπαγωγής επενδύσεων στις διατάξεις του ν. 4171/1961 (ΦΕΚ 93), είναι δυνατή οποτεδήποτε και μετά την έκδοση της απόφασης του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας, για την ολοκλήρωση της επένδυσης, εφόσον δεν αναφέρεται σε αύξηση του κόστους της επένδυσης ή παράτασης της προθεσμίας ολοκλήρωσής της.

N. 1262/82

(άρθρα που ισχύουν)

Άρθρο 18

1. Βιομηχανικές και βιοτεχνικές επιχειρήσεις που προσφέρονται για την πρακτική άσκηση μαθητών που παρακολουθούν προγράμματα τεχνικής ή επαγγελματικής εκπαίδευσης, σε Εκπαιδευτικές Μονάδες οποιουδήποτε φορέα, είναι δυνατό να επιδοτούνται από τον Οργανισμό Απασχολήσεως Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ), με ποσό μέχρι 50% του ημερομισθίου ανειδίκευτου εργάτη, που ισχύει κάθε φορά για τις ημέρες εργασιακής απασχόλησης κάθε μαθητή στην επιχείρηση.

2. Οι ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις υποβάλλουν σχετική αίτηση στον ΟΑΕΔ, ο οποίος καταρτίζει πίνακα επιχειρήσεων κατά κλάδους, ειδικότητα και περιφέρεια που, σύμφωνα με το πρόγραμμα εκπαίδευσης της κάθε Μονάδας και τις ανάγκες της αγοράς, κρίνει κατάλληλες για πρακτική άσκηση των μαθητών.

3. Η επιχείρηση κατά τη διάρκεια της πρακτικής άσκησης έχει έναντι του μαθητή όλες τις υποχρεώσεις προς ανειδίκευτο εργάτη σύμφωνα με τις διατάξεις της Εργατικής και Ασφαλιστικής Νομοθεσίας που ισχύουν κάθε φορά.

4. Με κοινές αποφάσεις των υπουργών Συντονισμού, Εργασίας και Βιομηχανίας και Ενέργειας που εκδίδονται με πρόταση του Διοικητικού Συμβουλίου του ΟΑΕΔ, καθορίζονται οι επιχειρήσεις που θα επιδοτηθούν, ο χρόνος καταβολής της επιδότησης, τα απαιτούμενα δικαιολογητικά και το κατά περίπτωση ποσοστό του ημερομισθίου ανειδίκευτου εργάτη, που σύμφωνα με την προηγούμενη παράγραφο 1 θα καταβάλει ο Οργανισμός. Με τις ίδιες

αποφάσεις ορίζονται οι προϋποθέσεις για ανάθεση πρακτικής άσκησης σε επιχειρήσεις, οι υποχρεώσεις των επιχειρήσεων και ο έλεγχος της εκπαιδευτικής απόδοσης και κάθε λεπτομέρεια σχετική με τις σχέσεις επιχειρήσεων και μαθητών.

5. Οι κατά τις διατάξεις του παρόντος επιδοτήσεις προς τις επιχειρήσεις απαλλάσσονται από κάθε φόρο, τέλη χαρτοσήμου και γενικά από κρατήσεις ή εισφορές για το Δημόσιο και για τρίτους.

Τα ποσά που καταβάλλονται από τον ΟΑΕΔ, σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος, αποδίδονται σ' αυτόν από το Δημόσιο, μέσα στο επόμενο της καταβολής οικονομικό έτος, από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων.

Άρθρο 21

(Αφορά το Πετροχημικό Συγκρότημα της ΕΛΕΒΜΕ).

Άρθρο 22

Τροποποίηση και κατάργηση διατάξεων των Α.Ν. 89/1967 και 378/1968

1. Η από το άρθρο 4 του Α.Ν. 378/1968 προβλεπόμενη τραπεζική εγγυητική επιστολή αναπροσαρμόζεται στο ύψος των 50.000 δολλαρίων ΗΠΑ.

"Επιχειρήσεις, που κατά την έναρξη ισχύος του νόμου αυτού είναι ήδη εγκατεστημένες, σύμφωνα με τις διατάξεις του Α.Ν. 89/1967, ή του Α.Ν. 378/1968 οφείλουν να αναπροσαρμόσουν το ύψος της εγγυητικής επιστολής που τυχόν απαιτείται από τις ισχύουσες διατάξεις, στο ποσό των δολλαρίων ΗΠΑ 50.000. Η αναπροσαρμογή γίνεται μέσα σε 18 μήνες από την ημερομηνία έναρξης ισχύος του νόμου αυτού, σε 3 ισόποσες 6μηνιές δόσεις. Η εγγυητική επιστολή καταπίπτει υπέρ του Δημοσίου, σε περίπτωση παραβάσεως από το προσωπικό ή την εταιρεία των διατάξεων του Α.Ν. 89/1967 ή των αποφάσεων του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας, που εκδίδονται σ' εφαρμογή του νόμου αυτού. Επίσης καταπίπτει υπέρ του Ελληνικού Δημοσίου η εγγυητική επιστολή, στις περιπτώσεις όπου η άδεια εγκατάστασης εμποροβιομηχανικών ή ναυτιλιακών εταιρειών ή επιχειρήσεων που υπάγονται στις διατάξεις του Α.Ν. 89/1967 ή του Α.Ν. 378/1968 έχει ανακληθεί ή θα ανακληθεί για οποιοδήποτε λόγο, εφόσον οι επιχειρήσεις αυτές ή το προσωπικό τους δεν έχουν εκπληρώσει ή δεν εκπληρώνουν τις κάθε είδους υποχρεώσεις τους προς το Δημόσιο. Η κατάπτωση επέρχεται αυτοδικαίως 2 μήνες από την ανάκληση της άδειας ή από τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως".(1)

(1). Τα τελευταία εδάφια της παρ. 1 προστέθηκαν ως ανωτέρω, από την παρ. 1 άρθρο 23,

N. 1360/1983.

2. Το από το άρθρο 2 παράγραφος 1 εδάφιο στ' του Α.Ν. 89/1967 προνόμιο ταχυδρόμησης συστημένων επιστολών στο εξωτερικό χωρίς προσκόμισή τους στο ταχυδρομείο για έλεγχο, καταργείται για το σύνολο των εταιρειών και επιχειρήσεων, που έχουν ήδη εγκατασταθεί ή θα εγκατασταθούν με βάση τους Α.Ν. 89/1967 και Α.Ν. 378/1968.

Άρθρο 23

Τροποποίηση, συμπλήρωση, κατάργηση και αντικατάσταση του Ν. 4171/1961(2)

(2). Βλέπε και άρθρο 23, Ν. 1360/1983 περί επαναφοράς σε ισχύ του άρθρου 6 Ν. 4171/1961.

1. Το άρθρο 7 του Ν. 4171/1961 όπως τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε από μεταγενέστερους νόμους, αντικαθίσταται, εκτός από την περίπτωση γ της παραγράφου 1 και από τις παραγράφους 2, 3 και 6 που παραμένουν σε ισχύ όπως έχουν, ως εξής:

Άρθρο 7

"1α) Οι συμβάσεις δανείων ή πιστώσεων, παρεχομένων από ελληνικές ή ξένες τράπεζες ή υποκαταστήματα ξένων τραπεζών στην Ελλάδα, ή από ξένους οίκους, προς ημεδαπά ειδικά πιστωτικά ιδρύματα και οργανισμούς αναπτυξιακού και κοινωνικού χαρακτήρα και ειδικότερα Α.Τ.Ε., Ε.Τ.Β.Α., Ε.Τ.Ε.Β.Α., Τράπεζα Επενδύσεων, Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο, Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων, Εθνική Κτηματική Τράπεζα της Ελλάδος, Ελληνικές Εξαγωγικές Α.Ε., Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ. και δημόσιους οργανισμούς ή δημόσιες επιχειρήσεις εν γένει, εξόφληση των δανείων αυτών καθώς και οι τόκοι τους απαλλάσσονται από κάθε φόρο, τέλος χαρτοσήμου, εισφορά, δικαιώματα ή άλλη επιβάρυνση υπέρ του Δημοσίου ή τρίτων, ανεξάρτητα αν οι συμβάσεις αυτές συνάπτονται, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό. Οι παραπάνω απαλλαγές ισχύουν επίσης και για δάνεια ή πιστώσεις που λαμβάνουν οι ελληνικές τράπεζες ή τα υποκαταστήματα των ξένων τραπεζών στην Ελλάδα για λογαριασμό των δημόσιων οργανισμών και επιχειρήσεων. Οι παραπάνω απαλλαγές ισχύουν και για τις συμβάσεις δανείων ή πιστώσεων που παρέχονται από ξένες τράπεζες ή υποκαταστήματα ξένων τραπεζών στην Ελλάδα ή από ξένους οίκους, προς τις τράπεζες που λειτουργούν νόμιμα στην Ελλάδα με την προϋπόθεση ότι τα κεφάλαια των δανείων αυτών εισάγονται αποδεδειγμένα από το εξωτερικό με σκοπό τη χρηματοδότηση βιομηχανικών ή μεταλλευτικών επιχειρήσεων για παραγωγικές επενδύσεις.

Επίσης ισχύουν οι παραπάνω απαλλαγές και για μακροπρόθεσμα δάνεια ή πιστώσεις που παρέχονται από ελληνικές ή ξένες τράπεζες ή υποκαταστήματα ξένων τραπεζών στην Ελλάδα ή από τράπεζες επενδύσεων προς βιομηχανικές και μεταλλευτικές επιχειρήσεις για παραγω-

γικές επενδύσεις, υπό την προϋπόθεση όμως ότι τα κεφάλαια των δανείων αυτών εισάγονται αποδεδειγμένα για το σκοπό αυτόν από το εξωτερικό και το εισαχθέν συνάλλαγμα εκχωρείται στην Τράπεζα της Ελλάδος.

Επίσης ισχύουν οι παραπάνω απαλλαγές και για τα δάνεια που χορηγούνται από διεθνείς χρηματοδοτικούς οργανισμούς ή την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ανθρακα και Χάλυβα (Ε.Κ.Α.Χ.) ή την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας ή την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων και τα άλλα χρηματοδοτικά όργανα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων προς τις τράπεζες που λειτουργούν νόμιμα στην Ελλάδα και προς τα ημεδαπά ειδικά πιστωτικά ιδρύματα και οργανισμούς αναπτυξιακού και κοινωνικού χαρακτήρα που αναφέρονται στην αρχή της παραγράφου αυτής".(3)

(3). Το εδάφ. 1α του άρθρου 7 του Ν. 4171/61 αντικαταστάθηκε ως ανωτέρω, από το άρθρο 54 του Ν. 1731/87.

β) Οι τόκοι των παραπάνω δανείων ή πιστώσεων που παρέχονται από ξένες Τράπεζες ή Οίκους του εξωτερικού που δεν διατηρούν στην Ελλάδα μόνιμη εγκατάσταση κατά την έννοια του άρθρου 5 του Ν.Δ. 3843/1958, απαλλάσσονται από το φόρο εισοδήματος, ανεξάρτητα από το αν υπάρχει ή όχι διμερής σύμβαση για την αποφυγή διπλής φορολογίας με τη χώρα στην οποία βρίσκεται η έδρα της επιχείρησης που παρέχει το δάνειο ή την πίστωση".

"4. Για την καταβολή στην αλλοδαπή δικαιωμάτων για τη χρησιμοποίηση στην Ελλάδα πνευματικής ιδιοκτησίας, ευρεσιτεχνιών, αποτελεσμάτων ερευνών, σημάτων, σχεδίων, μυστικών βιομηχανικών μεθόδων και τύπων, όπως επίσης και για την παροχή τεχνικών κατευθύνσεων κατά το χρόνο διενέργειας της επένδυσης και μέχρι ένα έτος από την έναρξη της παραγωγικής δράσης, που μπορεί να παραταθεί σε δύο έτη με απόφαση του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, εξετάζεται το σύνολο της σύμβασης και εγκρίνεται ποσό συνολικό ή σε απόλυτο ύψος ή ποσοστό, υπολογιζόμενο σε ετήσια βάση. Το ποσό αυτό καθορίζεται με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας, μετά από γνώμη της Επιτροπής του άρθρου 3 του Ν.Δ. 2687/1953. Αποκλείεται η παροχή έγκρισης από άλλο όργανο, ανεξάρτητα από το αν έχει υπαχθεί ή όχι σε αναπτυξιακό νόμο η επιχείρηση που καταβάλλει τα δικαιώματα, με την επιφύλαξη του τελευταίου εδαφίου αυτής της παραγράφου.

Στην παραπάνω έγκριση και διαδικασία υπάγονται επίσης οι αμοιβές και τα δικαιώματα ξένων επιχειρήσεων ή φυσικών προσώπων που αφορούν παροχή τεχνικών ή άλλων γενικά συμβουλών στην Ελλάδα.

Οι παραπάνω εγκρίσεις διαβιβάζονται στην Τράπεζα της Ελλάδος, η οποία είναι η μόνη αρμόδια για τον έλεγχο της νομιμότητας των δικαιολογητικών και των άλλων κατά την κρίση

των στοιχείων για την καταβολή του συναλλάγματος, που αντιστοιχεί στα παραπάνω δικαιώματα.

Με τις κατά περίπτωση εκδιδόμενες αποφάσεις του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας καθορίζεται το ποσό της αμοιβής ή των δικαιωμάτων σε απόλυτο ύψος ή σε ποσοστό, καθώς και το εξακτέο ποσό στην αλλοδαπή και οι λοιπές υποχρεώσεις της καταβάλλουσας επιχείρησης.

Ο Υπουργός Εθνικής Οικονομίας, με απόφασή του, μπορεί να χορηγεί στην Τράπεζα της Ελλάδος το δικαίωμα να εγκρίνει την καταβολή σε συνάλλαγμα αμοιβής, εφάπαξ ή τμηματικά, μέχρι ποσού που θα καθορίζεται κάθε χρόνο με όμοια απόφαση, για δικαιώματα χρησιμοποίησης από ελληνικές επιχειρήσεις πνευματικής ιδιοκτησίας και παροχής τεχνικών ή άλλων γενικά συμβουλών στην Ελλάδα, ιδίως δε δικαιωμάτων συγγραφικών, συνθετικών, καλλιτεχνικών, αναδημοσίευσης, άρθρων, μελετών, τεχνικής κατεύθυνσης, εκπαίδευσης, οργάνωσης και άλλων συναφών χωρίς τη γνώμη της επιτροπής του άρθρου 3 του Ν.Δ. 2687/1953".(4)

(4). Η παρ. 4 του άρθρου 7 του Ν. 4171/1961 αντικαταστάθηκε από την παρ. 2, άρθρ. 22, Ν. 1360/1983. Βλέπε σχετικά παρ. 2, άρθρο 10, Ν. 1473/1984 (ΦΕΚ 127 Α).

"5. Για την επιβολή του φόρου εισοδήματος στα δικαιώματα της προηγούμενης παραγράφου σαν καθαρό εισόδημα λαμβάνεται ποσοστό 50% του καταβληθέντος με βάση τη σχετική απόφαση του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας ποσού και επιφυλλάσσεται η εφαρμογή των διατάξεων συμβάσεων για την αποφυγή διπλής φορολογίας με βάση τις οποίες ορίζεται διαφορετικά το φορολογητέο καθαρό εισόδημα ή ορίζονται άλλοι φορολογικοί συντελεστές στο ακαθάριστο εισόδημα".(5)

(5). Η παρ. 5, άρθρ. 7, Ν. 4171/1961 καταργήθηκε με το εδάφ. ε, άρθρ. 47, Ν. 1473/1984.

2. Με απόφαση του Υπουργού Συντονισμού μπορεί να καθορίζονται κατά τροποποίηση της περίπτωσης γ της παραγράφου 1 του άρθρου 7 του Ν. 4171/1961, τα δικαιώματα του Ταμείου Νομικών, Συμβολαιογράφων και Υποθηκοφυλάκων.

3. Το άρθρο 9 του Ν. 4171/1961 αντικαθίσταται ως εξής:

"Άρθρο 9

1. Αλλοδαπές τεχνικές επιχειρήσεις που είναι εγκατεστημένες ή εγκαθίστανται στην Ελλάδα μετά από έγκριση του Υπουργού Συντονισμού και των οποίων το αντικείμενο εργασιών ευρίσκεται εκτός Ελλάδας, απαλλάσσονται από το φόρο εισοδήματος καθώς και εν γένει από κάθε τέλος, φόρο, εισφορά ή ανταποδοτική ή κράτηση υπέρ του Δημοσίου ή οποιουδήποτε

τε τρίτου που υφίσταται για εισοδήματά τους από εργασίες των οποίων το αντικείμενο βρίσκεται έξω από τα όρια της Ελληνικής Επικράτειας υπό τους ακόλουθους όρους:

α. Το προσωπικό των παραπάνω επιχειρήσεων αποτελείται κατά 4/5 τουλάχιστον του συνόλου και τα 3/5 τουλάχιστον κατά κατηγορία προσωπικού από Έλληνες υπηκόους.

β. Έχουν καταθέσει τραπεζική εγγύηση αναγνωρισμένης Τράπεζας του εσωτερικού ή εξωτερικού, η οποία θα καταπίπτει υπέρ του Δημοσίου στο σύνολό της σε περίπτωση παράβασης των διατάξεων του νόμου αυτού ή των όρων της εγκριτικής πράξης εκ μέρους της εταιρείας ή του προσωπικού της. Το ύψος της εγγυητικής επιστολής ορίζεται σε 50.000 δολάρια ΗΠΑ.

γ. Το ελάχιστο ύψος συναλλάγματος για δαπάνες του γραφείου των παραπάνω εταιρειών και επιχειρήσεων που θα εισάγουν ετήσια και για προσωπικό μέχρι 4 άτομα, ανέρχεται τουλάχιστον σε 50.000 δολάρια ΗΠΑ. Για κάθε επιπλέον απασχολούμενο άτομο προστίθεται ποσό 12.000 δολλαρίων ΗΠΑ.

2. Όλες οι παραπάνω ρυθμίσεις της παραγράφου 3 του άρθρου αυτού ισχύουν και εφαρμόζονται και επί των εταιρειών εκείνων που έχουν ήδη υπαχθεί στις διατάξεις του άρθρου 9 του Ν. 4171/1961 βάσει συμβάσεων, μετά όμως τη λήξη αυτών και πάντως όχι πέραν της 31ης Δεκεμβρίου 1983.

3. Επιτρέπεται η υπερωριακή απασχόληση του κάθε είδους προσωπικού των εταιρειών αυτών, εφόσον το επιβάλλουν οι ανάγκες τους, υπό τον όρο ότι θα καταβληθούν στο απασχολούμενο προσωπικό οι από την υπάρχουσα Νομοθεσία προβλεπόμενες αποζημιώσεις. Το ύψος της υπερωριακής ασχόλησης στις παραπάνω εταιρείες εγκρίνεται ανά εξάμηνο από το Υπουργείο Εργασίας και δεν μπορεί να υπερβαίνει το ανώτατο όριο των προβλεπόμενων από το Υπουργείο Εργασίας ωρών υπερωριακής απασχόλησης του Δημοσίου.

4. Των κατά την υποπαράγραφο 1 της παραγράφου 3 του παρόντος άρθρου απαλλαγών απολαμβάνουν και οι ελληνικές τεχνικές επιχειρήσεις σύμφωνα με τις προϋποθέσεις και περιορισμούς του νόμου αυτού, εκτός από τις περιπτώσεις β και γ της παραγράφου 3. Για τις παραπάνω επιχειρήσεις ορίζεται ότι το ύψος της εγγυητικής επιστολής είναι 25.000 δολάρια ΗΠΑ, μόνον όμως για εργασίες αυτών των οποίων το αντικείμενο ευρίσκεται εκτός των ορίων της Ελληνικής Επικράτειας, έστω και αν αυτές εκτελούνται ολικά ή μερικά με τα γραφεία τους στην Ελλάδα".

"4. Η ισχύς των διατάξεων των άρθρων 1-5 του Ν. 4171/1961, όπως τροποποιήθηκαν και συμπληρώθηκαν από μεταγενέστερους νόμους, παρατείνεται, αφότου έληξε μέχρι 31 Δεκεμ-

βρίου 1985, εφόσον οι αρχικές επενδύσεις έχουν υπαχθεί στις παραπάνω διατάξεις μέχρι 31 Δεκεμβρίου 1981 και περιορίζεται μόνο για τροποποιήσεις εγκριθεισών επενδύσεων, εφόσον οι τροποποιητικές πράξεις έχουν υπογραφεί μέχρι 31 Δεκεμβρίου 1983, ανεξάρτητα αν δημοσιεύθηκαν μεταγενέστερα, καθώς και για τροποποιήσεις εγκριθεισών επενδύσεων που δεν έχουν ολοκληρωθεί, χωρίς μεταβολή στο κόστος της επένδυσης, εφόσον οι σχετικές αποφάσεις θα δημοσιευθούν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως μέχρι 31 Δεκεμβρίου 1985".(6)

(6). Η παρ. 4 αντικαταστάθηκε ως ανωτέρω, από το άρθρο 32 του Ν. 1563/1985.

5. Από τη δημοσίευση του νόμου αυτού καταργούνται τα άρθρα 6(7) και 8 του Ν. 4171/1961.

(7). Το άρθρο 6 επαναφέρεται σε ισχύ με το άρθρο 23 του Ν. 1360/1983.

6. Εκκρεμείς αιτήσεις για αρχική υπαγωγή στις διατάξεις του Ν. 4171/1961 δεν εισάγονται για κρίση και επιστρέφονται στους αιτούντες που μπορούν να υποβάλουν νέα αίτηση για την υπαγωγή στον παρόντα νόμο.

Άρθρο 24

Αντικατάσταση, τροποποίηση και συμπλήρωση διατάξεων του Ν. 706/1977 "Περί προωθήσεων της Επιστημονικής Ερεύνης και Τεχνολογίας"

1. Η παράγραφος 3 του άρθρου 1 του Ν. 706/1977 αντικαθίσταται ως εξής:

"3. Τα ερευνητικά προγράμματα που περιλαμβάνονται στο Πρόγραμμα Ερευνών, εκτελούνται είτε από δημόσιες υπηρεσίες είτε από Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου ή Ιδιωτικού Δικαίου ή Φυσικά Πρόσωπα. Η ανάθεση της εκτέλεσης γίνεται στις μεν δημόσιες υπηρεσίες και τα Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου με κοινή απόφαση του Υπουργού Συντονισμού και του Υπουργού που εποπτεύει την Υπηρεσία ή το Νομικό Πρόσωπο, στα δε Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου ή Φυσικά Πρόσωπα με απόφαση του Υπουργού Συντονισμού και με σύμβαση που υπογράφεται σε εκτέλεση της απόφασης αυτής μεταξύ εξουσιοδοτημένου εκπροσώπου της ΥΕΕΤ και εξουσιοδοτημένου εκπροσώπου του Νομικού Προσώπου ή Φυσικού Προσώπου".

2. Η παράγραφος 1 του άρθρου 14 του Ν. 706/1977 αντικαθίσταται ως εξής:

"1. Με απόφαση του Υπουργού Συντονισμού μπορεί να ανατίθεται με συμβάσεις σε Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου ή σε Φυσικά Πρόσωπα που δεν έχουν την ιδιότητα υπαλλήλου

του Δημοσίου ή Νομικού Προσώπου Δημοσίου Δικαίου συλλογικά ή μεμονωμένα η εκτέλεση έργων ή εργασιών που έχουν άμεση συνάφεια με το Πρόγραμμα Ερευνών ή με γενικότερα θέματα έρευνας και τεχνολογίας. Με τις αποφάσεις αυτές προσδιορίζεται το εκτελεστέο έργο που θα αποτελεί το αντικείμενο της σύμβασης, οι όροι εκτέλεσης αυτής και η αμοιβή που θα καταβληθεί στα ανωτέρω πρόσωπα. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις, και μάλιστα όταν πρόκειται για τη μελέτη εξειδικευμένων θεμάτων, επιτρέπεται η ανάθεση της εκτέλεσης του έργου ή της μελέτης και σε Φυσικά Πρόσωπα που έχουν την ιδιότητα υπαλλήλου του Δημοσίου ή Νομικού Προσώπου Δημοσίου Δικαίου, εφόσον διαθέτουν τα αναγκαία για την αντιμετώπιση των θεμάτων αυτών προσόντα και σχετική εμπειρία, με τον περιορισμό όμως ότι το αντικείμενο του έργου ή της μελέτης δεν βρίσκεται μέσα στον κύκλο των κύριων καθηκόντων της οργανικής θέσης του υπαλλήλου.

Σ' αυτές τις περιπτώσεις η απόφασης ανάθεσης υπογράφεται και από τον Υπουργό στον οποίο υπάγεται η Υπηρεσία του υπαλλήλου".

3. Το αναγκαίο για την εκτέλεση κάθε ερευνητικού έργου προσωπικό προσλαμβάνεται κατά τις επόμενες διακρίσεις:

α) Για προγράμματα που εκτελούνται από Δημόσιες Υπηρεσίες ή Ν.Π.Δ.Δ., η πρόσληψη γίνεται από τα αρμόδια όργανα του φορέα ύστερα από επιλογή που γίνεται από τον επιστημονικό υπεύθυνο, μέσα στα χρονικά και αριθμητικά όρια που καθορίζονται από την απόφαση έγκρισης του κάθε έργου. Κατά τα λοιπά εφαρμόζονται οι διατάξεις του κεφαλαίου Δ' του νόμου 993/1979, για δε τη χρονική διάρκεια των προσλήψεων το ως άνω προσωπικό θεωρείται σε κάθε περίπτωση ότι εξυπηρετεί πρόσκαιρες ανάγκες. Οι αποδοχές του προσωπικού αυτού καθορίζονται με απόφαση του Υπουργού Συντονισμού.

β) Για τα προγράμματα που εκτελούνται από Ν.Π.Ι.Δ., η πρόσληψη ενεργείται από τα αρμόδια όργανά του κάθε νομικού προσώπου, σύμφωνα με τις διατάξεις που το διέπουν, ύστερα από επιλογή που γίνεται από τον επιστημονικό υπεύθυνο και μέσα στα πλαίσια που καθορίζει η απόφαση που εγκρίνει την εκτέλεση του έργου.

γ) Για τα προγράμματα που η εκτέλεσή τους ανατίθεται σε Φυσικά Πρόσωπα, η πρόσληψη γίνεται κατά την ελεύθερη κρίση και με την υπεύθυνη του επιστημονικού υπεύθυνου του έργου μέσα στα πλαίσια που ορίζει η απόφαση εκτέλεσης του έργου.

4. Οι απαραίτητες για την εκτέλεση κάθε ερευνητικού έργου μετακινήσεις στο εσωτερικό ή εξωτερικό του επιστημονικού υπεύθυνου και των μελών της ερευνητικής ομάδας του οικείου έργου, προσδιορίζονται στην πρόταση και εγκρίνονται με την απόφαση που εγκρίνει την εκτέλεση και τον προϋπολογισμό του έργου. Ο τρόπος πραγματοποίησης των παραπάνω

μετακινήσεων, τα αναγνωριζόμενα για την πραγματοποίησή τους έξοδα κίνησης, οι ημερήσιες εκτός έδρας αποζημιώσεις και κάθε άλλη σχετική δαπάνη που βαρύνουν τον προϋπολογισμό του οικείου έργου και η διαδικασία πληρωμής και δικαιολόγησής τους κατά παρέκκλιση των κειμένων περί οδοιπορικών εξόδων, κ.λπ. διατάξεων, ως και κάθε άλλη αναγκαία λεπτομέρεια καθορίζονται με Προεδρικό Διάταγμα που εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού Συντονισμού. Με το ίδιο Διάταγμα ρυθμίζονται και τα θέματα που προβλέπονται στην παράγραφο 3 του άρθρου 14 του Ν. 706/1977.

5. Η δαπάνη για την εκτέλεση κάθε ερευνητικού έργου περιλαμβάνει κάθε ποσό γενικά που πληρώνεται για το σκοπό αυτό, όπως μισθούς, ημερομίσθια ή αμοιβές άλλων υπηρεσιών, ασφαλιστικές εισφορές, έξοδα μετακινήσεων στο εξωτερικό ή εσωτερικό, ημερήσιες αποζημιώσεις, αξία προμηθευόμενων υλικών και κεφαλαιουχικού εξοπλισμού ή εγκαταστάσεων, μισθώματα κινητών ή ακινήτων ή μεταφορικών μέσων κ.λπ., υπό την προϋπόθεση όμως ότι τα ανωτέρω προβλέπονται στην απόφαση εγκρίσεως του έργου ή προκειμένου για τα έργα που εκτελούνται από Ν.Π.Ι.Δ. ή Φυσικά Πρόσωπα στη σύμβαση που υπογράφεται γι' αυτό. Ουδεμία άλλη δαπάνη βαρύνει το Δημόσιο.

6. Πληρωμές που έγιναν από υπόλογους ή επιστημονικούς υπεύθυνους ερευνητικών προγραμμάτων ή έργων ή μελετών, η εκτέλεση των οποίων έχει εγκριθεί από την Υπηρεσία Επιστημονικής Έρευνας και Τεχνολογίας σε βάρος των πιστώσεων του προϋπολογισμού Δημοσίων Επενδύσεων οικονομικών ετών 1981 και παλαιότερων ή υποχρεώσεις που έχουν αναληφθεί σε εκτέλεση ομοίων προγραμμάτων ή έργων ή μελετών (τα οποία έχουν ενταχθεί σε συλλογικές αποφάσεις έργων ή μελετών) και η τακτοποίησή τους εκκρεμεί στην Υπηρεσία Επιστημονικής Έρευνας και Τεχνολογίας ή σε άλλους εποπτευόμενους από αυτή φορείς, είτε από έλλειψη δικαιολογητικών είτε γιατί θεωρήθηκαν ότι έγιναν κατά παρέκκλιση των κειμένων διατάξεων, επειδή δεν εκδόθηκαν τα προβλεπόμενα από το άρθρο 14, παρ. 3 του ν. 706/1977 Προεδρικά Διατάγματα, είτε από άλλη συναφή αιτία, θεωρούνται ότι είναι έγκυρες και έγιναν σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις, εφόσον αποδεδειγμένα, για λογαριασμό του οικείου ερευνητικού έργου, έγιναν οι προμήθειες ή εκτελέστηκαν οι εργασίες ή προσφέρθηκαν οι υπηρεσίες και γενικά πραγματοποιήθηκε η αιτία που αφορούν προς όφελος του Δημοσίου. Τούτο διαπιστώνεται με απόφαση του Υπουργού Συντονισμού που εκδίδεται με βάση τα υπάρχοντα στην Υπηρεσία Επιστημονικής Έρευνας στοιχεία. Μετά την απόφαση αυτή γίνεται η τακτοποίηση των δικαιολογητικών, αφού συμπληρωθούν κατά τα οριζόμενα απ' αυτή, κατά περίπτωση, εάν και εφόσον κριθεί αναγκαία τέτοια συμπλήρωση.

7. Η Υπηρεσία Επιστημονικής Έρευνας και Τεχνολογίας μπορεί να μετακαλεί από το εξωτερικό αλλοδαπούς ή Έλληνες του εξωτερικού, επιστήμονες κύρους, καθηγητές πανεπιστημίων, άλλες αναγνωρισμένες προσωπικότητες της Επιστήμης και της Τεχνολογίας ή ειδικούς εμπειρογνώμονες για την προώθηση στην Ελλάδα είτε της Επιστημονικής και

Τεχνολογικής Έρευνας γενικότερα, είτε συγκεκριμένου ερευνητικού έργου.

Με απόφαση του Υπουργού Συντονισμού καθορίζεται το ποσό της ημερήσιας αποζημίωσης ή της εφάπαξ αποζημίωσης που λαμβάνουν οι πιο πάνω μετακαλούμενοι για την αντιμετώπιση των κάθε είδους εξόδων παραμονής τους στην Ελλάδα. Σε περίπτωση που η πιο πάνω αποζημίωση καθορίζεται με διμερή σύμβαση της Ελλάδας και της χώρας από την οποία προέρχεται ο φιλοξενούμενος, βάσει του διμερούς προγράμματος ανταλλαγών, το ποσό που προβλέπεται στη σύμβαση, είτε αυτή έχει κυρωθεί νομοθετικά είτε όχι, μπορεί να αναπροσαρμόζεται με απόφαση του Υπουργού Συντονισμού, εάν έχουν μεταβληθεί ουσιαστικά οι οικονομικές ή άλλες συνθήκες βάσεις των οποίων καθορίστηκε. Επίσης, με απόφαση του Υπουργού Συντονισμού καθορίζονται οι συναφείς δαπάνες φιλοξενίας και δημοσίων σχέσεων για τους κάθε είδους προσκαλεσμένους στη χώρα μας από την ΥΕΕΤ. Στην ίδια απόφαση καθορίζεται και ο τρόπος δικαιολόγησης της πληρωμής τους από ειδική πίστωση που εγγράφεται για το σκοπό αυτό στον τακτικό προϋπολογισμό της Υπηρεσίας Επιστημονικής Έρευνας και Τεχνολογίας.

8. Οι συμβάσεις εργασίας Ιδιωτικού Δικαίου του απασχολούμενου στο Πρόγραμμα Έρευνας Ουρανίου προσωπικού της Ελληνικής Επιτροπής Ατομικής Ενέργειας, που έχει προσληφθεί βάσει των διατάξεων του Ν. 623/1977 και η διάρκειά τους έχει υπερβεί την τριετία, παρατείνονται μέχρι τις 31.12.1982.

Άρθρο 25

Μεταβατικές διατάξεις

1. Επενδύσεις που έχουν εγκριθεί από τον Υπουργό Συντονισμού βάσει των διατάξεων του Ν. 1116/1981 και η έγκριση έχει δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, διέπονται από τις διατάξεις του νόμου αυτού και τελούν υπό τον έλεγχο των Επιτροπών του παρόντος, έστω και αν υπάρχουν τυπικές ατέλειες στην εγκριτική πράξη.

2. Επενδύσεις του Ν. 1116/1981 που έχουν εγκριθεί από τον Υπουργό Συντονισμού, αλλά η έγκριση δεν έχει δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, επανεξετάζονται μετά από αίτηση των ενδιαφερομένων κατά προτεραιότητα βάσει του παρόντος νόμου ή του Ν. 1116/1981 σε ό,τι αφορά τις περιοχές, και αν εγκριθούν, ως χρόνος έναρξης της επένδυσης θεωρείται ο χρόνος της προηγούμενης εγκριτικής απόφασης.

3. Αιτήσεις που έχουν υποβληθεί με βάση το Νόμο 1116/1981 αλλά δεν έχει αρχίσει ή δεν έχει ολοκληρωθεί η διαδικασία εξέτασής τους με βάση το νόμο αυτό, μπορούν να επανυπο-

βληθούν, οπότε εξετάζονται βάσει του παρόντος νόμου και αν εγκριθούν, ως χρόνος έναρξης της επένδυσης θεωρείται ο χρόνος έναρξης της επένδυσης σύμφωνα με το Ν. 1116/1981.

Όσες από τις αιτήσεις της παραγράφου αυτής έχουν πάρει έγκριση δανειοδότησης από Τράπεζα μέχρι τη δημοσίευση αυτού του νόμου, εξετάζονται κατά προτεραιότητα.

4. Για τις πρόσθετες αποσβέσεις και τις αφορολόγητες εκπτώσεις επενδύσεων που έχουν υπαχθεί σε καθεστώς προηγούμενων αναπτυξιακών νόμων, εξακολουθεί να ισχύει το καθεστώς των νόμων αυτών.

"5. Επενδύσεις που έχουν υπαχθεί στις διατάξεις του Ν. 4171/1961, του Ν.Δ. 1312/1972, του Ν.Δ. 1313/1972, του Ν.Δ. 1078/1971, του Ν. 289/1976 ή του Ν. 849/1978, αλλά δεν έχουν ολοκληρωθεί έστω και αν υπάρχουν τυπικές ατέλειες στην εγκριτική πράξη, ισχύουν και διέπονται από τις διατάξεις των νόμων αυτών και τελούν υπό τον έλεγχο των Επιτροπών του παρόντος νόμου, μετά όμως την 31η Δεκεμβρίου 1983 οι νόμοι αυτοί δεν εφαρμόζονται για παράταση προθεσμιών και τροποποίηση εγκριτικών πράξεων".(8)

(8). Βλ. άρθρο 30 Ν. 1563/1985 για παράταση προθεσμιών.

6. Από την έναρξη ισχύος αυτού του νόμου, όλες οι αρμοδιότητες των Επιτροπών του άρθρου 8 του Ν. 849/1978 και του άρθρου 12 του Ν. 1116/1981 περιέρχονται στις Επιτροπές του παρόντος νόμου.

"7. Τα άρθρα 22 παρ. 8 και 9, τα άρθρα 24, 25, 26, 27, 28, 29, 31 και 32 του Ν. 1116/1981 διατηρούνται σε ισχύ, εκτός από το άρθρο 23 και την παράγραφο 9 του άρθρου 24, των οποίων η ισχύς περιορίζεται μέχρι 31 Δεκεμβρίου 1983".(9)

(9). Η ισχύς των διατάξεων των άρθρ. 23 και 24, παρ. 9 του Ν. 1116/81 παρατάθηκε, αφότου έληξε μέχρι 31-12-1985 (Ν. 1563/1985, άρθρ. 31). Η ισχύς των διατάξεων του άρθρου 24 παρ. 9 παρατάθηκε αφ' ότου έληξε μέχρι 31-12-1988 (Ν. 1682/1987 άρ. 3 παρ. 20).

Άρθρο 26

1. Επιχορηγήσεις που παρέχονται σε Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου, Σωματεία, Συνεταιρισμούς, Ανώνυμες Εταιρείες και λοιπά Νομικά Πρόσωπα με κοινωφελείς σκοπούς, η δραστηριότητα των οποίων συνδέεται με την ακολουθούμενη οικονομική πολιτική και το δημόσιο συμφέρον και συμβάλλει στην εφαρμογή μέτρων για την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας, θεωρούνται Δημόσιες Επενδύσεις κατά την έννοια του άρθρου 1 παρ. 1 του Ν.Δ. 2957/1954 "Περί Δημοσίων Επενδύσεων και συμπληρώσεως των σχετικών προς ταύτας διατάξεων του Δημοσίου Λογιστικού" και δύνανται να επιχορηγούνται

από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων μετά από πρόταση του αρμόδιου Υπουργού. Αποφάσεις που εκδόθηκαν μέχρι σήμερα για ενίσχυση τέτοιων περιπτώσεων θεωρούνται έγκυρες και οι εκκρεμείς ενταλματοποιήσεις γενομένων χρηματοδοτήσεων τακτοποιούνται.

2. Οι συμβάσεις έργου που ανατέθηκαν με αποφάσεις του Υπουργού Συντονισμού σε μόνιμους και με σύμβαση υπαλλήλου κατά τα έτη 1980 και 1981 και αφορούν τη μηχανογράφηση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, την προετοιμασία μελετών σκοπιμότητας δημοσίων έργων για χρηματοδότηση από διεθνείς οργανισμούς και τη σύνταξη ειδικών προγραμμάτων ανάπτυξης για περιοχές της χώρας, θεωρούνται έγκυρες και οι αποζημιώσεις που έχουν καταβληθεί γι' αυτές, θεωρούνται νόμιμες.

3. Εξαιρετικά για το οικονομικό έτος 1981 δύναται να παραταθεί με απόφαση του Υπουργού των Οικονομικών η προθεσμία που προβλέπεται από την παράγραφο 2 του άρθρου 14 του Ν.Δ. 321/1969 "Περί Κώδικος Δημοσίου Λογιστικού" μέχρι τέλους Ιουλίου 1982.

4. Για την εκπόνηση και κατάρτιση προγραμμάτων οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης της χώρας, το Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ) μπορεί να αναθέτει με αμοιβή σχετικές μελέτες, κατά παρέκκλιση από τις διατάξεις του νόμου 716/1977 "Περί μητρώου μελετητών και αναθέσεως και εκπονήσεως μελετών", σε σχολές ή καθηγητές Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, σε Ερευνητικά Κέντρα και Ιδρύματα.

Άρθρο 27

Στην παράγραφο 3 του άρθρου 17 του Προεδρικού Διατάγματος της 28ης Ιουλίου 1931 "Περί κώδικος των νόμων περί τελών χαρτοσήμου", όπως ισχύει, προστίθεται περίπτωση θ, που έχει ως εξής:

"θ) Οι αποδείξεις εξόφλησης χρηματικών ενταλμάτων πληρωμής επιχορηγήσεων από το Δημόσιο προς τους Δημόσιους Οργανισμούς ή τις Δημόσιες Επιχειρήσεις με μοναδικό μέτοχο το Δημόσιο, για την εκτέλεση έργων ή την κάλυψη ελλειμμάτων του προϋπολογισμού αυτών".

Άρθρο 28

1. Για την αντιμετώπιση της ανεργίας σε όσες περιοχές της χώρας εμφανίζεται αυξημένη στους κλάδους οικοδόμων και συναφών ειδικοτήτων καθώς και νέων ανειδίκευτων εργατών δύναται με απόφαση των Υπουργών Συντονισμού και Εργασίας, που εκδίδεται με πρόταση του Διοικητικού Συμβουλίου του Οργανισμού Απασχολήσεως Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ), να εγκρίνεται η διάθεση κεφαλαίου του Οργανισμού τούτου από τα αποθεματικά του κλάδου ανεργίας - στράτευσης για την εκτέλεση κοινωφελών έργων από τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ), την ΕΥΔΑΠ ή και Οργανισμούς Κοινής Ωφελείας προς απασχόληση

ανέργων των παραπάνω κλάδων.

2. Τα κεφάλαια που συνολικά θα διατεθούν, σύμφωνα με τις διατάξεις της προηγούμενης παραγράφου, χορηγούνται με μορφή εντόκου δανείου με το καταβαλλόμενο εκάστοτε στον ΟΑΕΔ για τις καταθέσεις του ποσοστού ετήσιου επιτοκίου από την Τράπεζα της Ελλάδος ή συνεισφοράς, ανάλογα με την έκταση της ανεργίας στην περιοχή του κάθε φορέα, διαπιστούμενη από τις αρμόδιες Υπηρεσίες Απασχολήσεως του ΟΑΕΔ, το είδος του προς εκτέλεση έργου και τη δυνατότητα της απασχόλησης ανέργων που αυτό παρέχει.

3. Τα χορηγούμενα από τον ΟΑΕΔ στους φορείς ποσά θα διατεθούν για την πληρωμή ημερομισθίων ή τη συμπλήρωση του ποσού αυτών, ανάλογου αριθμού ανέργων, επιδοτούμενων ή μη, που θα χρησιμοποιηθούν για την εκτέλεση των έργων και θα προσλαμβάνονται αποκλειστικά από τους εγγεγραμμένους στις αρμόδιες Υπηρεσίες Απασχολήσεως του ΟΑΕΔ. Οι αντίστοιχες δαπάνες εισφορών κοινωνικής ασφάλισης και οι λοιπές δαπάνες των έργων βαρύνουν τους φορείς.

4. Οι φορείς (ΟΤΑ ή ΕΥΔΑΠ) και Οργανισμοί Κοινής Ωφελείας υποβάλλουν πλήρη μελέτη των προς εκτέλεση έργων στις αρμόδιες Νομαρχίες, οι οποίες παραπέμπουν τις κατ' αρχήν εγκρινόμενες μελέτες μαζί με όλα τα απαιτούμενα δικαιολογητικά ή στοιχεία στον ΟΑΕΔ, για τη σύναψη της σχετικής σύμβασης, σύμφωνα με τις διατάξεις των προηγούμενων παραγράφων μεταξύ του Οργανισμού και του φορέα του έργου.

5. Με απόφαση των Υπουργών Συντονισμού και Εργασίας, που εκδίδεται με γνώμη του Δ.Σ. του ΟΑΕΔ, καθορίζονται τα ποσά και ο τρόπος διάθεσης των χορηγούμενων από τον Οργανισμό σε κάθε φορέα κεφαλαίων (συνεισφορά ή δάνειο), ο χρόνος έναρξης, περάτωσης, η απόφαση, τμηματική ή συνολική, λογαριασμού από τον φορέα στον ΟΑΕΔ και τα απαιτούμενα δικαιολογητικά καθώς και κάθε αναγκαία, για την εκπλήρωση των διατάξεων της παρούσας, λεπτομέρεια.

6. Η διάταξη του εδ. β της παρ. 5 του άρθρου 18 ισχύει και για τα ποσά συνεισφορών του ΟΑΕΔ σε εκτέλεση των διατάξεων του παρόντος άρθρου.

"7. Με απόφαση των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας και Εργασίας, μετά από πρόταση του ΟΑΕΔ, μπορεί να επεκταθεί η εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου αυτού και σε άλλες ειδικότητες ανέργων, για την απασχόλησή τους στην εκτέλεση έργων των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης ή για τη στελέχωση των επιχειρήσεών τους".(10)

(10). Η παρ. 7 προστέθηκε ως ανωτέρω, από το άρθρο 24, Ν. 1360/1983.

Άρθρο 29

1. Για το σκοπό της καταπολέμησης της ανεργίας, με τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, είναι δυνατό να επιχορηγούνται από τον Οργανισμό Απασχολήσεως Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ) επιχειρήσεις και γενικά εργοδότες, βάσει προγραμμάτων απασχόλησης που καταρτίζονται με αποφάσεις του Υπουργού Εργασίας μετά από τη γνώμη του Δ.Σ. του ΟΑΕΔ.

2. Με τα προγράμματα της προηγούμενης παραγράφου καθορίζονται:

α. Το ποσό της επιχορήγησης για κάθε προσλαμβανόμενο, υπολογιζόμενο σε ποσοστό του γενικού κατώτατου μηνιαίου μισθού ή ημερομισθίου ανειδίκευτου εργάτη, που ισχύει κατά το χρόνο κατάρτισης του προγράμματος, ανάλογα με την κατηγορία της επιχείρησης ή με την επαγγελματική ειδικότητα ή τις συνθήκες της αγοράς εργασίας κατά περιοχή.

β. Ο χρόνος διάρκειας της επιχορήγησης για κάθε προσλαμβανόμενο με σχέση εργασίας αορίστου χρόνου μισθωτό και ο χρόνος της πέρα από αυτή υποχρεωτικής απασχόλησης από τον εργοδότη των προσλαμβανόμενων καθώς και η απαγόρευση της απόλυσης του υπόλοιπου προσωπικού, εκτός από τις προβλεπόμενες στο κάθε πρόγραμμα περιπτώσεις και διαδικασία.

γ. Οι κατηγορίες των επιχειρήσεων ή εργοδοτών που θα αφορά κάθε πρόγραμμα καθώς και η ηλικία ή κατηγορία των προσώπων που μετά την πρόσληψή τους θα υπάγονται σ' αυτό και κάθε αναγκαία λεπτομέρεια για τον έλεγχο της εφαρμογής των προγραμμάτων.

3. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις είναι δυνατό τα καταρτιζόμενα κατά τη διαδικασία της παραγράφου 1 αυτού του άρθρου προγράμματα απασχόλησης να αφορούν επιχορηγήσεις για τη διατήρηση θέσεων σε επιχειρήσεις ή εργοδότες, που απασχολούν προβληματικές κατηγορίες εργαζομένων.

4. Για την υπαγωγή στο πρόγραμμα απασχόλησης, οι εργοδότες υποβάλλουν στον ΟΑΕΔ, μέσω της οικείας υπηρεσίας αυτού, μαζί με την αίτησή τους, τα προβλεπόμενα από κάθε πρόγραμμα στοιχεία. Για την ύπαρξη των προϋποθέσεων υπαγωγής των επιχειρήσεων στις διατάξεις του άρθρου αυτού αποφασίζει, μετά από εισήγηση της Διευθύνσεως Απασχολήσεως του Οργανισμού, το Δ.Σ. αυτού.

5. Το ποσό της επιχορήγησης που προβλέπει το άρθρο αυτό καταβάλλεται από τον ΟΑΕΔ απευθείας στον εργοδότη στο τέλος της χρονικής περιόδου που καθορίζεται από κάθε πρόγραμμα και πάντως όχι νωρίτερα από ένα μήνα από την πρόσληψη των μισθωτών, με την υποβολή δικαιολογητικών που ορίζονται με αποφάσεις του Δ.Σ. του Οργανισμού.

6. Η κατά τις διατάξεις του παρόντος άρθρου καταβολή των παροχών από τον ΟΑΕΔ στους εργοδότες απαλλάσσεται από κάθε φόρο, τέλη χαρτοσήμου και γενικά από τέλη, κρατήσεις ή εισφορές για το Δημόσιο και για τρίτους και δεν υπόκειται σε κατάσχεση, βάσει γενικής ή ειδικής διάταξης νόμου.

Το ποσό αυτής της παροχής συνιστά αφαιρετικό στοιχείο της δαπάνης για αμοιβές προσωπικού των επιχειρήσεων που επιδοτούνται.

7. Εργοδότες που οπωσδήποτε επιχορηγήθηκαν βάσει προγράμματος και παραβαίνουν τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τις διατάξεις των προγραμμάτων απασχόλησης για την πρόσληψη, τη διατήρηση και τη μη απόλυση του υπόλοιπου προσωπικού και του προσωπικού που επιδοτείται και γενικά την εφαρμογή του κάθε προγράμματος, έχουν την υποχρέωση της επιστροφής του ανάλογου ποσού της επιχορήγησης που έχουν λάβει από τον ΟΑΕΔ και που αντιστοιχεί στο υπόλοιπο χρονικό διάστημα του συνολικού χρόνου απασχόλησης (επιχορηγούμενης και μη) των μισθωτών που καθορίζει το πρόγραμμα.

8. Η επιστροφή των ποσών γίνεται μέσα σε 15 μέρες από τη σχετική πρόσκληση του Οργανισμού. Σε περίπτωση μη επιστροφής αυτών μέσα στο χρονικό αυτό διάστημα, συντάσσεται πράξη βεβαίωσης της οφειλής με απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου του ΟΑΕΔ. Η πράξη αυτή αποστέλλεται στο αρμόδιο Δημόσιο Ταμείο για βεβαίωση και είσπραξη αυτών. Η είσπραξη των παραπάνω εσόδων του ΟΑΕΔ από τα Δημόσια Ταμεία θα γίνει ύστερα από την έκδοση και δημοσίευση του Διατάγματος που προβλέπεται από τις διατάξεις του άρθρου 98 του Ν.Δ. 321/1969 "Περί Κώδικος Δημοσίου Λογιστικού".

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 1880/90

Άρθρο 1

Στον ν. 1262/1982, μετά το άρθρο 29, προστίθεται άρθρο 29Α ως εξής:

"Άρθρο 29Α

1. Για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ναυπηγοεπισκευαστικής βιομηχανίας της χώρας, και κατά παρέκκλιση των διατάξεων του νόμου αυτού, δύναται με κοινές αποφάσεις των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας και Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας, που δημοσιεύονται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, να παρέχονται κίνητρα σε ναυπηγικές ή ναυπηγοεπισκευαστικές επιχειρήσεις και σε ναυπηγικές ή ναυπηγοεπισκευαστικές εργασίες, σε οποιαδήποτε περιοχή και αν πραγματοποιούνται οι σχετικές επενδύσεις, περιλαμβανομέ-

νης και της περιοχής Α. Με τις αποφάσεις αυτές καθορίζονται ιδίως το είδος και το ύψος των κινήτρων, οι προϋποθέσεις, οι δικαιούχοι καθώς και η διαδικασία και τα όργανα χορηγήσεως.

2. Οι κατά την παράγραφο 1 κοινές αποφάσεις δύναται, προκειμένου περί ναυπηγοεπισκευαστικών επιχειρήσεων, να ανατρέχουν μέχρι την 1η Ιανουαρίου 1986.

3. Η προβλεπόμενη ετήσια δαπάνη, που απορρέει από τις αποφάσεις της παραγράφου 1 του άρθρου αυτού, εγγράφεται στο οικείο κεφάλαιο του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων".

ΥΠΟΥΡΓΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ 31730 (ΦΕΚ 670/Β/88)

Επιδότηση επιχειρήσεων παραμεθορίων περιοχών Δ και Γ του νόμου 1262/1982

1. Επιδοτούνται οι βιομηχανικές, βιοτεχνικές και μεταλλευτικές επιχειρήσεις:

α) Με ποσοστό 6% επί του συνολικού κόστους μισθοδοσίας τους και εφόσον είναι εγκατεστημένες στους Νομούς Ξάνθης, Ροδόπης, Εβρου, Λέσβου, Χίου, Σάμου και Δωδεκανήσου καθώς και στη ζώνη βάθους 20 χιλιομέτρων από την παραμεθόρια γραμμή στους Νομούς Θεσπρωτίας, Ιωαννίνων, Καστοριάς, Φλώρινας, Πέλλης, Κιλκίς, Σερρών και Δράμας, καθώς και σε δήμους ή κοινότητες των νομών αυτών, των οποίων τα διοικητικά όρια τέμνονται από τη ζώνη των 20 χιλιομέτρων.(1)

(1). Τα εδάφια (α) και (β) της παρ. 1, συμπληρώθηκαν ως ανωτέρω, με την παρ. 1 της Υ.Α. 30845/89 (Υπ. Εθν. Οικονομίας, Οικονομικών, Εργασίας).

β) Με ποσοστό 4% επίσης επί του συνολικού κόστους μισθοδοσίας τους και εφόσον είναι εγκατεστημένες στο υπόλοιπο (πλην της ζώνης βάθους 20 χιλιομέτρων από την παραμεθόρια γραμμή) των Νομών Θεσπρωτίας, Ιωαννίνων, Καστοριάς, Φλώρινας, Πέλλης, Κιλκίς, Σερρών και Δράμας, καθώς και από 14.3.89, ημέρα δημοσίευσης του Ν. 1836/89 στο ΦΕΚ, στις επαρχίες Καλαμάτας και Μεσσηνίας του νομού Μεσσηνίας και στο νομό Καβάλας.(1)

2. Η επιδότηση παρέχεται ανεξαρτήτως αριθμού μισθωτών που απασχολεί η επιχείρηση και θα καταβληθεί αναδρομικά από 6.4.88 ημέρα έναρξης ισχύος του Ν. 1764/88, σε εκτέλεση του οποίου εκδίδεται η παρούσα απόφαση.

3. Η ως άνω επιδότηση θα καταβάλλεται στις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις:

α) Κατά το πρώτο τρίμηνο μετά το τέλος κάθε εξαμήνου.

4. Αρμόδιος φορέας για την καταβολή της προαναφερόμενης επιδότησης ορίζεται ο Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού, ο οποίος την καταβάλλει μέσω των κατά τόπους Υπηρεσιών του. Για την καταβολή της επιδότησης αυτής οι ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις οφείλουν εντός τριμήνου από τη λήξη κάθε εξαμήνου, να προσκομίζουν στις κατά τόπους αρμόδιες υπηρεσίες του ΟΑΕΔ τα παρακάτω δικαιολογητικά:

α) Αίτηση.

β) Πιστοποιητικό Βιοτεχνικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου από το οποίο προκύπτει το είδος και το αντικείμενο εργασιών της επιχείρησης.

γ) Βεβαίωση των Τεχνικών Υπηρεσιών της Νομαρχίας ότι η θέση εγκατάστασης της ενδιαφερόμενης επιχείρησης βρίσκεται μέσα στη ζώνη των (20) χιλιομέτρων από την παραμεθόρια γραμμή για τους Νομούς Θεσπρωτίας, Ιωαννίνων, Καστοριάς, Φλώρινας, Πέλλης, Κιλκίς, Σερρών και Δράμας.

δ) Μισθολογικές καταστάσεις της χρονικής περιόδου για την οποία ζητείται η επιδότηση, από τις οποίες και θα προκύπτει το συνολικό κόστος μισθοδοσίας της επιχείρησης.

ε) Βεβαίωση του ΙΚΑ ή ανάλογου ασφαλιστικού φορέα, ότι έχουν καταβληθεί οι ασφαλιστικές εισφορές για το χρονικό διάστημα για το οποίο ζητείται η επιδότηση.

"5. Η ως άνω επιδότηση αναφέρεται στο κόστος μισθοδοσίας στο οποίο συμπεριλαμβάνονται οι καταβληθείσες ακαθάριστες αποδοχές, οι εργοδοτικές εισφορές, το επίδομα άδειας, τα δώρα Χριστουγέννων και Πάσχα, οι αποδοχές που τυχόν καταβλήθηκαν για υπερεργασία, νόμιμη υπερωρία ή εργασία τις Κυριακές, εξαιρετέες ημέρες και κατά τις νυκτερινές ώρες, το χαρτόσημο και ΟΓΑ χαρτοσήμου κατά ποσοστό 0,60% που βαρύνει τις επιχειρήσεις, το επίδομα ισολογισμού και το επίδομα ασθένειας, εκτός του πριμ παραγωγικότητας και της αποζημίωσης που, η τελευταία, καταβλήθηκε μετά από καταγγελία σύμβασης εργασίας.

6. Κάθε διαφορά που θα προκύπτει κατά την εφαρμογή της απόφασης αυτής θα τίθεται υπόψη του Δ.Σ. του Οργανισμού και θα επιλύεται με απόφασή του.(2)

(2). Οι παρ. 5 και 6 προστέθηκαν με την Υ.Α. 30845/89 (Υπ. Εθν. Οικονομίας, Οικονομικών, Εργασίας).

Με την Υ.Α. 32256 (ΦΕΚ 95/Β/91) Υπ. Εθνικής Οικονομίας, Οικονομικών και Εργασίας, προστίθεται εδ. (γ) ως εξής:

"γ) Κατά το οικονομικό έτος 1990 οι Βιομηχανικές, Βιοτεχνικές και μεταλλευτικές επιχειρήσεις των περιπτώσεων α' και β' θα επιδοτηθούν αντιστοίχως με ποσοστό 6% και 4% επί του συνολικού κόστους της μισθοδοσίας τους από 1ης Ιανουαρίου μέχρι 30 Ιουνίου 1990.

Από 1ης Ιουλίου 1990, οι επιχειρήσεις αυτές θα επιδοτηθούν αδιακρίτως με ποσοστό 1%".

"Οι παραπάνω ρυθμίσεις δεν αφορούν τους Νομούς Ξάνθης, Ροδόπης και Εβρου και στις επιχειρήσεις που είναι εγκατεστημένες σ' αυτούς εξακολουθεί να καταβάλλεται η επιδότηση που είχε καθοριστεί με την αριθμ. 30845/9.5.89 κοινή Υπουργική Απόφαση".

NOMOS ΥΠ' ΑΡΙΘ. 1775/1988

Εταιρείες παροχής επιχειρηματικού κεφαλαίου και άλλες διατάξεις

Άρθρο 3

1. Για τη συμμετοχή τους σε επιχειρήσεις που αναλαμβάνουν επενδύσεις υψηλής τεχνολογίας και καινοτομίας, οι εταιρείες παροχής επιχειρηματικού κεφαλαίου επιχορηγούνται με ποσοστό μέχρι τριάντα στα εκατό στο ποσό της συμμετοχής αυτής.

2. Ως συμμετοχή κατά την έννοια του άρθρου αυτού θεωρείται η καταβολή μετοχικής ή εταιρικής εισφοράς στις περιπτώσεις α και β του δευτέρου εδαφίου της παραγράφου 1 του άρθρου 1.

3. Η επιχορήγηση παρέχεται με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας ύστερα από γνωμοδότηση της κεντρικής γνωμοδοτικής επιτροπής του άρθρου 8 παράγραφος 1 του Ν. 1262/1982 (ΦΕΚ 70)(1), μετά από γνώμη της Γενικής Γραμματείας Ενέργειας και Τεχνολογίας. Περίληψη της απόφασης αυτής δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

(1). Βλ. αντίστοιχο άρθρο Ν. 1892/90.

4. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας και Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, καθορίζονται τα τεχνικοοικονομικά και άλλα απαραίτητα στοιχεία για τον χαρακτηρισμό των επενδύσεων ως υψηλής τεχνολογίας και καινοτομίας, τα απαιτούμενα δικαιολογητικά που συνοδεύουν την αίτηση για επιχορήγηση στο Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, οι προθεσμίες υποβολής της, η διαδικασία καταβολής της επιχορήγησης και κάθε άλλη σχετική λεπτομέρεια.

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 1597/86 ΦΕΚ 68/τ. Α/21-5-86)

Προστασία και ανάπτυξη της κινηματογραφικής τέχνης, ενίσχυση της ελληνικής κινηματογραφίας και άλλες διατάξεις

Άρθρο 9

"1.α. Οι επιχειρήσεις επεξεργασίας κινηματογραφικών ταινιών υπάγονται στους όρους επιχορήγησης και επιδότησης επιτοκίου του Ν. 1262/1982(1), που ισχύουν για τις μεταποιητικές επιχειρήσεις στην περιοχή Γ, για τις πραγματοποιούμενες σ' οποιαδήποτε περιοχή, συμπεριλαμβανομένης και της περιοχής Α, επενδύσεις τους, πλην εκείνων που πραγματοποιούνται στην περιοχή Δ, για τις οποίες ισχύουν οι όροι της περιοχής αυτής.

(1). Και του Ν. 1892/90.

β. Η προηγούμενη διάταξη εφαρμόζεται ανάλογα και για τις επιχειρήσεις παραγωγής κινηματογραφικών ταινιών, με την προϋπόθεση ότι οι παραγόμενες κινηματογραφικές ταινίες προορίζονται για προβολή από κινηματογραφικές αίθουσες ή τηλεοπτικούς σταθμούς.

γ. Με κοινές αποφάσεις των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας και πολιτισμού μπορεί να ρυθμίζονται θέματα που έχουν σχέση με τις λεπτομέρειες και διαδικασίες εφαρμογής της παραγράφου αυτής".(2)

(2). Η παρ. 1 του άρθρου 9 του Ν. 1597/1986 αντικαταστάθηκε από την παρ. 1 του άρθρ. 45 του Ν. 1731/87.

ΕΙΔΙΚΕΣ ΖΩΝΕΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 3 Ν. 1892/90

Ν. ΕΥΒΟΙΑΣ

Δήμος Σκύρου

Δήμος Κύμης και κοινότητες:

Κοτυλαίων, Κονιστρών και

Αυλωναρίου

Κίνητρα Δ' περιοχής

Αρ. Απόφ. Π.Α. 869/20.3.84 ΦΕΚ 162/Β/84

Δήμος Καρύστου και

κοινότητες:

Αγίου Δημητρίου, Αετού,

Αμυγδαλέας, Ακταίου,

Γιαννιτσίου, Γραμπιάς,

Καλυβιών Καλλιανού,

Κασταρωνίου, Κομητού,

Μαρμαρίου, Μελισσώνος,

Μύλων, Παραδεισίου,

Πλατανιστού, Στουπαίων

Κίνητρα Δ' Περιοχής

Αρ. Απόφ. Δ/3557/Π.Α. 2854/27.11.87 ΦΕΚ 703/Β/87

Ν. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Επαρχία Λαγκαδά (και 200 μ. από τους άξονες της Εθνικής οδού Θεσ/νίκης - Καβάλας και από την επαρχιακή οδό Λαγκαδά - Ρεντίνας)

Κοινότητες:

Βασιλοδιού, Γερακαρούς,

Λαγκαδικίων, Αρδαμερίου,

Σαρακήνας, Ζαγκλιβερίου,

Αδάμ, Νικομηδίου,
Περιστερώνας, Καλαμωτού,
Απολλωνίας, Μελισουργού,
Ν. Μάδυτου, Περιστεράς,
Λειβαδιού, Πετροκερασσών,
Καρτερών, Λευκοχωρίου,
Νικοπόλεως, Βερπίσκου,
Οσιας, Κρυονερίου, Σοχού,
Σκεπαστού, Φιλαδελφείου,
Ξυλόπολης, Λαχανά,
Στεφανικών, Αρεθούσας,
Μαυρούδας, Ασκού, Λοφίσκου,
Νυμφοπέτρας, Προφήτη,
Σχολαρίου, Ευαγγελισμού,
Ανάληψης, Μόδιου, Στίβου,
Βόλβης, Εξαλόφου, Κριθίας,
Ασσήρου

Κίνητρα Γ' περιοχής
Αρ. Απόφ. Δ/2879/Π.Α. 594/89 ΦΕΚ 287/Β/89

Ασπροβάλτας, Βρασών,
Σταυρού, Ανω Σταυρού

Κίνητρα Γ' περιοχής
μόνο για περιπτώσεις ιβ, ιβ, ιδ του άρθρου 2 της παραγρ. 1 του Ν. 1262/82*
* Ν. 1892/90.

Ν. ΑΤΤΙΚΗΣ

Επαρχία Τροιζηνίας, Δήμος

Μεθάνων, Δήμος Πόρου,

Κοιότητες:

Ανω Φαναρίου, Γαλατά,

Δρυόπης, Καρατζά,

Κουνουπίτης, Κυψέλης

Μεγαλοχωρίου, Μεθάνων,

Τακτικουπόλεως, Τροιζήνος

Κίνητρα Γ' περιοχής
Αρ. Απόφ. Π.Α./1183/87 ΦΕΚ 236/Β/87

Λαυρεωτική*

* πλην των περιοχών οι οποίες περιλαμβάνονται στα Π.Δ. 303/27.11.70 και 263/27.5.78, όπως τροποποιήθηκε από το Π.Δ. 90/8.5.85.

Κίνητρα Δ' περιοχής
Αρ. Απόφ. 70897/ΠΠ/8971/91 ΦΕΚ 950/Β/91

Ν. ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ

Κίνητρα Δ' περιοχής Αρ. Απόφ. Δ/6645/Π.Α./1266/88

Ν. ΑΡΚΑΔΙΑΣ

Κοιότητες:

Κοντοβάζαινα, Τρόπαια,

Λουτρά Ηραίας, Βαλτεσίνικο,

Λαγκαδιά, Δημητσάνα, Στενίτσα,

Αλωνίσταινα, Πιάνα, Ροινό,

Χρυσοβίτσις, Ισαρη, Ποταμιά,

Τουρκολέκα, Καμάρα, Αγ. Πέτρος,

Καστανίτσα, Κοσμάς,

Πελέτα, Πηγάδι, Πουλήθρα,

Πραματευτή, Πέρα Μελανά,

Αγ. Ανδρέας, Τιμένιο,

Ξηροπηγάδιο, Δολιανά, Καστρί,

Παράλιο Αστρός*, Τύρος*,

Σαπουνακείκα*.

* εκτός αντίστοιχων οικισμών

**Κίνητρα Δ' περιοχής
Αρ. Απόφ.**

Ν. ΓΡΕΒΕΝΩΝ

Κίνητρα Δ' περιοχής
Αρ. Απόφ. 5074/Π.Π./730/89 ΦΕΚ 359/Β/89

Ν. ΦΩΚΙΔΟΣ

Κίνητρα Δ' περιοχής
Αρ. Απόφ. Π.Α. 2119/87 ΦΕΚ 456/Β/87

Ν. ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ

Επαρχίες Καλαμάτας

και Μεσσήνης

Ειδική Ζώνη Δ' περιοχής
Αρ. Απόφ. Π.Α./1888/87 ΦΕΚ 359/Β/87

Ν. ΑΧΑΪΑΣ

Επαρχία Καλαβρύτων

Κίνητρα Δ' περιοχής
Αρ. Απόφ. Δ/4131/Π.Α./2942/87

Ν. ΗΛΕΙΑΣ

Κίνητρα Δ' περιοχής
Αρ. Απόφ. Δ/2880/Π.Α. 593/89 ΦΕΚ 287/Β/89

Ν. ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ

Καστελλόριζο

Ειδική Ζώνη Δ' περιοχής
Αρ. Απόφ. Π.Α./1240/87 ΦΕΚ 260/Β/87

ΝΗΣΟΙ

Αμοργός, Κουφονήσια,

Σχινούσα, Ηράκλεια, Δονούσα,

Ανάφη, Σίκινος, Φολέγανδρος,

Κίμωλος, Θηρασία,

Κίνητρα Δ' περιοχής
Αρ. απόφ. Δ/4439/Π.Α./2980/87 ΦΕΚ 763/Β/87

Λέσβος, Λήμνος, Αϊ Στράτης,

Χίος, Σάμος, Ικαρία, Οινούσες,

Λέρος, Κάλυμνος, Νίσυρος,

Τήλος, Σύμη, Χάλκη,

Αστυπάλαια, Λειψοί,

Αγαθονήσι, Αρκοί, Ψέριμος,

Ψαρά, Φούρνοι, Κάρπαθος,

Κάσος, Σαμοθράκη

Ειδική Ζώνη Δ' περιοχής

Θάσος

Κίνητρα Δ' περιοχής
38833/Π.Π. 1535/89 ΦΕΚ/797/Β/89

Ν. ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ

Δήμος Μουζακίου.

Κοινότητες: Μαυρομματίου,

Γελάνθης, Λαζαρίνας,

Μαγουλίτσας, Μαγούλας,

Φαναρίου, Καναλίων,

Χάρματος, Κάππα,

Ελληνοπύργου, Πύργου Ιθώμης.

Κοινότητες Αργιθέας:

Ανθηρού, Αργιθέας,

Αργυρίου, Βλασίου,

Βραγκιανιών, Δροσάτου,

Ελληνικών, Θερινού,

Καλής Κώμης, Καρυάς,

Καταφυλλίου,

Κουμπουριανών, Λεοντίτου,

Μαράθου, Μεσοβουνίου,

Πετρίλου, Πετρωτού,

Πετροχωρίου, Στεφανάδος,

Φουντωτού, Πορτής,

Βατσουνιάς, Δρακότρυπας,

Οξιάς, Πευκοφύτου,

Ανθοχωρίου, Κρυοπηγής,
Ελληνοκάστρου, Αμυδαλής.
Κοινότητες Αγράφων:
Μοσχάτου, Μεσενικόλα,
Μορφοβουνίου, Κερασιάς,
Κρυονερίου, Φυλακτής,
Πεζούλας, Νεοχωρίου,
Μπελοκομύτη, Καρίτσας,
Καστανιάς, Λαμπερού,
Καροπλεσίου, Ραχούλας,
Αμαράντου, Νεράιδας,
Αμπελικού, Πορτίτσας,
Αγ. Γεωργίου.
Κοινότητες Λεονταρίου,
Ασημοχωρίου, Κτημένης,
Αχλαδιάς, Ανάβρας,
Κέδρου, Λουτροπηγής,
Ρεντίνας, Βαθυλάκκου,
Αηδονοχωρίου, Λουτρού,
Παλιουρίου, Δαφνοσπηλιάς,
Απιδιάς, Μολόχας.

Κίνητρα Δ' περιοχής
Αρ. Απόφ. 51660/90 ΦΕΚ 265/Β/90

Ν. ΛΑΡΙΣΣΗΣ

Επαρχία Ελασσόνας

Κίνητρα Δ' περιοχής
Αρ. Απόφ. 5074/Π.Π. 730/89 ΦΕΚ 359/Β/89

Ν. ΕΒΡΟΥ

Ειδική Ζώνη Θράκης
Αρ. Απόφ. 4703/Π.Π. 533/91 ΦΕΚ 80/Β/91

Ν. ΚΟΖΑΝΗΣ

Επαρχία Βοΐου, η ευρύτερη περιοχή Σερβίων, το νότιο τμήμα του Νομού Κοζάνης (Δήμος Βελβενδού, Δήμος Σερβίων, Κοινότητες: Αυλών, Γουλών, Ελάτης, Καστανιάς, Καταφυγίου, Κρανιδίων, Λιβαδερού, Μεταξά, Μικροβάλτου, Πλατανορρεύματος, Πολυράχου, Ρυμνίου, Τρανοβάλτου, Τριγωνικού, Πολύφυτου).

Κίνητρα Δ' περιοχής
Αρ. Απόφ. 59857/Π.Π. 964/91

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Δ/ΝΣΗ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

ΚΑΙ ΠΡΟΣΕΛΚΥΣΗΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

Πλατεία Συντάγματος 101 80 Αθήνα

Τηλέφωνο: 3246425 - 3222787

Τέλεξ: 216326 ΥΠΕΟ GR

Τέλεφαξ: 3230801

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΙΔΙΩΤΙΚΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

Ακαδημίας 42 106 72 Αθήναι

Τηλέφωνο: 3647874 - 3603289

Τέλεφαξ: 3647163

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

Θήρας 60 112 52 Αθήναι

Τηλέφωνο: 8610200 - 8629864

Τέλεξ: 220607 DIPA GR

Τέλεφαξ: 8629742

Δ/ΝΣΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Υψηλάντου 14

351 00 Λαμία

Τηλέφωνο: 0231 - 25360, 29303

Τέλεφαξ: 0231 - 37553

Δ/ΝΣΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Τέρμα Ερυθρού Σταυρού 221 00 Τρίπολη

Τηλέφωνο: 071 - 233427, 238503

Τέλεξ: 242206 DIPA GR

Τέλεφαξ: 071 - 239831

Δ/ΝΣΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Νέα Εθνική οδός Πατρών - Αθηνών 28 262 23 Πάτρα

Τηλέφωνο: 061 - 427471, 433283

Τέλεφαξ: 061 - 433283

Δ/ΝΣΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Μανδηλαρά 3 412 22 Λάρισα

Τηλέφωνο: 041 - 228996, 220437

Τέλεξ: 296420 DIPA GR

Τέλεφαξ: 041 ; 228996

Δ/ΝΣΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ

Ξενοφώντος Στρατηγού 2 491 00 Κέρκυρα

Τηλέφωνο: 0661 - 46191, 46193

Τέλεξ: 332324 DIPA GR

Τέλεφαξ: 0661 - 46911

Δ/ΝΣΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ Ν. ΑΙΓΑΙΟΥ

Πλατεία Τσιροπύνα 841 00 Ερμούπολη - Σύρος

Τηλέφωνο: 0281 - 22773

Τέλεφαξ: 0281 - 26376

Δ/ΝΣΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Πνευματικό Κέντρο 501 00 Κοζάνη

Τηλέφωνο: 0461 - 25964

Τέλεξ: 432241 DIPA GR

Τέλεφαξ: 0461 - 32633

ΓΡΑΦΕΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ

Αμερικής 3 851 00 Ρόδος

Τηλέφωνο: 0241 - 26182, 36200

Τέλεφαξ: 0241 - 25852

ΓΡΑΦΕΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ Α. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Εθνικής Αντίστασης 52 651 10 Καβάλα

Τηλέφωνο: 051 - 228942, 228952

Τέλεξ: 452315

Τέλεφαξ: 051 - 228942

Δ/ΝΣΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Ζωγράφου & Ρ. Χούρδου Πλ. Δασκαλογιάννη 712 01 Ηράκλειο

Τηλέφωνο: 081 - 228918, 228917

Τέλεξ: 262800 DIPA GR

Τέλεφαξ: 081 - 221887

Δ/ΝΣΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ Β. ΑΙΓΑΙΟΥ

Καβέτσου 12 811 00 Μυτιλήνη

Τηλέφωνο: 0251 - 27662, 26602

Τέλεφαξ: 0251 - 27973

Δ/ΝΣΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Διοικητήριο 541 23 Θεσσαλονίκη

Τηλέφωνο: 031 - 281685, 254536

Τέλεξ: 412126 DIPA GR

Τέλεφαξ: 031 - 281685

Δ/ΝΣΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Β. Ηπείρου 20 453 33 Ιωάννινα

Τηλέφωνο: 0651 - 26639, 37100

Τέλεξ: 322250 DIPA GR

Τέλεφαξ: 0651 - 31224

Δ/ΝΣΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ Α. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ - ΘΡΑΚΗΣ

Ορφέως 1 691 00 Κομοτηνή

Τηλέφωνο: 0531 - 25989, 31319

Τέλεξ: 462151 DIPA GR

Τέλεφαξ: 0531 - 25989

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελίδα

Συμπληρώσεις άρθρων Ν. 1892/90 195

Περιοχές της επικράτειας, αρθ. 3 Ν. 1892/90 199

Υ.Α. 32384/92 202

Υ.Α. 32523/92 203

Εγκύκλιος ΥΠΕΘΟ για την εφαρμογή των διατάξεων του Ν. 1892/90 και των διατάξεων του Ν. 1882/90 για τη Θράκη 206

Υ.Α. 28993/91 Καθορισμός προδιαγραφών των επιχειρήσεων ανάπτυξης λογισμικού 211

ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΤΟΥ Ν. 1892/90

1. Στην παράγρ. 1 του άρθρου 1 του Ν. 1892/90, με το άρθρο 35 του Ν. 1947/91 προστίθεται εδάφιο ιη ως εξής:

"ιη. Οι δαπάνες για την κατασκευή ή τη μετατροπή κτιριακών εγκαταστάσεων, στο εσωτερικό ή το εξωτερικό, απαραίτητων για τις ανάγκες των εξαγωγικών εμπορικών εταιριών (EXPORT TRADING COMPANIES), προκειμένου να χρησιμοποιηθούν ως αποθηκευτικοί, ψυκτικοί ή εκθεσιακοί χώροι, ως χώροι ξήρανσης, συντήρησης και διαλογής προϊόντων ή ως συσκευαστήρια και οι δαπάνες που αφορούν την αγορά καινούργιου εξοπλισμού για τους ανωτέρω χώρους ως και εξοπλισμού ποιοτικού ελέγχου, ηλεκτρονικών υπολογιστών και λοιπών συστημάτων μηχανογράφησης ή αυτοματοποίησης των διαδικασιών δράσεως και λειτουργίας ή αυτοματοποίησης των διαδικασιών δράσεως και λειτουργίας των εταιριών αυτών καθώς και οι δαπάνες για την αγορά καινούργιων αυτοκινήτων - ψυγείων ή πλοίων-ψυγείων".

2. Στην παράγρ. 1 του άρθρου 1 του Ν. 1892/90, με το άρθρο 31 του Ν. 2008/92 προστίθεται περίπτωση, επίσης ιη, ως εξής:

"ιη. Η αγορά και εγκατάσταση μεταχειρισμένου μηχανολογικού εξοπλισμού και η αγορά ή η εισφορά σε συσταθησόμενο νομικό πρόσωπο ημιτελών ή αποπερατωθισών βιομηχανικών κτιριακών εγκαταστάσεων, μόνο για τους σκοπούς εφαρμογής της παρ. 4 του άρθρου 2".

3. Στην παράγραφο 1 του άρθρου 2 του ν. 1892/1990 με το άρθρο 35 του Ν. 1947/91 προστίθεται εδάφιο κέ', που έχει ως εξής:

"κε. Εμπορικές εξαγωγικές εταιρίες (EXPORT TRADING COMPANIES), που ιδρύονται ή λειτουργούν ως ανώνυμες εταιρίες και υπό τους όρους ότι α) κύριος σκοπός των εταιριών αυτών θα είναι η διενέργεια εξαγωγών, απλών ή συνδυασμένων με άλλες εμπορικές πράξεις και β) το μετοχικό τους κεφάλαιο ανέρχεται κατ' ελάχιστο στο ποσό των 50.000.000 δρχ., ολοσχερώς καταβεβλημένο.

Με κοινές αποφάσεις των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας και Εμπορίου καθορίζονται οι ειδικότεροι όροι και προϋποθέσεις των διενεργούμενων συναλλαγών από τις πιο πάνω εταιρίες, καθώς και κάθε θέμα σχετικό με τη λειτουργία αυτών. Με όμοιες αποφάσεις είναι δυνατόν να αυξάνεται το ελάχιστο μετοχικό κεφάλαιο των εταιριών αυτών".

4. Στο άρθρο 2 του ν. 1892, με το άρθρο 31 του ν. 2008/92 (ΦΕΚ 16/Α/92) προστίθεται παράγραφος, ως εξής:

"4. Οι διατάξεις αυτού του νόμου, όσον αφορά μόνο στην επιχορήγηση, εφαρμόζονται ανάλογα για νομικά πρόσωπα που ιδρύονται στην αλλοδαπή, από φυσικά ή νομικά πρόσωπα και ασκούν τις επιχειρηματικές δραστηριότητες των περιπτώσεων (α), (β) και (ιβ) της παρ. 1 του παρόντος άρθρου".(1)

5. Στο άρθρο 2 του Ν. 1892/90, με το άρθρο 66 του Ν. 2065/92 προστίθεται νέα παράγραφος, επίσης 4, που έχει ως εξής:

"4. Από της ισχύος της παρούσης διατάξεως εξαιρούνται της υπαγωγής στις διατάξεις των άρθρων 4, 5, 6, 7 και 11 του παρόντος νόμου, οι επιχειρήσεις των περιπτώσεων ιβ και ιγ της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου. Για τις επιχειρήσεις αυτές εξακολουθούν να ισχύουν οι διατάξεις περί αφορολογήτων εκπτώσεων και αυξημένων αποσβέσεων του νόμου τούτου".

6. Στο τέλος της παραγράφου 3 του άρθρου 5 με το άρθρο 66 του Ν. 2065/92 προστίθεται νέο εδάφιο που έχει ως εξής:

"Ειδικότερα για επενδύσεις άνω των 300 εκατομμυρίων δραχμών, η επιχορήγηση καταβάλλεται εξ ολοκλήρου μετά την πιστοποίηση ολοκλήρωσεως της επενδύσεως".

7. Το δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 7 του άρθρου 6 με το άρθρο 66 του Ν. 2065/92 αντικαθίσταται ως ακολούθως:

Παραγωγικές επενδύσεις ύψους μέχρι 300 εκατομμυρίων δραχμών που πραγματοποιούνται από τις επιχειρήσεις των περιπτώσεων (α), (β), (ε), (στ) και (θ) της παραγράφου 1 του άρθρου 2, εξετάζονται απ' ευθείας από την Α.Τ.Ε. και υπάγονται στις διατάξεις του νόμου αυτού με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας μετά από γνωμοδότηση της αρμόδιας επιτροπής του άρθρου 8. Το όριο των 300 εκατομμυρίων δραχμών είναι δυνατόν να αναπροσαρμόζεται με όμοια απόφαση. Οι αρμοδιότητες του Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ. που αφορούν τις βιοτεχνικές επιχειρήσεις εξακολουθούν να ισχύουν. Κατά την υποβολή των αιτήσεων υπαγωγής προς την Α.Τ.Ε. και τον Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ., εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις της περίπτωσης β της παραγράφου 6 του παρόντος άρθρου.

Οι ρυθμίσεις του άρθρου αυτού ισχύουν για τις αιτήσεις υπαγωγής στις διατάξεις του Ν. 1892/1990 οι οποίες υποβάλλονται μετά τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.(2)

(2). Άρθρο 66 Ν. 2065/92. ΦΕΚ 113Α/30.6.92.

8. Στην παράγραφο 8 του άρθρου 6 του 1892, με το άρθρο 31 του ν. 2008/92 προστίθεται εδάφιο ως εξής:

"Με αποφάσεις του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας καθορίζονται οι χώρες, και οι συγκεκριμένες περιοχές αυτών, για τις οποίες έχει εφαρμογή η διάταξη της παραγράφου 4 του άρθρου 2, καθώς και το κατά περίπτωση ανώτατο ύψος παραγωγικών επενδύσεων ή τμήματός τους για το οποίο παρέχεται επιχορήγηση, κατά παρέκλιση του προβλεπόμενου στην παράγραφο 1 του άρθρου 4 ύψους. Με ίδιες αποφάσεις καθορίζεται επίσης και το συνολικό ποσό των επιχορηγήσεων, που εγκρίνεται ετησίως για κάθε χώρα".

9. Στο άρθρο 9 του ν. 1892, με το άρθρο 31 του ν. 2008/92 προστίθενται παράγραφοι ως εξής:

"10. Στις επενδύσεις των επιχειρήσεων της παρ. 4 του άρθρου 2 παρέχεται το ποσοστό επιχορήγησης της περιοχής Δ.

Προκειμένου για μετεγκατάσταση των επιχειρήσεων της περίπτωσης (α) της παρ. 1 του άρθρου 2, στις περιοχές που καθορίζονται με τις αποφάσεις του τελευταίου εδαφίου της παρ. 8 του άρθρου 6, κατ' εφαρμογή της παρ. 4 του άρθρου 2, έχει εφαρμογή η διάταξη της περίπτωσης (α) της παρ. 4 του άρθρου 9, χωρίς τον περιορισμό της περιοχής από την οποία μετεγκαθίστανται και ως περιοχή μετεγκατάστασης θεωρείται η περιοχή Γ.

11. Για την υπαγωγή στις διατάξεις του παρόντος νόμου επιχειρήσεων της παρ. 4 του άρθρου 2 που πραγματοποιούν παραγωγικές επενδύσεις, η απόφαση του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας, κατά παρέκκλιση των διατάξεων της παρ. 2 του άρθρου 7, εκδίδεται μετά από γνώμη ειδικής πενταμελούς επιτροπής, που προεδρεύεται από το Γενικό Γραμματέα του ΥΠ.ΕΘ.Ο. και η οποία συνίσταται και συγκροτείται με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας. Η υπαγωγή για τα ανωτέρω, μπορεί να γίνει εφόσον οι προτεινόμενες για κάθε εξεταστική περίοδο επενδύσεις πληρούν τα κριτήρια βιωσιμότητας της παρ. 2 του άρθρου 7 και, επί πλέον, εφόσον συμβάλλουν, στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό, στη διεύρυνση των παραγωγικών δραστηριοτήτων παραμεθόριων περιοχών και τη συγκράτηση πληθυσμών των περιοχών αυτών στον τόπο διαμονής τους".(3)

10. Η παράγραφος 2 του άρθρου 21 του Ν. 1892/90, με το άρθρο 35 του Ν. 1947/91, διαμορφώνεται ως εξής:

"2. Για τις εμπορικές γενικές επιχειρήσεις, καθώς και τις διαμεταφορικές επιχειρήσεις που θα πραγματοποιήσουν παραγωγικές επενδύσεις που αναφέρονται στο άρθρο 1 του παρόντος νόμου στο μεταποιητικό τομέα, απαλλάσσονται της φορολογίας εισοδήματος αδιανέμητα κέρδη με βάση τα ποσοστά που προβλέπονται από την παράγραφο 1 του άρθρου 20 του παρόντος νόμου. Κατά τα λοιπά, οι διατάξεις των παραγράφων 1 έως 8 του άρθρου 22 του Ν. 1828/1989 εφαρμόζονται ανάλογα και στις επιχειρήσεις της παραγράφου αυτής που θα σχηματίσουν ειδικό αφορολόγητο αποθεματικό για παραγωγικές επενδύσεις".

ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ

Με την καθιέρωση των ειδικών ζώνων, επήλθε ανακατάταξη των επιχορηγούμενων περιοχών ως εξής:

ΤΟΜΕΑΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

ΠΕΡΙΟΧΗ Α

Ο νομός Αττικής (εκτός από τις επαρχίες Τροιζηνίας, Κυθήρων και Λαυρεωτικής, τους δήμους Μεθάνων και Πόρου και ορισμένες κοινότητες), το τμήμα του νομού Κορινθίας που συνορεύει με τον νομό Αττικής και μέχρι τον Ισθμό Κορινθίας, ο νομός Θεσσαλονίκης εκτός από τα τμήματα δυτικά του ποταμού Αξιού και της επαρχίας Λαγκαδά.

ΠΕΡΙΟΧΗ Β

Οι νομοί Βοιωτίας, Μαγνησίας, Λάρισας (πλην της επαρχίας Ελασσόνας), Κορινθίας (εκτός από το τμήμα που συνορεύει με τον νομό Αττικής και μέχρι τον Ισθμό Κορίνθου), Αχαΐας

(πλην της επαρχίας Καλαβρύτων), Ηρακλείου, η περιοχή της πόλης της Ρόδου που καθορίζεται από ακτίνα 15 χλμ. από το Νομαρχιακό κατάστημα της πόλης, το τμήμα του νομού Θεσσαλονίκης δυτικά του ποταμού Αξιού, η επαρχία Λαγκαδά και η πόλη της Χαλκίδας.

ΠΕΡΙΟΧΗ Γ

Οι νομοί Ημαθίας, Κοζάνης, Καβάλας, Τρικάλων, Καρδίτσας (πλην ορισμένων δήμων και κοινοτήτων), Αιτωλοακαρνανίας, Ευβοίας (πλην Χαλκίδας και ορισμένων δήμων), Αρτας, Πρεβέζης, Θεσπρωτίας, Ιωαννίνων, Καστοριάς, Πέλλας, Χαλκιδικής, Κιλκίς, Σερρών Δράμας, Χανίων, Κέρκυρας, Φθιώπιδας, Πιερίας, Αργολίδας, Αρκαδίας (πλην ορισμένων κοινοτήτων), Λακωνίας, Λευκάδας, Κεφαλληνίας, Ζακύνθου, Φλώρινας, Ρεθύμνου, Λασιθίου, Κυκλάδων (πλην ορισμένων νησιών), και η επαρχία Κυθήρων.

Η επαρχία Λαγκαδά και ορισμένες κοινότητες του νομού Θεσσαλονίκης, η επαρχία Τροιζηνίας, οι δήμοι Μεθάνων και Πόρου και ορισμένες κοινότητες του νομού Αττικής.

Επίσης, οι υπόλοιπες περιοχές της χώρας που δεν εμπίπτουν στις άλλες ζώνες εκτός των ακριτικών περιοχών των διαφόρων νομών (πλην της νήσου Κέρκυρας) σε απόσταση 20 χλμ. από τα σύνορα, καθώς και των δήμων και κοινοτήτων των οποίων τα διοικητικά όρια τέμνονται από τη ζώνη των 20 χλμ.

ΠΕΡΙΟΧΗ Δ

Οι ακριτικές περιοχές των συνοριακών νομών (πλην Κέρκυρας) σε απόσταση 20 χλμ. από τα σύνορα, καθώς και οι δήμοι και οι κοινότητες των οποίων τα διοικητικά όρια τέμνονται από τα όρια των 20 χλμ.

Οι νομοί Ευρυτανίας, Γρεβενών, Φωκίδας, Ηλείας, Μεσσηνίας, ορισμένοι δήμοι του ν. Ευβοίας, ορισμένες περιοχές του ν. Κοζάνης, η επαρχία Ελασσόνας του ν. Λαρίσης, ορισμένες κοινότητες του ν. Αρκαδίας, η επαρχία Καλαβρύτων του ν. Αχαΐας, ορισμένοι δήμοι και κοινότητες του ν. Καρδίτσας, ορισμένες περιοχές του ν. Χαλκιδικής, οι νομοί Εβρου, Ξάνθης, Ροδόπης και η ζώνη της Λαυρεωτικής. Επίσης τα νησιά Ρόδος (πλην της πόλης της Ρόδου σε βάθος 15 χλμ. από το νομαρχιακό κατάστημα), Αμοργός, Κουφονήσια, Σχινούσα, Ηράκλειο, Δονούσα, Ανάφη, Σίκινος, Φολέγανδρος, Κίμωλος, Θηρασιά, Λέσβος, Λήμνος, Αη Στράτης, Χίος, Σάμος, Ικαρία, Οινούσες, Λέρος, Κάλυμνος, Νίσυρος, Τήλος, Σύμη, Χάλκη, Αστυπάλαια, Λειψοί, Αγκαθονήσι, Αρκοί, Ψέριμος, Ψαρά, Φούρνοι, Κάρπαθος, Κάσος, Σαμοθράκη, Θάσος και Καστελλόριζο.

ΤΟΜΕΑΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

ΠΕΡΙΟΧΗ Α

Ο νομός Αττικής (εκτός από την επαρχία Τροιζηνίας, τα νησιά Αίγινα, Σπέτσες, Υδρα και την επαρχία Κυθήρων, τους δήμους Μεθάνων και Πόρου και ορισμένες κοινότητες), ο Νομός Θεσσαλονίκης (εκτός της επαρχίας Λαγκαδά και ορισμένων κοινοτήτων).

ΠΕΡΙΟΧΗ Β

Τα νησιά Κέρκυρα (εκτός από την περιοχή Λευκίμμης από το γεφύρι Μεσογγής μέχρι Κάβο, καθ' όλο το τμήμα του νησιού), Μύκονος, Σκιάθος, Αίγινα, Σπέτσες, Υδρα, οι επαρχίες Τεμένους και Πεδιάδας του νομού Ηρακλείου, η επαρχία Μιραμπέλλου του νομού Λασιθίου, η περιοχή της πόλης της Ρόδου σε βάθος 10 χλμ. από το νομαρχιακό κατάστημα της πόλης και η πόλη της Χαλκίδας του νομού Ευβοίας.

ΠΕΡΙΟΧΗ Γ

Οι νομοί Βοιωτίας, Ρεθύμνου, Λασιθίου, Αρτας, Τρικάλων, Κοζάνης (πλην ορισμένων περιοχών), Ημαθίας, Λακωνίας, Πρεβέζης, Αιτωλοακαρνανίας, Μαγνησίας (εκτός από τη Σκιάθο), Λάρισας (εκτός της επαρχίας Ελασσόνας), Εύβοιας (εκτός από την πόλη της Χαλκίδας), Φθιώτιδας, Κορινθίας, Αργολίδας, Αχαΐας (πλην της επαρχίας Καλαβρύτων), Καρδίτσας (πλην ορισμένων δήμων και κοινοτήτων), το υπόλοιπο του νομού Κερκύρας, οι νομοί Λευκάδας, Κεφαλληνίας, Ζακύνθου, οι Κυκλάδες (πλην Μυκόνου και ορισμένων άλλων νησιών), το υπόλοιπο της Κρήτης και η επαρχία Κυθήρων.

Η επαρχία Λαγκαδά και ορισμένες κοινότητες του νομού Θεσσαλονίκης, η επαρχία Τροιζηνίας, οι δήμοι Μεθάνων και Πόρου και ορισμένες κοινότητες του νομού Αττικής.

ΠΕΡΙΟΧΗ Δ

Οι νομοί Θεσπρωτίας, Ιωαννίνων, Καστοριάς, Φλώρινας, Πέλλας, Κιλκίς, Δράμας, Σερρών. Οι νομοί Ευρυτανίας, Γρεβενών, Φωκίδας, Ηλείας, Μεσσηνίας, ορισμένοι δήμοι του ν. Ευβοίας, ορισμένες περιοχές του ν. Κοζάνης, η επαρχία Ελασσόνας του ν. Λαρίσης, ορισμένες κοινότητες του ν. Αρκαδίας, η επαρχία Καλαβρύτων του ν. Αχαΐας, ορισμένοι δήμοι και κοινότητες του ν. Καρδίτσας, ορισμένες περιοχές του ν. Χαλκιδικής, οι νομοί Εβρου, Ροδόπης, Ξάνθης, και η ζώνη της Λαυρεωτικής. Επίσης, τα νησιά Ρόδος (πλην της πόλης της Ρόδου σε βάθος 15 χλμ. από το νομαρχιακό κατάστημα), Αμοργός, Κουφονήσια, Σχινούσα, Ηράκλειο, Δονούσα, Ανάφη, Σίκινος, Φολέγανδρος, Κίμωλος, Θηρασιά, Λέσβος, Λήμνος, Αη Στράτης, Χίος, Σάμος, Ικαρία, Οινούσες, Λέρος, Κάλυμνος, Νίσυρος, Τήλος, Σύμη, Χάλκη, Αστυπάλαια,

Λειψοί, Αγκαθονήσι, Αρκοί, Ψέριμος, Ψαρά, Φούρνοι, Κάρπαθος, Κάσος, Σαμοθράκη, Θάσος και Καστελλόριζο.

ΑΠΟΦΑΣΗ ΑΡ. 32384/25.6.1992

ΘΕΜΑ: Καθορισμός των χωρών εφαρμογής των κινήτρων της παρ. 4 του άρθρου 2 του Ν. 1892/90 και των περιοχών τους, καθορισμός του κατά περίπτωση ανώτατου και κατώτατου επιχορηγούμενου ύψους παραγωγικών επενδύσεων και καθορισμός του συνολικού ποσού επιχορηγήσεων που εγκρίνεται γι' αυτές για το Β' εξάμηνο 1992.

Άρθρο 1

Η διάταξη της παραγράφου 4 του άρθρου 2 του Ν. 1892/90 έχει εφαρμογή για το σύνολο της επικράτειας της Αλβανίας.

Άρθρο 2

1. Για την εφαρμογή της παραγράφου 4 του άρθρου 2 του Ν. 1892/90, τα ανώτατα και κατώτατα κατά περίπτωση όρια παραγωγικής επένδυσης ή τμήματός της για το οποίο παρέχεται επιχορήγηση, καθορίζονται ως εξής:

15 έως 100 εκατ. δρχ. για επενδύσεις ή τμήμα τους που πραγματοποιούνται στον μεταποιητικό, τον τουριστικό τομέα και τον πρωτογενή τομέα, σύμφωνα με τις περιπτώσεις (α), (β) και (ιβ) της παραγράφου 1 του άρθρου 2 του νόμου αυτού.

2. Το συνολικό ύψος της παραγωγικής επένδυσης μπορεί να υπερβαίνει τα καθοριζόμενα στην προηγούμενη παράγραφο κατά περίπτωση ποσά, πλην όμως για το πέραν των παραπάνω καθοριζόμενων ανωτάτων ορίων τμήμα της επένδυσης, δεν παρέχεται επιχορήγηση.

Άρθρο 3

Το συνολικό ποσό των επιχορηγήσεων που θα εγκριθούν για την υπαγωγή επενδύσεων της παραγράφου 4 του άρθρου 2 του Ν. 1892/90 στις διατάξεις του νόμου αυτού κατά το δεύτερο εξάμηνο 1992, καθορίζεται στο ύψος του 1 δισ. δρχ. σύμφωνα με τα οριζόμενα στην παράγραφο 2 του άρθρου 4 της 2545/9.1.92 υπουργικής απόφασης "Καθορισμός κονδυλίων επιχορηγήσεων έτους 1992 σύμφωνα με το δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 8 του άρθρου

6 του Ν. 1892/90^α, όπως αυτή τροποποιήθηκε με την 32383/24.6.92 όμοια.

ΑΠΟΦΑΣΗ ΑΡ. 32523/25.6.1992

Σύσταση και συγκρότηση της Ειδικής Πενταμελούς επιτροπής του άρθρου 9 παράγραφος 11 του Ν. 1892/90 και καθορισμός της διαδικασίας λειτουργίας της.

Άρθρο 1

Συστήνεται στην Κεντρική Υπηρεσία του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, Ειδική Πενταμελής Επιτροπή, τα μέλη της οποίας αποτελούνται από τον Γενικό Γραμματέα της Γενικής Γραμματείας Ιδιωτικών Επενδύσεων, Δημοσίων Επενδύσεων, Περιφερειακής Πολιτικής και Ανάπτυξης, τον Γενικό Γραμματέα της Γενικής Γραμματείας ΔΟΣ από Προϊσταμένους ή και άλλους υπαλλήλους των αρμοδίων Υπηρεσιών του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας και έναν ειδικό εμπειρογνώμονα σε θέματα επενδύσεων.

Της Επιτροπής προεδρεύει ο Γενικός Γραμματέας της Γενικής Γραμματείας Ιδιωτικών Επενδύσεων, Δημοσίων Επενδύσεων, Περιφερειακής Πολιτικής και Ανάπτυξης του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας ή σε περίπτωση απουσίας ή κωλύματός του ο Γενικός Γραμματέας της Γενικής Γραμματείας ΔΟΣ σύμφωνα με το άρθρο 5.

Άρθρο 2

1. Έργο της Ειδικής Πενταμελούς Επιτροπής είναι η γνωμοδότηση:

α. για την βιωσιμότητα των υποβαλλομένων για υπαγωγή στις διατάξεις του νόμου 1892/90 παραγωγικών επενδύσεων σύμφωνα με την παράγραφο 4 του άρθρου 2 και το τρίτο εδάφιο της παραγράφου 8 του άρθρου 6 του ίδιου νόμου με βάση τα κριτήρια 1 έως και 3 της παραγράφου 2 του άρθρου 7 του ίδιου ως άνω νόμου.

β. για την υπαγωγή ή μη στις διατάξεις του Ν. 1892/90 των επενδύσεων του προηγούμενου εδαφίου που κρίθηκαν βιώσιμες και μέχρι την κάλυψη των ποσών επιχορήγησης, της απόφασης του τρίτου εδαφίου της παραγράφου 8 του άρθρου 6 του ίδιου νόμου, με βάση τα οριζόμενα στην παράγραφο 11 του άρθρου 9 του ίδιου νόμου.

γ. για αιτήματα τροποποίησης όρων των εγκριτικών πράξεων επενδύσεων των προηγούμενων εδαφίων καθώς και την ανάκλησή τους.

2. Προκειμένου η ειδική πενταμελής Επιτροπή να διατυπώσει τη γνώμη της στις περιπτώσεις α και β της προηγούμενης παραγράφου, εξετάζει τις υποβληθείσες για κάθε εξάμηνο αιτήσεις υπαγωγής επενδύσεων ομαδοποιημένες στο σύνολό τους κατά τομέα δραστηριότητας κατόπιν αιτιολογημένης εισήγησης της Υπηρεσίας.

Αρθρο 3

Μέλη (τακτικά και αναπληρωματικά) της ειδικής πενταμελούς Επιτροπής που είναι σύμβουλοι ή συμμετέχουν στο εταιρικό ή μετοχικό κεφάλαιο ή στη διοίκηση επιχειρήσεων που έχουν υπαχθεί ή έχουν υποβάλει αίτηση για να υπαχθούν στις διατάξεις του Ν. 1892/90 δεν μπορούν να μετέχουν σε συνεδριάσεις της ειδικούς πενταμελούς Επιτροπής κατά τις οποίες εξετάζονται θέματα των επιχειρήσεων αυτών ή θέματα άλλων επιχειρήσεων ιδίου ή συναφούς αντικειμένου.

Αρθρο 4

Οι συνεδριάσεις της Επιτροπής θα γίνονται στο Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας μετά από έγγραφη πρόσκληση των μελών της από τον Πρόεδρο, οποιαδήποτε εργάσιμη ημέρα και πέρα από το ωράριο των Δημοσίων Υπηρεσιών.

Η Επιτροπή γνωμοδοτεί για αιτήσεις που παραπέμπονται από τις Υπηρεσίες των Ιδιωτικών Επενδύσεων του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, οι οποίες συνοδεύονται από όλα τα σχετικά δικαιολογητικά τους και από πλήρη εισηγητικά σημειώματα.

Από τα θέματα που είναι έτοιμα να εισαχθούν στην Επιτροπή για συζήτηση καταρτίζεται η Ημερήσια Διάταξη, η οποία κοινοποιείται στα μέλη μαζί με τα εισηγητικά σημειώματα των Υπηρεσιών με μέριμνα του Γραμματέα.

Ο Γραμματέας της Επιτροπής θα τηρεί πρακτικά των συζητήσεων των θεμάτων κάθε συνεδρίασης. Τα πρακτικά απογράφονται από τον Πρόεδρο και τον Γραμματέα της Επιτροπής. Ο Γραμματέας μεριμνά για την κοινοποίηση των πρακτικών στη Διεύθυνση Εγκρισης και Ελέγχου Ιδιωτικών Επενδύσεων για τις περαιτέρω ενέργειες και εκδόσεις των σχετικών αποφάσεων.

Μια σειρά επικυρωμένων πρακτικών τηρείται στο αρχείο της Γραμματείας σαν βιβλίο πρακτικών.

Η Επιτροπή βρίσκεται σε απαρτία όταν είναι παρόντες ο Πρόεδρος ή ο Αναπληρωτής του και δύο τουλάχιστον από τα υπόλοιπα μέλη της και αποφασίζει κατά πλειοψηφία. Σε περίπτωση ισοψηφίας υπερισχύει η ψήφος του Προέδρου.

Άρθρο 7

Εισηγητές της Επιτροπής ορίζονται οι εκάστοτε αξιολογητές ή χειριστές του εξεταζομένου θέματος οι οποίοι μπορούν να αναπληρώνονται από άλλους υπαλλήλους της ίδιας υπηρεσίας.

Άρθρο 8

Η αποζημίωση του Προέδρου, των μελών, των εισηγητών και του Γραμματέα καθορίζεται με απόφαση του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, σύμφωνα με την παράγραφο 4 του άρθρου 8 του Ν. 1892/90 σε συνδυασμό με το άρθρο 25 του Ν. 2008/92.

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ Υπ. Εθνικής Οικονομίας

ΘΕΜΑ: Οδηγίες για την εφαρμογή των διατάξεων του Ν. 1892/90 καθώς και των λοιπών ρυθμίσεων για την περιοχή της Θράκης που θεσπίστηκαν με το Ν. 1882/90.

Με την εγκύκλιο αυτή παρέχονται οι απαραίτητες οδηγίες και διευκρινίσεις για την ορθή εφαρμογή των διατάξεων του Ν. 1892/90 σε συνδυασμό με τις ρυθμίσεις των παραγράφων 1, 2, 3 και 4 του άρθρου 11Α του Ν. 1882/90 για την περιοχή Θράκης.

1. Παράγραφος 1 άρθρου 11Α, Ν. 1882/90

α) Με την κατάργηση του Ν. 1262/82 και την αντικατάστασή του από τον Ν. 1892/90 καταργήθηκε και η ρύθμιση της παραγράφου 1 του άρθρου 11Α του Ν. 1882/90 που προέβλεπε αυξημένα, σε σχέση με εκείνα της υπόλοιπης περιοχής Δ, ποσοστά επιχορήγησης για τις επενδύσεις της περιοχής Θράκης. Η παροχή των αυξημένων αυτών κινήτρων (καθώς και η παροχή των 10 επιπλέον μονάδων επιχορήγησης στις εκκρεμείς επενδύσεις του Ν. 1262/82) ελήφθη υπόψη από τον νομοθέτη του Ν. 1892/90 και έτσι καθορίστηκε για την περιοχή αυτή επιχορήγηση αυξημένη κατά 10 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με την παρεχόμενη στην περιοχή Δ.

β) Η ρύθμιση της καταργηθείσας διάταξης, λόγω του ότι δεν είχε αναδρομική ισχύ, αφορούσε τις αιτήσεις επενδύσεων που θα υποβάλλοντο για υπαγωγή τους στις διατάξεις του Ν. 1262/82 μετά τις 23-3-90 (έναρξη ισχύος του Ν. 1882/90). Εν τω μεταξύ όμως εκδόθηκε ο Ν. 1892/90, ο οποίος στην παρ. 2 του άρθρου 23 προβλέπει ότι οι επενδύσεις που υποβλήθηκαν για υπαγωγή τους στις διατάξεις του Ν. 1262/82 μετά την 31-12-89 εξετάζονται για την υπαγωγή τους καθ' ολοκληρία στα κίνητρα του Ν. 1892/90. Συνεπώς, η ρύθμιση της

παραγ. 1 του άρθρου 11Α του Ν. 1882/90, δεν έχει καμία εφαρμογή.

2. Παράγραφος 4 άρθρου 11Α Ν. 1882/90

α. Με το πρώτο εδάφιο της παραγ. 4 του άρθρου 11Α του Ν. 1882/90 παρέχονται δέκα (10) επιπλέον μονάδες επιχορήγησης, πέραν εκείνης που δικαιούνται σύμφωνα με την απόφαση υπαγωγής τους και τα κριτήρια του Ν. 1262/82, στις επενδύσεις που έχουν υπαχθεί στις διατάξεις του Ν. 1262/82 μέχρι την ημερομηνία δημοσίευσης του Ν. 1882/90 (23-3-90) και δεν έχουν μέχρι την ημερομηνία αυτή ολοκληρωθεί.

Δηλαδή, οι δέκα (10) αυτές επιπλέον μονάδες επιχορήγησης παρέχονται στις πιο πάνω επενδύσεις που καθορίζεται στις οικείες αποφάσεις ολοκλήρωσης, είναι μεταγενέστερη της 23ης Μαρτίου 1990.

Επισημαίνουμε επίσης ότι:

- Η επιπλέον επιχορήγηση που προβλέπεται στο πρώτο εδάφιο της παραγράφου 4, παρέχεται για την υλοποίηση της επένδυσης και όχι ως ενίσχυση του Κεφαλαίου Κίνησης της επιχείρησης.

- Η παροχή των δέκα (10) αυτών επιπλέον μονάδων επιχορήγησης δεν περιορίζεται από το μέγιστο ποσοστό επιχορήγησης της Δ περιοχής του Ν. 1262/82, αλλά προσαιξάνει τη συνολική παρεχόμενη βάσει των διατάξεων του Ν. 1262/82 επιχορήγηση της επένδυσης. Είναι ευνόητο λοιπόν οι δέκα (10) αυτές επιπλέον μονάδες παρέχονται πέραν όλων των διορθωτικών ποσοστών των κριτηρίων καθώς και των αυξημένων ποσοστών επιχορήγησης που προβλέπονται από το Ν. 1262/82 για τις ειδικές κατηγορίες επενδύσεων.

- Η αύξηση του εγκριθέντος ποσοστού επιχορήγησης της επένδυσης κατά δέκα (10) μονάδες θα γίνει οίκοθεν, με ανάλογη τροποποίηση της εγκριτικής απόφασης και μετά από γνωμοδότηση της αρμόδιας επιτροπής του άρθρου 8 του Ν. 1892/90, για τον έλεγχο ύπαρξης των απαιτούμενων για την εφαρμογή της συγκεκριμένης διάταξης προϋποθέσεων.

Σε επενδύσεις των οποίων η πραγματοποίηση γίνεται και με χρήση τραπεζικού δανεισμού, το ποσό του δανείου θα μειώνεται ανάλογα με το ποσό της επιχορήγησης που προκύπτει από την παροχή των δέκα (10) αυτών επιπλέον μονάδων.

Οι Υπηρεσίες και φορείς εφαρμογής του Ν. 1262/82, αμέσως μετά την κοινοποίηση της παρούσας εγκυκλίου, θα πρέπει να εισαγάγουν, σύμφωνα με τα παραπάνω, στη Γνωμοδοτική Επιτροπή όλες τις εγκεκριμένες επενδύσεις των οποίων η ημερομηνία ολοκλήρωσης (είτε με την αρχική πράξη υπαγωγής είτε με τροποποίησή της) είναι μεταγενέστερη της 23-3-1990.

Στις περιπτώσεις επενδύσεων για τις οποίες έχει ζητηθεί τελικός έλεγχος προκειμένου να καταβληθεί το υπόλοιπο τμήμα της επιχορήγησης, η παραπάνω τροποποίηση θα γίνεται με την απόφαση ολοκλήρωσης της επένδυσης.

β) Με το δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 4 του άρθρου 11Α του Ν. 1882/90 ορίζεται ότι "Στις επενδύσεις των ιδίων ως άνω νομών που έχουν υποβληθεί για υπαγωγή τους στις διατάξεις του Ν. 1262/82 μέχρι τη δημοσίευση του παρόντος νόμου αλλά δεν έχουν ακόμη εγκριθεί, παρέχονται εφόσον εγκριθούν, οι παραπάνω δέκα (10) επιπλέον μονάδες επιχορήγησης".

Από το συνδυασμό της παραπάνω ρύθμισης με τις μεταγενέστερες μεταβατικές ρυθμίσεις των παρ. 1 και 2 του άρθρου 23 του Ν. 1892/90, οι οποίες αφορούν όλες τις επενδύσεις που είχαν υποβληθεί για υπαγωγή στο Ν. 1262/82 και επομένως και εκείνες της Θράκης, προκύπτουν τα εξής:

(1) Τις δέκα (10) επιπλέον μονάδες επιχορήγησης δικαιούνται όλες οι επενδύσεις της Θράκης που εμπίπτουν στην παράγ. 1 του άρθρου 23 του Ν. 1892/90. Ειδικότερα το δικαίωμα αυτό έχουν:

α) Οι επενδύσεις του Ν. 1262/82 των οποίων η απόφαση υπαγωγής είχε δημοσιευθεί μετά την ισχύ του Ν. 1882/90 και μέχρι τη δημοσίευση του Ν. 1892/90.

β) Οι επενδύσεις του Ν. 1262/82 που είχαν εγκριθεί αλλά η εγκριτική πράξη υπαγωγής τους δεν είχε προλάβει να δημοσιευθεί μέχρι τη δημοσίευση του Ν. 1892/90.

γ) Οι επενδύσεις του Ν. 1262/82 για τις οποίες, μέχρι 16.2.90, είχε γνωμοδοτήσει η αρμόδια γνωμοδοτική επιτροπή.

Για την διαδικασία παροχής των 10 επιπλέον μονάδων επιχορήγησης στις παραπάνω επενδύσεις, έχουν ανάλογη εφαρμογή οι επισημάνσεις του προηγούμενου εδαφίου α.

(2) Από τις επενδύσεις που εμπίπτουν στη μεταβατική διάταξη της παρ. 2 του άρθρου 23 του Ν. 1892/90, τις 10 επιπλέον μονάδες επιχορήγησης δικαιούνται και οι επενδύσεις που σύμφωνα με το πρώτο εδάφιο αυτής θα εξετασθούν για υπαγωγή τους στο νέο αναπτυξιακό νόμο 1892/90 αλλά με τα ποσοστά επιχορήγησης του Ν. 1262/82.

Οι υπόλοιπες επενδύσεις που περιλαμβάνονται στην παρ. 2 του άρθρου 23 του Ν. 1892/90, δηλ. εκείνες που είχαν υποβληθεί πριν από της 31-12-89 αλλά μέχρι 25-6-90 δεν είχαν πραγματοποιήσει το 30% των επενδυτικών έργων, καθώς και εκείνες που υποβλήθηκαν μετά τις 31-12-89, θα εξετασθούν για υπαγωγή τους καθ' ολοκληρία στα κίνητρα του Ν. 1892/90

χωρίς να δικαιούνται τις 10 επιπλέον μονάδες επιχορήγησης.

3. Παράγραφος 3 του άρθρου 11Α του Ν. 1882/90

Με την παρ. 3 του άρθρου 11Α του Ν. 1882/90 θεσπίστηκε για τις επενδύσεις της Θράκης η παροχή επιδότησης επιτοκίου για τα πρώτα έξι (6) χρόνια επιστροφής του δανείου αντί των τριών (3) πρώτων χρόνων που προβλεπόταν από τον γενικό κανόνα του Ν. 1262/82.

Ομως, σύμφωνα με την παράγ. 1 του άρθρου 11 του μεταγενέστερου Ν. 1892/90, στη Θράκη παρέχεται επιδότηση επιτοκίου για όλη τη διάρκεια εξυπηρέτησης του δανείου και μέχρι 10 χρόνια κατ' ανώτατο όριο, τόσο για τις νέες επενδύσεις του Ν. 1892/90, όσο και για όλες τις εκκρεμείς επενδύσεις του Ν. 1262/82 που εμπίπτουν στην παράγ. 2 του άρθρου 23 του Ν. 1892/90 και οι οποίες θα υπαχθούν στις διατάξεις του Ν. 1892/90.

Για τις επενδύσεις της Θράκης που εμπίπτουν στην παράγ. 1 του άρθρου 23 του Ν. 1892/90, δεν έχει εφαρμογή η διάταξη της παρ. 3 του άρθρου 11Α του Ν. 1882/90 λόγω μη αναδρομικής ισχύος της, ούτε όμως και η διάταξη της παρ. 1 του άρθρου 11 του Ν. 1892/90 η οποία αφορά μόνο τις επενδύσεις που υπάγονται στον τελευταίο αυτό νόμο. Επομένως, για τις επενδύσεις αυτές, η επιδότηση επιτοκίου παρέχεται για τα τρία (3) πρώτα χρόνια επιστροφής του δανείου, σύμφωνα με το γενικό κανόνα που ίσχυε στο Ν. 1262/82.

Με βάση τα παραπάνω, είναι προφανές ότι μετά τη θέση σε ισχύ του Ν. 1892/90 η διάταξη της παρ. 3 του άρθρου 11Α του Ν. 1882/90 δεν έχει εφαρμογή για καμιά κατηγορία επενδύσεων.

4. Παράγραφος 2 του άρθρου 11Α Ν. 1882/90

Στην παράγραφο 2 του άρθρου 11Α του Ν. 1882/90 προβλέφθηκε ότι για τις επενδύσεις του Ν. 1262/82 που πραγματοποιούνται στη Θράκη και επιλέγουν το κίνητρο της αφορολόγητης έκπτωσης, το ποσοστό της αφορολόγητης έκπτωσης ορίζεται το 100% της αξίας της επένδυσης. Η ρύθμιση αυτή δεν είχε αναδρομική ισχύ και επομένως το νέο αυξημένο ποσοστό της αφορολ. έκπτωσης θα εφαρμοζόταν μόνο για τις δαπάνες παραγωγικών επενδύσεων του άρθρου 1 του Ν. 1262/82 που θα πραγματοποιούνταν μετά την έναρξη ισχύος του Ν. 1882/90 (δηλ. μετά την 23-3-90).

Ο Ν. 1892/90 που εκδόθηκε στη συνέχεια, στο άρθρο 12 προβλέπει επίσης ότι για τις επενδύσεις που πραγματοποιούνται μετά την 31-6-90 στη Θράκη, το ποσοστό της αφορολόγητης έκπτωσης ορίζεται στο 100% της αξίας της επένδυσης. Παρ' ότι η ρύθμιση αυτή δεν έχει αναδρομική ισχύ, εκ του λόγου ότι το προβλεπόμενο ποσοστό αφορολόγητης έκπτωσης είναι ίδιο με εκείνο του Ν. 1882/90 (100%), προκύπτει ότι για όλες τις επενδυτικές δαπάνες

που πραγματοποιούνται μετά τις 23-3-90 το ποσοστό της αφορολόγητης έκπτωσης είναι το 100% επί της αξίας της επένδυσης.

Είναι ευνόητο ότι στις επιχειρήσεις της Θράκης που έκαναν χρήση των ρυθμίσεων της παραγ. 3 του άρθρου 23 του Ν. 1892/90, εφαρμόζεται το νέο αυξημένο ποσοστό αφορολόγητης έκπτωσης (100% της αξίας της επένδυσης) αναδρομικά για όλες τις επενδυτικές δαπάνες που πραγματοποιήθηκαν μετά την υποβολή της αίτησης υπαγωγής της επένδυσης στις διατάξεις του Ν. 1262/82.

ΥΠΟΥΡΓΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ 28993/91

Υπ. Προεδρίας, Εθνικής Οικονομίας, Βιομηχανίας, Έρευνας και Τεχνολογίας

Καθορισμός προδιαγραφών των επιχειρήσεων ανάπτυξης λογισμικού και των στοιχείων που συνοδεύουν την οικονομοτεχνική μελέτη, για την υπαγωγή επενδύσεών τους στις διατάξεις του Ν. 1892/90.

Άρθρο 1

Επιστημονικό Προσωπικό

1. Υφιστάμενες επιχειρήσεις ανάπτυξης λογισμικού.

α) Πρέπει να απασχολούν μόνιμα τέσσερις (4) κατά μέσο όρο τουλάχιστον ειδικούς στην πληροφορική, κατά τα δύο τελευταία έτη λειτουργία τους πριν την υποβολή της αίτησης υπαγωγής στις διατάξεις του Ν. 1892/90 (συμπεριλαμβανομένων και των ιδιοκτητών).

β) Αν η επιχείρηση λειτουργεί για χρονικό διάστημα μικρότερο των δύο ετών, οι πιο πάνω τέσσερις ειδικοί στην πληροφορική πρέπει να απασχολούνται κατά το τελευταίο έτος.

γ) Επιχειρήσεις που λειτουργούν για χρονικό διάστημα μικρότερο του έτους, εξομοιούνται με νεοϊδρυόμενες, και ισχύουν γι' αυτές όσα καθορίζονται στην επόμενη παράγραφο (2).

δ) Οι νέες θέσεις απασχόλησης που θα δημιουργηθούν με την πραγματοποίηση της επένδυσης, δεν είναι δυνατόν να καλύπτονται από τους ιδιοκτήτες της επιχείρησης.

2. Νεοϊδρυόμενες επιχειρήσεις: Θα αναλαμβάνεται η υποχρέωση για τη μόνιμη απασχόληση τεσσάρων (4) τουλάχιστον ειδικών στην πληροφορική, στους οποίους μπορεί να συμπεριλαμβάνονται και μέχρι δύο (2) από τους ιδιοκτήτες της επιχείρησης.

3. Ως μόνιμες θέσεις εργασίας νοούνται οι θέσεις πλήρους απασχόλησης.

4. Ως ειδικοί στην πληροφορική θεωρούνται οι πτυχιούχοι πανεπιστημιακών σχολών με κατεύθυνση την πληροφορική, οι πτυχιούχοι σχολών ανώτερης τεχνολογικής εκπαίδευσης με κατεύθυνση την πληροφορική που έχουν δύο (2) τουλάχιστον χρόνια αποδεδειγμένη εμπειρία στην πληροφορική καθώς και οι πτυχιούχοι πανεπιστημιακών σχολών άλλων ειδικοτήτων με τριετή τουλάχιστον αποδεδειγμένη εμπειρία στην πληροφορική.

Άρθρο 2

Ελάχιστος απαιτούμενος εξοπλισμός

1. Οι επιχειρήσεις πρέπει να κατέχουν νόμιμα ή να έχουν δικαίωμα χρήσης για:

α) Ένα σταθμό εργασίας ηλεκτρονικού υπολογιστή (Η/Υ) οποιουδήποτε τύπου και τεχνολογίας, μοντέλου της τελευταίας 5ετίας, για κάθε ειδικό στην πληροφορική που απασχολεί η επιχείρηση.

β) Το λειτουργικό σύστημα Η/Υ του προαναφερόμενου εξοπλισμού.

γ) Ένα τουλάχιστον από τα παρακάτω αναφερόμενα εργαλεία ανάπτυξης λογισμικού:

1) Assembler - disassembler γλώσσας μηχανής του Η/Υ.

2) Compiler γλώσσας του Η/Υ.

3) Interpreter γλώσσας του Η/Υ.

2. Προκειμένου για νεοϊδρυόμενες επιχειρήσεις, ο καθοριζόμενος στην προηγούμενο παράγραφο εξοπλισμός πρέπει να περιλαμβάνεται στο επενδυτικό σχέδιο που υποβάλλεται για υπαγωγή στις διατάξεις του Ν. 1892/90 και να είναι τελευταίας τεχνολογίας.

Άρθρο 3

Λοιπές προϋποθέσεις

1. Κύριο αντικείμενο εργασιών των επιχειρήσεων της παρούσας απόφασης είναι η ανάπτυξη λογισμικού και όχι η παροχή συνήθων μηχανογραφικών υπηρεσιών προς άλλες επιχειρήσεις (π.χ. τήρηση λογιστικών βιβλίων, αρχείων κ.λπ.).

Στο πλαίσιο αυτό εξετάζεται το είδος των εργασιών της επιχείρησης κατά τα τρία (3)

τελευταία χρόνια λειτουργίας της καθώς και το είδος των προβλεπομένων για τα πέντα (5) πρώτα χρόνια μετά την ολοκλήρωση της επένδυσης εργασιών της.

2. Για το χαρακτηρισμό της επιχείρησης λαμβάνεται επίσης υπόψη το επίπεδο των δαπανών της για εκπαίδευση, και η ενημέρωση του προσωπικού της βάσει των σχετικών πληροφοριών - στοιχείων που υποβάλλονται με την οικονομοτεχνική μελέτη (δαπάνες πραγματοποιηθείσες κατά την τελευταία τριετία - προβλεπόμενες μετά την πραγματοποίηση της επένδυσης).

Άρθρο 4

Περιεχόμενο Οικονομοτεχνικής Μελέτης

Η υποβαλλόμενη από τις επιχειρήσεις ανάπτυξης λογισμικού οικονομοτεχνική μελέτη συντάσσεται με βάση το σχετικό υπόδειγμα ερωτηματολογίου - προμελέτης των μεταποιητικών επιχειρήσεων, προσαρμοζόμενη ανάλογα στις ιδιαιτερότητες και απαιτήσεις των επιχειρήσεων αυτών.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στα παρακάτω στοιχεία και πληροφορίες:

1. Βιογραφικά σημειώματα των ιδιοκτητών της επιχείρησης και του υφιστάμενου επιστημονικού προσωπικού της, στα οποία παρατίθενται στοιχεία για την επιστημονική τους κατάρτιση, της εξειδίκευσής τους, την εμπειρία τους και το είδος των εργασιών με τις οποίες ασχολήθηκαν κατά το παρελθόν.

2. Αναλυτική περιγραφή του προβλεπόμενου προσωπικού (αριθμός ατόμων, επιστημονική κατάρτιση, εξειδίκευση, εμπειρία κ.λπ.).

3. Αντίγραφα μισθολογικών καταστάσεων υφιστάμενου προσωπικού.

4. Συμβάσεις συνεργασίας (εμπορικές και τεχνικές) με επιχειρήσεις εσωτερικού και εξωτερικού).

5. Οι σημαντικότερες εργασίες ανάπτυξης λογισμικού που εκτελέστηκαν από την επιχείρηση κατά την τελευταία τριετία (κόστος ανάπτυξης σε δρχ. και ανθρωποημέρες, έσοδα). Οι εργασίες αυτές πρέπει να καλύπτουν τουλάχιστον το 30% του ετήσιου κύκλου εργασιών της επιχείρησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Α΄ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

1.1. ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

1.2. ΜΕΛΙΣΣΟΚΟΜΙΑ

1.3 ΑΛΙΕΙΑ

1.4 ΔΑΣΗ

1.5 ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

2. ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

2.1. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ - ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

2.2. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

3. ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

3.1. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

3.2. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ - ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

3.3. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΞΑΓΓΕΛΙΕΣ

4. ΥΠΟΔΟΜΕΣ

4.1. ΥΔΡΕΥΣΗ

4.2. ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΕΣ

5. Ν. 1262/82

6. ΛΟΙΠΑ ΘΕΜΑΤΑ

6.1. ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

6.2. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

6.3. ΛΟΙΠΕΣ ΠΑΡΕΧΟΜΕΝΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

6.4. ΕΙΔΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΕΠΙΛΟΓΟΣ - ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου αποτελείται από περισσότερα από 40 κατοικημένα νησιά και έα πλήθος νησίδων και βραχονησίδων. Το κλίμα είναι ήπιο με λίγες βροχοπτώσεις που συγκεντρώνονται κυρίως τους χειμερινούς μήνες, πράγμα που προκαλεί σε πολλές περιπτώσεις προβλήματα στην εξασφάλιση νερού (για υδρευτικούς και αρδευτικούς σκοπούς). Το έδαφος είναι ορεινό και ημιορεινό με λίγα δάση που συγκεντρώνονται σε ορισμένα νησιά της Περιφέρειας (Ρόδος, Κάρπαθος, Κως κ.λπ.).

Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της Περιφέρειάς μας είναι το μεγάλο πλήθος των νησιών. Το φαινόμενο αυτό της πολυνησίας, που δεν απαντάται σε καμιά άλλη περιφέρεια της χώρας μας, δημιουργεί ιδιαίτερες ανάγκες για την ακτοπλοϊκή και αεροπορική σύνδεση των νησιών μεταξύ τους καθώς και με την υπόλοιπη ηπειρωτική χώρα. Ωστόσο, σοβαρές διαφοροποιήσεις τόσο στον πληθυσμό και την έκταση, όσο και στα άλλα φυσικά, κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά υπάρχουν ανάμεσα στα διάφορα νησιά της περιφέρειας, γεγονός που απαιτεί μια ιδιαίτερη αντιμετώπιση για κάθε νησί.

Μεταπολεμικά τα νησιά της Περιφέρειάς μας, είχαν υποστεί μια δημογραφική κάμψη, τόσο ως προς το σύνολο της χώρας, όσο και σε σχέση με τις υπόλοιπες περιφέρειες, αλλά μετά την δεκαετία του '70 παρουσιάζεται μια σταθεροποίηση του πληθυσμού ή και αύξηση σε ορισμένα απ' αυτά, αν και εξακολουθεί να είναι υψηλό το ποσοστό των μεγάλων ηλικιών σε

βάρος των παραγωγικών. Ειδικότερα τα τουριστικά νησιά, ανεξάρτητα από τον νομό που ανήκουν (Ρόδος, Μύκονος, Κως, Πάρος, Αντίπαρος, Θήρα, Ιος) παρουσιάζουν εντυπωσιακά ποσοστά πληθυσμιακής αύξησης (10%) ενώ τα μικρότερα νησιά (Κάσος, Νίσυρος, Κίμωλος, Φολέγανδρος, Χάλκη, Τήλος, Ανάφη, Σίκινος, Θηρασία, Μεγίστη, Σχοινούσα, Αγαθονήσι, Δονούσα κ.λπ.) παρουσιάζουν εντυπωσιακούς ρυθμούς μείωσης (10%).

Ετσι, οι παραγωγικές δραστηριότητες, συγκεντρώνονται κυρίως στον τριτογενή τομέα (τουρισμός). Αντίθετα, ο δευτερογενής τομέας, λόγω της διάσπασης του χώρου και των συγκοινωνιακών δυσκολιών κ.λπ. δεν δείχνει τάσεις ανάπτυξης. Τις ίδιες τάσεις παρουσιάζει και ο πρωτογενής τομέας, όπου εκτός από τον ανταγωνισμό από άλλους τομείς, προστίθεται στην περίπτωση μας και η δυσκολία εξεύρεσης νερού κ.λπ.

ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Αξιολογώντας τις προτάσεις ανάπτυξης του πρωτογενούς τομέα με βάση τις σχετικές εισηγήσεις και παρεμβάσεις, τόσο των Νομαρχιακών Συνεδρίων, όσο και του Περιφερειακού Αναπτυξιακού Συνεδρίου, καταλήξαμε στις παρακάτω συγκεκριμένες προτάσεις, που στοχεύουν κυρίως στην διατήρηση και βελτίωση της υπάρχουσας κατάστασης και στην συγκράτηση του αγροτικού πληθυσμού στα νησιά μας, αυξάνοντας το οικογενειακό αγροτικό εισόδημά του.

1.1. ΓΕΩΡΓΙΑ - ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

1. Να γίνει χωροταξική μελέτη χρήσεως γης σε κάθε νησί, που να καθορίζει το μέγεθος της αγροτικής και τουριστικής ανάπτυξης με βάση το υδατικό δυναμικό και την υπάρχουσα υποδομή. Επειδή όμως και στους δύο αυτούς τομείς περιοριστικός παράγων ανάπτυξης είναι το νερό, πρέπει να συνεχιστεί με εντονότερο ρυθμό η κατασκευή φραγμάτων ανάσχεσης και λιμνοδεξαμενών με πλαστική κάλυψη με σύγχρονο περιορισμό γεωτρήσεων - πηγαδιών πλην τοπικής αυτοδιοίκησης.

2. Η πολιτεία να επιβάλλει ή να δώσει κίνητρα με νομοθετική ρύθμιση για την κατασκευή ομβροδεξαμενών αναλόγου χωρητικότητας τροποποιώντας την νομοθεσία έκδοσης οικοδομικών αδειών (κατοικίες, ξενοδοχεία κ.λπ.). Κάτι ανάλογο πρέπει να γίνει και για τις σκεπαστές αγροτικές κατασκευές (θερμοκήπια κ.λπ.).

3. Οι αγρότες να στραφούν προς την θερμοκηπιακή καλλιέργεια. Αυτή τη στιγμή υπάρχουν μόνο 1074 στρέμματα θερμοκηπίων και αυτά πάνω στα νησιά ΡΟΔΟ (520), ΣΥΡΟ (450), ΚΩ (40). Οι ήπιες μορφές ενέργειας (γεωθερμία, ηλιακή και αιολική), μπορούν να βοηθήσουν με

μικρό σχετικό κόστος στη δημιουργία θερμαινόμενων θερμοκηπίων, ώστε το χειμώνα να έχουμε παραγωγή καλοκαιρινών προϊόντων. Κίνητρα από την πολιτεία υπάρχουν (797, 1262) το μόνο που μένει είναι η σωστή και ευρεία κλίμακα ενημέρωσης του αγρότη από τις γεωργικές υπηρεσίες και η τροποποίηση του Ν. 1475/84 για την γεωθερμία.

4. Στα νησιά μας η αξία της αγροτικής γης είναι μεγάλη λόγω του τουρισμού (οικόπεδα) και ο αγρότης επιβαρύνεται επί πλέον με το φόρο. Η πολιτεία πρέπει να τροποποιήσει τον 634/77 για πλήρη απαλλαγή των αγροτών από τον φόρο, όπως ακριβώς ενήργησε με τον 1731/87 (άρθρο 19) για να τροποποιηθεί ο 814/78 και ο 1591/86.

5. Να βρεθεί νομοθετική ρύθμιση απόδοσης της εγκαταλελειμμένης γεωργικής γης στους αγρότες που ενδιαφέρονται για την αξιοποίησή τους πληρώνοντας ένα λογικό ενοίκιο. Η εγκαταλελειμμένη γεωργική γη ανέρχεται σε πολλές χιλιάδες στρέμματα με όλες τις άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις στην ανάπτυξη, την προστασία του περιβάλλοντος και την συγκράτηση των ομβρίων υδάτων.

6. Να προχωρήσει με εντονότερο ρυθμό η αναδιάρθρωση της αμπελοκαλλιέργειας κυρίως στα νησιά που λειτουργούν οινοποιητικές βιομηχανίες παραγωγής οίνων VOPRO με σύγχρονη εγκατάσταση μητρικών φυτειών παραγωγής αντιφυλλοξηρικών υποκειμένων, ώστε να διασλιστεί το μέλλον της αμπελοκαλλιέργειας στα νησιά αυτά (ΠΑΡΟΣ, ΘΗΡΑ, ΡΟΔΟΣ). Η ενημέρωση του καταναλωτικού κοινού από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης για το εθνικό προϊόν (κρασί) να είναι άμεση.

7. Να εντατικοποιηθούν οι προσπάθειες των γεωργικών υπηρεσιών ώστε να ενταχθούν όσο το δυνατόν περισσότεροι αγρότες στο πρόγραμμα αγροτουριστικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων.

8. Να αναπτύχθει η ποιμενική κτηνοτροφία, που αξιοποιεί τους βοσκότοπους και αποφεύγονται οι αγροζημιές, ενώ οι υπάρχουσες κτηνοτροφικές μονάδες να εκσυγχρονισθούν και να γίνουν αυτάρκειες σε χονδροειδή τουλάχιστον ζωοτροφές. Σχετικά κίνητρα υπάρχουν (797) για την αξιοποίηση βοσκοτόπων μόνον που πρέπει να τροποποιηθεί ώστε να συστήνονται και ομάδες εταιρικής μορφής.

9. Να χρηματοδοτείται και να επιδοτείται γενναιόδωρα η μεταφορά των ζωοστασίων, που επηρεάζουν δυσμενώς το περιβάλλον, επειδή η εγκατάστασή τους έγινε πριν την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής.

10. Να βρεθεί λύση είτε της ΚΥΔΕΠ ή ύστερα από συνεννόηση με τους πλοιοκτήτες για τα κόμιστρα μεταφοράς ζωοτροφών του Εμπορίου. Η επιβάρυνση των κτηνοτρόφων είναι 4-5

δρχ. ανά κιλό.

11. Να τροποποιηθεί η 283169/11.2.86 (λεπτομέρειες εφαρμογής ΚΑΝ 797/85) ώστε η πτηνοτροφία μόνο για την περιφέρειά μας να είναι προωθούμενη και όχι αποθαρρυνόμενη, επειδή είμαστε ελλειμματική σε κρέας και αυγά.

12. Να δημιουργηθούν σταθμοί συγκέντρωσης και πρόψυξης γάλακτος σε όσα νησιά δεν διαθέτουν μεν αντίστοιχες βιομηχανίες, αλλά μπορούν να τροφοδοτήσουν τις υπάρχουσες σε γειτονικά νησιά.

13. Να δραστηριοποιηθούν οι συνεταιριστικές οργανώσεις και να προχωρήσουν στην δημιουργία σύγχρονων σφαγείων και εργαστηρίων τεμαχισμού και τυποποίησης με αποτέλεσμα την καλύτερη διάθεση και την υγιεινότερη κατάσταση του κρέατος με σύγχρονη εκπαίδευση του προσωπικού τους στις δύο σχολές επαγγελματιών κρέατος που λειτουργούν. Κίνητρα δίνονται με το 355.

1.2. ΜΕΛΙΣΣΟΚΟΜΙΑ

1. Να αναμορφωθεί η ισχύουσα νομοθεσία για την μελισσοκομία, όπου θα προβλέπεται η προστασία των αμόλυντων νησιών (ΣΥΡΟΣ - ΚΕΑ - ΣΕΡΙΦΟΣ) από την βαροϊκή ακαρίαση με απαγορεύσεις εισαγωγής σ' αυτά οιονδήποτε φορτίων που είναι δυνατόν να συνοδεύονται από μέλισσες (μελισσοσμήνη, κυψέλες, μεταφορά χύμα μελιού για εμπορία κ.λπ.) και η απαγόρευση της τοποθέτησης των μετακινούμενων κυψελών χωρίς προηγούμενης άδεια της τοπικής αυτοδιοίκησης, ενώ συγχρόνως οι τοπικές αυτοδιοικήσεις θα υποχρεώνονται να ανακοινώνουν έγκαιρα τις τοποθεσίες που θα μπορούν να δέχονται αιτήσεις για χορήγηση αδειάς εγκατάστασης κυψελών, ώστε να λυθεί το πρόβλημα από τις μετακινήσεις των κυψελών. Επίσης να ρυθμίζει και το πρόβλημα που υπάρχει από την χρήση των φυτοφαρμάκων.

2. Οι υπηρεσίες του Υπ. Γεωργίας να μελετήσουν και να προωθήσουν τρόπους εξάπλωσης των αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών σε κατάλληλες τοποθεσίες που θα ονομαστούν μελισσότοποι.

3. Να δημιουργηθεί μια δημοσυνεταιριστική επιχείρηση παραγωγής και υποστήριξης με την δραστηριότητα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και την οικον. υποστήριξη των συλλογικών φορέων (συν/σμοί, σύλλογοι), η οποία μπορεί να υπαχθεί στον αναπτυξιακό νόμο 1262 και να στελεχωθεί με εξειδικευμένο προσωπικό. Προϋπόθεση όμως είναι η ύπαρξη 100 τόννων πευκομελιού και αυτό σημαίνει όλοι οι μελισσοκόμοι να δεχθούν να παραδίνουν το πευκόμελο σ' αυτήν την επιχείρηση.

1.3 ΑΛΙΕΙΑ

1. Να ξεκινήσει γρήγορα το ερευνητικό πρόγραμμα που έχει καταρτισθεί από το υπουργείο Γεωργίας και θα το αναλάβει το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης για να έχουμε επιστημονικά δεδομένα για την σημερινή κατάσταση των σφουγγαριών, ενώ συγχρόνως να γίνει έρευνα και στην θαλάσσια περιοχή του Μαρόκου για εξεύρεση εκτεταμένων αλιευτικών πεδίων, επειδή υπάρχει ήδη σχετική συμφωνία με την ΕΟΚ.

2. Συντήρηση των έστω και πτωχών αλιευτικών πηγών και έρευνα για πιθανότητα εκμετάλλευσης πηγών που δυνατόν να υποαλιεύονται όπως π.χ. ορισμένα μικρά πελαγικά ψάρια (σαρντινέλλα κοινώς φρίσσα) ή και μεγάλα που διέρχονται εποχιακά από την περιοχή (ξιφίας και διάφοροι τόννοι).

3. Ανάπτυξη των υδατοκαλλιεργειών αφού απλοποιηθεί η διαδικασία παραχώρησης χώρων για ιχθυοκαλλιέργεια και δημιουργηθεί ένας τουλάχιστον ιχθυογεννητικός σταθμός για γόνο θαλασσινών ψαριών και στελέχωσή του με εξειδικευμένο προσωπικό για την κάλυψη των αναγκών σε γόνο των μονάδων ιχθυοκαλλιεργειών που ήδη λειτουργούν και εκείνων που επίκειται να λειτουργήσουν.

4. Να χορηγούνται αποζημιώσεις στους ψαράδες που παθαίνουν ζημιές από τα είδη ψαριών που προστατεύει το κράτος (δελφίνια - φώκιες).

5. Να ενταθεί η θαλάσσια αστυνόμευση και με την χρησιμοποίηση ενός ελικοπτέρου, που θα βοηθήσει και στον έλεγχο της θαλάσσιας ρύπανσης και του λαθρεμπορίου.

6. Να ιδρυθεί σχολή αλιείας στην Κάλυμνο που είναι το πρώτο αλιευτικό νησί (420 σκάφη μέσης και παράκτιας αλιείας, 40 ξιφιάδικα και 60 σπογγαλιευτικά με ετήσια παραγωγή αλιευμάτων 2.500 τόννους).

1.4. ΔΑΣΗ

1. Προστασία τους με επεμβάσεις καθαρισμού, υποβοήθηση της φυσικής αναγέννησης, ανηπυρικών έργων, αναδασώσεις καμμένων δασών, οριοθέτηση - αξιοποίηση (αισθητικά δάση, αρχαιολογικοί χώροι, κέντρα αναψυχής και περιπάτου) για να προστατευθούν οι ορεινές περιοχές από διαβρώσεις και οι πεδινές από πλημμύρες και συγχρόνως να υπάρχει εμπλουτισμός υδρολογικών λεκανών αλλά και να προκαλέσουν το ενδιαφέρον για επιστημονικό και με τουρισμό.

2. Να προχωρήσει η εφαρμογή του Ν. 1734/87 για την βελτίωση βοσκοτόπων και κυρίως να οριοθετηθούν οι βοσκότοποι και να γίνουν σχέδια βελτίωσής τους ώστε να αποδοθούν μετά για εκμετάλλευση σε συνεταριστικές οργανώσεις ή ομάδες παραγωγών ή ΟΤΑ, ώστε να βοηθηθεί η ποιμενική κτηνοτροφία και η μελισσοκομία της περιφέρειας.

Όπου υπάρχει αμφισβήτηση στο ιδιοκτησιακό καθεστώς των εκτάσεων αυτών να τύχει ειδικής ρύθμισης ώστε να γίνει έστω μία οριοθέτηση πιλότος κατά νησί με ανεπτυγμένη την κτηνοτροφία για να αποκτηθεί η ανάλογη εμπειρία.

3. Προστασία και συστηματική εκτροφή και αναπαραγωγή της κόκκινης οχιάς της Μήλου. Απολαμβάνει υψηλών τιμών πώλησης στο εξωτερικό, το δηλητήριο της οποίας χρησιμοποιείται στις φαρμακοβιομηχανίες.

1.5. ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1. Να χρηματοδοτηθεί ένα πρόγραμμα δημιουργίας και αναπαραγωγής βιντεοκασσετών με θέματα κυρίως αγροτουρισμού, θερμοκηπιακών καλλιεργειών, φυσικοκαλλιέργειας, αμπελοκαλλιέργειας, μελισσοκομίας και αλιευτικά σπογγαλιευτικά θέματα, οι οποίες θα προβάλλονται στους παραγωγούς με την συνεργασία των υπηρεσιών του Υπ. Γεωργίας των ΟΤΑ και των Συνεταιρισμών.

2. Τα συμπεράσματα των ερευνητικών προγραμμάτων να στέλνονται σε όλες τις υπηρεσίες του Υπ. Γεωργίας που εδρεύουν στην περιφέρειά μας για να είναι ενήμεροι οι επιστήμονες για τις εξελίξεις της επιστήμης τους και να γίνεται συνεχής επιμόρφωσή τους.

3. Αμεση και ριζική αναθεώρηση της πιστωτικής και επενδυτικής πολιτικής στον αγροτικό τομέα, δηλαδή αύξηση τουλάχιστον 25% στα δάνεια που δίνει η ΑΤΕ στους αγρότες και συνεταιρισμούς και ειδικότερα στα στεγαστικά και καλλιεργητικά δάνεια, καθώς και τακτοποίηση των χρεών των αγροτών και Συνεταιρισμών.

4. Περιφερειοποίηση των υπηρεσιών του ΟΓΑ με την δημιουργία κλάδου ασφάλισης αγροτικών προϊόντων ώστε να εξασφαλίζεται πλήρως το ζωικό και φυτικό κεφάλαιο.

5. Δημιουργία Περιφερειακής Ένωσης Αγροτικών Συνεταιρισμών εμπορίας γεωργοκτηνοτροφικών προϊόντων νωπών και μεταποιημένων που θα αναλαμβάνει την δραστηριοποίηση, πληροφόρηση και τον συντονισμό των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ των νησιών μας (ελλείψεις - πλεονάσματα) και της περιφέρειας με την υπόλοιπη Ελλάδα και αργότερα ίσως και με το εξωτερικό (τοπικές - περιφερειακή αγορά). Οι συνεταιριστικές οργανώσεις να λειτουργήσουν σαν χονδρέμποροι με εισαγωγές και εξαγωγές προϊόντων.

6. Να συσταθούν όργανα ελέγχου στις γεωργικές υπηρεσίες για τον έλεγχο της καταλληλότητας των νωπών οπωροκηπευτικών όσον αφορά τα υπολείμματα φυτοφαρμάκων, μετά από σχετική εκπαίδευση, εξοπλισμό και νομοθετική ρύθμιση του θέματος. Ο έλεγχος να είναι δειγματοληπτικός, γρήγορος και οι παραβάσεις να στέλνονται στον εισαγγελέα χωρίς πολλές γραφειοκρατικές διαδικασίες.

7. Κατάργηση του δελτίου τιμών για την διάθεση των θερμοκηπιακών προϊόντων στην εσωτερική αγορά προς ωφέλεια του αγρότη.

8. Να αξιοποιηθούν από την πολιτεία τα 5,5 χρόνια σπουδών των γεωτεχνικών, οι ειδικότητες και οι επιμορφώσεις των και τις επιδοτήσεις να αναλάβουν τεχνολόγοι ή διοικητικοί υπάλληλοι.

9. Να δοθούν γενναία οικονομικά κίνητρα παραμονής στην περιφέρεια των υπαλλήλων, ώστε να μην υπάρχει η έλλειψη επιστημονικού προσωπικού που είναι δεδομένη σήμερα σε πολλές υπηρεσίες της Περιφέρειας.

10. Τελευταία γενικότερη πρότασή μας για την ολοκληρωμένη, σωστή και δίκαιη ανάπτυξη της Περιφέρειας σε όλους τους τομείς ανάπτυξης, είναι να τύχει και ο Νομός ΚΥΚΛΑΔΩΝ των προνομίων του νόμου περί παραμεθορίων περιοχών με ανάλογη νομοθετική ρύθμιση.

2. ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ ΟΡΥΧΕΙΑ

2.1. Προβλήματα - προοπτικές

Οι δύσκολες συνθήκες συγκοινωνιακής σύνδεσης των νησιών της Περιφέρειας τόσο μεταξύ τους, όσο και με άλλες περιφέρειες και την Ηπειρωτική Ελλάδα, καθώς και ο ανταγωνισμός από τον τουρισμό, που στερεί τον τομέα αυτό με εργατικά χέρια, δεν έχουν επιτρέψει την σοβαρή ανάπτυξη (εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις) του μεταποιητικού τομέα. Αν εξαιρέσουμε τα ναυπηγεία της Σύρου (και τις λίγες κλωστοϋφαντουργικές επιχειρήσεις που έχουν απομείνει) οι επιχειρήσεις αυτές αφορούν επιτόπια μεταποίηση προϊόντων του πρωτογενή τομέα (κονσερβοποιΐα, οινοποιΐα κ.λπ.) ή επιχειρήσεις προσανατολισμένες στην κάλυψη καθαρά τοπικών αναγκών (π.χ. επιχειρήσεις οικοδομικών υλικών), ο τομέας δε παρουσιάζει τάσεις στασιμότητας ή και συρρίκνωσης.

Αντίθετα πολλά είναι τα νησιά της περιφέρειας με αξιόλογο ορυκτό πλούτο και προοπτικές ανάπτυξης εξορυκτικών δραστηριοτήτων (μάρμαρα, υφαιστειακά ορυκτά κ.λπ.) και μεταποιητικών δραστηριοτήτων επεξεργασίας αυτών των ορυκτών.

Τέλος, οι κλιματικές και γεωλογικές συνθήκες της περιφέρειας (μεγάλη ηλιοφάνεια, ισχυροί άνεμοι, γεωθερμία σε ορισμένα νησιά) την καθιστούν ιδανικό τόπο εφαρμογής τεχνολογίας ήπιων και ανανεώσιμων μορφών ενέργειας.

2.2. Προτάσεις - Συμπεράσματα

Από την μελέτη συμπεράναμε ότι γενική πολιτική κατεύθυνση θα πρέπει να είναι η στήριξη του μεταποιητικού τομέα (όπου αυτός εμφανίζεται με κάποιες προοπτικές) και η αποφυγή της αποκλειστικής στροφής της περιφέρειας στις τουριστικές δραστηριότητες, οι οποίες ως γνωστόν είναι ιδιαίτερα ευαίσθητες σε αστάθμητους παράγοντες.

Ιδιαίτερα θα πρέπει να ενισχυθούν κλάδοι που διαπλέκονται και ενισχύονται από τουριστική ανάπτυξη (αργυροχρυσόχο|α, γουνοποι|α, κεραμοποι|α, παραδοσιακά υφαντά κ.λπ.).

Για τα ναυπηγεία της Σύρου τονίσθηκε ότι η πρόσφατη κρατική οικονομική ενίσχυση, πρέπει να χρησιμοποιηθεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο για την βελτίωση της οικονομικής ευρωστίας και της βιωσιμότητας της επιχείρησης.

Τονίσθηκε επίσης η ανάγκη για την επιμόρφωση του προσωπικού και των βιοτεχνών και προτάθηκε η διοργάνωση εκθέσεων των μεταποιητικών προϊόντων της περιφέρειας και η μελέτη του κλάδου και συλλογή σχετικών στοιχείων με κοινοτική και εθνική χρηματοδότηση. Ακόμα η τεχνική και οικονομική υποστήριξη συνεταιριστικών δραστηριοτήτων.

Η ολοκλήρωση της ΒΙΠΕ Ρόδου και η ένταξή της στη Δ΄ ζώνη κινήτρων του Ν. 1262/82, καθώς και η πλήρης εκμετάλλευση του ήδη κατασκευασμένου βιοτεχνικού κέντρου Ρόδου, θα βελτιώσει ασφαλώς τις προοπτικές του μεταποιητικού τομέα στο νησί και θα συμβάλλει στο διαχωρισμό των χρήσεων γης.

Όσον αφορά την εκμετάλλευση του ορυκτού πλούτου σημαντικός θα είναι ο ρόλος των ερευνών για εκμεταλλεύσιμα κοιτάσματα και το ξεπέραςμα των προβλημάτων που εμπόδισαν την μέχρι σήμερα εκμετάλλευση του γενέστου της Σερίφου και της Ναξιακής σμύριδας. Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στην προστασία του περιβάλλοντος κατά την εκμετάλλευση του ορυκτού πλούτου, ιδίως σε τουριστικές περιοχές (π.χ. στη Θήρα, όπου πρόκειται οριστικά να σταματήσουν οι δραστηριότητες της ΑΓΕΤ) και τις εφαρμογές της γεωθερμικής ενέργειας στη Μήλο και την Νίσυρο.

Τέλος, είναι απαραίτητη η προώθηση εφαρμογών νέων μορφών ενέργειας (φωτοβολταϊκά, βιομάζα κ.λπ.) με κοινοτική και εθνική χρηματοδότηση.

Θετική επίσης είναι η εξαγγελία για την ίδρυση παραρτημάτων της ΕΤΒΑ στη Σύρο και στη Ρόδο.

3. ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

3.1. Παρουσίαση

Η Περιφέρεια Ν. Αιγαίου συγκεντρώνει περισσότερες από 75.000 ξενοδοχειακές κλίνες, που αντιστοιχούν στο 20% του συνόλου της χώρας. Επίσης διαθέτει περίπου 50.000 κλίνες σε επιπλωμένα δωμάτια. Συνολικά συγκεντρώνει το 25% των ξενοδοχειακών διανυκτερεύσεων της χώρας. Ο αριθμός των ξενοδοχειακών κλινών αυξήθηκε από 26.520 το 1975 σε 75.182 το 1987 που δεικνύει την ταχύτητα τουριστικής ανάπτυξης.

Δεν υπάρχει ισόμετρη ανάπτυξη των νησιών της περιφέρειας, αλλά κυρίως είναι ανεπτυγμένη η Ρόδος και κατά δεύτερο λόγο η Κως, Θήρα και Μύκονος.

Από τους τουρίστες της περιφέρειας το 93,3% είναι αλλοδαποί και το 6,7% ημεδαποί, δηλ. διαπιστώνουμε την εξωστρέφεια, άρα και την εξάρτηση του τουρισμού από τουριστικούς πράκτορες ή αεροπορικές εταιρείες CHARTERS που μεταφέρουν το μεγαλύτερο μέρος του τουρισμού της.

3.2. Προβλήματα - Παρατηρήσεις

Τα προβλήματα στα νησιά της Περιφέρειας εντοπίζονται κυρίως προβλήματα υποδομής, συγκοινωνιακά, κοινωνικά, πολιτιστικά και περιβαλλοντολογικά. Βασικές επιδιώξεις του πενταετούς προγράμματος 1985-90 στον τουρισμό ήταν, η στασιμότητα και αποφόρτιση των υπερκορεσμένων περιοχών, η ισοδύναμη χωροκατανομή της τουριστικής κίνησης, μεταξύ των νησιών, αλλά και στο εσωτερικό τους (παραλία - ενδοχώρα), η διεύρυνση της τουριστικής περιόδου και η ισοδύναμη αξιοποίηση των τουριστικών πόρων. Τα μέτρα για την επίτευξη των επιδιώξεων ήταν άμεσα και μεσοπρόθεσμα. Τα αποτελέσματα των μέτρων ήταν θετικά αλλά δεν κατάφεραν να λύσουν οριστικά τα υπάρχοντα προβλήματα.

Σήμερα οι αδυναμίες - προβλήματα της περιφέρειας είναι οι εξής:

Παραξενοδοχεία - Αγρα πελατών

Έχει σαν αποτέλεσμα την δυσφήμιση του τουρισμού στην περιφέρειά μας. Δεν συμβάλλει στην εθνική οικονομία λόγω της διαφυγής συναλλάγματος και της μη πληρωμής φόρων.

Επί πλέον η ανεξέλεγκτη δημιουργία παράνομων καταλυμάτων εντείνει το πρόβλημα τεχνικής υποδομής των περιοχών που παρουσιάζεται και τις υποβαθμίζει.

Είναι απαραίτητος ο χωροταξικός και πολεοδομικός σχεδιασμός, δηλ. να οριοθετηθούν

Ζ.Ο.Ε., να καθοριστούν οι χρήσεις γης σε όλα τα νησιά, ώστε να προστατεύονται οι φυσικοί και ιστορικοί πόροι και ο τουριστικός τομέας να μην αναπτύσσεται σε βάρος της γεωργίας.

Παράλληλα πρέπει να ληφθούν μέτρα για την καθαριότητα των πόλεων, ακτών και άλλων κοινόχρηστων χώρων με την ανάθεση των έργων αυτών στους Ο.Τ.Α. Επίσης πρέπει να ληφθούν μέτρα για τους θορύβους μέσα στις οικιστικές ζώνες.

Οξύτητα στην περιφέρεια παρουσιάζουν τα προβλήματα υποδομής. Κυρίως στους θερινούς μήνες παρουσιάζονται προβλήματα ύδρευσης. Δίκτυα αποχέτευσης δεν υπάρχουν στους περισσότερους οικισμούς, με αποτέλεσμα να υπάρχουν κίνδυνοι μόλυνσεων και υποβάθμισης του περιβάλλοντος.

Στο συγκοινωνιακό δίκτυο παρουσιάζονται ελλείψεις. Το οδικό δίκτυο δεν είναι πλήρες σε όλα τα νησιά, με αποτέλεσμα να μην είναι δυνατή η αξιοποίηση σημαντικών αρχαιολογικών χώρων, καθώς και παραλιακών περιοχών. Αεροδρόμια (διεθνή) υπάρχουν στη Ρόδο, Μύκονο, Κω και Σαντορίνη. Πρέπει να σημειωθεί ότι τα παραπάνω νησιά είναι κύριοι πόλοι έλξης τουρισμού, ενώ τα άλλα νησιά λειτουργούν σαν δευτερεύουσες ή δορυφορικές περιοχές. Τα λιμάνια της περιφέρειας δεν έχουν συνήθως εγκαταστάσεις υποδομής, αλλά απλές προβλήτες επιβίβασης και αποβίβασης.

Ο τουρισμός της Περιφέρειας Ν. Αιγαίου παρουσιάζει ιδιαίτερες εξαρτήσεις. Το 50% των διανυκτερεύσεων προέρχεται από Σκανδιναβούς τουρίστες, ενώ το 93,3% των τουριστών είναι αλλοδαποί και μόνο το 6,7% ημεδαποί. Επί πλέον λόγω της ύπαρξης διεθνών αεροδρομίων στην περιφέρεια οι περισσότεροι τουρίστες φθάνουν από το εξωτερικό με πτήσεις CHARTERS παρακάμπτοντας το κέντρο. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να δημιουργείται άμεση εξάρτηση από τα μεγάλα ταξιδιωτικά γραφεία της Ευρώπης και από τις εταιρείες CHARTERS. Αποτέλεσμα της εξάρτησης είναι και η μικρή συναλλαγματική δαπάνη ανά τουρίστα (μαζικός τουρισμός).

Για τη χωρητικότητα καθώς και την χωροκατανομή των νησιών ή των περιοχών τους πρέπει να γίνουν οι απαραίτητες μελέτες για να αξιοποιηθούν και οι περιοχές που δεν έχουν μεγάλη συμμετοχή στον τουρισμό και να ανακουφιστούν οι κορεσμένες περιοχές. Ηδη πολλές περιοχές της περιφέρειας θεωρούνται κορεσμένες από τον ΕΟΤ, ενώ δεν υπάρχουν ακόμη μελέτες χωρητικότητας.

Πρέπει να γίνει προσπάθεια σε επίπεδο τουλάχιστον περιφέρειας για την επιμόρφωση των απασχολούμενων στον τουρισμό. Η επιμόρφωση συντελεί στην βελτίωση του επιπέδου των προσφερομένων υπηρεσιών, επίσης δημιουργεί επαγγελματισμό και παρέχει γνώσεις στους εκπαιδευθέντες.

Σοβαρό πρόβλημα στην περιφέρεια είναι η μη στελέχωση των γραφείων του ΕΟΤ Κυκλάδων. Η αδυναμία του ΕΟΤ να ελέγξει τόσο τα μεγάλα τουριστικά κέντρα της περιφέρειας, όσο και στις αναπτυσσόμενες περιοχές, έχει εντείνει το πρόβλημα της ποιότητας των προσφερομένων υπηρεσιών.

Ενα ακόμη πρόβλημα της Περιφέρειας Ν. Αιγαίου είναι η μικρή τουριστική περίοδος. Ο τουρισμός είναι αυξημένος τους θερινούς μήνες και η διάρκειά του είναι στα μεγαλύτερα τουριστικά κέντρα 6 μήνες, ενώ στα μικρότερα μέχρι 3 μήνες. Ο σοβαρότερος λόγος της μικρής τουριστικής περιόδου που δημιουργεί εποχιακό κορεσμό σε ορισμένα νησιά είναι μεταξύ άλλων η προβολή και διαφήμιση του Ελληνικού Τουρισμού ως θερινού - θαλάσσιου - περιηγητικού τουρισμού. Είναι αναγκαίο να ληφθούν μέτρα για την αύξηση της τουριστικής περιόδου εκμεταλλεζόμενοι και άλλες μορφές τουρισμού.

Ο τουρισμός έχει επιδράσει στην πολιτιστική και στην κοινωνική ζωή της Περιφέρειας. Οι σημαντικότερες είναι ότι ένα μεγάλο μέρος των παραδοσιακών γεωργών των νησιών έχει προσανατολιστεί στην παροχή τουριστικών υπηρεσιών και ότι έχει αυξηθεί το μέσο κατά κεφαλή εισόδημα στην περιφέρεια.

3.3. Προτάσεις και εξαγγελίες

Για την εξάλειψη των προβλημάτων που αναφέρθηκαν στην Περιφέρεια απαιτούνται συνολικά μέτρα που η λύση τους θα ανακουφίσει όλον τον Ελληνικό Τουρισμό, αλλά και ειδικά έργα για την περιφέρεια.

Οι κυριότερες προτάσεις που προτείνουμε είναι:

Για την μείωση των εξαρτήσεων από τα μεγάλα κυρίως ευρωπαϊκά ταξιδιωτικά γραφεία και τις εταιρείες CHARTERS, σύμφωνα με δήλωση του Γ.Γ. του ΕΟΤ έχουν ληφθεί μέτρα που αφορούν διαφημιστική καμπάνια σε σχετικά παρθένες περιοχές, όπως Απω Ανατολή, Λατινική Αμερική, ΗΠΑ. Επίσης με την πρόσβαση στο TOUR OPERATING πρόκειται να δημιουργηθούν ελληνικά τουριστικά πρακτορεία.

Για την βελτίωση των παρεχομένων υπηρεσιών και την βελτίωση του τουριστικού επιπέδου είναι απαραίτητα: α) η δημιουργία μαρινών, ήδη έχει ξεκινήσει η διαδικασία για δημιουργία μαρίνας στη Ρόδο και στην Κω (οι εργασίες είναι στην φάση της μελέτης). Παράλληλα απαραίτητη κρίνεται και η δημιουργία μαρίνας στις Κυκλάδες.

β) Η επιμόρφωση των απασχολούμενων με τον τομέα του τουρισμού που είναι δυνατό να

γίνει με ειδικά σεμινάρια στις τουριστικές περιοχές, αλλά παράλληλα και με δημιουργία στελεχών Πανεπιστημιακού επιπέδου.

γ) Τον έλεγχο των τουριστικών καταλυμάτων, ώστε να πληρούν τις προϋποθέσεις λειτουργίας τους, από τα αρμόδια όργανα του ΕΟΤ.

Μελέτες χωροταξικού σχεδιασμού και χαρακτηρισμού γης, ώστε να μην υπάρχει άναρχη τουριστική ανάπτυξης και παραγκωνισμός της γεωργικής γης.

Αύξηση της τουριστικής περιόδου που σήμερα είναι 3-6 μήνες. Η αύξηση αυτή δυνατόν να επιτευχθεί με προώθηση νέων μορφών τουρισμού, καθώς και με αξιοποίηση των συγκριτικών μας πλεοκτημάτων. Οι μορφές τουρισμού που μπορούν να αυξήσουν το μήκος της τουριστικής περιόδου είναι:

α) Αθλητικός τουρισμός, κυρίως τη χειμερινή περίοδο, όπου αθλητικές ομάδες βορείων χωρών θα μπορούσαν να προετοιμάζονται στον ήπιο χειμώνα των ελληνικών νησιών.

β) Ανάπτυξη θεραπευτικού ιαματικού τουρισμού με την αξιοποίηση των ιαματικών πηγών, ώστε να είναι δυνατή η χρήση τους σε όλη την διάρκεια του έτους, με στόχο να δημιουργήσουμε διεθνή κέντρα.

γ) Συνεδριακός τουρισμός.

δ) Αγροτικός τουρισμός.

ε) Καταδυτικός τουρισμός, που αναπτύσσεται κυρίως το φθινόπωρο που η θάλασσα είναι πιο ήρεμη στα νησιά της περιφέρειας.

Για την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, απαιτείται προσαρμογή των εγκαταστάσεων, ώστε να μπορούν να εξυπηρετήσουν ειδικές μορφές τουρισμού και κατάλληλη διαφήμιση σε ξένες αγορές που μας ενδιαφέρουν.

Για την αύξηση της τουριστικής κίνησης, αλλά και την ισόρροπη κατανομή του τουρισμού, απαιτούνται έργα τουριστικής υποδομής. Τέτοια έργα είναι αποχετευτικά, υδρευτικά και οδικά έργα, ώστε να υπάρχει προσπέλαση σε τουριστικά αξιόλογες περιοχές (αρχαιολογικούς χώρους, παραλίες κ.λπ.).

Είναι απαραίτητη η πραγματοποίηση μελετών χωρητικότητας, χωροκατανομής και χρονοκατανομής για κάθε νησί, ώστε να καθοριστούν σαφώς τόσο οι κορεσμένες περιοχές, όσο και οι δυνατότητες των νησιών για περαιτέρω ανάπτυξη.

Ενίσχυση κινήτρων του αναπτυξιακού νόμου 1262/82 για τα μικρά και άγονα νησιά, αλλά και για την ανάπτυξη εγκαταστάσεων που εξυπηρετούν ειδικές μορφές τουρισμού.

Στελέχωση γραφείων του ΕΟΤ στις Κυκλάδες, με ειδικό προσωπικό. Ο Γ.Γ. του ΕΟΤ δεσμεύτηκε ότι τουλάχιστον ένα άτομο απόφοιτος των ΤΕΙ θα στελεχώσει το γραφείο του ΕΟΤ Κυκλάδων (ίδιες αρμοδιότητες με άλλες περιφέρειες).

Ειδικά πρόσθετα μέτρα για προστασία του περιβάλλοντος (βιολογικός καθαρισμός κ.λπ.).

Εξαγγελίες

Από τον Γενικό Γραμματέα του ΕΟΤ εξαγγέλθηκαν τα εξής έργα για το χώρο της Περιφέρειας Ν. Αιγαίου:

1. Δημιουργία μιας μαρίνας για σκάφη αναψυχής στις Κυκλάδες.
2. Δημιουργία σχολής τουριστικών επαγγελματιών Πανεπιστημιακού επιπέδου.
3. Στελέχωση του γραφείου του ΕΟΤ Κυκλάδων με ένα ακόμη άτομο.
4. Αποκέντρωση του ΕΟΤ με ίδρυση γραφείου στη Ρόδο, με πλήρεις αρμοδιότητες.
5. Μείωση της απαραίτητης έκτασης για δημιουργία CAMPING από 8 στρέμματα σε 4,5-5 στρέμματα.
6. Νομοσχέδιο για παραξενοδοχεία - απαγόρευση άγρας πελατών.

4. ΥΠΟΔΟΜΕΣ

4.1. Υδρευση

Η ύδρευση αποτελεί σημαντικό πρόβλημα σε όλους σχεδόν τους Δήμους και τις μεγάλες κοινότητες, καθώς και στα μικρά νησιά της περιφέρειας. Σήμερα γίνεται μεταφορά νερού με υδροφόρες στα νησιά Σύρο, Τήνο, Μύκονο, Αμοργό, Ηρακλεία, Κουφονήσι, Σχοινούσα, Κίμωλο, Φολέγανδρο, Πάτμο, Νίσυρο, Σύμη, Χάλκη και Καστελόριζο από σημεία της ηπειρωτικής χώρας ή άλλα νησιά με κόστος 400-750 δρχ./μ3. Επίσης έχουν εγκατασταθεί και κάποιες μονάδες αφαλάτωσης που έχουν λειτουργικό κόστος 200-300 δρχ./μ3. Συγχρόνως αναμένεται όξυνση των υδρευτικών προβλημάτων στα περισσότερα νησιά, καθώς αυξάνεται ο τουρισμός και διευρύνονται οι απαιτήσεις του σύγχρονου τρόπου ζωής.

Τα απαραίτητα μέτρα που πρέπει να ληφθούν είναι:

- Εντατικοποίηση και ολοκλήρωση των υδρογεωλογικών ερευνών σε όλα τα νησιά της Περιφέρειας.

- Αξιοποίηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας για κατασκευή μικρών μονάδων αφαλάτωσης.

- Επιλογή των καταλληλότερων λύσεων (αφαλάτωση, μεταφορά με υδροφόρες, συλλογή με ομβροδεξαμενές) από ειδικό όργανο που θα προκύψει από την συνεργασία των αρμόδιων φορέων (υπουργείο Αιγαίου, Περιφέρεια, Νομαρχίες, Περιφερειακή Επιτροπή Υδάτων Ν. 1739/87).

4.2. Συγκοινωνίες

Το σημαντικότερο ίσως πρόλημα, η επίλυση του οποίου θα συμβάλλει στην ανάπτυξη παράλληλα με την άρση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων, είναι η συγκοινωνία.

Για το θέμα αυτό προτείνονται πολλές παράλληλες δράσεις, μέσα από την επέκταση και βελτίωση των λιμανιών και αεροδρομίων και με την επέμβαση στα δρομολόγια των πλοίων.

Πιο συγκεκριμένα, βρίσκονται υπό κατασκευή τα αεροδρόμια Σύρου, Νάξου και Καλύμνου, ενώ προβλέπονται έργα βελτίωσης των λιμανιών για την επόμενη πενταετία, ύψους άνω των 600 εκατομμυρίων δρχ. μέσα από τα ΜΟΠ.

Επίσης στο θέμα των δρομολογίων των πλοίων, υπάρχουν ακόμα σημαντικά προβλήματα, όπως:

- Δρομολόγηση πλοίων με ίδια ή παραπλήσια ώρα αναχώρησης και ίδιο δρομολόγιο.
- Ορισμένα νησιά ή συμπλέγματα νησιών είναι είτε πλήρως απομονωμένα είτε σχετικά, από τα υπόλοιπα.
- Υπάρχει έλλειψη πληροφόρησης στα λιμεναρχεία. Η έννοια της ανταπόκρισης είναι παντελώς άγνωστη.
- Συχνή αλλαγή δρομολογίων την τελευταία στιγμή.
- Έλλειψη στατιστικών στοιχείων για τους διακινούμενους επιβάτες.

Για την συνολική αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών προτείνεται το θέμα του προγραμματισμού των δρομολογίων να το αναλάβει αποκλειστικά και με πλήρεις αρμοδιότητες

ένας τοπικός φορέας. Συντονιστής αυτής της προσπάθειας μπορεί και πρέπει να είναι το Υπουργείο Αιγαίου.

5. Ν. 1262/82

Εκτιμώντας τα αποτελέσματα της εφαρμογής του Ν. 1262/82 μέχρι σήμερα, έχουμε τα εξής:

Στο σύνολο της Περιφέρειας, οι επενδύσεις που υπήχθησαν στις διατάξεις του Ν. 1262/82 στις Κυκλάδες αντιπροσωπεύουν μόνο το 20%.

Από νησί σε νησί υπάρχουν έντονες διαφορές και κυρίως ανάμεσα σε νησιά με παραπλήσιο πληθυσμό και έκταση. Πιο συγκεκριμένα η Ρόδος και η Κως καλύπτουν το 72% του συνόλου των επενδύσεων που έχουν υπαχθεί.

Σε μια σειρά από μικρά νησιά δεν έχει εκδηλωθεί κανένα επενδυτικό ενδιαφέρον.

Η συμμετοχή των επιχειρήσεων ΟΤΑ είναι ελάχιστη (1,4%).

Οι προτάσεις για την αξιοποίηση της εμπειρίας από την εφαρμογή του νόμου είναι:

- Τροποποίηση του καθεστώτος των νησιών του Ν. Κυκλάδων σε ευνοϊκότερη ζώνη κινήτρων (εξαιρούνται τα ανεπτυγμένα νησιά).

- Τροποποίηση του καθεστώτος της Ν. Ρόδου με παρεμβολή Γ' ζώνης μεταξύ Β' και Δ' που είναι σήμερα.

6. ΛΟΙΠΑ ΘΕΜΑΤΑ

6.1 Πολιτισμός

Τα θέματα που Πολιτισμού θεωρούνται μεγάλης σημασίας, τόσο γιατί συσχετίζονται άμεσα με την τουριστική ανάπτυξη, αλλά και πιο πολύ γιατί έτσι διαφυλάττεται η Εθνική μας κληρονομιά και στηρίζεται η Εθνική μας ταυτότητα.

Κύριος μοχλός της Πολιτιστικής Ανάπτυξης πρέπει να είναι η Τοπική Αυτοδιοίκηση, η οποία πρέπει να αναλάβει και πρωτοβουλίες Πολιτιστικών Προγραμμάτων, όπως:

- Ενεργοποίηση των χώρων των μουσείων όπου υπάρχουν και ανάπτυξη νέων χώρων

περιοδικών εκθέσεων και εκδηλώσεων που να μπορούν να αποτελέσουν πόλους έλξης, πρώτα για τους ντόπιους και μετά για τους ξένους.

- Προστασία και ανάδειξη των παραδοσιακών οικισμών των οποίων η διατήρηση, όπως διαπιστώθηκε, αποτελεί σήμερα ζωτική και κοινωνική ανάγκη.

- Αξιοποίηση των προγραμμάτων του Ν. 1262/82 για δημιουργία Πολιτιστικών Κέντρων από επιχειρήσεις ΟΤΑ κ.λπ.

Τέλος, θετική αντιμετώπιση είχε η εξαγγελία της μετεγκατάστασης της ΚΑ΄ Εφορίας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων στη Σύρο και της αντίστοιχης Κλασικών Αρχαιοτήτων στην Σύρο ή στην Μύκονο.

6.2. Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η συμβολή του Πανεπιστημίου Αιγαίου στην ανάπτυξη της Περιφέρειας, είναι αναμφισβήτητα θετική και γι' αυτό πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα στις προτάσεις μας που είναι:

- Ίδρυση μεταπτυχιακού τμήματος του Πανεπιστημίου Αιγαίου στη Σύρο στον τομέα των Εναλλίων δραστηριοτήτων.

- Εναρξη προγράμματος κέντρων δημιουργίας με την αξιοποίηση νεοκλασσικού κτηρίου στη Σύμη.

- Ίδρυση τουριστικής Σχολής Πανεπιστημιακού επιπέδου σε νησί των Κυκλάδων.

Παράλληλα με τις παραπάνω προτάσεις ελπίζουμε να αξιοποιηθούν οι εκκλήσεις των κοινοταρχών Απολλωνίας Σίφνου και Σερίφου για παραχώρηση ενός οικήματος για Πανεπιστημιακό ξενώνα και ενός παραθαλασσίου κτήματος 5 στρεμμάτων για φυτώριο.

6.3 Λοιπές παρεχόμενες υπηρεσίες

Σχετικά με την εκπαίδευση, το σημαντικότερο πρόβλημα, τόσο της στοιχειώδους, όσο και της μέσης, είναι η χαμηλή ποιότητα της παρεχόμενης παιδείας, αφού λόγω των πολλών νησιών, υπάρχουν πολλά μονοθέσια ή διθέσια σχολεία, ενώ συγχρόνως υπάρχουν αρκετές ελλείψεις αιθουσών.

Αναφορικά με τον τομέα της υγείας η κατάσταση είναι επίσης αρκετά δυσχερής. Τα υπάρχοντα Νοσοκομεία που λειτουργούν (Ρόδος, Κως, Κάλυμνος, Σύρος, Λέρος) δεν επαρκούν. Επίσης τα νεόκτιστα Κέντρα Υγείας, ενώ παρουσιάζουν επάρκεια σε εξοπλισμό, δεν

μπορούν να λειτουργήσουν ομαλά, εξ αιτίας της έλλειψης προσωπικού.

Τέλος, οι παρεχόμενες υπηρεσίες από την Δημόσια Διοίκηση, κρίνονται μη ικανοποιητικές εξ αιτίας της πολυδιάσπασης του χώρου σε πολλά νησιά (παρά την ύπαρξη των επαρχείων) και της ελλιπούς στελέχωσης των Δημοσίων Υπηρεσιών (αποτέλεσμα και των ιδιαίτερων προβλημάτων που αντιμετωπίζουν στα νησιά οι Δημόσιοι Υπάλληλοι).

6.4. Ειδικά θέματα

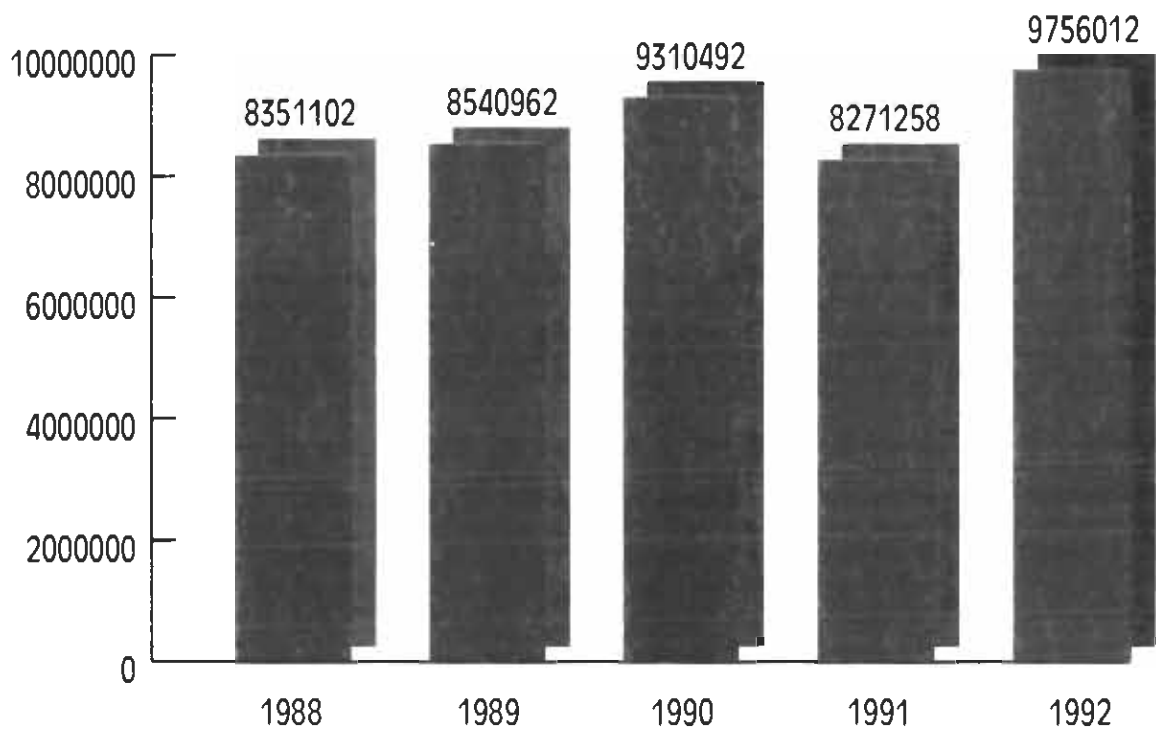
Παράλληλα με τα παραπάνω κατά την διάρκεια της μελέτης προέκυψαν και μια σειρά από ειδικά θέματα περισσότερο ενημερωτικού χαρακτήρα, όπως η εξάπλωση του τραπεζικού δικτύου στα νησιά της περιφέρειας, η συμβολή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην διαδικασία της ανάπτυξης, η νέα Κοινωνική Περιφερειακή Πολιτική, η προστασία του περιβάλλοντος κ.λπ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ - ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

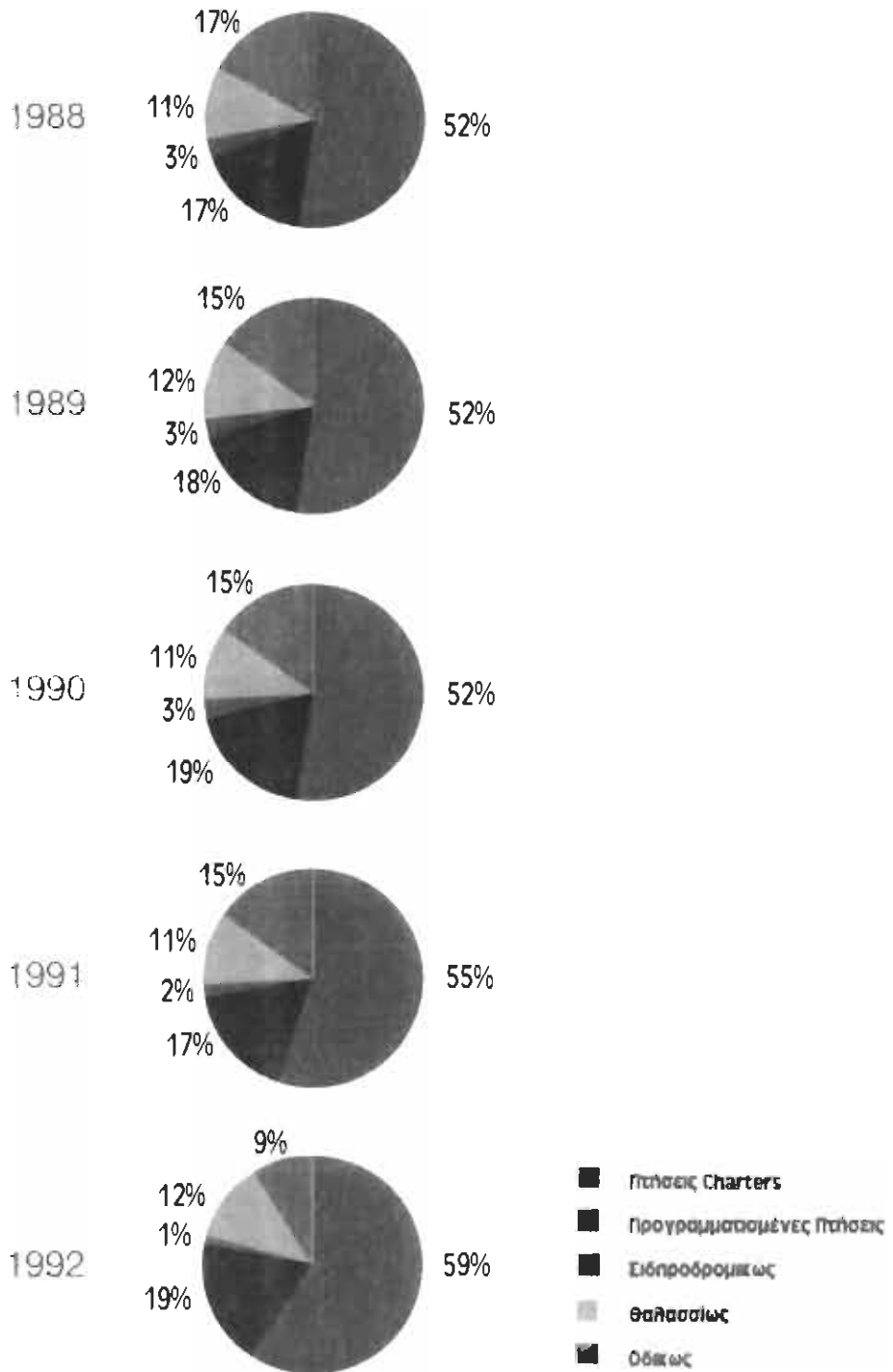
Οι δυνατότητες ανάπτυξης στην περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου είναι πολύ μεγάλες, κύρια στον τριτογενή τομέα, ενώ παράλληλα θα πρέπει, όπου είναι εφικτό, να αναπτυχθούν και οι άλλοι τομείς. Με την ενεργοποίηση του ντόπιου δυναμικού και κύρια της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, με την συνδυασμένη δράση του Δημόσιου Τομέα (μέσα από τις δημόσιες επενδύσεις και τα προγράμματα της ΕΟΚ) και του ιδιωτικού (με την εκμετάλλευση των αναπτυξιακών κινήτρων του Ν. 1262/82), με την ανάδειξη της πολιτιστικής και κοινωνικής ιδιομορφίας κάθε νησιού, είναι δυνατόν η κύρια αιτία προβλημάτων για την Περιφέρεια του Νότιου Αιγαίου (η πολυδιάσπαση σε μικρά νησιά) να αποβεί το σημαντικότερο στοιχείο για μια ανάπτυξη εφικτή, επιθυμητή και απάντηση στην πρόκληση του 2000.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

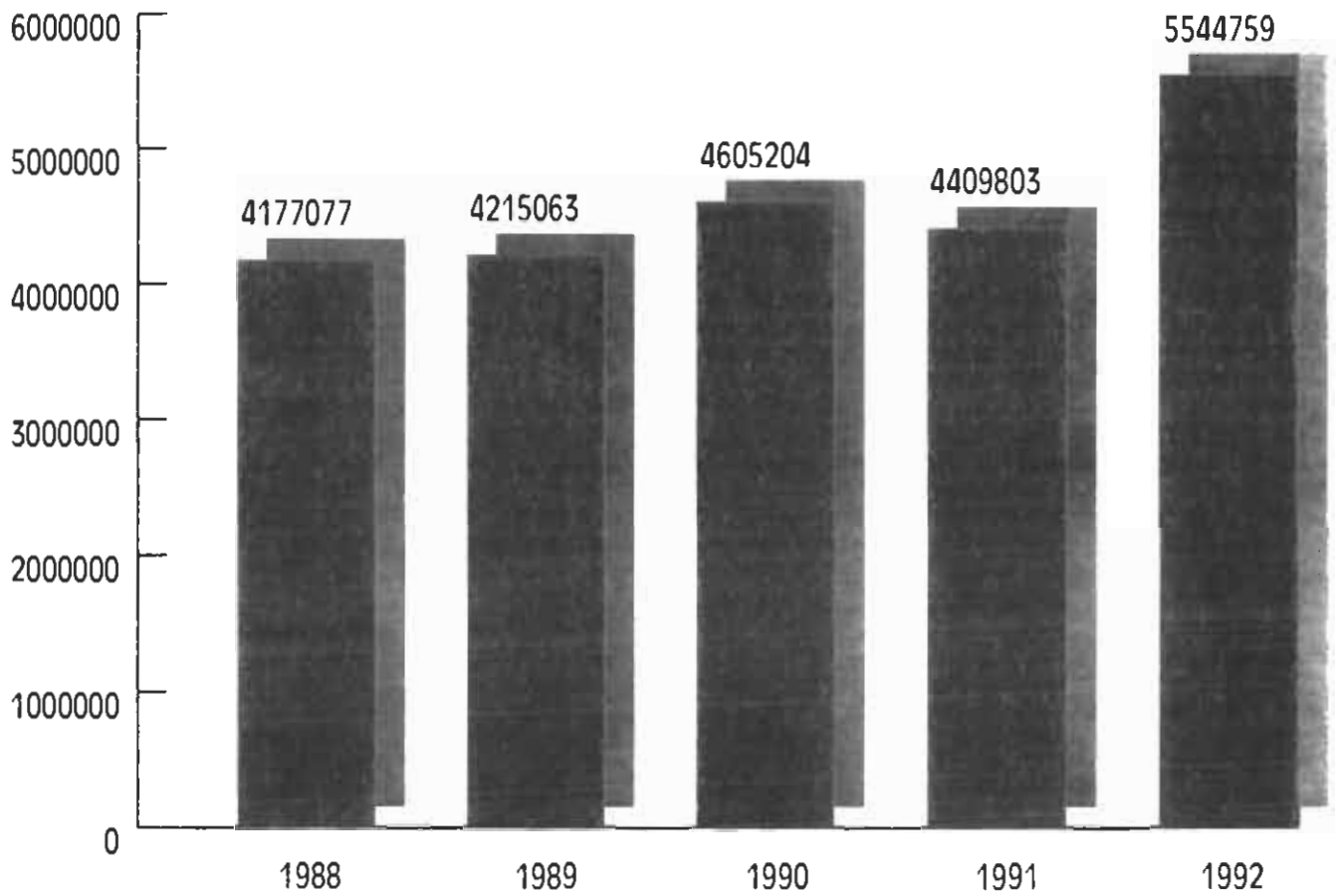
ΑΦΙΞΕΙΣ ΣΤΑ ΣΥΝΟΡΑ ΕΤΩΝ 1988-1992

ΑΦΙΞΕΙΣ ΚΑΤΑ ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΟ ΜΕΣΟ
ΕΤΩΝ 1988-1992

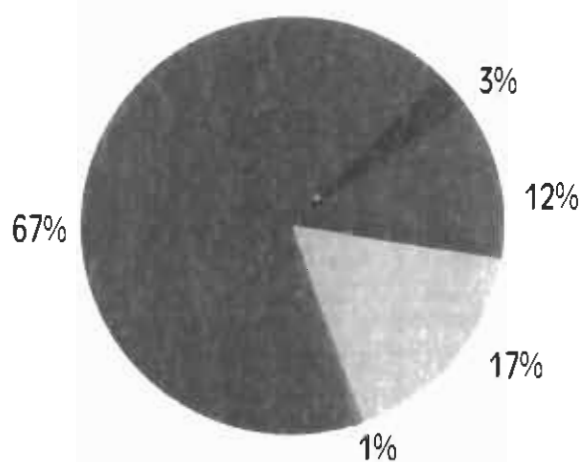

ΑΦΙΞΕΙΣ ΜΕ ΠΤΗΣΕΙΣ CHARTERS ΕΤΩΝ 1988-1992

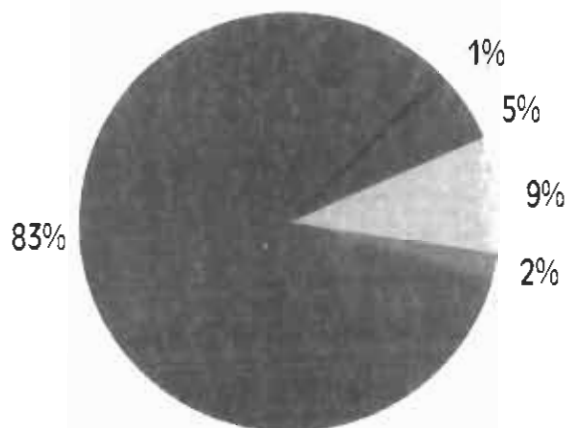

ΝΟΜΙΜΟ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΕΤΟΥΣ 1992

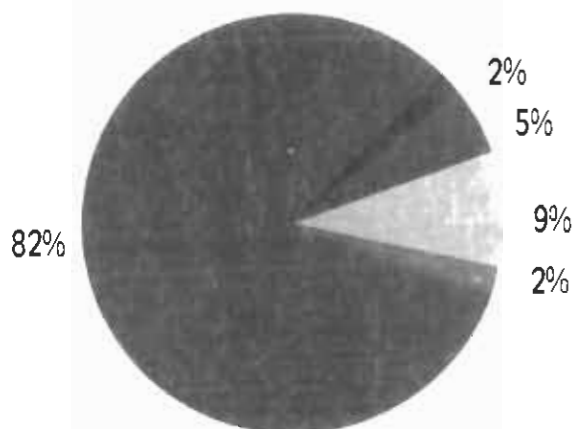
Μονάδες

Δωμάτια

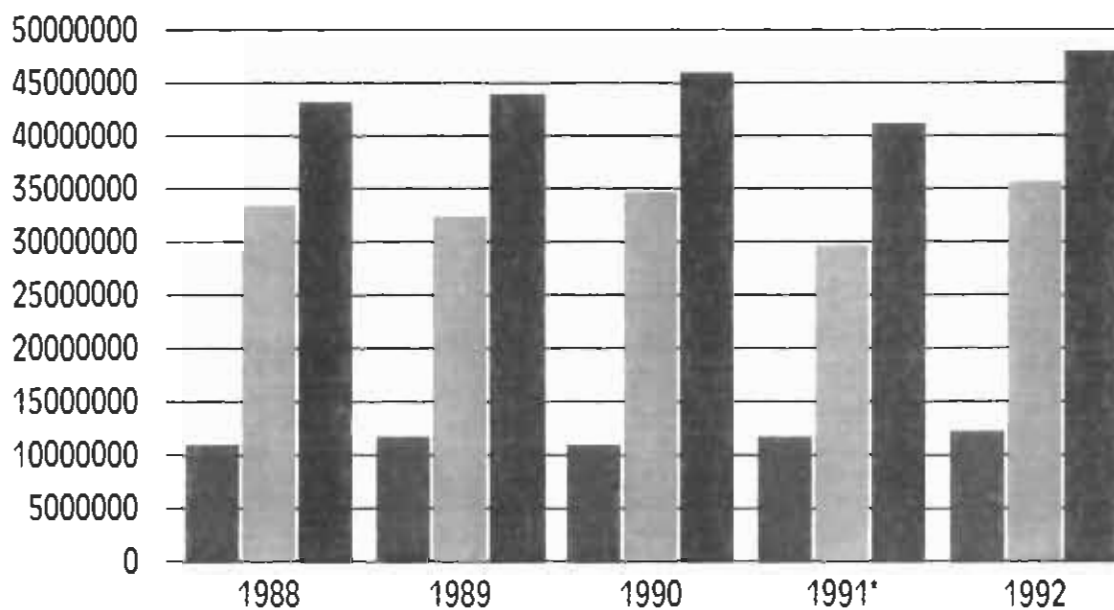

Κλίνες

- Ξενοδοχεία
- Bungalows
- Επιπλωμένα Διαμερίσματα
- Ξενώνες
- Μοτέλς Οπιστροφεια Πανδοχεία

ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ ΣΤΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΕΤΩΝ 1988-1992

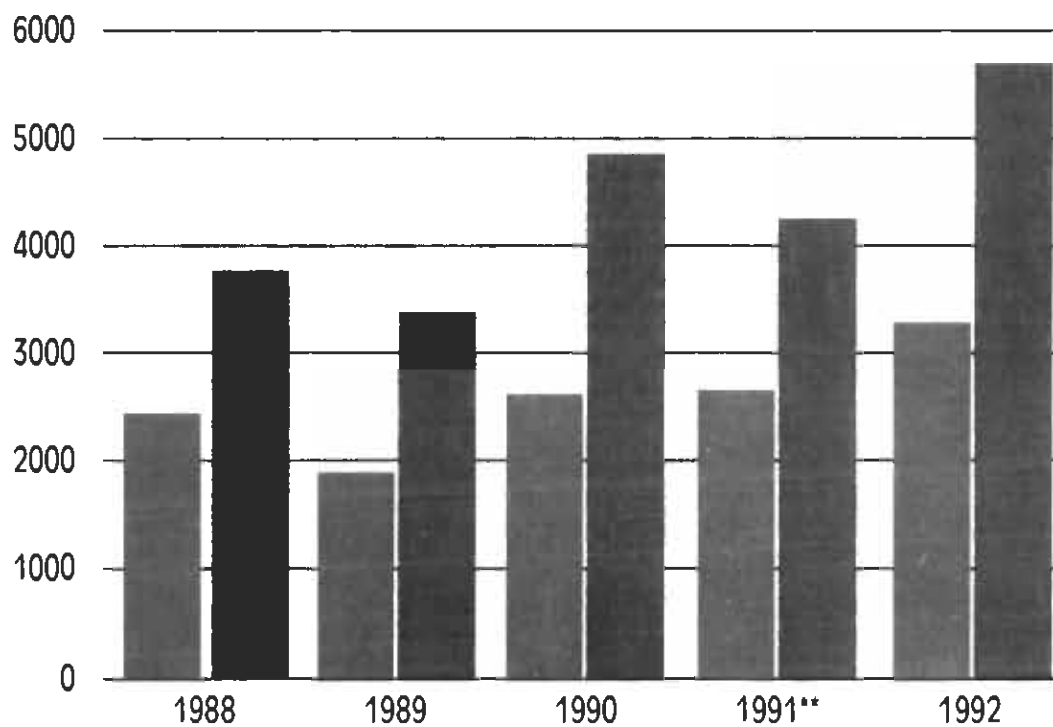

■ Ημεδαποι   ■ Αλλοδαποι   ■ ΣΥΝΟΛΟ

* Κρίση στον Περσικό Κόλπο - Γεγονότα Γιουγκοσλαβίας

ΕΞΕΛΙΞΗ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΟΣ* ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ ΕΤΩΝ 1988-1992

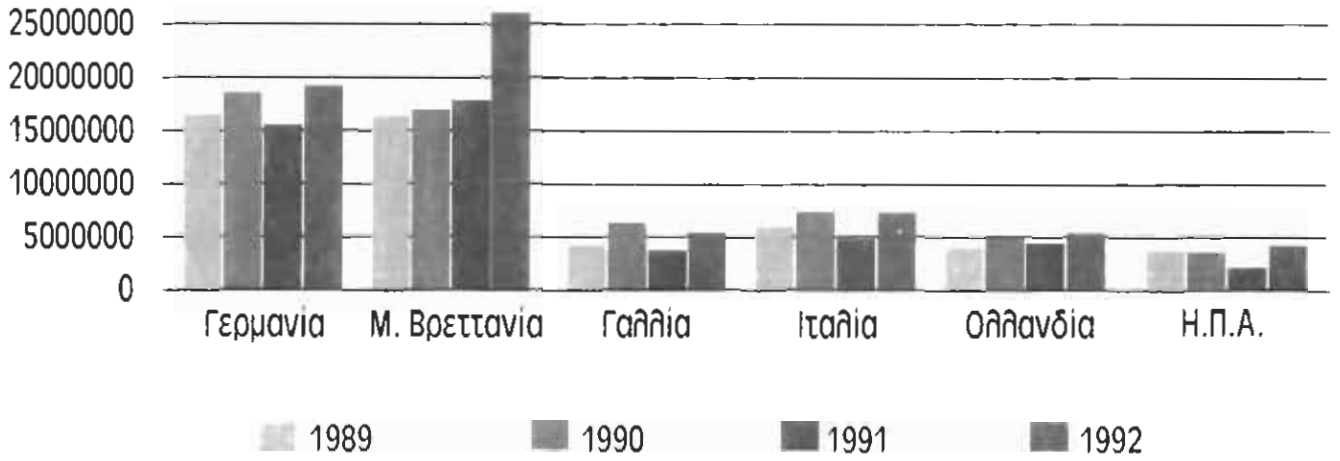
■ Ταξιδιωτικό συνάλλαγμα ■ Τουριστικό συνάλλαγμα***

* Το ποσό του συναλλάγματος είναι σε εκατομμύρια δολάρια

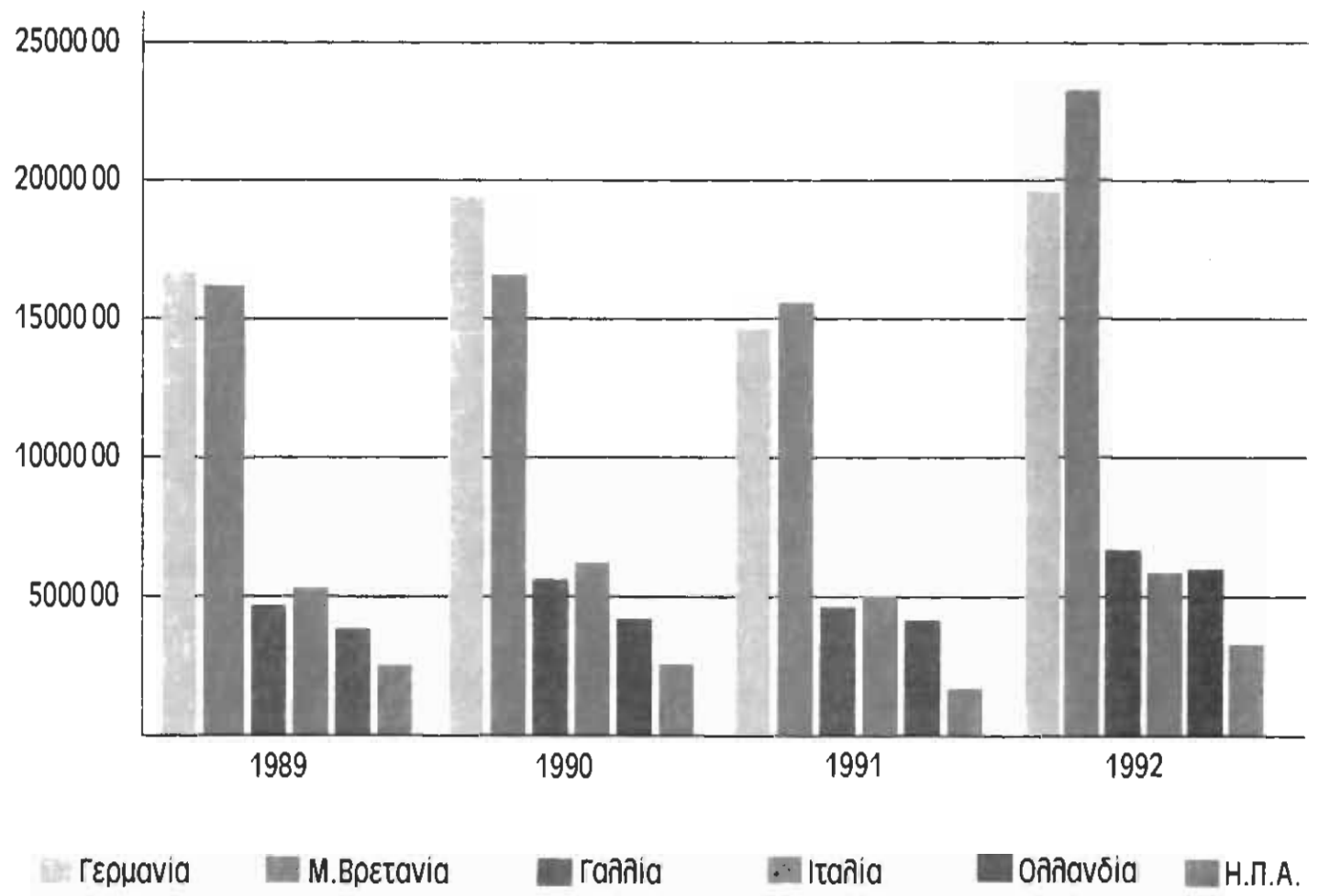
** Κρίση στον Περσικό Κόλπο - Τεχνολογία Γλυκοκαρβίας

*** Επεξεργασία σύμφωνα με πόρους ειδικής επιτροπής αποτελούμενης από εκπαιδευτικούς ΕΣΥΕ, ΚΕΠΕ, Τράπεζας Ελλάδος και ΕΟΤ

ΟΙ ΕΞΙ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΑΓΟΡΕΣ ΕΤΩΝ 1989 - 1992

ΟΙ ΕΞΙ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΑΓΟΡΕΣ ΕΤΩΝ 1989 - 1992

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11

ΣΤΟΧΟΙ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στοχεύουμε σε:

- * Δημιουργία νέου, πολυδιάστατου και εμπλουτισμένου, τουριστικού προϊόντος.
- * Οριστική αναβάθμιση της ποιότητας των υπηρεσιών μας.
- * "Αειφόρα" ανάπτυξη του τουρισμού και προστασία του περιβάλλοντος.
- * Ολοκληρωμένο σχεδιασμό παρεμβάσεων στις περιφέρειες - ενεργοποίηση ενδογενούς δυναμικού - ανάδειξη επιχειρηματικών πρωτοβουλιών.
- * Εκσυγχρονισμό της υφιστάμενης υποδομής - ανωδομής.
- * Ανάδειξη νέων περιοχών.
- * Χωροταξική κατανομή του τουρισμού.
- * Ανάπτυξη των ειδικών μορφών τουρισμού μέσω δημιουργίας ειδικής υποδομής.
- * Επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου.
- * Επιμόρφωση και εξειδίκευση των απασχολούμενων στον τουρισμό.

Για να επιτύχουμε:

- * Αναβάθμιση της ποιότητας των πελατών μας.
- * Μεγιστοποίηση συναλλαγματικού οφέλους.
- * Αύξηση της κατά κεφαλή δαπάνης.
- * Αύξηση της πληρότητας σε περιόδους εκτός αιχμής.
- * Πλήρη αξιοποίηση των δυνατοτήτων που παρουσιάζει η Ελλάδα, σαν τουριστικός προορισμός, με απaráμιλλο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον αλλά και έμπυχο υλικό προσαρμοσμένο στις απαιτήσεις των καιρών.

ΤΑ ΕΡΓΑ

Απορρόφηση σε έργα:

Ολοκληρώνονται 26 ειδικά έργα υποδομής σε μαρίνες:

* Λιμενικά έργα 15 μαρινών αξίας 9.000.000 δρχ. για να επιτύχουμε δυναμικότητα σε ελλιμενισμό 3.000 νέων σκαφών και 22 κρουαζιερόπλοιων.

Τελικός στόχος: 34 μαρίνες - 15.000 θέσεις - 106 σκάλες - 250 ναυτικά καταφύγια.

* Ηλεκτρομηχανολογικές εγκαταστάσεις, διαμορφώσεις χώρων, αποκαταστάσεις ζημιών κ.λπ., αξίας 2.000.000.000 δρχ.

* Έργα υποδομής και επεκτάσεις αξίας 2.000.000.000 δρχ.

* Τεχνικά έργα (Μεθοριακοί σταθμοί, ανάπτυξη ιαματικών πηγών, χιονοδρομικά, παραδοσιακοί οικισμοί, έργα βιολογικού καθαρισμού, θέατρα, αποκατάσταση Αχιλλείου κ.ά.).

* Δαπάνες για πάσης φύσεως δημοπρατήσεις τεχνικών έργων 26.000.000.000 δρχ.

Ειδικά προγράμματα:

Ενεργοποιήθηκαν πιλοτικά προγράμματα ανάπτυξης του χειμερινού τουρισμού στην Χερσόνησο Κρήτης και Ρόδο, με την συνεργασία ΕΟΤ - ξενοδοχείων - τοπικής αυτοδιοίκησης - αεροπορικών εταιρειών charters, και η διαφημιστική προώθηση της Αθήνας σαν τουριστικού προορισμού.

Διακρατικές συμφωνίες:

* Υπογράφηκαν η Τουριστική και η Αεροπορική Συμφωνία με τις ΗΠΑ.

* Υπογράφηκε η Τουριστική Συμφωνία με το Ισραήλ.

* Υπογράφηκαν 28 διμερείς συμφωνίες τουριστικής συνεργασίας.

* Η Ελλάδα εξελέγη για πρώτη φορά μέλος του εκτελεστικού συμβουλίου του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού, ο Πρόεδρος του Δ.Σ. ΕΟΤ εξελέγη Αντιπρόεδρος στην Επιτροπή Τουρισμού του ΟΟΣΑ, και Μέλος της Επιτροπής Σχεδιασμού της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ταξιδιών (ETC).

Συνεργασίες με άλλους φορείς συμμετοχής:

* Υλοποιείται κοινό πρόγραμμα με συμμετοχή ΟΑ - ΕΟΤ - ξενοδόχων για την δημιουργία φθηνών πακέτων χειμερινών διακοπών από ευρωπαϊκές πρωτεύουσες.

Ο ΝΟΜΟΣ

Ο νέος νόμος 2160/93 για τον τουρισμό:

- * αντιμετωπίζει ριζικά τα χρονίζοντα προβλήματα στον τομέα,
- * απαλλάσσει τους πολίτες από περιττές γραφειοκρατικές υποχρεώσεις,
- * ενισχύει τις ελεγκτικές αρμοδιότητες του ΕΟΤ,
- * προωθεί τον ποιοτικό ανταγωνισμό,
- * αναπτύσσει την τουριστική υποδομή της χώρας,
- * απελευθερώνει τις παραγωγικές δυνάμεις του Έλληνα και
- * αναβαθμίζει ουσιαστικά την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών.

Διότι:

* Δημιουργείται στον ΕΟΤ ειδικό Μητρώο όλων των τουριστικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στο χώρο του τουρισμού και όλοι εφοδιάζονται με "ειδικό σήμα ποιότητας".

* Άδειες κτίριου και λειτουργίας αντικαθίστανται με ειδικό σήμα.

* Τα παράνομα ενοικιαζόμενα δωμάτια έχουν πλέον την δυνατότητα να νομιμοποιηθούν, εφ' όσον πληρούν τις απαιτούμενες προδιαγραφές.

* Όλες οι τουριστικές επιχειρήσεις κατατάσσονται σε κατηγορίες με αστέρια και έτσι καθιερώνεται και στη χώρα μας το διεθνές σήμα ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών.

* Η άγρα πελατών και η ηχορύπανση τιμωρούνται με ειδική διάταξη.

* Οι άδειες λειτουργίας των ενοικιαζομένων δωματίων καλύπτουν όλο το χρόνο και είναι ζετούς διάρκειας.

* Τα γραφεία ενοικιάσεως αυτοκινήτων εντάσσονται στις τουριστικές επιχειρήσεις.

* Υψηλά πρόσιμα επιβάλλονται σε: τουριστικά γραφεία που στέλνουν πελάτες σε τουριστικές επιχειρήσεις στερούμενες του ειδικού σήματος ποιότητας, επιχειρήσεις που μολύνουν ή υποβαθμίζουν το περιβάλλον, τουριστικές επιχειρήσεις οι οποίες παρέχουν διαφορετικές υπηρεσίες απ' όσες διαφημίζουν κ.λπ.

Η ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ

Οι στόχοι

* Να αυξηθεί η ποιότητα και όχι κατ' ανάγκη η ποσότητα των τουριστών.

* Να θεμελιωθεί μια μακροπρόθεσμη, κεντρικά ελεγχόμενη, επικοινωνιακή πολιτική του ΕΟΤ.

* Σε συνδυασμό με προσπάθειες σε άλλους τομείς, να βελτιωθεί διεθνώς η θέση και η εικόνα της Ελλάδας.

Το κοινό

Ανώτερη και μέση κοινωνικο-οικονομική τάξη των ανεπτυγμένων χωρών. Εμφαση σε ηλικίες 30-60 που, σύμφωνα με έρευνα, παρουσιάζουν αυξανόμενο ενδιαφέρον για χώρες που προσφέρουν κάτι έξω από τα συνηθισμένα.

Το κεντρικό μήνυμα

Η Ελλάδα είναι μια μοναδική χώρα για διακοπές, εντελώς διαφορετική από οποιαδήποτε άλλη χώρα έχετε γνωρίσει μέχρι σήμερα.

Το slogan

"Ελλάδα - Διαλεγμένη απ' τους Θεούς"

Δαπάνες Διαφήμισης - Προβολής - Δημοσίων Σχέσεων

1990	2,7 δις
1991	5,04 δις
1992	4,5 δις
1993	3,2 δις
Σύνολο	15,5 δις

Τα Μέσα

Τηλεοπτικά spots στα διεθνή δορυφορικά κανάλια - Διεθνή περιοδικά - Τηλεοπτικά spots στα εθνικά κανάλια - Καταχωρήσεις στον εθνικό τύπο και τοπικά διαφημιστικά μέσα - Ραδιόφωνο - Διαφήμιση στον ειδικό επαγγελματικό τύπο - Διαφήμιση συνεργασίας - Για-ντοαφίσσες.

Η ΕΟΚ

Το παρόν

Πλήθος προγραμμάτων και έργων υλοποιούνται με κοινοτική ενίσχυση:

* ΜΟΠ Δυτικής Ελλάδας και Πελοποννήσου, ΜΟΠ Βόρειας Ελλάδας, ΜΟΠ Αττικής, ΜΟΠ Ανατολικής και Κεντρικής Ελλάδας, ΜΟΠ Κρήτης, ΜΟΠ Αιγαίου, ΠΕΠ, Αξονας 4 για ισόρροπη ανάπτυξη Τουρισμού, INTERREG, ENVIREG.

Η εναρμόνιση

* Προώθηση Π.Δ. για εναρμόνιση στην οδηγία για τα οργανωμένα ταξίδια και τις οργανωμένες διακοπές και περιηγήσεις.

* Τροποποίηση του Ν. 373 για τα Τουριστικά Γραφεία, σχετικά με τις προϋποθέσεις άσκησης του επαγγέλματος.

* Τροποποίηση της Υπουργικής Απόφασης για τους Ναυλομεσίτες, σχετικά με τις προϋποθέσεις άσκησης του επαγγέλματος.

* Τροποποίηση του Ν. 710 για τους Ξεναγούς και την άδεια άσκησης επαγγέλματος.

Το Μέλλον

Το Δεύτερο Κοινωνικό Πλαίσιο Στήριξης (1994-1997), με προϋπολογισμό, για έργα στον τομέα τουρισμού, ύψους 65 δισ. δρχ., θα δώσει δυνατότητες ανάπτυξης του τουρισμού μέσω έργων, που συμβάλλουν για πρώτη φορά στην αρμονική συνύπαρξη με το περιβάλλον. Ετσι στο εθνικό σκέλος περιλαμβάνονται έργα:

- * αντιρρυπαντικών προγραμμάτων για θάλασσες και ακτές,
- * ανάδειξης και διατήρησης παραδοσιακών οικισμών,
- * συντήρησης και υποστήριξης μέσω υποδομών, των ευρωπαϊκών μονοπατιών που περνούν απ' τη χώρα μας,
- * ανάπτυξης οικολογικού τουρισμού κοντά σε ενδιαφέροντα οικοσυστήματα της χώρας μας, με άμεσο στόχο την ανάδειξη και προστασία τους,
- * σε μεθωριακούς σταθμούς και
- * έργα αναβάθμισης των παρεχομένων υπηρεσιών σε ξενοδοχεία.

Τα έργα αυτά, σε αντίθεση με τα προβλεπόμενα στο περιφερειακό σκέλος, θα υλοποιηθούν από το κράτος και μόνον! Το περιφερειακό σκέλος θα περιλάβει έργα πάσης φύσεως στα οποία θα συμμετάσχουν και ιδιώτες επενδυτές με κυμαινόμενα κατά περίπτωση ποσοστά επιδοτήσεων.

Η ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ

Δημιουργία Data - Bank στον ΕΟΤ, για χρήση των τουριστών, με το σύνολο των πληροφοριών για την τουριστική υποδομή της χώρας μας. Το σύστημα εγκαθίσταται στα περιφερειακά γραφεία του ΕΟΤ στην Ελλάδα και στις κυριότερες ξένες αγορές, και θα είναι συνδεδεμένο on line, στην τελική του φάση, με τα κεντρικά γραφεία μας. Θα εφαρμοσθούν συστήματα multimedia, με σύγχρονη προβολή εικόνων και ήχου, ώστε ο ξένος να έχει όσο το δυνατόν πιο ελκυστική παρουσίαση του ελληνικού τουριστικού προϊόντος.

Δημιουργία Data - Bank στον ΕΟΤ, για την υποστήριξη των μικρομεσαίων τουριστικών επιχειρήσεων.

Υλοποιείται ήδη η προμήθεια σε υπολογιστικό υλικό (hardware) και λογιστικό (software) για την ανάπτυξη των υποσυστημάτων ενημέρωσης της βάσης δεδομένων, για την έκδοση

στατιστικών στοιχείων εξειδικευμένων απαιτήσεων, παροχής τυποποιημένων εκθέσεων και διαχείρισης του θεσμικού πλαισίου ανάπτυξης των μικρών και μεσαίων σε μέγεθος τουριστικών επιχειρήσεων.

(Αξονας 4, Ισόρροπη Ανάπτυξη Τουρισμού της ΕΟΚ).

Συμμετοχή του ΕΟΤ στο έργο "Integrated Multimedia Tourism Information System - Aegean System II", για την παροχή τουριστικής πληροφόρησης και διαχείρισης από το πρόγραμμα Hellenic Esprit - Special Actions της ΕΟΚ.

Συμμετοχή του ΕΟΤ στο έργο "Tourism Information and Marketing" TIM, για τη χρήση multimedia μεθόδων, και τηλεπικοινωνιακών μεθόδων στον Τουρισμό, από το πρόγραμμα RACE της ΕΟΚ.

ΟΙ ΕΡΕΥΝΕΣ

Ερευνα "για τα χαρακτηριστικά των αλλοδαπών τουριστών που επισκέπτονται την Ελλάδα".

* 25 ερωτήματα στους ξένους που επισκέφθηκαν το 1993 την Ελλάδα, τα οποία θα καθορίσουν το προφίλ του ξένου επισκέπτη και θα μας βοηθήσουν να διαφοροποιήσουμε την στρατηγική marketing στις ξένες αγορές.

* 4.000 συμπληρωμένα ερωτηματολόγια, σε όλους τους σταθμούς εισόδου - εξόδου από τη χώρα, σε διαφορετικές χρονικές περιόδους (καλοκαίρι, φθινόπωρο και άνοιξη, χειμώνας) καθώς και έρευνα στις μεγαλύτερες ξένες αγορές, για να εντοπισθούν οι λόγοι, για τους οποίους οι αλλοδαποί δεν έρχονται στη χώρα μας.

* 4 γλώσσες (Αγγλικά, Γερμανικά, Γαλλικά, Ιταλικά).

* Πλήρη στοιχεία ερωτούμενων.

* ΕΟΤ - ΕΣΥΕ/ΕΟΤ - Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Ερευνα "για το λειτουργικό κόστος των ξενοδοχείων", ΕΣΥΑ/ΕΟΤ, ΕΟΤ.

Ερευνα "για τις δαπάνες των τουριστών στην Ελλάδα", ΕΣΥΕ/ΕΟΤ, ΕΟΤ.

Ερευνα "για τους απασχολούμενους στον τομέα του τουρισμού".

Ερευνα "για τις δυνατότητες ανάπτυξης οικολογικού τουρισμού στην Ελλάδα" σε ενδιαφέροντα οικοσυστήματα.

Ερευνα "για την αναγνώριση των στόχων για την ποιοτική αναβάθμιση του ελληνικού τουρισμού".

Ερευνα "για τις δυνατότητες ανάπτυξης πολιτιστικού τουρισμού στην Ελλάδα" σε τόπους με ιδιαίτερη φυσιογνωμία.

ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Υλοποίηση του προγράμματος των παραδοσιακών οικισμών, για την διατήρηση και ανάπτυξη ολοκληρωμένων οικιστικών συνόλων ή μεμονωμένων κτιρίων, με ιδιαίτερη πολιτιστική ταυτότητα, που συμβάλλει όχι μόνον στην διατήρηση πολύτιμων στοιχείων της ιστορικής μας μνήμης και της πολιτιστικής μας ταυτότητας, αλλά και στην δημιουργία μοντέλων ήπιας τουριστικής ανάπτυξης ενταγμένης στις σύγχρονες αντιλήψεις για την προστασία του φυσικού και του δομημένου περιβάλλοντος. Το πρόγραμμα συμβάλλει ουσιαστικά:

- * Στην διατήρηση της πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής μας κληρονομιάς.
- * Στην δημιουργία ειδικής τουριστικής υποδομής για ειδική ζήτηση.
- * Στον περιορισμό των αρνητικών επιπτώσεων του τουρισμού στο περιβάλλον.
- * Στην δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.
- * Στην οικονομική ανάπτυξη των μειονεκτικών περιοχών.
- * Στην λειτουργία υποδείγματος για την ιδιωτική πρωτοβουλία.
- * Στην συνεργασία με Ο.Τ.Α.

Διαφημιστική εκστρατεία για το περιβάλλον, με αφίσες που στοχεύουν στην ευαισθητοποίηση και ενημέρωση του κοινού σε θέματα καθαριότητας, καθώς και την αγάπη που οφείλουμε να δείξουμε στο φυσικό χώρο που μας περιβάλλει.

Ειδικά έντυπα, σε ανακυκλωμένο χαρτί, με οδηγίες για την προστασία και βοήθεια στα

ζώα που κινδυνεύουν από εξαφάνιση (χελώνα *caretta - caretta*, φώκια *monachus - monachus*, σε συνεργασία με το διεθνές ταμείο για την προστασία της φύσης W.W.F.).

Ειδικό έντυπο, σε ανακυκλωμένο χαρτί, για την ενημέρωση του κοινού σε θέματα ανακύκλωσης, αντιμετώπισης των σκουπιδιών, εξοικονόμησης ενέργειας, νερού και όλων των φυσικών πόρων και γενικής μέριμνας για το περιβάλλον.

Ανάθεση εκπόνησης μελέτης προστασίας φυσικού περιβάλλοντος και οικολογικής ανάπτυξης, 4 περιοχών της Κρήτης:

* Λίμνη Πρεβέλη - Φαράγγι Κουρταλιώτη στο Ν. Ρεθύμνου.

* Δέλτα Αποσελέμη ποταμού στις Γούβες Ν. Ηρακλείου.

* Εκβολές Αλμυρού ποταμού στο Ν. Λασηθίου.

* Υγροβιότοπος Γεωργιούπολης - Λίμνη Κουρνά Ν. Χανίων.

ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ

Διακρατικά προγράμματα επιμόρφωσης ανθρώπινου δυναμικού

Εκπαιδευτικό πρόγραμμα "ARCHIPELAGO"

Διακρατικοί εταίροι: Πορτογαλία - Ελλάδα - Ισπανία. Εξ αποστάσεως εκπαίδευση σε τουριστικά θέματα. Πιλοτική εφαρμογή στην Εύβοια, Μυτιλήνη, Σάμο, Χίο.

Εκπαιδευτικό Διακρατικό Πρόγραμμα EUROFORM - "ALTUR"

Διακρατικοί εταίροι: Ελλάδα - Ισπανία (Βαlearίδες). Εκπαίδευση στον Αθλητικό Τουρισμό με έμφαση στον Θαλάσσιο Τουρισμό. Εκπαίδευση στον Συνεδριακό Τουρισμό (Στελέχη Οργάνωσης Συνεδρίων). Εκπαίδευση στον Αγροτουρισμό με έμφαση στον ιαματικό τουρισμό.

Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα EUROFORM - REGIOVOC GR

Διακρατικοί Εταίροι: Ελλάδα - Γερμανία (Ιταλία). Εκπαίδευση Εκπαιδευτών Συνοδών Κρουαζιερόπλοιων.

Αξιοποίηση ανθρώπινου δυναμικού 1992 στα πλαίσια των ΜΟΠ - ΣΠΑ - ΕΚΤ, σε 13 περιφέρειες της χώρας, 15.270 ώρες διδασκαλίας, σε 2.351 υπαλλήλους σε θέματα:

- * Μάρκετινγ - Μάνατζμεντ
- * Δημοσίων Σχέσεων
- * Διαφήμισης
- * Στρατηγικού Σχεδιασμού
- * Προγραμματισμού
- * Πληροφορικής
- * Διοίκησης προσωπικού
- * Εξειδικευμένων τουριστικών υπηρεσιών - Νέων μορφών τουρισμού
- * Λειτουργίας ειδικών εφαρμογών / πληροφορικής
- * Ανάπτυξης και λειτουργίας Τουριστικών Εγκαταστάσεων
- * Λειτουργίας Χιονοδρομικών εγκαταστάσεων.

Ίδρυση Σχολών Ξεναγών

Ίδρύθηκαν 3 σχολές ξεναγών, στην Μυτιλήνη, Κέρκυρα, Ρόδο, 2,5 ετών φοίτησης.

ΟΙ ΑΡΙΘΜΟΙ

Το παρόν

* Ο Τουρισμός αποτελεί έναν από τους δυναμικότερους και ταχύτερα αναπτυσσόμενους τομείς της ελληνικής οικονομίας συμβάλλει σημαντικά στο Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν, στις συναλλαγματικές εισπράξεις, στην απασχόληση και στην περιφερειακή ανάπτυξη, λόγω της ευρείας κατανομής των τουριστικών πόρων στον ελλαδικό χώρο.

Είναι πολυδιάστατος τομέας, εξαιρετικά ευαίσθητος σε διεθνείς συγκυρίες και γεγονότα,

ο οποίος παρουσιάζει πολλαπλασιαστική αποδοτικότητα.

Η συμβολή του Τουρισμού στην οικονομία (1992)

Αφίξεις τουριστών στη χώρα μας: 9.756.012.

* Συνάλλαγμα που εισέρρευσε από πάσης φύσης τουριστικές δραστηριότητες: ' 5.800 εκατ. δολάρια.

* Η απασχόληση στον τομέα (άμεση ή έμμεση), με βάση την περίοδο αιχμής, ήταν 10,6% ποσοστό πολύ υψηλότερο από το μέσο ποσοστό των απασχολουμένων παγκοσμίως δηλ. 6,2%.

* Κάλυψε περίπου το 41,7% του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου.

* Συνεισέφερε το '8% του ΑΕΠ της χώρας μας.

* Το καθαρό πάγιο κεφάλαιο των τουριστικών καταλυμάτων ξεπέρασε τα 2,5 τρισ. δρχ. (άνω του 6,5% του συνόλου της ελληνικής οικονομίας).

* 475.799 Ξενοδοχειακές κλίνες κάθε κατηγορίας σε 7.185 μονάδες και 252.562 δωμάτια, 240.000 δωμάτια, 83.000 θέσεις camping, 11.000 κλίνες σε κρουαζιερόπλοια και 12.000 σε θαλαμηγούς!

* Οι διανυκτερεύσεις αλλοδαπών και ημεδαπών ήταν 48.203.446.

* Η μέση πληρότητα των ξενοδοχείων ήταν 43,7%.

* Η αλλοδαπή ζήτηση προήλθε κυρίως από την Ευρώπη και κύρια από τις χώρες της ΕΟΚ, σε ποσοστό 67%.

* Το μεγαλύτερο ποσοστό των τουριστών έφθασε στη χώρα μας αεροπορικά και κυρίως με πτήσεις charters: 57%.

Το Μέλλον

Μέχρι το 2000 η διεθνής τουριστική δραστηριότητα αναμένεται να συνεχίσει να αναπτύσσεται με ίδιους ρυθμούς. Στο τέλος της δεκαετίας θα διακινηθούν 650 εκατομ. τουρίστες και θα συνεχιστούν οι υφιστάμενες τάσεις ανακατανομής της κίνησης υπέρ των αναπτυσσομένων περιοχών του κόσμου.

Η ζήτηση για την Ελλάδα αναμένεται να αυξηθεί κατά 5-6%, φθάνοντας το 2000 σε 13-15 εκατομμύρια τουριστών (ή το 2-2,3% του παγκόσμιου τουριστικού ρεύματος).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Cultural Tourism Report 1986

2. Στατιστικά στοιχεία ΕΟΤ

3. Σε τέσσερις άξονες θα στηρίζεται η τουριστική ανάπτυξη, Τουρισμός & Οικονομία, 12/1190.

4. Αλλάζουν τα τουριστικά ενδιαφέροντα των Ευρωπαίων, Ευρωοικονομία, Ιούλιος - Αύγουστος 1990.

5. Φώτης Βάνας, Σήμανε η ώρα των επιλογών για τον Ελληνικό Τουρισμό, Τουρισμός & Οικονομία, Νοέμβριος 1989.

6. Δ. Λαγός, Τα διαρθρωτικά προβλήματα του ελληνικού τουρισμού, Τουρισμός & Οικονομία, Μάρπος 1990.

7. Γ. Θ. Τσεκούρας, Προστασία και διαχείριση των ακτών ΕΕC - ΕΟΑ, 1986.

8. Γ. Θ. Τσεκούρας και Συνεργάτες, Μελέτη των υγροτόπων και άλλων σημαντικών για την ορνιθοπανίδα βιοτόπων της Κρήτης, ΥΠΕΧΩΔΕ, 1990.

9. ΕΟΑ, Μελέτη δημιουργίας Φυσικού Πάρκου πολλαπλών δραστηριοτήτων έκτασης 15.000 στρ. στο Κανδήλι της Εύβοιας, ΑΡΔΕΑ, 1989.

10. Form and Function in French Resorts, Douglas G. Pearce, Annals of Tourism Research, San/Mar, Pergamon Journals Ltd and J. Jarafi, 1978.

11. M. Baud - Bovy and F. Lawson, Tourism and Recreation Development, 1977.

12. Organization for economic co-operation and development (OECD), The impact of tourism on the environment, General report, Paris 1980.

13. Kocasoy G. Effects of Coastal Tourism on the environment, 2nd Symposium on Quantitative Methods Location of Facilities Economic and Environmental Impacts, Chios, 9/1988.

14. Eric Cohen, The impact of tourism on the Physical Environment, Annals of Tourism Research, April / June Pergamon Journals Ltd and J. Jafari, 1987.

15. Juanita C. Liu, Pauline S. Sheldon, Turgut Var, Resident Perception of the environmental

- impacts of Tourism, *Annals of Tourism Research*, Vol. 14, Pergamon Journals Ltd and J. Jafari, 1987.
16. Juanita C. Liu and Turgut Var, Resident Attitudes, *Annals of Tourism Research*, Pergamon Journals Ltd and J. Jafari, 1986.
  17. William C. Gartner, Environmental impacts of recreation home developments, *Annals of Tourism Research*, Vol 14, Pergamon Journals Ltd and J. Jafari, 1987.
  18. Bryan H. Farrell, Robert W. McLellan, Tourism and Physical environment research, *Annals of Tourism Research*, Vol 14, Pergamon Journals Ltd and J. Jafari, 1987.
  19. Geoffrey Wall and Inshan Maccum All, The impact of Tourism in Trinidad & Tobago, *Annals of Tourism Research*, Oct/Dec, Pergamon Journals Ltd and J. Jafari, 1977.
  20. G. T. Tsekouras, A Report on the state of Greek coastal areas, UNEP - Mediterranean Action Plan, 1984.
  21. G. T. Tsekouras (Author of the Greek part), *European Book of the Environment*, EEC - DOCTER, 1987, 1989.
  22. Green Flag International, *Concervation Tourism*, London 1990.
  23. Τουριστική Πολιτική (Σημειώσεις Γ. Καμπισόπουλος).
  24. Τουριστική Οικονομία (Σημειώσεις Κ. Λάσκαρης).
  25. Αρχές Τουρισμού (Σημειώσεις Κ. Ιγγλέσης).
  26. Τουριστική Ψυχολογία (Σημειώσεις Κ. Τερζοπούλου).
  27. Τουριστική Νομοθεσία (Βιβλίο Αντωνία Ευθυμάτου - Τουλάκου).
  28. Πολιτική Προώθηση Τουριστικών Δραστηριοτήτων
  29. Τράπεζα ΕΤΒΑ.
  30. Περιοδικό "Τουρισμός και Οικονομία"
  31. Εφημερίδα "Καθημερινή".
  32. Εφημερίδα Κυβερνήσεως.